Maciej Woźny

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku

Książkę tę dedykuję mojej żonie Monice

Maciej Woźny

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

Recenzent
Marek L. Wójcik

Spis treści

Wstęp 7
Wykaz skrótów 19

Rozdział I
Książęta opolscy i ich posiadłości do 1460 roku

Podziały dynastyczne księstwa opolskiego od początku XIV do połowy XV wieku 27
Podział administracyjny księstwa opolskiego 36

Rozdział II
Problem nazewnictwa rycerstwa opolskiego

Geneza rycerstwa polskiego i proces powstawania rodów 47
Terminologia oraz stratyfikacja rycerstwa w księstwie opolskim 53

Rozdział III
Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku
Genealogia i rozsiedlenie

Uwagi ogólne 77
Biogramy 79
Rycerstwo obce w księstwie opolskim 349
Sytuacja gospodarcza rycerstwa w księstwie opolskim 355

Rozdział IV
Działalność publiczna rycerstwa opolskiego do połowy XV wieku

Urzędnicy dworscy **361**
Urzędnicy administracyjni **382**
Udział rycerzy w polityce zewnętrznej **401**

Zakończenie **411**

Aneks I. Urzędnicy Piastów opolskich do połowy XV wieku — spisy **419**
Aneks II. Mapy **453**

Bibliografia **469**
Wykaz map, fotografii, tablic **493**
Skorowidz biogramów **495**
Summary **503**
Zusammenfassung **505**

Wstęp

Postulat konieczności prowadzenia badań nad rycerstwem jest podnoszony przez historyków od wielu lat. Efektem tego są pojawiające się w ostatnim czasie prace dotyczące tej grupy społecznej w poszczególnych regionach ziem polskich bądź też w regionach, które kiedyś do Polski należały[1]. Badacze dziejów księstwa opolskiego często wskazują na braki w badaniach nad miejscowym rycerstwem[2]. Badania te ważne są z dwóch względów. Ta grupa społeczna jest często jedynie tłem w opisywaniu dziejów opolskiej części Górnego Śląska. Poszczególni rycerze są z reguły anonimowi, mimo że to oni często realizowali politykę swoich książąt i to od ich zdolności wojskowych lub dyplomatycznych zależały losy drobnych księstw, które reprezentowali. Do tego problemu odwołał się niedawno Marian J. Ptak. W recenzji pracy dotyczącej księstwa opolskiego zarzucił autorowi, że „dla J. Horwata Księstwo Opolskie to terytorium, którego centrum stanowił gród i następnie miasto Opole, podlegające politycznemu zwierzchnictwu odrębnego księcia tytułującego się opolskim, natomiast zamieszkująca je ludność to anonimowa, bierna i pozbawiona stanowej struktury zbiorowość całkowicie podporządkowana politycznej władzy

1 Spośród wielu prac warto wymienić następujące: A. Szymczakowa: *Szlachta Sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi"*. Łódź 1998; K. Bruski: *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*. Gdańsk 2002; T. Giergiel: *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*. Warszawa 2004; G.J. Brzustowicz: *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XII—XVI wieku. Polityka — gospodarka — kultura — genealogia*. Warszawa 2004; T. Stolarczyk: *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*. Wieluń 2005; S. Szybkowski: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006; M. Gigoń: *Rycerstwo ziemi namysłowskiej w pierwszej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2015. R. 70, s. 3—24.

2 J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 1998, s. 129—173; J. Horwat: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 383—384; I. Pietrzyk: *Elita władzy w księstwie opolskim do drugiej połowy XIV wieku*. W: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*. Red. W. Iwańczak, J. Smołuch. Kraków 2010, s. 271—272.

książęcej”[3]. Celem niniejszej pracy będzie przedstawienie — anonimowego dla niektórych badaczy — rycerstwa opolskiego: jego rozsiedlenia, genealogii, a także działalności politycznej w okresie od początku XIV do połowy XV wieku. Za opolskich uznaję tych rycerzy[4], którzy posiadali majątki bądź urzędy w księstwie opolskim. Włączam także świadków dokumentów książąt opolskich z wyłączeniem osób piszących się z miejscowości leżących poza badanym terenem, a pojawiających się tylko jeden raz. Uznaję, że znaleźli się na liście świadków jako rycerze związani z osobą, dla której książę wystawił dokument, a nie jako przedstawiciele lokalnej społeczności.

Chociaż księstwo opolskie rozumiane jako ziemie znajdujące się we władaniu dziedziców Bolesława I powstało w 1279 roku, cezurą początkową niniejszej pracy będzie jednak rok 1301. Wynika to z rozwiniętych badań nad rycerstwem do końca XIII wieku, czego efektem są liczne prace — przede wszystkim Marka Cetwińskiego i Ulricha Schmilewskiego[5]. Idealną datą końcową wydawałby się rok 1532, kiedy to zmarł ostatni Piast opolski, jak jednak pokazuje praca Jerzego Horwata o podziałach księstwa opolskiego, tak rozciągnięty horyzont czasowy w przypadku problematyki dotyczącej wspomnianego księstwa może odbić się negatywnie na jakości pracy[6]. Wynika to z faktu, iż Mikołaj I rozpoczął włączanie do swojego władztwa sąsiednich ziem, które wcześniej nie należały do księstwa opolskiego (księstwo brzeskie), jego synowie natomiast objęli władzę nad niemal całym Górnym Śląskiem. Obecnie brakuje odpowiednich badań nad rycerstwem pochodzącym z tych terenów. Trudno za efekt takich uznać pracę Jerzego Horwata na temat podziałów księstwa bytomskiego[7]. Dodatkowym problemem jest fakt, iż niektóre tereny przyłączane przez następców Bolka V należały do książąt dolnośląskich. Na przykład okręg kozielski i część bytomskiego od ponad 100 lat należały do książąt oleśnickich[8], co mogło powodować przypływ rycerzy pochodzących z innych ziem tych książąt na tereny wspomnianych okręgów. Oznaczałoby to konieczność prowadzenia badań także nad rycerstwem

3 M.J. Ptak: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r., Rzeszów 2002*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2003. T. 55, s. 418.

4 Na temat terminu *rycerz*, zob. rozdział II.

5 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980; Idem: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982; U. Schmilewski: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*. Würzburg 2001.

6 J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, passim. Zob. recenzje tej pracy: M.J. Ptak: *Rec. J. Horwat...*, s. 418—421; M. Wółkiewicz: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r., Rzeszów 2002*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2003. R. 58, s. 93—100.

7 J. Horwat: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993.

8 Ibidem, s. 41—63; NKKO, s. 50—64.

oleśnickim, co raczej powinno być tematem osobnych studiów. Z tego powodu rzetelne omówienie problematyki rycerstwa opolskiego od drugiej połowy XV wieku będzie możliwe dopiero po przeprowadzeniu badań nad rycerstwem sąsiednich księstw śląskich. Dla księstwa opolskiego okres od XIV wieku to czas ciągłych podziałów i zmian terytorialnych. Miejscowi rycerze musieli odnaleźć się w tych zmiennych warunkach i czasem wybierać, któremu Piastowi powinni służyć. Księstwo zostało na powrót zjednoczone w 1460 roku po śmierci Bolka V. Wówczas wszystkie tereny, którymi wcześniej władał Bolesław I, znalazły się pod władzą Mikołaja I. Cezurą końcową niniejszej pracy będzie właśnie 1460 rok. Data ta została wybrana z uwagi na fakt, że od tego momentu zasadniczo kończą się problemy wynikające z podziałów dynastycznych, a rozpoczyna się okres włączania nowych terenów w obręb księstwa opolskiego i zwielokrotnienie różnych związków miejscowych rycerzy z rycerstwem sąsiednich okręgów. Jeśli jednak badanie poszczególnych wydarzeń przed 1301 rokiem pomoże lepiej zrozumieć niektóre procesy, wyjaśnić pochodzenie poszczególnych osób bądź też jeśli któryś z rycerzy pojawił się wcześniej w źródłach, to cofam się wówczas do zdarzeń przed tą datą. Także w przypadku rycerzy działających w XV wieku nie kończę omawiania ich działalności na 1460 roku, jeśli w materiale źródłowym objętym kwerendą znalazłem inne o nich informacje, szczególnie gdy późniejsze dokumenty pozwalają lepiej zapoznać się z powiązaniami genealogicznymi danych osób.

Układ pracy

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz aneksów, po których zamieściłem bibliografię.

Pierwszy rozdział dotyczy kształtowania się księstwa opolskiego i jego podziałów między poszczególnych książąt. Będzie to istotne z uwagi na częste zmiany właścicieli terytoriów księstwa. W osobnym podrozdziale omówię ponadto granice jednostek administracyjnych, które znajdowały się na badanym terenie. Uzupełnieniem powyższych wywodów będą mapy poszczególnych okręgów załączone w aneksie II. Pomogą one prześledzić przemieszczanie się rycerzy wewnątrz poszczególnych księstw oraz — w przypadku przejęcia ziem należących wcześniej do innego księcia — emigracji niektórych rodzin na nowe terytoria.

W drugim rozdziale omówiłem kwestie dotyczące terminologii, jaka była stosowana w odniesieniu do rycerstwa. W tym celu przedstawiłem źródłowe znaczenie terminów *Ritter*, *Knecht*, *Herr*, *rittermätziger Leute* i innych, które

pojawiały się w kontekście średniowiecznych rycerzy. Rozdział ten odpowiada na pytania, kim byli rycerze i czy dzielili się na jakieś grupy.

Trzeci rozdział poświęciłem składowi i rozsiedleniu rycerstwa opolskiego. Po krótkich uwagach ogólnych opisałem — w formie biogramów poszczególnych osób bądź rodzin — rycerstwo opolskie. Gdy genealogię rodziny można było zrekonstruować w znacznym przybliżeniu, wówczas na końcu biogramu zamieszczałem jej drzewo genealogiczne[9]. W biogramach przedstawiłem przede wszystkim powiązania rodzinne, herb (jeśli jest znany) oraz rozsiedlenie, ale także informacje o działalności poszczególnych osób. Na ich podstawie osobno podsumuję problem rycerstwa obcego w księstwie opolskim. Następnie omówiłem sytuację gospodarczą tej grupy społecznej. Pozwoliło to zobrazować różnice ekonomiczne wewnątrz tego stanu oraz możliwości działalności publicznej poszczególnych rycerzy. Prezentacja rozsiedlenia rycerzy pozwoliła zorientować się, gdzie znajdowały się duże skupiska majątków rycerskich oraz jakie rodziny koncentrowały się jedynie na lokalnych ziemiach, a które stopniowo rozbudowywały swoje posiadłości. Zbadanie tego tematu jest możliwe tylko częściowo z uwagi na wyrywkowe informacje zawarte w dokumentach. Wiadomości przedstawione w tych źródłach pozwalają jednak przybliżyć stopień zamożności poszczególnych osób oraz szacunkową wartość posiadanych przez nie ziem. Dużym utrudnieniem jest brak ksiąg sądowych, które są dla innych terytoriów bogatym źródłem wiedzy o relacjach wewnątrz tej grupy oraz znacznie ułatwiają opisywanie wzajemnych powiązań. W tym wypadku do omówienia tego problemu zostały wykorzystywane dokumenty książęce, nieliczne listy samych rycerzy oraz dokumenty kościelne.

Czwarty rozdział dotyczy działalności publicznej rycerzy opolskich. Omówiłem w nim podział stanowisk dworskich oraz drogę kariery poszczególnych urzędników. Niestety dużym utrudnieniem w tym przypadku jest lakoniczność źródeł, które pozwalają dobrze zapoznać się wyłącznie z karierą w kancelarii. Z pozostałych urzędów dworskich znani są praktycznie jedynie wyżsi urzędnicy, a informacje o kolejnych urzędnikach dworskich są zaledwie jednostkowe. Zebrany materiał pozwolił przyjrzeć się, jakie zmiany nastąpiły w strukturze urzędów dworskich od XIII wieku i co mogło na nie wpłynąć. Poza dworem rycerze pełnili także funkcje administracyjne, dlatego przedstawiłem strukturę urzędów administracyjnych oraz ich obsadę. W tej części często powracam do wyników badań przedstawionych w pierwszym rozdziale, gdyż istotne było

9 Linią ciągłą zaznaczyłem powiązania pewne lub takie, które wydają się pewne, przerywaną — hipotetyczne. Znak zapytania obok linii oznacza, że nie wiadomo, którego z kilku członków rodziny należy uznać za rodzica danej osoby.

sprawdzenie, jak zmiany terytorialne i własnościowe wpływały na zmianę obsady urzędów terytorialnych. Czy wraz ze zmianą księcia zmieniali się urzędnicy? Czy dotychczasowi urzędnicy zostawali na usługach nowych panów czy też przemieszczali się do innych ziem? Czy urzędnikiem zostawała osoba z danego okręgu czy też z zewnątrz?

Ważnym zagadnieniem jest także udział rycerzy w polityce zewnętrznej książąt. Wzajemne relacje Piastów opolskich wpływały na decyzje rycerzy opolskich, którzy musieli wybierać, którego feudała będą wspierać. Czym mogli kierować się przy wyborze księcia, któremu chcieli służyć? Poza tym rycerze realizowali niektóre działania polityczne książąt i mieli wpływ na ich rezultat.

W aneksie I sporządziłem zestawienie urzędników działających na ziemiach księstwa opolskiego zgodnie z zasadami przyjętymi przez Jerzego Sperkę w pracy o otoczeniu Władysława Opolczyka[10].

W aneksie II zestawiłem mapy okręgów administracyjnych tworzących księstwo opolskie (lub w okresie XIV wieku należących chwilowo do osobnych księstw: księstwa strzeleckiego i niemodlińskiego).

Jednym z problemów przy pisaniu pracy był wybór sposobu zapisu nazw miejscowości oraz imion. W przypadku nazw wsi i miast zdecydowałem się zapisywać ich polską nazwę, jeśli była wówczas używana, bądź też zostawiałem nazwy niemieckie, jeśli nie było odpowiednika polskiego (Friedland, Langebrücke). Aby była jasność, o jaką miejscowość chodzi, w rozdziale III przy pierwszym użyciu nazwy miejscowości zapisywałem ją w następujący sposób: nazwa miejscowości (*nazwa źródłowa*, ewentualnie nazwa obecna, jeśli różni się od nazwy używanej w pracy, odległość od najbliższego dużego ośrodka miejskiego). Przykładowy zapis: Dobre Dębie (*Richtinwald*, obecnie Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola). Jeśli nazwa występująca w pracy różni się od obecnej, każdorazowo starałem się w nawiasie podać jej obecną nazwę. Przy wyszukiwaniu miejscowości pomocne będą mapy załączone w aneksie II. Imiona tłumaczyłem na język polski. Jedynym wyjątkiem jest imię *Jan*, co wynika z wielu odmian tego imienia. Formę *Johannes* tłumaczę na polskie imię *Jan*, a *Hans* zostawiam w tej postaci, ponieważ jest dość prawdopodobne, że przez różne warianty tego imienia chciano odróżnić od siebie osoby pochodzące z tej samej rodziny. Imię *Stephan* tłumaczę na *Stefan*. Jedynym wyjątkiem jest rodzina Strzałów, w której z uwagi na powszechność tego imienia wprowadzam czasem imię *Szczepan* dla rozróżnienia osób występujących w tym samym czasie.

10 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006, s. 351—368.

Stan badań

Tematyka śląskiego rycerstwa w średniowieczu od dawna poruszana jest w pracach historycznych. W XVII—XVIII wieku studia genealogiczne i heraldyczne rozpoczęli Friedrich Lucae, Nicolaus Henel von Hennenfeld oraz Johannes Sinapius. Wzrost zainteresowania tym problemem przypadł na początek XX wieku. Powstały wówczas krótkie na ogół rozprawy na temat poszczególnych rodów rycerskich bądź rycerstwa wywodzącego się z danego obszaru. Znaczny wkład w rozwój tych badań przyniosły prace Władysława Semkowicza, który wraz z skupionymi wokół niego historykami rozpoczął opracowywanie poszczególnych rodów rycerskich[11]. W tym samym czasie ważne badania przeprowadzili Stanisław Kozierowski oraz Marian Gumowski. Pierwszy ze wspomnianych badaczy przedstawił wiele rycerskich rodzin śląskich, które osiedliły się w Wielkopolsce[12], drugi historyk przebadał natomiast pieczęcie śląskie do końca XIV wieku[13]. Kwestię pieczęci śląskich poruszał także Paul Pfotenhauer, który już kilkadziesiąt lat wcześniej w swej pracy zamieścił ich liczne wizerunki[14]. Ostatnio badania nad sfragistyką rycerstwa śląskiego kontynuuje Marek Wójcik[15]. Z badaczy niemieckich krótkie artykuły dotyczące niektórych rodów działających w księstwie opolskim napisali Walter Krause (Temchynowie)[16], Ernst Morawitzki (Strzelowie Chmielnik)[17], Ernst Mücke (Kalinowscy)[18], Hans Jürgen von Witzendorff-Rehdi-

11 Por. M.L. Wójcik: *Od Władysława Semkowicza do Tomasza Jurka, czyli sto lat polskich badań genealogicznych nad śląskim rycerstwem*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010, s. 20—41.

12 S. Kozierowski: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929.

13 M. Gumowski: *Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku*. W: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. T. 3. Red. W. Semkowicz. Kraków 1936, s. 324—366, 436—438.

14 P. Pfotenhauer: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (beziehentlich 1327)*. Breslau 1879.

15 M.L. Wójcik: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej, Stan i perspektywy badań*. Red. Z. Piech, J. Pakulski, J. Wroniszewski. Warszawa 2006, s. 278—284; Idem: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. Drelicharz, Z. Piech, s. 251—271. Niedawno ukazała się monumentalna praca tego autora będąca katalogiem pieczęci rycerstwa śląskiego do początku XV wieku, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 1—2. Kraków—Wrocław 2018.

16 W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Seidlitz, Kurzbach, Lippa, Thümel)*. „Oppelner Heimatblatt" 1934. Jd. 10, no. 8, s. 1—5.

17 E. Morawitzki: *Die Familie der Strzela Chmielik von Obrowec in Besitze von Schimischow*. „Aus dem Chelmer Lande" 1926. Jg. 2, no. 3, s. 3—4.

18 E. Mücke: *Die Ritter von Kalinow*. „Aus dem Chelmer Lande" 1925. Jg. 1, no. 9, s. 3.

ger (Czamborowie, Stoszowie)[19], Alfons Heyer (Laryszowie — Glesinowie)[20] czy Karl Eistert (Czamborowie)[21]. W Polsce powrót do badań nad rycerstwem miał miejsce dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku. Wówczas poza kolejnymi pracami dotyczącymi poszczególnych rodów zaczęto przeprowadzać badania nad otoczeniem książąt śląskich. Ich efektem było opracowanie przez Annę Doroszewską otoczenia Henryka Brodatego i Jadwigi[22], a Zofia Dąbrowska opisała osoby związane z dworem księcia brzeskiego Ludwika I[23]. Największe znaczenie miała jednak praca Marka Cetwińskiego o rycerstwie śląskim do końca XIII wieku oraz jego wcześniejsze publikacje dotyczące tych badań[24]. Ważną częścią tej pracy są biogramy rycerzy, gdyż ustalenia tego badacza na temat identyfikacji oraz powiązań poszczególnych rycerzy stanowią punkt wyjścia do omawiania dalszych dziejów rodzin rycerskich. Podobny temat podjął także Ulrich Schmilewski[25], który mógł już skorzystać z pełnego wydania *Schlesisches Urkundenbuch*[26] i niekiedy słusznie korygował ustalenia polskiego badacza. Istotny wkład w badaniach nad rycerstwem śląskim wniósł Tomasz Jurek. Jego praca dotycząca obcego rycerstwa na Śląsku pozwala zaobserwować, jak przybycie rycerstwa, przede wszystkim z terytorium Niemiec, zmieniło obyczaje tej grupy społecznej[27]. We wspomnianej książce zostały ponadto opracowane biogramy rodzin napływowych. Dodatkowo historyk ten rozpoczął badania nad poszczególnymi rodami śląskimi, czego efektem są prace dotyczące panów z Wierzbnej oraz Pogorzelów[28]. Badania nad śląskim rycerstwem prowadzili Jerzy

19 H.J. von Witzendorff-Rehdiger: *Die Tschammer und die Stosch*. JSFWUB 1963. Bd. 8, s. 7—30.

20 A. Heyer: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Ade1sgechlechts Larysza (Larisch)= Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 324—332.

21 K. Eistert: *Die Bedeutung der Ritter Czambor für die frühmittelalterliche schlesische Kirchengeschichte. 1. Teil*. „Archiv für schlesische Kirchengeschichte" 1939. Bd. 4, s. 46—69.

22 A. Doroszewska: *Otoczenie Henryka Brodatego i Jadwigi jako środowisko społeczne*. Warszawa 1978.

23 Z. Dąbrowska: *Dwór brzeski w czasach Ludwika I (1358—1398)*. Wrocław 1968 (Acta Universitatis Wratislaviensis. No 70. Historia 14).

24 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...* Cz. 1; Idem: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1981, s. 62—85; Idem: *Rycerstwo śląskie...* Cz. 2; M. Cetwiński: *Żywot świętych jako źródło do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: Idem: *Śląski tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001, s. 77—109.

25 SUB. Bd. 1—6.

26 U. Schmilewski: *Der schlesische Adel...*, passim.

27 T. Jurek: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998.

28 Idem: *Rodowód Pogorzelów*. Kraków 2005; Idem: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006.

Mularczyk[29], Ambroży Bogucki[30], Urszula Zgorzelska[31], Idzi Panic[32] i Jerzy Rajman[33]. Niezwykle ważne badania nad otoczeniem księcia opolskiego Władysława II podjął Jerzy Sperka[34]. Jego ustalenia pozwalają na badanie rycerstwa opolskiego w XV wieku. Sporo informacji na temat rycerzy związanych z książętami opolskimi można odnaleźć w pracy Dietera Veldtrupa[35]. Badacz ten wykorzystał jednak tylko cześć materiału źródłowego, a opisując poszczególnych rycerzy, popełniał czasem błędy. Niestety błędy i luki znajdują się także w herbarzu szlachty śląskiej Romana Sękowskiego[36]. Natomiast badania Jerzego Horwata dotyczące księstwa opolskiego[37], które między innymi miały omówić sytuację rycerstwa na tym obszarze, wprowadziły jedynie zamęt, na przykład przez błędne identyfika-

29 J. Mularczyk: *Dobór i rola świadków w dokumentach śląskich do końca XIII wieku*. Wrocław 1977.

30 A. Bogucki: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1981, s. 222—263; Idem: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Czasopismo Prawno-Historyczne" 1984. T. 36, s. 1—27; Idem: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985, s. 75—133; Idem: *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1985. R. 40, s. 471—490; Idem: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1996, s. 165—200; Idem: *Polskie nazwy rycerstwa w średniowieczu. Przyczynki do historii ustroju społecznego*. Włocławek 2001.

31 U. Zgorzelska: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. Hertel. Toruń 1982, s. 182—197; Eadem: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985, s. 279—303.

32 I. Panic: *Lista świadków na dokumentach księcia opolskiego Władysława*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1987. R. 42, s. 171—183; Idem: *Badania nad listą świadków na dokumentach książąt opolskich w pierwszej połowie XIII w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2000. R. 55, s. 267—282.

33 J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie...*, passim.

34 J. Sperka: *Urzędnicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372—1378). Spisy*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. Red. S.K. Kuczyński. T. 10. Warszawa 2004, s. 83—102; Idem: *Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370—1391). Spisy*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2004. T. 3, s. 110—121; Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*; Idem: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. W: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 3. Ред. Л. Войтович. Львів 2010, s. 278—301; Idem: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemie Rusi Koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły*. W: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 4. Ред. В. Александрович. Львів 2011, s. 221—229.

35 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittlalter*. Berlin 1995.

36 R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1—6. Katowice 2002—2007.

37 J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, passim. Zob. recenzje tej pracy wymienione w przyp. 6 niniejszego rozdziału.

cje miejscowości oraz ich dowolne umieszczanie w terenie przez tego autora. Na przykładzie prac Dietera Veldtrupa, Romana Sękowskiego oraz Jerzego Horwata widać wyraźnie problemy, na jakie trafiają osoby chcące zbadać tematykę rycerstwa opolskiego z tego okresu. Spowodowane jest to niewystarczającym stanem badań — szczególnie w odniesieniu do XV wieku — jak również problemem z dotarciem do źródeł.

Podstawa źródłowa

Jednym z głównych problemów badań nad księstwem opolskim w średniowieczu jest baza źródłowa. Jeszcze przed II wojną światową zostały wydane dokumenty w formie regestów obejmujących okres do 1342 roku[38]. Po II wojnie światowej polscy historycy wydali kolejne regesty aż do 1360 roku[39], w edycjach tych zdarzały się jednak błędy. Ostatnio wydano także regesty dokumentów znajdujących się w Archiwach Państwowych na Górnym Śląsku[40]. Ukazały się ponadto katalogi dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, lecz są one często niedokładne, a w stosunku do XV wieku tylko częściowe[41]. Pełny katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w tym archiwum opracował kilka lat temu Roman Stelmach[42]. Poza tym liczne dokumenty bądź ich regesty zostały wydrukowane w innych wydawnictwach. Z istotniejszych wymienię regesty dokumentów z Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu[43], regesty dokumentów dotyczących Królestwa Czeskiego[44] przechowywanych w Watykanie czy źródła na temat księstwa nyskiego[45]. Regesty dokumentów sporządzali ponadto lokalni badacze, jak Walter Krause[46]. Ich publikacje są o tyle cenne, że część z tych źródeł dziś już nie istnieje.

38 CDS XVI; CDS XVIII; CDS XXII; CDS XXIII; CDS XXIX; CDS XXX.

39 RŚ. T. 1—5.

40 *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. Barciak, K. Müller. T. 1—3. Opava—Opole—Katowice 2004—2017.

41 Katalog. T. 4—9.

42 R. Stelmach: *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*. Wrocław—Racibórz 2014.

43 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970; *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970.

44 MV. T. 1—5; AS I; AS II.

45 Neisser Lagerbücher.

46 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. Krause. „Oppelner Heimatblatt" 1934. Jd. 10, s. 2—3.

Baza źródłowa została oczywiście rozszerzona o źródła rękopiśmienne. Najwięcej dotyczących rycerzy opolskich znajduje się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu[47]. Sporo dokumentów przechowywanych jest w Archiwum Państwowym w Opolu, Archiwum Państwowym w Katowicach oraz Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu. W Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej znajduje się ponadto zbiór dokumentów pergaminowych, które przed II wojną światową były przechowywane w Krapkowicach[48]. Skorzystałem także z dwóch dokumentów znajdujących się w Národní Archiv v Praze. W Morawský Zemský Archiv v Brně przechowywane są źródła z dawnego archiwum Prószkowskich, dzięki czemu skorzystalem z trzech niewykorzystywanych dotąd dokumentów książąt opolskich[49]. Trochę informacji o rycerzach opolskich znalałem w Archiwum Katedralnym w Krakowie, Státní Okresní Archiv Trutnov oraz Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu. W Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin znajdują się między innymi listy wypowiednie książąt śląskich wyruszających na wojnę przeciwko zakonowi w 1414 roku. Z tego źródła — w którym pojawia się ponad 200 rycerzy, którzy udali się na północ z księciem Bernardem — mogłem skorzystać dzięki uprzejmości Pana Profesora Svena Ekdahla. W Staatsarchiv Würzburg znalazłem jeden niewykorzystywany wcześniej dokument księcia niemodlińskiego. Poza tym wykorzystałem *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*, który w formie regestów został co prawda wydany, lecz sięgnięcie do oryginału pozwoliło skorygować niektóre próby identyfikacji miejscowości i błędny wywód Jerzego Horwata co do jednego dokumentu[50].

W przypadku niektórych źródeł, które nie dotrwały do obecnych czasów, informacje ich dotyczące udało się znaleźć w pracach lokalnych historyków. Przede wszystkim mam na myśli dzieła Augustina Weltzla[51], który najczęściej dokumenty streszczał według następującego schematu: wydawca dokumentu, streszcze-

47 Zob. Bibliografia. Stosuję tradycyjne sygnatury. Jedynie w Rep. 135 przyjąłem nowe, z uwagi na włączenie do tego zespołu kolejnych jednostek archiwalnych. Stare sygnatury zastosowałem jednak w tym przypadku jako skróty.

48 Na dokumenty natrafiłem podczas kwerendy przeprowadzonej w 2012 roku.

49 Na temat dawnego archiwum Prószkowskich zob. A. Pobóg-Lenartowicz: *Archiwum i biblioteka rodu Pruszkowskich*. W: *Źródła do dziejów Prószkowa*. Red. A. Hanich. Opole 2012, s. 557—564; R. Sękowski: *Biblioteka Jerzego Krzysztofa i Antoniego Krzysztofa hrabiów Prószkowskich na Prószkowie z przełomu XVII/XVIII wieku*. Opole 2015, passim.

50 Oryginał znajduje się w Bibliotece Narodowej w Pradze. Korzystałem z mikrofilmu tego źródła, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka, *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2.

51 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882; Idem: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883; Idem: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870; Idem: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895.

nie treści, lista świadków, miejsce i data wystawienia. Równie istotne są prace Ludwika Musioła[52], który często przytaczał całe dokumenty (niektóre dziś już zaginione). Część nieistniejących dokumentów została wykorzystana także przez Alfonsa Nowacka[53], choć nie cytuje on ich tak dokładnie, jak wcześniej wymienieni badacze. Pomocne były też materiały Friedricha von Schirndinga, który sporządził wypisy z Kroniki Strzelec J.J. Reichela oraz ze źródeł przechowywanych w Jemielnicy[54].

Niniejsza praca jest zmienioną i poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej obronionej w 2017 roku w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W tym miejscu chciałbym podziękować wszystkim osobom, które pomogły mi podczas pisania tej pracy. Szczególnie składam podziękowania promotorowi prof. dr. hab. Jerzemu Sperce, a także recenzentom: dr hab. Bożenie Czwojdrak, prof. UŚ i prof. dr. hab. Sobiesławowi Szybkowskiemu, recenzentowi wydawniczemu: dr. hab. Markowi L. Wójcikowi, oraz prof. dr. hab. Idziemu Panicowi za pomoc w pierwszym etapie powstawania niniejszej dysertacji, mgr. Henrykowi Dudzie za wsparcie podczas kwerendy w bibliotekach opolskich i mgr. Laye Sowowi za pomoc podczas kwerendy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Fryburgu Bryzgowijskim.

52 L. Musioł: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu.

53 A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor bdw.

54 Schirnding. Bd. 3—4. O Autorze zob. A. Weltzel: *Zwei Nekrologe: Eduard Cauer und Friedrich von Schirnding*. ZFGS 1882. Bd. 16, s. 301—304

Wykaz skrótów

AAWr.	—	Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
AC	—	*Acta Capitulorum nec non Iudiciorum Ecclesiaticorum selecta.* Ed. B. Ulanowski. Kraków 1894—1918
AČ II	—	*Archiv český čili staré pisemné památky české a moravské.* D. 2. Vyd. F. Palacký. Praha 1842
AČ VII	—	*Archiv český čili staré pisemné památky české a moravské.* D. 8. Vyd. J. Kalousek. Praha 1887
Adler	—	Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik
ADO	—	Archiwum Diecezjalne w Opolu
AGZ	—	*Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie.* T. 1—19. Wyd. O. Pietruski, X. Liske. Lwów 1868—1906
AKC 6	—	*Archiv Koruny České 6, Katalog listin z let 1438—1526.* Sepsal A. Hass. Praha 1958
Am	—	Akta miasta
Apar. św. Mikołaja	—	Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu
APKat	—	Archiwum Państwowe w Katowicach
APO	—	Archiwum Państwowe w Opolu
APWr.	—	Archiwum Państwowe we Wrocławiu
AS I	—	*Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia.* P. 1—2. Ed. J. Eršil. Praha 1980
AS II	—	*Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia.* P. 3—4. Ed. J. Eršil. Praha 1996—1998
BP	—	*Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens.* T. 2—5. Ed. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś. Roma—Lublin 1988—1995
C 174a	—	APWr. Rep. 135, nr 359
CDCO	—	*Codex Diplomaticus Civitatis Ostraviae. Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy.* Vyd. A. Adamus. Moravska Ostrava 1929
CDDT	—	*Listinář Těsínska. Codex diplomaticus Ducatus Tissinensis: Sbírka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí.* Ed. E. Némmec. Český Těšín 1958

CDLS II — *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris*. Bd. 2. Hrsg. R. Jecht. Görlitz 1903.

CDM — *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. T. 6—15. Vyd. J. Chlumecky, V. Brandl, B. Bretholz. Brünn 1854—1903

CDP — *Codex diplomaticus Poloniae*. T. 1—3. Ed. L. Rzyszczewski, A. Muczkowski. T. 4. Ed. M. Bonecki, M. Bobrowski. Varsaviae 1847—1887

CDS I — *Urkunden des Klosters Czarnowanz*. Hrsg. W. Wattenbach. „Codex diplomaticus Silesiae". Bd. 1

CDS II — *Urkunden des Klöster Rauden, Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinner in der Stadt Ratibor*. Hrsg. W. Wattenbach. „Codex diplomaticus Silesiae" 1859. Bd. 2

CDS VI — *Registum St. Wenceslai. Urkunden Vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens, nach einem Copialbuch Herzog Johanns von Oppeln und Ratibor in Anzügen mitgetheilt*. Hrsg. W. Wattenbach, C. Grünchagen. „Codex diplomaticus Silesiae" 1865. Bd. 6

CDS IX — *Urkunden der Stadt Brieg, Urkundliche und Chronikalische Nachrichten über die Stad Brieg, die Dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter*. Hrsg. C. Grünchagen, „Codex diplomaticus Silesiae" 1870. Bd. 9

CDS XIV — *Liber fundationis episcopatus vratislaviensis*. Hrsg. H. Markgraf, J.W. Schulte. „Codex diplomaticus Silesiae" 1889. Bd. 14

CDS XVI — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1301—1315*. Hrsg. C. Grünchagen, K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1892. Bd. 16

CDS XVIII — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1316—1326*. Hrsg. C. Grünchagen, K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1898. Bd. 18

CDS XX — *Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136—1528)*. Hrsg. K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1900. Bd. 20

CDS XXII — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1327—1333*. Hrsg. C. Grünchagen, K. Wutke, „Codex diplomaticus Silesiae" 1903. Bd. 22

CDS XXXIII — *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Neustadt*. Hrsg. E. Graber. „Codex diplomaticus Silesiae" 1928. Bd. 33

CDS XXXVI — *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse*. H. 1. Hrsg. E. Graber. „Codex diplomaticus Silesiae" 1933. Bd. 36

CE — *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. 1. Wyd. A. Sokołowski, J. Szujski. T. 2—3. Wyd. A. Lewicki. Kraków 1876—1894

Coronacio Adalberti — *Coronacio Adalberti regis Romanorum Ungarie et Boemie 1438*. Hrsg. F. Wachter. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1883. Bd. 12

CV — *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376—1430*. Wyd. A. Prochaska. Kraków 1882

ČSM — *Časopis Slezského muzea*

D 370 — APWr. Rep. 135, nr 436

D 384 — APWr. Rep. 135, nr 460

DB — J.E. Böhme, *Diplomatische Beyträge zur Untersu-chung der schlesischen Rechte und Geschichte*. Bd. 1—2. Th. 1—6. Berlin 1770—1774

Długosz — *Joannis Dlugossii s. Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII*. Ed. Ż. Pauli. T. 3—5. W: *Opera omnia*. T. 12—14. Kraków 1875—1877

E 99a — APWr. Rep. 135, nr 679

Eschenloer — P. Eschenloer, *Geschichte der Stadt Breslau*. Hrsg. G. Roth. Münster—New York—München—Berlin 2003

Inwentarz 4f — APWr. Rep. 135, nr 4

Inwentarz 107 — APWr. Rep. 135, nr 101

JSFWUB — Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau

Katalog — *Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym Dolnego Śląska*. T. 4—5, 7. Oprac. R. Stelmach. T. 6. Oprac. M. Chmielewska. T. 9. Oprac. R. Żerelik. Wrocław 1991—1998

KDKK — *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*. T. 1—2. Wyd. P. Piekosiński. Kraków 1874—1883.

KDW — *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. T. 8—10. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński. Warszawa—Poznań 1989—1993; T. 11. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek, I. Skierska. Poznań 1999

Landbuch OR — *Die Landbücher von Oppeln-Ratibor*. Hrsg. J. Chrząszcz. „Oberschlesische Heimat" 1914—1916. Bd. 10—12

LuBS — *Lehns — und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter*. Hrsg. C. Grünhagen, H. Markgraf. Bd. 1—2, Leipzig 1881—1883

Kronika Marcina z Bolkowa — *Chronik des Martin von Bolkenhain*. Hrsg. F. Wachter. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1883. Bd. 12

MV — *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*. T. 1—5. Pragae 1903—1949

Neisser Lagerbücher — K. Engelbert: *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistums-landes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*. „Quellen und Darstellungen zur schlesische Geschichte Herausgegeben von Historische Kommission für Schlesien" 1964. Bd. 10

NKKO — R. Żerelik: *Najstarszy kopiarz książąt oleśnickich i kozielsko-bytomskich*. Wrocław 2012

OBA 2111 — Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin, Ordensbriefarchiv, nr 2111

PSB — *Polski słownik biograficzny*

RG — *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien von Beginn des Schismas bis zur Reformation*. Bd. 1. *Clemens VII. von Avignon*

		1378—1394. Bearb. E. Göller. Berlin 1916; Bd. 2. *Urban VI, Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378—1415*. Bearb. G. Tellenbach. Berlin 1933—1961; Bd. 3. *Alexander V., Johannes XXIII., Konstanzer Konzil 1409—1417*. Bearb. U. Kühne. Berlin 1935; Bd. 4. *Martin V., 1417—1431*. Th. 1—4. Bearb. K.A. Fink. Berlin 1943—1958; Bd. 5. *Eugen IV. (1431—1447)*. Bearb. H. Diener, B. Schwarz. Tübingen 2004; Bd. 6. *Nicolaus V. 1447—1455*. Bearb. J.F. Abert, W. Deeters. Tübingen 1989; Bd. 7. *Calixt III. 1455—1458*, Th. 1—2. Bearb. E. Pitz. Tübingen 1989; Bd. 8. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. D. Brosius, U. Scheschkewitz. Tübingen 1993; T. 9. *Paul II. 1464—1471*. Bearb. H. Höing, H. Leerhoff, M. Reimann. Tübingen 2000 (http://194.242.233.132/denqRG/index.htm; dostęp: 10.04.2014)
RPG	—	*Repertorium Poenitentiariae Germanicum. Verzeichnis der in den Supplikenregistern der Pönitentiarie vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches*. Bd. 1. *Eugen IV. 1431—1447*. Bearb. L. Schmugge, P. Ostinelli, H. Braun. Tübingen 1998; Bd. 2. *Nikolaus V. 1447—1455*. Bearb. L. Schmugge, K. Bukowska, A. Mosciatti. Tübingen 1999; Bd. 3. *Calixt III. 1455—1458*. Bearb. L. Schmugge, W. Müller. Tübingen 2001; Bd. 4. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. L. Schmugge, P. Hersperger, B. Wiggenhauser. Tübingen 1996 (http://194.242.233.132/denqRG/index.htm; dostęp: 10.04.2014)
RŚ	—	*Regesty śląskie (1343—1360)*. Red. W. Korta. T. 1—5. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1975—1992
Rosicz	—	*Sigismundi Rosiczii Gesta diversa transactis temporibus facta in Silesia et alibi. Ab anno C. 1051 usque 1470*. Hrsg. F. Wachter. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1883. Bd. 12.
Schirnding	—	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. *Materialien für Chronik Und Genealogie der Kreises Gross-Strelitz. Zusammengetragen aus Gerichts-und Kirchenbüchern von Friedrich Freiherrn von Schirnding*. Bd. 3, R 2982; Bd. 4, R 2983
SHGKR	—	*Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*. Oprac. W. Bukowski, J. Kurtyka, J. Laberschek, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, J. Wiśniewski, M. Wolski. Cz. 1—3. Kraków 1986—2000
Siebmacher	—	J. Siebmacher: *Wappenbuch von 1605*. München 1999
Sommerberg I	—	*Silesiacarum rerum Scriptores*. Hrsg. F.W. von Sommerberg. Bd. 1. Lipsiae 1729
Sommerberg II	—	*Silesiacarum rerum Scriptores*. Hrsg. F.W. von Sommerberg. Bd. 2. Lipsiae 1729
SPPP	—	*Starodawne prawa polskiego pomniki*. T. 1—8. Kraków 1856—1885
SRS VI	—	C. Grünchagen: *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1871. Bd. 6

SRS VII — *Historia Wratislaviensis von Mag. Peter Eschenloer*. Hrsg. H. Markgraf. „Scriptores rerum Silesiacarum". Bd. 7. Breslau 1872

SRS VIII — *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Geogres von Podiebrad. Zugleich aus Urkundliche Belege zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. Erste Abtheilung. 1454—1463*. Hrsg. H. Markgraf, „Scriptores rerum Silesiacarum". Bd. 8. Breslau 1873

SUB — *Schlesisches Urkundenbuch*. Bd. 1—4. Hrsg. H. Applet, W. Irgang, J.J. Menzel. Graz—Köln—Weimar—Vien 1963—1998

Urbarze I — *Urbarze śląskie*. T. 1. *Urbarze dóbr zamkowych opolsko-raciborskich z lat 1566 i 1567*. Oprac. R. Heck, J. Leszczyński. Wrocław 1956

Urbarze III — *Urbarze śląskie*. T. 3. *Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571—1640*. Oprac. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963

WBP — Wojewódzka Biblioteka Publiczna

ZDM — *Zbiór dokumentów Małopolskich*. Wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa. Cz. 1—8. Wrocław 1969—1975

ZDP — *Zbiór dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce*. Wyd. J. Fijałek. Z. 1: 1328—1464. Kraków 1938

ZFGS — Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens

Rozdział I

Książęta opolscy i ich posiadłości do 1460 roku

Podziały dynastyczne księstwa opolskiego od początku XIV do połowy XV wieku

W późnym średniowieczu pod pojęciem księstwo opolskie rozumiano ziemie należące do potomków księcia Bolesława I opolskiego, który otrzymał północno-zachodnią część księstwa po Władysławie I. Księstwo opolskie uległo podziałowi w 1313 roku po śmierci Bolesława I, który pozostawił po sobie trzech synów[1]. Najstarszy, Bolesław, zwany Pierworodnym, osiadł w Niemodlinie, młodszy — również Bolesław — jako Bolko II panował w Opolu, a najmłodszy, Albert[2] — w Strzelcach Opolskich. Książę opolski kupił w 1351 roku od księcia bytomsko-kozielskiego zamek w Sławięcicach wraz z przyległościami, czyli teren nazywany później ziemią sławięcicką[3]. Bolko II, który zmarł w 1356 roku, pozostawił trzech synów z małżeństwa z Elżbietą, córką księcia świdnickiego Bernarda, wnuczką Władysława Łokietka[4]. Najstarszy, Władysław urodził się między 1326 a 1336 rokiem[5]. Drugi z synów, o imieniu Bolesław (Bolko) III, przyszedł na świat między 1330 a 1337 rokiem[6]. Najmłodszy — Henryk — urodził się w 1337 lub 1338 roku[7]. Najstarsi synowie Bolesława II podzielili się księstwem opolskim, Henryk natomiast został klerykiem w diecezji wrocławskiej[8].

1 K. Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*. T. 3. Wrocław 1977, s. 38—40.

2 W. Dziewulski uznał imię *Albert* za odpowiednik imienia *Wojciech*, zob. Idem: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1973. R. 28, s. 322. Nie zgodził się z tym Kazimierz Jasiński, zob. Idem: *Rodowód...*, s. 57—59.

3 J. Horwat: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 69.

4 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 56—57.

5 Ibidem, s. 80—81; D. Veldtrup: *Frauen um Herzog Ladislaus (†1401). Oppelner Herzoginnen in der dynastischen Politik Zwischen Ungarn, Polen und dem Reich*. Werendorf 1999, s. 239—248; J. Sperka: *Władysław książę opolski, wieluński, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 — 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2012, s. 50.

6 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 84—85.

7 Ibidem, s. 85—86.

8 J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 109—114.

Książę strzelecki Albert ożenił się z Agnieszką, córką burgrabiego magdeburskiego, przed 1347 rokiem[9]. Zmarł bez męskiego potomka między 11 stycznia 1366 roku a 28 października 1371 roku[10]. Poza późniejszymi okręgami strzeleckim i lublinieckim do tego Piasta mogła należeć ziemia sośnicowicka[11]. Brat Alberta, Bolesław Pierworodny, był żonaty z Eufemią, córką Henryka VI wrocławskiego. Miał z nią synów Bolesława, Wacława i Henryka oraz pięć córek. W 1337 roku kupił od króla Jana Luksemburczyka za 2 000 grzywien ziemię prudnicką[12]. Zmarł między 1362 a 1365 rokiem[13]. Jego najstarszy syn zmarł bezpotomnie na przełomie 1367 i 1368 roku[14]. Wówczas w księstwie niemodlińskim rządzili Wacław, ożeniony z Eufemią, córką Bolesława bytomskiego, oraz Henryk, który poślubił Katarzynę, córkę margrabiego morawskiego Jana Henryka. Wacław zmarł w czerwcu 1369 roku, a najmłodszy z braci 14 września 1382 roku[15].

W 1367 roku doszło do wydzielenia osobnych dzielnic dwóm synom księcia opolskiego Bolka II. Starszy Władysław II otrzymał wschodnią część Opola wraz z północno-wschodnią częścią okręgu opolskiego oraz okręg oleski. Reszta przypadła jego młodszemu bratu Bolkowi III[16]. W 1377 roku Władysław w wyniku umowy z Albertem strzeleckim i jego żoną Agnieszką przejął okręg lubliniecki, a Bolko III wraz z księciem niemodlińskim wszedł w posiadanie okręgu strze-

9 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 58—59.

10 Ibidem, s. 57—59. Datę końcową tego przedziału słusznie uściślił Jerzy Horwat na podstawie dokumentu wdowy po Albercie, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11q = DB. Bd. 1. Th. 4, s. 150; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 109—141. Jedyną córką księcia była Elżbieta, która poślubiła księcia kujawskiego Władysława Białego. O tej księżnej zob. M. Królikowski: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (Przyczynek do genealogii Piastów Górnośląskich).* „Śląsk Opolski" 2006, nr 2, s. 67—68.

11 Za przynależnością tego terenu do księstwa strzeleckiego świadczy instrument notarialny sporządzony przez plebana gliwickiego w 1317 roku, w którym określa się Sośnicowice jako należące do księcia Alberta. W 1466 roku sporządzono odpis tego dokumentu, co nie oznacza, że sam dokument był oryginalny, zob. J. Chrząszcz: *Beiträge zur Geschichte der Pfarreien im Archipresbyterat Gleiwitz.* „Oberschlesien" 1902—1903. Jg. 1, s. 23—29; P. Siemko: *Początki parafii w Łabędach na tle dziejów regionu.* „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 2002. T. 17, s. 67—71, 87—89. Jeśli teren ten faktycznie należał do księcia strzeleckiego, to po jego śmierci przejął ją Henryk niemodliński w wyniku układów z Bolkiem III opolskim. Wiadomo, że po śmierci Henryka ziemia sośnicowicka trafiła do Przemka opawskiego, zob. niżej.

12 LuBS. Bd. 2, s. 305; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 67.

13 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 55.

14 Ibidem, s. 73—74.

15 Ibidem, s. 77—78.

16 W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 325—326; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 111—114; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 31. Bolkowi III przypadł też zapewne zamek w Sławięcicach z przyległościami, nabyty przez Bolka II 18 listopada 1351 roku, zob. CDS VI, nr VI. W 1378 roku wystawił w tej miejscowości dokument, zob. Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

leckiego[17]. W 1382 roku synowie Bolka II po śmierci Henryka niemodlińskiego na mocy zawartych porozumień przejęli księstwo niemodlińskie, które podzielili między siebie. Jego południową część, czyli okręg głogówecki, objął Władysław Opolczyk, natomiast północna część, czyli okręg niemodliński wraz z okręgiem bialskim, stała się własnością Bolka III, po śmierci którego spadek przejęli synowie: Jan Kropidło, Bolko IV, Bernard i Henryk, a dokładna linia podziału została opisana w dokumencie z 21 listopada 1383 roku[18].

U schyłku 1382 roku księstwo opolskie dzieliło się zatem na dwie części: jedną, w której rządził Władysław II (część okręgu opolskiego wraz z okręgami oleskim, lublinieckim i głogóweckim), oraz drugą należącą do synów Bolka III (część okręgu opolskiego oraz okręgi niemodliński, bialski i strzelecki). W następnym roku Władysław kupił od Przemka opawskiego ziemie sośnicowicką i prudnicką wraz z zamkiem Gryżów. Następnie Sośnicowice wraz z okręgiem odsprzedał swoim bratankom, ci jednak nie mieli wystarczającej ilości gotówki na ten zakup, dlatego przekazali stryjowi i jego żonie wszystkie swoje ziemie wraz z dochodami z biskupstwa poznańskiego na 4 lata bądź do spłacenia długu w wysokości 5 009 grzywien i 30 groszy[19]. W tym czasie Jan Kropidło, Bolko IV oraz dorastający Bernard wspólnie władali swoją częścią księstwa opolskiego[20].

Pierwszą żoną Władysława zwanego Opolczykiem była Elżbieta, córka wojewody wołoskiego Mikołaja Aleksandra, syna Besaraba[21]. Książę opolski poślubił ją podczas pobytu na Węgrzech między 1353 a 1356 rokiem[22]. Z tego związku urodziła się tylko jedna córka[23]. Drugą żoną była córka Siemowita III mazowieckiego Eufemia (Ofka), którą poślubił on pod koniec lat sześćdziesiątych XIV wieku. Również z tego małżeństwa Władysław nie miał syna, lecz tylko

17 W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 327—328; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 143; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 36.

18 CDS VI, nr XVII; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 328; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 169—170; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 36. Omówienie podziału, zob. M. Woźny: *Granice księstwa głogóweckiego w późnym średniowieczu.* „Ziemia Prudnicka" 2008, s. 38—40. Inne tereny — ziemia prudnicka wraz z zamkiem Gryżów i ziemia sośnicowicka zostały przekazane przez króla czeskiego Przemkowi opawskiemu, gdyż były one uznane za opuszczone lenno, zob. W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 329.

19 CDS VI, nr XVII, 63, 66; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 329; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 36.

20 W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 334.

21 Na temat pochodzenia pierwszej żony Opolczyka, zob. J. Sperka: *Władysław książę opolski...*, s. 52—53.

22 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 81.

23 Była nią Katarzyna, klaryska w Starej Budzie, zob. S.A. Sroka: *Książę Władysław Opolczyk na Węgrzech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku.* Kraków 1996, s. 20—21; J. Sperka: *Władysław książę opolski...*, s. 56—60.

trzy córki, z których Katarzyna poślubiła księcia głogowsko-kożuchowskiego Henryka VIII Wróbla, Jadwiga — brata Jagiełły, księcia kiernowskiego Wigunta Aleksandra, natomiast o trzeciej, Eufemii, niewiele wiadomo[24]. Książę miał jeszcze jedną córkę, Elżbietę, lecz nie wiadomo, z którego związku ona pochodziła[25]. Opolczyk władał ziemiami nienależącymi wcześniej do książąt opolskich (tereny tworzące później księstwo wieluńskie, ziemię dobrzyńską oraz północne Kujawy, a wcześniej Ruś Czerwoną), które otrzymał od króla polskiego. Utracił je wraz z okręgami oleskim, lublinieckim i gorzowskim na rzecz Królestwa Polskiego po wojnach z Władysławem Jagiełłą[26].

Młodszy syn Bolesława II — Bolko III — ożenił się przed 1360 rokiem z Anną, prawdopodobnie księżniczką oświęcimską[27]. Urodziła ona księciu opolskiemu czterech synów i co najmniej jedną córkę[28]. Najstarszym był Jan zwany Kropidło urodzony około 1360 roku[29]. Kolejnym był Bolesław (Bolko) IV urodzony prawdopodobnie w 1368 roku[30]. Trzecim synem z tego małżeństwa był Henryk, który urodził się około 1374 roku[31]. Najmłodszy, Bernard, urodził się między 1374 a 1378 rokiem[32]. Najstarszy syn tej pary obrał karierę duchowną i po studiach na uniwersytecie w Bolonii otrzymał najpierw probostwo św. Marcina na Podgrodziu Spiskim, później został biskupem poznańskim, a następnie biskupem kujawskim, jednocześnie będąc księciem świeckim[33]. Także Henryk był prawdopodobnie przeznaczony do kariery duchownej, lecz zmarł 22 grudnia 1394 roku[34]. Najmłodszy syn Bolka III po walkach Władysława Opolczyka z Królestwem Polskim ożenił się w 1401 roku z córką Spytka z Melsztyna Jadwigą, z którą nie miał

24 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 21—32; J. Tęgowski: *Małżeństwo Wigunta Olgierdowicza w politycznych planach króla Władysława Jagiełły*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne" 1996. T. 7, s. 65—67; D. Veldtrup: *Frauen um Herzog Ladislaus...*, s. 100; J. Sperka: *Władysław książę opolski...*, s. 56—61.

25 D. Veldtrup: *Frauen um Herzog Ladislaus...*, s. 91—102; J. Horwat: *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*. Ruda Śląska 2005, s. 100—101; J. Sperka: *Władysław książę opolski...*, s. 60.

26 J. Sperka: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391—1396)*. Cieszyn 2003, passim.

27 K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 82—83; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 163.

28 Na pewno córką Bolka III była Anna, która została cysterką trzebnicką, zob. K. Jasiński: *Rodowód...*, s. 101. Możliwe, że siostrą Anny była Juta, żona Konrada III, księcia oleśnickiego. Synem tej pary był między innymi Konrad IV, późniejszy biskup wrocławski, zob. K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 2, Wrocław 1975, s. 176—180; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 102—106.

29 K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3, s. 96—98.

30 J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 166.

31 K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3, s. 99—100.

32 Ibidem, s. 100—101.

33 J. Liedtke: *Jan*. PSB 1962—1964. T. 10, s. 436—438.

34 K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3, s. 99—100.

dzieci[35]. Jadwiga zmarła 23 października 1424 roku. Książę zmarł 2 lub 4 kwietnia 1455 roku[36], a swoje ziemie przekazał bratankom. Drugi syn Bolka III — Bolko IV — ożenił się po 16 października 1393 roku[37] z Małgorzatą pochodzącą z Gorycji bądź Chorwacji[38]. Pośrednikiem w kontaktach między przyszłymi małżonkami mógł być Władysław Opolczyk, który był w dobrych stosunkach z możnymi węgierskimi[39]. Małgorzata urodziła Bolesławowi IV czterech synów i jedną córkę.

Na początku 1400 roku Bolko IV oraz Bernard dokonali podziału swoich ziem na trzy części, co zaakceptował ich starszy brat Jan[40]. Okręgi niemodliński, strzelecki, sośnicowicki oraz sławięcicki przypadły najmłodszemu Bernardowi, który dodatkowo po ślubie z Jadwigą, córką Spytka z Melsztyna, stał się panem Olesna i Lublińca. Okręgiem opolskim podzielili się Bolko IV z Janem. Bolkowi IV wydzielono poza tym niektóre tereny z okręgu niemodlińskiego i strzeleckiego. Mianowicie przypadła mu połowa Krapkowic oraz miasteczko Leśnica ze wsiami Zalesie i Lichynia w okręgu strzeleckim[41], a także przyłączono do jego ziem przygraniczne tereny niemodlińskie i strzeleckie[42]. Dodatkowo Bolko IV otrzymał okręg bialski[43].

35 Ibidem, s. 100.

36 Ibidem, s. 100—101.

37 Z dokumentu Władysława Opolczyka wystawionego tego dnia wynika, iż Bolko i Bernard nie byli jeszcze żonaci, zob. LuBS. Bd. 2, s. 316.

38 Za hrabiankę Gorycji uznał ją W. Dworzaczek, zob. W. Dworzaczek: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959. Edward Frankiewicz, który opisywał tarczę herbową żony Bolka IV, stwierdził, że zawiera ona herb hrabstwa Gorycji, lecz obecna płyta nagrobna, na której znajduje się herb, jest tylko rekonstrukcją z 1953 roku. Zob. E. Frankiewicz: *Kaplica piastowska w Opolu*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963, s. 35. Natomiast Jan Długosz nazywa ją *Ducis Charvatiae fili*, zob. Długosz. T. 4, s. 580. Inną tezę przedstawił J. Horwat. Uznał on, że w źródłach mogło dojść do przemieszania danych i hrabianką gorycką mogła być druga, domniemana żona Bolka II, żona Bolesława IV mogła być natomiast córką jednego z książąt opawskich. Za opawskim pochodzeniem ma przemawiać jej imię, które jest popularne wśród Przemyślidów opawskich, tak samo jak imię jej syna Mikołaja. Także tytułowanie się przez książąt opolskich jako *herre zu Oppul zu Ostraw etc* oraz *kniže opolske a opavske* ma świadczyć o bliskich związkach z władcami Opawy, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 198—199. Żadne źródła nie potwierdzają jednak tej tezy.

39 Zob. S.A. Sroka: *Książę Władysław Opolczyk...*, passim.

40 CDS VI, nr 89.

41 CDS VI, nr 111, 114; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 334—335.

42 Szerzej, zob. niżej.

43 Źródła mówią tylko pośrednio o tym fakcie. W 1410 roku Jan Kropidło rozstrzygał spory między swoimi braćmi. Jedną z omawianych spraw było dokładne określenie granicy między Śmiczem (okręg bialski) a Pleśnicą (okręg niemodliński), zob. CDS VI, nr 114. Dodatkowo książę Bernard nie przekazał Białej żadnemu ze swoich bratanków, a wiadomo, że to miasto należało później do Bolka V. Stąd wniosek, że najstarszy syn Bolka IV otrzymał Białą wraz z okręgiem od swojego ojca, zob. CDS VI, nr 192, 226; LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

Po śmierci Władysława w 1401 roku nowy zamek w Opolu został przy księżnej Ofce, tak samo jak Głogówek, który był jej oprawą wdowią[44]. Kolejne zmiany na mapie politycznej księstwa zaszły w 1418 roku po śmierci księżnej. Wówczas nowy zamek został podzielony między Bolka IV a Jana Kropidłę. Także okręg głogówecki został podzielony pomiędzy tych Piastów[45]. W 1421 roku książęta opolscy przejęli od biskupa wrocławskiego Prudnik na prawach zastawu[46], po śmierci Jana natomiast jego bracia podzielili się spadkiem po połowie[47]. Wówczas Bernard uzyskał połowę nowego zamku[48], gdzie zapewne wprowadził swoich urzędników, którzy mieli administrować jego dobrami w części okręgu opolskiego. Książę Bernard powiększył swoje księstwo w 1434 roku, kiedy przejął na prawach zastawu okręgi kluczborski i byczyński[49].

Pierworodnym synem Bolka IV był Bolko V zwany Wołoszkiem[50]. K. Jasiński podaje, że urodził się między 1394 a 1400 rokiem[51]. Pierwszą żoną Bolka V była Elżbieta Granowska, córka Wincentego i Elżbiety z Pilczy. Do małżeństwa doszło prawdopodobnie za pośrednictwem stryja Bernarda i jego żony Jadwigi, córki Spytka z Melsztyna po 2 maja 1417 roku[52]. Potwierdzeniem tego może

44 W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 334—335; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 186.

45 W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 337—338; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 188. Do niedawna historycy przyjmowali, że księżna zmarła między 2 czerwca 1418 roku a 9 grudnia 1424 roku, zob. K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3. Wrocław 1977, s. 81. J. Horwat ustalił, że Ofka zmarła przed 8 stycznia 1421 roku, natomiast Dieter Veldtrup natrafił na dokument księżnej głogówieckiej, dzięki czemu zawęził czas jej zgonu do okresu między 9 sierpnia 1418 roku a 25 września tego roku, zob. D. Veldtrup: *Frauen um Herzog Ladislaus (†1401)...*, s. 256—257, 306—308. Można bardziej doprecyzować ten okres. Dokument Bolka IV i Bernarda wystawiony w Głogówku 12 października 1418 roku, na którym pojawił się także nowy starosta głogówecki — Piotr Temchyn — związany z tymi książętami, świadczy o tym, że Ofka wówczas nie żyła, zob. A. Knoblich: *Bermertungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebite der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1.* ZFGS 1871. Bd. 10, s. 497.

46 Szerzej na ten temat, zob. M. Woźny: *Sytuacja prawna ziemi prudnickiej w późnym średniowieczu.* „Ziemia Prudnicka" 2009/2010, s. 61—64.

47 CDS VI, nr 157; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 338.

48 W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 338.

49 Kluczbork został przejęty z rąk Dobka Puchały, który był dowódcą husyckim. Rycerze wieluńscy potwierdzili warunki, na jakich Kluczbork miał być przekazany księciu niemodlińskiemu i brzeskiemu, zob. APO. Am Namysłowa, nr 300. Z uwagi na brak pieniędzy Ludwik brzeski zastawił wspomniany okręg Bernardowi, zob. W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 339.

50 Na temat możliwego pochodzenia przydomka Bolka V, zob. M. Woźny: *Przydomki Bolka V.* „Ziemia Prudnicka" 2009/2010, s. 59—60.

51 K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3, s. 102.

52 Tego dnia doszło do ślubu Elżbiety z Pilczy i Jagiełły, zob. J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański: *Władysław II Jagiełło*. Wrocław—Warszawa—Kraków 2006, s. 249. Mariaż ten miał zapewnić bliższe związanie księstwa opolskiego z Królestwem Polskim, a mógł to uczynić właśnie ślub córki

być wspólna wizyta Jadwigi i Elżbiety na Wawelu w wigilię Bożego Narodzenia w 1419 roku[53]. Bolko miał z Elżbietą jednego syna — Wacława urodzonego w połowie lat trzydziestych XV wieku[54]. Młody Wacław zmarł w 1453 roku[55], co spowodowało, że książę głogówecki nie miał następcy.

Prawdopodobnie w 1425 roku Bolko IV przekazał pierworodnemu synowi Bolkowi V swoje prawa do zastawu prudnickiego[56], a w następnym roku — swoją część okręgu głogóweckiego oraz połowę Krapkowic i Chrzelic[57]. W 1437 roku pozostałe części tych terytoriów przekazał temu Piastowi Bernard niemodliński[58]. Po śmierci Bolka IV w tym samym roku jego ziemie przejął młodszy syn Mikołaj wraz z bratem Janem, który jednak wkrótce zmarł[59].

Bolko V po najazdach husyckich znacznie poszerzył swoje włości. W 1440 roku przejął na prawach zastawu okręg Edelstein wraz z Zlatymi Horami od Wacława opawskiego[60]. Trzy lata później książę ten przejął jako zastaw od biskupa

---

królowej z pierworodnym synem księcia opolskiego. Elżbieta nie zapewniała takich wpływów polskich, będąc tylko córką byłego kasztelana nakielskiego. Kuriozalną opinię wygłosił Marcin Böhm, który uznał, że do ślubu doszło, gdyż młody książę był panem Głogówka, zob. IDEM: *Konrad VII Biały (ok. 1394 — 14 lutego 1452). Pan Oleśnicy i Koźla. Książę zapomniany*. Kraków 2012, s. 38. Warto przypomnieć, że w tym czasie okręg głogówecki dzierżyła wdowa po Władysławie II, a po jej śmierci teren ten przejęli synowie Bolka III. Prawdopodobnie nie było wówczas nawet planów przekazania Głogówka Bolkowi V.

53 Wielkorządca krakowski zanotował obecność obu księżnych, lecz nie podał ich imion, zob. *Rachunki dworu króla Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*. Wyd. F. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1896, s. 543.

54 Pierwsza wiadomość o nim pochodzi z 1450 roku, kiedy to zrezygnował z ziem swej matki na rzecz Jana Pileckiego, zob. AGZ. T. 13, nr 4276, 4277, 4278. Następna informacja, w której jest już opisany jako osoba zmarła, pochodzi z 1453 roku, zob. CDS VI, nr 234.

55 CDS VI, nr 234.

56 6 maja 1425 roku Bolko był panem Prudnika, zob. CDS XXXIII, s. 33, nr 11.

57 W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 339. O tym, że w 1426 roku Bolko V otrzymał te ziemie, świadczą listy dłużne, jakie były w posiadaniu kupców żydowskich. Zostały wystawione w 1426 roku. Pierwszą pożyczkę pobrał *Herczog Bolke, here zu Oppolo vnnd Obirst Glagaw*, a drugą *Herczog Bolke erbling czu Oppoln*, zob. *Wykaz listów dłużnych znalezionych u Żydów w Świdnicy, Strzegomiu, Jaworze i Lwówku*. W: M. GOLIŃSKI: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006, s. 230, nr 94, 96. Oznacza to, że w chwili wystawienia tego listu młody książę nie był jeszcze księciem głogóweckim. Księstwo przejął najpóźniej 30 września 1426 roku, kiedy to już tytułował się księciem głogóweckim, zob. APWr. Rep. 4f, nr 84b.

58 CDS VI, nr 192; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 340; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 205.

59 W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 339—340; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 228.

60 CDS VI, nr 205, 206; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 341—342; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 224.

wrocławskiego Ujazd wraz z wsiami biskupimi w ziemi bytomskiej[61]. Jako zastaw przez kilka lat dzierżył ponadto Głochołazy[62]. W 1450 roku jego stryj Bernard przekazał mu za pomoc w spłaceniu długów okręg niemodliński oraz zapisał okręgi strzelecki, lubliniecki, sławięcicki i ziemię sośnicowicką[63]. Ostatnim nabytkiem Bolka V była część księstwa opawskiego, którą wykupił on od tamtejszych Przemyślidów w 1456 roku[64].

Wołoszek odprawił swoją pierwszą żonę przed 1451 rokiem i ożenił się następnie z Jadwigą, córką Hinczy Besa z Kujaw. Z uwagi na okoliczności ślubu Jadwiga przez wielu była traktowana jak nałożnica[65]. Bolko V zmarł 28 maja 1460 roku i został pochowany w Głogówku[66].

Młodszymi braćmi Wołoszka byli Jan, Henryk i Mikołaj. Drugi syn Bolka IV urodził się w pierwszym dziesięcioleciu XV wieku[67]. Nie odgrywał większej roli, gdyż był znacznie młodszy od Bolka V. Po śmierci Bolka IV, która nastąpiła 6 maja 1437 roku[68], objął rządy wraz z Mikołajem. Jan zmarł jednak 5 września 1439 roku[69], Henryk natomiast przyszedł na świat około 1420 roku, a zmarł

61 LuBS. Bd. 2, s, 370—372 = J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny — przekazy źródłowe 1123—1492*, Opole 1985, nr 231; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 342.

62 LuBS. Bd. 2, s. 268—269 = *Wykaz regestów...*, nr 907; *Protokolle des Breslauer Domkapitels, Fragmente aus der Zeit 1393—1460*. Hrsg. C. Grünhagen. ZFGS 1863. Bd. 5, s. 153

63 LuBS. Bd. 2, s. 335—337, nr 37 = CDS VI, nr 226 [regest]; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 340—341; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 216, 226.

64 CDS VI, nr 248, 273; G. Biermann: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Teschen 1874, s. 208.

65 CDS VI, nr 252; Długosz. T. 4, s. 699 oraz T. 5, s. 311. Elżbieta zmarła po 2 września 1452 roku, zob. K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3, s. 102.

66 K. Jasiński przyjął datę śmierci tego księcia na 29 maja na podstawie kroniki Długosza wydanej przez A. Przeździeckiego, zob. Idem: *Rodowód...*, T. 3, s. 103. Część autorów uznaje jako datę śmierci Bolka 20 maja, opierając się na lipskim wydaniu Długosza, zob. K. Piotrowicz: *Bolesław V*. PSB 1936. T. 2, s. 281—282. Datę 28 maja zapisał natomiast P. Eschenloer, którego informacje są bardziej wiarygodne od polskiego dziejopisarza. Wrocławski pisarz miejski podał następującą informację: *Am dinstag vor Pfingsten [27. Mai] was ein frawsam gewitter öbir die gancz Slesia, es filen steine als die gense eyr, als die enten eyr, diser hagil tat grossen schaden am getreide. Nymant gedocht grawsamer erschrecklichen gewitters, es werete vom morgen bis an andiren tag, dorynnen hezczuge Bolko der grosse keczere starb vud vorczweifelte an seinem ende*, zob. P. Eschenloer: *Geschichte der Stadt Breslau*. Bd. 1, s. 349. Te same informacje powtórzył później N. Pol, zob. Idem: *Jahrbücher der Stadt Breslau*, Bd. 2. Breslau 1815, s. 39. Miejscem pochówku był najprawdopodobniej klasztor franciszkanów, zob. SRS X, s. 26. Jan Długosz podał, iż książę spoczął na cmentarzu kolegiackim, zob. Długosz. T. 5, s. 311.

67 Według Jasińskiego najpóźniej mógł się urodzić około 1412 roku, zob. Idem: *Rodowód...*, T. 3, s. 102.

68 Ibidem, s. 99—100.

69 Ibidem, s. 104—105.

przed swoim ojcem 8 kwietnia 1436 roku[70]. Najmłodszym synem Bolka IV był Mikołaj. Urodził się już w latach dwudziestych XV wieku[71]. Ożenił się na początku 1442 roku z Magdaleną, córką Ludwika II, księcia brzesko-legnickiego, która urodziła mu dziesięcioro dzieci: synów Ludwika, Jana, Mikołaja, Bolesława, Bernarda i córki Magdalenę, Małgorzatę, Elżbietę, Katarzynę oraz jedną o nieznanym imieniu. Małżeństwo dało mu prawa do części spadku po zmarłym teściu[72]. Jego konkurentami byli synowie bratanka ostatniego księcia brzesko-legnickiego, Jan II i Henryk X lubińscy[73]. 18 lutego 1443 roku książę opolski otrzymał w zamian za posag swojej żony Brzeg z okręgiem na prawach zastawu[74]. Legnica przypadła wówczas Janowi II, który w 1445 roku poślubił drugą córkę Ludwika II, wznawiając swoje pretensje do ziemi brzeskiej[75]. W celu spłacenia posagu księżnej Magdaleny książęta lubińscy zastawili w 1447 roku Brzeg z okręgiem rycerzowi Hinczy Stoszowi[76]. Trzy lata później Mikołaj I ponownie jednak przejął Brzeg z okręgiem w zamian za pożyczenie pieniędzy Janowi II i Henrykowi X na wykupienie tego terytorium od Hinczy Stosza[77]. W 1449 roku Bernard przekazał Mikołajowi I swoją część okręgu opolskiego z wyjątkiem wsi Węgry wraz z nowym zamkiem w Opolu[78]. Pozostałą część księstwa opolskiego Piast ten przejął po śmierci swojego brata Bolka V. Mikołaj I miał także siostrę Małgorzatę, która między 1423 a 1426 rokiem poślubiła Ludwika, księcia lubińskiego i oławskiego[79].

70 Ibidem, s. 105.

71 Ibidem, s. 105—106.

72 W. Dziewulski podaje, że do ślubu doszło rok później, zob. Idem: *Brzeg 1247—1675*. W: *Brzeg. Dzieje. Gospodarka. Kultura*. Red. W. Dziewulski. Opole 1975, s. 45.

73 LuBS. Bd. 1, s. 395—397; F. Szafrański: *Ludwik II brzesko-legnicki, feudał śląski z doby późnego średniowiecza*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972, s. 41—42.

74 CDS IX, nr 906, 907; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 341; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 232.

75 K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 1, s. 215—216; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 233.

76 W. Dziewulski: *Brzeg...*, s. 45; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 233.

77 CDS IX, nr 941, 942; W. Dziewulski: *Brzeg...*, s. 46.

78 LuBS. Bd. 2, s. 334—335, nr 36 = CDS VI, nr 223 [regest]; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały...*, s. 340; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 216.

79 K. Jasiński: *Rodowód...*, T. 3, s. 103—104.

Podział administracyjny księstwa opolskiego

Ostatnim problemem, który należy poruszyć w tym rozdziale, jest sprawa podziałów administracyjnych ziem podległych władzy książąt opolskich. Wczesnośredniowieczne kasztelanie w XIV wieku przekształciły się w okręgi. Już od dawna historycy opisują wewnętrzne podziały księstw górnośląskich i określają granice bądź to poszczególnych kasztelanii, bądź okręgów[80]. Johannes Chrząszcz uznał, że pokrywały się one z granicami dekanatów[81]. Idąc tym tropem, J. Horwat precyzował poszczególne okręgi w księstwie bytomskim oraz opolskim[82]. Takie postępowanie spotkało się ze słuszną krytyką innych badaczy[83]. Obecnie nie ma raczej wątpliwości, że granice kościelne nie pokrywały się z świeckimi granicami. Przede wszystkim te pierwsze był zdecydowanie bardziej hermetyczne od granic wytyczanych przez Piastów śląskich. W tym miejscu warto zaznaczyć, że granice księstw czy okręgów mogły zmieniać się często z uwagi na toczone wojny, zawierane małżeństwa czy też wzajemne ustalenia co do podziału ojcowizny.

80 K. Orzechowski: *Terytorialne podziały na Śląsku*. „Kwartalnik Opolski" 1971. T. 17, z. 2, s. 74—91; W. Dziewulski: *Terytorialne...*, 323—346; J. Rajman: *Kasztelanie górnośląskie w XIII wieku. Z problematyki elit władzy i tzw. terytorialności grodów kasztelańskich*. „Studia i Materiały do Dziejów Śląska" 1996. R. 21, s. 21—39.

81 J. Chrząszcz: *Die Geschichte der Städte Peiskretscham und Tost sowie das Kreises Tost-Gleiwitz*. Peiskretscham 1927, s. 253.

82 J. Horwat: *Księstwo bytomskie...*; J. Horwat: *Podział księstwa opolskiego na kasztelanie w II połowie XIII w.* „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 1997. T. 11 i 12, s. 39—42; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 65. Podobnie, zdaje się, uważa Bogdan Kloch, który pisze między innymi: „Czy tym samym granica archiprezbiteriatu nie była odbiciem zasięgu władzy Alberta, księcia opolskiego na Strzelcach". Autor sugeruje wzorowanie się władz kościelnych na władzach państwowych przy podziale na archiprezbiteriaty, zob. B. Kloch: *Najstarsze parafie Górnego Śląska (średniowieczna organizacja parafialna Górnego Śląska w diecezji wrocławskiej)*. Racibórz bdw, passim (szczególnie s. 50).

83 J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków, 1998, s. 59. Pośrednio podważa tezę J. Horwata Idzi Panic, który zauważył brak pokrycia „okręgów" z *Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis* z późniejszymi archiprezbiteriatami oraz kasztelaniami, zob. I. Panic: *„Iste sunt ville circa...". Z badań nad Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis*. „Wieki Stare i Nowe" 2001. T. 2, s. 52—62. Pogląd ten przyjął także Sławomir Witkowski, zob. Idem: *Kasztelania bytomska w średniowieczu. Zarys problematyki (początki kasztelanii, dzieje polityczne, granice)*. Sosnowiec 2009, s. 57—59.

W XIV wieku okręg opolski od zachodu graniczył przede wszystkim z okręgiem niemodlińskim. Granica rozciągała się przy wsiach Prószków (okręg opolski) oraz Przysiecz[84] i Komprachcice, które należały do księstwa niemodlińskiego[85]. Wiadomo także, że Niewodniki należały do okręgu niemodlińskiego[86]. Dalej granica biegła na północ od Skorogoszcza, który znajdował się nieopodal księstwa brzeskiego. Granica między okręgiem opolskim a oleskim biegła na północ od wsi Jełowa[87]. Wbrew sugestiom Jerzego Rajmana enklawą opolską nie była wieś Sowczyce[88]. Z okręgiem strzeleckim granica przebiegała między wsiami Dobre Dębie (okręg opolski) a Mokry Daniec (okręg strzelecki)[89]. Dalej granica rozciągała się na południe od Kątów Opolskich, a na północ od Krapkowic. Pas na lewym brzegu Odry należał do części strzeleckiej[90].

W wyniku podziału ziem opolskich dokonanego między synami Bolka III w 1400 roku okręg opolski został poszerzony kosztem okręgu niemodlińskiego, strzeleckiego i głogóweckiego[91]. Z okręgu niemodlińskiego odłączono północną część ciągnącą się aż do miasta Skorogoszcz[92]. Z okręgu strzeleckiego przyłączono dobra rodziny Świerczek skupione wokół Mokrego Dańca oraz Kosorowice[93].

84 CDS XXIX, nr 5628 = CDS XX, s. 18; APWr. Rep. 4f, nr 65c; APWr. Rep. 4f, nr 65d.

85 CDS VI, nr XVII.

86 CDS VI, nr 47.

87 CDS VI, nr 88, 103. W XVI w. granica biegła na północ od Starych Budkowic, Jełowy, Szczedrzyk, Schodnia, zob. J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie*..., s. 80. Zgodnie z dokumentem z 1462 r. granica między okręgami przechodziła w okolicy wsi Kotórz Mały, Kotórz Wielki, Kadłub i Ligota, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 6.

88 J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie*..., s. 80, przyp. 108. Niestety jest to wynik nieporozumienia. W średniowieczu istniały dwie miejscowości o tej samej nazwie: jedna w okręgu oleskim, a druga niedaleko Opola. Ta ostatnia leżała na północ od Zbicka i została zalana pod staw. Prawdopodobnie na jej gruntach powstała później dzisiejsza wieś Zawada, zob. Urbarze I, s. 10.

89 CDS VI, nr 17, 21, 22, 52.

90 APWr. Rep. 4f, nr 43d; WBP w Opolu, I-33 RKP = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 55. Zimnice znajdowały się pod panowaniem księcia Alberta, zob. CDS VI, nr 7.

91 O fakcie podziału informuje list księcia Jana Kropidły z 6 maja 1400 roku, zob. CDS VI, nr 89.

92 APWr. Rep. 4f, nr 29e (Ligota Prószkowska); APWr. Rep. 107, nr. 145 (Dąbrowa); APWr. Rep. 107, nr 67 (Oldrzyszowice); APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1 (Narok); CDS VI, nr 111 (Niewodniki); APWr. Rep. 4f, nr 43aa (Komprachcice); APWr. Rep. 107, nr. 145 (Dąbrowa i Sokolniki); CDS VI, nr 207 (Golczowice); LuBS. Bd 2, s. 333 (Skorogoszcz). Na ostatnim z dokumentów wystawionym przez Mikołaja I pojawia się określenie *Stadt und Land Schurgast*, co odnosi się zapewne do pasa wydzielonego wcześniej z okręgu niemodlińskiego i przyłączonego do okręgu opolskiego. Skoro Skorogoszcz należał do Mikołaja I, to znaczy, że wcześniej był własnością Bolka IV.

93 CDS VI, nr 96 (Raszowa w okręgu opolskim), 130 (Mokry Daniec w okręgu opolskim), H. Wotzlaw: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993, s. 41—43 (Kosorowice wpierw w księstwie strzeleckim, potem pod władzą księcia opolskiego).

Z okręgu głogóweckiego do ziem Bolka IV przyłączono cały pas na północ od Racławiczek i Strzeleczek[94].

Z pomocą mapy z 1736 roku[95] można odtworzyć północno-zachodnią granicę tego okręgu (pozostałe mogły ulegać większym zmianom w ciągu lat, ponieważ należały do jednego księstwa). Z księstwem brzeskim okręg opolski graniczył na linii Lewin — Kolnie, Karłowice (osady leżące poza księstwem opolskim). Dalej granica — z kolejnymi okręgami — biegła wzdłuż skraju Borów Stobrawskich. Północna granica biegła za Domaradzem i Fałkowicami, które należały do okręgu opolskiego, dochodząc do granicy z okręgiem oleskim.

Okręg niemodliński, jak wcześniej zaznaczyłem, został zmniejszony o północną część kosztem okręgu opolskiego. Na południu graniczył z okręgiem głogóweckim i bialskim. Granica z okręgiem bialskim przebiegała przy wsiach Śmicz (okręg bialski) oraz Pleśnica (okręg niemodliński)[96]. Zgodnie z ustaleniem z 1383 roku granica między okręgiem niemodlińskim a głogóweckim miała biec w ten sposób, że granicznymi osadami w części niemodlińskiej miały być Komprachcice, od których granica ciągnęła się wzdłuż drogi w kierunku Lewina. Kolejnymi nadgranicznymi miejscowościami niemodlińskimi były Rzymkowice, Stara Jamka, Welislawice[97], Bartoszowice, Albrechcice (te trzy osady zapewne już zaginęły), Grabina, Otok, Wasiłowice i Szonowice[98]. Od zachodu okręg niemodliński graniczył z ziemiami biskupa wrocławskiego. Granica biegła wzdłuż rzeki Ścinawa Niemodlińska, o czym świadczy fakt, iż wszystkie miejscowości na jej prawym brzegu należały do okręgu niemodlińskiego (Przydroże Wielkie, Friedland), a po przeciwnej stronie do ziem biskupa wrocławskiego. Mniej więcej za Friedlandem granica biegła na północ w ten sposób, że Łambinowice, Bielice, Malerzowice Wielkie i Krasna Góra znajdowały się po stronie księstwa nyskiego. Granica mogła biec wzdłuż Borów Niemodlinskich. Wsie należące do okręgów

94 Przykładowo 9 sierpnia 1403 roku Bolko IV potwierdził zwierzchnie prawa nad wsiami Przysiecz i Ligota Prószkowska Adamowi Prószkowskiemu, zob. APWr. Rep. 4f, nr 29e. Jak zaznaczyłem wcześniej, Ligota Prószkowska po podziale w 1383 roku należała do części głogóweckiej, co w świetle tego dokumentu zmieniło się na korzyść okręgu opolskiego.

95 J. Wieland: *Principatus Silesiae Oppoliensis exactissima Tabula geographica, sistens Circulus Oppoliensem Ober-Glogau Gros Strehliz, Cosel, Tost, Rosenberg, Falckenberg & Lubleniz.* Norimbergae 1736. O autorze, zob. A. Heyer: *Die erste staatliche Vermessung Schlesiens unter Karl VI. (1720—1752).* ZFGS 1890. Bd. 24, s. 305—348.

96 CDS VI, nr 114.

97 Możliwe, że pozostałością po tej osadzie jest gródek rycerski leżący między Puszyną a Piechocicami. O tym obiekcie związanym z nieznaną osadą, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 401—402.

98 CDS VI, nr XVII, 114; M. Woźny: *Granice księstwa...*, s. 38—40. Granica głogówecka na tym odcinku uległa później zmianie, co omówię niżej.

nyskiego oraz grodkowskiego są spisane w landbuchu[99]. Wiadomo, że granica biegła zaraz za Krasną Górą (*Sonnenberg*), gdyż pobliskie Pielgrzymowice (*Pilkendorf*) znajdowały się w okręgu niemodlińskim[100].

Granicę tego okręgu z księstwem nyskim bardzo dobrze widać na mapie sporządzonej w 1736 roku. Jest mało prawdopodobne, aby granica między księstwem opolskim a księstwem nyskim zmieniała się w tym okresie, tym bardziej że wszystkie wcześniej podane miejscowości znajdowały się w 1736 roku na granicy obu księstw, w tych samych okręgach. Granica zaczynała się w pobliżu Ścinawy, która leżała po stronie niemodlińskiej, i Ścinawy Nyskiej (*Steinsdorf*). Biegła wzdłuż rzeki Ścinawy Niemodlińskiej. Za wsią Rynarcice (część nyska) granica biegła w kierunku północno-zachodnim w ten sposób, że wsie Kuropas, Myszowice i Niesiebędowice należały do okręgu niemodlińskiego. W tym miejscu granica zaczynała biec na północ. Wieś Wierzbie leżała po stronie niemodlińskiej, natomiast Budzieszowice i Łambinowice leżały w księstwie nyskim. Kolejne przygraniczne miejscowości to Szadurczyce (okręg nyski), Kluczniki i Jakubowice (okręg niemodliński), Grabin (okręg nyski), Jaczowice i Brzęczkowice (okręg niemodliński). Przy wsi Marszów (okręg nyski) granica skręcała na zachód i rozdzielała Krasną Górę (okręg nyski) oraz Pielgrzymowice (okręg niemodliński). Za tą drugą wsią granica skręcała na północ wzdłuż rzeki Nysy Kłodzkiej. Rzeka ta rozdzielała także okręg niemodliński od okręgu brzeskiego.

Okręg bialski od wschodu sąsiadował z okręgiem głogóweckim. Po stronie głogóweckiej znajdowały się Ligota Bialska i Solec, a po stronie bialskiej — Wasiłowice, Biała, Prężyna i Prężynka[101]. Na południe od Prężynki rozciągała się granica z ziemią prudnicką, do której należały Rudziczki, Czyżowice i Lubrza[102]. Od ziem biskupstwa wrocławskiego oddzielała okręg bialski zapewne rzeka Ścinawa Niemodlińska. Granica z okręgiem niemodlińskim przebiegała między Śmiczem (okręg bialski) a Pleśnicą (okręg niemodliński)[103].

Jak wcześniej opisałem, okręg głogówecki graniczył z okręgiem bialskim, a następnie z okręgiem niemodlińskim. Zgodnie z ustaleniem komisji w 1383 roku granica między okręgiem niemodlińskim a głogóweckim miała biec w ten sposób, że graniczną osadą w części niemodlińskiej miało być Domecko, od którego

99 M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. I. Księstwo nysko-otmuchowskie.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1998. R. 53, s. 33—67.

100 Neisser Lagerbücher, nr 1223. W dokumencie zapisano, że ta wieś znajdowała się *in terra ducis Falkenbergensis.*

101 CDS VI, nr XVII; M. Woźny: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 38—40.

102 CDS XXXIII, s. 33, nr 14; CDS VI, nr 95, 159, 274, 361.

103 CDS VI, nr 114.

granica ciągnęła się wzdłuż drogi w kierunku Lewina. Kolejnymi nadgranicznymi miejscowościami niemodlińskimi były Pogórze, nieistniejąca dziś Łąka, Brzeźnica, Ligota, Piechocice, Ostra Górka (zapewne osada, na terenie której dziś istnieje Góra Prudnicka) i zaginiona obecnie wieś Czanstkowice[104]. Na początku XV wieku z okręgu głogóweckiego do okręgu opolskiego przyłączono cały pas na północ od Racławiczek i Strzeleczek[105]. Pewien problem stanowi granica z okręgiem kozielskim. Wydaje się, że przebiegała ona mniej więcej wzdłuż rzek Odry i Straduni[106], ale zgodnie z dokumentem Władysława Opolczyka do okręgu głogóweckiego zaliczała się także wieś Ligota zwana również Borzysławicami[107]. Problem polega na tym, że Borzysławice znajdują się około 12 km na zachód od rzeki Straduni. Może oznaczać to, że granica głogówecko-kozielska biegła jednak nieco bardziej na wschód od Straduni, lecz brakuje informacji o przynależności do okręgu głogóweckiego osad między Stradunią a Borzysławicami. Co więcej, zgodnie z dokumentami Ciesznów (2,5 km na wschód od Straduni, a 9,5 km na zachód od Borzysławic) leżał w okręgu kozielskim[108]. Podobnie Naczęsławice i Grodzisko znajdowały się pod rządami księcia kozielskiego[109]. Wobec tego albo Borzysławice były enklawą głogówecką w okręgu kozielskim, albo średniowieczna wieś Ligota, zwana inaczej Borzysławicami, nie ma nic wspólnego z dzisiejszymi Borzysławicami bądź sąsiednią Ligotą Wielką. Sprawę częściowo wyjaśnia mapa z 1736 roku, którą można także posłużyć się w opisie granicy okręgu głogóweckiego z okręgiem głubczyckim oraz kozielskim. Na mapie wyraźnie widać, że granica z okręgiem głubczyckim a głogóweckim przebiegała w ten sposób, że Kietlice należały do części głubczyckiej, a Biernatów i Kazimierz do głogóweckiej. Stąd rozpoczynała się granica z okręgiem kozielskim i biegła ona wzdłuż rzeki Straduni, z niewielkimi odchyleniami na korzyść okręgu głogóweckiego (osada Damaszek, przy wsi Kazimierz, a w dalszej części Zwiastowice, Twardawa[110], Malkowice i Dobieszowice). Na mapie zaznaczono także niewielki teren (enklawę), który należał do okręgu głogóweckiego (wsie Pociękarb, Bytków, Łężyce). Wspomniana wcześniej Ligota Borzysławicka (zapisana jako *Ellgoth, P. Ligotta*) znajdowała się tuż za granicą enklawy. Biorąc pod jednak uwagę wcześniej podane fakty, można założyć, że

104 CDS VI, nr XVII, 114; M. Woźny: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 38—40.

105 Zob. wyżej.

106 M. Woźny: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 40.

107 CDS XXXIII, s. 142, nr 5.

108 CDS XVIII, s. nr 4186.

109 CDS XVIII, s. nr 4145.

110 Wcześniej Twardawa należała do okręgu kozielskiego. Świadczy o tym zapiska z landbuchu z 1539 roku, zob. Landbuch OR, nr 354.

granica enklawy była nieco większa i w okresie średniowiecza obejmowała Ligotę Borzysławicką.

Okręg prudnicki od północy graniczył z okręgiem głogóweckim, a linia podziału przebiegała na południe od wiosek Laskowice i Olszynka[111]. Następnie granica biegła na południe, oddzielając ziemię prudnicką od okręgu Osłobłogi. Granicznymi wioskami na tym odcinku były Krzyżkowice i Dytmarów należące do okręgu prudnickiego[112]. Południowy odcinek granicy przebiegał poniżej Trzebiny i Dębowca[113]. Od zachodu ziemia prudnicka graniczyła z okręgiem głuchołaskim. Granicznymi osadami znajdującymi się po stronie prudnickiej były Moszczanki, Włóczno, Szybowice i Mieszkowice[114]. Od północy ziemia prudnicka graniczyła z okręgiem niemodlińskim, a granica przechodziła na północ od Rudziczki, Czyżowic i Lubrzy[115]. Dokładną granicę przedstawia mapa z 1736 roku, która poświadcza, że nie ulegała ona zmianom od czasów średniowiecza

W XIV wieku okręg strzelecki graniczył od zachodu z okręgiem niemodlińskim. Granica między nimi przebiegała za miastem Krapkowice i jego przyległościami[116]. Prawdopodobnie po przejęciu tego terenu przez synów Bolka III wydzielono okręg krapkowicki, do którego należał zamek Rogów wraz z przyległościami[117]. Granica południowa z okręgiem kozielskim przebiegała zapewne powyżej wsi Raszowa, Rokicie i Łąki Kozielskie, a poniżej Zalesia Śląskiego, aż do biskupiego okręgu ujejskiego[118]. Na granicy z okręgiem toszeckim znajdowały się wsie Sieronowice, Błotnica Strzelecka, Centawa, Łoniak, Dąbrówka, Kielcza[119].

---

111 CDS VI, nr XVII; M. Woźny: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 39

112 CDS XXXIII, s. 34, nr 16; E. Seidl: *Die Besiedlung des Troppauer Landes und des angrezenden Nordostmährens im 13. 14. Jahrhundert*. Heidelberg 2001 (Schriften der Stiftung Haus Oberschlesien. Landeskundliche Reihe. Bd. 11), s. 185.

113 CDS XXXIII, s. 33, nr 12.

114 E. Seidl: *Die Besiedlung des Troppauer Landes...*, s. 186.

115 CDS XXXIII, s. 33, nr 14; CDS VI, nr 95, 159, 274, 361.

116 APWr. Rep. 4f, nr 43d; WBP w Opolu, I-33 RKP = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 55.

117 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125. W dokumencie zaznaczono, że dobra rogowskie znajdowały się w *Krappitzer Craise*.

118 W 1455 roku Raszowa i Łąki Kozielskie (*Wilcze Łąki*) zostały określone jako znajdujące się w okręgu sławięcickim, zob. CDS II, s. 98, nr 30. Na mapie z 1736 roku granica przebiegała już inaczej, gdyż Raszowa i Rokicie leżały w okręgu strzeleckim a Łąki Kozielskie w okręgu kozielskim.

119 Sieronowice należały do okręgu toszeckiego, zob. CDS VI, nr 265; J. Rajman: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym*. W: *Z biegiem Małej Panwi z biegiem lat... Zarys dziejów terytorium Zawadzkie*. Red. J. Szulc. Zawadzkie 2009, s. 42. Centawa leżała w okręgu toszeckim, zob. CDS II, s. 93—94, nr 22. Łoniak, Dąbrówka i Kielca leżały w okręgu strzeleckim, zob. CDS VI, nr 76; CDS I, nr 52; CDS II, s. 96, nr 28; Landbuch OR, nr 202 (Łoniak). CDS II, s. 99, nr 31 (Dąbrówka); J. Rajman: *Kielcza i Żędowice...*, s. 39—64 (Kielcza). W późniejszym czasie granica ta uległa zmianie, gdyż w 1736 roku Dąbrówka i teren po wsi Łoniak leżały w okręgu toszeckim.

Mała Panew oddzielała zapewne okręg lubliniecki od strzeleckiego[120]. Granica między okręgiem opolskim a strzeleckim przebiegała przy wsiach Raszowa, Mokry Daniec i Borycz, które należały do okręgu strzeleckiego, lecz na początku XV wieku zostały włączone do okręgu opolskiego[121]. Dokładną granicę tego okręgu, z okręgami kozielskim i toszeckim, pokazuje mapa z 1736 roku. Biegła ona wzdłuż Odry, na wysokości wsi Raszowa zakręcała na wschód, a następnie na północ przy wsi Rokicie. Przy Lichyni granica znów biegła na południe, aż do okręgu sławięcickiego. Na mapie zaznaczono, że Lichynia należała do okręgu sławięcickiego, lecz są to na pewno zmiany wprowadzone w późniejszym czasie (na przykład przez księcia Mikołaja I, który walczył o te ziemie z księciem oświęcimskim). Następnie granica biegła przy okręgu ujejskim, aż do granicy z okręgiem toszeckim. Granicznymi miejscowościami była Olszowa i Brzezina po stronie strzeleckiej oraz Grzeboszowice po stronie toszeckiej. Granica biegła dalej w kierunku północno-wschodnim przy miejscowościach Warmątowice, Centawa (okręg toszecki) oraz Mokry Łan, Dziewkowice, Jemielnica (okręg strzelecki). Później granica ciągnęła się na zachód aż do Kieleczek (okręg toszecki) i Borowian (okręg strzelecki). W tym miejscu zakręcała na północ przy Krupskim Młynie (okręg strzelecki) i dalej biegła wzdłuż Małej Panwi, aż do pobliskiego stawu. W tym miejscu zaczynała się granica z okręgiem lublinieckim. Interesujące jest, że wieś Chechło była enklawą głogówecką. Tak jak w przypadku Lichyni i Zalesia, wcześniej należała ona do okręgu strzeleckiego[122].

Okręg lubliniecki był mocno związany z okręgiem strzeleckim, ponieważ od XIV wieku tworzył wraz z nim księstwo strzeleckie. Mimo to był wyraźnie oddzielonym terenem osadniczym. Od północy i zachodu graniczył z Królestwem Polskim. Ten fragment granicy został dokładnie opisany w dokumencie z 1341 roku, w którym rozgraniczano księstwo strzeleckie i Królestwo Polskie. Do okręgu lublinieckiego należała wieś Sulów, przy której znajdował się kopiec graniczny zwany Narożnym. Po jego drugiej stronie znajdowała się wieś Rększowice. Od tego kopca granica biegła wzdłuż drogi przez rzekę Kamieniczka, następnie przez las Mostwa, aż do lasu Kaczanów. W nim znajdował się kolejny kopiec zwany Węgielny Kop. Także Boronów był wsią lubliniecką[123]. Z innych dokumentów

120 Wsie poniżej tej rzeki znajdowały się w okręgu strzeleckim, a powyżej w lublinieckiem, zob. niżej.

121 CDS VI, nr 17, 21, 22, 52.

122 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380. Dokument wystawił Bolko III, tytułując się księciem strzeleckim, a zatem miejscowość, której dotyczył dokument, musiała znajdować się w okręgu strzeleckim.

123 ZDM. Cz. 8, nr 2530; B. Szczech: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii.* Lubsza—Zabrze 1998, s. 10; J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu.* Kraków 2000, s. 71—72. Ostatnio dokładnie tę granicę omówił Karol Nabiałek, który na podstawie późniejszych źródeł

wynika, że następnymi granicznymi osadami po stronie okręgu lublinieckiego były Dronowice i Kochanowice[124]. Od zachodu dystrykt ten sąsiadował z okręgiem oleskim. Najdalej wysuniętymi miejscowością w okręgu lublinieckim był Dobrodzień z okolicznymi wioskami[125]. Zgodnie z mapą z 1736 roku granica między okręgiem lublinieckim a toszeckim biegła przez teren lasu, oddzielając słabo zaludnione tereny, aż do granicy z okręgiem bytomskim. Mała Panew rozdzielała te dwa okręgi aż do osady Miotek. Od tego miejsca aż do granicy z Królestwem Polskim granica biegła nieco na południe od wspomnianej rzeki.

Niewielki okręg oleski był blisko związany z okręgiem opolskim, z którym przez kilkadziesiąt lat tworzył jedno księstwo. Mimo to osadnictwo między tymi okręgami było wyraźnie oddzielone. Granica między okręgiem opolskim a oleskim biegła na północ od wsi Jełowa[126]. Najdalej na wschód wysuniętymi miejscowościami były Radawie[127]. Prawdopodobnie granicą między okręgiem oleskim a lublinieckim była rzeka Libawa.

Na podstawie mapy z 1736 roku można opisać granicę z okręgiem kluczborskim. Granicznymi rzekami były Krężel i Stobrawa aż do wsi Ligota Dolna. W tym miejscu granica biegła na południe aż do wsi Wawrzyńcowskie, skąd kierowała się na północ do rzeki Stobrawy.

Ziemia sośnicowicka została wydzielona z księstwa bytomskiego. Był to teren bez miasta, a nazwę zawdzięczał wsi parafialnej[128]. Trudno dokładnie ustalić granice tego terytorium. Wiadomo, że najdalej na północ wysuniętą miejscowością były Pławniowice[129]. Możliwe, że zachodnia granica przechodziła w okolicy wsi

---

wprowadził drobne korekty do nazw własnych w dokumencie wydanym przez Stanisława Kurasia (np. nazwa lasu Wlostwa to zniekształcona nazwa Mostwa), zob. K. Nabiałek: *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*. Kraków 2012, s. 130—133.

124 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 4, nr 1 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

125 Pobliskie Gosławice należały do okręgu lublinieckiego, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 27. Wiadomo, że w 1485 roku i w następnym wieku Dobrodzień należał do tego okręgu, zob. Landbuch OR, nr 125. Także ze źródeł z XVI wieku wiadomo, że do okręgu oleskiego należały Zębowice, zob. CDS VI, nr 369; Landbuch OR, nr 334.

126 CDS VI, nr 88, 103. W XVI wieku granica biegła na północ od Starych Budkowic, Jełowy, Szczedrzyk, Schodnia, zob. J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie*..., s. 80. Zgodnie z dokumentem z 1462 roku granica między okręgami przechodziła w okolicy wsi Kotórz Mały, Kotórz Wielki, Kadłub i Ligota, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 6.

127 CDS I, nr 87.

128 Mimo sugestii badaczy Sośnicowice w średniowieczu nie były miastem. W żadnym dokumencie nie są wymienione jako miasto, a w wyliczeniu miast, zamków i ziem Mikołaja I są określone jako kraj sośnicowicki. Pozostałe miejscowości są dokładnie określone jako miasta bądź miasteczka, zob. CDS VI, nr 249.

129 APWr. Rep. 108, nr 8.

Rudno[130]. Południowa granica biegła tuż poniżej Sośnicowic, gdyż brak dowodów, że któraś ze wsi poniżej tej miejscowości należała do kraju sośnicowickiego. Na zachodzie granica przechodziła w okolicy wsi Kozłów, która na pewno leżała w ziemi sośnicowickiej[131], oraz wsi Niepaszyce i Łabędy[132]. Nieco dokładniej granicę przedstawia mapa z 1736 roku. Widać na niej, że granica między ziemią sośnicowicką (wówczas włączoną do okręgu sławięcickiego) a okręgami ujejskim i toszeckim przebiegała wzdłuż rzeki Kłodnicy. Za Rzeczycami i Ligotą Łabędzką granica skręcała na południe. Granicznymi miejscowościami po stronie sośnicowickiej były Brzezinek, Kozłów, Łany Wielkie, Sośnicowice i Smolica. Przy Lebeszowicach granica skręcała na zachód aż do granicy z księstwem raciborskim. Ten fragment granicy biegł przez tereny zalesione.

Ziemia sławięcicka była terenem wydzielonym z okręgu kozielskiego. Poza Sławięcicami (obecnie część Kędzierzyna-Koźla) do okręgu należały Raszowa, Rokicie i Wilcza Łąka[133], Bierawa[134] oraz Stare Koźle[135]. Brak danych o innych miejscowościach w tym okręgu[136]. Na podstawie mapy z 1736 roku trudno jest ustalić bieg granicy między okręgiem sławięcickim a kozielskim, gdyż zmieniła się ona między XV a XVII wiekiem (Raszowa i Rokicie leżały już wówczas w okręgu strzeleckim, a Wilcze Łąki — zapisane jako Łąki — leżały w okręgu kozielskim). Co najmniej na wysokości wsi Lenartowice, Kędzierzyn (w 1736 roku okręg sławięcicki) i Żabieniec (w 1736 roku okręg kozielski) granica przebiegała wzdłuż Kłodnicy i Odry aż do Lubieszowa (z mapy trudno wywnioskować, do którego okręgu należała ta wieś). Stąd granica biegła na wschód przez teren zalesiony.

130 Przypuszczenie jedynie na podstawie listy świadków, zob. niżej. Jadwiga Jawor-Baranowska w artykule o wsi Rudziniec przyjmuje, że Rudziniec wraz ze wsią Rudno należały albo do okręgu toszeckiego, albo do ziemi sośnicowickiej, zob. J. Jawor-Baranowska: *Pierwotna lokalizacja Rudzińca — głos w dyskusji*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 2010. T. 22, s. 19—25.

131 D 384, s. 40—42.

132 CDS VI, nr 287, 290; Landbuch OR, nr 22, 52. Nie jest pewne, do jakiego okręgu należały Niepaszyce. Wiadomo, że Łabędy były wsią sporną między ziemią sośnicowicką a okręgiem toszeckim, którą na korzyść książąt opolskich rozstrzygnął w 1472 roku biskup wrocławski, zob. CDS VI, nr 291.

133 CDS II, s. 98, nr 30.

134 A. Nowack: *Die Pfarrkirche zur Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Birawa O-S.* Breslau 1920, s. 7 (dokument w sprawie transakcji wystawił książę Bernard).

135 CDS VI, nr 210 [regest].

136 Landbuch OR, nr 12. Ze źródeł XVI-wiecznych wynika, że do okręgu przyłączono Lichynię. Stało się to zapewne po odzyskaniu Leśnicy z rąk Jana oświęcimskiego. O ataku księcia oświęcimskiego zob. H. Grabowski: *Dzieje Leśnicy w epoce feudalnej*. W: *Szkice z dziejów Leśnicy*. Red. F. Hawranek. Opole 1977, s. 30; J. Sperka: *Mikołaj (1422/1424 — 1476), książę opolski*. W: *Książęta i księżne Górnego Śląska*. Red. A. Barciak. Katowice 1995, s. 96. W XVI wieku do tego okręgu należały Wielkie Rudno i Wielkie Sierakowice, zob. Landbuch OR, nr 253a, 349.

Rozdział II

Problem nazewnictwa rycerstwa opolskiego

Geneza rycerstwa polskiego i proces powstawania rodów

W historiografii polskiego średniowiecza problematyka rycerstwa zajmuje szczególne miejsce i mimo wieloletniej dyskusji historycy w wielu ważnych kwestiach dalecy są od konsensusu. Sporna jest geneza tej grupy społecznej oraz proces powstawania rodów.

Część badaczy wywodziła późniejszych polskich rycerzy od przedstawicieli arystokracji plemiennej[1]. W nowszych badaniach słusznie odrzuca się ten pogląd, argumentując to sposobem budowy państwa pierwszych Piastów, którzy brutalnie zdobywali terytoria i je niszczyli, najpewniej wraz z miejscową elitą. Podobnie sytuacja wyglądała w Czechach, skąd nieliczni przedstawiciele arystokracji plemiennej uciekli do sąsiedniej Polski i gdzie pozostali zostali fizycznie wyeliminowani[2]. Odrzucić należy również wywodzenie późniejszych rycerzy od członków drużyny Bolesława Chrobrego, ponieważ ta w toku zamieszania związanego z przejęciem władzy przez Bezpryma i buntu ludowego także uległa eksterminacji bądź rozproszeniu. Od przedstawicieli elity drużynniczej „drugiego" państwa piastowskiego brały natomiast początek niektóre późniejsze rody (np. od Sieciecha przedstawiciele Toporczyków, od Piotra Włostowica przedstawiciele Łabędziów)[3]. Ostatnio tym problemem zajął się Tomasz Jurek, który widzi rycerzy zarówno jako potomków dygnitarzy z końca XI wieku, jak i na przykład osób skierowanych do stróży — choć tu tylko część z nich awansowała do rycerstwa — oraz przede wszystkim z osób otrzymujących od książąt dzielnicowych nadania ziemskie w zamian za konną służbę wojskową. Druga z tych grup wyłoniła się z powodu załamania idei drużyny książęcej, która po

1 H. Łowmiański: *Początki Polski: z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.* T. 3. Warszawa 1963, s. 464—482, tam starsza literatura dotycząca tego problemu.

2 W. Iwańczak: *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku*. Warszawa 1985, s. 20—21, tam omówienie stanowiska badaczy na temat genezy szlachty czeskiej.

3 T. Jurek: *Geneza szlachty polskiej*. V: *Colloquia mediaevalia Pragensia*. T. 9. *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*. Red. M. Wihoda. Praha 2007, s. 72—74.

rozbiciu państwa na dzielnice nie była w stanie zagwarantować bezpieczeństwa. Książęta piastowscy, czerpiąc wzorce z zachodu, przypisywali warstwę ludzi do obowiązków wojskowych w zamian za uposażenie[4]. Podsumowując powyższe opinie, należy uznać, że droga poszczególnych osób do grona rycerzy była różna. Rycerze mogli być potomkami zarówno przeddzielnicowych dygnitarzy piastowskich, jak również osób początkowo niższej kondycji społecznej otrzymujących ziemię od władców dzielnicowych. Ważne są tu wcześniejsze spostrzeżenia Sławomira Gawlasa, który stwierdził:

> [...] jest więc rzeczą zrozumiałą, że na obszarach, gdzie prawo lenne nie zapuściło korzeni, więzi rodzinno-rodowe pozostały (lub stawały się na nowo) podstawową formą organizacji społecznej. [...] Wydaje się, że brak lenn, jak i konfrontacja z „prawami książęcymi", połączone z recepcją herbów i innych elementów kultury rycerskiej, stworzył dogodne warunki do powstania rodów szlacheckich. [...] W trakcie walk o społeczną pozycję **nastąpiło scalenie różnych grup** [podkreślenie — M.W.] w stosunkowo jednolitą warstwę o podobnym statusie[5].

Sposób patrzenia na początki rycerstwa na ziemiach polskich rzutował także na teorie dotyczące genezy rodów. Generalnie w dyskusji naukowej dominują dwa modele powstania rodów rycerskich. Według pierwszego były one genealogiczne, czyli wywodziły się od wczesnoplemiennej arystokracji[6]. Jak wspomniałem wcześniej, nie można mówić o arystokracji pierwszych Piastów, lecz raczej o tej pochodzącej z przełomu XI i XII wieku. Przeciwnicy tej teorii uważają, że polskie rody rycerskie powstały w sposób sztuczny, łącząc ze sobą

4 T. Jurek: *Geneza szlachty...*, s. 74—95; Idem: *Vom Rittertum zum Adel. Zur Herausbildung des Adelsstandes im mittelalterlichen Schlesien*. In: *Adel in Schlesien: Herrschaft — Kultur — Selbstdarstellung*. Hrsg. J. Harasimowicz, M. Weber. Bd. 36. München 2010, s. 69—70. Na częste nawiązywanie do rozwiązań niemieckich zwrócił wcześniej uwagę Sławomir Gawlas, zob. Idem: *O kształt zjednoczonego królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*. Warszawa 2000, s. 59—61.

5 S. Gawlas: *O kształt zjednoczonego królestwa...*, s. 88.

6 Teoria rodowa wyszła spod pióra Władysława Semkowicza i jego szkoły. Obecnie rodowy charakter szlachty polskiej najpełniej — w wielu miejscach na innych założeniach niż W. Semkowicz — przedstawia Janusz Bieniak, zob. Idem: *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII—XV wieku*. W: *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*. Red. H. Łowmiański. Warszawa 1973 s. 161—200; Idem: *Jeszcze w sprawie genezy rodów rycerskich w Polsce*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 5. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1992, s. 45—55; Idem: *Średniowieczne polskie rody rycerskie. Stan badań, problemy sporne, możliwości i trudności badawcze*. W: *Genealogia — stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*. Toruń 2003, s. 47—74.

różne rodziny[7]. Problem kształtowania się herbów także wpłynął na dyskusje na temat powstawania rodów rycerskich. Dla Marka Cetwińskiego fakt posiadania różnych wizerunków napieczętnych przez członków jednej rodziny przy jednoczesnym posiadaniu podobnych herbów przez osoby pochodzące z różnych rodzin, ale sąsiadujących ze sobą, świadczyć miał o niegenealogicznej genezie rodów. Badacz ten jako argument co do pierwszego stwierdzenia na rzecz przyjmowania różnych herbów przez rycerzy przedstawił problem wizerunku hełmu na pieczęciach:

> Pieczęci wyobrażającej hełm użył w 1296 r. rycerz Sambor, siostrzeniec Alberta (III) z Brodą, pieczętującego się herbem wspólnym z Wezenborgami, Kietliczami i Barutami. Rodzony brat Sambora Henryk z Kazanowa używał za godło podobnie jak i inni członkowie rodziny herbu identycznego z polską Rogalą. Natomiast Jan Samborowic pieczętował się podobnie jak ojciec hełmem, ale z umocowanymi doń rogami, jeleniem i bawolim, nawiązując w ten sposób do godła krewniaków. Pieczęci z hełmem w wolnym polu używał też Jan „dictus Zecklo dominus de Tepliwoda", powinowaty rycerza Sambora wymienionego wyżej. Do grona „hełmowników" zaliczał się też Jaksa ze Snellenwalde, syn Poltka Jaksica i bratanek kanonika Zbrosława. Zarówno stryj Jaksy, jak i jego brat Teodoryk pieczętowali się strzałą[8].

Ostatnio sprawą hełmów na pieczęciach zajęli się badacze sfragistyki. Z ich ustaleń wynika, że pieczęcie hełmowe nie eksponują herbu rozumianego jako znak znajdujący się na tarczy, lecz tylko sam hełm z klejnotem (czyli to, co zwykle umieszcza się nad tarczą). Ten typ przedstawień napieczętnych był bardzo popularny na Śląsku, a na terenach pozostałych ziem polskich występował marginalnie[9]. Innym przykładem fikcyjnego tworzenia rodów — zdaniem M. Cetwińskiego — były herby Wierzbnów i panów z Szybowic. Według badacza:

---

7 Ten punkt widzenia najpełniej omówił ostatnio Marek Cetwiński, zob. Idem: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 1, s. 33—59; Idem: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1981, s. 68—73.

8 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 1, s. 51—53.

9 M.L. Wójcik: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań*. Red. Z. Piech, J. Pakulski, J. Wroniszewski. Warszawa 2006, s. 278—284; J. Wroniszewski: *Herby rycerskie w średniowiecznej sfragistyce polskiej*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. Drelicharz, Z. Piech. Warszawa 2011, s. 236—237; M.L. Wójcik: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. Drelicharz, Z. Piech. Warszawa 2011, s. 251—271.

> [...] lilie używane były wyłącznie w najbliższej rodzinie biskupa [Henryka z Wierzbnej — M.W.], strzała zaś stanowiła godło większego organizmu, do którego oprócz Wierzbnów wchodzili potomkowie Jaksy. Zwierzchnik Kościoła śląskiego na pieczęci swej podkreślił z bliżej nie określonych powodów swą przynależność do obydwu wspólnot — rodzinnej i ponadrodzinnej. Wydaje się, że przytoczone dane heraldyczne stanowią wystarczającą podstawę do przyjęcia tezy, że wśród śląskiego rycerstwa istniały związki heraldyczne nie oparte na pokrewieństwie rzeczywistym[10].

W świetle najnowszych badań Wierzbnowie i panowie z Szybowic pochodzili jednak od wspólnego przodka, którego potomkowie używali herbu znanego w Polsce jako Lis. Jan z Wierzbnej — ojciec późniejszego biskupa Henryka — po powrocie ze studiów zaczął natomiast używać nowego osobistego godła wzorowanego na herb Kapetyngów, który został przyjęty później przez synów Jana. Wierzbnowie i panowie z Szybowic tworzyli zatem jeden ród[11]. Powyższe uwagi nie oznaczają, że cała teza M. Cetwińskiego jest nietrafiona — raczej skala procederu fikcyjnego pokrewieństwa jest dużo mniejsza, niż zakładał badacz.

Ostatnio poglądy dotyczące genezy rodów skonfrontował Tomasz Jurek, który doszedł do wniosku, że obie strony mają rację i generalnie rody powstawały w sposób różny. Jego zdaniem potomkowie XII-wiecznej arystokracji, organizując się w ród, czasami przyłączali do niego inne osoby bądź łączyli się z innymi rodami. Obrazuje to przykład Pałuków i Toporczyków, którzy wykorzystali także podobieństwa herbowe. Te same czynniki miały znaczenie przy włączaniu Czaszów do rodu Glaubitz czy Granowskich do Leliwitów. Niektóre rody powstawały przez połączenie kilku sąsiadujących ze sobą rodzin (Strzemieniowie), a więc analogicznie do obserwacji M. Cetwińskiego co do niektórych śląskich rodzin. Zdarzało się również, że do rodów włączano osoby powiązane więzami klientarnymi[12].

Na Śląsku sytuacja zaczęła się nieco inaczej kształtować — w stosunku do reszty terenów ziem polskich — od powrotu Bolesława Wysokiego z wygna-

10 M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie* ..., Cz. 1, s. 54.

11 T. Jurek: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006, s. 93—99.

12 Idem: *Geneza szlachty*..., s. 104—105, tam też więcej przykładów różnych mechanizmów organizowania się rodzin w poszczególne rody. O rodzie pieczętującym się Strzemieniem, zob. M. Wolski: *Ławszowici i Zaroszyce. Z zagadnień genealogiczności rodów rycerskich*. W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Red. J. Bieniak. Poznań 1997, s. 147—158.

nia. Wraz z nim przybyli zapewne potomkowie możnych, którzy uciekli z kraju wraz z Władysławem Wygnańcem[13]. Nie można wykluczyć, że także niektórzy niemieccy rycerze, których książę poznał, uczestnicząc w licznych walkach zachodniego monarchy, przybyli wraz z nim na Śląsk. Równocześnie część możnych wyemigrowała ze Śląska, gdyż nie widziała dla siebie dalszych korzyści w przebywaniu w otoczeniu skłóconego z innymi Piastami księcia[14]. Ponadto na tereny Śląska (głównie Dolnego) w większej liczbie przybywali rycerze obcy. Inaczej przebiegał na tych terenach także proces heraldyzacji. O ile w Królestwie — o czym wspomniałem wcześniej — rodziny niespokrewnione ze sobą, a posługujące się podobnym herbem, łączyły się nieraz w jeden ród, to na Śląsku takie zjawiska — a w każdym razie w takiej skali — trudno zaobserwować. Dlatego między innymi przyjęło się określać rycerza ze Śląska jako posługującego się własnym herbem. O rodzie można mówić w przypadku osób pieczętujących się Rogalą, którym to herbem na terenie księstwa opolskiego posługiwało się kilka rodzin[15], oraz Strzałów, którzy u progu XV wieku zaczęli dzielić się na poszczególne rodziny, z czasem zaczynające używać innych nazwisk[16]. Widać także, że gdy rycerze pochodzący ze Śląska osiedlali się na terenach podlegających władzy królów polskich, ich herby starano się nazywać podobnie do herbów polskich mimo pewnych różnic wizualnych. Dla przykładu Merbot, który w 1427 roku złożył hołd królowi Władysławowi II, używał herbu Czewoja, choć jego właściwy herb przedstawiał tylko dwie podkowy[17]. Polska Czewoja była temu herbowi najbliższa wizualnie i zapewne dlatego taki zmodyfikowany znak przyjął, będąc na Rusi. Czasem podobieństwa herbu używanego przez śląską rodzinę do herbu polskiego rodu powoduje utożsamienie obu przez historyków. Takim przykładem jest herb Besów — pień z trzema korzeniami, dwoma listkami oraz dwoma sękami — nazywany często błędnie Cielepałą. Omawiając epitafium Femki Borkowej, wprost pisze się, że znajduje się na nim herb Cielepała, choć jest to ewidentny herb Besów[18]. O ile w Królestwie dokonywał się proces ujednolicenia podobnych herbów, to na Śląsku tego nie widać. W Polsce u progu

13 T. Jurek: *Vom Rittertum zum Adel...*, s. 60 (autor wskazuje, że takim powracającym możnym był Jaracz z Pogorzeli).

14 Ibidem, s. 60 (badacz ten wskazuje, że jedną z rodzin, która pozostała, byli Wierzbnowie).

15 Łambinowiccy, Sokołowscy, Stachowscy, Szary, Świerczowscy.

16 Z Wierzchu, z Pawonkowa, z Rokicia, z Bełsznicy, z Obrowca oraz Szylanowie.

17 *Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne*. W: F. Piekosiński: *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*. T. 7. Kraków 1907, s. 82, nr 827 (herb Czewoja z krzyżem luzem); J. Sperka: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Ред. Л. Войтович. Вип. 3. Львів 2010, s. 296—297.

18 P. Mrozowski: *Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994, s. 196.

nowożytności istniało około 150 rodów herbowych[19]. W niewielkim księstwie opolskim znanych jest ponad 30 herbów XV-wiecznych górnośląskich rodzin, z czego tylko 6 pieczętowało się herbami używanymi także przez polskie rody[20]. Biorąc pod uwagę, że znane są jeszcze herby innych górnośląskich rodzin — na przykład z procesów oczyszczających z nagany, jakie były przeprowadzane w Toszku, czy też z pieczęci przywieszanych do innych dokumentów — różniących się od polskich herbów rodowych, można stwierdzić, że w księstwach górnośląskich nie łączono obcych sobie rodzin w ród herbowy[21]. Identyczność herbów kilku miejscowych rodzin i herbów polskich rodów można różnie tłumaczyć. Schnellewaldowie to niewątpliwie górnośląska odnoga polskich Lisów. Z kolei rodziny pieczętujące się herbem Oksza i Rogala pochodziły na pewno ze Śląska. Pozostałe trzy mogły być także odnogami polskich rodzin bądź używały jedynie podobnego herbu.

W tym miejscu warto również powrócić do tezy Marka Cetwińskiego o przyjmowaniu przez niezwiązane ze sobą genealogicznie rodziny wspólnych herbów. Wśród rodzin działających w księstwie opolskim można wskazać co najwyżej jeden przykład: identyczny herb nosili Prószkowscy i Żyrowscy (dwie podkowy barkami ku sobie w pas). Obie rodziny miały osobne dobra oraz zestaw imion. W XVI wieku Bartosz Paprocki podał, że to jedna rodzina, choć nie przekazał na to żadnych dowodów[22].

19 T. Jurek: *Geneza szlachty...*, s. 104.

20 Kórniccy (Leliwa), Schnellewalde (Lis), Śmiłowie (Oksza), Szary (Rogala), Gronowiccy (Ostoja), Radawscy (Awdaniec).

21 Opis herbów z procesów, zob. niżej.

22 B. Paprocki: *Stambuch slezský: w kterem Hospodar s Hostem o mnohych wecech Spasytedlnych rozprawegij Pod Erby a Rody starodawnych Panuw, Panuw a Rytyrstwa knyzestwij hornijch w Slezy: na cztyri czasky a dwe knihy sebrane a sepsane*. Brno 1609, br. pag.

Terminologia oraz stratyfikacja rycerstwa w księstwie opolskim

Rycerstwo dla współczesnego historyka nie jest pojęciem jednoznacznym. Wynika to z niejasnej terminologii źródeł[23]. Samo słowo *rycerz* pochodzi od niemieckiego terminu *Ritter*, który oznaczał konnego wojownika. Pojęcie to przybyło na teren księstwa opolskiego wraz z napływem rycerzy niemieckich bądź, jak w przypadku Polski, za pośrednictwem czeskim[24]. Tomasz Jurek podał tradycyjną definicję rycerstwa w jako „uprzywilejowanej społecznie i świadomej swej odrębności grupy ludzi, których głównym i podstawowym zajęciem była służba wojenna (a nie praca na roli, rzemiosło bądź handel)"[25]. Uważam tak ujęty termin za dobrze opisujący badaną grupę z jednym zastrzeżeniem. Historyk poznański ze swoich badań wyłączył grupę mieszczan-rycerzy, którą — jak sądzę — należy włączyć do grona rycerzy, jeśli ich podstawowym zajęciem stała się właśnie służba wojskowa. Oznacza to, że za rycerskie będę uważał także te rodziny, które miały co prawda mieszczańskie pochodzenie, jednak z biegiem czasu poprzez nabycie dóbr ziemskich przyjmowały prawa i obowiązki takie same jak typowe rodziny rycerskie. W badanym okresie będą to przypadki nieliczne, lecz ważne z uwagi na pełnienie przez przedstawicieli takich rodzin funkcji urzędniczych w księstwach Piastów opolskich.

W państwie piastowskim rycerze posiadali odrębne prawa i przywileje, które nazywa się „prawem rycerskim" (*ius militare*)[26]. Dotąd nie ma zgody wśród historyków prawa, czy rycerze mieli obowiązek służby wojskowej wynikającej

23 Dla przykładu Joachim Baumke uznał rycerstwo wyłącznie za termin literacki, a nie odrębną grupę społeczną, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998, s. 10. Trudności w zdefiniowaniu terminu *rycerstwo* wskazał także Maurice Keen, zob. Idem: *Rycerstwo*. Warszawa 2014, s. 13—36.

24 A. Bogucki: *Jeszcze o tak zwanym Rittermeszig man w Księdze Elbląskiej*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 6. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1994, s. 138; Idem: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1996, s. 200.

25 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 10.

26 Z. Wojciechowski: *Prawo rycerskie w Polsce przed statutami Kazimierza W.[ielkiego]*. Poznań 1928. passim; Idem: *Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Großen*. Breslau 1930, passim; G. Labuda: *Przeobrażenia w organizacji polskich sił zbrojnych w XI wieku*. W: *Pax et bellum*. Red. K. Olejnik. Poznań 1993, s. 87—110; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 154—155, 169—171.

z samego bycia rycerzem, czy też z faktu posiadania ziemi, którą otrzymali od księcia[27]. O ile pierwszy model bardziej pasował do XI wieku, o tyle w świetle wcześniejszych uwag dla następnego wieku bardziej prawdopodobne wydaje się twierdzenie, że wraz z otrzymaniem ziemi osoba otrzymywała prawo rycerskie i była zobowiązana do uczestnictwa w wojnach. Samo prawo rycerskie kształtowało się od XII aż do XIV wieku[28]. Rycerz na jego mocy miał prawo do dziesięciny swobodnej, wyższej główszczyzny i nawiązki oraz dziedziczenia posiadłości alodialnych zwolnionych od niektórych ciężarów prawo książęcego[29]. Sytuacja zaczęła zmieniać się wraz z migracją obcego rycerstwa na ziemie śląskie — początkowo dolnośląskie. Wraz z ich napływem zaczęło pojawiać się prawo lenne. Miało one lepsze regulacje dla księcia, gdyż dokładnie opisywało obowiązek służby danego rycerza oraz wykluczało z dziedziczenia dalszych krewnych[30]. W XIV wieku na Dolnym Śląsku doszło do mieszania prawa lennego i dziedzicznego. Rycerz obejmujący ziemię otrzymywał prawa książęce w swoich dobrach, w zamian za co był zobowiązany do konkretnej służby wojskowej i innych świadczeń na rzecz księcia[31].

Inaczej procesy te przebiegały w księstwie opolskim, co miało związek przede wszystkim z ograniczonym napływem rycerstwa obcego. Wpływ „nowinek" z zachodu był mniejszy i późniejszy. Dla przykładu, dopiero w drugiej połowie XIV wieku znikły kasztelanie, a ich miejsce zajęły okręgi. Pojawiło się wtedy pojęcie lenna, lecz rzadko było stosowane. Dobrym przykładem przenikania dawnego prawa rycerskiego (polskiego) z nowym lennym (niemieckim) była sytuacja w okręgu nyskim i otmuchowskim. W XV-wiecznym rejestrze służby konnej w tych okręgach część rycerzy posiadała ziemię na prawie polskim, a część — na prawie niemieckim. Ciekawostką jest istnienie dóbr alodialnych, zarówno na prawie polskim, jak i niemieckim[32]. Wydaje się, że teren nysko-otmuchowski był obszarem granicznym między zachodnią częścią Śląska, gdzie dominowało prawo lenne, a wschodnią, z przewagą prawa dziedzicznego.

27 Omówienie dyskusji, zob. A. Bogucki: *Problem prawa rycerskiego w Polsce*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 11. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 2007, s. 59—89.

28 Idem: *Problem prawa rycerskiego...*, s. 84; T. Jurek: *Geneza szlachty...*, s. 88—92.

29 A. Bogucki: *Problem prawa rycerskiego...*, s. 70—71.

30 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 155.

31 J.J. Menzel: *Jura ducalia. Die mittelalterlischen Grundlagen der Dominalverfassung in Schlesien*. Würzburg 1978, s. 145—152; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 172.

32 M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. I Księstwo...*, s. 37—43. Na prawie niemieckim w okręgu otmuchowskim 18 wsi było dziedzicznych, 3 wsie miały swoich panów, a 1 należała do wasala. Natomiast na prawie polskim 14 wsi było dziedzicznych, a 1 wieś wraz z 2 folwarkami była określona jako posiadłość, zob. Ibidem, s. 40—42, 44—45.

Na terenie księstw opolskich tylko w kilku dokumentach napisano o dobrach lennych. Jako dziedziczne feudum dobra nadawał Bolesław I opolski[33]. Jego potomkowie stosowali prawo lenne raczej w ograniczonym stopniu. 30 września 1353 roku Bolko niemodliński wystawił dokument dotyczący sprzedaży wsi Źlinice Ottonowi i Adamowi Besom, która miała być w ich posiadaniu na prawie lennym[34]. Kolejny został wystawiony 29 marca 1371 roku. Było to nadanie przez księcia niemodlińskiego połowy wsi Rzędziwojowice (*Geppersdorf*) z folwarkiem, połową kolatury w tamtejszym kościele i połową sołectwa w lenno sędziemu Dresko[35]. Następne dokumenty również dotyczyły tej samej wsi. Otóż 25 września 1376 roku książę niemodliński zatwierdził sprzedaż ćwiartki wsi wraz z ćwiartką kolatury w kościele i ćwiartkę sądownictwa Mikołajowi Dreskemu jako lenno[36]. Tego samego dnia ćwiartkę tej wsi wraz z ćwiartką kolatury w kościele i ćwiartkę sądownictwa i dwoma wolnymi łanami nabył Jan Dreske. W dokumencie zaznaczono, że ćwiartka ta wcześniej była dziedziczna, a książę przekazał ją Janowi prawem lennym[37]. Zgodnie z dokumentami jedynie Źlinice i Rzędziwojowice były zatem lennem na terenie ziem opolskich. Ostatni z dokumentów świadczy, że był to świadomy zabieg księcia, który zamienił dobra alodialne w lenno. W późniejszych dokumentach brak jest informacji o lennach, co oznaczałoby, że jedynie w księstwie niemodlińskim pojawiło się prawo lenne. Okręg niemodliński jako najbardziej na zachód wysunięta część Górnego Śląska miał więcej styczności z nowymi zwyczajami, jakie pojawiały się na Dolnym Śląsku. Ponadto książęta niemodlińscy długi czas przebywali na dworze cesarskim, gdzie też mieli okazję zapoznać się z tamtejszymi rozwiązaniami lennymi. Brakuje jednak informacji, czy następni książęta kontynuowali nadawanie lenn. Nie oznacza to, że w XV wieku zaniechano przekazywania wsi na prawie lennym. Zdarzało się, że wieś, z której pisał się wcześniej drobny rycerz, po kilku bądź kilkunastu latach należała do księcia, co mogło oznaczać powrót lenna do seniora. Dotyczy to wsi Boroszów[38]. Mimo to niemal wszystkie wsie wraz z przyległościami były dziedziczne i podlegały prawu ziemskiemu (*Landrecht*).

Część dokumentów podaje, jakie obowiązki ciążyły na posiadaczu konkretnych dóbr. Są one co prawda nieliczne, lecz dobrze obrazują obowiązki właścicieli

33 CDS II, s. 85, nr 5 = CDS XVI, nr 3230 [regest] (10 łanów we wsi Łagiewniki); CDS VI, nr 4 [regest] (wieś Mokry Daniec).

34 CDS VI, nr 20 [regest].

35 CDS VI, nr 49 [regest].

36 CDS VI, nr 56 [regest].

37 CDS VI, nr 57 [regest].

38 Benesz z Boroszowa brał udział w wojnie głodowej. Dwa lata później Boroszów został sprzedany przez księcia niemodlińskiego Pełce ze Skorkowa, zob. OBA 2111, s. 13; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

ziemskich. W 1386 roku Jan Kropidło i Bolko IV nadali Paszkowi z Bierawy za wierną służę wójtostwo w Leśnicy wraz z ławami piekarniczymi, rzeźniczymi i szewskimi, łaźnią oraz jedną trzecią zysków z kar sądowych (wyższych i niższych) i tyle samo z czynszów. Książęta przekazali ponadto nowemu wójtowi swój dwór, który znajdował się w mieście, dwa łany wraz z ogrodami i trzema młynami. W zamian za to Pakusz miał obowiązek służby z jedną kopią zgodnie z prawem ziemskim[39]. W tym samym roku Władysław Opolczyk nadał Markowi Jochsowi za wierną służbę *fortalicum* w pobliżu Woźnik wraz z wójtostwem, polami Jaczów i Olszyna, jedną trzecią ław piekarniczych, sukienniczych, szewskich, rzeźniczych oraz taką samą częścią zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, za co Marek był zobowiązany do służby z kopią[40]. W 1412 roku Albrecht Uschilnik sprzedał Święchowi Wieszowskiemu wójtostwo w Woźnikach wraz z pobliskim *fortalicum* za 240 grzywien. W dokumencie książę Bernard zaznaczył, że nowy wójt powinien wypełniać książęcą służbę z jedną kopią zgodnie z prawem[41]. Cztery lata później Wilczek z Kobylic kupił od Święcha Wieszowskiego za 250 grzywien wójtostwo w Woźnikach wraz z polami Jaczów i Olszyna, lasem Jerczów, bez jednego pola, które zatrzymał książę, ale za to ze wszystkimi ławami sukienniczymi, rzeźniczymi, solnymi i szewskimi, bez zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, za co Wilczek był zobowiązany do służby z kopią[42]. W ostatnim dokumencie brakuje informacji o *fortalicum*, które mogło wówczas już nie istnieć. Mimo to wymiar służby wójta nie uległ zmianie. Kolejny dokument przedstawiający wymiar służby to testament księcia Jana Kropidły. Zapisał on swojemu bratankowi Bolkowi V 80 grzywien, za które miał on przejąć wieś Iławę od Henryka Rakowskiego. Z posiadaniem tej wsi był związany obowiązek służby wojskowej z jednym rycerzem. Do czasu wykupu Iławy obowiązek osobistego wstawiennictwa spoczywał na dotychczasowym właścicielu, wspomnianym Henryku Rakowskim[43]. W 1433 roku Bolko V odnowił Henrykowi z Kórnicy dokumenty, które zostały zniszczone podczas najazdu husytów na Głogówek w 1428 roku. Henryk był właścicielem trzech czwartych części Kórnicy i Kotkowic, które odziedziczył po rodzicach, razem z folwarkami, ogrodami, chłopami, sołtysami, karczmami i kolaturami w tamtejszych kościołach, jednak bez prawa książęcego i wyższego sądownictwa. Był ponadto zobowiązany do służby z dwoma końmi (jednym

39 W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens.* „Oberschlesische Heimat" 1908. Bd. 4, s. 194—195.

40 CDS VI, nr 71 [regest].

41 CDS VI, nr 128 [regest].

42 CDS VI, nr 150 [regest].

43 CDS VI, nr 157 [regest].

z każdej wsi) wedle zwyczaju. Książę zobowiązał się pokrywać wszelkie szkody podczas wypraw[44].

Z powyższych przykładów wynika, że właściciele wsi bądź wójtostw byli zobowiązani do służby z jednym koniem (kopią). Podobnie sytuacja wyglądała w dobrach biskupich[45]. Czasem wymagano przybycia z dodatkowym żołnierzem, np. strzelcem[46]. Podobnie mogło być w księstwie opolskim, lecz brakuje w tym wypadku większej liczby potwierdzeń źródłowych.

Rycerze, aby sprostać wymaganiom, musieli posiadać odpowiednie uzbrojenie i konia bojowego. W XIV wieku zbroja kosztowała kilka grzywien[47]. Dla porównania w Królestwie Polskim na początku XV wieku cena zbroi wynosiła na ogół od dwóch do trzech grzywien, by pod koniec tego stulecia wynieść przeciętnie sześć grzywien za pancerz kolczy, aż do dziesięciu grzywien za dobrą pełną zbroję płytową[48]. Wzrost cen uzbrojenia ochronnego wiązał się z jego unowocześnieniem. W XIV wieku podstawowym pancerzem była kolczuga, czyli kaftan składający się z zgrzewanych lub nitowanych ze sobą kółeczek. Noszono wówczas także zbroję nazywaną płatami, czyli połączone żelazne folgi, ułożone pionowo bądź poziomo. Z tej zbroi wyewoluowało najlepsze średniowieczne uzbrojenie ochronne — kirys płytowy, który stanowił podstawowy element zbroi płytowej[49]. W XV wieku, jeśli kogoś nie było stać na pełną zbroję płytową, nosił jeden bądź kilka elementów zbroi: obojczyk, różne rodzaje napierśników (kolczugi, kirysy, raki) lub zamienniki (szorce bądź taszki), pancerne rękawy bądź naręczaki oraz nabioderki, nakolanki, nagolenniki i trzewiki[50]. Hełm był warty od pół grzywny do nieco ponad grzywnę i zmiany zachodzące w tej części uzbrojenia nie powodowały znaczącego wzrostu jego ceny[51].

---

44 CDS VI, nr 186 [regest].

45 M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. *Uwagi ogólne*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1999. R. 54, s. 1.

46 Idem: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. *Księstwo*..., s. 50.

47 R. Heś: *Uzbrojenie rycerskie na Śląsku w XIV wieku*. Wrocław—Racibórz 2007, s. 47.

48 J. Szymczak: *Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350—1450*. Red. A. Nadolski. Łódź 1990, s. 236—247; Idem: *Koszty uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. Nadolski. Toruń 2003, s. 282—283. W trakcie wojny trzynastoletniej za utraconą zbroję kopijniczą wypłacano od 15 grzywien pruskich, słabsza zbroja strzelcza była natomiast wyceniania na 2 grzywny, zob. T. Grabarczyk: *Jazda zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*. Łódź 2015, s. 86—89.

49 P.A. Nowakowski: *Arsenały domowe rycerstwa polskiego w średniowieczu*. Toruń 2006, s. 123—135.

50 Ostatnio problem rodzajów uzbrojenia w XV wieku omówił Tadeusz Grabarczyk, zob. Idem: *Jazda zaciężna*..., s. 97—114.

51 R. Heś: *Uzbrojenie rycerskie*..., s. 34—35. W tym czasie w Polsce hełm kosztował przeciętnie nieco poniżej 1 grzywny, a pod koniec XV wieku 1,5 grzywny, zob. J. Szymczak:

Rumak, zgodnie z zestawieniem Roberta Hesia, kosztował natomiast średnio dziesięć grzywien[52]. W XV-wiecznych dokumentach opolskich tylko trzy razy podano, ile kosztował koń bojowy. W 1422 roku ze wsi Jeżowa należało służyć z koniem o wartości trzech grzywien[53]. Przed 3 kwietniem 1431 roku Henryk Bes przekazał staroście opolskiemu Jerzemu Dreskemu konia o wartości dziesięciu grzywien w zamian za jedną grzywnę rocznych czynszów z Golczowic[54]. Jak widać, w tym wypadku cena konia odpowiada wyliczeniom R. Hesia. Natomiast w 1424 roku Piotr Strzała z Grzędzin posiadał konia wartego aż sześćdziesiąt grzywien, który był częścią transakcji[55]. Do wydatków trzeba też dodać oporządzenie konia oraz broń. Całkowity koszt uzbrojenia rycerskiego przekraczał na pewno przeciętny roczny dochód z jednej wsi, który wynosił zapewne nieco ponad dziesięć grzywien. Rycerz nie musiał jednak całego rynsztunku kupować od razu. Zbroje, hełmy czy miecze mogły być używane przez wiele lat i jedynie je naprawiano. W XIII wieku zakładano, że rycerzowi wystarczy posiadanie czterdziestu łanów, by mógł pełnić służbę wojskową[56]. U progu XV wieku niewiele się raczej w tej kwestii zmieniło, lecz niestety tylko nieliczne dokumenty przedstawiały zobowiązania właścicieli wsi.

Jak zauważył Mateusz Goliński, w księstwie opolskim rycerze zaczęli tworzyć zastępy własnych „żołnierzy" zależnych od właściciela wsi. 7 marca 1434 roku Długomił z Bierawy, dziedzic Naroku i pan na Friedlandzie, przekazał dwa i jedną piątą wolnego łanu wraz z pastwiskiem w Naroku Mikołajowi Kornkemu, w zamian za co miał on służyć swojemu panu jako strzelec w wypadku wojny[57]. Zobowiązania wojskowe wobec właściciela wsi — Wacława z Suchej — miał

Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia..., s. 231—236; Idem: *Koszty uzbrojenia*..., s. 282—283.

52 R. Heś: *Uzbrojenie rycerskie*..., s. 106. Zdaniem Tomasza Jurka rumak miał kosztować od 1 do 3 grzywien, są to jednak dane z przełomu XIII i XIV wieku, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 135. W następnym wieku cena rumaka wyraźnie wzrosła. W Królestwie Polskim większość koni bojowych kosztowała 2—3 grzywny, ale cena tych popularnych dochodziła do 10 grzywien. Droższe wierzchowce były już rzadkością, zob. K. Wiliński: *Ceny koni w Polsce średniowiecznej*. „Acta Universitatis Lodziensis. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne". Seria 1. Folia Historica. Feudalizm 1979, nr 57, s. 57; J. Szymczak: *Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia*..., s. 304—305; Idem: *Ceny broni, koni i oporządzenia jeździeckiego*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. Nadolski. Toruń 2003, s. 269—271.

53 CDS I, nr 106.

54 CDS VI, nr 181. Transakcja miała miejsce wcześniej, lecz list w tej sprawie zaginął i dlatego książę opolski wydał nowy dokument.

55 SHGKR. Cz. 1, s. 806

56 T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 135.

57 CDS XXXV, s. 249, nr 6; M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. *Uwagi ogólne*..., s. 4.

również sołtys Skrzypca. Miał on na wezwanie dziedzica tej wsi stawić się na trzeci dzień z konnym strzelcem[58].

Wcześniej zaznaczyłem, że słowo *rycerz* pochodzi z języka niemieckiego (*Ritter*) i oznaczało osobę walczącą konno. W źródłach opolskich co najmniej od końca XIV do połowy XV wieku przy poszczególnych osobach pojawia się ten termin. Wcześniej na dokumentach używano łacińskiego określenia *miles*[59]. Na Górnym Śląsku, podobnie jak w Polsce czy Czechach, odnosił się do osoby pasowanej na rycerza[60]. Nie oznaczał on na pewno wyższej (bądź niższej) grupy rycerstwa, gdyż nie był dziedziczony przez innych przedstawicieli rodziny. Innym terminem występującym w dokumentach jest grzecznościowy zwrot *pan* (*Herr*). Wydaje się, że określano nim osoby duchowne oraz właśnie pasowanych rycerzy[61]. W schyłkowym okresie rządów Bolesława I rycerzy pasowanych na terenie księstwa opolskiego było aż 17 (Paszek z Chróściny[62], Konrad z Odry[63], Tomasz z Kamienia[64], Arnold z Komorowa, Adam zwany Thulecz[65], Gierko[66], Adam z Pisarzowic[67], Borko Brus[68],

58 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870, s. 65.

59 A. Bogucki: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1981, s. 227—253.

60 U. Zgorzelska: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985, s. 287, przyp. 47; A. Bogucki: *Rycerz i panosza w źródłach...*, s. 174—185, 200.

61 Urszula Zgorzelska poświęciła tematyce stratyfikacji rycerstwa na Górnym Śląsku dwa artykuły. Doszła do wniosku, że w okresie średniowiecza na tym terenie nie doszło do podziału na wyższą i niższą szlachtę, zob. Eadem: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. Hertel. Toruń 1982, s. 182—197; Eadem: *Szlachta w terminologii...*, s. 279—303. Zob. M. Derwich: *Rec. U. Zgorzelska, Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku (Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów, t. 3, pod red. S.K. Kuczyńskiego, Warszawa 1985, s. 279—303)*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1989. R. 44, s. 297—300; I. Panic: *Problem stratyfikacji szlachty w księstwie cieszyńskim w XV w. w świetle źródeł kancelaryjnych*. „Przegląd Historyczny" 1994. T. 85, s. 21—33.

62 SUB. Bd. 6, nr 62; APWr. Rep. 71, nr 14 = CDS I, s. 14 = CDS XVI, nr 3033 [regest]: CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVI, nr 3247 [regesty].

63 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 31.

64 CDS XVI, nr 2075 [regest], nr 2297 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]

65 APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

66 SUB. Bd 6, nr 328; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest].

67 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest].

68 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest]; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest].

Nasiębor[69], Jarosław z Michałowa[70], Sędek z Suchej[71], Mikołaj Imram, Tamo Quas[72], Jan z Dewich[73], Zygfryd Gerlachsheim[74], Albert Barch i Otton z Prószkowa[75]). Przez następne ponad 30 lat (do połowy XIV wieku) w dokumentach pojawiło się już tylko 11 osób, które dostąpiły pasowania, choć kilka z nich pojawiło się już we wcześniejszym okresie (Paszek z Chróściny[76], Konrad z Odry[77], Jarosław z Michałowa[78], Sędek z Suchej[79], Ninogniew[80], Wilhelm Czech[81], Jan z Kamienia[82], Wacław Żabka[83], Bertold z Siedlec[84], Adam Bes[85], i Stanimir Czech[86]). Od połowy XIV do końca tego wieku na dokumentach pojawiło się 24 rycerzy (Tomasz z Kamienia[87], Stefan Świętopełk z Żyrowy[88], Mirzan z Prószkowa[89], Larysz

69 D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, s. 23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; CDS XVI, nr 3044, CDS XVI, nr 3304.

70 CDS XVI, nr 3017; CDS I, s. 21 = CDS XVI, nr 3033 [regest]; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; CDS XVI, nr 3196; APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239, APWr. Rep 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

71 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; CDS XVI, nr 3304.

72 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

73 APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

74 APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

75 CDS VI, nr 4 = CDS XVI, nr 3247 [regesty].

76 CDS VI, nr 4 = CDS XVI, nr 3247 [regesty]; APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVI, nr 3747 [regest]; APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

77 APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest].

78 APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVIII, nr 3747[regest]; APWr. Rep. 91, nr 199 = CDS XVIII, nr 3902 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest]; CDS VI, nr 7 = CDS XXII, nr 4952.

79 CDS XVI, nr 3304; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest]; CDS XXX, nr 6426.

80 APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest]; Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329.

81 CDS I, nr 30 = CDS XVI, nr 4771 [regest]; APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest]; APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

82 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

83 CDS II, s. 86—87, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest]; CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest]; CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952 [regest].

84 CDS II, s. 86—87, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest]; A. Weltzel, *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja].

85 APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

86 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

87 RŚ. T. 2, nr, 226, 241; CDS VI, nr 17; CDS II, s. 89—90, nr 15.

88 CDS II, s. 90, nr 15; L. Musioł: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu, s. 64—65.

89 APWr. Rep. 4f, nr 65c; APWr. Rep. 4f, nr 29c; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

z Glesina[90], Henryk ze Śmicza[91], Wincenty z Kühschmalz[92], Jan Kiczka[93], Merbot z Dronowic[94], Maciej Woldan[95], Jasiek Czelm[96], Ulryk Falkenheyn[97], Ramfold Stosz[98], Hincza Świętopełk z Gorzowa[99], Jerzy Zwojski[100], Szczepan Strzała[101], Stefan Strzała[102], dwóch Mikołajów Strzałów[103]; Adam Bes[104], Przemko[105], Jarosław Kórnicki[106], Bertold Czelm[107], Piotr Hecht[108], Mikołaj z Łagowa[109]). Natomiast od początku XV wieku do 1460 roku w dokumentach pojawia się już tylko 7 osób pasowanych (Szczepan Strzała[110], Mikołaj z Łagowa[111],

90 A. Heyer: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Ade1sgechlechts Larysza (Larisch)=Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 325, nr 14, 15, 16, 18, 20; CDS VI, nr 63.

91 NKKO, s. 165—166, nr 151—153 [regesty]; DB. Bd 1. Th. 1, s. 58; *Urkundensamlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober — Lausitz*. Hrsg. G.A. Tzschoppe, G.A. Stenzel. Hamburg 1832, nr 185; CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

92 Neisser Lagerbücher, nr 164, nr 203; CDS VI, nr 77.

93 CDS VI, nr 52.

94 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; CDS VI, nr 52; XVII, 66 [regest]; 67; APWr. Rep. 4f, nr 11d; ZDP, nr 13; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006, s. 287—291.

95 CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

96 APWr. Rep. 84, nr 129; CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

97 CDS XXIII, s. 139—140, nr 1; CDS I, nr 61.

98 APWr. Rep. 84, nr 129; CDS XXIII, s. 28—29, nr 1; 139—140, nr 1.

99 CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]; ZDP, nr 13, 18, 28; CDP. T. 2, nr 542; CDS XXXIII, s. 28—29, nr 1; s. 104, nr 3.

100 ZDP, nr 18; CDS XXXIII, s. 104, nr 3.

101 CDS XXIII, s. 139—140, nr 1; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Rep. 72, nr 1; CDS VI, nr 63, 64, 66, 80, 84; W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1908. Bd. 4, s. 194—195; MV. T. 5, nr 1249.

102 APWr. Rep. 4f, nr 29c; APWr. Rep. 4f, nr 29d; CDS VI, nr 77; CDS XXXIII, s. 143, nr 5; ZDP, nr 28

103 APWr. Rep. 4f, nr 29c; APWr. Rep. 4f, nr 29d.

104 APWr. Rep. 4f, nr 29c; APWr. Rep. 4f, nr 29d.

105 APWr. Rep. 4f, nr 29c.

106 CDP. T. 2, nr 546.

107 CDS VI, nr 82.

108 K. Neitman: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung" 1992. Bd. 41, nr 2j; CDS VI, nr 82.

109 APWr. Rep. 107, nr 43.

110 APWr. Rep. 4f, nr 66, 68; Rep. 108, nr 8; CDS VI, nr 94.

111 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970, nr 879, 880, 932; MV. T. 5, nr 2056; AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest]; CDS VI, nr 134; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2; OBA 2111, s. 11; C 174a, s. 11, nr 1; CDS VI, nr 165, 167, 172.

Wyszek Wippler[112], Szylan Strzała[113], Hincza Pogorzela[114], Albrecht Kiczka[115] i Zbigniew Strzała[116]). Jak widać, liczba osób pasowanych do początku XV wieku na terenie księstwa opolskiego utrzymywała się na podobnym poziomie z wyjątkiem okresu rozbicia na trzy księstwa, czyli po śmierci Bolesława I. Jest to jednak tylko pozorne odchylenie, gdyż bardzo prawdopodobne, że niektórzy rycerze pasowani wyjechali wraz ze swoimi książętami na obce dwory. Zarówno książęta niemodlińscy, jak i Albert strzelecki przebywali na dworze cesarza lub króla Węgier. Odgrywali tam nieraz ważną rolę i niewątpliwie udali się tam ze swoim orszakiem. Warto również zauważyć, że ostatni rycerz został wspomniany w 1425 roku. Dlaczego w latach trzydziestych i następnych XV wieku brak informacji o osobach pasowanych? Możliwe, że przyczyną były późniejsze liczne wojny na terenie Górnego Śląska, przez które część rycerzy nie dożyła pasowania. Ponadto, jak zauważył Ambroży Bogucki, ceremonia pasowania była zbyt droga i z tego powodu większa część rycerzy odkładała ją w czasie bądź w ogóle nie chciała być pasowana[117]. Czas najazdów husyckich oraz późniejszych przemarszów wojsk, między innymi polskich, powodował, że ceremonie, jak również darowizny dla poszczególnych kościołów czy klasztorów drastycznie wówczas spadły[118].

Większość osób pochodzących ze stanu rycerskiego nigdy nie została pasowana. Tacy rycerze w dokumentach są najczęściej nazywani giermkami (*Knecht*,

112 CDS I, nr 87.

113 APO. Am Olesna, nr 1.

114 CDS VI, nr 116.

115 OBA 2111, s. 11. CDS VI, nr 145, 178; SPPP. T. 2, nr 1524; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 107, nr 118; CDS XXXIII, s. 33, nr 17 (tu nowy pisarz księcia Bolka V pominął tytuł rycerza).

116 APWr. Rep. 4f, nr 67. Jako rycerz występował aż do 1416 roku, zob. OBA 2111, s. 11; APWr. Rep. 4f, nr11k.

117 A. Bogucki: *Termin miles...*, s. 245. Taką argumentację przyjęli T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 130; K. Mońko: *Rycerze rabusie w XIV i XV wieku*. Kraków 2009, s. 19. Spadek liczby pasowań na rycerzy w późnym średniowieczu dotknął także zachodnią Europę, zob M. Keen: *Rycerstwo*, Warszawa 2014, s. 113.

118 W tym miejscu zaznaczę, że trudno jest omówić, jak pasowanie wpływało na praktyczną działalność rycerza. W przeciwieństwie do Królestwa Polskiego — gdzie zaobserwowano np. rozsądzanie sporów przez takie osoby albo uznawanie świadectwa pasowanego rycerza, jak zeznania dwóch świadków — w badanym księstwie trudno o podobne wnioski z uwagi na skąpy materiał źródłowy. Nagan opolskich nie znamy, a nieliczne kwestie sporne rycerzy rozstrzygali sędziowie. W innych sprawach trudno orzec, czy udział rycerza pasowanego był związany z samym faktem nobilitacji, czy też wiązał się z jego predyspozycjami. O postrzeganiu statusu rycerzy sensu stricto w Polsce oraz ich wpływu na działalność publiczną, zob. D. Piwowarczyk: *Funkcje i ceremoniał rycerskiego pasowania na ziemiach polskich (XI—XVIII wiek)*. W: *Od narodzin do wieku dojrzałego. Dzieci i młodzież w Polsce*. Cz. 1. *Od średniowiecza do XVIII wieku*. Red. M. Dąbrowska, A. Kolender. Warszawa 2002, s. 192—217.

armiger, *panosz*)[119]. Określenia te pojawiają się zdecydowanie częściej niż wcześniej omawiany *Ritter*. W dokumentach z badanego okresu termin ten niezwykle rzadko pojawiał się przy świadkach; występował niemal wyłącznie przy osobach, których dany dokument dotyczył[120]. Podział na rycerzy i giermków jest widoczny w poszczególnych dokumentach. Dyplom Władysława Opolczyka z 1391 roku poświadczyli rycerze i giermkowie (*Ritter und Knechten*)[121]. 3 lipca 1412 roku rycerze i giermkowie ziemi i dystryktu namysłowskiego zawarli porozumienie z przedstawicielami i mieszkańcami miasta Namysłów[122]. Podobnie Mikusz z Trzebieszowic, jak i Jan Nowowiejski, poświadczali swoje szlachectwo przed rycerzami i giermkami (*Ritter und Knechten*)[123].

Czym różnił się rycerz od giermka? Rycerz przede wszystkim nosił różnego rodzaju oznaki swojego wyższego stanu, jak złote ostrogi czy inne złote ozdoby, u giermków natomiast były one srebrne[124]. Przeważnie od rycerzy rozpoczynały się listy świadków książęcych dokumentów oraz listy wypowiednie. Osoby pasowane na rycerza na pewno nie miały łatwiejszego dostępu do urzędów, wręcz przeciwnie. Zdecydowana większość urzędników XIV- i XV-wiecznych książąt opolskich to giermkowie. Z uwagi na wyrywkowy materiał źródłowy trudno powiedzieć, czy pasowany rycerz miał jakieś dodatkowe prawa i przywileje w stosunku do giermków. W każdym razie źródła nic o tym nie mówią.

Skoro w późnym średniowieczu rozróżniano rycerza pasowanego od niepasowanego, to jak określano całą zbiorowość rycerską? Urszula Zgorzelska zwróciła uwagę, że ta uprzywilejowana grupa społeczna od połowy XIV wieku jest nazywana ziemianami (*Landleute*)[125]. Termin ten często pojawiał się w dokumentach z następnego wieku. Podczas sporu Bolka IV z Bernardem niemodlińskim granica między Pleśnicą a Śmiczem miała pozostać taka, jak ją wyznaczyli ziemianie (*Landleute*)[126]. Wspomniane wcześniej dokumenty dotyczące obowiązków wójta woźnickiego z 1412 oraz 1418 roku informują, że miał on służyć z kopią tak jak

119 A. Bogucki: *Rycerz i panosza w źródłach*..., s. 165—200.

120 CDS VI, nr 56, 57, 88, 94, 231, 235, 242. Na dokumencie Bolka IV z 1391 roku określono wszystkich świadków jako *Ediln woltochtegin knechte*, zob. CDS I, nr 56.

121 CDP. T. 2, nr 542.

122 APO. Am Namysłowa, nr 240.

123 Bibiloteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. Gramer: *Chronik der Stadt Beuthen in Ober-Schlesien*. Beuthen 1863, s. 366—367, nr 24 [z wieloma błędami] = J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny*..., nr 206 [tłumaczenie na język polski]. W polskim tłumaczeniu przełożono ten zwrot niedokładnie jako *rycerzy i szlachtę*. Wywód Jana Nowowiejskiego, zob. CDS I, nr 128.

124 A. Bogucki: *Termin miles*..., s. 225.

125 U. Zgorzelska: *Szlachta w terminologii źródeł*..., s. 286—287.

126 CDS VI, nr 114 [regest].

inni ziemianie (*Landleute*)[127]. Także Bolko V po przejęciu Iławy został zobowiązany do służby z jednym ziemianinem (*Landman*)[128]. Podobnie Henryk z Kórnicy miał służyć z dwoma końmi tak jak inni ziemianie (*Landleute*)[129]. Ziemianin to zatem podstawowe pojęcie, które obejmowało szlachetnie urodzonych wojowników — posiadaczy ziemskich — zarówno rycerzy, jak i giermków.

Nie był to jednak jedyny termin, który używano w odniesieniu do tej grupy. W dokumencie Władysława Opolczyka z 28 kwietnia 1384 roku książę za zgodą swoich bratanków utworzył związek 21 miast, które podlegały wówczas władzy Piastów opolskich. Związek ten miał ścigać sprawców przestępstw, mianowicie wszystkich złodziei, rabusiów, morderców, morderców-podpalaczy, gwałcicieli, rozbójników, włamywaczy oraz stosujących przemoc. Kara śmierci czekała zarówno wymienione osoby, jak i wszystkich, którzy namawiali do przestępstw, takich jak stosowanie przemocy, morderstwa, łamanie kości, pozbawianie słuchu, trwałe uszkodzenie rąk i nóg oraz wyłupienie oczu. Karze śmierci mieli także podlegać ci, którzy pomagali przestępcom przez dawanie im schronienia, karmienie ich bądź ich wierzchowców, użyczanie im koni, uzbrojenia, pieniędzy (w tym także zastawów) oraz którzy pomagali w inny sposób, czynnie bądź słownie. Jeśli jednak przestępcami byliby rycerze albo ludzie kondycji rycerskiej (*Weren iß abir Rieter adir Rietermessige lewte*), którzy nie zasłużyli na wyjęcie spod prawa bądź nie zostali złapani ze zrabowanymi przedmiotami, wówczas należałoby ich pojmać, nawet jeśli byliby w mieście lub poza terenem miejskim, i przekazać do najbliższego książęcego zamku. Jedynie w przypadku, gdy takie osoby zasłużyłyby na karę, na wyjęcie spod prawa lub jeśli zostałyby złapane na gorącym uczynku, należałoby je karać tak jak innych złoczyńców[130]. Pierwszą istotną informacją zawartą w tym dokumencie jest określenie osób uprzywilejowanych. Termin *Ritter* omówiłem już wcześniej — była to osoba pasowana na rycerza. Kim byli jednak *rittermätziger Leute*? Od dawna historycy starają się odpowiedzieć na to pytanie. Dla Janusza Matuszewskiego[131] byli to włodarze. Według Karola Buczka, Stanisława Russockiego i Henryka Sam-

127 CDS VI, nr 128, 150 [regesty].

128 CDS VI, nr 157 [regest].

129 CDS VI, nr 128, 150 [regesty].

130 APO. Am Opola, nr 5 = CDS XXXIII, s. 37—38, nr 30 [regest] = S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1950. R. 5, s. 97 [regest]. Dokument omówił ostatnio od strony prawnej Marian J. Ptak, zob. Idem: *Związek miast Księstwa Opolskiego i Wieluńskiego z 1384 r.* W: *Studia historycznoprawne. Tom dedykowany Profesorowi Doktorowi Alfredowi Koniecznemu*. Red. K. Orzechowski. Wrocław 2004, s. 103—116. W tej pracy zamieszczony został także tekst całego dokumentu.

131 J. Matuszewski: *Rzekome rycerstwo niższe w najstarszym zwodzie prawa polskiego*. „Rocznik Historyczny" 1957. R. 23, s. 137—152.

sonowicza tak określano kupców bądź gości, których prawnie traktowano jak rycerzy[132]. Tomasz Jurek termin ten tłumaczy jako „ludzie rycerskiej kondycji”[133]. Ambroży Bogucki jest natomiast zdania, że byli to niepasowani rycerze — giermkowie[134]. W źródłach wyraźnie zaznaczano, który ziemianin był rycerzem (*Ritter*), a który giermkiem (*Knecht*). Warto porównać ten dokument z innym wystawionym przez tego księcia 7 lat później. Zaznaczono w nim, że świadkami akcji prawnej byli *Ritter und Knechten*[135]. Jedyna różnica między tymi frazami polega na zastąpieniu słowa *rittermätziger Leute* słowem *Knechten*. Oznacza to, że są to słowa zamienne i dotyczą osoby kondycji rycerskiej, która może kiedyś zostać pasowana na rycerza. Potwierdzeniem tego jest nagana szlachecka, która miała miejsce 15 listopada 1422 roku w Toszku. Wówczas Mikusz z Trzebieszowic chciał dowieść, że należał do grona rycerskiej kondycji szlachetnych giermków (*das einen Erben, rittermätzigen Knechten angechöret*)[136]. Także podczas kolejnej znanej nagany szlachectwa, z 12 stycznia 1456 roku, Jan Nowowiejski musiał potwierdzić, że należy do grona rycerskiej kondycji szlachetnych giermków (*vil Rittermesiger Erber knechte kegenwortikeit komen*)[137]. Na podstawie tych dokumentów widać, że do grona ludzi rycerskiej kondycji zaliczano giermków (*Knechten*). Określenie *rittermätziger Leute* mogło zatem oznaczać zarówno giermka (w węższym sensie), jak również wszystkie osoby stanu rycerskiego (szerszy kontekst). Zwrot *rittermätzigen Knechten* oznacza, że pod pojęciem *Knecht* kryją się nie tylko niepasowani rycerze, ale także służba nierycerskiej kondycji. Z późnośredniowiecznych źródeł opolskich jest mi znany jeden przykład takiego knechta. Na dokumencie księcia Bernarda z 21 listopada 1399 roku mieszczanin strzelecki Jakub Pause został określony jako pobożny

132 S. Russocki: *Kilka uwag o tak zwanym rittermeszig man w Księdze elbląskiej*. „Przegląd Historyczny” 1957. T. 48, z. 4, s. 769—770; K. Buczek: *O tak zwanym rittermeszig man i o „gościu” w najstarszym spisie prawa polskiego*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1960. T. 12, s. 141—164; H. Samsonowicz: *Kultura miejska w Polsce późnego średniowiecza*. „Kwartalnik Historyczny” 1983. R. 90, nr 4, s. 777—778; M. Bogucka, H. Samsonowicz: *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*. Wrocław 1986, s. 49, 231—232.

133 T. Jurek: *Vom Rittertum zum Adel...*, s. 66.

134 A. Bogucki: *„Rittermeszig man” w najstarszym zwodzie prawa polskiego*. „Przegląd Historyczny” 1978. T. 49, z. 1, s. 121—125; Idem: *Jeszcze o tak zwanym Rittermeszig man...*, s. 138; Idem: *Rycerz i panosza...*, s. 200. Podobnie zdaje się uważa Tomasz Jurek, zob. Idem: *Obce rycerstwo...*, s. 172.

135 CDP. T. 2, nr 542.

136 Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. Gramer: *Chronik der Stadt Beuthen...*, s. 366—367, nr 24 [z licznymi błędami] = J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny...*, nr. 206 [tłumaczenie na język polski] = *Katalog zbioru dokumentów pergaminowych biblioteki jagiellońskiej*. Red. K. Nabiałek. T. 1. *Katalog dokumentów*. Kraków 2014, nr 100 [z licznymi poprawkami w stosunku do wcześniejszych wydań].

137 CDS I, nr 128 [regest].

knecht[138]. W tym wypadku Jakub był knechtem — sługą (wedle klasyfikacji Ambrożego Boguckiego)[139]. W przeciwieństwie do knechta — niepasowanego rycerza — nie przysługuje mu określenie szlachetny (*ehrbare*) bądź sławny (*tochtige*)[140].

Przywilejem ludzi rycerskiego pochodzenia była możliwość wstąpienia do zakonu rycerskiego. W ten sposób swoją rycerskość podkreślali przedstawiciele rodziny Lemberg, która miała mieszczańskie pochodzenie[141]. Spośród późnośredniowiecznych rycerzy opolskich tylko jeden należał do zakonu rycerskiego. Był nim Adam Bes z Kujaw, który na przełomie XIV i XV wieku podróżował przez Alpy. Za bezpieczną przeprawę pragnął podziękować św. Krzysztofowi i uczynił darowiznę na rzecz Bractwa św. Krzysztofa w Arlbergu. Świadczy o tym zamieszczenie jego herbu w księdze bractwa z informacją o darczyńcy i wysokości świadczeń, jakie przyrzekł ten rycerz. Do herbu Bes przypięta była klamra, która świadczy o przynależności Adama z Kujaw do niemieckiego świeckiego zakonu klamry[142]. Nie wiadomo, kiedy i w jakich okolicznościach przyjęto rycerza opolskiego do tego zakonu[143]. Możliwe, że młody Adam towarzyszył któremuś z książąt niemodlińskich, gdy podróżowali oni wraz z cesarzem po terytorium Cesarstwa. Wówczas mogło dojść do zawiązania jakiś bliższych relacji między Besem a miejscowym rycerstwem, co zaowocowało być może przyjęciem go w poczet zakonu.

Rycerstwo, mające swoje przywileje, starało się strzec, by osoby niebędące rycerskiej kondycji nie weszły bezprawnie do grona grupy uprzywilejowanej. W Królestwie Polskim zabezpieczeniem przed taką ewentualnością była nagana szlachecka. Polegała ona na tym, że rycerz mógł oskarżyć innego rycerza o nieszlacheckie pochodzenie. Wówczas osoba oskarżona musiała oczyścić swoje imię. W tym celu naganiony powinien zebrać swoich krewnych, którzy poświadczali, że był on szlachcicem. Sześciu świadków (dwóch ze strony ojca, dwóch od strony matki i dwóch od strony babki ojczystej) przedstawiało herb naganionego oraz

138 CDS VI, nr 87 [regest].

139 A. Bogucki: *Rycerz i panosza w źródłach...*, s. 172.

140 CDS VI, nr 56, 57, 88, 94 [regesty].

141 J. v. Witzendorff —Rehdiger: *Der Ritterliche Adler und der Stadtadler in Schlesien.* JSFWUB 1961. Bd. 6, s. 211.

142 Na przynależność Adama Besa do zakonu (stowarzyszenia) klamry zwrócił uwagę wydawca źródła Otton Hupp, zob. *Die Wappenbücher vom Arlberg.* Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430.* Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939, s. 55.

143 O zakonie, zob. A. Ranft: *Adelsgesellschaften. Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen Reich.* Sigmaringen 1994, s. 37—116. Adama Besa nie ma w spisie członków zakonu, zob. Ibidem, s. 290—309. Z okresu jego życia istniały trzy takie spisy, z lat 1392, 1395 oraz 1404.

własne herby[144]. Znana jest nagana szlachecka przeprowadzona w Małopolsce, która dotyczyła rycerza opolskiego. Mianowicie 17 listopada 1424 roku w Niepołomicach Piotr z Lubszy, któremu Paszek z Gosławic, rycerz łęczycki, zarzucił nieszlacheckie pochodzenie, oczyszczał się z tego zarzutu. Jego krewni potwierdzili, że używał on herbu zielona gwiazda, a jego zawołanie to *Sternberg*. Świadkami ze strony ojca byli Przecław z Kobiela i Jan z Pińczyc, ze strony matki Jerzy z Sadów i Jan z Rynarcic, herbu Breitbuch, natomiast ze strony babki ojczystej Otton z Rutków i Maciej z Bielkowic, których zawołanie brzmiało *Wołowszcz*[145]. Rodzina z Kobieli (*Kühschmalz* w księstwie nyskim) znana jest od XIII wieku. Wiadomo z innych źródeł, że faktycznie posługiwała się herbem Sternberg[146]. Drugi z krewnych ojca naganionego — Jan z Pińczyc — jest poza tym dokumentem nieznany. Matka Piotra z Lubszy pochodziła z rodziny Breitbuch. Z innego źródła wiadomo, że była nią Agata z Bystrzanowic[147]. Jerzy z Sadów to Jerzy Breitbuch, który był wówczas właścicielem połowy wsi Sady[148]. Drugi krewny od strony matki to Jan z Rynarcic (dzisiejsza Reńska Wieś leżąca 10 km od Nysy)[149].

144 W województwie krakowskim do końca lat siedemdziesiątych XIV wieku świadkami naganionego byli jego krewni ojczyści oraz pozostali świadkowie. Następnie do początku XV wieku zgodnie ze Statutem wiślickim świadkami byli dwaj krewni z rodu ojca. Kolejny okres to początkowo przyjęcie wzorca wielkopolskiego: dwóch krewnych ojczystych i po dwie pary z innych rodów. W latach dwudziestych XV wieku przeprowadzano wywód dwojako: przed sądem grodzkim z trzech rodów (ojca, matki i babki macierzystej), a w pozostałych procesach jedynie z rodu ojczystego. Procedura sądu grodzkiego upowszechniła się po 1431 roku. Podstawowe prace dotyczące problematyki nagany: W. Semkowicz: *Nagana i oczyszczenie szlachectwa w Polsce XIV. i XV wieku*. Lwów 1899, s. 20—30. O dalszej ewolucji sposobu doboru świadków szlachectwa w Królestwie Polskim, zob. J.S. Matuszewski: *Nagana szlachectwa w Polsce w XV i XVI wieku*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne" 1971, z. 77, s. 125—147; Idem: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów o naganie szlachectwa w przekazach Statutów Kazimierza Wielkiego*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne" 1971, z. 83, s. 37—49; J. Wroniszewski: *Wywody szlachectwa w Małopolsce XIV i XV wieku. Kwestia autentyczności najstarszego wywodu z 1335 r.* W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Red. T. Jasiński, T. Jurek, J.M. Piskorski. Poznań 1997, s. 227—239.

145 SPPP. T. 2, nr 1971; M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010, s. 171—172.

146 J. Pilnáček: *Rody starého Slezska*. D. 3. Brno 1991, s 730.

147 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 26.

148 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883, s. 154—155.

149 Wcześniej łączyłem tę osobę z przedstawicielami rodziny Łączka z Ornontowic, jednak w świetle dokumentu biskupa wrocławskiego z 1444 roku, w którym znalazł się Mikołaj Breitbuch

Babka od strony ojca pochodziła z rodziny Wołowszcz. Otton z Rutków to znany ze źródeł Otton z Wołowa, natomiast Maciej z Bielkowic jest bliżej nieznany.

Warto przyjrzeć się kwestii, czy w księstwie opolskim istniała instytucja nagany szlacheckiej, a jeśli tak, to czy była ona podobna do stosowanej wówczas w Polsce. Wywody szlachectwa na Górnym Śląsku w przeciwieństwie do Dolnego Śląska istniały już na początku XV wieku[150]. Urszula Zgorzelska podaje trzy znane nagany z XV-wiecznego Górnego Śląska. Pierwszy wywód pochodził z księstwa cieszyńskiego. 29 czerwca 1406 roku potwierdził szlacheckie pochodzenie Jakusza z Kawek herbu Strzemię (zawołanie Ławszowa)[151], za którego świadczyli jego krewni: bracia Herman i Dobek z Leńczy oraz stryjowie i bracia stryjeczni[152].

Kolejny wywód pochodził z Toszka z 1422 roku: burgrabia będziński Mikołaj Siestrzeniec pozwał Ignacego Mikusza. Zyghard i Konrad z Kozłowa, krewni ze strony ojca, poświadczyli, że naganiony, jak również oni sami, noszą herb skórzane spodnie (*leder Hoze*). Czambor i Ramold z Gorzyc, krewni od strony matki, używali herbu przestawiającego trzy uzbrojone stopy (*gewopende fusse*, czyli trzewiki, element średniowiecznej zbroi, ewentualnie chodzi tu o trzy uzbrojone nogi, wówczas herb wyglądał podobnie do znaku Raszka, wójta Strzelina z 1297 roku, i polskiego herbu Złoty Goleń)[153]. Natomiast krewni ze strony babki ojczystej, którymi byli rycerz Piotr Kiczka z Mokrej oraz Stopak Kiczka, nosili w herbie trzy kiczki (*drei Kitczken*)[154]. Następnie ze strony babki macierzystej szlachectwo Mikusza poświadczyli Franczek i Żegota z Bytkowa, których herb przedstawiał kolorowego wilka (*bunten Wolff*)[155]. Szlachetne pochodzenie na-

---

z Reńskiej Wsi, wycofuję się z tej identyfikacji, zob. LuBS. Bd. 2, s. 252—255; M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy*..., s. 171—172.

150 Na brak nagany szlacheckiej w średniowieczu na Dolnym Śląsku wskazuje Tomasz Jurek, zob. Idem: *Najdawniejsze wywody szlachectwa na Śląsku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1994. R. 89, s. 191—203; Idem: *Obce rycerstwo*..., s. 174—177.

151 W 1398 roku Jakusz z Kawki musiał już wcześniej udowadniać swoje szlacheckie pochodzenie, zob. SPPP. T. 8, *nr* 7560, 7561.

152 *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*. T. 4. Wyd. F. Piekosiński. Kraków 1905, nr 1098, T. Jurek: *Najdawniejsze wywody*..., s. 202 (tu błędna data 1401). Ostatnio na temat Jakusza z Kawek pisał Marian Wolski, zob. Idem: *Trzecieccy herbu Strzemię małopolska rodzina szlachecka XIV—XVI wieku*. Kraków 2005, s. 36.

153 J. Szymański: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 303—304.

154 J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny*..., nr 206 [tłumaczenie na język polski] przetłumaczyli słowo *kiczki* na *koźlęta*.

155 Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. Gramer: *Chronik der Stadt Beuthen*..., s. 366—367, nr 24 = J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny*..., nr 206 [tłumaczenie na język polski]. Tekst wydany przez Gramera zawierał jednak liczne błędy.

ganionego potwierdzili zatem jego krewni ze strony ojca, matki, babki ojczystej i macierzystej. Dodatkowo trzej jego przyjaciele szlachetni i sławetni (*ehrbaren wohltüchtige*) zaświadczyli i przysięgli na mękę Chrystusa oraz na świętych, że pozwany posiada wymieniony herb jako szlachetnie i sławetnie urodzony (*Ehrbaren und Wohltüchtigen angeboren*) od swoich rodziców i dziadków. Przedstawiona nagana szlachecka różniła się od polskiej tym, że poza rodziną poświadczali także należący do rycerstwa przyjaciele pozwanego. Pojawiają się tu też krewni ze strony babki macierzystej, choć i ten zwyczaj był praktykowany w Małopolsce co najmniej od 1415 roku, ale zaczął dominować dopiero w XVI wieku[156].

Trzeci z wymienionych wywodów szlacheckich miał miejsce także w Toszku. 12 stycznia 1456 roku przed księciem oświęcimskim Jan Nowowiejski udowadniał swoje szlacheckie pochodzenie. Potwierdzili to jego stryjowie i wujkowie, mianowicie Mikołaj Miodek, Jan Bandzisz, Przecław Mikołaj Filusz, Jan Bogusz z Sieronowic, Czambor Cluka, Henryk Działosza, Mikołaj Działosza, a także szlachetni giermkowie Mikołaj Friedlandzki i Paszek von Büchta. Wszyscy rycerze musieli złożyć przysięgę, wyciągając dwa palce, że Jan Nowowiejski posiadał herb po swoich rodzicach oraz dziadkach i był szlachetnie urodzony[157]. Wszyscy pochodzili prawdopodobnie z okręgu toszeckiego, w którym Jan oczyszczał swoje szlachectwo.

Z trzech przedstawionych wywodów szlacheckich dwa ostatnie nieco różnią się od pierwszego. Ma to związek zapewne z miejscami, w jakich dokonywano poświadczenia szlachetnego pochodzenia. W 1406 roku wywód przeprowadzono przed księciem oświęcimskim, a szlachectwo potwierdzili bliżej nieznani stryjowie i bracia stryjeczni (nieznana jest ich liczba). Natomiast w 1422 roku, jak i 1456 roku, wywody odbywały się w Toszku. W tych dwóch naganach uczestniczyli poza stryjami i wujami także przyjaciele naganionego (w wywodzie z 1456 roku nie jest to napisane wprost, ale sądzę, że wymienieni po krewnych naganionego Mikołaj Friedlandzki i Paszek von Büchta to jego przyjaciele). Inna jest co prawda liczba krewnych potwierdzających pochodzenie (w 1456 roku siedem osób), może się to jednak wiązać z tym, że Janowi udało się zebrać większą liczbę krewnych. Niestety dokument, w którym opisano wywód, jest zbyt ogólny (nie podano dokładniej koligacji osób), przez co trudno o dalsze wnioski.

Przede wszystkim pominął świadectwo rycerzy ze strony babki macierzystej. Poprawna treść tego dokumentu, zob. *Katalog zbioru dokumentów...*, nr 100.

156 J.S. Matuszewski: *Nagana szlachectwa w Polsce...*, s. 132—136; Idem: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów...*, s. 37—49. Zob. także J. Wroniszewski: *Wywody szlachectwa w Małopolsce...*, s. 227—239.

157 CDS I, nr 128.

Różnice w przysiędze mogą wynikać stąd, iż w 1422 roku nie podano gestów, jakie krewni i przyjaciele mieli wykonać podczas przysięgi, w 1456 roku nie omówiono natomiast dokładnie treści przysięgi (podano jedynie, że wymienieni rycerze *der zonnen noch Ritterlichem lowfe behalden haben*). W okręgu oświęcimskim nagana wyglądała zatem podobnie jak w Małopolsce, gdzie szlachectwo poświadczali tylko krewni, a w okręgu toszeckim dopuszczano także świadectwo przyjaciół naganionego. Jak zauważył Tomasz Jurek, zwyczaj nagany szlacheckiej w księstwie cieszyńskim (a z tego księstwa wyodrębniło się na początku XV wieku księstwo oświęcimskie) pochodzi z pierwszej połowy XIV wieku[158]. Autor przytacza sprawę Michała z Cierni, który — by oczyścić swoje szlachectwo — przedstawił dokument księcia Kazimierza cieszyńskiego potwierdzający Janowi z Cierni — dziadkowi Michała — szlacheckie pochodzenie[159]. Ponieważ Toszek od 1357 roku należał do książąt cieszyńskich, oznacza to, że w okręgu toszeckim zwyczaj nagany szlacheckiej wykształcił się wcześniej. W innym przypadku na tych terenach nagana szlachecka wyglądałaby tak samo jak w księstwie cieszyńskim, a później oświęcimskim. Powyższa konstatacja potwierdza tezę Tomasza Jurka, że na Górnym Śląsku zwyczaj nagany szlacheckiej wykształcił się w pierwszej połowie XIV wieku.

Podobnie do wcześniej przedstawionych nagan szlacheckich miała wyglądać nagana Długomiła w 1400 roku, który miał zostać naganiony przez Jana Szczepana Kapustę. Szlacheckiego pochodzenia tego rycerza przed margrabią morawskim Prokopem mieli dowodzić stryjowie Piotr i Mikołaj Bierawscy, krewni ze strony babki ojczystej, czyli Jan i Otton Wołowscy, od strony matki Budko z Wring Parhinawski, a ponadto Mikołaj i Jan z Łambinowic. Wywód ten znalazł się dopiero na XVI-wiecznym dokumencie i dlatego nie jest pewna jego autentyczność. Sama procedura nagany musi jednak oddawać realia XV-wieczne, nawet jeśli dokument, na który powoływał się XVI-wieczny przedstawiciel rodziny Długomiłów, był falsyfikatem. Także w tym przypadku, poza stryjami, krewnymi od strony babki ojczystej oraz od strony matki, znaleźli się dwaj przyjaciele (Mikołaj i Jan Łambinowiccy), którzy mieli poświadczać szlacheckie pochodzenie Długomiła[160].

Jak jednak wyglądała nagana szlachecka w księstwie opolskim? Tomasz Jurek zwrócił uwagę na sprawę opolanina, który 30 marca 1400 roku w Pyzdrach musiał dowieść swojego szlacheckiego pochodzenia. Wspomnianym opolaninem był Andrzej Rzepkowic, który został naganiony przez Sędziwoja Mokronoskiego z Jarocina. W celu oczyszczenia swojego szlachectwa Andrzej przyprowadził

158 T. Jurek: *Najdawniejsze wywody*..., s. 202.
159 SPPP II, nr 1046; T. Jurek: *Najdawniejsze wywody*..., s. 202.
160 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 138.

dwóch świadków, mianowicie Franciszka Rzepkowica z Dzierżanowa oraz swojego brata Konrada z Warzęgowa (niem. *Wersingawe*, niedaleko Wołowa). Przedstawił ponadto list Bolka opolskiego, który potwierdzał szlacheckie pochodzenie Andrzeja herbu Rzepkowic zgodnie z prawem, jakie panuje na ziemiach tego księcia. Ostatecznie 29 lipca 1400 roku sąd w Pyzdrach uznał wywód szlachectwa Andrzeja, który został przeprowadzony według zwyczaju opolskiego[161]. Potwierdza to, że w księstwie opolskim przeprowadzano naganę inaczej niż w Wielkopolsce.

Odpowiedź na wcześniej postawione pytanie: jak wyglądała nagana szlachecka w księstwie opolskim, zaproponował Tomasz Jurek. Badacz ten uważa, że opolski (czyli właściwie górnośląski, gdyż T. Jurek systematycznie terminem Opolszczyzna obejmuje cały późnośredniowieczny Górny Śląsk) zwyczaj wywodu szlacheckiego przeniknął najpóźniej w drugiej połowie XV wieku przez okręg kozielski do księstwa oleśnickiego (książęta kozielscy byli zarazem książętami oleśnickimi), czego świadectwem jest nagana szlachecka przeprowadzona w Oleśnicy w 1485 roku. Wówczas miejscowy szlachcic został oczyszczony dzięki zeznaniom krewnych ze strony ojca, babki ojczystej, matki oraz babki macierzystej. Zwyczaj, w którym poświadczają także krewni od strony babki macierzystej, przyjął się później na Dolnym Śląsku i był znany jako *vierschlesidiger Adel*[162]. Wariant Tomasza Jurka zakładał, że znana na przełomie XV i XVI wieku procedura dowodu z czterech rodów — *vierschlesidiger Adel* — została przeniesiona do księstwa oleśnickiego z księstwa kozielskiego. Choć w podanych przez tego historyka wywodach nie ma mowy o potwierdzaniu szlachectwa krewnymi po babcie macierzystej, są jednak pewne ślady wskazujące, że brali oni udział w oczyszczeniu szlachectwa. Na dokumentach z 1406 i 1456 roku są wymienieni wujowie, natomiast w dokumencie z 1422 roku — o czym nie wiedział ten badacz, gdyż dyplom był wydany z błędami — wprost poświadczony jest wywód z czterech herbów. Drugą możliwością jest, że zwyczaj przedstawiana wywodu z czterech herbów został jednak przyjęty z ziem Królestwa Polskiego, gdzie czasem w oczyszczeniu szlachcica brali czynny udział właśnie krewni

161 *Die ältesten grosspolnischen Grodbücher*. Hrsg. J. Lekszycki. Leipzig 1887—1889, nr 915, 934; S. Dziadulewicz: *Drobiazgi heraldyczne*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1921—1923. T. 6, s. 131—132 (z błędami — autor uznał, że Andrzej przyprowadził tylko jedną osobę: brata Frącka Grzebkowica); S. Kozierowski: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929, s. 87—88; T. Jurek: *Najdawniejsze wywody...*, s. 202 (bez przytoczenia sprawy z 30 marca). O Sędziwoju Mokronoskim z Jarocina, zob. R. Grygiel: *Zarembowie z Jarocina w świetle źródeł archeologicznych i historycznych*. Łódź 1992, s. 79—81.

162 J. Sinapius: *Schlesische Curiositäten*. Bd. 1. Leipzig—Breslau 1729, s. 1092 (wywód szlachectwa Jerzego Sławika); T. Jurek: *Najdawniejsze wywody ...*, s. 202—203; Idem: *Obce rycerstwo...*, s. 10.

od strony babki macierzystej[163], a w XVI wieku był to już model powszechnie przyjęty[164]. Być może stąd dotarł do księstwa oleśnickiego wzór *Ritterrechtu*. Miejscowym rycerzom mogło zależeć na jak najdokładniejszym sprawdzeniu „podejrzanych" rycerzy i być może dlatego przyjęli oni, że naganiony musi się oczyścić także świadectwem rycerskiego pochodzenia babki macierzystej. Jak wskazał niedawno Tomasz Jurek, problem pochodzenia wywodu szlachectwa na Dolnym Śląsku wymaga dalszych badań[165].

Próbując zrekonstruować opolski wywód szlachectwa, warto poszukać wspólnych cech wspomnianych wcześniej procesów oczyszczenia nagan szlacheckich. Przede wszystkim bliskość ziem rządzonych przez książąt opolskich i okręgu toszeckiego, który graniczył z okręgiem strzeleckim, pozwala sądzić, że w obu okręgach wywód wyglądał podobnie. Należy zwrócić także uwagę na dokument opisujący naganę szlachecką Jana Dornheima z 29 września 1342 roku. Miała ona miejsce przed księciem Bolkiem świdnickim. Niedawno Tomasz Jurek, analizując m.in. ten dokument, uznał go za falsyfikat[166]. Zgadzając się z argumentacją tego historyka, chciałbym zwrócić uwagę na inną sprawę. Zgodnie z dokumentem szlachectwo Jana potwierdzić mieli jego krewni i przyjaciele (*beweiste her Hannß mit seinen vettern und frunden*)[167]. Na sfałszowanym dokumencie mogą się nie zgadzać osoby czy tytuły osób, gdyż fałszerz mógł je zmyślić. Celem natomiast fałszowania dokumentu było niewątpliwie potwierdzenie szlachectwa Dornheimów, wobec tego opis wywodu szlacheckiego musiał mieć odbicie w rzeczywistości, a to oznacza, że kiedy fałszowano dokument, musiał być praktykowany obyczaj, w którym szlachectwo potwierdzają oprócz krewnych także znajomi naganionego. T. Jurek doszedł do wniosku, że fałszerstwo miało miejsce najwcześniej w XV wieku z uwagi na nierozpowszechnioną wcześniej nazwę *Fürstenstein*, która znalazła się w tytulaturze księcia świdnickiego[168]. Należy uściślić, że dokument musiał zostać podrobiony w XV wieku, gdyż ostatnia informacja o męskim przedstawicielu Dornheimów pochodzi z 1505 roku[169]. Jeśli w średniowieczu na Dolnym Śląsku nie była znana instytucja *Ritterrechtu*, to wzorcem dla fałszerza musiał być obyczaj górnośląski. Wcześniej wskazałem, że praktyka poświadczania szlachectwa przez przyjaciół naganionego była roz-

163 Przykłady podaje Władysław Semkowicz, zob. Idem: *Nagana i oczyszczenie...*, s. 35.

164 J.S. Matuszewski: *Nagana szlachectwa w Polsce...*, s. 132—136; Idem: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów...*, s. 37—49.

165 T. Jurek: *Vom Rittertum zum Adel...*, s. 69—70.

166 T. Jurek: *Najdawniejsze wywody...*, s. 191—196.

167 CDS XXVII, nr 3.

168 T. Jurek: *Najdawniejsze wywody...*, s. 193, 196.

169 J. Sinapius: *Schlesische...*, Bd. 1, s. 340—341; R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1. Katowice 2002, s. 76—77.

powszechniona w okręgu toszeckim. Problemem jest fakt, że w tym okręgu, jak również w księstwie cieszyńskim, nie są znani żadni Dornheimowie[170], natomiast od początku XV wieku w księstwie opolskim przebywał Henryk Dornheim. Był on notariuszem publicznym, a następnie pisarzem księcia opolskiego Bernarda. Karierę zakończył jako starosta niemodliński[171]. Jako pisarz miał odpowiednią wiedzę i umiejętności, by podrobić dokument stwierdzający szlacheckie pochodzenie przodka. W dokumencie mógł opisać poznany obyczaj, jaki panował na ziemiach jego nowego pana. Jeśli fałszerstwa nie dokonał Henryk, mógł je zlecić inny przedstawiciel tej rodziny na ziemiach opolskich, np. Krzysztof Dornheim, który pojawił się łącznie na trzech dokumentach między 1437 a 1450 rokiem[172]. We wcześniej wspomnianych dokumentach z 1422 i 1456 roku, w XVI-wiecznym wywodzie Długomiła oraz podrobionym dokumencie Dornheima pojawiają się obok krewnych także przyjaciele, którzy poświadczają szlachectwo naganionych. Prawdopodobnie również w księstwie opolskim powszechne było powoływanie na świadków szlachectwa osób niespokrewnionych z oskarżonym.

Podsumowując powyższe rozważania, trzeba wskazać, iż możliwe, że rację ma Tomasz Jurek: na Opolszczyźnie (Górnym Śląsku) naganiony rycerz musiał oczyścić swoje szlachectwo przez dowód z ośmiu świadków (po dwóch ze strony ojca, matki, babki ojczystej i macierzystej). W księstwie opolskim prawdopodobnie nagana szlachecka wyglądała podobnie jak w sąsiednim Toszku. Różniła się ona od przyjętej w Królestwie Polskim tym, że szlacheckie pochodzenie pozwanego potwierdzali także jego przyjaciele. Takie rozwiązanie sugeruje przede wszystkim sfałszowany dokument potwierdzający szlachectwo Dornheima z 1342 roku. Podrobienia dokumentu dopuścił się najpewniej rycerz opolski Henryk Dornheim, który opisał w nim naganę szlachecką z ziem, na których wówczas przebywał.

Istnienie procesu oczyszczania szlachectwa potwierdza, że na Górnym Śląsku rycerstwo było grupą świadomą swojej odrębności. Grupę tę można nazywać stanem w przeciwieństwie do rycerstwa dolnośląskiego, co zauważył już wcześniej Tomasz Jurek[173].

---

170 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 351; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 76—77.

171 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittlalter*. Berlin 1995, s. 472; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 215, zob. biogram Dornheimów w następnym rozdziale.

172 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79; APWr. Rep. 68, nr 260; CDS IX, nr 941.

173 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 173—175.

Rozdział III

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku Genealogia i rozsiedlenie

Uwagi ogólne

Trudno dokładnie omawiać powiązania poszczególnych rodzin opolskich z uwagi na brak podstawowego źródła do badań nad tym zagadnieniem, jakim zazwyczaj są księgi sądowe[1]. W przypadku wczesnego średniowiecza popularną metodą badań w tym zakresie jest analiza imion rycerzy. Metoda ta zakłada istnienie imion rodowych, a ich pojawienie się w innej rodzinie może świadczyć o związkach rodzinnych. Pomimo negatywnej krytyki[2] jest ona dalej uznawana i stosowana przez wielu historyków[3]. Czy zatem stosowanie kryterium imionowego jest właściwe? Na wstępie trzeba zwrócić uwagę, że faktycznie wśród poszczególnych rodzin rycerskich często występuje jedno bądź kilka imion, które przekazywano późniejszym pokoleniom. Nie były to jednak imiona zarezerwowane tylko dla jednej rodziny. Co więcej, imiona te mogły „wejść" do nowej rodziny jako imiona kognatyczne[4]. W przypadku późnego średniowiecza zawsze istnieje możliwość, że imię, jakie otrzymał rycerz, nie pochodziło z rodziny

1 W. Dworzaczek: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959, s. 33; J. Bieniak: *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*. W: *Genealogia — problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. Hertel. Toruń 1982, s. 131; M. Cetwiński: *Jak pisać rozprawy genealogiczne?* W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010, s. 16.

2 J. Adamus: *Polska teoria rodowa*. Łódź 1958, s. 164—169; J. Bieniak. *Rozmaitość kryteriów...*, s. 131—148; K. Mosingiewicz: *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*. W: *Genealogia — problemy metodyczne...*, s. 72—97; J. Kurtyka: *Topory, Starekonie i Okszyce. W sprawie związków międzyrodowych w XIII i XIV wieku*. „Kwartalnik Historyczny" 1992. R. 99, s. 17—37; M. Cetwiński: *Jak pisać rozprawy...*, s. 9—19.

3 Z wielu prac przede wszystkim, zob. J. Bieniak: *Polska elita polityczna XII w. (Cz. 3 A. Arbitrzy książąt — krąg rodzinny Piotra Włostowica)*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 4. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1990, s. 13—107; J. Bieniak: *Polska elita polityczna XII w. (Cz. 3 C. Arbitrzy książąt — pełnia władzy)*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 8. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1999, s. 9—31. Dalsze przykłady podaje Marek Cetwiński, zob. Idem: *Jak pisać rozprawy...*, s. 9—19.

4 Wykorzystanie tej metody do badań nad powiązaniami rodzin, zob. T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*. Kraków 2005, s. 57; T. Jurek: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006, s. 47—48.

jego matki, lecz już wcześniej poprzez związki małżeńskie weszło do grona imion rodzinnych. Zastosowanie metody imionowej niesie za sobą ryzyko, co dobrze pokazuje przykład Nasiębora z Łoniaku. W dokumentach był on zapisywany jako *Nassinbor* (*Nassinburgio*) *de Lunak*[5]. Jerzy Horwat uznał na podstawie samego imienia, że był on tożsamy z Nasięborem z Kępy[6]. Jak jednak wykazała analiza źródeł, były to dwie zupełnie różne osoby[7]. Rzadkie imię może natomiast wskazywać na związki rodzinne między tymi osobami. Samo kryterium imionowe nie może być wyznacznikiem przynależności do rodziny, lecz jest co najwyżej sugestią jakichś związków rodzinnych. Dopiero inna wskazówka (np. miejscowość) pozwala na ostrożne połączenie poszczególnych osób w rodzinę. Przykładem tego są wspomniani właściciele Kępy, którzy w każdym pokoleniu posługiwali się dwoma imionami: Nasiębor i Jakusz. Z jednej strony ułatwia to identyfikację członków rodziny, z drugiej utrudnia rozróżnienie poszczególnych jej przedstawicieli. Przypadek Kępskich, którzy posiadali imiona rodowe, nie był odosobniony. U rodziny Strzałów powtarzają się imiona Stefan (bądź jego odmiany), Piotr i Mikołaj. Z kolei Besowie w kilku pokoleniach nosili imiona Adam, Otton, Michał. Kamieńcowie upodobali sobie imię Jan, a Schliebenowie — Gumprecht[8]. Jak widać, w większości były to imiona popularne, przez co nie można na ich podstawie doszukiwać się związków rodzinnych. Czasem imię stawało się nazwą rodu (rodziny), jak Czamborowie, Długomił, Dreske, Salawa.

Jeszcze mniej pewne jest wiązanie małżeństwa z przejęciem dóbr jednej rodziny przez inną. Możliwe, że w takich przypadkach dochodziło niekiedy do zwykłych sprzedaży wsi. O przejęciu wsi przez rycerza dzięki małżeństwu można mówić, gdy w dokumentach jest podane, że daną wieś uzyskał od swej małżonki. Stąd wiadomo na przykład, że Mikołaj z Otmętu poślubił Małgorzatę, córkę właścicieli Kokoszyc (koło Rybnika)[9].

Jedyne pewne wiadomości o powiązaniach rodzinnych rycerstwa pochodzą z dokumentów. Są to najczęściej zapisy wiana dla nowo poślubionej kobiety bądź rozstrzygnięcia związane ze śmiercią rycerza. Istnieją ponadto pojedyncze listy samych rycerzy informujące o związkach rodzinnych. W źródłach przetrwały także nieliczne nagany szlacheckie dotyczące rycerzy opolskich, które pozwalają przedstawić ich związki rodzinne.

5 CDS VI, nr 76 [regest]; CDS I, nr 52.

6 J. Horwat: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 roku*. Rzeszów 2002, s. 386, 389.

7 Autor dodatkowo błędnie zidentyfikował miejscowość, z której pisał się Nasiębor, zob. niżej.

8 Zob. niżej.

9 CDS II, s. 188—189, nr 82.

Biogramy

1. Adam zwany Thulecz

Był właścicielem Raszowej (*Raszowa*, 18 km na południowy wschód od Opola)[10]. Pierwszy raz pojawił się w charakterze świadka na dokumencie księcia opolskiego z 1292 roku[11]. Na jego prośbę w 1297 roku biskup wrocławski przyłączył do parafii w Raszowej okoliczne wsie: Mokry Daniec (*Mokorodaniecz*, dzisiejszy Daniec, 20 km na południowy wschód od Opola), Dobre Dębie (*Dobredambie*, dzisiejsze Dębie, 15 km ma południowy wschód od Opola), Dąbrowice (*Dambrowice*, 16 km ma południowy wschód od Opola), Nakło (*Nakel*, 18 km ma południowy wschód od Opola), Krasna Łąka (*Krasnalanka*, dzisiejsza Krośnica, 15 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) oraz Grabów (*Grabow*, 20 km ma południowy wschód od Opola). Ponadto uposażył kościół w Raszowej należącymi do biskupiego stołu dziesięcinami. Wiadomo, że Adam posiadał folwark Dobre Dębie oraz młyn w Raszowej. Ostatni dokument, na którym pojawia się jako świadek, został wystawiony 25 maja 1304 roku. Był on wówczas książęcym zarządcą[12].

2. Albert Barch

Pasowany rycerz, który w 1312 roku za wierną służbę otrzymał od Bolesława I wieś Mokry Daniec o powierzchni 30 łanów na dziedzicznym prawie lennym[13].

10 Jego biogram do końca XIII wieku, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980, s. 24.

11 K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292, Klein — Lassowitz, Kr. Rosenberg, betreffend*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1909. Bd. 5, s. 172—173.

12 SUB. Bd. 6, nr 318. APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest]. Być może wymienione osady należały do Adama i chciał on, aby przynależały do jednej parafii.

13 CDS VI, nr 4.

Możliwe, że należał do rodziny Bart[14]. Najpewniej tożsamy z wcześniej (1307 roku) wymienionym rycerzem Albertem[15].

3. Albert zwany Cellariusz

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[16]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[17]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[18]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku po raz kolejny obłożono klątwą uczestników napadu[19], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[20]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

4. Albrecht Uschilnik z Ligoty

Albrecht należał do otoczenia księcia Bernarda. Pochodził z Ligoty leżącej najprawdopodobniej w okręgu strzeleckim (dzisiejsze wsie Ligota Górna bądź Ligota Dolna, 12—13 km na zachód od Strzelec Opolskich)[21]. Na dokumencie księcia strzeleckiego pojawił się pierwszy raz 1 sierpnia 1401 roku[22]. Znalazł się na czele listy świadków, co może oznaczać, że już wtedy miał wysoką pozycję społeczną. 15 kwietnia 1412 roku Albrecht sprzedał Święchowi Wieszowskiemu wójtostwo w Woźniku wraz z pobliskim fortalicum (*Walle oder Veste*) za 240 grzywien[23]. Kolejny raz został odnotowany u boku księcia dopiero

14 O tej rodzinie, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998, s. 194—196. Nie był tożsamy z Albrechtem III, gdyż ten nie był rycerzem pasowanym.

15 CDS XVI, nr 2946.

16 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970, nr 879.

17 Ibidem, nr 880.

18 MV. T. 5, nr 2056.

19 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

20 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

21 Pojawiał się na dokumentach wydawanych przez Bernarda niemal wyłącznie w okręgu strzeleckim (Strzelce oraz Żędowice), co może świadczyć o posiadaniu przez niego dóbr w tym okręgu.

22 CDS II, s. 93, nr 21.

23 CDS VI, nr 128 [regest]. Wydawcy źródła odczytali nazwisko Albrechta jako *cssluck*. J. Horwat przetłumaczył to słowo na *Tłuk*, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 283. O fortalicum, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty typu motte. Studium archeologiczno-historyczne*. Wrocław 2017, s. 465—466.

23 września 1415 roku oraz 8 lutego 1418 roku w Strzelcach[24]. Następnie potwierdził jego dwa dokumenty wystawione w Żędowicach z datą 13 lutego 1420 roku oraz 20 września 1422 roku[25]. Potwierdził także jeden dokument Bolka IV z 9 grudnia 1424 roku[26]. Na dokumentach z 1425 roku znajdował się na liście świadków przed bądź zaraz za starostą strzeleckim[27]. Najpierw z księciem udał się do Opola, gdzie został odnotowany 15 marca[28], a dwa tygodnie później był w Niemodlinie[29]. Na kolejnym dokumencie tego Piasta wystawionym 6 czerwca 1427 roku w Strzelcach Albrecht znalazł się na liście świadków tuż za Stefanem Aleksandrem, plebanem raciborskim[30]. Ostatnie dokumenty potwierdził 16 stycznia 1429 roku oraz 13 V 1430 roku[31]. Zapewne był jednym z niewielu przedstawicieli księstwa strzeleckiego odgrywającym istotną rolę polityczną na dworze księcia Bernarda.

5. Andrzej

Bliżej nieznany palatyn opolski. Pojawił się na trzech dokumentach księcia opolskiego Bolka II wystawionych w latach 1316, 1319 i 1325[32].

6. Andrzej Sokołów

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku wyruszył wraz z armią księcia niemodlińskiego na wojnę do Prus[33].

---

24 CDS VI, nr 137 [regest]; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

25 CDS II, s. 96, nr 27; CDS I, nr 106.

26 APWr. Rep. 107, nr 118

27 CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42.

28 APWr. Rep. 108, nr 11.

29 CDS VI, nr 172 [regest].

30 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. Krause. „Oppelner Heimatblatt" 1934. Jd. 10, s. 2, nr 1.

31 CDS VI, nr 178; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 1.

32 CDS XVIII, nr 3566 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 65a; CDS I, nr 29. J. Horwat sugerował, że był on tożsamy ze znanym z późniejszych źródeł sędzią Andrzejem z Groszowic, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie*..., s. 361. Równie dobrze palatyn Andrzej mógł być tożsamy z późniejszym starostą opolskim Andrzejem Szramą. Niestety samo imię nie może rozstrzygać, z jakiej rodziny pochodził palatyn Andrzej.

33 OBA 2111, s. 13.

7. Andrzej z Wysokiej

Pochodził z Wysokiej w okręgu oleskim (*Wissocka*, 5 km na południowy wschód od Olesna). W 1414 roku wziął udział w wojnie przeciwko zakonowi krzyżackiemu[34].

8. Babka z Wędryni

Rodzina była właścicielami wsi Wędrynia w okręgu oleskim (*Wandrynya*, 7,5 km na zachód od Olesna). Pierwszymi znanymi przedstawicielami tej rodziny byli Borzysław, Otton i Januszek zwani Baba. Cała trójka (najprawdopodobniej bracia) poświadczyła dokument Bolesława I z 25 maja 1304 roku[35]. Na następnych dokumentach wystawionych w 1308 roku i w 1312 roku pojawiał się tylko Januszek[36]. Synem Borzysława, Ottona bądź Januszka był zapewne Piotr także z przydomkiem Baba, świadek dokumentu księcia opolskiego z 1308 roku[37]. Był on właścicielem Otmic (*Odmicz*, 14 km na północny zachód od Strzelec Opolskich), które w pierwszej połowie XIV wieku sprzedał Małgorzacie, późniejszej wdowie po Jarosławie z Otmic[38]. Ich potomek, Jan Babka, 4 marca 1421 roku reprezentował żonę Mikołaja Bogackiego Annę, której nowy mąż wszystkie swoje posiadłości przekazał jako wiano[39]. W 1440 roku był już właścicielem Wędryni, gdyż jako Jan Babka z Wędryni potwierdził dokument księcia Bernarda z 24 kwietnia tego roku[40]. Prawdopodobnie jego synem był Mikołaj Babka z Wędryni, świadek dokumentu tego samego Piasta wystawionego 6 stycznia 1449 roku w Kluczborku[41].

9. (z) *Bandin*

Pochodzili z bliżej nieznanej miejscowości. W 1414 roku w armii księcia niemodlińskiego, która wyruszyła na wojnę do Prus, znajdowali się Henryk i Maciek z *Bandin*[42].

34 OBA 2111, s. 12.
35 APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].
36 D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; CDS XVI, nr 3304.
37 APWr. Rep. 4f, nr 43a = CDS XVI, nr 2978 [regest].
38 CDS II, s. 91, nr 16.
39 APO. Am Kluczborka, nr 15.
40 APO. Am Olesna, nr 4.
41 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.
42 OBA 2111, s. 12.

10. Belikowie z Golczowic

Rodzina nieznanego pochodzenia. Młody Belik był jednym z rycerzy niemodlińskich, którzy w 1397 roku wystawili list wypowiedni przeciwko miastu Namysłowów[43]. Był on właścicielem Golczowic (*Golczow*, 22 km na północny zachód od Opola). 30 maja 1404 roku potwierdził dokument Bolka IV[44]. W 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus. Został wówczas określony jako Belik z Olesna, co oznacza, że pełnił tam jakieś funkcje (był starostą, burgrabią, włodarzem bądź wójtem)[45]. 7 kwietnia 1421 roku zapisał swoją część Golczowic pasierbowi Jaśkowi[46]. Z kolei Jasiek zapisał 1 marca 1423 roku swoją część Golczowic Jerzemu Dreskemu z Magnuszowiczek[47]. Córką bądź żoną Jaśka była Katarzyna, która 24 IV 1440 roku sprzedała swoje dobra w Golczowicach za 55 grzywien Jerzemu Dreskemu[48].

11. Benesz z Boroszowa

Wieś, z której pochodził, leżała w okręgu oleskim (*Boroscho*, 7,5 km na północ od Olesna). W 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus[49]. Możliwe, że zginął w trakcie działań wojennych, gdyż dwa lata później jego wieś została sprzedana przez księcia Bernarda Pełce ze Skorkowa[50].

12. Bernard z *Lebendorfu*

Miejscowość *Lebendorf* nie jest znana na Śląsku. W 1414 roku Bernard wyruszył z armią księcia Bernarda na wojnę przeciwko państwu zakonnemu[51].

---

43 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land unter den Piasten*. W: *Geschichte der Herzschaft Falkenberg in Oberschlesien*. Hrsg. H. Graf Praschma. Falkenberg 1929, s. 20. Zdaniem m.in. H. Wendta Belikowie należeli do Bielików z rodu Kornic. Trudno jednak stwierdzić, czy faktycznie była to jedna rodzina, czy też zaistniała w tym wypadku zbieżność nazw.

44 CDS VI, nr 103 [regest].

45 OBA 2111, s. 11.

46 CDS VI, nr 160 [regest].

47 CDS VI, nr 169 [regest].

48 CDS VI, nr 207 [regest].

49 OBA 2111, s. 13.

50 APWr. Rep. 4f, nr 11k.

51 OBA 2111, s. 12.

13. Bernard z Zabierzowa

Pochodził ze wsi leżącej w okręgu głogóweckim (*Zaniraw*, 10,5 km na północny wschód od Głogówka). 2 marca 1431 roku sprzedał za 10 grzywien ćwierć dochodów sądowych z Walców (niedaleko Zwiastowic) z możliwością odkupu Janowi z Zwiastowic[52].

14. Besowie

Najważniejszą rodziną w okręgu głogóweckim byli Besowie[53]. Familia ta zyskała największe znaczenie za rządów Bolka V i Mikołaja I. Według legendy mieli oni pochodzić z Chorwacji bądź Slawonii[54]. Podstawą do takiego twierdzenia był zapewne fakt, iż na Węgrzech istniał ród Bés[55], który oczywiście nie miał nic wspólnego ze śląskimi Besami. Jeden z przedstawicieli Besów, który w XV wieku przebywał na Węgrzech, mógł natrafić na przedstawicieli Bésów.

Ród Bes pieczętował się herbem, który w czerwonym polu miał srebrny pień z trzema korzeniami, dwoma listkami oraz dwoma sękami[56]. Identycznego herbu używał Szymon ze Ścinawy (dzisiejsza Ścinawa Mała, 10 km na północny zachód od Białej)[57], brat Hermana i Ottona, którzy pojawili się na podrobionym dokumencie księcia Władysława I z 1268 roku[58]. Możliwe, że ostatni z nich był

52 APWr. Rep. 12, nr 36.

53 Nie należy mylić tej rodziny z Biesami, zwanymi też Kornicami, zob. J. Szymański: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 159—160. L. Igálffy-Igály błędnie łączy Biesów z Kórnicami, zob. Idem: *W sprawie rodów Beess — Bies*. „Głos Olesna" 1972, nr 7, s. 33—35.

54 R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1. Katowice 2002, s. 138.

55 J. Karácsonyi: *A Magyar nemzetségek a XIV. Szazad közepéig*. Budapest 1900, s. 238—241.

56 Taki herb znajduje się w Księdze brackiej z Arlbergu, zob. *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939, s. 55; J. Pilnáček: *Rody starého Slezska*. D. 2. Brno 1991, s. 441. Podobnie przedstawił go J. Siebmacher, zob. Siebmacher, s. 60. Herb znany także z pieczęci Besów, zob. niżej.

57 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982, s. 55—56. Omówienie pieczęci, zob. M.L. Wójcik. *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 2. Kraków—Wrocław 2018, s. 804—805 (pieczęć nr 818).

58 SUB. Bd. 4, nr 440. Dokument jest falsyfikatem, ale lista świadków prawdopodobnie jest prawdziwa. Dokument znany był już wcześniej, lecz w drukowanych źródłach nie zawsze był pełny. Pomijane były czasem pojedyncze słowa. Ostatnio Winfried Irgang, drukujący ponownie ten dokument, oparł się na kopii znajdującej się na transumpcie z XVII wieku. Okazało się, że w dotychczasowych wydaniach na liście świadków po Szymonie ze Ścinawy pojawiali się

przodkiem Besów, o czym może świadczyć pojawianie się tego imienia wśród przedstawicieli tego rodu, przy jednoczesnym braku imienia Herman. Imię Szymon w rodzinie Besów pojawia się z kolei dopiero w XV wieku. Także Aleksy z Lekinsteinu i jego syn Otton używali herbu identycznego jak Besowie i Szymon ze Ścinawy[59]. Herb Besów bywa mylony z polskim herbem Cielepała[60]. Szymon ze Ścinany pojawiał się w dokumentach w latach 1273—1297. Był on między innymi wysłannikiem Henryka Probusa do biskupa wrocławskiego oraz świadkiem nadania okręgu Zuckmantel wraz z zamkiem Edelstein biskupowi wrocławskiemu[61]. Aleksy z Lekinsteinu pojawił się natomiast początkowo u boku Henryka Probusa, później krótko przebywał w księstwie opolskim, aby przenieść się w głąb Polski (ziemia rudzka, Łęczyca), a następnie na Pomorze, gdzie działał jego syn Otton[62]. Otton był właścicielem Gądcza w kasztelanii wyszogrodzkiej. Był żonaty z siostrą biskupa włocławskiego Gerwarda. Prawdopodobnie nie miał męskich potomków lub jego rodzina została włączona w skład późniejszych rodów herbowych[63]. Aleksy nadał ponadto klasztorowi jemielnickiemu swoją wieś Gostomię (*Gostonia*, 15,5 km na zachód od Głogówka)[64]. Wiadomo, że początkowa fundacja Jemielnicy okazała się nieudana, prawdopodobnie z powodu roszczeń osób spokrewnionych z pierwszymi darczyńcami do ofiarowanych majątków, dlatego Gostomia wróciła wkrótce do krewnych Aleksego z Lekinsteinu[65].

---

bracia — rozumiani jako zakonnicy, o ile w ogóle byli podawani, gdyż w niektórych wydaniach ich imiona zniknęły — Herman i Otton. W. Irgang podał poprawne brzmienie tego fragmentu w następującej formie: *Simone de Stynawia et fratribus* ***eius*** [podkreślenie — M.W.] *Hermanno et Ottone.*

59 F. Piekosiński: *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie II*. „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne" 1934. T. 16, s. 13, 21.

60 J. Szymański: *Herbarz...*, s. 99—100; S. Szybkowski: *Cielepała — herb Mikołaja Cebulki z Czechowa. Przyczynek do historii mało znanego średniowiecznego herbu rycerskiego*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego" 1995. T. 2, s. 189—200. Oczywiście ten ród nie miał nic wspólnego ze śląskimi Besami, z wyjątkiem ikonograficznie zbliżonych herbów. O Cielepałach, zob. S. Szybkowski: *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*. Gdańsk 1999, passim.

61 Jego biogram, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 55—56.

62 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 322. Ostatnio o Aleksym pisał Marcin Rafał Pauk, zob. Idem: *Der eine hiez her Lechschît, her Wüeschof der ander hiez. Kim byli stronnicy Henryka IV Probusa w Małopolsce?* „Roczniki Historyczne" 2003. R. 69, s. 91—98. Powiązał on hipotetycznie nazwę Leckinstein z Lugislandem (ruiną miejsca obronnego niedaleko Albrechcic w dzisiejszej Republice Czeskiej). Niestety nic — poza pierwszą literą nazwy — nie wskazuje, aby Leckinstein miało coś wspólnego ze wspomnianą ruiną.

63 Szerzej, zob. J. Bieniak: *Wielkopolska, Kujawy, ziemie Łęczyka i sieradzka wobec problemów zjednoczenia państwowegow latach 1300—1306*. Toruń 1969, s. 92—93.

64 CDS II, s. 81—84, nr 6.

65 J. Rajman: *Jemielnica. Wieś i klasztor cysterski na Górnym Śląsku*. Katowice 1995, s. 32—43.

O pokrewieństwie wspomnianych osób świadczy także dokument Aleksego z Gostomi, wystawiony 18 lipca 1350 roku, w którym odstępował on joannitom z Solca prawo patronatu w kościele gostomskim wraz z 4 łanami, 3 ogrodami, dziesięciną i innymi świadczeniami. Zgodę na tę darowiznę wyrazili bracia Adam i Otto zwani Bes. Do dokumentu Aleksy przywiesił swoją pieczęć: pień z trzema korzeniami, dwoma listkami oraz trzema gałęziami[66]. Aprobata ta oznaczała, że Besowie byli najbliższymi krewnymi Aleksego. Imię właściciela Gostomi oraz jego herb świadczą o pokrewieństwie z Aleksym z Lekinsteinu, herb i późniejsza nazwa Gostomi — *Semansdorf*, czyli wieś Szymona — wskazują natomiast na pokrewieństwo z Szymonem ze Ścinawy. Możliwe, że Aleksy z Gostomi, który w połowie XIV wieku dokonał nadania dla joannitów, był synem Szymona ze Ścinawy. Wcześniej Szymon na mocy prawa bliższości uzyskał Gostomię ofiarowaną niegdyś przez Aleksego z Lekinsteinu (brata stryjecznego?) klasztorowi w Jemielnicy. Tłumaczyłoby to losy Gostomi i wyjaśniało posiadanie identycznego herbu przez Aleksego z Lekinsteinu i Szymona ze Ścinawy. Po śmierci Aleksego z Gostomi jego wieś należała do Besów i prawdopodobnie ze względu na pamięć jego wcześniejszego właściciela — Szymona ze Ścinawy — była nazywana *Semansdorf*[67]. Dodatkowo można domniemywać, z jakich terenów do księstwa opolskiego przybyli Szymon, Aleksy i Besowie. Wiadomo, że Gostomia należała wcześniej do Jana Sybocica, który w 1233 roku na mocy testamentu przekazał ją wraz z innymi posiadłościami biskupowi wrocławskiemu. Świadkami testamentu byli między innymi brat stryjeczny Otton oraz dalszy krewny Aleksy. Dodatkowo bracia stryjeczni — Siemian i Otton — otrzymali od Jana założone przez niego dwie wsie, które jeszcze nie posiadały nazwy[68]. Biorąc pod uwagę, że Gostomia należała później do Aleksego z Lekinsteinu, można założyć, że jeden z krewnych Jana — np. Otton — uzyskał ją na podstawie prawa bliższości. Sami Besowie

66 AAWr. Sygn. AC167, MM10.

67 W 1500 roku nazwana wprost *Symonsdorff*, zob. CDS XXXIII, s. 36, nr 25. Nazwa mogła pochodzić też od imienia Siemian bądź Szyman (inna forma imienia Szymon), zob. *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. 5. Red. W. Taszycki. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1977, s. 57—58, 347—350.

68 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 36—37. Na ten dokument w kontekście pochodzenia Aleksego z Lekinsteinu zwrócił już uwagę Jerzy Rajman, zob. Idem: *Jemielnica...*, s. 36; Idem: *Trudne początki opactwa cystersów w Jemielnicy (ok. 1286—1307). Rola możnych śląskich i księcia opolskiego w powstaniu i uposażeniu klasztoru*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2014. R. 69, s. 15. Co ciekawe, bratem Siemiana i Ottona był Strzesz, będący wraz z Aleksandrem współwłaścicielem anonimowej wsi, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 24, 55. Byłby to zatem kolejny Aleksander związany z tą rodziną. Należy zwrócić uwagę, że do majątków Besów należały Racławiczki — wieś łączona z rodziną Zbrosława ze Śmicza — oraz Rostkowice leżące obok Gostomi (być może jedna ze wsi Jana Sybocica przekazana w 1233 roku Ottonowi i Siemianowi?).

byliby natomiast potomkami Ottona, brata stryjecznego Jana Sybocica, zięcia Zbrosława ze Śmicza.

Źródłowo przedstawiciele rodu Besów są uchwytni dopiero na początku XIV wieku. W 1311 roku Adam Bes[69] był świadkiem na dokumencie Bolesława I opolskiego[70]. Po śmierci tego księcia Adam znalazł się w otoczeniu jego najstarszego syna Bolesława Pierworodnego[71]. Jego bratem był zapewne Michał, świadek trzech dokumentów: z 28 marca 1319 roku, 3 lutego 1347 roku oraz 23 listopada 1361 roku[72]. Prawdopodobnie synami Adama byli Otton i Adam, związani także z księciem niemodlińskim[73]. Do tego pokolenia należała też Femka, żona Jana Borka, rajcy krakowskiego, żupnika i ostatecznie stolnika sandomierskiego. Zmarła 5 lutego 1373 roku[74]. Synem Ottona bądź Adama był najpewniej Adam, świadek dokumentu księcia niemodlińskiego z 30 września 1353 roku oraz dokumentu sędziego niemodlińskiego z 25 stycznia 1369 roku[75]. W 1383 roku był on już rycerzem pasowanym i pisał się z Racławic oraz Kujaw. Kupił wówczas od Henryka z Kuropas wieś Błażejowice (*Blazegowitz*, dzisiejsze Błażejowice Dolne, 5 km na północny zachód od Głogówka), za które zapłacił 300 grzywien. Posiadał w tej wsi wyższe sądownictwo i był zobowiązany do służby z koniem o wartości trzech grzywien[76]. Jego synami byli najpewniej Hans, Adam, Mikołaj i Herburt. Należeli oni do otoczenia Władysława Opolczyka[77] i w tym czasie posiadali już wsie: Kujawy (*Koye*, 14 km na północny zachód od Głogówka), Polskie Racławice (*Rassilwicz*, dzisiejsze Racławiczki 16 km na północ od Głogówka),

69 W dokumentach z lat 1319, 1321 i 1328 jest określony jako Adam *genannt Bes*, zob. CDS XVIII, nr 3902, 4090; CDS XXII, nr 4773. W późniejszym czasie przydomek ten stał się nazwą rodu.

70 CDS XVI, nr 3196.

71 CDS XVIII, nr 3747, 3793a, 3902, 4090; CDS I, nr 31 = CDS XXII, nr 4773 [tłumaczenie na język niemiecki].

72 CDS XVIII, nr 3902; CDS VI, nr 16, 29 [regesty]. Na dwóch ostatnim dokumentach Michał zajmował bardzo wysoką pozycję, więc uznaję go za przedstawiciela starszego pokolenia Besów. Dla przykładu Adam Bes „Młodszy" pojawił się w środku listy świadków, por. CDS VI, nr 20 (drugie miejsce na czterech świadków); APWr. Rep. 4f, nr 29c (piąte miejsce na sześciu świadków). Ponadto na dokumencie Aleksego z Gostomi wymieniono tylko Ottona i Adama Besów. Jeśli Michał byłby ich bratem, też powinien pojawić się na tym dokumencie, zob. następny przypis.

73 AAWr. Sygn. AC167, MM10 (Otton i Adam); APWr. Rep. 4f, nr 65k (tu świadkiem był Adam Bes Starszy); CDS VI, nr 20 (zakupu wsi dokonali bracia Otton i Adam, natomiast inny Adam Bes — możliwe, że syn jednego z nich — był świadkiem), 29.

74 P. Mrozowski: *Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994, s. 196.

75 CDS VI, nr 20 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 29c.

76 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70. Tytuł rycerski każe w nim upatrywać starszego Adama Besa, innego od Adama Besa działającego na przełomie XIV i XV wieku, który nie był rycerzem pasowanym.

77 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006, s. 194—196.

Błażejowice[78] i Źlinice (*Sesicz/Slezicz*, 10 km na południe od Opola)[79]. W 1388 oraz 1389 roku jego dokumenty potwierdzili Hans Bes z Racławic, Adam Bes z Kujaw, Mikołaj Bes z Kujaw oraz Herburt Bes[80]. 4 stycznia 1393 roku Jan Kropidło i Bolko IV potwierdzili braciom Hansowi i Adamowi Besom kupno wraz ze wszystkimi książęcymi prawami zamku i wsi Rogów (*Rogow*, dzisiejszy Rogów Opolski, 7 km na północny zachód od Krapkowic) wraz z przynależnościami oraz terenami Eichwald i Podzielkowice leżącymi w okręgu krapkowickim za 650 grzywien od Herbuta Panse[81]. Adam Bes został wówczas z ramienia Władysława Opolczyka starostą chrzelickim, a jego syn Otton Bes był starostą strzeleckim[82]. W 1396 roku Adam z Kujaw otrzymał zezwolenie na posiadanie przenośnego ołtarza[83]. W 1399 roku został po raz pierwszy odnotowany z tytułem starosty przerowskiego (cz. *Přerov*, niem. *Prerau* w Czechach). Za napady na dobra biskupa ołomunieckiego został ekskomunikowany wraz z Ottonem i Adamem Besami z Kujaw (najpewniej swoimi synami)[84]. Urząd starosty pełnił jeszcze co najmniej w latach 1405—1407. Posiadał też Předmostie, które znajdowało się koło Przerowa[85]. Jego żoną była Małgorzata z Krumpsina Karlovcova[86]. Adam Bes należał do świeckiego zakonu klamry, o czym świadczy klamra przypięta do jego herbu znajdującego się w księdze Bractwa św. Krzysztofa w Arlbergu[87].

78 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70.

79 CDS VI, nr 20 [regest]. D. Veldtrup uznał, że tę miejscowością, zapisaną jako *Sesicz* lub *Slezicz*, były Sławice, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittlalter*. Berlin 1995, s. 483. Podobne przypuszczenie wysunął J. Sperka, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 196. Innego zdania był R. Sękowski, który stwierdził, że wieś ta leżała w okręgu niemodlińskim i były nią Źlinice, zob. Idem: *Herbarz...*, T. 1, s. 139. Jego identyfikacja jest bardziej prawdopodobna, gdyż fakt wystawienia dokumentu przez księcia niemodlińskiego świadczy, że *Sesicz* lub *Slezicz* znajdowało się w jego księstwie. Gdyby chodziło o Sławice leżące pod Opolem, wówczas wystawcą dokumentu byłby książę opolski Bolesław II opolski. Za identyfikacją *Sesicz* lub *Slezicz* ze Źlinicami przemawia ponadto fakt, iż tę wieś posiadali Besowie na początku XV wieku, zob. niżej.

80 ZDP. T. 1, nr 28; CDS XXX, s. 32, nr 10, s. 142, nr 7. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 195—196.

81 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

82 K. Neitman: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung" 1992. Bd. 41, nr 2j; CDS VI, nr 85 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 196.

83 MV. T. 5, nr 1051.

84 CDM. Bd. 12, nr 523, 524.

85 *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové*. T. 1. Ed. V. Brandl. Brunae 1872, s. 115, nr 40; s. 123, nr 85; s. 124, nr 92; s. 153, nr 188; s. 182, nr 353; s. 187, nr 381.

86 Ibidem, s. 153, nr 188.

87 *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939, s. 55. O tym zakonie, zob. A. Ranft: *Adelsgesellschaften. Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen*

Adam zapisał bractwu pół guldena, który miał być wypłacany corocznie po jego śmierci na dzień św. Michała[88]. Ostatni raz znalazł się na dokumencie Bolka IV 11 grudnia 1412 roku dotyczącym sprzedaży 6 grzywien czynszów za 60 grzywien kolegiacie opolskiej przez Ottona Besa z Chróściny (prawdopodobnie bratanka Adama)[89]. Krewni Adama Besa: Otton Bes, starosta strzelecki, wraz z Herburtem i Adamem Besami[90] byli poręczycielami ugody Władysława Opolczyka z bratankami[91]. Wiadomo, że Herburt Bes 11 lutego 1410 roku sprzedał Konradowi Stangemu wieś Mionów (*Polnisch Milwan*, 7,5 km na północny zachód od Głogówka) za 231 i ¾ grzywny[92], natomiast jego starszy brat Hans 12 stycznia 1402 roku sprzedał za 300 grzywien Długomiłowi z Bierawy wieś Narok (*Narok*, 15 km na północny zachód od Opola)[93]. 7 kwietnia tego roku Hans zakupił od Miczka Choruli część jego rodowej wsi[94]. Jednak po 11 latach odsprzedał Miczkowi tę część Choruli za 34 grzywny[95]. W 1403 roku Hans sprzedał 4 grzywny groszy miary polskiej czynszów z Rogowa i Dąbrówki Agnieszce zakonnicy czarnowąskiej, córce Wincentego z Grzebkowic za 40 grzywien[96]. Hans posiadał także Źlinice (zapisane jako *Slynicz* oraz *Slonicz*). Kupił 1,5 grzywien czynszów z tej wsi za 15 grzywien od Adama von Bischofsheim[97], a następnie sprzedał swoją połowę tej osady Hansowi Wołowowi z Oldrzyszowic i jego małżonce Małgorzacie za 55 grzywien[98]. Hans Bes z Rogowa należał do otoczenia Bolka IV i poświadczał dwa dokumenty tego księcia: z 9 listopada 1405 roku

---

Reich. Sigmaringen 1994, s. 37—116. W podanej publikacji są spisy członków zakonu, w których jednak brakuje Adama Besa.

88 Na przynależność Adama Besa do zakonu klamry zwrócił wydawca źródła Otton Hupp, zob. *Die Wappenbücher vom Arlberg*..., s. 55.

89 APWr. Rep. 107, nr 86.

90 Ponieważ został wymieniony po Herburcie — a więc był od niego młodszy — nie był on tożsamy z starszym rycerzem z Kujaw, który powinien być wymieniony wcześniej.

91 CDS VI, nr 85, 86 [regesty]. J. Sperka przypuszcza, że byli synami Adama, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 196.

92 CDS VI, nr 115 [regest].

93 APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1. Świadkiem na tym dokumencie był Otton Bes. Został wymieniony jako przedostatni świadek, co może oznaczać, iż był to późniejszy pisarz księcia Bernarda, który w momencie spisania tego dokumentu był mniej ważnym przedstawicielem rycerstwa.

94 APWr. Rep. 4f, nr 12 (niestety w miejscu, gdzie podana jest cena zakupu, znajduje się jasna plama).

95 APWr. Rep. 4f, nr 13.

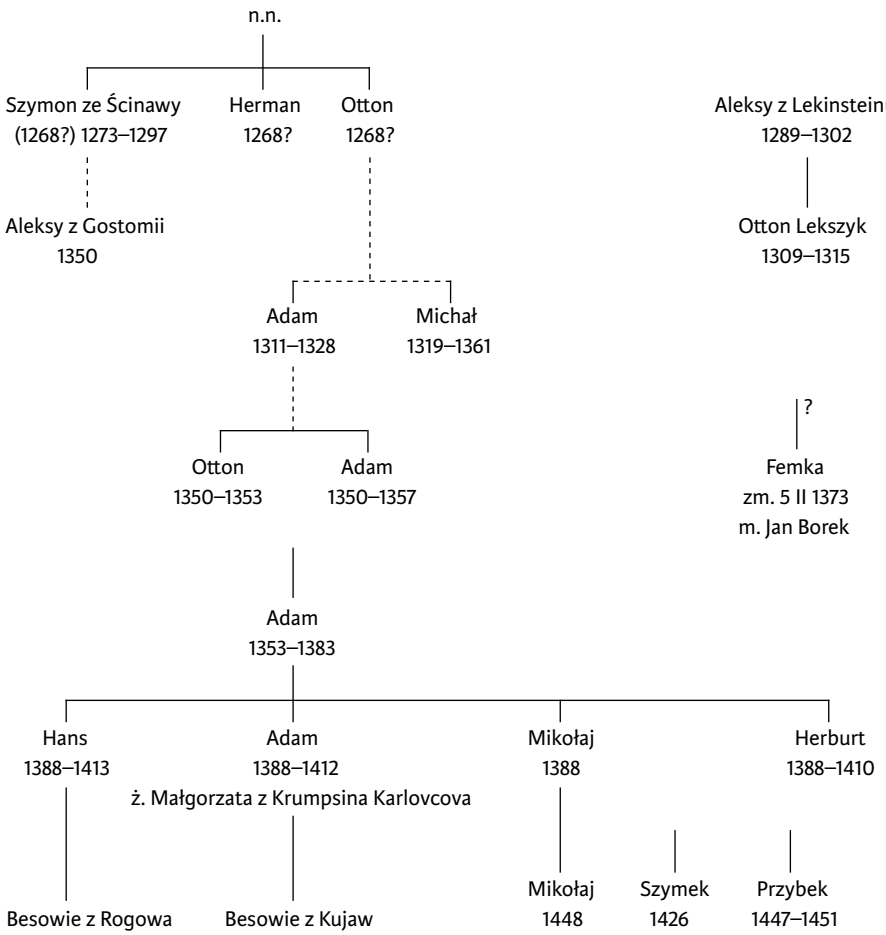
96 CDS I, nr 77. Po jej śmierci połowa dochodów miała wrócić do Jana, a druga połowa miała przypaść klasztorowi.

97 APWr. Rep. 4f, nr 84h = Katalog. T. 9, nr 12 [regest z błędną informacją, że kupującym był Adam Bes].

98 APWr. Rep. 4f, nr 84i.

oraz 24 czerwca 1412 roku[99]. Możliwe, że Hans Bes poślubił córkę Konrada Śmiła, co tłumaczyłoby przynależność Chróściny do prawdopodobnych synów Hansa[100].

Tablica 1. Rodzina Bessów w XIV w.

Źródło: Opracowanie własne.

99 APWr. Rep. 107, nr 67; CDS VI, nr 129 [regest].

100 Hans Bes był ponadto świadkiem podziału majątku po śmierci Konrada Śmiła, zob. CDS VI, nr 129 [regest].

14.1. Z Rogowa

Na podstawie dziedziczenia majątków za synów Hansa Besa z Racławic można uznać późniejszych właścicieli Rogowa, gdyż osada ta nie należała później do Besów z Kujaw, którzy byli najpewniej potomkami Adama z Kujaw. Wiadomo, że Rogów Opolski odziedziczyli Otton, Mikołaj i Hincza Besowie. Pierwszy z nich pojawił się na dokumencie biskupa wrocławskiego z 4 maja 1390 roku[101]. Później został pisarzem Bernarda niemodlińskiego. Pierwszy dokument dla tego Piasta spisał 23 września 1415 roku[102]. W kancelarii zastąpił Henryka Dornheima. Spisywał wszystkie kolejne dokumenty księcia niemodlińskiego aż do 6 czerwca 1427 roku[103]. W ostatnim okresie jego pracy w kancelarii raz zastąpił go Mikołaj z Lubszy[104]. Pod koniec 1423 roku, po śmierci Jana z Lubszy, rywalizował o parafię otmęcką z Andrzejem Wincentym z Groszowic. Wsparli go szlachetni patroni kościoła, dzięki czemu zapewne parafię ostatecznie otrzymał[105]. 12 maja 1425 roku książę Bernard zaprezentował swojego pisarza Ottona Besa na nowego altarystę ołtarza Wniebowzięcia NMP w kościele w Otmęcie[106]. Otton Bes 6 lutego 1429 roku sprzedał ze swojej wsi Dąbrowa 3 grzywny groszy polskiej miary czynszu za 30 grzywien wikariuszom niemodlińskim. Zostało to potwierdzone także przez notariusza publicznego 26 grudnia tego roku[107]. 8 października 1431 roku miał sprawę przed sądem kościelnym z Mikołajem Strzałą z Wysokiej[108]. Co najmniej od 1426 roku był altarystą nyskim, a 25 sierpnia 1439 roku został odnotowany jako pleban tej miejscowości[109]. Od 1430 roku był kanonikiem wrocławskim, a od 1433 roku do 25 marca 1445 roku — archidiakonem wrocławskim[110].

Mikołaj (Miko) Bes w 1397 roku wystąpił na liście rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa[111], a następnie był

101 CDS XXXIII, nr 73.

102 CDS VI, nr 137 [regest].

103 CDS VI, nr 145, 150, 151, 165, 167, 171 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 11k; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2; APWr. Rep. 115, nr 2, 3, 105 = D 384, s. 32—35; CDS II, s. 96, nr 28; s. 97, nr 29; CDS I, nr 106; APWr. Rep. 108, nr 11, D 384, s. 40—42; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

104 CDS VI, nr 172 [regest].

105 AS II, nr 1146, 1149, 1225, 1374.

106 CDS VI, nr 174 [regest].

107 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau.* Bd. 2. Breslau 1864, s. 878—879.

108 AC. T. 2, nr 259.

109 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

110 K. Dola: *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418—1500. (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV w.).* „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 1978. T. 5, s. 244; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

111 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

świadkiem na dokumencie Bolka IV z 13 sierpnia 1419 roku[112]. Później związał się z Bolkiem V. W 1426 roku poświadczył pożyczkę tego Piasta u Żydów[113]. Potwierdził także dokument gwarantujący bezpieczeństwo Żydom opolskim wystawiony przez Bernarda 21 kwietnia 1427 roku, na którym został określony jako starosta chrzelicki[114]. 7 października 1430 roku był sędzią rozjemczym wraz z Jerzym z Albrechcic w sporze księcia Bernarda z Janem Nawojem. Ten ostatni domagał się zapłaty oraz wynagrodzenia za szkody, jakich doznał podczas służby u tego księcia. Jerzy Stosz z Albrechcic i Mikołaj Bes, jako rozjemcy, stwierdzili, że Piast opolski obiecał w Budzie Janowi za jego usługi 30 grzywien i miał obiecaną kwotę wypłacić[115]. W 1430 roku oraz w 1433 roku Mikołaj poświadczył łącznie trzy dokumenty dla Bolka V[116]. Ostatni raz znalazł się na liście świadków 7 lutego 1434 roku[117]. 3 maja tego roku był świadkiem dokumentu księcia Bernarda[118]. Był także starostą opolskim i z tą funkcją został odnotowany 30 października 1437 roku, kiedy to książę Bernard sprzedał mu za 33 grzywny groszy prawa zwierzchnie nad wsią Wróblin (*Frauendorf*, obecnie część Opola)[119].

Hincza Bes z Rogowa 30 maja 1430 roku poświadczył dokument Bolka IV[120]. Bratem Ottona, Mikołaja i Hinczy prawdopodobnie był Konrad Bes, uczestnik wojny głodowej[121]. Możliwe, że ich bratem był także — sądząc po okresie występowania w źródłach oraz miejscowości, z której się pisał — Adam z Rogowa, w latach 1401—1402 kasztelan węgierskiego zamku Šíntava z ramienia Ścibora

112 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

113 *Wykaz listów dłużnych znalezionych u Żydów w Świdnicy, Strzegomiu, Jaworze i Lwówku*. W: M. Goliński: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006, s. 230, nr 94.

114 APWr. Rep. 4f, nr 9.

115 Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 279—279v, nr 230. W regeście podano, że książę miał nadać Janowi wyższe sądownictwo w Budzinie, zob. CDS VI, nr 180 [regest]. Poprawne omówienie dokumentu, zob. P. Stanko: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech w okresie wojny trzynastoletniej. (Przyczynek do identyfikacji, pochodzenia i karier wybranych żołdaków)*. W: *Polacy w Czechach, Czesi w Polsce X—XVIII wieku*. Red. H. Gmiterek, W. Iwańczak. Lublin 2004, s. 79.

116 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a.

117 CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

118 CDS I, nr 102.

119 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

120 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4.

121 OBA 2111, s. 13. Za wywodzeniem Konrada z linii rogowsko-chróścińskiej, przemawia fakt, że podobnie jak Mikołaj był związany z księciem niemodlińskim. Jego imię może pochodzić ponadto od Konrada Śmiła, wcześniejszego właściciela Chróściny, który mógł wejść w koligacje z Besami.

Młodszego ze Ściborza. W 1431 roku został wymieniony w testamencie Ścibora. Na Górnych Węgrzech posiadał wieś Lukáčoviec[122].

Synem Mikołaja był niewątpliwie Mikołaj Bes, student krakowski[123]. Także Henryk Bes, który odziedziczył Chróścinę, był najpewniej synem Mikołaja i bratankiem Ottona z Rogowa i Chróściny. Jako właściciel tej ostatniej wsi Henryk pierwszy raz został odnotowany 14 listopada 1428 roku[124]. 3 kwietnia 1431 roku Bolko IV potwierdził przekazanie przez Henryka Besa staroście starego zamku w Opolu, Jerzemu Dreskemu, konia wartego 10 grzywien za 1 grzywnę czynszów z Golczowic[125]. Henryk był także świadkiem na dokumencie księcia Mikołaja z 21 czerwca 1440 roku. 21 marca 1441 roku przekazał Chróścinę swojemu bratu Bartkowi. Później jako Henryk Bes z Ligoty potwierdził kolejne dokumenty tego księcia opolskiego[126]. W 1445 roku był jednym z rycerzy Mikołaja opolskiego zawierających w jego imieniu ugodę z Hynkiem Kruszyną[127]. Z kolei na dokumencie Bolka V pojawił się jako świadek 29 czerwca 1455 roku[128]. Później potwierdził dokumenty tego Piasta z 15 kwietnia, 21 czerwca i 25 lipca 1455 roku[129]. Jego brat Bartosz (Bartłomiej) w 1447 roku potwierdził przywileje i obowiązki sołtysa Chróściny[130]. W 1456 roku wysłał dwie supliki do Rzymu, w których wraz z żoną Małgorzatą prosił o możliwość uczestniczenia wraz z dziećmi i dodatkową osobą w mszy mimo nałożonego interdyktu[131]. Bartek Bes z Chróściny poświadczył dokument Mikołaja I dla jego żony Magdaleny oraz potwierdził zobowiązanie tego księcia wobec zapisów dla Jadwigi

122 S. Szybkowski: *Polskie otoczenie starszego i młodszego Ścibora ze Ściborza i Beckova. Uwagi prozopograficzne*. W: *In tempore belli et pacis. Ludzie, miejsca, przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*. Red. T. Grabarczyk, A. Kowalska-Pietrzak, T. Nowak. Warszawa 2011, s. 309.

123 *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400—1508*. T. 1. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska. Kraków 2004, s. 221.

124 APWr. Rep. 71, nr 58b = CDS I, nr 18 (tu zapisano błędną datę — 1418 r., mimo że w dokumencie poprawie podano jako rok *Nach Cristi geburt firczenhondert, dornach in dem acht vnd czwenczigstin Jare*). Do tego dokumentu Henryk przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą ukorzenioną ostrzew z dwoma sękami i dwoma liśćmi w skos na opak.

125 CDS VI, nr 181 [regest]. Transakcja miała miejsce wcześniej, lecz list w tej sprawie zaginął i dlatego książę opolski wydał nowy dokument.

126 APWr. Rep. 68, nr 260, 288 (pieczęć z herbem Bes); Rep. 9, nr 259; CDS I, nr 117; APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest]. Inwentarz Rep. 107, nr 140 i 145.

127 APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

128 CDS VI, nr 235 [regest].

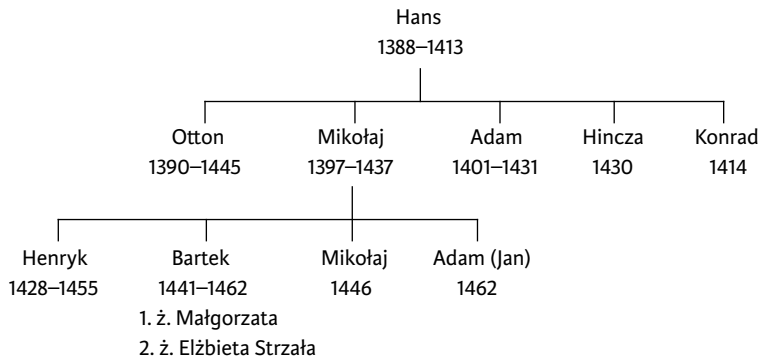
129 J.C. Hoffman: *Chronik und Führer von Zuckmantel und Umgebung*. Zuckmantel 1889. s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30.

130 APWr. Rep. 71, nr 66.

131 RPG. Bd. 3, nr 170, 175 [http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/3/170; http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/3/175].

z Besów[132]. W 1447 roku został odnotowany jako starosta Otmuchowa[133]. W 1453 roku był świadkiem na dokumencie Mikołaja I dotyczącym przekazania przez Eufemię z Otoku swojej rodowej wsi mężowi Henrykowi Rothowi[134]. Drugą żoną Bartka była Elżbieta, córka Jana Strzały z Pawonkowa[135]. 24 marca 1462 roku Bartek sprzedał za 200 grzywien groszy praskich polskiej miary bratu Adamowi Besowi z Leszczyn swoją część wsi i dóbr, mianowicie Mały i Duży Kotórz, Kadłubiec i Ligotę[136]. Adam, zwany też Janem, sprzedał te osady za 422 grzywny groszy praskich polskiej miary Annie Szylanowej z Otmętu[137]. Pod koniec lat osiemdziesiątych XV wieku przejął Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice i Wydrowice[138].

Tablica 2. Besowie z Rogowa

Źródło: Opracowanie własne.

132 LuBS. Bd. 2, s. 333; Národní archiv v Praze. Archiv České koruny v Praze, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

133 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970, nr 934.

134 APWr. Rep. 9, nr 259.

135 CDS VI, nr 279 [regest].

136 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 3.

137 Ibidem, s. 3. Oznacza to, że Adam był właścicielem całych wsi, gdyż ich cena jest ponad dwukrotnie wyższa od ceny połowy tych wsi zakupionych wcześniej przez Adama. Synem tego rycerza był prawdopodobnie Mikołaj Bes z Leszczyn odnotowany 17 maja 1500 roku, zob. APKat. Zbór dokumentów pergaminowych, nr 12.

138 C 174a, s. 5, nr 5, 6.

14.2. Z Kujaw

Druga linia Besów wywodziła się od Adama Besa z Kujaw. Jego synami byli najpewniej wspomniani wcześniej Otton i Adam, o czym świadczy ich wspólne ekskomunikowanie[139]. Zarówno Otton, jak i Adam, byli określani jako Besowie z Kujaw. Pierwszy z nich w 1400 roku poświadczył dokument księcia Bernarda[140], natomiast dla księcia Bolka IV poświadczył dokument z 22 sierpnia 1407 roku[141].

Wnukami Adama Besa z Kujaw byli zapewne Hincza, Adam i Michał. Do Hinczy należały wsie Kujawy, Rostkowice, Gostomia, zaginione dziś Petlowice, Zielina, Racławice Polskie i Mionów[142]. Michał, a po nim zapewne synowie Adama, odziedziczyli Błażejowice. Hincza należał do otoczenia księżnej Ofki i na jej dokumencie pojawił się pierwszy raz w roli świadka na dokumencie z 1408 roku[143]. Następnie potwierdził dla tej księżnej dokument z 11 lutego 1411 roku[144]. Był także wraz z Adamem Besem świadkiem jej dokumentu z 7 grudnia tego roku[145]. Hincza ostatni raz poświadczył dokument Ofki 9 maja 1418 roku[146]. Po jej śmierci wszedł do otoczenia Bolka V, o czym świadczy wymienienie go wśród poręczycieli pożyczki u Żydów[147]. Był żonaty z bliżej nieznaną Katarzyną, a ich córka Jadwiga była drugą żoną Bolka V. Hincza zmarł przed 27 czerwca 1451 roku, a córka odziedziczyła po nim majątek[148]. Jego brat Adam był świadkiem przekazania części Głogówka, Chrzelic, Krapkowic i praw do Prudnika przez Bernarda swojemu bratankowi oraz poświadczył dwa dokumenty Bolka V: z 9 grudnia 1447 roku oraz 10 marca 1448 roku[149]. Michał Bes z Błażejowic[150] był natomiast pierwszym pisarzem Bolka V. Dla tego księcia spisał dokument

139 CDM, Bd. 12, nr 524.

140 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 437. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Idem: *Rody...*, D. 1, s. 137; Idem: *Rody...*, D. 2, s. 558.

141 CDS VI, nr 111 [regest].

142 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

143 APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76.

144 CDS VI, nr 115 [regest].

145 APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69.

146 CDS VI, nr 115 [regest].

147 *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

148 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

149 CDS VI, nr 194 [regest] = LuBS. Bd. 2, s. 330; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15.

150 J. Horwat błędnie łączy Michała z Mikołajem z Rogowa, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 414. Ich wspólne pojawianie się na tych samych dokumentach, np. APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a, jak również inne imiona wykluczają jednak taką możliwość.

z 30 września 1426 roku[151]. 5 lutego 1427 roku reprezentował księcia i jego żonę wraz z Mikołajem ze Sławniowa. Obaj zostali wówczas określeni jako *familiares et nunccij Ducis Bolconis Opoliensis et Elizabeth*[152]. Na dokumencie z 20 sierpnia 1430 roku tytułował się kanclerzem, a na dokumencie spisanym dzień później został określony jako pisarz nadworny[153]. Następne dokumenty dla tego Piasta spisał w okresie od 1431 do 1437 roku oraz 23 lutego i 17 marca 1433 roku[154]. Był także jednym ze świadków przekazania 17 czerwca 1437 roku połowy Głogówka, Chrzelic i Krapkowic z przyległościami oraz praw do Prudnika Wołoszkowi przez Bernarda niemodlińskiego[155]. W następnym dokumencie Bolka V z 31 grudnia 1441 roku pojawił się już nowy pisarz Piotr z Jankowic[156], co oznacza, że Michał odszedł z kancelarii księcia głogóweckiego. Wiadomo, że w 1449 roku został plebanem opolskim po śmierci Jakuba z Rzepkowic[157]. W 1450 roku reprezentował swojego księcia — zapewne Bolka V — w Rzymie, gdzie bronił go przed oskarżeniami o wymordowanie bliżej nieznanych osób (najpewniej duchownych). Jak wyjaśnił Michał, jego książę musiał udać się z wojskiem w pole przeciwko swoim wrogom, a żołnierze bez jego wiedzy i zezwolenia mieli wyrządzić krzywdy, którym on nie mógł zapobiec. Sprawa została wówczas skierowana do dalszego rozpatrzenia[158].

Synami Adama byli zapewne Jan, Mikołaj i Michał z Błażejowic[159]. Mikołaj Bes w okresie od 1443 do 1453 roku potwierdzał dokumenty Mikołaja I oraz znalazł się wśród świadków dokumentu Bolka V z 3 października 1447 roku[160]. Na dokumencie tego księcia z 10 września 1454 roku został określony jako Mikołaj z Kolna i Zwanowic[161]. W 1459 roku sprzedał za 30 grzywien Pawłowi Dreskemu

151 APWr. Rep. 4f, nr 84b.

152 SPPP. T. 2, nr 2122, 2123.

153 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12.

154 APWr. Rep. 12, nr 36; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]; CDS XXXIII, s. 105, nr 8.; CDS XXXIII, s. 33, nr 14; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39. D. Veldtrup podał, że Michał Bes pracował w kancelarii do 12 września 1435 roku, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 480.

155 CDS VI, nr 194 [regest] = LuBS. Bd. 2, s. 330 [regest].

156 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

157 RG. Bd. 6 nr 4285 [http://rg-online.dhi-roma.it/RG/6/4285]. D. Veldtrup zapisał go jako Michael Beb, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 33.

158 RPG. Bd. 2, nr 195 [http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/2/195].

159 Uznaję ich za synów Adama, ponieważ po śmierci Hinczy Besa, jego córka nie miała praw do Błażejowic, z których pisali się Jan, Mikołaj i Michał.

160 LuBS. Bd. 2, s. 333; APWr. Rep. 68, nr 260, 276; Inwentarz Rep. 107, nr 140 i 145; CDS I, nr 117; T. Konietzny: *Piasten-Urkunden aus dem Kreise Neustadt O.-G.* „Beitrage zur Heimatkunde Oberschlesiens" 1931, nr 2.

161 APWr. Rep. 3, nr 669.

dom w Opolu[162]. W tym samym roku potwierdził dokument księcia opolskiego[163]. Większe znaczenie zyskał Jan Bes, który związał się z księciem Mikołajem I. Na dokumencie tego księcia pojawił się 24 kwietnia 1440 roku[164]. 23 maja tego roku wraz z bratem Michałem wszedł w posiadanie zamku *Ketzersdorf*[165] (wówczas zwanym także Kotowice, dzisiejsze Karłowice)[166]. Jako Jan Bes z Ketzersdorfu pierwszy raz został odnotowany 18 lutego 1443 roku, kiedy to wraz z innymi rycerzami brzeskimi uznał Mikołaja I księciem brzeskim[167]. 7 czerwca tego samego roku Mikołaj I z żoną zatwierdził sprzedaż zamku Kolnie (*Köln*) wraz z okolicznymi wsiami — Stare Kolnie, Stobrawa, Czepielowice — i zaginionym *Bleichau* braciom Janowi i Michałowi Besom na Ketzersdorfie[168]. Miesiąc później Jan otwierał listę świadków na dokumencie tego Piasta[169]. W 1445 roku Jan wraz z Henrykiem Besem z Ligoty i Janem Łąką z Boguszyc reprezentował księcia Mikołaja I. Ich zadaniem było doprowadzenie do ugody Piasta opolskiego z Hynkiem Kruszyną[170]. W drugiej połowie lat czterdziestych XV wieku bracia Jan, Michał i Mikołaj Besowie weszli w posiadanie wsi Łosiów, Kruszyna, Różyna i Buszyce. Otrzymali je od Bolka V, który z kolei posiadał je prawem zastawu za pożyczkę udzieloną książętom lubińskim. Ostatecznie 1 lipca 1449 roku Jan i Henryk lubińscy uznali prawa wspomnianych Besów do tych wsi, z zastrzeżeniem możliwości ich wykupu za 530 grzywien groszy[171]. 17 grudnia 1446 roku Jan i Michał otrzymali dożywotnio od biskupa wrocławskiego wieś Prędocin, która została zniszczona przez wylew Odry, a odbudowana przez wspomnianych Besów[172]. 5 maja 1447 roku Jan Bes potwierdził dokument wystawiony w Ketzersdorfie przez kanoników brzeskich, którzy przekazali Janowi Jelczowi z Wołczyna Krzywiczyn w okręgu kluczborskim z połową dochodów, co powinien dodatkowo zatwierdzić książę Bernard. Jan określił wówczas siebie jako pana Ketzersdorfu. Na dokumencie tym pojawił się także starosta ketzersdorfski *Bulofski*[173]. Besowie starali się

162 CDS VI, nr 241 [regest].

163 APWr. Rep. 68, nr 291.

164 CDS VI, nr 207 [regest].

165 APWr. Rep. 68, nr 256.

166 *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*. T. 6. Kos—Lig. Red. S. Rospond, Warszawa—Wrocław 1992, s. 21.

167 APWr. Rep. 3, nr 30 = LuBS. Bd. 1, s. 395 = CDS IX, nr 907 [regest]. Do dyplomu przywiesił swoją pieczęć z herbem Bes.

168 DB. Bd. 2. Th. 6, s. 46 = CDS IX, nr 909 [regest].

169 APWr. Rep. 68, nr 260.

170 APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

171 CDS IX, nr 932, 934. Wobec powyższego wątpliwości w sprawie posiadania przez Besów Łosiowa, który był wsią joannicką, są bezpodstawne, por. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 141.

172 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1336.

173 CDS IX, nr 920.

najprawdopodobniej z dóbr karłowickich i kolneńskich stworzyć własne władztwo. W 1449 roku książęta legniccy zagwarantowali Besom wszystkie przywileje w ich dobrach wokół Karłowic i Kolna, jakie nadali im Mikołaj I i jego małżonka Małgorzata[174]. Jan Bes często wchodził w konflikt z królem polskim bądź jego poddanymi. Z listu starosty wieluńskiego Wawrzyńca Zaręby z 1445 roku wynika, że pan Ketzersdorfu — pomimo podpisanego dopiero co układu — uniemożliwiał kupcom z Wielunia dotarcie do Wrocławia[175]. W 1447 roku Jan z Ketzersdorfu dokonał najazdu na ziemię wieluńską zapewne z polecenia Bolka V[176]. Walki zostały przerwane 2 września 1452 roku rozejmem, który został zawarty przez Królestwo Polskie z książętami Bernardem, Bolkiem V, Mikołajem I oraz rycerzami Janem Jelczem z Wołczyna, Janem Besem z Ketzersdorfu i Krzyśkiem Gaszowcem, starostą niemodlińskim[177]. 6 listopada 1450 roku Jan był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwole. Do dokumentu przywiesił on swoją pieczęć[178]. W następnym roku potwierdził dokument Mikołaja I[179]. Jan Bes był także opiekunem Jadwigi Bes, drugiej żony księcia głogóweckiego[180]. O znaczeniu Jana świadczy dokument Mikołaja I z 10 września 1454 roku, w którym na liście świadków Jan Bes pojawił się przed starostą brzeskim Janem Grosikiem[181]. 27 lutego 1455 roku Jan Bes zapisał altaryście nyskiemu w testamencie dla zbawienia swej duszy wieś Kuchary w okręgu oławskim[182]. Biskup wrocławski potwierdził tę darowiznę 30 grudnia następnego roku[183]. 30 października Jan Bes z Ketzersdorfu napisał list do swojego szwagra Jana Jelcza Borschnitza. Pan Ketzersdorfu pomógł rozwiązać problemy między Jelczem a jego żoną, zapewne siostrą Besa[184]. W grudniu tego roku informował radę miasta Wrocław o działaniach

174 CDS IX, nr 930.

175 T. Grabarczyk, T. Nowak: *Mieszczanie wieluńscy do początku XVI wieku. Biogramy*. Łódź—Wieluń 2008, s. 31.

176 Długosz. T. 5, s. 41; Z. Bereszyński: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 roku Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2004. R. 99, s. 197—200.

177 CDP. T. 2, nr 35. Ostatnio szerzej na ten temat, zob. J. Sperka: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw i książąt górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XV wieku*. Red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski. Kraków 2016, s. 91—116. Tam dalsza literatura przedmiotu.

178 AAWr. 6 XI 1450. Herb Bes z tautologicznym klejnotem.

179 APWr. Rep. 68, nr 278.

180 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

181 APWr. Rep. 3, nr 669.

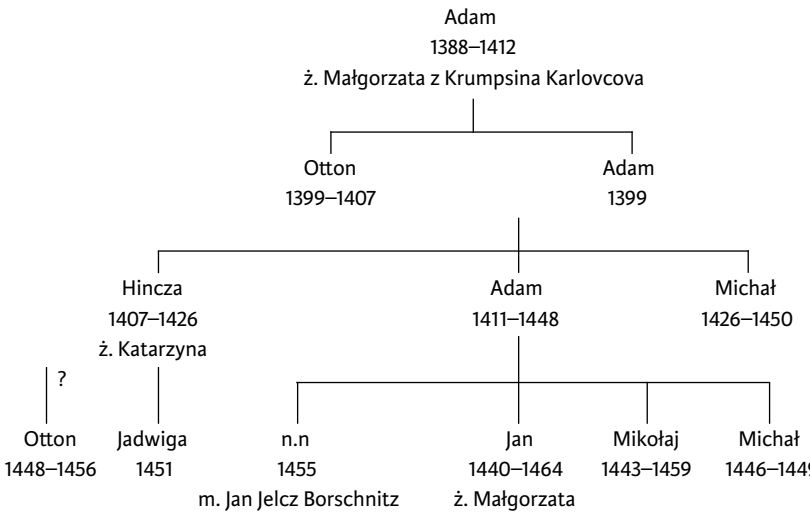
182 CDS XXXIII, nr 204.

183 CDS XXXIII, nr 208.

184 APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 61.

zbrojnych Mikołaja Sweborowskiego[185]. 28 kwietnia 1458 roku Jan Bes na Ketzendorfie, pan na Łosiowie i Kruszynie, zatwierdził posiadanie dóbr w Kruszynie Szymonowi Brawnie. Do tego dokumentu przywiesił pieczęć z herbem Bes i z trzema piórami w klejnocie[186]. Jan Bes na dokumencie biskupa wrocławskiego z 1459 roku został określony jako starosta[187]. Należał do otoczenia Mikołaja I co najmniej do 4 czerwca 1464 roku[188]. Jan Bes w młodości złożył śluby czystości, później jednak, gdy poznał pewną kobietę, zawarł z nią słownie związek małżeński. Dlatego wysłał suplikę do Rzymu z prośbą o rozgrzeszenie i dyspensę, które uzyskał[189]. Z późniejszego dokumentu wiadomo, że małżonka miała na imię Małgorzata[190].

Tablica 3. Besowie z Kujaw

Źródło: Opracowanie własne.

Prawdopodobnie jego synem był Adam Bes z Kolna, który w 1446 roku wraz z Jerzym Stoszem z Branic, Janem Stoszem z Ligoty, nieznanym z imienia Friedlandzkim i Henrykiem z Kórnicy został wyznaczony na opiekuna Machny,

185 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia 20 XII 1455 (odcisnięta pieczęć Jana z herbem Besów).

186 APWr. Rep. 68, nr 289.

187 AČ VII, nr 42, s. 230—232.

188 *Codex Diplomaticus Brandenburgensis.* Bd. 24. Hrsg. A. F. Riedel. Berlin 1863, nr 134; CDS IX, nr 962; CDS VI, nr 253, 272 [regesty].

189 RPG. Bd. 3, nr 2006 [http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/3/2006]. Pismo z 1457 roku.

190 RG. Bd. 8, nr 2521 [http://rg-online.dhi-roma.it/RG/8/2521]. W tym dokumencie, wysłanym w 1461 roku, małżonkowie prosili o odpust.

małżonki Imbrama z Łąki. Ów Imbram zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim[191]. Synem jednego z braci Besów był zapewne Otton Bes. W 1448 roku sprzedał on wójtostwo głogóweckie nieznanym bliżej braciom z Kain[192]. Później był świadkiem dokumentu Bolka V z 11 listopada 1456 roku[193].

14.3. Inni Besowie

Innymi Besami z tego okresu, których trudno połączyć z wcześniej wymienionymi przedstawicielami tej rodziny, byli Szymon Bes, który w 1426 roku kupił wsie Adamowice (obecnie część Strzelec Opolskich) i Borek[194], oraz Przybek Bes z Rzepcz (3,5 km na północ od Głogówka), właściciel Starego Grodkowa i Drogocina (*Drogottindorf*)[195], świadek dokumentu Bernarda niemodlińskiego z 6 maja 1450 roku oraz trzech dokumentów Bolka V: z 3 października i 9 grudnia 1447 roku oraz 27 czerwca 1451 roku[196].

14.4. (z) Przechodu

Ze wsi Przechód (*Sprechod*, 9 km na północny wschód od Korfantowa) pochodził Andrzej, który potwierdził dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku[197]. Zyghard z Przechodu, najpewniej brat Andrzeja, poświadczył dokument księcia bytomskiego Siemowita z 27 maja 1316 roku[198]. Andrzej przeniósł się do ziemi nyskiej, gdzie 2 września 1339 roku otrzymał na prawie zastawu za 150 grzywien miejscowość Henrichdorf (dzisiejsza Sidzina, 14 km na północny wschód od Nysy)[199]. Wraz z nim w księstwie nyskim przebywał Zyghard[200]. Synem Andrzeja był najpewniej Andrzej Młodszy z Przechodu,

191 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 49.

192 Idem: *Rody*..., D. 2, s. 437. O dokumencie sprzedaży, zob. także Idem: *Rody*..., D. 4, s. 1218.

193 CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

194 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 2, s. 437.

195 Majątki te przekazał 4 sierpnia 1439 roku swojej żonie, zob. *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 801.

196 CDS VI, nr 226 [regest] = LuBS. Bd. 2, s. 335; T. Konietzny: *Piasten-Urkunden*..., nr 2; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt*..., s. 64; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

197 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

198 CDS XVIII, nr 3578.

199 Neisser Lagerbücher, nr 8 = CDS XVIII, nr 6336 [regest]. B.W. Scholtz: *Das geistliche Fürstentum Neisse*..., s. 290. W XV wieku Henryk Przechod otrzymał dodatkowo od biskupa wrocławskiego las obok Henrichdorfu, zob. *Quellen zur Geschichte der Besitzverhältnisse des Bisthums Breslau*. Hrsg. W. Schulte, „Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte" 1907. T. 3, s. 226.

200 CDS XVIII, nr 4033.

który związał się z biskupem wrocławskim Przecławem[201]. Andrzej Młodszy poświadczał później kolejne dokumenty biskupa[202]. Dla księcia opolskiego potwierdził tylko jeden dokument, wystawiony 14 kwietnia 1357 roku[203]. Był związany głównie z ziemią nyską, gdzie pełnił urząd starosty oraz zarządcy kurii biskupiej. Herb Andrzeja przedstawiał ułożoną w skos ostrzew z jednym sękiem i dwoma liśćmi. Jego krewnymi byli Zyghard, Lekszyk i Adam[204]. W pierwszej połowie XV wieku w źródłach pojawiają się Henryk (1409—1417), Hincza (1439—1449) i Andrzej (1449)[205]. Henryk w 1414 roku udał się w oddziale księcia Bernarda na wyprawę do Prus[206]. W 1439 roku Hincza z tym tytułem został odnotowany w 1439 roku, kiedy to wraz z starostą niemodlińskim Jerzym Dreskem, burgrabią niemodlińskim Hansem Pangem, Antoniuszem z Łambinowic — synem Mikołaja, Mikołajem Rabilem i Hansem — wójtem Ścinawy, ręczył za Henryka Breitbucha spłatę długu. Do tego dokumentu przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą ostrzew w skos[207]. Ten sam wizerunek znalazł się na pieczęci przywieszonej do dokumentu z 1446 roku[208]. W 1477 roku świadkiem na dokumencie Jana opolskiego był Walenty Przechod[209].

15. Biechowscy, (z) Biechowa

Pochodzili ze wsi Biechów (*Bechaw*, 11 km na północny zachód od Nysy) leżącej wówczas w księstwie nyskim. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny działającym na ziemiach opolskich był Albrecht z Biechowa, świadek na dokumencie Henryka niemodlińskiego wystawionym 25 września 1376 roku[210]. Zapewne jego synem był Witek z Biechowa, który za rządów Władysława

201 RŚ. T. 2, nr 432.

202 CDS XXXIII, nr 32, 42, 43, 46—50, 59, 66, 68, 73; CDS IX, nr 338. Co najmniej od 13 września 1373 roku był pasowanym rycerzem.

203 APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest].

204 Omówienie genealogii tej rodziny, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 604—606. Zdjęcie nieznanej mi wcześniej pieczęci Andrzeja Młodszego, zob. Ibidem, s. 606 (pieczęć nr 576).

205 LuBS. Bd. 2, nr 66; Regesty. T. 2, nr 93, 141, 165, 235, 241, 520, 615; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 604—606.

206 OBA 2111, s. 17.

207 APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

208 LuBS. Bd. 2, nr 66.

209 CDS IX, nr 1047; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 604—606.

210 CDS VI, nr 56 [regest]. W 1342 roku kanonikiem wrocławskim był Paszek Mikołaj z Biechowa, zob. MV. T. 1, nr 1010—1012.

Opolczyka był sędzią ziemskim głogóweckim[211]. W 1399 roku wraz z innymi rycerzami głogóweckimi poręczył ugodę książąt opolskich[212].

16. Bieniek z *Oppoyow*

Pochodził z bliżej nieznanej miejscowości. W 1401 roku został odnotowany jako starosta głogówecki[213]. Jest to jedyna znana informacja o nim.

17. Bierawscy, (z) Bierawy

Miejscowość Bierawa (*Bierau*, 8 km na południe od Kędzierzyna-Koźla), z której pochodziła ta rodzina, znajdowała się w okręgu sławięcickim. Pierwszymi znanymi właścicielami Bierawy byli bracia Bartłomiej i Piotr, którzy w 1308 roku otrzymali książęce zezwolenie na lokację Bierawy na prawie niemieckim[214]. Synem jednego z nich był nieznany z imienia mąż Katarzyny z Leszczna (dzisiejsze Leszczyny koło Rybnika), który wraz z małżonką w 1368 roku zamienił tę wieś z księciem raciborskim na Bojszowy, zobowiązując się do wystawienia w razie potrzeby konnego kusznika[215]. Ów właściciel Bierawy mógł być ojcem Paszka, któremu 22 lipca 1386 roku Jan Kropidło i Bolko IV nadali za wierną służę wójtostwo w Leśnicy wraz z ławami piekarniczymi, rzeźniczymi i szewskimi, łaźnią oraz jedną trzecią zysków z kar sądowych (wyższych i niższych) oraz jedną trzecią czynszów. Wójt otrzymał także dwór, który znajdował się w mieście, 2 łany wraz z ogrodami i trzema młynami. W zamian za to Paszek był zobowiązany do służby z jedną kopią zgodnie z prawem ziemskim[216]. W następnym roku wystąpił już z tytułem starosty strzeleckiego[217]. W 1393 roku poświadczył zapis księstwa opolskiego przez Władysława Opolczyka bratankom[218]. Jeden raz świadkiem na

211 CDS VI, nr 73 [regest].

212 CDS VI, nr 85 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 348 (tu biogram Witka).

213 APWr. Rep. 107, nr 52.

214 CDS XVI, nr 3015 [regest]. Wiadomo, że na południe od tej wsi znajdował się dwór na kopcu, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 263.

215 *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. Barciak, K. Müller. T. 1. Wrocław—Opava 2004, nr 99.

216 W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat" 1908. Bd. 4, s. 194—195.

217 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74.

218 CDS VI, nr 80 [regest].

dyplomie Jana Kropidły z 1384 roku był Grodek z Bierawy[219]. Ich krewnym był Jan z Bierawy, który przeniósł się do ziemi lwowskiej, gdzie otrzymał Zubrzę[220]. W 1400 roku Piotr i Mikołaj Bierawscy mieli potwierdzić szlacheckie pochodzenie swojego bratanka Długomiła. Ich pokrewieństwo nie jest jednak do końca pewne z uwagi na to, iż ten dokument znany jest z XVI-wiecznego odpisu[221]. Wiadomo, że Jan z Bierawy miał dwóch synów — Jana z Zubrzy i Paszka Gawronka z Bierawy[222]. W 1414 roku Paszek Gawronek, jego brat Piotr oraz Jan z Bierawy wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę do Prus[223]. Jan z Bierawy był zapewne tożsamy z wcześniej wspomnianym właścicielem Zubrzy. 10 lutego 1416 roku Paszek sprzedał część Bierawy Gumprechtowi i Długomiłowi z Bierawy[224]. Gawronek posiadał wieś Richtinwald (dziś Dobre Dębie) w okręgu opolskim, którą odsprzedał za 30 grzywien Jaśkowi Kamieńcowi 21 stycznia 1427 roku[225]. W 1437 roku uzgodnił za pośrednictwem Gumprechta z Bierawy i Piotra z Lubszy podział majątku ze swoim bratem Janem z Zubrzy[226]. Prawdopodobnie wówczas nie mieli już żadnych posiadłości na Śląsku.

18. (z) Bierdzan

Z Bierdzan (*Burdsan*, 20 km na południowy zachód od Olesna) pochodziła drobna rodzina rycerska. W 1393 roku na dokumencie księcia Władysława dotyczącym zapisania księstwa opolskiego synom Bolka III pojawił się Mikołaj z Bierdzan[227], natomiast w 1414 roku do Prus z księciem Bernardem wyruszył Konrad z Bierdzan[228].

219 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

220 AGZ. T. 4, nr 16; J. Sperka: *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego w XV wieku*. B: *Княжа доба. Історія і культура*. Ред. В. Александрович. Вип. 8. Львів 2014, s. 343.

221 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 138.

222 H. Polaczkówna: *Recenzja*. „Kwartalnik Historyczny" 1934. T. 40, s. 438—444 (tam szerzej o losach rodziny na Rusi).

223 OBA 2111, s. 11. Paszek nie był już wtedy prawdopodobnie wójtem Leśnicy, gdyż w tym samym liście pośród rycerzy uczestniczących w wojnie głodowej pojawił się Janusz z Leśnicy, najpewniej ówczesny wójt tej miejscowości, zob. OBA 2111, s. 12.

224 A. Nowack: *Die Pfarrkirche zur Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Birawa O-S.* Breslau 1920, s. 7.

225 CDS VI, nr 176 [regest]. W ramach transakcji otrzymał także dobra sośnicowickie.

226 AGZ. T. 5, nr 68. Dalej na temat tego podziału zob. Ibidem, nr 69, 71.

227 CDS VI, nr 80 [regest].

228 OBA 2111, s. 11.

19. Bischofsheimowie

Rodzina obcego pochodzenia, która przybyła do księstwa świdnickiego pod koniec XIII wieku. Pieczętowała się herbem, który w polu tarczy miał skos, górne pole czarne, dolne czerwone. W księstwie opolskim pojawili się pod koniec następnego wieku, przybywając z księstwa brzeskiego bądź ziębickiego[229]. Pierwszym przedstawicielem tej rodziny w księstwie opolskim był Herman, świadek na dokumencie księcia opolskiego z 4 października 1357 roku[230]. Zapewne jego bratem był Gunter Bischofsheim, świadek na dokumencie Bolka III wystawionym 1 sierpnia 1362 roku[231]. W 1378 roku dokument księcia Bolka III potwierdził Bernard Bischofsheim[232]. Do kolejnego pokolenia rodziny należał Tomasz, który sprzedał wieś Chmielowice (*Chmielowicze*, 7 km na zachód od Opola) Grzegorzowi Gaszowcowi za 100 grzywien, co zatwierdził Jan Kropidło 7 marca 1386 roku. Tomasz zastrzegł sobie prawo odkupu w ciągu trzech lat[233]. Jego bratem był pewnie Adam, wraz z którym 5 maja 1389 roku sprzedał nowo powstałej kolegiacie niemodlińskiej zaginioną dziś wieś Hanuszów, leżącą w okręgu niemodlińskim, wraz z sołectwem, karczmą, czynszami i wyższym prawem książęcym za 230 grzywien[234]. Adam Bischofsheim 22 maja 1403 roku sprzedał Adamowi Besowi z Rogowa 1,5 grzywien czynszu za 15 grzywien ze Źlinic[235]. Bliskimi krewnymi Tomasza i Adama byli Reynhard i Jan ze Szczepanowic (*Stiepanowicz*, dziś część Opola). Pierwszy z nich znalazł się na liście świadków dokumentu Bolka IV z 5 czerwca 1391 roku[236], natomiast Jan poświadczył dla księcia Władysława II dokumenty z 3 października oraz 19 października 1399 roku[237]. W 1414 roku jeden z Bischofsheimów wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus[238]. Brak późniejszych informacji o przedstawicielach tej rodziny, przez co nie można ich powiązać z Bischofsheimami występującymi w księstwie opolskim w XVI wieku[239].

229 R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 207—208. Pieczęcie tej rodziny, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 160—161 (pieczęcie nr 64—66).

230 APWr. Rep. 108, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest].

231 APWr. 4f, nr 65d.

232 AAWr. sygn. M, KK33.

233 CDS VI, nr 72 [regest].

234 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

235 APWr. Rep. 4f, nr 84h.

236 CDS I, nr 56.

237 CDS VI, nr 86, 88 [regesty].

238 OBA 2111, s. 11. Zapisany jako *Bischofsheim von Meschwitz.*

239 R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 208.

20. Bodzanowscy, (z) Bodzanowic

Ze wsi Bodzanowice (*Bodzanowicz*, 17 km na wschód od Olesna) wywodziła się rodzina spowinowacona prawdopodobnie z Mojkiem z Wielkiego Kalinowa, posiadaczem część Bodzanowic[240]. Pierwszą osobą piszącą się z tej wsi był Piotr, który poświadczył dwa dokumenty księcia Bernarda, jeden z 11 czerwca 1447 roku i drugi z 20 czerwca 1448 roku[241]. Mikołaj Bodzanowski był natomiast świadkiem dokumentu z 1448 roku[242]. Córką jednego z nich była zapewne Anna, żona Przecława z Lubszy[243].

21. Bogaccy, (z) Bogacicy

Ze wsi Bogata Łąka, zwanej także Bogacicą (*Bogatalanka*, 6 km na zachód od Kluczborka), pochodziła rodzina Bogackich. Pierwszym znanym jej przedstawicielem był Marcin Bogacki, który toczył spór z Mikołajem Pogorzelą z Wierzbnej o majątek w Bogatej Łące. 2 października 1412 roku książę Bernard rozstrzygnął spór w ten sposób, że Mikołaj Pogorzela otrzymał pobliski staw oraz miał zapłacić Bogackim 3 kopy groszy czynszów[244]. Jego synem był zapewne Mikołaj Bogacki, który w 1414 roku wyruszył z innymi rycerzami opolskimi na wojnę do Prus[245]. W 1421 roku ożenił się z Anną, córką wójta kluczborskiego Zygmunta. 4 marca 1421 roku Konrad biskup wrocławski jako zarządca ziemi kluczborskiej poświadczył, że Mikołaj Bogacki przekazał wszystkie swoje posiadłości swojej nowej żonie Annie jako wiano, Anna natomiast przekazała swoje dobra Mikołajowi Bogackiemu[246]. Mikołaj potwierdził dokument księcia Bernarda z 24 kwietnia 1440 roku[247]. Był też ławnikiem kluczborskim. Z tą funkcją

240 CDS VI, nr 145 [regest]. Część Bodzanowic mogła być na przykład posagiem żony Mojka. Pośrodku wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 268.

241 J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Groß Strehlitz O.S.* Bearb. E. Mücke. „Aus dem Chelmer Lande" 1929. Jg. 5, nr 7, s. 2—3; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164.

242 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 2, s. 470. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Idem: *Rody*..., D. 3, s. 819; Idem: *Rody*..., D. 5, s. 1410.

243 *Protokolarz miasta Woźnik*. Oprac. L. Musioł, S. Rospond. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972, s. 52—53, nr 2.

244 APO. Am Kluczborka, nr 8. Wiadomo, że w osadzie istniały dwa obiekty typu motte: jeden na drodze do przysiółka Stare Czaple i drugi na północ od Bogacicy, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 268—269.

245 OBA 2111, s. 12.

246 APO. Am Kluczborka, nr 15, 16.

247 APO. Am Olesna, nr 4.

wystąpił 20 kwietnia 1445 roku[248]. Zięciem Mikołaja i Anny był Henczek Kozłowski, któremu Bogaccy sprzedali za 50 grzywien młyn w Kraskowie[249]. Mikołaj zmarł przed 4 października 1455 roku, gdyż tego dnia wdowa po nim przekazała cały swój majątek znajdujący się przed miastem Kluczborkiem Henczkowi Kozłowskiemu[250].

Bliskim krewnym (bratem bądź synem) Mikołaja był zapewne Jan Bogacki, świadek dokumentu księcia Bernarda z 6 stycznia 1449 roku[251].

22. (z) Bogdańczowic

Rodzina pochodząca z okręgu kluczborskiego. W 1401 roku Jan z Bogdańczowic poświadczył dokument Bolka IV[252]. W 1414 roku bracia Jakusz i Janek z Bogdańczowic udali się z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[253]. Później z tej wsi pisał się Piotr Woyski[254].

23. Borko Brus

Był sędzią dworu księcia opolskiego co najmniej od 1293 roku[255]. Później kilkakrotnie potwierdzał dokumenty księcia opolskiego. Na każdym z nich był określany zamiennie jako pan i rycerz. Ostatni raz poświadczył dokument Bolesława I z 2 kwietnia 1308 roku[256].

248 APO. Am Kluczborka, nr 23.
249 APO. Am Kluczborka, nr 27.
250 APO. Am Kluczborka, nr 26.
251 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.
252 APWr. Rep. 107, nr 51.
253 OBA 2111, s. 13.
254 Zob. wyżej.
255 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 26.
256 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest]; APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regest]; CDS XVI, nr 2946; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest].

24. (z) Borowej Łąki

Z Borowej Łąki (dzisiejsze Borowiany, 28 km na wschód od Strzelec Opolskich) pisała się rodzina pieczętująca się herbem przedstawiającym w polu dwa haki od siebie w słup[257].

Pierwszym znanym jej przedstawicielem był Czema z Borowej Łąki, świadek dyplomu księcia strzeleckiego z 26 grudnia 1360 roku[258]. W 1364 znalazł się wraz z Świętopełkiem (bliskim krewnym?) na liście świadków dyplomu tego samego Piasta[259]. Bratem Czemy był Hincza, z którym otwierał listę świadków na dokumencie najmłodszego syna Bolka I sporządzonym w następnym roku[260]. Czema samodzielnie znalazł się pośród świadków dokumentu tego Piasta wystawionego 17 kwietnia 1361 roku[261].

W 1371 roku Barbara z Borowej Łąki, żona Meloty z Krzyżanowic (14 km na południe od Raciborza) i córka Świętopełka z Borowej Łąki. zrezygnowała z ojcowizny we wsiach Borowa Łąka, Krasnej Łące (dzisiejsza Krośnica, 15 km na północny zachód od Strzelec Opolskich), Ligocie (dzisiejsza Ligota Czamborowa, 12 km na północny zachód od Opola), Suchodańcu (10 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) i Grodzisku (10 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) na rzecz Hinczy Czambora z Borowej Łąki[262]. Możliwe, że Hincza i Barbara byli rodzeństwem, a po zamążpójściu Barbara zrezygnowała z ojcowizny na rzecz brata[263]. Ewentualnie byli bliskimi krewnymi (np. ich ojcowie byli braćmi). Najprawdopodobniej córka Hinczy wyszła za Miczka Gaszowca — bądź był on jego bliskim krewnym — ponieważ przy podziale majątku między synów Miczka wymieniono jako należące do nich Grodzisko oraz Ligotę (najpewniej

257 M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 505—506 (pieczęć nr 465). Wcześniej uważano, że rodzina pieczętowała się herbem Czambor, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243.

258 Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 12; Schirnding, Bd. 4, nr 2519f.

259 A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895, s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

260 Odnotowani jako bracia z *pukorz Lanka* (zapewne Pięknej Łąki, którą można utożsamić z Krasną Łąką, należącą do tej rodziny), zob. D 384, s. 3—4 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57. Identyfikację *Pukorz Lanki* z Piękną Łąką zaproponował już Jerzy Rajman, zob. J. Rajman: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym*. W: *Z biegiem Małej Panwi z biegiem lat... Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie*. Red. J. Szulca. Zawadzkie 2009, s. 58, przyp. 87.

261 CDS II, s. 90, nr 15.

262 APWr. Rep. 4f, nr 11q.

263 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243.

Ligotę Czamborową)[264]. Hincza Czambor od 1373 roku był starostą generalnym[265]. W 1374 roku kupił wsie Wierzbie i Rusinowice od Merbota z Żyrowy[266]. Ojcem Hinczy — jeśli nie był bratem Barbary i zarazem synem Świętopełka — był Czambor. Z okolic Borowej Łąki znany jest Czambor z Błotnicy (*Blotnicz*, dzisiejsza Błotnica Strzelecka, 9,5 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich). W 1340 roku Czambor z Błotnicy był świadkiem na dokumencie Kazimierza kozielskiego[267]. Następnie poświadczył dla księcia Alberta dokumenty wystawione 21 marca 1350 roku[268] oraz 10 stycznia 1362 roku[269].

25. Borschnitzowie

Rodzina pochodząca z terytorium Niemiec. Jej przedstawiciele przybyli do księstwa opolskiego, przenosząc się z księstwa brzeskiego. Borschnitzowie pieczętowali się błękitno-srebrną szachownicą[270]. Konrad Borschnitz był w 1361 roku świadkiem dokumentu księcia niemodlińskiego[271]. Najpewniej jego synem był Jan, który w 1390 roku nabył Jamkę (*Jamke*, dzisiejsza Stara Jamka 5 km na wschód od Korfantowa) od Raczka z Rańska (*Raczko von Ransko*, miejscowość nieznana) za 110 grzywien[272]. Sześć lat później jako sędzia niemodliński rozsądzał spór o opłaty ze wsi Dąbrowa (*Dambrow*, 12 km na północny wschód od Niemodlina)[273]. Jeden z Borschnitzów był starostą, który bronił Olsztyna[274].

Innym przedstawicielem tej rodziny związanym z księstwem opolskim był Jan Jelcz z Wołczyna. Wywodził się on z jednej z gałęzi Borschnitzów, która cza-

264 F. Triest: *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*. H. 1, Breslau 1864, s. 273.

265 Jego biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 241—244. . Wymieniony także w 1374 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

266 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 18; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 290.

267 CDS XXX, nr 6411.

268 CDS VI, nr 17 [regest].

269 Inwentarz 4f, s. 1234a.

270 Siebmacher, s. 53. Pieczęć z takim herbem przywiesił do dwóch dokumentów z 4 grudnia 1446 roku oraz z 30 października 1457 roku Jan Jelcz, o którym niżej, zob. APO. Am Namysłowa, nr 329; APWr. Rep. 3, nr 205. Starsze pieczęcie przedstawicieli tej familii, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 172—185 (pieczęcie nr 82—101).

271 CDS VI, nr 29 [regest].

272 CDS VI, nr 75 [regest].

273 CDS VI, nr 81 [regest].

274 J. Sperka: *Wojny Władysława Jagiełły*..., s. 50; Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 203—204.

sowo przejęła zamek Jelcz, skąd zapewne wzięło się przezwisko tego rycerza[275]. Jan Jelcz pierwszy raz pojawił się w źródłach 4 grudnia 1446 roku, kiedy to wraz z radą miasta Namysłowa zadeklarował się chwytać przestępców[276]. W następnym roku otrzymał od kanoników brzeskich Krzywiczyn w okręgu kluczborskim z połową dochodów, co miał dodatkowo potwierdzić Bernard niemodliński[277]. W późniejszym czasie Borschnitz sam stał się przestępcą. Piotr Eschenloer określił zamek w Wołczynie jako siedlisko wszystkich złoczyńców i złych ludzi, których pomocnikiem był Jan Borschnitz[278]. Jelcz wspierał militarnie Wołoszka, co powodowało jego konflikty z Królestwem Polskim. Rycerstwo wieluńskie w 1451 roku wyruszyło na Śląsk w odwecie za wcześniejsze najazdy na ich ziemię. W bitwie pod Byczyną Polacy zostali pokonani przez Jana Borschnitza, a śmierć ponieśli między innymi Klemens i Jan Wieruszowie[279]. W następnym roku Jelcz podpisał wraz z książętami opolskimi oraz Janem Besem z Ketzersdorfu i Krzyśkiem Gaszowcem, starostą niemodlińskim, rozejm z Królestwem Polskim[280]. Na poczynania Borschnitza skarżył się mieszkaniec Wołczyna Konrad Kune, któremu Borschnitz miał zarekwirować osła[281]. W 1450 roku Jan Jelcz poprosił wraz ze swym stryjem Konradem Borschnitzem o rozgrzeszenia za włamanie do kościoła oraz poczynione tam grzechy (kradzież, grabież, podpalenie i świętokradztwo)[282]. Jelcz był także jednym z opiekunów prawnych Jadwigi z Besów, drugiej żony Bolka V[283]. O bliskich relacjach z Wołoszkiem świadczy prywatny list księcia głogóweckiego do Jana z Wołczyna napisany 31 marca 1457 roku, w którym Jelcz został nazwany „sławnym, zawsze nam [Bolkowi V — M.W.] miłym”[284]. W tym samym roku Jan Jelcz wraz z Szymonem Hoffem, Janem Szywotskim

275 Na dokumencie biskupa wrocławskiego z 19 lutego 1405 roku pojawili się Jan i Wacław Borschnitzowie jako właściciele Jelcza. Potomkiem jednego z nich był Jan Jelcz, zob. *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 918. Ten Jan jest zapewne tożsamy z Janem Borschnitzem, który w 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi poparł książąt opolskich w ich sporze z Namysłowem, zob. E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

276 APO. Am Namysłowa, nr 329 (do dokumentu przywieszona pieczęć Jana Jelcz).

277 CDS IX, nr 920.

278 SRS VII, s. 99; Eschenloer, s. 352.

279 Długosz. T. 5, s. 85, 98.

280 CDP. T. 2, nr 35. Ostatnio szerzej na ten temat, zob. J. Sperka: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw...*, s. 91—116. Tam dalsza literatura przedmiotu.

281 Za Konradem wstawiła się rada miasta Namysłowa 19 października 1454 roku, zob. APO. Am Namysłowa, nr 343.

282 RPG. Bd. 2, nr 197 [http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/2/197].

283 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

284 APWr. Rep. 4f, nr 9c. Dokument został napisany w języku czeskim, co może oznaczać, iż Jan Borschnitz znał ten język. W liście książę opolski stwierdził, że nie mógł inaczej powiedzieć, niż to zrobił. Nie wiadomo, do jakiej sprawy odniósł się Bolko V, była ona jednak jasna dla adresata.

i Krzysztofem Haugwitzem walczył z księżną legnicką, zapewne z polecenia księcia Mikołaja opolskiego. Pokój z księżną został zawarty 30 października w Wołczynie[285]. Tego samego dnia Jan Bes z Ketzersdorfu napisał list do swojego szwagra Jana Jelcza Borschnitza. Wynika z niego, że pan na Wołczynie był żonaty z siostrą Jana Besa[286], siostra Jelcza natomiast była matką Ulryka Landeskrony[287]. Do Borschnitza pisali również miecznik poznański i starosta bolesławski oraz odolanowski Łukasz Gruszczyński, a także starosta wieluński i ostrzeszowski Jan Zaremba z Kalinowej[288]. W polskich źródłach kościelnych określano Jelcza jako perfidnego heretyka[289], choć jego list do Stolicy Apostolskiej wskazuje, że on sam uważał siebie za katolika, który świadomy był popełnianych przez siebie grzechów. Po śmierci Bolka V wojska wrocławsko-oleśnickie po trzech dniach oblężenia zdobyły 17 stycznia 1461 roku Wołczyn, co zakończyło rozbójniczą karierę Jana Borschnitza[290]. W 1486 roku Jan Jelcz sprzedał (zapewne w imieniu Jadwigi Bes) książętom opolskim wsie Kujawy, Racławiczki, Wawrzyńcowice, Gowice (zapewne Rostkowice), Petlowice, Zielinę, Gostomię i Mionów[291].

26. (z) Borycza

Wieś Borycz (*Pari*, 15 km północy zachód od Strzelec Opolskich) aż do 29 września 1354 roku była własnością miejscowej rodziny, kiedy to siostry Wojsława i Hanka sprzedały ją wraz z 18 łanami wraz z prawem patronatu w kościele raszowskim za 20 grzywien Świerczowi z Mokrego[292].

27. Breitbuchowie

Nie jest pewne, skąd dokładnie przybyli na Górny Śląsk. Pochodzili z Turyngii, gdzie rodzina ta pojawia się w źródłach pod koniec XII wieku[293]. Niemieccy Breitenbuchowie pieczętowali się herbem przedstawiającym w błękitnym polu

285 APWr. Rep. 3, nr 205 (do dokumentu przywieszona pieczęć Jana Jelcza).
286 APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 61.
287 APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 62.
288 APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 58, 63.
289 AČ II, nr 821.
290 SRS VIII, nr 53 = LuBS. Bd. 2, s. 60—61; Eschenloer, s. 352—353; Rosicz, s. 77—78.
291 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 2, s. 480.
292 CDS VI, nr 22 [regest].
293 *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon, im Vereine mit mehreren Historikern.* Hrsg. E.H. Kneschke. Bd. 1. Leipzig 1859, s. 46—47.

dwie czerwone krokwie w słup[294]. Mogli przybyć do księstwa niemodlińskiego wraz z księciem Bolkiem I niemodlińskim, który w 1355 oraz 1360 roku piastował urząd cesarskiego sędziego dworskiego[295]. Możliwe jest także, że wpierw osiedli w księstwie nyskim, gdzie w XV wieku posiadali znajdujące się tam Rynarcice (dzisiejsza Reńska Wieś koło Nysy)[296]. Brak jednak informacji, aby Breitbuchowie przebywali w tym księstwie w XIV wieku[297]. Na dokumencie Henryka niemodlińskiego z 1370 roku świadkiem był Henryk (*Henko*) Breitbuch[298]. W następnym roku Henryk poświadczył dokument Bolka opolskiego i Henryka niemodlińskiego oraz wraz z Janem, zapewne swoim bratem, dyplom pana Niemodlina[299]. W 1373 roku także był świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego[300]. W 1376 roku Henryk wraz z siostrą Gutą sprzedał ćwiartkę wsi Rzędziwojowice (*Geppersdorf*, 4 km na północ od Niemodlina) Janowi Dreskemu za 20 grzywien[301]. Jerzy Breitbuch był synem Jana bądź Henryka. Sprzedał za 30 grzywien dochody wynoszące 3 grzywny rocznie z sołectwa i młyna w Gościejowicach (*Heidersdorf*, 2 km na północ Niemodlina) kanonikowi Janowi z Opola, który przekazał je nowo fundowanej kolegiacie niemodlińskiej[302]. Jerzy wraz z Janem podpisał się na liście wypowiednim dla książąt opolskich w ich sporze z Namysłowem[303]. Jako świadek po raz pierwszy pojawił się na dokumencie księcia Bernarda z 11 listopada 1401 roku[304]. 22 stycznia 1409 roku Jerzy Breitbuch sprzedał połowę Sadów Konradowi Pangemu, a w 1427 roku drugą połowę tej wsi Hansowi Pangemu i jego synom[305]. W dokumencie z 22 stycznia 1409 roku zaznaczono, że nowi właściciele części Sadów mają dalszy obowiązek wpłacania na ołtarz Wszystkich Świętych w Niemodlinie 45 grzywien czynszu. Była to zapewne wcześniejsza fundacja Jerzego Breitbucha[306]. Jerzy wraz ze swoim bratem Janem poświadczył dokument tego księcia

294 Siebmacher, s. 94.

295 Staatsarchiv Würzburg. Kloster Himmelspforten, 22 Juni 1360.

296 LuBS. Bd. 2, s. 252—255.

297 Nie wspomina o nich Bernard Scholtz, zob. B.W. Scholtz: *Das geistliche Fürstentum Neisse: Eine ländliche Elite unter der Herrschaft des Bischofs (1300—1650)*. (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 2011. Bd. 42), passim.

298 CDS VI, nr 47 [regest].

299 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; CDS VI, nr 49.

300 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186.

301 CDS VI, nr 56 [regest].

302 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

303 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

304 CDS VI, nr 94 [regest].

305 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883, s. 154—155.

306 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1.

z 24 maja 1414 roku[307], a sam był świadkiem na dokumencie z 2 października tego roku[308]. W 1424 roku uczestniczył w naganie szlacheckiej, podczas której potwierdził szlachectwo Piotra z Lubszy. Z tego dokumentu wynika, że Jerzy był krewnym Piotra ze strony matki[309]. Jerzy potwierdził dokument Bolka IV z początku lat dwudziestych XV wieku[310]. Jego krewnym był Henryk Breitbuch, który w okresie 1409—1417 wraz z małżonką Anną sprzedał altarzyście nyskiemu łącznie 2,5 grzywny czynszów w Reńskiej Wsi (na północ od Nysy)[311]. W 1439 roku Jerzy Dreske, kasztelan niemodliński, Hans Pange, burgrabia niemodliński, Antoniusz syn Mikołaja z Łambinowic, Hincza Przechod, Mikołaj Rabil i Hans wójt Ścinawy ręczyli spłatę długu Breitbucha[312]. Krewnym Henryka był Jan z Rynarcic, który wraz z Jerzym potwierdził szlacheckie pochodzenie Piotra z Lubszy[313]. Jego synem bądź bratankiem był Mikołaj właściciel Reńskiej Wsi, który został wymieniony w dokumencie biskupa Konrada z 1444 roku[314]. Do tej rodziny należał też zapewne Mikołaj z Reńskiej Wsi, uczestnik wojny głodowej[315].

28. Budzowscy

Pochodzili ze wsi Budzów (5 km na zachód od Gorzowa Śląskiego) leżącej nieopodal zamku gorzowskiego. W 1414 roku w oddziale księcia Bernarda wyruszyli na wojnę głodową Mikołaj i Wyszek Budzowscy[316]. Być może jedna gałąź tej familii osiadła w księstwie ziębickim i była zapisywana jako Budow[317].

307 APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

308 APWr. Rep. 72, nr 10.

309 SPPP. T. 2, nr 1971 (zapisany jako *Jurgam de Bungarth* herbu *Bredpuchowye*, co jest zapewne zniekształconym zapisem Jerzy de Baumgart herbu Breitbuch).

310 APWr. Rep. 107, nr 50. Dokument na niedatowany, ale lista świadków sugeruje początek lat dwudziestych XV wieku).

311 APWr. Rep. 102, nr 319, 487, 507.

312 APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

313 Wcześniej łączyłem tę osobę z przedstawicielami rodziny Łącza z Ornontowic, w świetle dokumentu biskupa wrocławskiego z 1444 roku, w którym znalazł się Mikołaj Breitbuch z Reńskiej Wsi, wycofuję się jednak z tej identyfikacji, zob. M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010, s. 171—172.

314 LuBS. Bd. 2, s. 252—255.

315 OBA, s. 13.

316 Ibidem.

317 M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 190—193 (pieczęcie nr 109—110). Być może rodzina spokrewniona z Ruszkowskimi, gdyż używali podobnego herbu, zob. biogram Ruszkowskich.

29. (z) Byczenia

Z Byczenia leżącego niedaleko Kamieńca Ząbkowickiego pochodził Mojek. Był synem Dziersława z Byczenia. Rodzina pieczętowała się herbem Sztemberk, lecz była spokrewniona z Dzierżykrajowicami herbu Oksza[318]. Mojek miał dwóch braci: Jaśka i Dzierżka. W latach 1274—1294 był kasztelanem Olesna. W okolicy Byczenia i Strzelina posiadał łącznie sześć wsi. W 1301 roku był świadkiem na dokumencie Bolesława I[319]. W następnym roku na dokumencie margrabiego brandenburskiego został nazwany rycerzem opolskim[320]. *Registrum Wyasdense* podaje, że był właścicielem Wachowic (*Wachow Moyconis*, 5 km na południe od Olesna)[321]. W 1313 roku został wymieniony jako osoba zmarła. Miał czterech synów: Dzierżka, Tymona, Mojka oraz Jaśka, a także nieznane z imienia córki[322]. Może do tej rodziny należał także *Boscha* Mojkowic, świadek dyplomu księcia Bolka II z 1332 roku[323].

30. (z) Bytkowa

Z Bytkowa leżącego w enklawie głogóweckiej wewnątrz okręgu kozielskiego (*Pitkowo*, 11 km na południowy wschód od Twardawy) pochodził najprawdopodobniej Dzierżek, żonaty z Izabelą, odnotowany 5 maja 1351 roku[324]. Jego bratem bądź stryjem był kanonik wrocławski Piotr[325]. Prawdopodobnie synem Dzierżka był Przedbór z Bytkowa, który w 1377 roku poświadczył dokument księcia oświęcimskiego[326]. W 1393 roku był jednym z rycerzy poświadczających zapisy Władysława Opolskiego dla swoich bratanków[327]. Dwa lata później był z księciem

318 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 315. O Mojku także M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 44, 151. Pieczęcie Mojka i Dzierżka, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 198—200 (pieczęcie nr 117—119).

319 APWr. Rep. 91, nr 134—137 = CDS XVI, nr 2664 [regest]; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 315.

320 CDS XVI, nr 2719; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 315.

321 CDS XIV, s. 102.

322 CDS XVI, nr 3332; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 315—316.

323 CDS VI, nr 9.

324 MV. T. 1, nr 1339.

325 G. Schnidler: *Das Breslauer Domkapitel von 1341—1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*. Breslau 1938, s. 171.

326 ZDM. Cz. 1, nr 152. Zdaniem J. Sperki rodzina Przebora pochodziła z Bytkowa, obecnie dzielnicy Siemianowic Śląskich, czego również nie można wykluczyć, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 207.

327 CDS VI, nr 80 [regest].

opolskim w Pradze[328]. Po śmierci księcia Władysława związał się z jego bratankiem Bernardem[329]. Braćmi Przedbora najpewniej byli zmarły w 1418 roku Dzierżek z Bytkowa, pleban strzeliński i kanonik głogowski[330], oraz Piotr, starosta głogówecki księcia Władysława[331]. Rodzina ta pieczętowała się znakiem przedstawiającym hełm z jelenimi rogami[332], lecz nie był to ich herb.

31. Chorulińscy, (z) Choruli

Rodzina pochodziła ze wsi Chorula (*Chorula*, 6 km na północ od Krapkowic). Pierwszym znanym posiadaczem tej osady był Paszek, który poświadczył dokument księcia Jana z 10 października 1382 roku[333]. Jego synem mógł być Miczek, który 7 kwietnia 1402 roku sprzedał 4,5 łana w tej wsi za 40 grzywien Hansowi Besowi z Rogowa[334]. Po jedenastu latach udało mu się odkupić część dóbr w tej wsi od Hansa Besa za 34 grzywien[335]. Miczek w późniejszym czasie musiał mieć duże problemy finansowe, gdyż zapożyczył się u innych rycerzy opolskich. W 1476 roku poręczyciele postanowili sprzedać jego dobra Jerzemu z Dobszyc[336].

Bratem Miczka był zapewne Tomasz, świadek na dokumencie księcia opolskiego z 3 października 1412 roku[337]. Był on także świadkiem wcześniej wspomnianej sprzedaży 3 łanów w Choruli[338]. 27 lutego 1425 roku otrzymał od Bol-

328 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 14 II 1395.

329 CDS II, s. 93, nr 21.

330 AS II, nr 235, 243—246, 248, 366, 448, 511, 1176. H. Gerlic: *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120—1526)*. Gliwice 1993, s. 211.

331 CDS I, nr 76.

332 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 459; J. Sperka: *Władysław książę opolski...*, s. 207. O wizerunku hełmów na pieczęciach, zob. M.L. Wójcik: *Herby, hełmy i klejnoty. Uniwersalne i swoiste treści obrazowe pieczęci rycerstwa śląskiego*. W: *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i ziemi lubuskiej do 1945 roku*. Red. A. Chlebowska, A. Gut. Warszawa 2008, s. 64. Z Bytkowa, który obecnie jest częścią Siemianowic Śląskich, pochodziły rodziny pieczętujące się Kolorowym Wilkiem, Kozłem i Odrowążem, zob. *Katalog zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej*. Red. K. Nabiałek. T. 1. *Katalog dokumentów*. Kraków 2014, nr 100; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 373, 459; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 207. Pieczęć Dzierżka, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 200—201 (pieczęć nr 120).

333 APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

334 APWr. Rep. 4f, nr 12.

335 APWr. Rep. 4f, nr 13.

336 APWr. Rep. 4f, nr 16. Zdaniem Norberta Honka Mikołaj z Choruli był wujem Jerzego z Dobszyc, zob. N. Honka: *Chorula. Dzieje od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*. Chorula 2006, s. 37.

337 CDS VI, nr 130 [regest].

338 APWr. Rep. 4f, nr 13.

ka IV prawa książęce i wyższe sądownictwo w tej wsi za 30 grzywien[339]. Jego synem mógł być Hans z Choruli, świadek na dokumencie Bolka IV wystawionym 13 sierpnia 1419 roku[340]. 7 października 1447 roku Hans przekazał Januszowi z Żyrowy za niespłacenie długu wynoszącego 60 grzywien wszystkie swoje dobra we wsi Chorula. Janusz mógł ponadto korzystać z wyższego sądownictwa w tej wsi, które należało do Hansa oraz jego brata[341].

32. Chrystian z Krobusza

Pochodził ze wsi Krobusza (*Crobusch*, 5 km na północny wschód od Białej). Chrystian jako świadek wystąpił na dokumencie Bolka V z 9 grudnia 1447 roku[342]. W 1451 roku wraz z innymi najważniejszymi członkami elity tego Piasta potwierdził jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów[343].

33. Citko

Bliżej nieznany świadek na dokumencie Bolesława I z 14 lipca 1307 roku dotyczącym darowizn dla nowo ufundowanej kaplicy[344].

34. Colmasowie

Pochodzili prawdopodobnie z Turyngii, a do księstwa opolskiego przybyli z terenów Dolnego Śląska[345]. Pierwszym przedstawicielem tego rodu w księstwie opolskim był Piotr Colmas, świadek na dokumentach Bolka opolskiego spisanych

339 APWr. Rep. 4f, nr 14.

340 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

341 APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

342 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64.

343 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

344 CDS XVI, nr 2946.

345 Bywają utożsamiani z polskimi Kołomaszami, zob. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 393. J. Pilnáček i T. Jurek wskazywali Turyngię jako miejsce pochodzenia tej rodziny i raczej skłaniali się do uznania, że używali oni innego herbu niż Kołomaszowie, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 300—301; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 321. Pieczęcie przedstawicieli familii Colmas, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 393—395 (pieczęcie nr 348, 349).

w 1327 i 1336 roku[346], a później także na dyplomie jego brata Bolesława Pierworodnego z 1347 roku[347]. Synami Piotra byli najpewniej Konrad i Godfryd, należący w drugiej połowie XIV wieku do otoczenia Henryka niemodlińskiego[348]. Potomkiem jednego z nich był Henryk Colmas, świadek na dokumencie Bolka IV z 1 lutego 1390 roku[349]. Kolejne pokolenie tego rodu odgrywało już znacznie większą rolę w otoczeniu książąt opolskich. Mikołaj w 1437 roku był posłem Mikołaja I w Kromieryżu[350]. Następnie potwierdził dokumenty Bernarda niemodlińskiego z 1445 i 1454 roku oraz dokument Bolka V z 1458 roku[351]. Jego krewny Piotr Colmas w 1414 roku wyruszył w poczcie Bernarda niemodlińskiego na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[352]. W oddziale księcia Bernarda był wówczas także nieznany bliżej Colmas Bresla[353]. Piotr później tylko dwukrotnie pojawił się jako świadek: wpierw na dokumencie księcia Bernarda z 1439 roku, a następnie na dokumencie Bolka V z 1451 roku[354]. Istotna jest jednak waga drugiego dokumentu. Mianowicie 27 czerwca 1451 roku książę głogówecki zabezpieczył wiano swojej nowej żony Jadwigi, córki Hinczy Besa z Kujaw. Dobór opiekunów przez Jadwigę, jak i świadków dokumentu, nie był przypadkowy i wobec tego należy uznać, iż Piotr Colmas był wówczas jednym z zaufanych ludzi księcia. Innymi świadkami tego dokumentu byli między innymi Jan Colmas z Piechocic i Henryk Colmas, starosta chrzelicki. Henryk urząd starosty pełnił jeszcze w 1455 roku[355]. Śmierć Wołoszka przyczyniła się prawdopodobnie do odsunięcia tego rodu od

346 *Urkundensamlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz*. Hrsg. G.A. Tzschoppe, G.A. Stenzel. Hamburg, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą]; APWr. Rep. 107, nr 18 [trasumpt z 29 września 1358 roku] = CDS XXIX, nr 5695 [regest]. Jego braćmi byli Jan, marszałek Henryka V wrocławskiego, i Henryk, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 321.

347 CDS VI, nr 16 [regest].

348 CDS VI, nr 49, 56, 57 [regesty]; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 300; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 321; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 394.

349 CDS VI, nr 75 [regest].

350 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 300; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 394.

351 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 roku*. Zabrze 1997, s. 4—5 = Idem: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku*. Katowice 2000, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier, potwierdza przywileje miasta Woźniki oraz nadaje nowe prawa (25 kwiecień 1631)*. Katowice 2000, s. 9—12; CDS I, nr 125; CDS II, s. 99, nr 31.

352 OBA 2111, s. 18.

353 OBA 2111, s. 11.

354 CDS VI, nr 201 [regest]; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

355 CDS VI, nr 235 [regest].

dworu książęcego, gdyż Colmasowie pojawiali się sporadycznie na dokumentach późniejszych książąt opolskich[356].

35. Commerau

Z księstwa brzeskiego do Opola przybył Arnold z Commerau. Pochodził on prawdopodobnie ze wsi Commerau niedaleko Budziszyna. W połowie lat dziewięćdziesiątych XIII wieku pojawił się na ziemiach księcia Henryka V wraz z ojcem Szymonem i bratem Piotrem. Potem przeniósł się na dwór księcia Bolesława I, dla którego potwierdził kilka dokumentów[357]. Ostatni dokument, na którym pojawia się ta osoba, został wystawiony 25 maja 1304 roku[358]. Jego brat Piotr — już rycerz pasowany — otwierał wraz z synem Henrykiem listę świadków na dokumencie Mikołaja z Ruszkowa dotyczącym przekazania dóbr joannitom z Łosiowa[359]. Jego potomkiem był Jan Commerau, który w 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi poparł pretensje książąt opolskich do Namysłowa[360]. Był właścicielem wsi Ligota (później zwanej Szydłowcem, dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina), którą sprzedał 25 maja 1403 roku Konradowi Pangemu za 260 grzywien. Jego żoną była bliżej nieznana Katarzyna[361]. Po sprzedaży Ligoty nie pojawiał się więcej na dokumentach opolskich, co może oznaczać, że opuścił księstwo niemodlińskie i powrócił do swoich rodowych dóbr.

36. Czamborowie

Ród ten należał do najznaczniejszych na Śląsku i pieczętował się herbem Rogala[362]. Pochodził z Kazanowa leżącego pod Strzelinem[363]. Kilka rodzin Czamborów znalazło się na terytoriach rządzonych przez Piastów opolskich.

---

356 CDS VI, nr 276, 341 [regesty]. Mimo to w tym czasie poszerzyli swoje dobra, o czym szerzej, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 300; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 394.

357 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 25, 70. Tu pominięta informacja, że na dokumencie z 11 września 1293 roku był prokuratorem, zob. SUB. Bd. 6, nr 124.

358 APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest]. Był wówczas pasowanym rycerzem.

359 CDS XVI, nr 3166.

360 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

361 C 174a, s. 5, nr 1; G. Pückler: *Aus der Geschichte von Schedlau.* „Heimatkalender des Kreises Falkenberg" 1929. Jg. 4, s. 57.

362 J. Szymański: *Herbarz...*, s. 251—253.

363 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 113; U. Schmilewski: *Der schlesische Adel...*, s. 540—541; Białkowski L.: *Ród Czamborów-Rogalów w dawnych wiekach* „Rocznik Polskiego

36.1. **Sokołowscy**

Wywodzili się z Sokołowa (dzisiejsze Sokołowice) w okręgu oleśnickim i pieczętowali się herbem znanym w Polsce jako Rogala[364]. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Ocnserius, który miał dwóch synów: Sułka i Gniewomira. Działali oni pod koniec XIII wieku. Wnukiem jednego z nich był Konrad, który pojawił się na kilku dokumentach książąt oleśnickich między 1319 a 1325 rokiem[365]. Jego potomkami byli Filip, Bartosz i Michał. Pierwszy z nich pojawił się na dokumencie księcia oleśnickiego w 1344 roku. Później potwierdził także jego dokumenty z 1348 oraz 1355 roku[366]. Bartosz natomiast był świadkiem wystawienia dokumentów w 1349 roku oraz 1363 roku[367] i pojawiał się też na innych dokumentach, na których nosił tytuł rycerza[368]. Do 1376 roku był starostą kujawskim[369]. Michał był właścicielem Magnuszowic w księstwie niemodlińskim, które sprzedał za 126 grzywien groszy Henrykowi Quasowi i Piotrowi, wójtom niemodlińskim[370]. Jego wnukami byli zapewne Jan i Mikołaj z Sokołowa, którzy w 1397 roku wraz z innymi rycerzami znaleźli się na liście wypowiednim wysłanym do Namysłowa[371]. Możliwe, że synem jednego z nich był Konrad, który pod koniec 1401 roku napadł na wsie biskupie wraz z innymi rycerzami książąt opolskich, za co został ekskomunikowany[372]. Na początku XV wieku potwierdzał dokumenty Ludwika brzeskiego[373]. 2 października 1412 roku Konrad poświadczył dokument Bernarda wystawiony w Brzegu[374]. W 1414 roku Andrzej i Jakusz

---

Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1921/1923. R. 6, s. 81—115; K. Eister: *Die Bedeutung der Ritter...*, s. 46—69; H.J. von Witzendorff-Rehdiger: *Die Tschammer und die Stosch.* JSFWUB 1963. Bd. 8, s. 7—21.

364 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s.102, 187 Ogólnie o rodzinie, zob. S. Kozierowski: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku.* Poznań 1929, s. 95—96. Pieczęć Konrada z Sokołowic znana z 1397 roku, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 30 XII 1397. Zdjęcie pieczęci wraz z jej omówieniem, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 764 (pieczęć nr 770). Taki sam herb znajduje się na pieczęci Bartosza z Sokołowa przywieszonej do dokumentu z 1417 roku, zob. KDW. T. 5, nr 270.

365 Sommerberg III, s. 143, nr 173; CDS XVIII, nr 3979, 4233, 4363, 4473; *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum aussterben der Piastische Herzogslinie.* Hrsg. W. Haeusler. Breslau 1883, nr 122; LuBS. Bd. 2, s. 15, nr 12.

366 Sommerberg III, s. 109, nr 108, s. 119, nr 119 = NKKO, s. 139, nr 48 [regest]; RŚ. T. 3, nr 170.

367 RŚ. T. 2, nr 53; Sommerberg I, s. 972 = RŚ. T. 2, nr 751 [regest].

368 NKKO, s. 138, nr 43, s. 195, nr 43 [regesty].

369 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 122.

370 CDS VI, nr 16 [regest].

371 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

372 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879, 880, 932; MV. T. 5, nr 2056; AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

373 APO. Am Kluczborka, nr 2, 3, 5, 9, 15, 16, 18.

374 APO. Am Kluczborka, nr 8.

Sokołowscy wyruszyli na wojnę głodową jako członkowie oddziału księcia niemodlińskiego[375]. Kolejnymi przedstawicielami tej rodziny byli Stanisław, który pojawił się na dokumencie tego Piasta z 13 listopada 1456 roku[376], oraz Mikołaj, świadek dyplomu Konrada oleśnickiego z 1451 roku, jak również Bolka V z 1459 roku[377].

36.2. Czamborowie ze Świerczowa

Jedna z gałęzi rodu Czamborów pochodziła ze Świerczowa (wieś w połowie drogi między Głogowem a Górą)[378]. Na dwór książąt opolskich przybyli oni z ziem biskupich. Do otoczenia Władysława Opolczyka należał Jan, syn Wincentego ze Świerczowa[379], oraz bracia Wiseł i Henryk, synowie Henryka Czambora. Wiseł otrzymał od Henryka Czambora jego posiadłości w Krasnej Górze (*Sonnenberg*, obok Pielgrzymowic) oraz Pielgrzymowicach (*Pilkendorf*, 10,5 km na południowy zachód od Niemodlina). Wiadomo, że ta ostatnia wieś znajdowała się w okręgu niemodlińskim[380]. Synami Wisła byli zapewne Wyszek i Zygmunt Czamborowie ze Świerczowa, którzy należeli do otoczenia Bolka IV. Wyszek pierwszy raz na dokumencie tego Piasta pojawił się 1 marca 1423 roku[381] Następnie 27 lutego 1425 roku poświadczył, wraz z bratem Zygmuntem, dokument księcia opolskiego[382]. Także wspólnie potwierdzili kolejne dokumenty tego księcia wystawione między 1426 a 1435 rokiem[383] oraz jeden niedatowany dokument, najpewniej z początku lat dwudziestych XV wieku (na co wskazuje lista świadków)[384]. Wyszek samodzielnie znalazł się na listach świadków dokumentów Bolka IV z 11 stycznia 1432 roku oraz 19 października 1433 roku[385]. Po śmierci Bolka IV Wyszek służył Mikołajowi I. Dla tego księcia poświadczył dokumenty w okresie od 1440 do 1446 roku[386]. W 1441 roku wraz z Jakuszem z Kępy został wysłany przez Mikołaja I do Wrocławia, dokąd miał przewieźć nieznane bliżej pismo[387].

375 OBA 2111, s. 12.

376 APO. Am Olesna, nr 7.

377 Sommerberg I, s. 975, nr 88; CDS VI, nr 243 [regest].

378 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 241.

379 *Landbuch księstwa świdnickiego i jaworskiego*. Wyd. T. Jurek. T. 2. Poznań 2000, nr 266.

380 Neisser Lagerbücher, nr 1223.

381 CDS VI, nr 165 [regest].

382 APWr. Rep. 4f, nr 14.

383 CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159; CDS VI, nr 176, 181, 184 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 43aa: D 370, s. 80—81.

384 APWr. Rep. 107, nr 50.

385 CDS VI, nr 183 [regest]; CDS I, nr 111.

386 CDS VI, nr 208, 209 [regest]; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1950. R. 5, s. 102, nr 12a.

387 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 1 II 1441.

W 1451 roku potwierdził wraz z innymi najważniejszymi członkami elity Bolka V jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów[388]. Z dokumentu wystawionego przez Bolka IV w 1429 roku znany jest jeszcze Michał ze Świerczowa[389].

36.3. Czamborowie ze Stachowa

Z księstwa świdnickiego pochodziła inna linia Czamborów, mająca swoją siedzibę we wsi Stachów koło Strzelina. W księstwie opolskim pojawił się Boruta, prawdopodobnie syn Boruty (Borysława), który należał do otoczenia Władysława salzburskiego[390]. Boruta (Borysław) pieczętował się herbem znanym w Polsce jako Rogala[391]. Prawdopodobnie bratem Boruty był Mikołaj Boruta, kasztelan toszecki (1292—1298)[392]. 29 listopada 1312 roku Boruta w zamian za alodium w Tomicach, które niegdyś należało do synów Tomasza z Kamienia, otrzymał dwie wsie: Komprachcice oraz Jaśkowice, które były własnością klasztoru w Lubiążu[393]. Później wraz z synem Borutą należał do otoczenia księcia legnickiego[394]. Na dokumencie wystawionym przez wrocławski kler Boruta został określony jako pochodzący z Opola, co może oznaczać, że miał w tym księstwie jakieś dobra[395]. W dokumencie wystawionym 16 kwietnia 1349 roku wspomniany jako fundator kościoła w Dobrzyniu Wielkim[396]. Cztery dni później dokument dotyczący tej samej sprawy wystawił Bolko II[397]. Do rodziny ze Stachowa należeli także kanonik wrocławski Maciej[398], Gniewomir[399] i prawdopodobnie Munssio Boruta, późniejszy komornik

388 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

389 APWr. Rep. 72, nr 7

390 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo...*, s. 81.

391 P. Pfotenhauer: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (beziehentlich 1327)*. Breslau 1879, s. 33, pieczęć nr 66; P. Bretschneider: *Studien und Bemerkungen über epigraphische und heraldische Denkmäler Schlesiens aus dem 13. und 14. Jahrhundert*. Th. 1. ZFGS 1930. Bd. 64, s. 7—10. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, s. 770—771 (pieczęć nr 777).

392 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 44.

393 APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

394 CDS XVI, nr 3396; CDS XVIII, nr 3757, 3764, 3936, 4044, 4095, 4096, 4213 (jako jeden z pięciu reprezentantów księcia Bolesława legnickiego), 4223, 4225, 4238 (w 1322 roku starszy z Borutów był wówczas już rycerzem pasowanym), 4322, 4449, 4590; CDS XXII, nr 4798, 4800, 4807, 4809, 4812, 4818, 4870,4891, 4898, 4907, 4977, 4978, 4980, 4984, 5031, 5124, 5157, 5192, 5193, 5199, 5227, 5231, 5251 [regesty].

395 CDS XVIII, 4320 [regest].

396 D 370, s. 90.

397 Ibidem, s. 89—90.

398 MV. T. 2, nr 1123, 1124.

399 CDS XXII, 4798, 4807, 4809, 4818, 4836, 4860, 4870,4893, 4897, 4907, 4914, 4977, 4978, 4984, 5031, 5124, 5131, 5133, 5134, 5157, 5158, 5231, 5251 [regesty].

strzelecki[400], być może tożsamy z Mikołajem (*Nikuscho*) ze Stachowa[401]. Do tej samej rodziny należał najpewniej Henryk *de Stakov*, który w 1373 roku otrzymał dobra w ziemi halickiej od księcia Władysława Opolczyka[402]. Innym przedstawicielem tej familii był joannita Boruta, w latach 1399—1405 przełożony komturii w Tyńcu Małym[403]. Z XV wieku znany jest Hincza ze Stachowa, zaciężny krzyżacki w okresie wielkiej wojny. Służył w rocie Czenka Borschitza i Mikołaja Łagowskiego[404].

36.4. **Rodzina z przydomkiem Szary**

Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Borzym Szary ze Smugi, starosta dobrzyński i opolski z ramienia Władysława Opolczyka, który dla tego Piasta co najmniej dwukrotnie odbierał raty od krzyżaków za zastawienie ziemi dobrzyńskiej. Podczas wojny z Królestwem Polskim dowodził obroną Bobrownik[405]. Rodzina z przydomkiem Szary pieczętowała się herbem Rogala[406] i miała posiadłości w Smudze (*Smogen*, 15 km na wschód od Olesna), Kotórzu (*Chotorz*, dzisiejszy Kotórz Wielki, 12 km na północny wschód od Opola) i Winowie (*Wyno*, 5 km na południe od Opola). Synem Borzyma był Maciej Szary z Kotórza i Winowa. Maciej należał do otoczenia Bolka IV, dla którego potwierdził dokumenty z 19 sierpnia 1403 roku[407], 30 maja 1404 roku[408], 22 maja 1407 roku[409] i 22 sierpnia 1407 roku[410]. 7 lipca 1412 roku przekazał wikariuszom kolegiaty św. Krzyża w Opolu fundusz o wartości 100 grzywien, na który składały się monety, złoto oraz srebro. Kapitał ten miał być wykorzystany na zakup rocznego czynszu. W zamian za to wikariusze zobowiązali się na czas życia fundatora odprawiać mszę świętą przy ołtarzu głównym bądź

400 CDS VI, nr 55 [regest].

401 CDS XXII, 4914 [regest].

402 J. Sperka: *Władysław, książę opolski...*, s. 355.

403 M. Stranawska: *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*. Warszawa 1999, s. 347; R. Heś: *Joannici na Śląsku w średniowieczu*. Kraków 2007, s. 517.

404 *Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411: die Abrechnungen für die Soldtruppen*. Th. 1. *Text mit Anhang und Erläuterungen*. Bearb. S. Ekdahl. Köln—Wien 1988, s. 47, 50, 52; *Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411*. Th. 2. *Indices mit personengeschichtlichen Kommentraren*. Bearb. S. Ekdahl. Köln—Weimar—Wien 2010, s. 309—310.

405 Biogram Borzyma, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 205—207.

406 Ibidem, s. 205, przyp.212. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 753—754 (pieczęcie nr 761—762).

407 APWr. Rep. 4f, nr 29e.

408 CDS VI, nr 103 [regest].

409 APWr. Rep. 107, nr 68.

410 CDS VI, nr 111 [regest].

ołtarzu Marii w intencji odpuszczenia grzechów Macieja, a po śmierci darczyńcy — w intencji spokoju jego duszy[411]. 8 marca 1421 roku Maciej Szary był wraz z Piotrem Strzałą z Wysoka i Przecławem z Kühschmalz rozjemcą w sporze między Bolkiem IV a Bernardem o podział spadku po ich bracie Janie[412]. Synem Macieja był zapewne Czambor z Kotórza, który 25 maja 1429 roku sprzedał Kotórz za 150 grzywien groszy czeskich polskiej miary Andrzejowi z Borzygniewa[413].

36.5. Łambinowiccy

Właściciele wsi Łambinowice (*Lonbynow*, 19 km na północny wschód od Nysy) należeli do rodu Czambor i byli powiązani z Czamborami z Sokołowic[414]. W źródłach pojawiają się dopiero w drugiej połowie XIV wieku. O tym, że byli boczną linią Czamborów, świadczy herb Antoniusza z Łambinowic, który pieczętował się Rogalą[415]. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Jakub, który w źródłach pojawił się 6 stycznia 1371 roku, a zmarł przed 8 stycznia 1372 roku[416]. Jego bratem był Jan z Łambinowic (zwany Hankiem z Sokołowa), żonaty z Katarzyną. Ich siostrą była Juta. Jan zmarł około 1378 roku, pozostawiając dwóch niepełnoletnich synów: Jekelina i Jana. Ich opiekunem został Henryk Czambor, który jednak musiał odstąpić Jucie, ciotce dziedziców Łambinowic, część dochodów i płodów rolnych z ich dóbr[417]. Łambinowiccy posiadali dworek w Nysie, który w 1379 roku sprzedała Katarzyna, wdowa po Hanku z Sokołowa[418]. W otoczeniu Piastów opolskich znalazł się Jan z Łambinowic, zapewne tożsamy z synem Hanka z Sokołowa. Poświadczył on dokumenty Bernarda niemodlińskiego z 5 października 1423 roku oraz 19 maja 1424 roku[419]. Jego bratem mógł być Jakusz, możliwe, że tożsamy z Jekelinem, który został odnotowany

411 APWr. Rep. 107, nr 83, 84, 85; J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 838—839.

412 CDS VI, nr 157 [regest].

413 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 2.

414 Wbrew twierdzeniu J. Horwata Łambinowice nie znajdowały się w okręgu niemodlińskim, lecz w okręgu nyskim, zob. Neisser Lagerbücher, nr 541; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 401.

415 H.J. von Witzendorff-Rehdiger: *Die Tschammer und die Stosch*. JSFWUB 1963. Bd. 8, 1963, s. 18; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 180. Pierwszy z tych autorów uznał, że Łambinowice stały się własnością Czamborów w 1440 roku, po sprzedaniu Błotnicy. Mikołaj z Łambinowic poświadczony był jednak już w 1413 roku, zob. niżej. Opis herbu, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3, s. 736. Pieczęć Mikołaja z 1439 roku jest częściowo uszkodzona, zob. niżej.

416 Neisser Lagerbücher, nr 206, 251.

417 Ibidem, nr 251, 848, 1001.

418 Ibidem, nr 1002; A. Thomas: *Kurze Geschichte der Pfarrei Lamsdorf, Kreis Falkenberg O.-S.* Neisse 1913, s. 6—7.

419 APWr. Rep. 115, nr 2, 3.

w 1405 roku[420]. W 1414 roku Jakusz udał się wraz z Bernardem niemodlińskim na wojnę głodową[421]. Ich bliskim krewnym — najpewniej bratankiem, synem Jakuba — był Mikołaj z Łambinowic, który w 1404, 1410, 1413 i 1415 roku sprzedał z prawem odkupu część dochodów z Łambinowic i Szadurczyc (leżących obok Łambinowic)[422]. 18 maja 1415 roku sprzedał także 2 grzywny czynszów altarystom nyskim[423]. 21 maja 1421 roku potwierdził transakcje Wołowskich z Jerzym Dreskem[424]. W 1400 roku Mikołaj i Jan z Łambinowic mieli poświadczyć rycerskie pochodzenie Długomiła, jednak dokument znany jest dopiero z XVI-wiecznego odpisu i z tego powodu ich pokrewieństwo nie jest pewne[425].

W otoczeniu Bolka V znalazł się Antoniusz z Łambinowic, syn Mikołaja, który był świadkiem dokumentów tego księcia w latach 1433—1435[426]. W 1439 roku Antoniusz z Łambinowic, syn Mikołaja, wraz z Jerzym Dreskem, kasztelanem niemodlińskim, Hansem Pangem z Sadów, burgrabią niemodlińskim, Hinczą Przechodem, Mikołajem Rabilem i Hansem wójtem Ścinawy ręczył spłatę długu Henryka Breitbucha[427]. Przed 25 maja 1441 roku nabył wieś Śmiłowice (*Smilsdorf*, 13 km na północ od Nysy)[428]. W 1442 roku Antoniusz stał się właścicielem wsi Wierzbie (5,5 km na północ od Korfantowa)[429]. W sierpniu 1444 roku został wymieniony jako jeden z przedstawicieli rycerstwa nyskiego[430]. Ostatni raz pojawił się na istotnym dokumencie Bolka V z 1451 roku, w którym wraz z innymi najważniejszymi członkami elity tego Piasta potwierdził jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów[431]. Kolejni przedstawiciele tej rodziny — Mikołaj i Adam Łambinowscy, prawdopodobnie potomkowie Antoniusza — pojawili się dopiero w otoczeniu Mikołaja I, w drugiej połowie XV wieku[432].

420 A. Thomas: *Kurze Geschichte der Pfarrei Lamsdorf*..., s. 7.

421 OBA 2111, s. 11.

422 CDS XXXVI, s. 27, nr 94, s. 30, nr 112, s. 33, nr 121; APWr. Rep. 102, nr 332; *Wykaz listów dłużnych*..., s. 232, nr 115.

423 APWr. Rep. 102, nr 454.

424 APO. Am Grodkowa, nr 1267.

425 J. Pilnáček, *Rody*..., D. 1, s. 138.

426 CDS VI, nr 185, 186 [regest]; CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

427 APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185. Nie oznacza to wcale, że nie przebywał on na dworze Bolka V także później, gdyż brakuje dokumentów tego księcia z drugiej połowy lat trzydziestych XV wieku. Na dokumencie z 1439 roku znajduje się pieczęć Antoniusza, lecz jest częściowo uszkodzona. Można rozpoznać turzy róg z lewej strony.

428 CDS VI, nr 210 [regest]; APKat. Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5.

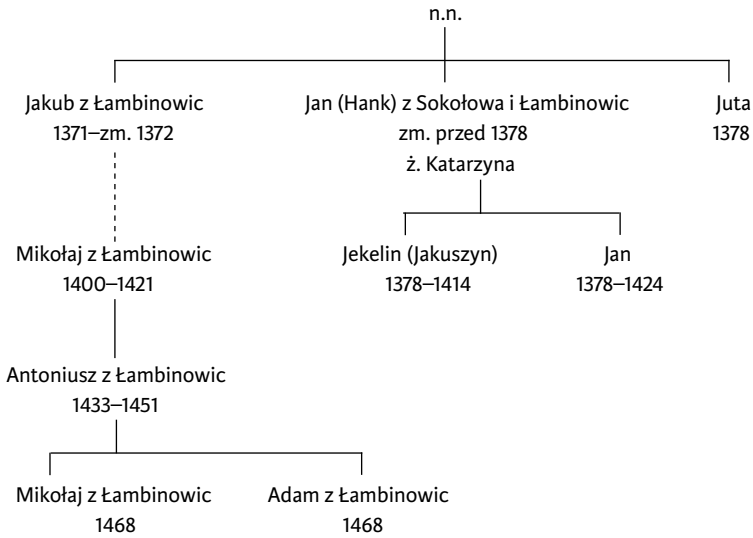
429 H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 16.

430 LuBS. Bd. 2, s. 252—255.

431 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338. Jego imię zostało zniekształcone na *Nuthomus*.

432 CDS VI, nr 281 [regest]; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 166; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt*..., s. 79.

Tablica 4. Rodzina z Łambinowic

Źródło: Opracowanie własne.

37. (z) Czartkowic

Ze wsi Czartkowice — leżącej nieopodal miejsca, gdzie powstały dzisiejsze Podborzany (5,5 km na północ od Strzelec Opolskich) — pochodził Nasiębor, starosta strzelecki za rządów księżnej Agnieszki[433]. Nasiębor poza Czartkowicami był właścicielem stawu Łoniak (niedaleko Jemielnicy), nad którym znajdowała się zapewne niewielka osada[434]. Jako właściciel Łoniaku wymieniony trzykrotnie: 15 października i 1 listopada 1390 roku oraz 24 marca 1395 roku[435]. W 1401 roku sprzedał księciu Bernardowi staw Łoniak, który następnie trafił do klasztoru w Jemielnicy. W zamian za to mnisi mieli odprawiać msze za zbawienie

433 CDS VI, nr 55 [regest].

434 J. Horwat utożsamił Nasiębora *de Lunak* z Nasięborem z Kępy, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 386, 389. Łoniak to obecnie teren nazywany Hubertus. Zdaniem Augustina Weltzla *Lunacio* było tożsame z Łagiewnikami, które znajdowały się niedaleko Strzelec Opolskich. W 1538 roku wspomniany jest las Lunak w okręgu strzeleckim, zob. Landbuch OR, nr 202; A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 24—25. Czartkowice znajdowały się w miejscu dzisiejszych Podborzan, niedaleko Strzelec Opolskich, zob. A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 18, przyp. 31. Ostatnio o tych osadach pisał Piotr Siemko, zob. Idem: *Identyfikacja niektórych osad średniowiecznych w kasztelanii toszeckiej*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 2003. T. 18, s. 11—12.

435 CDS VI, nr 76 [regest]; APWr. 4f, nr 43c; CDS I, nr 52.

duszy Nasiębora, jego przodków i potomków w poniedziałki, środy i niedziele przy ołtarzu św. Katarzyny[436]. Jego krewnym był Jan Czartkowski, świadek na dokumencie Bolka IV z 17 lutego 1397 roku[437]. Synem jednego z nich mógł być Piotr z Czartkowic, który w 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[438]. W 1439 roku wraz z Jesiorką z Dolnej sprzedał swoje prawa do wsi Grzybowice Andrzejowi i jego żonie Ewie ze Świbia[439].

38. (z) Czech

Początkowo rycerstwo napływało do księstwa opolskiego z terenów Czech. Rycerze ci otrzymywali wówczas przydomek Czech, przez co trudno określić, czy byli z sobą spokrewnieni. Pierwszym znanym XIV-wiecznym przybyszem z tego kraju był Wilhelm Czech, zaufany rycerz Bolesława I. 20 grudnia 1311 roku książę podarował mu jako dziedziczne lenno 10 łanów we wsi Łagiewniki (obecnie osada zaginiona, leżąca pomiędzy Jemielnicą a Centawą) wraz z lasami, polami i łąkami oraz dochodami. Wspomniana darowizna miała być własnością dziedziczną Wilhelma[440]. Później Wilhelm znalazł się w otoczeniu księcia Alberta strzeleckiego. Był świadkiem dokumentu tego księcia z 1324 roku, w którym obniżał on czynsze w Oraczach (obecnie część Krapkowic) z uwagi na niedawny pożar w tej wsi[441]. Dla tego księcia potwierdził dokumenty z 25 marca i 11 czerwca 1325 roku dotyczące nadań dla klasztoru jemielnickiego[442]. Znalazł się w charakterze świadka także na kolejnym dokumencie dotyczącym darowizny dla Jemielnicy[443]. Był związany także z klasztorem czarnowąskim, o czym świadczy poświadczenie jednego dokumentu dla tego klasztoru wystawionego 11 listopada 1328 roku[444].

436 CDS II, s. 92—93, nr 20, s. 93, nr 21.

437 APWr. Rep. 107, nr 43. Raczej nie był tożsamy z Hansem z Czartowic, zaciężnym w służbie krzyżackiej w okresie wielkiej wojny. O nim zob. *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 65, 67—68, Bd. 2, s. 53.

438 OBA 2111, s. 12.

439 E. Mücke: *Dorfschicksale im Kreise Groß Strehlitz*, „Aus dem Chelmer Lande" 1925. Jg. 1, nr 10, s. 3; Schirnding. Bd. 4, nr 2521a. Wieś leżała między Szymiszowem a Suchą.

440 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

441 WBP w Opolu, nr I-33 RKP = DB. Bd 1. Th. 1, s. 55.

442 A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja]; CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest].

443 ADO. J. Pientak: *Beschreibung über die Entstehung des Cistercienser Stifts Himmelwitz und was mit dem am 24. November 1810 aufgehobenen Stifte weiterhin geschehen ist*, s. 5 = A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

444 CDS I, nr 30 = CDS XVI, nr 4771 [regest]. Tu zapisany jako pan.

Potwierdził też inny dokument dla klasztoru w Czarnowąsie, który został wystawiony przez księcia niemodlińskiego Bolesława Pierworodnego 20 listopada 1328 roku[445]. Obecność Wilhelma na dokumentach, których odbiorcą był klasztor jemielnicki, była wynikiem posiadania łanów w pobliskich Łagiewnikach, które później stały się wsią należącą do tego klasztoru. Kolejny dokument, na którym znalazł się czeski przybysz, został wystawiony przez księcia strzeleckiego 23 czerwca 1330 roku i dotyczył nadania praw książęcych we wsi Zimnice Jarosławowi z Michałowa. Na tym dokumencie Wilhelm został dopisany chyba w ostatniej chwili, gdyż znajduje się na samym końcu listy, nawet za protonotariuszem Mysso i bez predykatu *pan*[446]. Przed 20 września 1342 roku Wilhelm zdecydował się wraz z Bogusławem z Siernonowic, Jackiem z Walcerzowic oraz Budziwojem, synem Ottona dokonać darowizn na rzecz klasztoru jemielnickiego. Czech przekazał swoje dobra w Łagiewnikach otrzymane od Bolesława I. Każdy z darczyńców miał swoich osobnych świadków (prokurator książęcy i kapelan Mikołaj byli jedynymi wspólnymi świadkami). Byli nimi zapewne krewni, przyjaciele i sąsiedzi darczyńców. Ze strony Wilhelma byli to rycerz Stanimir, kasztelan oleski (tożsamy z Stanimirem Czechem), Gerlach z Siedlec, Wojsław Prawidło oraz Andrzej z Dolnej. Z tego grona krewnym Wilhelma był zapewne Stanimir[447]. Stanimir Czech pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie Alberta strzeleckiego z 21 czerwca 1323 roku, w którym książę nadał klasztorowi w Jemielnicy wieś Łaziska[448]. Pięć lat później na dokumencie wystawionym przez wszystkich synów Bolesława I poświadczył Stanimir[449]. Brak przydomka może się wiązać z faktem, iż dokument sporządziła inna kancelaria. Później został kasztelanem oleskim[450].

Być może krewnym Wilhelma i Stanimira był Jasiek Czech z Grudzic, który pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia opolskiego wystawionym 6 czerwca 1343 roku[451]. 20 kwietnia 1345 roku potwierdził kolejny dokument tego księcia[452]. Dziewięć lat później zaczął się pisać z Grudzic (*Gruticz*, obecnie część Opola) oraz został panem Kromołowa (*Kromlowicz*, 9 km na południe od Krapkowic), o czym świadczy wystawiony przez niego dokument. Pieczętował

445 APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

446 CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952.

447 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

448 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

449 APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

450 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

451 CDS I, nr 60 (Data dokumentu jest błędna — 1393. Biorąc pod uwagę listę świadków, dokument musiał być sporządzony w połowie XIV wieku. Prawdopodobnie zapisano C zamiast L).

452 CDS I, nr 35.

się wówczas herbem przedstawiającym krzyż z rozdartymi ramionami[453]. Kolejny dokument został przez niego wystawiony 12 października 1355 roku. Tytułował się wtedy burgrabią opolskim[454]. Potwierdzał następne dokumenty tego księcia wystawione 12 stycznia 1356 roku (jako kasztelan) oraz 14 kwietnia 1357 roku (bez tytułu)[455]. Na dokumencie wystawionym 4 października 1357 roku był nazwany starostą opolskim[456]. Także na dokumencie Bolka III z datą 27 grudnia 1359 roku był starostą[457]. Ostatni raz pojawił się na dokumencie tego księcia z 1360 roku[458]. W 1361 roku był nazwany byłym burgrabią opolskim i został zapisany jako Jasiek Czech z Grudzic[459]. Jego synem mógł być Boguszko Czech z Chrebnowic, ochmistrz Władysława Opolczyka[460]. Innym synem Jaśka Czecha mógł być Jan Czech, świadek dokumentu Władysława Opolczyka wystawionego 17 maja 1388 roku[461].

Z księstwem niemodlińskim był związany Herman Czech, który 30 sierpnia 1353 roku poświadczył dokument księcia Bolka niemodlińskiego[462].

39. (z) Czeczowa

Rodzina ta pochodziła ze wsi Stróża koło Środy Śląskiej[463]. Używała herbu przedstawiającego wspiętego lub kroczącego lwa[464]. W XV wieku posiadała w księstwie opolskim wieś Kranski (prawdopodobnie dzisiejsze Skrońsko niedaleko Olesna).

453 APWr. Rep. 71, nr 27 = CDS I, nr 38; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 202—203. Zdjęcia pieczęci Jaśka zamieścił ostatnio M.L. Wójcik, zob. Idem: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 307 (pieczęć nr 248).

454 APWr. Rep. 71, nr, 25 = CDS I, nr 39. Tu przywiesił identyczną pieczęć.

455 CDS I, nr 40; APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest].

456 APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]. Biogram tego urzędnika sporządził D. Veldtrup, zob. Idem: *Prosopographische Studein...*, s. 409—410.

457 APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ, t. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ, t. 4, nr 677 [regest].

458 APWr. Rep. 4f, nr 65c = RŚ, t. 5, nr 12, 29.

459 APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ, t. 3, nr 568 [regest]. Z tego powodu niezrozumiały jest sceptycyzm Tomasza Jurka co do identyczności Jaśka Czecha z Jaśkiem Grutą, zob. Idem: *Obce rycerstwo...*, s. 211.

460 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 202—203.

461 CDS XXXIII, s. 142, nr 5.

462 CDS VI, nr 20 [regest].

463 Ich wczesną genealogię uporządkował M.L. Wójcik, zob. Idem: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 788—791. Warto dodać, że żyjący w połowie XIV wieku Zygfryd Schiebchen był także właścicielem Piskorzowic w okręgu średzkim, zob. M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. II księstwo wrocławskie na tle innych ziem dziedzicznych korony czeskiej*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1998. R. 53, s. 522—523.

464 M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 788—791 (pieczęcie nr 798—801).

W 1414 roku Paszek Czeczowa z Kranska oraz Jan Czeczowa wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę do Prus[465]. Jest to jedyna informacja o nich. Później wieś Kranska była własnością Henryka, starosty niemodlińskiego[466].

40. Czelmowie

Pochodzili z księstwa głogowskiego. Pisali się z Kalska (*Kalczk*, niedaleko Sulechowa). Byli prawdopodobnie właścicielami Meszny, Piotrowic (dzisiejsze Piotrowice Nyskie) i Wierzbna (osady niedaleko Nysy)[467]. Pieczętowali się herbem przedstawiającym w polu dziewięć lewych skosów[468]. Rycerz Jasiek Czelm był świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego wystawionym 25 września 1376 roku[469]. Trzy lata później był świadkiem fundacji kolegiaty w Głogówku[470]. W 1380 roku wraz z innymi pasowanymi rycerzami potwierdził darowiznę wosku z książęcej pasieki w Szydłowie (*Schydla*, 10,5 km na południowy wschód od Niemodlina) kolegiacie w Głogówku[471]. W 1381 roku wraz z Ramfoldem Stoszem doradzał księciu Henrykowi jako arbitrowi w sporze pomiędzy księciem ziębickim a klasztorem henrykowskim[472]. Synem Jaśka był pasowany rycerz Bertold Czelm z Kalska, który pod koniec XIV wieku sprzedał Janowi z Groszowic wieś Zimnice za 176 grzywien[473].

41. Czewebrut

Bliżej nieznani Mikołaj, Bertold i Jan Czewebrutowie pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku na-

465 OBA 2111, s. 11, 12.

466 Zob. biogram Henryka Kranskiego.

467 CDS XIV, s. 20—21 (bracia Mikołaj, Jeszek i Piotr zwani Czelin). Historycy upatrują protoplasty rodziny w Mikołaju Zelmie, świadku na dokumencie wystawionym w 1261 roku, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 148. O Czelmach szerzej pisał Marek L. Wójcik, zob. Idem: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 203—205.

468 M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 203—205 (pieczęć nr 123).

469 CDS VI, nr 56 [regest].

470 CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1.

471 CDS XXXIII, s. 140, nr 3.

472 APWr. Rep. 84, nr 129.

473 CDS VI, nr 82 [regest]. Wraz ze sprzedażą Zimnic Czelmowie znikają ze źródeł niemodlińskich. Szerzej o ich działalności w innych księstwach oraz o innych przedstawicielach Czelmów, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 203—205.

padli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[474]. Z tego powodu razem z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[475]. Ponownie kary kościele zostały na nich nałożone 9 stycznia 1403 roku[476]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku jeszcze raz obłożono klątwą uczestników napadu[477], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[478]. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

42. (z) Czindal

Albert Trojan i jego brat Mikołaj z *Czindal* (miejscowość nieznana) pochodzili prawdopodobnie z części z księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[479], dlatego z innymi uczestnikami ataku zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[480]. Ponownie kary kościele zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku[481]. Ponieważ Piast opolski nie zrealizował wyroku rozjemczego, 12 listopada 1406 roku jeszcze raz obłożono klątwą uczestników napadu[482], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[483]. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

43. Destprim z Kobylej Głowy

Potomek Stefana z Kobylej Głowy (wieś koło Ząbkowic)[484]. Wymieniony był jako świadek na dokumencie z 22 listopada 1311 roku dotyczącym sprzedania alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu[485]. Jego braćmi byli Fryderyk i Stefan. Destprim był żonaty z Elżbietą, córką Gierka z Tomic. Zmarł przed 1332 rokiem, wówczas bowiem wdowa po nim procesowała się z szwagrami o dobra w Dobrym

474 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
475 Ibidem, nr 880.
476 MV. T. 5, nr 2056.
477 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
478 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
479 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
480 Ibidem, nr 880.
481 MV. T. 5, nr 2056.
482 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
483 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
484 Szerzej o tej rodzinie, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 72—73; U. Schmilewski: *Der schlesische Adel...*, s. 469—470.
485 APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

Dębiu, które były jej oprawą wdowią. Spór został rozsądzony przez Bolesława opolskiego i sędziego dworskiego Ninogniewa 20 czerwca 1332 roku. Elżbieta na czas swojego życia miała bez problemów korzystać ze swojej oprawy wdowiej, którą następnie mieli dziedziczyć bracia jej zmarłego męża[486].

44. Długomiłowie

Pochodzili prawdopodobnie z Czech i pieczętowali się herbem przedstawiającym trzy łopaty w roztrój[487]. Na początku XV wieku w księstwie opolskim zostali odnotowani bracia Gumprecht i Długomił. Część historyków łączyła te dwie osoby w jedną, należącą do rodziny Długomiłów, a część uważała, że byli oni przedstawicielami Schliebenów[488]. W 1400 roku Długomił poświadczył dokument księcia Bernarda. Był wówczas starostą strzeleckim[489]. W tym samym roku Długomił miał zostać naganiony przez Jana Szczepana Kapustę i przeprowadzić przed margrabią morawskim Prokopem wywód szlachecki. Wynika z niego, że stryjami Długomiła byli Piotr i Mikołaj Bierawscy, krewnymi od strony babki ojczystej byli Jan i Otton Wołowscy, a od strony matki Budko z Wring Parhinowski. Szlachectwo naganionego poświadczyli ponadto Mikołaj i Jan z Łambinowic, ich pokrewieństwo nie jest jednak do końca pewne, ponieważ ten dokument znany jest dopiero z XVI-wiecznego odpisu[490]. Bracia Długomił i Gumprecht w 1401 roku sprzedali swoje dobra w pobliżu Ujazdu za 164 grzywny[491]. Jeszcze w tym samym roku doszło do zadrażnienia stosunków obu braci z biskupem, gdyż 13 października 1401 roku napadli oni wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[492]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[493]. Kary kościelne zostały ponowione 9 stycznia 1403 roku[494]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku 12 listo-

486 CDS VI, nr 9 [regest].

487 APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4.

488 J. Pilnáček, a za nim R. Sękowski uważał Długomiła Gumprechta za przedstawiciela rodu Długomiłów, zob. J. Pilnáček, *Rody*..., D. 1, s. 137—139; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 2, s. 44—46. J. Sperka uznał Gumprechta za przedstawiciela Schliebenów, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 317.

489 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 137. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Idem: *Rody*..., D. 2, s. 437, s. 558.

490 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 138.

491 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 874.

492 Ibidem, nr 879.

493 Ibidem, nr 880.

494 MV, t. 5, nr 2056.

pada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu[495], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[496]. 6 czerwca 1404 roku bracia Długomił i Gumprecht z Bierawy otrzymali od księcia Bernarda wyższe sądownictwo w dobrach Ligota (dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina)[497]. W 1414 roku wraz z księciem Bernardem uczestniczyli w wojnie głodowej[498].

W 1402 roku Długomił z Bierawy kupił od Jana Besa z Rogowa za 300 grzywien wieś Narok (*Narok*, 15 km na północny zachód od Opola)[499]. Wraz z bratem Gumprechtem pojawił się jako świadek na dokumencie Bernarda niemodlińskiego 12 stycznia 1413 roku[500]. 10 lutego 1416 roku bracia nabyli od wójta Leśnicy Paszka część Bierawy[501]. 22 sierpnia 1421 roku Długomił został odnotowany jako właściciel Friedlandu (dzisiejszy Korfantów)[502]. Długomił na Friedlandzie znalazł się na dokumencie księcia Bernarda niemodlińskiego z 21 kwietnia 1427 roku jako jedna z osób gwarantujących bezpieczeństwo Żydom opolskim[503]. Długomił przebywał głównie w otoczeniu księcia opolskiego Bolka IV[504]. W 1426 roku gwarantował zwrot 40 grzywien pożyczonych przez Bolka IV u Żyda Moszego[505]. 7 marca 1434 roku Długomił z Bierawy, dziedzic Naroku i pan na Friedlandzie przekazał 2 i ⅕ wolnego łana wraz z pastwiskiem w Naroku Mikołajowi Kornkemu, w zamian za co miał on służyć swojemu panu jako strzelec w wypadku wojny[506]. Jest to ostatnia informacja o nim jako osobie żyjącej. Gdy zmarł, jego dzieci były jeszcze niepełnoletnie. Ich prawnymi opiekunami byli Gumprecht z Bierawy oraz Małgorzata Długomił (zapewne żona Długomiła). W czerwcu 1439 roku przekazali oni prawa do Ligoty, zwanej także Szydłowcem, a następnie sprzedali tę osadę za 300 grzywien Mikołajowi Dreskemu[507]. W tym samym roku Gumprecht otwierał listę świadków na dokumencie Bernarda niemodlińskiego[508]. Najstarszym synem Długomiła był zapewne Jan Długomił

495 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

496 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

497 C 174a, s. 5, nr 2.

498 OBA 2111, s. 11.

499 APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.

500 CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

501 A. Nowack: *Die Pffarrkirche...*, s. 7.

502 CDS VI, nr 167 [regest].

503 APWr. Rep. 4f, nr 9.

504 CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159; CDS VI, nr 181, 183, 184 [regesty].

505 *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 94.

506 CDS XXXV, s. 249, nr 6; M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. III. Uwagi ogólne...*, s. 4.

507 C 174a, s. 5, nr 3, 4.

508 E. Mücke: *Dorfschicksale im Kreise Groß Strehlitz*, „Aus dem Chelmer Lande" 1925, Jg. 1, nr 10, s. 3; Schirnding. Bd. 4, nr 2521a.

odnotowany w 1416 roku jako pleban w Otmęcie. Miał on dom w Krapkowicach[509]. Młodszymi synami na pewno byli Jan i Mikołaj Długomiłowie. Pierwszy z nich potwierdził dokument Mikołaja I z 7 sierpnia 1447 roku[510]. 14 lipca 1452 roku Jan wystawił dokument, w którym zatwierdzał przekazanie dóbr w Naroku przez Mikołaja Palczucha swoim potomkom. Do dokumentu Długomił przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą trzy łopaty w roztrój[511]. 14 czerwca 1479 roku Gaza, córka Mikołaja Długomiła, przekazała Janowi Besowi z Leszczyn Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice oraz Wydrowice[512].

W drugiej połowie 1418 roku książę Bernard uczynił najpewniej Gumprechta starostą strzeleckim, po opuszczeniu tego stanowiska przez Piotra Temchyna, który stał się wówczas starostą głogóweckim[513]. Funkcję tę pełnił on przez około 15—20 lat[514]. 2 marca 1436 roku starosta sprzedał Janowi Gromce, plebanowi w Jasionie, altaryście strzeleckiemu za 20 grzywien 2 grzywny czynszu z trzech wolnych łanów znajdujących się w Polskich Łanach (dzisiejsze Suche Łany, 1 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich)[515]. Gumprecht przed 1 lutego 1439 roku utracił urząd[516]. Zmarł po 1440 roku, kiedy ostatni raz był notowany w źródłach[517]. Jego synem był najpewniej Jan Gumprecht z Bierawy, student krakowski od 1426 roku[518]. Jan z Bierawy poświadczył jeden dokument księcia Bernarda z 1 lutego 1439 roku[519]. Wnukiem Gumprechta był zapewne Mikołaj Gumprecht, wójt Ujazdu[520].

509 WBP w Opolu, IV-17 RKP; J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz in Oberschlesien*. Breslau 1932, s. 14—15; L. Musioł: *Chrapkowice (Krapkowice). Z dziejów miasta i parafii*. 1968. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, s. 80—81.

510 APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

511 APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4.

512 C 174a, s. 5, nr 6.

513 Gumprecht z tytułem starosty pojawił się dopiero 7 listopada 1423 roku, ale biorąc pod uwagę opuszczenie tego stanowiska przez Piotra w 1418 roku, można przesunąć jego nominację kilka lat wstecz.

514 CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2 [bez tytułu]; CDS VI, nr 171, 178 [regesty]; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; D 384, s. 40—42; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1; CDS XXXIII, s. 104, nr 13; AGZ, t. 5, nr 68, 69 (pośredniczył wówczas wraz z Piotrem z Lubszy w podziale majątku między braćmi Janem z Zubrzy i Pawłem Gawronkiem z Bierawy).

515 Inwentarz Rep. 107, nr 133; A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 42—43.

516 1 lutego 1439 roku starostą był Henryk Kranski, zob. CDS VI, nr 200 [regest].

517 C 174a, s. 5, nr 3, 4; Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

518 *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 131.

519 CDS VI, nr 200 [regest].

520 *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 301.

45. Dobiesz z Góry

Pochodził ze wsi Góra (*Gorow*, 10 km na północny zachód od Niemodlina). 14 sierpnia 1386 roku potwierdził dokument Władysława Opolczyka[521]. Później należał do otoczenia księcia Bolka IV w związku z posiadaniem dóbr w okręgu niemodlińskim. Dla tego księcia potwierdził dokument wystawiony 1 lutego 1390 roku[522]. W 1396 roku był świadkiem na dokumencie Jana Borschnitza, który jako sędzia ziemski niemodliński rozstrzygał spór o część wsi Dąbrowy (*Dambrau*, 12 km na północny wschód od Niemodlina)[523]. Pozostał przy tym Piaście nawet po przekazaniu okręgu niemodlińskiego Bernardowi. Znalazł się na dokumentach Bolka IV wystawionych 19 sierpnia 1403 roku oraz 9 listopada 1405 roku[524]. Później jego wieś przejął jeden z przedstawicieli rodziny Jankowskich[525].

46. Dobko ze Sławic

Pochodził prawdopodobnie ze Sławic (*Slawic*, 6,5 km na północny zachód od Opola). Był on za rządów Bolka III kasztelanem opolskim, odnotowanym na dokumencie tego księcia wystawionym 19 marca 1378 roku[526]. Był także świadkiem — lecz bez podania pełnionego urzędu — na dokumentach tego Piasta sporządzonych 6 marca 1380 roku oraz 18 listopada 1381 roku[527]. Po śmierci Bolka III pojawiał się jako świadek na dokumentach Jana Kropidły: z 10 października 1382 roku oraz z 7 marca 1386 roku[528]. Jego krewnym mógł być Piotr Hincza ze Sławic, który był świadkiem na dokumencie Bolka IV z 1 lutego 1390 roku[529].

521 CDS XXXIIII, s. 104, nr 3.

522 CDS VI, nr 75 [regest].

523 CDS VI, nr 81 [regest].

524 APWr. Rep. 4f, nr 29e; Rep. 4f, nr 84i.

525 C 174a, s. 7, nr 4.

526 AAWr., sygn. M, KK33; J. Gottschalk: *Zur mittelalterlichen Geschichte der Oppelner Burgen*. ZFGS 1936. Bd. 70, s. 120; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 404. Ponieważ nazwy Sławice i Źlinice były na dokumentach zapisywane podobnie, możliwe, że wsią, z której pisał się Dobko, były Źlinice.

527 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

528 APWr. Rep. 4f, nr 72aa; CDS VI, nr 72 [regest].

529 CDS VI, nr 75 [regest].

47. (z) Dobrodzienia

Na wojnę do Prus w 1414 roku z księciem Bernardem wyruszyli Pierzchała i Miczek z Dobrodzienia[530]. Trudno powiedzieć, jakie były ich związki z tym miastem.

48. (z) Dolnej

Ze wsi Dolna (*Dolna*, 7 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) leżącej w okręgu strzeleckim w 1342 roku pisał się Andrzej[531]. Jego krewnym był Wyczesław, świadek na dyplomie księcia Alberta z 10 stycznia 1362 roku[532]. *Warztg* z Dolnej w 1414 roku wyruszył na wojnę głodową wraz z innymi rycerzami opolskimi[533].

49. Dornheimowie

Rodzina obcego pochodzenia, która przybyła do księstwa świdnickiego najprawdopodobniej z Turyngii[534]. Jej przedstawiciele pieczętowali się herbem przedstawiającym trzy ryby w roztrój[535]. Do księstwa opolskiego przeniósł się Henryk, syn Piotra Dornheima z Kaltenbrunn (dziś Mysłaków niedaleko Świdnicy)[536]. Młody Henryk rozpoczął karierę na początku XV wieku jako notariusz publiczny. Wkrótce trafił do kancelarii księcia Bernarda i nieprzerwanie spisywał dla niego dokumenty, począwszy od 19 lipca 1406 roku, do 24 maja

530 OBA 2111, s. 11.

531 CDS II, s. 88, nr 14.

532 Inwentarz 4f, s. 1234a.

533 OBA 2111, s. 12.

534 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 215.

535 Siebmacher, s. 65; *Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg.* Hrsg. v. H. v. Mosch, Neustad an der Aisch 1984, tabl. 52; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 215. Zdjęcia dwóch pieczęci przedstawicieli tej familii, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 236—237 (pieczęcie nr 162, 163).

536 Na dokumencie z 23 maja 1403 roku jest określony jako pisarz księcia opawskiego, jednak już na dokumencie z 15 czerwca 1403 roku znajduje się pieczęć notariusza oraz następujący tekst: *Et ego Heynricus quondam Petri Dornheim de Caldenborn, clericus Wratislaviensis diocesis publicis imperiali auctoratate notarius predictorum laicorum recognitioni, examinationi veritatis fassioni aliisque omnibus et fierent unacum prenominatis testibus presens interfui eaque omniae et singula sic fieri vidi et audivi et in fanc formam publicam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi in fidem et testimonium omnium et singnulorum premissorum requisitus*, zob. CDS X, nr 302, 303; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 215.

1414 roku[537]. Kolejny dokument dla tego Piasta z 1415 roku spisał już Otton Bes[538]. W 1414 roku Henryk udał się wraz z księciem na wojnę przeciwko Krzyżakom[539]. W tym samym roku Henryk Dornheim spisał jeden dokument dla swojego księcia z 2 października 1414 roku[540], a następnie był jednym z gwarantów pokoju między biskupem Wacławem a Bernardem zawartym 29 listopada 1414 roku[541] Kolejny raz Henryk pojawił się w źródłach w 1419 roku z tytułem starosty niemodlińskiego[542], ten urząd przejął jednak zapewne wcześniej. Starostą niemodlińskim przed Henrykiem był Szylan Strzała, odnotowany z tym tytułem 2 października 1414 roku[543]. Między 1415 a 1419 rokiem w źródłach nie pojawia się żaden starosta niemodliński, w kancelarii od około 1415 roku pracował natomiast Otton Bes. W okresie od 1415 aż do 1419 roku książę Bernard nie wystawił ani jednego dokumentu w Niemodlinie[544]. W tym ostatnim roku na liście świadków na dokumencie księcia niemodlińskiego sporządzonym w Niemodlinie Henryk Dornheim był już starostą niemodlińskim. Oznacza to, iż prawdopodobnie odszedł on około 1415 roku — zapewne niedługo po powrocie z Prus, gdyż w tym czasie można zauważyć znaczne zmiany na urzędach opolskich — z kancelarii Bernarda, aby zostać starostą niemodlińskim, a jego miejsce zajął Otton Bes. Z tym tytułem Dornheim był odnotowywany aż do 1427 roku[545].

537 APWr. Rep. 66, nr 369 (tu podane same imię pisarza); APO. Am Kluczborka, nr 6, 8; Schirnding. Bd. 4, nr 2519c; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 4f, nr 66; Rep. 4f, nr 67; Rep. 108, nr 8; CDS VI, nr 116, 117, 128 [regesty]; CDS I, nr 77, CDS XXXIII, s. 104, nr 6; APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2. Według D. Veldtrupa, Henryk Dornheim jako pisarz książęcy był po raz pierwszy poświadczony 12 września 1409 roku, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 472. Historyk nie wykorzystał jednak przy opracowywaniu biogramu tego urzędnika wielu dokumentów znajdujących się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu oznaczonych sygnaturą 4f, a także części dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym w Opolu oraz Archiwum Państwowym w Katowicach.

538 CDS VI, nr 137 [regest].

539 OBA 2111, s. 11.

540 APWr. Rep. 72, nr 10.

541 Innym świadkiem ze strony Bernarda był Mikołaj z Łagowa, obaj jednak zostali podani bez pełnionej funkcji, zob. CDS VI, nr 134 [regest].

542 CDS XXXVI, nr 158. Co ciekawe, do tej pory żaden z historyków zajmujących się urzędnikami opolskimi nie zwrócił uwagi na ten dokument, przez co dotąd uważano, że Henryk Dornheim jako starosta niemodliński został po raz pierwszy odnotowany w 1421 roku, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 472; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 370.

543 APWr. Rep. 72, nr 10.

544 Dokumenty w tym okresie były wydawane: 23 września 1415 roku w Strzelcach, 13 sierpnia 1417 roku w Strzelcach, 26 stycznia 1418 roku w Strzelcach, 14 stycznia 1419 roku w Leśniku, zob. CDS VI, nr 137, 145, 150, 151 [regesty].

545 APWr. Rep. 107, nr 118 (tu bez tytułu starosty); APWr. Rep. 4f, nr 9; H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. Walter Krause błędnie podał, że Henryk był właścicielem Friedlandu

13 maja 1430 roku nabył od Andrzeja z Borzygniewa wieś Kotórz Mały (12 km na północny wschód od Opola) za 170 grzywien groszy praskich miary polskiej[546]. Ostatni raz poświadczony w dokumencie z 1437 roku, którego świadkiem był także Krzysiek Dornheim[547]. Krzysiek był również świadkiem dwóch dokumentów Mikołaja I z 7 lipca 1443 roku i 11 kwietnia 1450 roku[548]. 18 lutego 1447 roku wraz z innymi panami okręgu brzeskiego przekazał sądownictwo księciu Mikołajowi. Do dyplomu dołączona jest jego pieczęć przedstawiająca trzy ryby w roztrój[549].

50. Dreske

W okręgu niemodlińskim największe znaczenie miała rodzina Dresków. Jej protoplastą był *Doresko* (*Drewsko*, czyli zapewne nazywał się Dzierżek), kasztelan niemodliński i sędzia ziemski z ramienia Henryka niemodlińskiego[550]. Zdaniem D. Veldtrupa jego przodkiem był Piotr, dziedziczny wójt Niemodlina, który w 1347 roku zakupił wraz z Henrykiem Quasem Magnuszowiczki (*Klein Magnusdorf*, 9 km na północ od Niemodlina) wieś, z której później pisali się potomkowie *Doresko*[551]. Jest jednak to błędne przypuszczenie, ponieważ rodzina Dresków dopiero w XV wieku określała się jako posiadacze tej

(dzisiejszy Korfantów), zob. W. Krause: *Aus der ältesten Geschichte von Freidland*. „Heimatkalender des kreises Falkenberg" 1941, s. 96.

546 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 4; C. Kahl: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991, s. 14.

547 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

548 APWr. Rep. 68, nr 260; CDS IX, nr 941.

549 APWr. Rep. 3, nr 30.

550 CDS VI, nr 47, 49 [regesty]. Ostatnio Jerzy Horwat (Idem: *Księstwo opolskie*..., s. 141—142), dysponując kopią *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*, doszedł do wniosku, że dokument z 29 marca 1371 roku faktycznie został wystawiony 22 kwietnia 1373 roku, a jako potwierdzenie wniosków załączył odbitkę odpowiedniej strony z tego źródła. Niestety cała argumentacja wynikła z błędu autora. Mianowicie na karcie 108 znajduje się początek dokumentu nr 73 (CDS VI, nr 49), na następnej karcie (108v) spisana jest druga część dokumentu, a także początek dyplomu o nr 74 wystawionego przez księcia Władysława Opolczyka 22 kwietnia 1373 roku (CDS VI, nr 52). Na karcie 109 znajduje się zakończenie dokumentu księcia Władysława. J. Horwat pominął kartę 108v i tak „powstał" dokument Henryka niemodlińskiego z 22 kwietnia 1373 roku. Na odbitce zamieszczonej przez polskiego badacza (Ibidem, s. 144, fot. 8) widać wyraźny odstęp oddzielający początek jednej karty od zakończenia drugiej, zob. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka, *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k.108—109. Zatem wydawcy regestów jedynie cofnęli datę sporządzenia dokumentu o jeden rok, co wynikło raczej z błędu drukarskiego (dokument wydrukowany z datą 1370, ale znajduje się po innych dokumentach z tą datą).

551 CDS VI, nr 15 [regest]; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 404.

wsi[552]. Wiadomo ponadto, że Magnuszowiczki w drugiej połowie XIV wieku należały kolejno do Peczka Gerlachsheima, a następnie do Gierka, syna Henryka Gierkowica[553], trudno więc łączyć rodzinę Dresków z posiadaczem Magnuszowiczek z połowy XIV wieku.

29 marca 1371 roku książę Henryk nadał swojemu sędziemu — wspomnianemu *Doresko* — za wierną służbę połowę wsi Rzędziwojowice (*Geppersdorf*, 4 km na północ od Niemodlina) z folwarkiem, połową kolatury kościoła i połową sołectwa jako lenno[554]. Urzędnik ten wkrótce potem zmarł, a jego dwaj synowie, Jan i Mikołaj Dreske, 25 września 1376 roku kupili dwie ćwiartki wsi Rzędziwojowice, które były lennem[555]. Jan w 1401 roku kupił wolny folwark przy Rzędziwojowicach wielkości 5 łanów od Ottona Czuchtendorfa[556]. W 1397 roku wystąpił wraz z bratankiem Jerzym na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa[557]. Jan Dreske ostatni raz pojawił się na dokumencie księcia niemodlińskiego 22 stycznia 1409 roku[558]. Jego synami mogli być kuchmistrz Guncelin i Albert Dreskowie, świadkowie na dokumencie Eufemii niemodlińskiej z 1383 roku[559].

Brat Jana — Mikołaj Dreske z Rzędziwojowic — od 1400 do 1429 roku regularnie przebywał w otoczeniu księcia Bernarda[560]. W 1414 roku wyruszył wraz ze swoim krewnym Hinczą w orszaku księcia niemodlińskiego na wojnę do Prus[561]. Mikołaj za swoją wierną służbę otrzymał od księcia w 1423 roku wyższe sądownictwo we wsi Rzędziwojowice[562]. W tym samym roku poświadczył także dwa dyplomy tego księcia[563]. W 1430 roku za pożyczenie Bernardowi niemodlińskiemu 120 grzywien otrzymał od niego wieś Gościejowice (*Heidersdorf*, 2 km na północ Niemodlina) do czasu spłaty długu, ale na pełnych prawach; sama wieś mogła być dziedziczona przez jego żonę Annę, a po jej śmierci przez brata Mikołaja, Jerzego Dreskego

552 CDS VI, nr 169 [regest].

553 CDS VI, nr 29 [regest].

554 CDS VI, nr 49 [regest].

555 CDS VI, nr 56, 57 [regesty].

556 CDS VI, nr 94 [regest].

557 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

558 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1.

559 CDS I, nr 47.

560 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 137. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Idem: *Rody*..., D. 2, s. 437, 558; CDS VI, nr 116, 128, 150, 165, 167, 172, 178 [regesty]; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1, 2; APWr. Rep. 4f, nr 67; Rep. 4f, nr 68; Rep. 108, nr 11; CDS II, s. 96, nr 28, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42; CDS XXXIII, s. 104, nr 6; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 1.

561 OBA 2111, s. 18.

562 CDS VI, nr 171 [regest].

563 APWr. Rep. 115, nr 2, 115.

z Magnuszowic[564]. W okresie wojen husyckich Mikołaj był jednym z poręczycieli wypłacenia heretykom 20 000 kop dobrych srebrnych groszy za wykup zamków: Otmuchowa, Niemczy i Wierzbna[565]. Mikołaj był także świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego z 19 stycznia 1437 roku[566]. W 1439 roku zakupił od potomków Długomiła z Bierawy Ligotę (zwaną także Szydłowcem, dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina) za 300 grzywien[567], a w 1441 roku ostatecznie zakupił Gościejowice za 120 grzywien[568].

Synem Mikołaja był Jerzy Dreske z Magnuszowic, który początkowo służył księciu niemodlińskiemu[569]. W 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus[570], później wybrał jednak służbę u Bolka IV. Do otoczenia tego Piasta wszedł w 1421 roku i kilkakrotnie występował jako świadek na jego dokumentach[571]. W 1421 roku kupił na wyderkauf od Melchiora z Magnuszowic 3 grzywny czynszów z Magnuszowic (*Gross Magnusdorf*, 8 km na północ od Niemodlina) za 30 grzywien, a w 1429 roku zakupił od tegoż samego 1 grzywnę czynszu z Magnuszowic za 10 grzywien z możliwością odkupu[572]. W 1423 roku otrzymał od Jaśka z Golczowic, pasierba Belika, połowę wsi Golczowice (*Golczowicz*, 6 km na północny wschód od Skorogoszczy)[573]. Następnie zastawił 1 grzywnę dochodów z tej wsi Henrykowi Besowi za konia wartego 10 grzywien. W późniejszym czasie został starostą na starym zamku opolskim, który należał do Bolka IV. Z tym tytułem został po raz pierwszy odnotowany 3 kwietnia 1431 roku[574], a urząd ten przejął po Mikołaju Lichym. Jako starosta poświadczył dokumenty z 11 stycznia 1432 roku oraz z 19 listopada 1433 roku[575]. Można się domyślać, że funkcję tę pełnił aż do

564 APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 4. J. Horwat uznał, że chodzi o wieś Łagiewniki Wielkie w okręgu oleskim, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 430, przyp. 886. W dokumencie zapisane zostało jednak, że osada ta znajdowała się w okręgu niemodlińskim, nie mogły zatem być to Łagiewniki Wielkie. Wioską wymienioną w tym dokumencie były na pewno Gościejowice (*Heidersdorf*) leżące w pobliżu Niemodlina oraz kilku wsi będących już wcześniej własnością rodziny Dresków (Magnuszowice, Szydłowiec).

565 SRS VI, nr 203.

566 L. Musioł: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu, s. 68—69.

567 C 174a, s. 5, nr 3, 4.

568 APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5.

569 O tym, że był synem Mikołaja, a nie Jana, świadczy fakt, iż posiadał prawa zwierzchnie do Golczowic, które wcześniej otrzymał od księcia niemodlińskiego Mikołaj Dreske.

570 OBA 2111, s. 11.

571 APWr. Rep. 107, nr 107, 109; Rep. 115, nr 2.

572 CDS VI, nr 165, 178 [regesty].

573 CDS VI, nr 169 [regest].

574 CDS VI, nr 181 [regest].

575 CDS VI, nr 183 [regest]; CDS I, nr 111.

śmierci księcia opolskiego, która miała miejsce w 1437 roku. Zrezygnował wówczas z przejścia na służbę dziedzica starego zamku, Mikołaja I (lub też to młody Piast zrezygnował z jego usług) i przeniósł się na dwór Bernarda niemodlińskiego, gdzie otrzymał urząd starosty niemodlińskiego[576]. 20 września 1438 roku zakupił część Magnuszowic od córek Mikołaja z Rosdorfu za 30 grzywien z możliwością odkupu[577]. Występował jako świadek dokumentów księcia Bernarda przez wiele lat, aż do 1449 roku[578], co wiązało się z przejęciem okręgu niemodlińskiego przez Bolka V na mocy umowy obu książąt. W 1440 roku zakupił od Katarzyny z Golczowic wszystkie jej dobra w tej wsi za 55 grzywien i otrzymał od księcia wyższe sądownictwo nad wsią Golczowice[579] oraz przejął na zasadzie zastawu wieś Sokolniki za 50 grzywien od Jakusza z Kępy[580]. W 1445 roku dostał 200 grzywien od książąt legnickich za wyłożenie za nich pieniędzy dla Bolka V tytułem zwrotu pożyczki[581]. W 1449 roku znalazł się wśród świadków na dokumencie Mikołaja I[582]. Wraz z odstępowaniem przez Bernarda ziem bratankom na znaczeniu stracił Jerzy Dreske. Następnie świadkował na dokumencie Bolka V z 27 czerwca 1451 roku dotyczącym zabezpieczenia nowej małżonki księcia, Jadwigi z rodu Bes[583], a 12 sierpnia tego roku znalazł się wśród świadków na dokumencie Mikołaja I[584]. Dwa lata później otwierał listę świadków na dokumencie tego Piasta, który potwierdził przekazanie przez Wołoszka wspomnianych wcześniej dóbr dla jego drugiej żony[585]. W 1456 roku poświadczył dokument wystawiony w Opolu[586]. Jego żoną była zapewne Barbara określona w 1461 roku jako dziedziczka Magnuszowic, która w testamencie zapisała 4 grzywny czynszu z Magnuszowic Jakubowi Jestinbakowi, altaryście św. Krzyża w kolegiacie niemodlińskiej[587].

576 Pierwszy raz odnotowany z tym tytułem 20 września 1439 roku, zob. APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185. Pieczęć przywieszona do tego dokumentu przedstawia skaczącego lisa trzymającego coś w pysku (najpewniej łabędzia, znanego z późniejszych wizerunków herbu).

577 CDS VI, nr 198 [regest].

578 CDS VI, nr 201, 222, 223 [regesty].

579 CDS VI, nr 207 [regest].

580 CDS VI, nr 208 [regest]. Jakusz zwrócił później kwotę zastawu i odzyskał wieś, o czym świadczy dokument z 1449 roku, w którym wieś ta jest wymieniona wśród posiadłości Kępskich, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 408.

581 CDS IX, nr 914.

582 Inwentarz Rep. 107, nr 145; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 404.

583 Národní archiv v Praze Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

584 APWr. Rep. 68, nr 278.

585 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

586 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 558 (autor nie podał, kto był wystawcą dokumentu).

587 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 879.

Dokument z 27 czerwca 1451 roku poświadczał również Mikołaj Dreske. Był on prawdopodobnie młodszym bratem Jerzego[588]. Mikołaj był właścicielem Ligoty[589] i znajdował się na listach świadków w dokumentach księcia Bernarda z 24 marca 1442 roku oraz dwukrotnie z 16 stycznia 1449 roku[590]. Na początku 1449 roku był jednym z obecnych podczas rezygnacji z wójtostwa kluczborskiego przez Jana Wierusza[591]. Ponieważ po 1451 roku nie pojawiał się w źródłach, można przyjąć, iż zmarł mniej więcej w tym samym czasie, co jego brat. Miał syna Jana, który w 1447 roku rozpoczął studia na uniwersytecie krakowskim, ukończone po dwóch latach tytułem bakałarza[592]. Jan był później plebanem w Niemodlinie, a po śmierci ojca odziedziczył między innymi Gościejowice. Mikołaj z Ligoty miał też córkę Machnę, żonę Jakuba Sarnowskiego, która wniosła mu w posagu dobra we wsiach Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice i Wydrowice (*Weyderowicz*, 3 km na południowy wschód od Niemodlina), oraz jeszcze jednego, nieznanego z imienia syna[593].

Dziećmi Jerzego z Magnuszowiczek byli Paweł, Kasper, Jan, Wincenty, Machna oraz Katarzyna[594]. Paweł przebywał na głogóweckim dworze Bolka V, gdzie był świadkiem na dokumencie z 7 maja 1458 roku[595], a także opolskim Mikołaja I, dla którego poświadczył dokument z 26 sierpnia 1456 roku[596]. W 1459 roku zakupił za 30 grzywien od Mikołaja Besa dom w Opolu[597]. Paweł zmarł pod koniec XV wieku, tocząc spory majątkowe po śmierci swego brata Jana[598]. Miał syna o imieniu Mikołaj[599].

---

588 Do takiego wniosku skłania mnie fakt, iż wśród dzieci Jerzego, które ubiegały się o spadek, nie ma osoby o imieniu Mikołaj, zob. niżej. O starszeństwie pana z Magnuszowiczek świadczy natomiast to, iż o wiele wcześniej rozpoczął on swoją karierę polityczną.

589 *Schedlau alias Elgott*, zob. H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 16.

590 CDS VI, nr 217, 222, 223 [regesty].

591 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

592 *Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV w.* Wyd. A. Gąsiorowski. Kraków 2000, s. 40; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego*..., s. 214.

593 CDS VI, nr 242 [regest].

594 Informuje o tym dokument z 19 stycznia 1482 roku, zob. CDS VI, nr 340 [regest]. Możliwe, że ich bratem był również Wincenty, świadek na dokumencie Mikołaja I z 1456 roku wraz z Pawłem, zob. CDS VI, nr 236 [regest]. Ponieważ nie wspomina o nim dokument z 1482 roku, a także nie pojawia się już wtedy w źródłach, może to oznaczać, iż wówczas już nie żył, przez co został pominięty przy wyliczaniu dzieci Jerzego Dreskego.

595 CDS II, s. 99, nr 31.

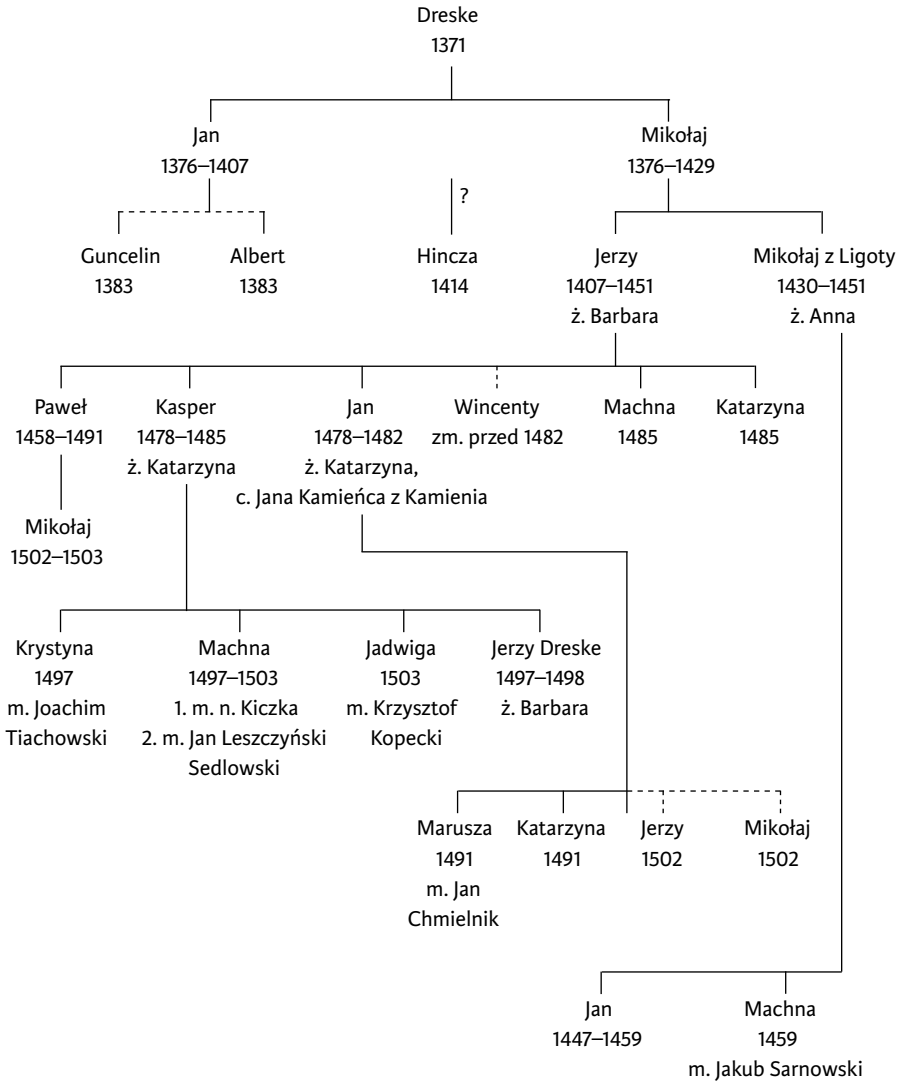
596 CDS VI, nr 237 [regest].

597 CDS VI, nr 241 [regest].

598 CDS VI, nr 370, 385, 386, 387 [regesty]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 7. W 1495 roku odnotowany jako starosta grodkowski, zob. CDS XXXVI, nr 314.

599 CDS VI, nr 453, 454, 455 [regesty].

Tablica 5. Rodzina Dresków

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejny z synów Jerzego — Kasper Dreske — w ogóle nie zajmował się działalnością polityczną i jest znany tylko ze sporów o spuściznę po bracie Janie. Miał syna Jerzego, żonatego z bliżej nieznaną Barbarą[600], oraz trzy córki: Krystynę,

600 CDS VI, nr 433, 439 [regesty]. Syn Kaspra Jerzy Dreske z Prądów studiował w Krakowie, zob. *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 409.

żonę Joachima Tiachowskiego, Machnę, żonę nieznanego z imienia Kiczki, a następnie Jana Leszczyńskiego Sedlowskiego, oraz Jadwigę, żonę Krzysztofa Kopeckiego[601].

Jan był żonaty z Katarzyną, córką Jana Kamieńca z Kamienia[602]. Jan Dreske także nie zajmował się polityką, do czego mogła przyczynić się jego przedwczesna śmierć, po której rozpoczęły się spory rodzinne o podział spadku. Jego córkami były Marusza, żona Jana Chmielnika, oraz Katarzyna. Jego synami byli prawdopodobnie Mikołaj i Jerzy[603].

Spośród dzieci Jerzego najmniej znany jest Wincenty. Autorzy herbarzy jedynie odnotowywali fakt jego istnienia, wbrew pozorom była to jednak osoba interesująca i — jak się wydaje — jego rola na dworze Piastów opolskich sprowadzała się do działań „specjalnych". Świadczą o tym dokumenty z 1457 roku. 17 października w Magnuszowicach Jerzy Stosz z Albrechcic, Wincenty Dreske i kilku ich kompanów zawarło na 4 tygodnie pokój z księżną Jadwigą legnicko-oławską[604]. Został on przedłużony 9 listopada o kolejne 4 tygodnie[605]. Biorąc pod uwagę ten fakt oraz to, że miejscem wystawienia obu pism była główna siedziba Dresków, można przyjąć, że dowódcą oddziału walczącego z legniczanami był Wincenty. Niewątpliwie działał on na polecenie Mikołaja I. Na obu dokumentach z 1457 roku Wincenty przywiesił swoją pieczęć, która przedstawiała skaczącego lisa trzymającego w pysku łabędzia[606].

51. Dziersław z Dąbrówki

Wieś Dąbrówka (*Dambowke*, 9,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) znajdowała się w okręgu strzeleckim. Dziersław brał udział w wojnie głodowej[607]. Jest to jedyna znana informacja o nim.

601 CDS VI, nr 433, 454 [regesty].

602 CDS VI, nr 313, 340 [regesty].

603 O kolejnych przedstawicielach tej rodziny, zob. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 2, s. 85—86.

604 APWr. Rep. 3, nr 204.

605 APWr. Rep. 3, nr 206.

606 APWr. Rep. 3, nr 204 (herb bardzo dobrze widoczny); APWr. Rep. 3, nr 206 (herb dobrze widoczny, lecz porysowany). W XVI wieku takim samym herbem pieczętowała się Dorota Dreske, żona Jana Chmielnika Strzały z Obrowca, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 559. W herbarzu J. Siebmachera znajduje się herb tej rodziny, który przedstawia w błękitnym polu skaczącego lisa trzymającego w pysku łabędzia, zob. Siebmacher, s. 58.

607 OBA 2111, s. 11.

52. (z) Dziewkowic

Z Dziewkowic (*Zdziwkowicz*, 3 km na wschód od Strzelec Opolskich) pochodziła miejscowa rodzina. 26 grudnia 1360 roku Mikołaj Olavia wraz z żoną Katarzyną sprzedali folwark Dziewkowice mieszczaninowi Hanlinowi, synowi Alberta z Lublińca, i jego żonie Annie. Ten odsprzedał go dwa lata później Michałowi Gaszowcowi za 40 grzywien[608]. W XV wieku z Dziewkowic pisał się Marcin. Był on ojcem bądź bratem Jadwigi, żony Piotra z Lubszy. Na dokumencie księcia Bernarda pojawił się po raz pierwszy jako świadek 16 marca 1439 roku[609]. W 1441 roku zakupił od Ofki z Szymiszowa (*Semyschow*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich), żony Wernka Stare Koźle (*Alden Kozil*, 5 km na południe od Kędzierzyna-Koźla) w okręgu sławięcickim za 55 grzywien[610]. 27 czerwca tego samego roku oraz 16 marca 1444 roku potwierdził dokumenty księcia strzeleckiego[611]. Ostatni raz pojawił się na dokumencie tego Piasta z 6 maja 1450 roku, na mocy którego Bernard przekazywał część swoich ziem Bolkowi V. Marcin — wraz z Henrykiem z Kranska, Janem Strzałą z Pawonkowa i Janem Szylanem z Otmętu — został określony jako wierny człowiek księcia Bernarda[612].

53. Elsterbergowie

Rodzina prawdopodobnie obcego pochodzenia. Na dokumencie Władysława II z 21 kwietnia 1384 roku pojawił się jako świadek Kunad Elsterwerde (*recte*: Elsterberge)[613]. Jego synem był Henryk, z którym poświadczył dokument tego samego Piasta z 9 stycznia 1388 roku[614]. Po przejęciu Prudnika przez księcia Henryka kożuchowskiego Elsterbergowie pozostali w tym okręgu. 2 lipca 1392 roku Konrad wraz z synami Henrykiem i Mikołajem sprzedali Henrykowi Kindechinowi młyn o dwóch kołach, który znajdował się w Skrzypcu[615]. Jest to ostatnia informacja o Konradzie. Jego syn Henryk potwierdził dokumenty kolejnych właścicieli Prudnika, Konrada II oleśnickiego z 30 kwietnia 1402 roku oraz Konrada III

608 Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f, 2519g.

609 CDS VI, nr 201 [regest].

610 CDS VI, nr 210 [regest].

611 APKat. Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; CDS VI, nr 215.

612 CDS VI, nr 226 [regest].

613 CDS XXXIII, s. 28, nr 1. O tym, że w dokumencie chodzi o Kunada Elsterberga, świadczy kolejny dokument, na którym także znalazł się on przed Zygfrydem Liebenthalem.

614 CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2.

615 CDS VI, nr 78 [regest].

z 15 marca 1409 roku[616]. Synem Henryka bądź Mikołaja był Kuncze Elsterberg, właściciel Trzebiny, który pojawił się na dokumencie Bolka V z 26 maja 1448 roku[617]. Rycerz ten był także krótko właścicielem znajdującego się w okręgu nyskim zamku Kaldenstein wraz z wsią Wierzbno[618]. W 1481 roku sprzedał Jerzemu z Wierzbnej wieś Krzyżkowice (10 km na wschód od Prudnika) w okręgu prudnickim.

54. Falkenbergowie

Rodzina pochodząca z terenów Niemiec przybyła na ziemie opolskie z Dolnego Śląska[619]. Na dokumencie Bolka IV z 1387 roku świadkami byli Fryderyk i Baltazar Falkenbergowie[620]. Magister Mikołaj Falkenberg był obrońcą Bolka V w procesie z 1413 roku[621]. Zmarł w 1417 roku jako archidiakon opolski oraz notariusz kurii rzymskiej[622]. W następnym roku na wojnę do Prus z księciem Bernardem udali się Konrad oraz Jakusz Falkenbergowie[623]. Ich krewnym pewnie był Wincenty, od 1421 roku wikary w opolskim kościele św. Krzyża, a od 8 lutego 1428 roku także altarysta w Gadzowicach (*Schmeissdorf*, niedaleko Głubczyc)[624]. W 1440 roku został pisarzem Przemka oświęcimskiego[625]. 10 sierpnia 1444 roku spisał jako pisarz nadworny dokument dla Bernarda niemodlińskiego[626]. Później nie pojawił się na dokumentach tego księcia. 23 marca 1451 został altarystą opolskim[627]. Zmarł 28 lutego 1456 roku[628].

55. Febron Ostrowski

Najpewniej obce pochodzenie (może ruskie) miał Febron Ostrowski. Znalazł się dwukrotnie na liście świadków na dokumentach Bolka IV z 1410 i 1411 roku[629].

616 CDS XXXIII, s. 29, nr 3, 4.
617 CDS XXXIII, s. 34, nr 16.
618 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 1, s. 755.
619 Krótko o nich, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 218.
620 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74.
621 AS I, nr 822; M. Woźny: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V.* „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2015. T. 7 (11), s. 36—44.
622 AS II, nr 7, 8, 63
623 OBA 2111, s. 11, 12.
624 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 200.
625 CDS VI, nr 204; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 2, s. 150.
626 CDS VI, nr 216 [regesty].
627 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 210.
628 Ibidem, s. 200.
629 APWr. Rep. 4f, nr 84k; CDS VI, nr 119 [regest].

56. Franciszek z Ligoty

Pochodził ze wsi Ligota leżącej prawdopodobnie w okręgu strzeleckim (dzisiejsze wsie Ligota Górna bądź Ligota Dolna, 12—13 km na zachód od Strzelec Opolskich)[630]. W 1414 roku uczestniczył w wojnie głodowej[631]. W 1422 roku potwierdził dokument księcia strzeleckiego wystawiony w Żędowicach[632]. W listopadzie następnego roku znalazł się na liście świadków na dwóch dokumentach tego Piasta sporządzonych w Strzelcach[633]. Przez wiele lat Franciszek nie pojawiał się w źródłach. Odnotowany jako świadek dopiero na dokumencie z 20 lipca 1445 roku wystawionym w Strzelcach[634]. Książę Bernard podarował mu dom w tym mieście znajdujący się przy szkole. Franciszek zapisał go w testamencie Janowi Morawkemu, altaryście ołtarza św. Krzyża w Strzelcach, i jego następcom[635].

57. Franciszek Węgier

Pochodził z Węgier i prawdopodobnie przybył na Śląsk z księciem Władysławem. W 1414 roku wyruszył na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[636].

58. Fredmann Kühmeister

Pochodził z okolic Krnova bądź Miśni[637]. W 1372 roku był starostą w Gorzowie[638]. Jest to jedyna znana informacja o nim.

630 Franciszek pojawiał się jedynie na dokumentach wystawianych w okręgu strzeleckim, zob. niżej.

631 OBA 2111, s. 11.

632 CDS I, nr 106.

633 CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep 115, nr 105 = D 384, s. 32—35.

634 CDS I, nr 106.

635 A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 45.

636 OBA 2111, s. 11.

637 J. Sinapius: *Schlesische...*, Bd. 1, s. 566; *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 84, Bd. 2, s. 152—153. Raczej nie był tożsamy z zaciężnym krzyżackim z okresu wojny z lat 1409—1411.

638 Sommerberg I, s. 888—889.

59. Friedlandzcy, z Friedlandu

Pierwszym znanym właścicielem wsi Friedland (dzisiejsze miasto Korfantów)[639] był Antek. Poświadczył on jeden dokument księcia Bolesława niemodlińskiego wystawiony 3 lutego 1347 roku, który dotyczył sprzedaży wsi Magnuszowice przez Michała z Sokołowa za 126 grzywien Henrykowi Quasowi i wójtowi Niemodlina o imieniu Piotr. Antek otwierał wówczas listę świadków[640]. Nie wiadomo, czy XV-wieczni właściciele tej wsi byli z nim spokrewnieni. W latach dwudziestych tego wieku z Friedlandu pisał się Długomił z Bierawy[641]. Następnym właścicielam Friedlandu był Tomasz, który poświadczył dokumenty Bolka IV od 1433 do 1435 roku[642]. Jego bratem był Hincza, wraz z którym potwierdził w 1448 roku dokument Bolka V[643]. Nie byli oni synami Długomiła, gdyż ci w momencie pojawienia się w źródłach Tomasza byli niepełnoletni[644]. Po śmierci Bolka IV Tomasz wszedł do otoczenia jego młodszego syna Mikołaja I. Był świadkiem na dokumentach tego Piasta w okresie od 1437 do 1447 roku[645]. Hincza potwierdził jedynie w 1437 roku zastawienie przez Wacława Opawskiego okręgu Edelstein Bolkowi V[646]. Synami Hinczy bądź Tomasza byli Mikołaj Friedlandzki, który zaświadczył w 1456 roku szlachectwo Jana Nowowiejskiego[647], oraz Paweł — świadek na dokumencie księcia Bernarda z 1440 roku[648], który w 1470 roku sprzedał Friedland Długomiłom z Bierawy[649].

60. Fromold Stercza

Pochodził z rodziny wywodzącej się prawdopodobnie z terytorium Niemiec, która pieczętowała się herbem przedstawiającym kruka z rozpostartymi skrzyd-

639 Na południe od tej miejscowości znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 334.

640 CDS VI, nr 19 [regest].

641 CDS VI, nr 167; APWr. Rep. 4f, nr 9, zob. biogram Długomiłów.

642 CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa; D 370, s. 80—81.

643 CDS XXXIII, s. 34, nr 15.

644 Zob. biogram Długomiłów. Za synów Długomiła uznał ich W. Krause, zob. Idem: *Aus der ältesten Geschichte von Freidland...*, s. 96.

645 CDS VI, nr 196, 209, 220.

646 CDS VI, nr 205, 206.

647 CDS I, nr 128.

648 Schirnding. Bd. 4, nr 2521c. Paweł von Fredeland był zaciężnym krzyżackim podczas wojny z lat 1409—1411. Podczas bitwy pod Koronowem dostał się do niewoli, zob. *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 41, Bd. 2, s. 78—79. Trudno stwierdzić, czy można go łączyć z opolską rodziną.

649 W. Krause: *Aus der ältesten Geschichte von Freidland...*, s. 97.

łami[650]. Fromold działał głównie w okręgu kluczborskim, gdzie był ławnikiem i przeważnie potwierdzał dokumenty[651]. Był także związany z księstwem opolskim. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus[652]. Jego bratem był bliżej nieznany Larysz[653].

61. Gaszowcowie z Lozmierzy

Rodzina wywodząca się ze wsi Gaszowiec koło Rybnika. W drugiej połowie XIV wieku przenieśli się do księstwa opolskiego. Pieczętowali się herbem znanym w Polsce jako Rogala[654]. 1 listopada 1362 roku Michał Gaszowiec kupił folwark Dziewkowice za 40 grzywien od mieszczanina Hanlina z Lublińca[655]. W 1373 roku Grzegorz Gaszowiec zakupił pięć szóstych wsi Dąbie (*Richtinwald* niedaleko Chrząstowic) za 100 grzywien od Paszka z Niewodnik, na co wyraził także zgodę przyrodni brat Paszka Szymek[656]. Pozostałą część tej osady kupił w 1390 roku od Konrada z Chrościny za 30 grzywien[657]. Grzegorz zakupił także wieś Chmielowice (*Chmielowicze*, 7 km na zachód od Opola) od Tomasza Bischofsheima za 100 grzywien, co zatwierdził Jan Kropidło. 7 marca 1386 roku Tomasz zastrzegł sobie prawo do odkupu na 3 lata[658]. Krewnymi Grzegorza byli bracia Jakusz i Pach Gaszowcowie, świadkowie na dokumencie Bolka III wystawionym 24 sierpnia 1378 roku. Jakusz był wówczas starostą sławięcickim[659]. Był on także świadkiem na dokumencie Władysława Opolczyka z 1383 roku[660]. W następnym roku był już starostą

650 Siebmacher, s. 74; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1181. Tomasz Jurek uważa Sterczów za miejscową rodzinę, zob. Idem: *Obce rycerstwo*..., s. 291—292.

651 APO. Am Kluczborka, nr 9, 13, 15, 16, 18, 21, 23, 24.

652 OBA 2111, s. 11.

653 APO. Am Kluczborka, nr 21.

654 J. Sperka: *Nieznane karty z życia Piotra Gaszowca z Rozmierza, doktora medycyny, profesora Uniwersytetu Krakowskiego. Przyczynek do badań dziejów medycyny górnośląskiej w średniowieczu*. W: *Górny Śląsk — dzieje medycyny i farmacji, problemy dokumentacji i metodologia badań*. Red. J.M. Dyrda. Katowice 2003, s. 55.

655 Inwentarz Rep. 4f, s. 1234. O tym dokumencie zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519g.

656 CDS VI, nr 52 [regest]. Książę dodatkowo przekazał nabywcy za jego wierną służbę wyższe sądownictwo nad tą wsią.

657 CDS VI, nr 76 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 236.

658 CDS VI, nr 72 [regest]; J. Sperka: *Nieznane karty z życia*..., s. 56.

659 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

660 CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]; CDS VI, nr 66 [regest]; J. Sperka: *Nieznane karty z życia*..., s. 56.

strzeleckim[661]. Innym przedstawicielem tej rodziny był Janek Gaszowiec, który 5 stycznia 1391 roku potwierdził dokument Bolka IV[662]. Był także świadkiem na dokumencie tego księcia z 10 września 1410 roku[663]. W 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus[664]. Od początku XV wieku rodzina Gaszowców zaczęła się pisać z Lozmierzy (dzisiejsza Rozmierz, 7 km na północny zachód od Strzelec Opolskich)[665].

Do kolejnego pokolenia należeli zapewne Piotr i Miczko Gaszowiec. Pierwszy z nich uczestniczył w wojnie głodowej[666]. Drugi w 1429 roku zakupił od Guiczka z Gorzkowa za 310 grzywien wieś Kadłub (14 km na północ od Strzelec Opolskich)[667]. Był świadkiem na dokumentach księcia Bernarda sporządzonych 9 czerwca 1439 oraz 25 maja 1441 roku[668]. W 1429 roku podzielił swoje dobra: Rozmierz, Grodzisko, Ligotę Czamborową i Krośnicę (zwaną także Krasną Łąką), między swoich synów: Krzysztofa, Piotra i Bartłomieja[669].

Najstarszy z nich związał się z Bolkiem V. Pierwszy raz poświadczył przekazanie przez Bernarda Bolkowi V okręgu niemodlińskiego, a po śmierci księcia Bernarda także Strzelec, Sławięcic, Lublińca i Leśnicy — w zamian za pomoc w spłaceniu długów[670]. Wówczas wszedł do otoczenia księcia głogóweckiego i z jego ramienia został starostą niemodlińskim. Z tym tytułem został poświadczony 2 września 1452 roku, gdy wraz z Janem Jelczem Borschnitzem z Wołczyna i książętami Bernardem, Bolkiem V i Mikołajem I potwierdził przedłużenie pokoju między książętami opolskimi a Królestwem Polskim[671]. Krzysiek był towarzyszem Wacława, jedynego syna Wołoszka. 14 marca 1453 roku książę głogówecki przekazał Krzyśkowi za jego wierną służbę pieniądze, klejnoty i niespłacone wierzytelności pozostawione przez Wacława[672]. W 1455 roku znalazł się na pierwszym miejscu na liście świadków na dokumencie Bolka V dotyczącym odnowienia praw dla Zlatych Hor, gdyż odpowiedni dokument wcześniej spłonął. Na tym dokumencie

661 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

662 CDS I, nr 63.

663 APWr. Rep. 4f, nr 84k.

664 OBA 2111, s. 13. Zapisany jako Jan Geschwitz.

665 CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]; J. Sperka: *Nieznane karty z życia...*, s. 56. Na skraju wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 410.

666 OBA 2111, s. 12.

667 F. Triest: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273.

668 Schirnding. Bd. 4, nr 2521b, CDS VI, nr 210 [regest].

669 F. Triest: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273. Wsie przejęte po rodzinie z Borowej Łąki, zob. biogram (z) Borowej Łąki.

670 CDS VI, nr 226 [regest]; J. Sperka: *Nieznane karty z życia...*, s. 57.

671 CDP, t. 2, nr 35. Ostatnio szerzej na ten temat, zob. J. Sperka: *Kazimierz Jagiellończyk wobec...*, s. 91—116. Tam dalsza literatura przedmiotu.

672 CDS VI, nr 234 [regest]; J. Sperka: *Nieznane karty z życia...*, s. 57—58.

został zapisany jako Krzysztof Gaszowiec z Kluczborka[673]. 4 października tego roku Krzysiek wystawił dokument, w którym tytułował się panem Kluczborka i Byczyny, co świadczy o tym, że młodszy brat Bolka — Mikołaj — przekazał mu te tereny[674]. W 1459 roku był jednym ze świadków na dokumencie Bolka V. Pisał się wówczas z Małej Rozmierzy (*Parva Lozmierza*, dzisiejsza Rozmierka, 5,5 km na północny zachód od Strzelec Opolskich)[675]. Później pośredniczył wraz z Janem Besem z Ketzersdorfu, Janem Szylanem z Otmętu oraz marszałkiem Janem Grosikiem w sporze między księciem Mikołajem a Jadwigą Bes, wdową po Bolku V, o spadek po zmarłym księciu[676]. W 1463 roku znalazł się w otoczeniu Mikołaja I[677].

62. Gerlachsheimowie

Rodzina wywodząca się z Łużyc. W połowie XIII wieku Gerlachsheimowie pojawili się na Dolnym Śląsku. Zygfryd Gerlachsheim początkowo działał w księstwie świdnickim, a następnie oleśnickim, gdzie nabył dobra w okolicach Namysłowa i Bierutowa[678]. Zygfryd był mężem Małgorzaty, córki Gierka z Tomic. Małgorzata wraz z matką oraz braćmi, Henrykiem i Gierkiem, sprzedała 22 listopada 1311 roku alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu za 130 grzywien. Zygfryd był wówczas określony jako pasowany rycerz[679]. Jego synami byli zapewne działający w księstwie oleśnickim Gunter (Guncelin) i Grabisz, a do kolejnego pokolenia należeli Jan, Guncelin i Andrzej[680]. Synem jednego z nich (zapewne Jana) był Peczko Gerlachsheim, żonaty z bliżej nieznaną Juttą. W 1361 roku Peczko sprzedał Magnuszowiczki (*Magnusdorf Minora*, 9 km na północ od Niemodlina)[681] Henrykowi Gierkowi (wnukowi Gierka) za 115 grzywien. Z dokumentu wynika, że Peczko miał syna o imieniu Jan[682].

673 J.C. Hoffman: *Chronik und Führer von Zuckmantel*..., s. 47—50.

674 APO. Am Kluczborka, nr 26.

675 APWr. Rep. 4f, nr 69.

676 CDS VI, nr 251 [regest].

677 LuBS. Bd. 2, s. 373—374. O dalszych losach tej rodziny, zob. R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 2, s. 316—417 (niestety z błędami w drzewie genealogicznym). O pozostałych przedstawicielach tej rodziny zob. J. Sperka: *Nieznane karty z życia*..., s. 55—64.

678 T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 226—227.

679 APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]. Zygfryd posługiwał się pieczęcią hełmową, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 267 (pieczęć nr 197).

680 T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 226.

681 Na zachód od osady znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 356—357.

682 CDS VI, nr 29 [regest].

63. Gertko z *Dencz*

Rycerz księcia Bernarda, który uczestniczył w wojnie głodowej[683]. Trudno powiedzieć, z jakiej wsi pochodził. Raczej należy wykluczyć Daniec, gdyż osada ta była określana w średniowieczu jako Mokry Daniec[684].

64. Gezo

W 1388 roku dwukrotnie odnotowany jako podłowczy księcia Władysława II[685]. Jego rodzina jest bliżej nieznana.

65. Gierkowice

W Tomicach (*Thomicy*, 4,5 km na południe od Głogówka) swój majątek posiadał Gierko. W 1294 roku Bolesław I nadał mu folwark z 6 łanami ornymi w Tomicach, 3 łany lasów i zagajników między granicami Głogówka i Szonowa oraz prawo budowy młyna. Gierko otrzymał ponadto jeszcze folwark Wronów. W tym samym roku, jako dworzanin i zarządca, wyznaczył granice pastwisk należących do mieszczan z Krapkowic. Gierko miał bliskie kontakty z klasztorem henrykowskim. Co najmniej od 1295 roku pełnił wraz z Borkiem Brusem funkcję sędziego dworskiego. W 1297 roku otrzymał od swojego księcia 30 łanów we wsi Dębie wraz z terenem po obydwu brzegach rzeki Chrząstawy i 4 łany lasu z prawem bartniczym. Z dóbr tych miał służyć z jednym koniem[686]. W 1297 roku Bolesław I zezwolił mu zbudować dwór z ogrodem o powierzchni 1 morgi poniżej stolicy księstwa nad Odrą. Także pod Opolem, w zaginionej wsi Piotrowice (*Petirczowicz*), Gierko posiadał folwark[687]. Występował również w imieniu cystersów z Kazimierza[688]. Po raz ostatni zarządca wystąpił jako jeden z sędziów w sporze między zakonnikami z Lubiąża a Adamem z Pisarzowic, co miało miejsce 25 sierpnia 1301 roku, oraz jako sędzia między innymi wraz z Borkiem Brusem

683 OBA 2111, s. 11.

684 Zob. biogram Świerczków.

685 Dokładny biogramy, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 210; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 227.

686 M. Cetwiński: *Rycerstwo...*, s. 31.

687 CDS XIV, s. 100—101. Folwark wymieniony już w dokumencie biskupa wrocławskiego z 1295 roku, zob. SUB. Bd. 6, nr 225.

688 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo...*, s. 31; Idem: *Elity księstwa opolskiego za panowania Bolesława I.* „Opolski Rocznik Muzealny" 2014. T. 20, s. 19—20.

na czterech dokumentach wystawionych 17 listopada tego roku[689]. Gierko zmarł zapewne przed 5 maja 1304 roku, kiedy to na dokumencie pojawił się nowy zarządca[690]. 22 listopada 1311 roku wdowa po tym rycerzu wraz z dwoma synami Henrykiem i Gierkiem oraz córką Małgorzatą, żoną Zygfryda Gerlachsheima, sprzedała alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu za 130 grzywien[691]. Córką Gierka — syna Gierka — była Elżbieta, żona Destprima z Kobylej Głowy. W 1332 roku Destprim już nie żył, a Elżbieta posiadała jako oprawę wdowią połowę wsi Dobre Dębie (*Dobre Danibe*, dzisiejsze Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola). Po śmierci Destprima miał miejsce spór między wdową po nim a jego braćmi, Fryderykiem i Stefanem. Został on rozsądzony przez Bolesława opolskiego i sędziego dworskiego Ninogniewa 20 czerwca 1332 roku. Elżbieta na czas swojego życia miała bez przeszkód korzystać z oprawy wdowiej, którą po jej śmierci mieli dziedziczyć bracia jej zmarłego męża[692]. Do kolejnego pokolenia tej rodziny należał Gierek, syn Henryka Gierka. Był on właścicielem wsi Dąbrowa leżącej w okręgu niemodlińskim (*Dambroua*, 14 km na zachód od Opola). 23 listopada 1361 roku zakupił od Peczka Gerlachsheima Magnuszowiczki za 115 grzywien[693]. W charakterze świadka książęcego wystąpił tylko raz na dokumencie z 4 maja 1370 roku[694]. Synem Gierka był Mikołaj *Gierkonis*, starosta głogówecki, który 3 listopada 1383 roku poświadczył dokument Eufemii, księżnej głogóweckiej[695].

Wnukiem Gierka, żyjącego na przełomie XIII oraz XIV wieku, mógł być Przecław z Tomic. Pierwszy raz pojawił się jako świadek Bożywoja, który w 1342 roku sprzedał swoje dobra we wsi Łagiewniki klasztorowi jemielnickiemu[696]. Następnie potwierdził trzy dokumenty księcia Alberta spisane w 1350 roku[697]. Trzy lata później

689 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest].

690 APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

691 APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

692 CDS VI, nr 9.

693 CDS VI, nr 29 [regest].

694 CDS VI, nr 47 [regest].

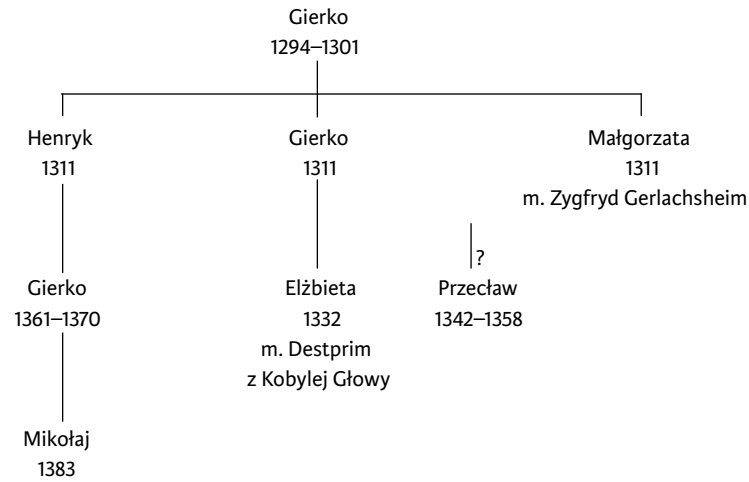
695 CDS I, nr 47. W dokumencie nie jest napisane, jakiego okręgu był on starostą, biorąc jednak pod uwagę fakt, iż w tym czasie księżnej podlegał tylko okręg głogówecki, przyjmuję, że to tego okręgu był on starostą, tym bardziej że w dokumencie księżna zaznaczyła, że był on jej starostą.

696 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest]. Tomasz Jurek uznał, że był on prawdopodobne przedstawicielem rodziny z Pogorzeli, a określenie użyte w dokumencie — *Tomschiconis* — oznacza, że był on synem Tomasza. W późniejszych dokumentach jest on jednak nazywany z Tomic (*de Thomicz*), co wskazuje na to, że zwrot użyty w 1342 roku oznaczał rycerza z Tomic — Tomickiego, zob. T. Jurek: *Rodowód...*, s. 74.

697 Inwentarz 4f, s. 1240, 1241; CDS VI, nr 17 [regesty].

był świadkiem na dwóch kolejnych dokumentach tego księcia[698]. 25 stycznia 1358 roku potwierdził dokument księcia Alberta, w którym książę strzelecki nadawał zamek i kilka wsi Merbocie z Żyrowy[699]. Ostatni raz odnotowany jako świadek na dokumencie tego księcia wystawionym 18 sierpnia 1359 roku[700]. Widać zatem, że Przecław w latach pięćdziesiątych XIV wieku należał do ścisłego otoczenia strzeleckiego księcia.

Tablica 6. Rodzina Gierkowiców

Źródło: Opracowanie własne.

66. Glisthogo

Bliżej nieznany zarządca lubliniecki za Władysława Opolczyka, został odnotowany na dokumencie z 1386 roku[701].

698 CDS VI, nr 21 [regest]; ADO. J. Pientak, *Beschreibung*..., s. 8 = Schirnding. Bd. 4, nr 2531; A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 17—18.

699 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 3, nr 1 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

700 CDS VI, nr 27 [regest].

701 CDS VI, nr 71 [regest].

67. Gorzowscy (Landsbergowie), (z) Gorzowa

Fortalicum w Gorzowie (*Landsberg*, dzisiejszy Gorzów Śląski, niedaleko Kluczborka)[702] pod koniec XIV wieku było własnością Hinczy Świętopełka, który należał do bliskiego otoczenia Władysława Opolczyka. Na podstawie przydomka patronimicznego Jerzy Sperka przypuszczał, że Hincza był bliskim krewnym Merbota Świętopełka z Żyrowy[703]. Ten ostatni pieczętował się herbem podobnym do polskiej Czewoi, panowie z Gorzowa posługiwali się natomiast innym herbem. Na pieczęci Hinczy z Gorzowa z 1439 roku znajduje się wizerunek herbu — podwójny krzyż z zagiętym w prawo dolnym ramieniem. W klejnocie hełm z dwoma bawolimi rogami[704].

Najpewniej bratem Hinczy był Jan Świętopełk, który w 1383 roku potwierdził dokument Władysława II[705]. Na początku 1398 roku rycerz Hincza Świętopełk wraz z małżonką zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość odprawienia mszy w kościele krapkowickim mimo nałożonego interdyktu[706]. Synem Hinczy był Ludwik z Gorzowa, który przez krótki czas był poddanym Władysława Jagiełły. Wobec perspektywy powrotu okręgu gorzowskiego do księstwa opolskiego — w związku ze ślubem księcia Bernarda z Jadwigą Melsztyńską — 24 marca 1401 roku Ludwik wystawił dokument, w którym zapewnił, że przez cztery lata nie będzie występował przeciwko królowi polskiemu, samemu Królestwu oraz wdowie po Spytku z Melsztyna[707]. Potwierdził trzy dokumenty księcia Bernarda z 19 sierpnia 1406 roku, 25 marca 1408 roku oraz 24 lipca 1413 roku[708]. W 1414 roku udał się w orszaku księcia Bernarda do Prus, wystawił wówczas własną rotę[709]. Na wojnę głodową pojechał także bliżej nieznany Grunow z Gorzowa[710]. Synami Ludwika byli najpewniej Jan i Hincza. Jan Świętopełk był żonaty z bliżej nieznaną Małgorzatą. 16 marca 1427 roku małżonkowie zakupili folwark *Spchanken* leżący w księstwie brzeskim[711].

Hincza Świętopełk z Gorzowa pojawił się w źródłach w okresie wojen husyckich. Na początku maja 1433 roku wygrał starcie z podjazdem Dobiesława

---

702 O fortalicum, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 304.

703 Szerzej o tym rycerzu zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 237—241.

704 APO. Am Namysłowa, nr 314. W otoku znajduje się legenda, ale była ona dla mnie nieczytelna.

705 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70—71.

706 MV. T. 5, nr 1248.

707 CDP. T. 4, nr 14.

708 APWr. Rep. 66, nr 369; Schirnding. Bd. 4, 2519c; CDS I, nr 87.

709 OBA 2111, s. 13.

710 OBA 2111, s. 11.

711 APWr. Rep. 3, nr 306a.

Puchały — dowódcy husyckiego — w okolicy Kluczborka, który był okupowany przez czeskich kacerzy. Hincza dowodził wojskami złożonymi z namysłowian oraz ludzi książąt niemodlińskiego i brzesko-legnickiego. W walce zginęło 25 kacerzy, a ponad 30 wzięto do niewoli. Zdobyto ponadto 10 wozów służących do tworzenia wagenburgu[712]. Na początku marca 1437 roku Hincza wszedł do grona domowników króla Władysława III. Zobowiązał się wówczas walczyć ze wszystkimi wrogami Korony, z wyjątkiem swojego pana księcia Bernarda i brata Mikołaja z Ruszczy[713]. Mikołaj z Ruszczy był synem Jana Szreniawy z Ruszczy. Oznacza to, że Hincza oraz Mikołaj mogli być przyrodnimi braćmi bądź też byli dalszymi krewnymi. W 1428 roku Mikołaj zastawił za 40 grzywien całą swoją wieś Kamienica (10 km na zachód od Miechowa)[714]. Hincza w 1437 roku wszedł w spór z Wrocławiem, w którym pośredniczył król Polski[715]. Ponieważ Hincza nie potrafił porozumieć się z miastem, prawdopodobnie we wrześniu wkroczył na tereny Górnego Śląska i zajął Krapkowice, które kilka miesięcy wcześniej w całości przejął Bolko V. Apele o pomoc i wyjaśnienie sytuacji słała księżna legnicka Elżbieta oraz przedstawiciele Wrocławia. Sprawą zajął się sam cesarz Zygmunt Luksemburski[716]. Wkrótce Hincza opuścił okupowane miasto, ale wdał się w nowy spór, o którym wiadomo z dokumentu wystawionego 22 lutego 1439 roku. Wówczas Hincza zobowiązał się wraz z Bernardem ze Skorkowa do wypłacenia staroście i rycerstwu namysłowskiemu oraz radzie miejskiej Namysłowa 55 guldenów pod rygorem wejścia w załogę z 2 końmi i 2 sługami[717]. Prawdopodobnie wcześniej pan Gorzowa pożyczył od namysłowian pieniądze i miał problemy z ich zwrotem. 13 lutego 1440 roku Hincza zawarł ugodę z biskupem Konradem[718]. Był jednym z zaciężnych opłacanych przez Związek Pruski podczas wojny trzynastoletniej. W kwietniu 1454 roku otrzymał list zaciężny, a jego rota liczyła 80 jezdnych[719]. Brał udział w bitwie pod Chojnicami, po któ-

712 SRS VI, nr 187. C. Grünhagen: *Die Hussitenkämpfe der Schlesier: 1420—1435*. Breslau 1872, s. 249.

713 CDP. T. 3, nr 207; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 240.

714 SHGKr. Cz. 2, s. 394. Jan Szreniawa był też świadkiem dokumentu Hinczy z 1419 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 1.

715 A. Mosbach: *Przyczynki do dziejów polskich z Archiwum miasta Wrocławia*. Poznań 1860, s. 96; CDP. T. 4, nr 21.

716 H. Ermisch: *Schlesiens Verhältnis zu Polen und zu König Albrecht II, Beilagen (Documente zur Geschichte des Poleneinfalls von 1437)*. ZFGS 1875. Bd. 12, s. 279—283, nr 2—7. Postępowania pana z Gorzowa dotyczy dokument księcia Bernarda z 6 marca 1440 roku, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1440.

717 APO. Am Namysłowa, nr 314.

718 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 808.

719 *Księga żołdu Związku Pruskiego z okresu wojny trzynastoletniej 1454—1466*. Wyd. A. Czachowski, Toruń 1969, s. 7—10, 62—63; K. Górski: *Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej*. Po-

rej jeńcami krzyżackimi zostali członkowie jego roty: Mikołaj Rynkowski oraz bliżej nieznany Marcin[720]. Pod koniec tego roku został głównodowodzącym w Starogardzie[721].

Ostatnim znanym przedstawicielem tej rodziny był Jan Świętopełk, który 2 lutego 1499 roku sprzedał Gorzów wraz ze wsiami Jama, Kościeliska, Więckowice, Gola, Budzów, Nowa Wieś i Pawłowice za 850 guldenów Janowi Frankenbergowi z Prośliс[722].

68. (z) Grabowa

Ze wsi Grabów (*Grabow*, 20 km ma południowy wschód od Opola) pochodził Łukasz, który wraz z synem Jaśkiem poświadczył dokument księcia Alberta z 10 stycznia 1362 roku dotyczący sprzedaży, której dokonał sąsiad właścicieli Grabowa, Franczek z Nakła[723].

69. (z) Grodziska

Ze wsi Grodzisko (*Grodisken*, 10 km na północ od Strzelec Opolskich) pochodził Mikołaj, świadek dokumentu księcia strzeleckiego z 26 grudnia 1360 roku[724]. W 1414 roku Imbram z Grodziska wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus[725]. W późniejszym czasie Grodzisko było własnością rodziny Gaszowiec[726].

---

znań 1932, s. 221. W źródłach pruskich określany był jako Hinczka Stary z Gorzowa. 16 października 1454 roku król polski polecił radzie miasta Torunia wypłacenie Hinczy żołdu, zob. *Katalog dokumentów i listów krzyżackich oraz dotyczących wojny trzynastoletniej z Archiwum Państwowego w Toruniu*. T. 2 (1454—1510). Wyd. A. Radzimiński, J. Tandecki. Warszawa 1998, nr 52.

720 M. Biskup: *Spis jeńców polskich z bitwy pod Chojnicami*. „Przegląd Historyczny" 1965. T. 56, s. 101.

721 M. Biskup: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Warszawa 1967, s. 327.

722 F. Hawranek: *Materiały do historii Gorzowa Śląskiego (do roku 1945)*. W: *Szkice i materiały z dziejów ziemi oleskiej*. Red. W. Dziewulski, Opole 1966, s. 102—103.

723 Inwentarz 4f, s. 1234a.

724 Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. Weltze: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f.

725 OBA 2111, s. 11.

726 Zob. biogram Gaszowców.

70. Gronowiccy, (z) Gronowic

Rodzina pochodząca z Gronowic (*Granowicz*, 10 km na północny zachód od Olesna), pieczętująca się herbem Ostoja[727]. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Bernard z Gronowic, kapelan księżnej Ofki i Władysława Opolczyka, kanclerz tego księcia, kanonik opolski i głogówecki oraz pleban w Chrząszczycach, zaufany człowiek opolskiego Piasta. Był wyznaczany przez niego do odbioru pieniędzy od zakonu krzyżackiego za zastaw ziemi dobrzyńskiej[728]. Bernard był także (wraz ze starostą Henrykiem Stangem) w 1403 roku wysłannikiem księcia Bolka IV do biskupa wrocławskiego w celu cofnięcia kar kościelnych rzuconych na księcia i jego rycerzy za splądrowanie wsi biskupstwa wrocławskiego[729]. Innymi przedstawicielami tej rodziny byli Tomasz, wikariusz w kolegiacie św. Krzyża w Opolu[730], Henryk, który z ramienia Władysława Opolczyka był burgrabią nowego zamku w Opolu[731], oraz Peczik[732]. Do kolejnego pokolenia tej rodziny należeli Paszek z Gronowic, jego brat Andrzej oraz Jan z Gronowic, którzy w 1414 roku wyruszyli na wojnę przeciwko państwu zakonnemu[733]. Paszek wśród świadków na dokumencie księcia niemodlińskiego znalazł się po raz pierwszy w 1434 roku[734]. 24 kwietnia 1440 roku książę nadał mu za wierną służbę słodownię w Oleśnie położoną między domem księcia a domem garncarza Gotfryda i uwolnił go od wszelkich powinności na rzecz księcia związanych z posiadaniem słodowni[735]. Jeszcze w 1440 roku Paszek znajdował się w środku listy świadków[736], a na dokumentach z 1444 i 1446 roku

727 Jego dokładny biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 192—194.

728 A. Weltzel: *Das Kollegiatstift zum heiligen Bartolomäus in Ober-Glogau*. ZFGS 1896. Bd 30, s. 174; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 466—467; E. Wółkiewicz: *Władysław Opolczyk a duchowieństwo świeckie*. W: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. Pobóg-Lenartowicz. Opole 2001, s. 109—111. Szerzej na temat tej postaci, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 192—194. Autor ten słusznie zlokalizował wieś, z której pisała się ta rodzina, jako Gronowice k. Olesna, a nie — jak dotąd sądzono — Granowice k. Legnicy.

729 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, s. 40.

730 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 200; E. Wółkiewicz: *Władysław Opolczyk a duchowieństwo...*, s. 107; Idem: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja w Głogówku*. Opole 2005 s. 71—72.

731 CDS VI, nr 88 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 194.

732 CDS VI, nr 87; CDS I, nr 87 (tu jako *Granofsky*).

733 OBA 2111, s. 11. Jan z Gronowic potwierdził w 1401 roku jeden dokument księcia Władysława Opolczyka, zob. APWr. Rep. 107, nr 52.

734 CDS I, nr 112.

735 APO. Am Olesna, nr 4.

736 Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

wystawionych przez tego Piasta znalazł się na jej czele[737]. Był także jednym z rycerzy, którzy 16 stycznia 1449 roku potwierdzili przekazanie przez księcia jego bratankowi Mikołajowi Byczyny wraz z Kluczborkiem oraz części okręgu opolskiego dotąd należącego do Bernarda[738]. 6 listopada 1450 roku był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwolem. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć, która niestety jest nieczytelna[739]. Wkrótce potem Paszek z Gronowic prawdopodobnie zmarł, gdyż znika ze źródeł. Jego bratem mógł być Jasiek z Gronowic[740]. Kolejne pokolenie Gronowskich reprezentowali Jan i Henryk, którzy należeli do otoczenia Mikołaja I. Pierwszy z nich był jego marszałkiem[741].

71. Groszowiccy, (z) Groszowic

Wieś, z której pisali się przedstawiciele tej rodziny, leżała pod Opolem (*Groschowicz*, dzisiejsza dzielnica Opola). Groszowiccy od końca XIII wieku należeli do elity opolskiej. Używali herbu przedstawiającego pas w szachowanym polu[742]. Jasiek z Groszowic był odnotowany w latach 1297—1312 jako sędzia dworski Bolesława I[743]. Następny członek tej rodziny, Andrzej, zapewne syn Jaśka, przejął ten sam urząd w 1349 roku po Bełdzie z Prószkowa[744]. Innym przedstawicielem tego rodu był Witek z Groszowic, świadek na dokumencie biskupa Nankera[745]. Stał się on później bliskim współpracownikiem Władysława Opolczyka, podobnie jak jego syn, Stanimir z Groszowic, który był kolejno burgrabią brzeźnickim,

737 CDS VI, nr 219 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 14.

738 CDS VI, nr 222, 223 [regesty].

739 AAWr. 6 XI 1450.

740 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 831.

741 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 6.

742 AAWr. 6 XI 1450. Błędnie podał J. Pilnáček, że herb jest podobny do herbu Strzałów, a więc w szachowanym polu słup, zob. Idem: *Rody...*, D. 2, s. 629—630.

743 CDS I, nr 35; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3301 [regest]; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 39; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 425; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s 232; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 390.

744 Pierwszy raz pojawił się bez tytułu na dokumencie sporządzonym w 1345 roku, zob. Sommerberg I, s. 971. Bez urzędu wymieniony jeszcze 20 kwietnia 1349 roku, zob. D 370, s. 89—90. Jako sędzia, zob. RŚ. T. 2, nr 105 [regest] = NKKO, s. 166—167, nr 156 [regest]. Świadczył też na dokumencie tego księcia wystawionym 21 grudnia 1349 roku, zob. CDS II, s. 160, nr 52.

745 CDS XXII, nr 4734 [regest]. W dokumencie tym Witek Groszowic zajmuje pierwsze miejsce na liście świadków.

podkomorzym wieluńskim oraz starostą prudnickim[746]. Synem bądź bratankiem Witka był zapewne pleban Piotr z Groszowic. W testamencie spisanym 20 sierpnia 1400 roku przekazał on kolegiacie opolskiej 3 grzywny czynszów z Dąbrowy (*Dambrowa*, 11 km na zachód od Opola), które wcześniej kupił za 30 grzywien. Wikariusze opolscy byli zobowiązani odprawiać msze święte za zbawienie jego duszy[747].

Dziećmi Stanimira byli zapewne bracia Stanimir, Grzegorz i Jan[748]. Ten ostatni pod koniec XIV wieku zakupił od Bertolda Czelma wieś Zimnice (*Semicz*, dzisiejsze Zimnice Duże, 14 km na południe od Opola) za 176 grzywien i miał problem z wypłaceniem tej sumy[749]. Wraz z Witkiem (bratem?, bratankiem?) był świadkiem na dokumencie Władysława II wystawionym 15 października 1390 roku[750]. Jan należał do otoczenia księżnej Ofki i był określany jako jej *familiaris*[751]. Był świadkiem kilku dokumentów księżnej[752]. Dwukrotnie sprzedał czynsze kapitule opolskiej z Zimnic Dużych, Chrzowic (*Kszonowic*, 8,5 km na południe od Opola) i Groszowic[753]. Na początku lat dwudziestych XV wieku sprzedał 1 grzywnę czynszów za 10 grzywien z zaginionej wsi *Honielowicz* Małgorzacie, żonie sołtysa Piotra[754]. W 1421 roku Bernard rozsądził spór między braćmi Dobkiem i Grosikiem (prawdopodobnie Janem, nazwanym zdrobniale w celu odróżnienia od wcześniej wspomnianego Jana z Groszowic, który był zapewne ich ojcem) a Henrykiem Łęckim o granice między ich dobrami. Do panów z Groszowic należał między innymi las dębowy oraz łąka nad jeziorem Goczwinów[755]. Możliwe, że spór wynikał z faktu, iż Henryk z Łąki był szwagrem panów z Groszowic. Wiadomo, że na dokumencie spisanym 25 lat później Bernard z Łąki był właścicielem części Groszowic[756]. Wspomniany wcześniej Jan — brat Dobka — pierwszy raz na liście

746 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 233—234.

747 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 840.

748 APWr. Rep. 127, nr 2 = L. Wojciechowski: *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja — uposażenie — rozwój do około 1430 roku*. „Studia Claramontana" 1991, nr 11, nr 5; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 234. Pierwszy z nich poświadczył jeszcze jeden dokument Władysława Opolczyka wystawiony 3 marca 1390 roku, zob. APWr. Rep. 102, nr 94.

749 CDS VI, nr 82 [regest].

750 CDS VI, nr 76 [regest].

751 Takie określenia na dwóch dokumentach, zob. APWr. Rep. 107, nr 73; CDS I, nr 88.

752 APWr. Rep. 107, nr 73; CDS XXXIII, s. 147, nr 20; s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; CDS VI, nr 149 [regest]; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16; APWr. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69.

753 APWr. Rep. 107, nr 43, 109.

754 APWr. Rep. 107, nr 50 = Katalog. T. 7, nr 588 [regest bez listy świadków] (w regeście błędnie podano, że chodziło o czynsze ze wsi Jemielnica).

755 CDS VI, nr 167 [regest]; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 2, s. 428.

756 CDS VI, nr 219 [regest].

świadków pojawił się na dokumencie księcia Bolka IV z 13 sierpnia 1419 roku[757]. W 1422 roku Dobek z Groszowic oddał rajcom krakowskim 60 kop grzywien[758]. W następnym roku Dobek otwierał listę świadków na dokumencie księcia opolskiego z 18 listopada[759]. 11 listopada 1427 roku Jan wraz z żoną Barbarą sprzedał altaryście strzeleckiemu za 30 grzywien miary polskiej 3 grosze z trzech części Groszowic[760]. Jan z Groszowic w 1432 roku potwierdził dokument księcia Bolka IV[761], a po jego śmierci znalazł się na dworze jego syna Mikołaja I. Jako świadek dokumentów tego księcia był odnotowywany w latach 1437—1459[762]. 6 listopada 1450 roku był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwolem. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć[763]. W 1454 roku Jan był starostą brzeskim[764]. Miał brata o imieniu Bernard[765]. Jego synami mogli być bracia[766] Henryk Grosik z Dąbrówki, należący do otoczenia Mikołaja I, oraz Jan Grosik, marszałek tego księcia[767]. W 1453 roku Jan wraz z Henrykiem sprzedali franciszkanom opolskim 2 grzywny czynszów z Groszowic za 20 grzywien[768].

Nieznane są dokładne powiązania rodzinne Andrzeja Wincentego z Groszowic, który pod koniec 1423 roku starał się o probostwo w Otmęcie (*Ottmuth*, obecnie część Krapkowic) po śmierci Jana z Lubszy[769]. Takie same kroki podjął jednak Otton Bes i to on ostatecznie przejął parafię Najświętszej Marii Panny w Otmęcie[770]. W następnym roku starał się o kanonię opolską po zmarłym Janie

757 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

758 CDS VI, nr 168 [regest].

759 APWr. Rep. 107, nr 115.

760 A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 43.

761 CDS VI, nr 184 [regest].

762 CDS VI, nr 196, 208, 220 [regesty]; APWr. 4f, nr 11e; CDS IX, nr 806, 941, 979; Inwentarz 107, nr 140; LuBS II, Bd 2, s. 333; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

763 AAWr. 6 XI 1450; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 629—630.

764 APWr. Rep. 68, nr 669.

765 APWr. Rep. 68, nr 276.

766 15 IV 1453 roku Bracia Jan i Henryk z Groszowic przekazali franciszkanom opolskim 1 grzywnę czynszu ze wsi Groszowice, zob. APWr. Rep. 108, nr 16. Razem potwierdzili dokument Mikołaja z 24 marca 1462 roku, na którym Jan wystąpił z tytułem marszałka, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. Krause, „Oppelner Heimatblatt" 1934, Jd. 10, s. 2, nr 6.

767 CDS VI, nr 240, 254, 276 [regesty]; APWr. Rep. 68, nr 291; CDS IX, nr 979; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 445; R. Sękowski, *Herbarz...*, T. 2, s. 428.

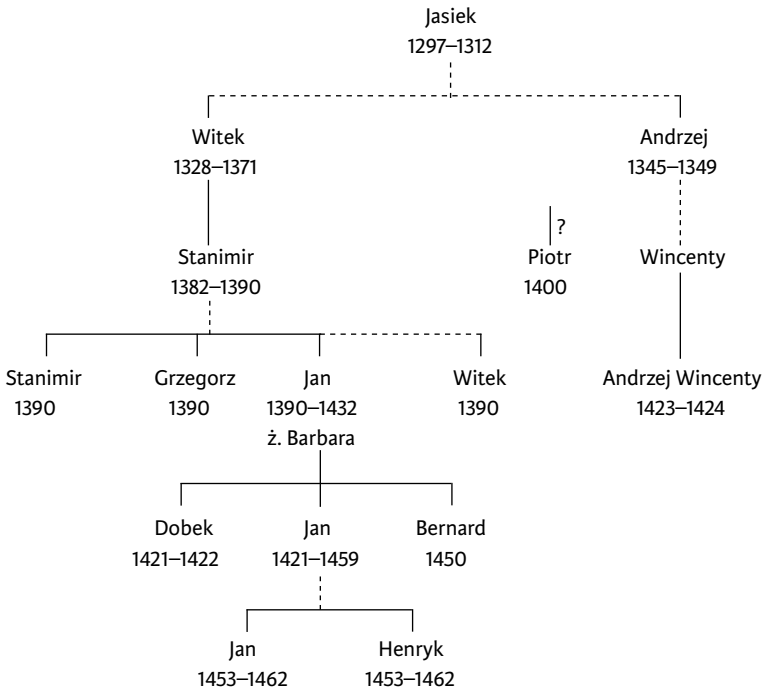
768 APWr. Rep. 108, nr 16.

769 AS II, nr 1146. Teoretycznie mógł być wnukiem Andrzeja, sędziego dworskiego, na którego cześć otrzymałby imię.

770 Ibidem, nr 1149.

Kryście. Jak wynika z dokumentu, Andrzej był domownikiem kardynała Rainalda de Brancattisa[771]. Możliwe, że do tej rodziny należał także Jakusz, uczestnik wojny głodowej[772].

Tablica 7. Rodzina Groszowickich

Źródło: Opracowanie własne.

72. Grzyniczowie

Nieznane jest pochodzenie rycerzy nazywanych Grzyniczami. Ulryk z Grzynicz pierwszy raz pojawił się na dokumencie księcia Bolka wystawionym 6 czerwca 1343 roku[773]. Był później świadkiem dokumentu Alberta strzeleckiego sporządzonego 20 kwietnia 1345 roku[774]. 23 lipca 1353 roku Rudolf, syn Ulryka

771 Ibidem, nr 1238.

772 Miejscowość zapisano jako *Groslowicz*, zob. OBA 2111, s. 12.

773 CDS I, nr 60 (Data dokumentu jest błędna — 1393. Biorąc pod uwagę listę świadków, dokument musiał być spisany w połowie XIV wieku. Prawdopodobnie zapisano C zamiast L).

774 CDS I, nr 35.

zwanego Grzynicz, sprzedał swoją wieś Raszowa leżącą w okręgu strzeleckim za 120 grzywien Piotrowi z Kamienia[775]. Później Grzyniczowie nie pojawiają się w źródłach.

73. Guiczko z Gorzkowa

W 1429 roku Guiczko z Gorzkowa (miejscowość zaginiona) sprzedał za 310 grzywien wieś Kadłub (14 km na północ od Strzelec Opolskich) Miczkowi Gaszowcowi[776].

74. Hanko z Uszyc

Z tej wsi leżącej pod Gorzowem pochodził Hanko — burgrabia (kasztelan) wieluński — który w 1387 roku sprzedał Uszyce (11,5 km na północny zachód od Gorzowa Śląskiego) Mikołajowi Przedborowi[777]. Później z tej wsi pisali się Krzywosądowie[778].

75. Haugwitzowie

Była to rodzina obcego pochodzenia pieczętująca się herbem przedstawiającym w czerwonym polu czarną głowę barana. Także w klejnocie znajdowała się głowa barana[779]. W księstwie niemodlińskim posiadali Niewodniki (*Newodnik*, 12 km na północny zachód od Opola)[780]. W 1400 roku wśród świadków na dokumencie Bolka IV pojawił się Henryk Haugwitz[781]. Do 1389 roku studiował on w Pradze, gdzie otrzymał bakalaureat[782]. W 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi znalazł się na liście wypowiednim przeciwko Namysłowowi[783].

775 CDS VI, nr 19 [regest].

776 F. Triest: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273.

777 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 235.

778 Zob. biogram Krzywosądowie z Uszyc.

779 J. Pilnáček, *Rody...*, D. 2, s. 647; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 233—235. Liczne przedstawienia pieczęci tej familii, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 329—348 (pieczęcie nr 274—304).

780 CDS VI, nr 111 [regest].

781 CDS VI, nr 90 [regest].

782 S. Koszyk: *Civis opoliensis sum (Studenci opolscy na uniwersytetach europejskich do końca XVIII w.)*. „Kwartalnik Opolski" 1986. T. 4, s. 118.

783 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

13 października 1401 roku napadł wraz z bratem Mikołajem, księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[784]. Z tego powodu wszyscy uczestnicy napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[785]. Ponowna ekskomunika została nałożona 9 stycznia 1403 roku[786]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[787], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[788]. W tym czasie potwierdził dla księcia opolskiego dokument z 1402 roku[789]. 22 sierpnia 1407 roku Henryk wraz z innym bratem — Merbotem — zawarli między sobą układ dziedziczny. Wynika z niego, że obaj nie byli do tego czasu żonaci[790]. Merbot żył jeszcze 27 maja 1415 roku[791]. W 1412 roku świadkiem dokumentu Bolka IV był Jan Haugwitz[792]. W 1414 roku Henryk wraz z Janem Haugwitzem wyruszył na wojnę do Prus[793]. Wspomniany Henryk 5 października tego roku sprzedał wikariuszom 1 grzywnę czynszów ze wsi Niewodniki[794]. Rycerz ten ostatni raz pojawił się na dwóch dokumentach Bolka IV z 1421 roku[795]. Po śmierci tego księcia przeszedł na dwór Bolka V. Był jednym z gwarantów zapisów tego Piasta dla Jadwigi z Besów[796]. Ich ojcem mógł być Jan Haugwitz, świadek na dokumentach Bolka IV w latach 1403—1410[797].

Synem jednego z braci Haugwitzów był zapewne Krzysztof Haugwitz, pan na Niewodnikach, mąż Barbary, córki Mikołaja[798]. Znalazł się on wśród licznych świadków na dokumencie Mikołaja I z 4 lutego 1453 roku potwierdzającym testament Bolka V[799]. W 1457 roku Jan Jelcz, Szymon Hoff, Jan Szywotski i Krzysztof Haugwitz walczyli z księżną legnicką, zapewne z polecenia księcia Mikołaja opolskiego. 30 października zawarli pokój, a na dokumencie Krzysztof zamieścił

784 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
785 Ibidem, nr 880.
786 MV. T. 5, nr 2056.
787 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
788 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
789 CDS VI, nr 96 [regest].
790 CDS VI, nr 111 [regest].
791 CDS VI, nr 135a [regest].
792 CDS VI, nr 129 [regest]. Jan znajdował się na końcu listy świadków.
793 OBA 2111, s. 13.
794 APWr. Rep. 107, nr 95.
795 CDS VI, nr 160 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 107.
796 LuBS, Bd. 2, s. 337.
797 CDS VI, nr 106 [regest]. Wymienienie go na pierwszym miejscu wśród świadków wyklucza raczej możliwość, że był on synem Henryka bądź Merbota, gdyż tak zaszczytne miejsce nie przypadłoby tak młodej osobie. APWr. Rep. 4f, nr 84h, 84k.
798 CDS VI, nr 240 [regest].
799 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

swoją pieczęć[800]. Niewątpliwie córką Henryka była Machna, która przekazała w 1483 roku wszystkie swoje posiadłości w Niewodnikach mężowi Janowi Topleńskiemu[801].

76. Heintz z *Crastolwicz*

Pochodził prawdopodobnie z Chrząstowic (10 km na wschód od Opola). Posiadał po matce i wuju części łąki oraz stawu przed wsią Mokry Daniec, które sprzedał za 3 grzywny 25 kwietnia 1401 roku Mikoszowi Świerczowi z Mokrego Dańca[802]. Zapewne jego matka należała do rodziny Świerczków.

77. Henryk z Domanic

Z Domanic pod Świdnicą pochodził Henryk. Jego rodzina wywodziła się od Jana z Domanic i jego pasierba Dobiesza[803]. W drugiej połowie XIV wieku Dobiesz (Tobiasz) wszedł w posiadanie wsi Damasko (dziś część Kazimierza) oraz Cieszkowa w okręgu kozielskim[804]. Jego synami byli zapewne Reinczko, Henryk i Hanusz. Pierwszy z nich był scholastykiem głogóweckim, plebanem w Śmiczu i kapelanem Władysława Opolczyka[805]. Książę sprzedał mu 5 grzywien rocznego czynszu ze Strzeleczek, który mogli dziedziczyć jego bracia[806]. Henryk między 1390 a 1400 rokiem potwierdził trzy dokumenty księcia Władysława. W 1396 roku był jednym z rozjemców w sporze między Piotrem Strzałą z Raszowej a klasztorem czarnowąskim. Do dokumentu wystawionego w tej sprawie przywiesił swoją pieczęć, która przedstawiała jego herb — w polu tarczy skos[807]. Po śmierci Władysława potwierdził jeszcze tylko jeden dokument jego żony z 30 marca 1408 roku[808]. Był żonaty z Katarzyną z Kórnicy, która w 1432 roku zapisała dzieciom swego

800 APWr. Rep. 3, nr 205.

801 CDS VI, nr 348 [regest].

802 CDS VI, nr 91 [regest]. Mokry Daniec leżał ok 7,5 km od Chrząstowic.

803 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 89, 130.

804 Sommerberg I, s. 972; NKKO, s. 165—166, nr 148—153 [regesty]; A. Weltzel: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung Cosel*. Berlin 1866, s. 73—74, 79, 82—83; E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 66—67, przyp. 1.

805 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 215—216.

806 CDS XXXIII, s. 142—143, nr 7.

807 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 216; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 234—235 (pieczęć nr 160).

808 APWr. Rep. 107, nr 71.

brata, Henrykowi i Katarzynie z Kórnicy, wszelkie swoje dobra w Rogach leżących pod Koźlem[809].

78. Henryk Kranski

Ze wsi Kranski — prawdopodobnie dzisiejsze Skrońsko (12 km na północ od Olesna) — pochodził Henryk[810]. Należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego. Henryk pierwszy raz u boku Piasta niemodlińskiego został odnotowany 1 lutego 1439 roku z tytułem starosty strzeleckiego[811]. Na tym stanowisku zajął miejsce Gumprechta z Bierawy. Henryk świadczył na dokumentach księcia podczas jego pobytu w Strzelcach[812]. Był jednym z zaufanych Bernarda, gdy ten przyrzekł przekazać większość swoich ziem bratankowi — Bolkowi V[813]. 18 kwietnia 1452 roku za wierną służbę otrzymał od księcia miasto Dobrodzień[814]. Henryk zmarł po 6 października 1454 roku[815].

79. Henryk Kuropas

Pochodził ze wsi Kuropas (*Kuropes*, 3 km na zachód od Korfantowa). W 1383 roku sprzedał wieś Błażejowice (*Blazegowitz*, dzisiejsze Błażejowice Dolne, 5 km na północny zachód od Głogówka) Adamowi Besowi za 300 grzywien[816].

---

809 A. Weltzel: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 100.

810 J. Horwat jego nazwisko zapisał jako Chrząstkowski oraz uznał za właściciela Chrząszczyc, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 397. Willan z Chrząszczyc był zapisywany jako *Crempschutz lub Crampschutz*, zob. APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67. Henryk był natomiast określany jako *Crenzkowsky*, zob. CDS I, nr 116; CDS VI, nr 215 [regest]. Według Marka Królikowskiego Henryk pisał się z bliżej nieznanego Krążkowa, zob. Idem: *Starostowie strzeleccy od XIV do XVI w.* „Śląsk Opolski" 2004, nr 2, s. 4. Aleksandra Starczewska-Wojnar, Rafał Górny i Henryk Niestrój uznali, że pochodził z Kleczkowa (dziś osiedle we Wrocławiu), zob. *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. Barciak, K. Müller. T. 2. Opava—Opole—Katowice 2011, nr 621.

811 CDS VI, nr 200 [regest].

812 Schirnding. Bd. 4, nr 2521c; CDS VI, nr 215 [regest]; CDS I, nr 116; J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3.; APO. Am Olesna, nr 5; B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = Idem: *Widymat lubliniecki...*, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12; CDS I, nr 125.

813 CDS VI, nr 226 [regest].

814 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 30.

815 CDS I, nr 125.

816 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70.

80. Henryk Nostiz

Pochodził z rodziny napływowej, wywodzącej się z Górnych Łużyc[817]. Pieczętowała się ona herbem przedstawiającym dwa szachowane turze rogi w słup na opak[818]. Henryk był pisarzem Bolka IV w latach 1421—1423[819]. Później potwierdził jeszcze dokument tego księcia z 27 lutego 1425 roku[820]. Jego krewnym był Kacper, świadek dokumentu Bolka V z 30 kwietnia 1459 roku[821]. Nie wiadomo, skąd Henryk Nostiz przybył do księstwa opolskiego, gdyż wcześniej nie byli notowani na tych terenach inni przedstawiciele tej rodziny.

81. Henryk z Rakowa

Na przełomie XIV i XV wieku do księstwa opolskiego przybył Henryk z Rakowa (*Rackau*, 15 km na zachód od Raciborza)[822]. Należał do otoczenia Władysława Opolczyka, który za wierną służbę nadał mu wieś Jełową (*Gilowa*, 19 km na północny wschód od Opola) leżącą w okręgu opolskim[823]. Po śmierci tego Piasta Henryk służył jego żonie Ofce. Został wówczas starostą na nowym zamku opolskim[824]. Z tym tytułem został odnotowany 30 maja 1404 roku, kiedy to książę opolski określił granice między jego wsią Jełową a osadą Węgry[825]. Funkcję tę pełnił najpóźniej do 15 września 1410 roku, kiedy to starostą na nowym zamku był już Przecław z Kühschmalz. Henryk żył jeszcze 8 marca 1421 roku, gdyż z testamentu Jana Kropidły wynika, że książę zapisał Bolkowi V 80 grzywien, za które miał on przejąć Iławę (obecnie przysiółek przy wsie Grabina) od Rakowskiego.

817 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 260.

818 A. Schellenberg: *Schlesische Wappenbuch*. Görlitz 1938, tabl. 18, szp. 96; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 416—417.

819 APWr. Rep. 107, nr 107; CDS VI, nr 159, 160, 169 (na trzech ostatnich dokumentach nie jest podana jego funkcja, lecz znajduje się informacja, że polecono mu spisać dokument). D. Veldtup zna tylko jeden dokument spisany przez Henryka, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 473.

820 Rep. 4f, nr 14.

821 CDS VI, nr 243.

822 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 407.

823 CDS VI, nr 88 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 236.

824 J. Sperka podaje, że był burgrabią na nowym zamku opolskim i związał się z Bolkiem IV, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 236. Nowy zamek należał do księżnej Ofki, więc Henryk był starostą z jej ramienia, zob. rozdział 4. Bolko IV wystawił dokument dla tego urzędnika, gdyż zapewne Jełowa znajdowała się w jego części okręgu opolskiego.

825 CDS VI, nr 103 [regest].

Z posiadaniem tej wsi był związany obowiązek służby wojskowej z jednym rycerzem[826]. Krewnym Henryka był Mikołaj Rakowski z Rakowa, który uczestniczył w wyprawie do Prus w 1414 roku w armii księcia Jana opawskiego[827].

82. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi

Pochodził z Reńskiej Wsi (*Renischdorf*, niedaleko Kędzierzyna-Koźla, ewentualnie wieś leżąca pod Nysą). W 1386 roku pisarz Władysława Opolczyka, a następnie zarządca jego dworu[828]. W 1425 roku był świadkiem na dyplomie Bolka IV był Kunczko z Reńskiej Wsi[829].

83. Henryk z Śmicza

Pochodził ze wsi Śmicz (*Smecz*, 4,5 km na północny zachód od Białej). Mógł wywodzić się z rodziny Schnellenwalde herbu Lis, która posiadała tę wieś w XIII wieku[830], ale mógł być także tożsamy z Henrykiem Stangem, który wraz z braćmi zakupił w 1329 roku sołectwo w Śmiczu[831]. Ewentualnie pochodził z całkiem innej rodziny. Henryk pierwszy raz jako świadek pojawił się na dokumencie księcia Bolesława niemodlińskiego wystawionym 3 lutego 1347 roku. Dotyczył on sprzedaży wsi Magnuszowice przez Michała z Sokołowa za 126 grzywien Henrykowi Quasowi i Piotrowi, wójtowi niemodlińskiemu[832]. Później Henryk należał także do otoczenia księcia Konrada II oleśnicko-kozielskiego. W 1368 roku jako pasowany rycerz trzy razy potwierdził zakup i spłacenie wsi Ciesznów przez tego księcia od Dobiesza z Domanic[833]. W 1371 oraz 1373 roku Henryk otwierał listę świadków przywilejów dla Krapkowic i Głogówka wystawionych przez Henryka

826 CDS VI, nr 157 [regest]. O położeniu Iławy, zob. F. Triest: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 1040.

827 OBA 2111, s. 17. Kolejny Rakowski wymieniony na dokumencie z 2 lutego 1434 roku, zob, CDS VI, nr 188 [regest].

828 CDS VI, nr 71 [regest]. Pełny biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 235.

829 APWr. Rep. 4f, nr 15.

830 M.L. Wójcik: *Prudnik we władaniu panów z Szybowic*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. Dominiak. Prudnik 2016, s. 35—49.

831 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1171; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

832 CDS VI, nr 16 [regest].

833 NKKO, s. 165—166, nr 151—153 [regesty].

niemodlińskiego[834]. W 1379 roku wymieniony na pierwszym miejscu na liście świadków dokumentu tego samego Piasta, dotyczącego ufundowania w Głogówku kolegiaty[835]. Ostatni poświadczony przez niego dokument został spisany w następnym roku. Książę Henryk przekazywał wówczas miód ze wsi Szydłów kolegiacie głogóweckiej[836].

84. Herburt Felsztyński (Füllstein)

Pieczętował się w herbem przedstawiającym w czerwonym polu trzy miecze w roztrój zatknięte w jabłku[837]. Jego krewni osiedlili się na Rusi[838]. Był burgrabią gryżowskim z ramienia księcia Bernarda[839]. Z tym tytułem pierwszy raz pojawił się w 1407 roku[840]. 12 października 1418 roku był świadkiem dokumentu wystawionego przez Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego w Głogówku[841]. Przed 30 września 1420 roku biskup Konrad zastawił Herburtowi 27,5 grzywny czynszów na mieście Prudniku i kilku wsiach, które książę Bernard odkupił przed 13 lipca 1421 roku[842]. Ostatni dokument księcia Bolka IV, który zatwierdził, był wystawiony 25 kwietnia 1426 roku w Morawskiej Ostrawie[843]. Był ostatnim burgrabią gryżowskim, gdyż zamek uległ zniszczeniu w czasie wojen husyckich[844]. Alfons Nowack identyfikował burgrabiego z Herburtem Füllsteinem wymienionym w liście Zygmunta Luksemburskiego z 9 czerwca 1421 roku[845]. Możliwe, że urzędnik księcia Bernarda był

834 DB. Bd 1. Th. 1, s. 58; *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 185.

835 CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

836 CDS XXIII, s. 140, nr 3.

837 J. Szymański: *Herbarz...*, s. 135. Zdjęcia kilku ich pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 256—263 (pieczęcie nr 185—192).

838 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 225—226.

839 J. Horwat błędnie podaje, że był starostą niemodlińskim, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 370.

840 H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. W dokumencie został on określony jako *Herburd Purggraffe*. Na temat zamku leżącego nieopodal Piorunkowic, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 387—388.

841 A. Knoblich: *Bermertungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebite der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1.* ZFGS 1871. Bd. 10, s. 497.

842 CDS VI, nr 166 [regest].

843 CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

844 A. Nowack: *Burg Greißau bei Neustadt O/S.* „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1918. Bd. 14 s. 98.

845 SRS VI, nr 7; A. Nowack: *Burg Greißau...*, s. 97.

tożsamy z Herburtem Pansem, który w 1393 roku sprzedał Rogów rodzinie Besów[846].

85. Hincza z Dąbrowy

Na terenie księstwa opolskiego istniało kilka wsi o nazwie Dąbrowa. Nie wiadomo, z której pochodził Hincza. W 1414 roku wyruszył z księciem niemodlińskim na wojnę do Prus[847].

86. Hincza Kostka z Małego Kalinowa

Był właścicielem wsi Mały Kalinów (*Cleynen Calinaw*, dzisiejsze Kalinowice, 9,5 km na zachód od Strzelec Opolskich). Hincza pojawił się na dokumencie wystawionym 6 października 1454 roku[848].

87. Hinko

Był zarządcą księcia Alberta i pojawiał się na dokumentach tego księcia wystawianych od 21 marca 1350 roku aż do 29 września 1354 roku[849].

88. Huczko z Miechowic

Z Miechowic (obecnie część Bytomia) leżących w okręgu bytomskim pochodził Huczko, który poświadczył kilka dokumentów księcia Bolka III w latach 1357—1359[850].

---

846 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125; O. Łaszczyńska: *Ród Herburtów w wiekach średnich*. Poznań 1948, s. 369—371.

847 OBA 2111, s. 12.

848 CDS I, nr 125.

849 CDS VI, nr 17, 19, 21, 22 [regesty]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., nr 1, s. 4 [niedokładny regest].

850 APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ. T. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ. T. 4, nr 677 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 65d.

89. Imbram z Poczołkowa

Ze wsi Poczołków (*Poczolkau*, 9,5 km na północny zachód od Dobrodzienia) wywodził się Imbram. Pojawił się jako świadek na dokumencie księcia Bernarda z 24 grudnia 1407 roku[851]. Był właścicielem obecnie zaginionych Ruskowic leżących w okręgu strzeleckim, które sprzedał 2 lipca 1409 roku klasztorowi jemielnickiemu za 16 grzywien[852]. Prawdopodobnie wyruszył na wojnę głodową wraz z innymi rycerzami opolskimi[853]. Jego krewnym był zapewne Tomasz z Poczołków, który także brał udział w wojnie głodowej, oraz Młody Turski, wymieniony na liście wypowiednim wraz z Poczołkiem[854]. 21 stycznia 1417 roku Tomasz sprzedał Bzinicę (dzisiejsza Bzinica Stara koło Dobrodzienia) Wienczkowi, mieszczaninowi strzeleckiemu, za 50 grzywien[855].

90. Irrenbergowie

Z jednego z księstw dolnośląskich do księstwa opolskiego przybyli Irrenbergowie. Rodzina pochodziła z Miśni. Pierwszym jej przedstawicielem na Śląsku był Ulman de Irnberg[856]. Jego synem był Jan Ulman von Irrenberg, pleban w Niemodlinie, wikariusz opolski, kapelan i pisarz Bolka IV w okresie, gdy zarządzał on w księstwie niemodlińskim[857]. Krewnymi (prawdopodobnie bratankami) Ulmana byli Konrad, Mikołaj i Henryk Irrenbergowie z Skarbiszowa (*Carbischow*, 14 km na północny zachód od Opola), świadkowie na kilku dokumentach księcia Mikołaja I z połowy XV wieku[858]. Jan Irrenberg z Ochodza (*Ochodi*, 9 km na

851 APWr. Rep. 4f, nr 68.

852 APWr. Rep. 4f, nr 66.

853 OBA 2111, s. 11. Wśród rycerzy wypowiadających wojnę zakonowi pojawia się Poczolk, zapewne tożsamy z Imbramem Poczolkiem.

854 OBA 2111, s. 11.

855 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 27.

856 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 237—238.

857 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 151. CDS VI, nr 75 [regest]. D. Vedtrup, a za nim R. Sękowski, błędnie uznał Jana za pisarza Władysława Opolczyka, choć spisywał on wyłącznie dokumenty dla jego bratanka, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 472; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 3, s. 220. W 1392 roku wymieniony jako kleryk w Spirze, zob. MV. T. 5, nr 642. Pierwsze informacje o Janie pochodzą z 29 marca 1370 roku oraz 24 sierpnia 1375 roku, zob. CDS VI, nr 49; Neisser Lagerbücher, nr 588.

858 APWr. Rep. 4f, nr 11e; CDS VI, nr 207, 208, 209 (tu tylko Mikołaj Irrenberg ze Skarbiszowa), 237; CDS IX, nr 971; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 102; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38 (Henryk). Mikołaj Irrenberg raz poświadczył dokument dla księcia Bernarda, zob. K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.

południowy wschód od Opola) i Jan Irrenberg z Domecka (*Domeczko*, 11 km na południowy wschód od Opola) poświadczali natomiast wiano dla Magdaleny, żony księcia opolskiego[859]. Synem Jana z Domecka był późniejszy starosta niemodliński z ramienia Mikołaja I[860].

91. Jakub Rokicia

Jakub zwany Jakuszem Rokicią, właściciel Kotórza (*Chotorz*, dzisiejszy Kotórz Wielki, 12 km na północny wschód od Opola), był świadkiem na dokumencie spisanym dla klasztoru w Czarnowąsie w 1418 roku[861]. Nie wiadomo, czy przydomek *Rockica* oznaczał, że pochodził ze wsi Rokicie (*Rokicz*, obecnie część Raszowej 11 km na północ od Kędzierzyna-Koźla) należącej do Strzałów. Jakub nie pojawiał się w innych źródłach.

92. Jakusz

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku wyruszył wraz z armią księcia Bernarda na wojnę do Prus[862].

93. Jakusz i Jędrzej

Bliżej nieznani bracia, którzy pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechali wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[863] za co wraz z innymi uczestnikami ataku zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[864]. Ponownie kary kościelne zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku[865]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny obłożono klątwą uczestni-

859 LuBS. Bd. 2, s. 333. Na południowy zachód od Domecka znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 292.

860 CDS VI, nr 279 [regest]. W osadzie znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 279—280.

861 CDS I, nr 94.

862 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 237—238.

863 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

864 Ibidem, nr 880.

865 MV. T. 5, nr 2056.

ków napadu[866], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[867]. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

94. Jakusz z Kłodoboku

Był synem Szymona, wójta nyskiego[868]. W księstwie nyskim posiadał wieś Kłodobok (*Clodebog*, nieopodal Grodkowa)[869]. Na dokumencie Jana Kropidły i Bolka IV z 9 lutego 1382 roku wśród świadków znalazł się Jakusz ze Starego Paczkowa (*Alden Paczkow*, nieopodal Paczkowa)[870]. Cztery lata później został zapisany jako Jakusz Kłodobog ze Starego Paczkowa[871].

95. Jakusz z Siołkowic

27 stycznia 1398 roku poświadczył dokument księcia Bolka IV[872]. Jedyny znany właściciel Siołkowic (*Sodilkowicz*, dzisiejsze Stare Siołkowice 11,5 km na północny wschód od Skorogoszczy).

96. Jan

W 1361 roku został odnotowany jako włodarz księcia Alberta w Lublińcu[873].

97. Jan

Był zarządcą Dobrodzienia. W 1422 roku otrzymał od księcia wieś Jeżową (*Jezowa*, 13,5 km na północ od Lublińca) leżącą w okręgu lublinieckim, z której był zobowiązany do służby na koniu wartym 3 grzywny[874]. 3 maja 1434 roku jego

866 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
867 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
868 E. Wółkiewicz: *Urzędnicy miejscy Nysy do 1618 roku*. Toruń 2013, s. 35—36; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 114—116.
869 Neisser Lagerbücher, nr 319.
870 APWr. Rep. 4f, nr 72aa.
871 APWr. Rep. 107, nr 31.
872 CDS I, nr 68.
873 D 370, s. 79—80; L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 64—65.
874 CDS I, nr 106.

córka Zyguna sprzedała Jeżową za 70 grzywien groszy polskiej miary Janowi Strzale z Pawonkowa[875].

98. Jan Baran

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku wyruszył z księciem niemodlińskim na wojnę do Prus[876].

99. Jan Benkwicz

Dla Bolka V potwierdził dokument z 21 sierpnia 1430 roku[877]. W 1437 roku został odnotowany jako starosta chrzelicki[878]. Jego pochodzenie jest nieznane.

100. Jan Bielik z Wędryni

Być może pochodził z rodziny Babka z Wędryni (*Wendrina*, 7,5 km na zachód od Olesna)[879]. Przed 12 lipca 1455 roku jako sędzia ziemski oleski potwierdził sprzedaż młyna w Kraskowie dokonaną przez Mikołaja Bogackiego i jego małżonkę Annę na rzecz Henryka Kozłowskiego[880].

101. Jan Biler

W 1414 roku wraz z innymi rycerzami księcia Bernarda wyruszył do Prus na wojnę z zakonem krzyżackim[881].

875 CDS I, nr 112.
876 OBA 2111, s. 11.
877 CDS XXXIII, s. 33, nr 12.
878 APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39 (tu zapisany jako *Schenkwitz*).
879 Zob. biogram Babka z Wędrynia.
880 APO. Am Kluczborka, nr 27.
881 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

102. Jan Heller

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku wyruszył z armią księcia niemodlińskiego na wojnę z zakonem krzyżackim[882].

103. Jan z Jasienia

Był właścicielem wsi Jasienie (*Jassienyc*, 16,5 km na północny zachód od Olesna). Jan był świadkiem na dokumencie księcia Bernarda wystawionym 6 stycznia 1449 roku[883].

104. Jan z Melbaum

Bliżej nieznany. W 1388 roku kupił za 45 grzywien od Guty, wdowy po Ludwiku Stange, jej dobra dziedziczne w Laskowicach (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka)[884].

105. Jan Meylir

Bliżej nieznany rycerz, który brał udział w wojnie głodowej, towarzysząc księciu Bernardowi[885].

106. Jan Meysnerdorf

Miejscowość *Meysnerdorf* nie jest znana na Śląsku. Jan był jednym z rycerzy księcia Bernarda, który w 1414 roku znalazł się na liście wypowiednim wysłanym do Malborka[886].

882 OBA 2111, s. 18.
883 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.
884 CDS VI, nr 73 [regest].
885 OBA 2111, s. 11.
886 Ibidem.

107. Jan Mezebor

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej władzy Bolka IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[887]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[888]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[889]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[890], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[891]. Brak o nim informacji w późniejszych dokumentach.

108. Jan z Milic

Pracownik kancelarii Bolka I i Bolka II. Pisał się z Milic (12,5 km na północny wschód od Głubczyc). Był także kanonikiem opolskim[892].

109. Jan z Nowej Wsi

Pochodził z Nowej Wsi (*Newemdorff*, dzisiejsza Polska Nowa Wieś, 11 km na zachód od Opola). 6 października 1454 roku kupił od Jana z Zakrzowa za 100 grzywien z prawem odkupu w ciągu trzech lat wszystko, co ten posiadał we wsiach Obrowiec (*Obrowicz*, 5 km na południowy wschód od Krapkowic) i Dąbrówka, a dobra te przekazał do wiernych rąk Hinczy Działoszy z Kobylic i Mikołaja Zwojskiego z Kalinowa[893]. 7 maja 1458 roku Jan z Nowej Wsi zakupił Zakrzów, Obrowiec i Dąbrówkę (wsie pod Gogolinem) od Jana z Zakrzowa za 470 grzywien oraz

887 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
888 Ibidem, nr 880.
889 MV. T. 5, nr 2056.
890 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
891 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
892 APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regest]; CDS XVI, nr 2946, 3017, 3044, 3196, 3304; D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, nr 23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]; CDS VI, nr 4; APWr. Rep 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest], APWr. Rep. 108, nr 1 = CDS XVI, nr 3340; CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29. Dokładne omówienie, zob. M.L. Wójcik: *Kancelaria Bolesława I opolskiego (1279—1313)*. „Opolski Rocznik Muzealny" 2014, nr 20, s. 33—34.
893 CDS I, nr 125.

sprzedał mu Nową Wieś za 100 grzywien[894]. Krewnymi Jana Nowowiejskiego byli Mikołaj Miodek, Jan Bandzisz, Przecław Mikołaj Filusz, Jan Bogusz z Sieronowic, Czambor Cluka, Henryk i Mikołaj Działoszowie. 12 stycznia 1456 roku potwierdzili oni przed Janem, księciem oświęcimskim, szlacheckie pochodzenie Jana z Nowej Wsi[895]. W okresie nowożytnym rodzina ta pieczętowała się herbem Ostoja[896].

110. Jan z Rzeczyc

Prawdopodobnie był świadkiem na dokumencie wystawionym 22 listopada 1311 roku dotyczącym sprzedania alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu. Jan otwierał listę świadków i został określony jako pan[897]. Rycerz Jan z Rzeczyc (*Rzeczicz*, 13 km na północny zachód od Gliwic) był poświadczony w 1317 roku[898].

111. Jan ze Zwiastowic

Pisał się ze Zwiastowic (*Swestowicz*, 8 km na wschód od Głogówka) i pieczętował się herbem podobnym do polskiej Doliwy[899]. W okresie, gdy okręg głogówecki należał do księżnej Ofki, Jan był zwolennikiem przekazania Głogówka bratankom Władysława II. Z tego powodu został uwięziony wraz z Bernardem z Glesina i innymi niewymienionymi z imion rycerzami. Wolność odzyskał po zawarciu ugody między zwaśnionymi stronami, co miało miejsce 26 listopada 1406 roku[900]. W 1418 roku był świadkiem dokumentu Bernarda i Bolka IV wystawionego w Głogówku[901]. Pojawił się tylko na jednym dokumencie księcia Bolka IV z 25 kwietnia 1426 roku, wystawionym w Morawskiej Ostrawie[902]. 2 marca 1431 roku zakupił od Bernarda z Zabierzowa (10,5 km na północny wschód od Głogówka) ćwierć

894 CDS II, s. 99, nr 31.

895 CDS I, nr 128. Szlachectwo potwierdzili także nienależący do jego krewnych Mikołaj Friedlandzki i Paszek Buchta.

896 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1411.

897 APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]. Zapisany tu jako Jan z *Dewich*.

898 J. Chrząszcz: *Beiträge zur Geschichte der Pfarreien im Archipresbyterat Gleiwitz*, „Oberschlesien" 1902—1903. Jg. 1, s. 27. Dokument znany z tłumaczenia, możliwe, że sfałszowany, zob. B. Kloch: *Sieć parafialna archiprezbiteratu gliwickiego w średniowieczu — głos w dyskusji*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 2004. T. 19, s. 14—15.

899 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1453—1454.

900 CDS VI, nr 109, 110 [regesty].

901 A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen*..., s. 497.

902 CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

dochodów sądowych z Walców (niedaleko Zwiastowic) z możliwością odkupu za 10 grzywien[903]. W 1450 roku otrzymał od księcia Mikołaja jako pana brzeskiego wieś Czepielowice leżącą pod Brzegiem[904].

112. Jankowiccy, (z) Jankowic

Pochodzili z Jankowic (kilka wsi na Śląsku posiada taką nazwę). Pierwszym przedstawicielem tej rodziny w księstwie opolskim był Mikołaj Jankowic, świadek na dokumencie Agnieszki strzeleckiej wystawionym 28 października 1371 roku[905]. Później potwierdził jeszcze dwa dokumenty księcia Henryka niemodlińskiego z lat 1376—1380 roku[906]. Jego bratem bądź synem mógł być Piotr z Jankowic, który poświadczył dokument księżnej strzeleckiej z 25 września 1375 roku[907]. Piotr z Jankowic (*Peter Jenkowicz*) wraz z Hansem należeli na przełomie XIV i XV wieku do otoczenia bratanków Władysława Opolczyka[908]. Hans z Jankowic brał udział w wojnie głodowej[909]. Następnie znalazł się w otoczeniu Bolka V[910]. Jego synem był zapewne Piotr z Jankowic, który był pisarzem nadwornym Bolka V i sporządził dla niego dokument z 31 grudnia 1441 roku[911]. Kolejne dokumenty spisał 3 października i 9 grudnia 1447 roku[912]. W 1448 roku dla tego księcia sporządził dwa dokumenty: z 10 marca i 26 maja[913]. Był także świadkiem na dokumencie Bernarda z 6 maja 1450 roku, kiedy to książę niemodliński przekazał Wołoszkowi księstwo niemodlińskie i zapisał księstwo

903 APWr. Rep. 12, nr 36.

904 CDS IX, nr 943 [regesty].

905 APWr. Rep. 4f, nr 11q.

906 CDS VI, nr 56 (tu nazwisko przekręcone na *Stekowicz*); DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

907 CDS VI, nr 55 [regest].

908 R. Sękowski uznał ich za przedstawicieli rodziny Jamkowskich ze Starej Jamki, zob. Idem: *Herbarz...*, T. 3, s. 229. Przeciw Starej Jamce jako siedzibie rodu przemawia przede wszystkim fakt, iż wieś ta należała do rodziny Borschitzów. Zarówno Erich Graber, jak i D. Veldtrup identyfikowali tę miejscowość jako Jankowice niedaleko Rybnika, co jest bardziej prawdopodobne, zob. CDS XXXIII, s. 34; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 485. Jan i Piotr są wymienieni w 1397 roku, zob. E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20. Piotr był także świadkiem na dokumencie księcia Bernarda z 11 października 1401 roku, zob. CDS VI, nr 94 [regest].

909 OBA 2111, s. 18.

910 APWr. Rep. 4f, nr 84b; CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60.

911 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

912 T. Konietzny: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64.

913 CDS XXXIII, s. 34, nr 15, 16.

strzeleckie, za co książę głogówecki miał pomóc stryjowi spłacić długi. Świadkami były wówczas zarówno osoby z otoczenia Bernarda, jak i Bolka[914]. Piotr z Jankowic spisał także testament Bolka V z 27 czerwca 1451 roku, po czym zniknął ze źródeł[915]. Najbardziej prawdopodobne wydaje się, iż zmarł po tej dacie. Przed 1419 roku do Jankowskich należała wieś Góra, która opustoszała i której część została przez księcia niemodlińskiego sprzedana za 70 grzywien Ottonowi Czuchtendorfowi. Z dokumentu wynika, że należała ona niegdyś do Jankowica, a w momencie transakcji była opuszczona[916].

113. Janusz *Polmese*

Pochodził prawdopodobnie ze wsi Polski Łan (dzisiejsze Suche Łany, 1 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich[917], *Polmese* to może zniekształcona nazwa Polski Łan). Jego rodzice byli właścicielami części wsi Mokrego Dańca, które sprzedał 11 listopada 1353 roku Świerczowi z Mokrego Dańca[918].

114. Jarosław

Był sędzią na dworze księcia Alberta. Z tym tytułem został odnotowany dwukrotnie: 19 maja 1361 i 22 stycznia 1366 roku. Mógł być tożsamy z którymś z Jarosławów — Jarosławem Czonkiem bądź Jarosławem z Zacharzowic[919].

115. Jarosław Czonek

Jarosław, zwany Czonek, był świadkiem dwóch dokumentów Alberta strzeleckiego. Pierwszy raz poświadczył sprzedaż wsi Borycz Świerczowi z Mokrego Dańca wraz z prawem patronatu w kościele raszowskim, co miało miejsce 29 września 1354 roku[920], drugi raz pojawił się na dokumencie

914 CDS VI, nr 226 [regest].

915 Národní archiv v Praze. Archiv České Kruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

916 C 174a, s. 7, nr 4.

917 Na temat identyfikacji osady, zob. A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 38.

918 CDS VI, nr 21 [regest].

919 D 370, s. 79—80; CDS VI, nr 34 [regest]. Zacharzowice to wieś niedaleko Toszka. Ponieważ właściciel tej wsi wzmiankowany jest tylko raz na dokumentach książąt opolskich (CDS VI, nr 27 [regest]), nie uwzględniam go w niniejszej pracy.

920 CDS VI, nr 22 [regest].

wystawionym 18 sierpnia 1359 roku, który znów dotyczył Świercza[921]. Być może był jego przyjacielem.

116. Jasiek

Był włodarzem (prokuratorem) księcia Bolesława I. Wymieniony tylko raz na jego dokumencie z 1 września 1310 roku[922].

117. Jasiek

Był kasztelanem (zarządcą zamku) Gryżowa (*Grisow*, 13,5 km na zachód od Białej, przy osadzie Piorunkowice) z ramienia księcia Bolesława Pierworodnego. Wymieniony tylko raz na jego dokumencie z 26 lutego 1337 roku[923]. Zarządzał samym zamkiem gryżowskim, gdyż wieś o tej nazwie leżała w księstwie nyskim (1 km na zachód od Piorunkowic, pod drugiej stronie granicznej rzeki — Ścinawy Niemodlińskiej)[924].

118. Jasiek z Czyżowic

Pochodził ze wsi Czyżowice (*Czeislowicz*, 5 km na północ od Prudnika). Był starostą głogóweckim za panowania Władysława Opolczyka. Z tą funkcją poświadczony był 15 października 1396 roku (zapisany został wówczas jako *Czysslaw*). Znana jest jego pieczęć przedstawiająca hełm z labrami[925]. Najpewniej jego córką była Anna z Czyżowic, żona Piotra Schoffa[926].

---

921 CDS VI, nr 27 [regest].

922 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest].

923 CDS XXIX, nr 5844.

924 W połowie XIV wieku spór pomiędzy biskupem wrocławskim a księciem niemodlińskim o wsie w okolicy zamku gryżowskiego (Lipowa, Węża, Gryżów) rozstrzygał cesarz poprzez wyznaczonych przez niego sędziów, zob. B. Czechowicz: *...ad praesentiam regis cracoviae provocavimus... Dlaczego książę Bolko I Niemodliński pozwał w 1359 roku biskupa wrocławskiego przed sąd Kazimierza Wielkiego?* „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 2012. T. 32, s. 245—253. O zamku zob. A. Nowack: *Burg Greißau...*, s. 95—100.

925 CDS I, nr 67; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 260 (tu biogram Jaśka, w którym autor zakładał możliwość powiązań tego rycerza z rodziną Czesławiczów). W ostatniej pracy Jerzy Sperka uznał za Markiem L. Wójcikiem, że Jasiek pochodził z Czyżowic, zob. J. Sperka: *Władysław, książę opolski...*, s. 299, przyp. 167. Pieczęć Jaśka, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, ilustracja nr 15; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 216—217 (pieczęć nr 137).

926 CDS VI, nr 159 [regest].

119. Jasiek Kustra

Jasiek Kustra pochodził prawdopodobnie ze Śląska bądź Czech. Jego herbem była czarno-srebrna tarcza dzielona w pas, a klejnotem 3 głowy łabędzie (bądź gęsie)[927]. Był on jednym z najbliższych dworzan Władysława Opolczyka, od którego otrzymał dobra na Rusi. Wiadomo, że miał brata Dobrogosta[928].

Wdową po rycerzu Jaśku Kustrze była Anna. W 1406 roku podarowała wikariuszom opolskim 5 grzywien czynszów, w zamian za co miano odprawiać raz w tygodniu mszę świętą[929]. Dwa lata później prosiła kurię rzymską o zniesienie interdyktu w swoim kościele[930]. W 1412 roku w dokumencie określającym podział dóbr rodziny Śmiłów podano, że Anna Kustrowa posiada pewne prawa (prawdopodobnie część czynszów) we wsi Smieldorf (dzisiejsza Chróścina)[931].

120. (z) Kadłubca

Ze wsi Kadłubiec (*Codlubicz*, 12 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) pochodził Borko, świadek na dokumentach Alberta strzeleckiego spisanych w 1362 i 1364 roku[932]. W 1414 roku Mikołaj z Kadłubca udał się na wyprawę do Prus wraz z księciem Bernardem[933]. Później nie pojawia się w źródłach.

121. Kamieńcowie, (z) Kamienia

Ze wsi Kamień (*Kamen*, dzisiejszy Kamień Śląski, 12,5 km na północny wschód od Krapkowic)[934] pochodzili Kamieńcowie, którzy używali herbu określanego

927 S. Mikucki: *Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego*. „Studia Źródłoznawcze" 1958. T. 3, s. 112; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 263—265.

928 Dokładny biogram Jaśka, zob. Ibidem, s. 263—265.

929 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte*..., Bd. 2, s. 838.

930 AS I, nr 349.

931 CDS VI, nr 129 [regest].

932 Inwentarz 4f, s. 1234. O tym dokumencie zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519g. Natomiast o dokumencie z 1364 roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 3106 = A. Weltzel, *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

933 OBA 2111, s. 11.

934 R. Sękowski podaje, że pochodzili z Pawonkowa, zob. R. Sękowski, *Herbarz*..., T. 3, s. 293. Jest to jednak niemożliwe, gdyż wieś ta należała do rodu Strzałów, zob. biogram Strzałów. Z kolei J. Pilnáček przypuszczał, iż rodzina wywodziła się z Kamienia znajdującego się w okręgu oleskim, zob. Idem: *Rody*..., D. 1, s. 264. J. Horwat raz uważa, że rodzina ta wywodziła się z Kamieńca koło Koźla, a innym razem podaje Kamień Śląski jako gniazdo rodowe tego rodu, zob. Idem: *Księstwo*

jako Zet (tzw. podwójny hak)[935]. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Tomasz z Kamienia, kasztelan Białej, który w 1293 roku świadkował na dokumencie Bolesława opolskiego[936]. Posiadał on dobra w Tomicach[937]. Ostatni raz z tym tytułem pojawił się w 1301 roku, kiedy to był jednym z sędziów w sporze między zakonnikami z Lubiąża a Adamem z Pisarzowic[938]. Tomasz był wówczas pasowanym rycerzem. Jego synami byli Jakub, Bertolt, Jan i Tomasz, właściciele alodium w Tomicach, do którego zrzekli się praw na rzecz klasztoru w Lubiążu za 50 grzywien, co potwierdza dokument z 29 listopada 1312 roku[939]. Jan, będąc już pasowanym rycerzem, potwierdził dokument księcia Alberta strzeleckiego z 21 czerwca 1323 roku[940]. Pojawił się także jako świadek na dokumencie tego księcia wystawionym 20 kwietnia 1345 roku[941]. Tomasz był natomiast świadkiem na dokumencie Alberta strzeleckiego z 1325 roku[942], a w 1328 roku pojawił się na dokumencie księcia bytomskiego[943]. W styczniu i lutym 1350 roku książę strzelecki nadał rycerzowi Tomaszowi prawo książęce wraz z wyższym sądownictwem oraz prawem łowieckim we wsi Kielcza[944]. Bracia Jan i Tomasz razem poświadczyli dokument Alberta strzeleckiego z 21 marca 1350 roku[945]. Tomasz znalazł się wśród świadków na dokumentach tego księcia z 1358 i 1361 roku[946]. W 1353 roku miało dojść do podziału rodzinnego majątku pomiędzy Tomasza i Piotra. Kamień pozostał przy Piotrze, a Kielczę przejął Tomasz[947]. W tym samym roku Piotr z Kamienia nabył za 120 grzywien wieś Raszową w okręgu strzeleckim od Rudolfa, syna Ulryka zwanego Grzymicz[948]. Innym przedstawicielem

bytomskie i jego podziały do końca XV wieku. Gliwice 1993, s. 94; Idem: *Księstwo opolskie*..., s. 428. Rodzina ta na pewno nie wywodziła się z Kamienia koło Bytomia, gdyż w 1324 roku zakupił go Klemens Świętopełkowic, zob. CDS XVIII, nr 4330, zob. J.K. Horwat: *Księstwo bytomskie*..., s. 94.

935 R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 3, s. 293. Pieczęć Jaśka z Kamienia, zob. APWr. Rep. 71, nr 49. Podobnie wyglądała najstarsza znana forma herbu Pilawa, zob. J. Szymański: *Herbarz*..., s. 270—220; K. Niemczyk: *Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku*. Katowice 2016, s. 28.

936 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 56.

937 SUB. Bd. 5, nr 389.

938 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest].

939 APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

940 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

941 APWr. Rep. 71, nr 22 = CDS I, nr 35 = RŚ, t. 1, nr 301 [regest] = Katalog. T. 3, nr 624 [regest].

942 CDS XVIII, nr 4472.

943 CDS XXII, nr 4733; J.K. Horwat: *Księstwo bytomskie*..., s. 94.

944 Inwentarz 4f, s. 1240, 1241.

945 CDS VI, nr 17 [regest].

946 Schirnding. Bd. 4, nr 2520c; CDS II, s. 89—90, nr 15.

947 E. Mücke: *Chronik von Groß Stein*. „Aus dem Chelmer Lande" 1925. Jg. 1, nr 10, s. 4. Brak podanego źródła, ale pozostałe informacje z tego artykułu mają potwierdzenie w dokumentach.

948 CDS VI, nr 19 [regest].

tej rodziny był Paszek z Kamienia, który w 1365 roku poświadczył dokument księcia Alberta[949]. Jeden z Kamieńców był właścicielem wsi Krępna i jako świadek pojawił się na dokumencie Władysława Opolczyka wystawionym 14 lipca 1363 roku[950].

Do kolejnego pokolenia należał Jasiek Kamieniec, świadek trzech dokumentów Bolka IV z 9 listopada 1405 roku[951], 22 maja 1406 roku oraz 22 marca 1406 roku[952]. Był on starostą na starym zamku opolskim. Z tym tytułem został poświadczony 10 czerwca 1417 roku. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć (w polu tarczy litera Z)[953]. 10 sierpnia 1421 roku nabył od Tomasza Waduskiego zwanego Leibis wieś Łany, leżącą przed Sośnicowicami (*Lon*, dzisiejsze Łany Wielkie, 2 km na północny wschód od Sośnicowic) za 200 grzywien groszy praskich[954]. Sześć lat później sprzedał dobra w rejonie Sośnicowic, dopłacając jeszcze 30 grzywien Paszkowi Gawronkowi za wieś Richtinwald (dzisiejsze Dębie, 15 km ma południowy wschód od Opola)[955]. Potem znalazł się jako świadek na dyplomach Bolka IV z 11 stycznia 1432 roku oraz 5 września 1434 roku[956].

Innymi Kamieńcami z tego okresu byli bracia Mikołaj i Wawrzyniec z Kamienia oraz bracia Żegota z Kamienia i Arnold z Wędryni, którzy wyruszyli w 1414 roku z księciem Bernardem na wojnę do Prus[957]. Mikołaj znajdował się następnie wśród świadków na dokumencie Bolka IV z 1432 roku[958].

Synem jednego ze wspomnianych Kamieńców był zapewne Jan, który potwierdził dokument Jana i Mikołaja I z 15 października 1437 roku[959]. Matką Jana była Beata Podgolowa z Rudzkich[960]. W 1453 roku Jan znalazł się wśród licznych świadków na dokumencie Mikołaja I, w którym książę potwierdził darowiznę Bolka V na rzecz Jadwigi z Besów[961]. Także w późniejszym czasie pojawiał się

949 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57.

950 CDS VI, nr 30 [regest].

951 APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67, 68.

952 APWr. Rep. 107, nr 68.

953 APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 91. Zdjęcia pieczęci Jaśka zamieścił ostatnio M.L. Wójcik, zob. Idem: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 369—372 (pieczęć nr 321).

954 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2. Prawdopodobnie w miejscu tym (na południe od osady Łany Wielkie) znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 355.

955 CDS VI, nr 176 [regest].

956 CDS VI, nr 183 [regest]; H. Wotzlaw: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993, s. 42.

957 OBA 2111, s. 12.

958 CDS VI, nr 184 [regest].

959 CDS VI, nr 196 [regest].

960 CDS VI, nr 277, 366, 367 [regesty].

961 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

w otoczeniu książąt opolskich[962]. Jego córką była Katarzyna, żona Jana Dreskego, a następnie Mateusza Przedbora Sierakowskiego[963].

122. Kiczkowie

Rodzina pieczętowała się herbem przedstawiającym trzy złote sznury związane w roztrój[964]. Pierwszym przedstawicielem tego starego górnośląskiego rodu rycerskiego miał być Stefan Kiczka, właściciel Dolnej (*Duolnie*, 7 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) w kasztelanii strzeleckiej, ale dokument, na którym został wymieniony, jest najpewniej falsyfikatem[965]. Pewnym przedstawicielem tej rodziny był Mikołaj Kiczka, pełniący w połowie XIV wieku urząd burgrabiego toszeckiego[966]. Wspomniany Mikołaj był świadkiem jednego dokumentu Bolka III, wystawionego w Sławięcicach 24 sierpnia 1378 roku. Był już wówczas rycerzem pasowanym oraz starostą toszeckim[967]. Do kolejnego pokolenia tej familii należeli Idzi Kiczka, właściciel Siedlec[968], Jan Kiczka, świadek na dokumencie Władysława Opolczyka z 1373 roku, będący już wówczas rycerzem pasowanym[969], oraz Piotr Kiczka, świadek dokumentów Bolesława toszeckiego[970]. Kolejny przedstawiciel tej rodziny to Albrecht, zapewne syn Jana bądź Idziego[971]. Pierwsza informacja o Albrechcie pochodzi z 1407 roku. Był wówczas świadkiem dokumentu Bolka cieszyńskiego wystawionego dla Andrzeja Kiczki (możliwe, że brata Albrechta)[972]. W 1414 roku Albrecht wyruszył z księciem Bernardem niemodlińskim na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[973]. Później poświadczył dokument dla tego

962 CDS VI, nr 426 [regest].

963 CDS VI, nr 313, 327, 372 [regest].

964 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 273—275.

965 CDS VI, nr 5 [regest]. Dokument z datą 1216, poprawioną przez wydawców na 1316. Niemal wszyscy rycerze wymienieni na liście świadków są nieznani z innych źródeł.

966 J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny*..., s. 119.

967 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1. W 1374 roku odnotowano jeszcze Alberta Kiczkę, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

968 CDS II, s. 89—90, nr 15; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 273; Inwentarz 4f, s. 1234b = Schirnding. Bd. 4, nr 2519g = A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12.

969 CDS VI, nr 52 [regest].

970 J.K. Horwat: *Księstwo bytomskie*..., s. 93.

971 Mało prawdopodobne wydaje się, aby jego ojcem był Piotr, który nigdy nie był związany z książętami opolskimi. Jego synami byli zapewne Mikołaj i Herman, świadkowie na dokumentach książąt cieszyńskich, oraz ewentualnie Adam z Płużnicy znajdujący się w otoczeniu synów Przemysława Noszaka, zob. ZDM. Cz. 2, nr 464, 507, 536; J.K. Horwat: *Księstwo bytomskie*..., s. 93, 95, 98. O Adamie, zob. niżej.

972 CDS II, s. 95—96, nr 24.

973 OBA 2111, s. 11. Na liście z predykatem rycerza.

Piasta z 13 sierpnia 1417 roku[974]. W tym samym roku Albrecht Kiczka z Płużnicy poręczył wraz z Mikołajem Siestrzeńcem oraz Mikołajem Slyszem z Paczyny pożyczkę Nawoja Tęczyńskiego[975]. Pan Kiczka z Płużnicy poświadczył dokument Bernarda niemodlińskiego z 8 lutego 1418 roku[976]. 10 sierpnia 1421 roku znalazł się na czele listy świadków na dokumencie księcia strzeleckiego i został określony jako rycerz[977]. Po raz kolejny na liście świadków tego Piasta pojawił się 9 grudnia 1424 roku. Był już wówczas właścicielem części Łabęd (obecnie dzielnica Gliwic)[978]. Ostatni potwierdzony przez niego dokument został wystawiony przez księcia Bernarda 17 marca 1431 roku[979]. Synami Albrechta mogli być Jan Kiczka, świadek na dokumencie Bolka V z 1434 roku[980], Mikołaj Kiczka z Chmielowic, trzykrotnie potwierdzający dokumenty Mikołaja I[981], oraz Adam Kiczka. Mikołaj Kiczka z Płużnicy od 1430 roku był kanonikiem głogóweckim, a także prepozytem niemodlińskim oraz altarystą strzeleckim i wrocławskim[982]. W 1438 roku podczas wyprawy króla polskiego po koronę czeską Adam z Płużnicy wraz z Żegotą z Dolnej poświadczył zawieszenie broni między książętami oświęcimskimi a Jagiellonem. Do dokumentu przywiesili wówczas swoje pieczęcie przedstawiające trzy łopaty w roztrój, co raczej wyklucza ich z grona potencjalnych Kiczków[983]. W 1444 roku Adam Kiczka wraz z Mikołajem Latschiną, wójtem kozielskim, sprzedał Janowi Nawojowi wieś Dolną i zaginione dziś Czolakowice za 250 grzywien wraz z patronatem nad kościołem oraz wyższym i niższym sądownictwem[984]. W tym samym roku potwierdził jeden dokument księcia Bernarda[985]. W 1459 roku Adam kupił od Jana Zakrzowskiego Nową Wieś[986].

974 CDS VI, nr 145 [regest].

975 SPPP. T. 2, nr 1524.

976 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78. Posiadanie predykatu rycerskiego oznacza, że był on tożsamy z Albrechtem, który w następnych dokumentach stale określany był jako rycerz.

977 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2.

978 APWr. Rep. 107, nr 118. Jako Albrecht Kiczka z Łabęd świadkował także 16 maja 1429 roku, zob. CDS VI, nr 178 [regest].

979 CDS XXXIII, s. 33, nr 17.

980 CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

981 LuBS. Bd. 2, s. 333; CDS I, nr 117; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

982 AS II, nr 2192; E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 76—77.

983 *Codex epistolaris saeculi decimi quinti.* T. 1. Wyd. A. Sokołowski, J. Szujski. Kraków 1876, nr 97; *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 585, s. 66. Obecnie pieczęć Żegoty jest mocno uszkodzona, zob. Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dokumenty pergaminowe, nr 431.

984 CDS VI, nr 215 [regest]. Wieś znajdowała się niedaleko Dolnej, zob. E. Mücke: *Dorfschicksale...*, s. 3. Wyższe sądownctwo w tych osadach potwierdził Adamowi i Mikołajowi książę Bernard w 1442 roku, zob. CDS VI, nr 212.

985 CDS VI, nr 216 [regest].

986 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 5, s. 1411.

123. (z) Kielczy

Ze wsi Kielcza (*Kelcze*, Kielcza leżąca w okręgu strzeleckim, na granicy z księstwem toszeckim, gdzie funkcjonowała druga wieś o tej samej nazwie[987], 28 km na północny zachód od Tarnowskich Gór) znani są bracia Jaksa i Jakusz, którzy 26 sierpnia 1411 roku wraz z Janem Prychałą sprzedali cystersom w Jemielnicy swoje prawa do wsi Ruskowice (wieś zaginiona)[988]. Możliwe, że należeli do rodziny Kamieńców[989].

124. Kępscy, (z) Kępy

Wywodzili się ze wsi Kępa (*Kampa*, 5 km na północny wschód od Opola)[990]. Protoplastą tej rodziny — sądząc po nietypowym imieniu — mógł być Nasiębor. Pierwszy raz pojawił się na dwóch dokumentach Bolesława I z 9 marca 1309 roku i był już wtedy pasowanym rycerzem[991]. Kolejny dokument tego księcia poświadczył dopiero 21 sierpnia 1312 roku[992]. Należy zaznaczyć, że jest to jedyny rycerz o tym imieniu znany ze źródeł opolskich z początku XIV wieku. Jego synem był najpewniej Jakusz Nasiębor, świadek na dokumencie księcia Bolka wystawionym 6 czerwca 1343 roku[993]. Z kolei jego synami byli Jakusz, będący w połowie XIV wieku starostą opolskim[994], oraz Nasiębor, kleryk krakowski[995].

987 Szerzej na ten temat, zob. J. Rajman: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa...*, s. 39—64. We wschodniej części wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 326.

988 APWr. Rep. 4f, nr 67; A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 27. Zdaniem tego ostatniego badacza wieś Ruskowice znajdowała się obok Otmic.

989 Zob. biogram: Kamieńcowie, (z) Kamienia.

990 APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest]; RŚ. T. 4, nr 447; CDS VI, nr 30 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 273—275.

991 D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, s. 21—23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; CDS XVI, nr 3044. Pierwszy z tych dokumentów znany jest z odpisu i imię rycerza jest mocno zniekształcone (*Slozebor*). Na drugim, znanym z XVI-wiecznego urbarza, imię również zostało nieco zdeformowane (*Naczabar*). Najpewniej jego imię brzmiało *Nassembar*. Tak został zapisany na dokumencie wystawionym 21 sierpnia 1312 roku, zob. CDS XVI, nr 3304.

992 CDS XVI, nr 3304.

993 CDS I, nr 60 (Data dokumentu jest błędna — 1393. Biorąc pod uwagę listę świadków, dokument musiał być spisany w połowie XIV wieku, prawdopodobnie zamiast L zapisano C).

994 APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475; RŚ. T. 4, nr 447; APWr. Rep. 4f, nr 65d (tu bez tytułu); CDS VI, nr 30 [regest].

995 O prebendy dla Nasiębora, syna Jakusza z Kępy, zabiegał Bolko III. J. Sperka słusznie uznaje go za brata, a nie syna starosty opolskiego, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 274. Nasiębor, syn Jakusza, żył jeszcze w 1365 roku, zob. MV. T. 3, nr 539.

Synami Jakusza byli Nasiębor i Jakusz[996]. Pierwszy z nich pojawił się w charakterze świadka na dokumencie Bolka III wystawionym 18 listopada 1381 roku[997]. Nasiębor poszedł w ślady ojca i także został starostą opolskim. Był nim z ramienia Bolka IV co najmniej od 1389 roku[998]. W jego otoczeniu znalazł się już wcześniej, gdyż potwierdził dokument tego księcia i jego brata Jana z 22 lipca 1386 roku[999]. 1 listopada 1390 roku był świadkiem na dokumencie księcia Władysława dotyczącym sprzedaży folwarku w Kątach (*Kanti*, dzisiejsze Kąty Opolskie, 15 km na południe od Opola)[1000]. Następnie został ochmistrzem dworu młodego Piasta i z tym tytułem został poświadczony w 1394 roku[1001]. W 1392 roku wraz z bratem sprzedał 2 grzywny czynszów ze wsi Kępa za 20 grzywien altaryście nyskiemu Teodorykowi z Toszka[1002]. Był świadkiem na dokumencie Bolka IV z 13 sierpnia 1393 roku dotyczącym sprzedaży folwarku w Kątach[1003]. 24 września 1396 roku wraz z bratem kupił za 60 grzywien dom w Opolu[1004]. Nasiębor był jednym z gwarantów umowy między Władysławem Opolczykiem a jego bratankami z 1393 roku[1005]. Na przełomie XIV i XV wieku w otoczeniu księcia Bolka IV znalazł się także Jakusz, który kilkakrotnie był świadkiem na jego dokumentach[1006]. Jakusz zmarł przed 16 grudnia 1449 roku, gdyż tego dnia jego córka Małgorzata zrezygnowała z pretensji do wsi Kępa, Krzanowice (5 km na północ od Opola), Dąbrowa (14 km na zachód od Opola), Sokolniki (obok Dąbrowy) i do domu w Opolu na rzecz swojego brata Nasiębora Jakusza[1007].

---

996 Nasiębor był starszy od Jakusza, o czym świadczy fakt, iż na dokumencie z 1390 roku Nasiębor występował przed Jakuszem, zob. CDS VI, nr 79 [regest]; APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

997 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

998 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 415.

999 W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195.

1000 APWr. Rep. 4f, nr 43c.

1001 K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2j. Na liście świadków z tego samego roku występuje też bez tego tytułu, zob. DB, Bd. 1, Th. 1, s.62—63.

1002 CDS VI, nr 79 [regest].

1003 APWr. Rep. 4f, nr 43d.

1004 APWr. Rep. 107, nr 42.

1005 LuBS. Bd. 2, s. 318, nr 23 = CDS VI, nr 80 [regest].

1006 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; APWr. Rep. 72, nr 7; Rep. 107, nr 43, 51, 62, 86; Rep. 4f, nr 12, 13; Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1; D 370, s. 80—81; CDS I, nr 68, 77; CDS VI, nr 96 [regest]. W 1394 roku poświadczył ugodę zawartą pomiędzy Bolkiem IV i Teodorykiem Baruthem, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63. W 1399 roku był także świadkiem na dokumencie Władysława i Ofki, zob. DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74.

1007 Inwentarz 107, nr 145; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 408. W samym dokumencie rycerz został określony jako Jakuszyn Nasiębor, jednak na kolejnym z 1459 roku został nazwany Nasięborem Jakuszynem (zob. niżej). Biorąc pod uwagę, że był synem Jakusza,

Synami Nasiębora byli Henryk, Jan, Nasiębór i Jakusz. Potomkami Jakusza natomiast byli prawdopodobnie Hemiczko, Ścibor i Nasiębor. Nieznany jest ojciec Mikołaja, pisarza Bolka IV[1008]. Henryk był dziekanem kolegiaty opolskiej[1009]. Świadczył na dokumencie Bolka IV z 9 listopada 1405 roku[1010]. Przed 14 majem 1431 roku został ekskomunikowany[1011]. Jego brat Jan na liście świadków księcia Bolka IV znalazł się w 1406 roku razem z Jakuszem[1012]. Natomiast w 1444 roku świadkował na dokumencie Bernarda niemodlińskiego[1013]. Posiadał jakiś dział w Łabędach (*Laband*, obecnie część Gliwic), skąd się pisał. Z kolei Nasiębor i Jakusz sprzedali przed 9 października 1402 roku kolegiacie opolskiej 2 grzywny czynszów z Kępy za 20 grzywien[1014]. Występowali wspólnie na dokumentach Bolka IV z 3 kwietnia 1431 roku i 11 stycznia 1432 roku[1015]. Jakusz po śmierci Bolka IV należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego oraz Mikołaja I[1016]. W 1441 roku ten ostatni wysłał go i Wyszka Czambora z jakimś pismem do Wrocławia[1017]. W 1450 roku toczył spór z klasztorem czarnowąskim o 6 łanów we wsi Krzanowice koło Opola, które posiadał od pięciu lat[1018]. Rok później rada miasta Białej rozsądziła jego spór z Andrzejem, plebanem w Chróścinie, w sprawie

a jego ojciec i dziadek nie nosili imienia Nasiębor, uznaję, że oba dokumenty dotyczą Nasiębora Jakuszyna.

1008 APWr. Rep. 4f, nr 13. Innego zdania jest T. Jurek, który uznał Jakusza i Nasiębora za synów Jakusza, zob. Idem: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 84, przyp. 249. Podobne zdanie wyraziła Ewa Wółkiewicz, zob. Eadem: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 63—64. Za tym, że Henryk, Jan, Nasiębor i Jakusz byli synami Nasiębora, świadczy to, iż określali siebie jako Henryk Nasiębor, Jan Nasiębor oraz Jakusz Nasiębor, zob. CDS VI, nr 217, 220 [regesty]; APWr. Rep. 107, nr 115; AS II, nr 972, 979. Bracia Hemiczko, Ścibor i Nasiębor, którzy w 1413 roku nabyli dobra na Morawach, nie byli określani jako synowie Nasiębora, zob. *Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthum Olmütz*. Hrsg. K. Lechner. Brünn 1902, nr 93; T. Jurek: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 84, przyp. 249. Za taką genealogią świadczy ponadto dokument Bolka IV wystawiony 9 grudnia 1424 roku, na którym świadkiem był Nasiębor *Jakuszy* z Kępy, zob. APWr. Rep. 107, nr 115.

1009 AS II, nr 972, 979 = RG, Bd. 4, nr 4835 [http://rg-online.dhi-roma.it/RG/4/4835]; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 45.

1010 APWr. Rep. 4f, nr 84i = Katalog, t. 9, nr 23 [regest bez listy świadków].

1011 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1192. W źródle podano jedynie sam fakt ekskomunikowania, bez dalszych szczegółów.

1012 APWr. Rep. 107, nr 68.

1013 CDS VI, nr 217 [regest].

1014 APWr. Rep. 107, nr 58.

1015 CDS VI, nr 181, 183 [regesty].

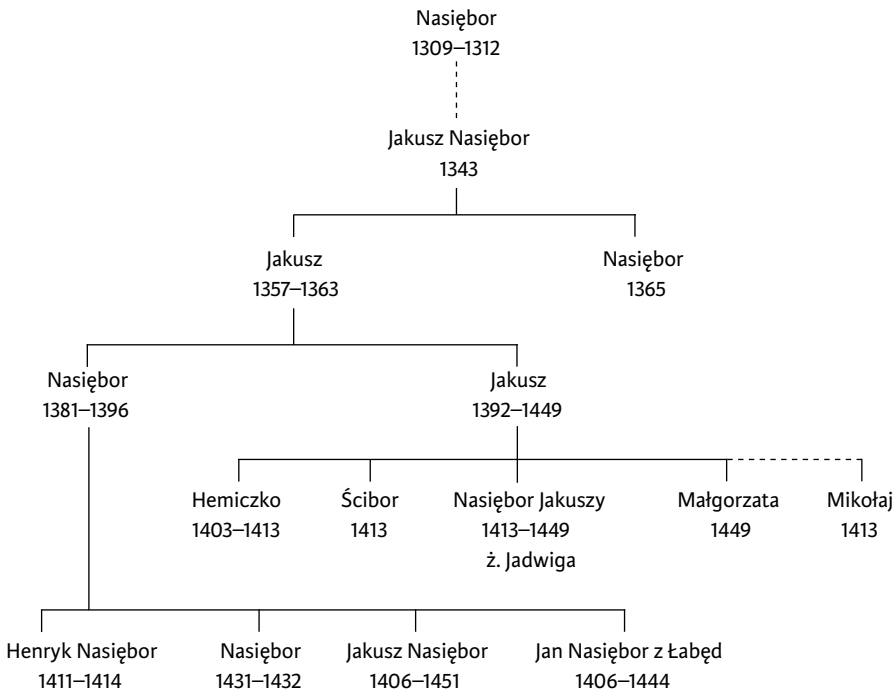
1016 CDS I, nr 114; CDS VI, nr 215, 219 [regesty]; APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451 (dokumenty Bernarda); CDS VI, nr 196, 207 [regesty]; CDS IX, nr 806, 941; APWr. Rep. 68, nr 260, 276, Rep. 108, nr 14; LuBS. Bd. 2, s. 333 (dokumenty Mikołaja I).

1017 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, nr 1 II 1441.

1018 CDS I, nr 119.

pobierania 2 grzywien czynszu. Jakusz miał przekazać ten list wspomnianemu duchownemu[1019].

Tablica 8. Rodzina Kępskich

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród prawdopodobnych synów Jakusza najczęściej na dokumentach Bolka IV występował Hemiczko: 19 sierpnia 1403 roku, 12 stycznia 1411 roku, 24 lipca 1412 roku, 3 października 1412 roku i 3 lutego 1413 roku[1020]. W tym samym roku synowie Jakusza nabyli dobra na Morawach (wieś Studnice koło Osoblahy za 180 grzywien) i nie pojawiali się w otoczeniu książąt opolskich, z wyjątkiem Nasiębora[1021]. Żoną Nasiębora Jakusza była Jadwiga, która 4 grudnia 1459 roku przekazała kapitule opolskiej dom wzniesiony przy szkole[1022]. Z kolei Mikołaj

1019 CDS VI, nr 231 [regest].

1020 CDS VI, nr 119, 129, 130 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 13.

1021 APWr. Rep. 107, nr 115. *Die ältesten...*, nr 93; J. Stibor: *Bruntálští z Vrbna*. „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy" 1998, sešit 10, s. 27.

1022 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 3, s. 1177; Inwentarz 107, nr 159; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 408.

pojawił się na dokumentach tylko raz: jako pisarz księcia spisał dokument z 3 lutego 1413 roku[1023]. Byli to ostatni przedstawiciele tego rodu. Dobra Kępskich — Kępę i Krzanowice — przejęli Wierzbińscy. Nie wiadomo, co stało się z Sokolnikami i Dąbrową.

Ostatnim przedstawicielem tej familii był Jakub z Kępy, w 1466 roku odnotowany jako kanonik głogówecki[1024]. Nie wiadomo, z której linii Kępskich pochodził.

125. Klemens zwany Gąsiorek

Dwukrotnie zalazł się na liście świadków na dokumentach księcia Alberta. Pierwszy raz w 1362 roku[1025], a drugi — 1 listopada 1362 roku[1026].

126. Klich z Zalesia

Wieś, z której pochodził, leżała w okręgu strzeleckim, niedaleko Leśnicy (*Zalisz*, dzisiejsze Zalesie Śląskie, 6 km na wschód od Leśnicy). W 1414 roku wyruszył do Prus na wojnę z zakonem krzyżackim[1027].

127. (z) Klucznika

W 1397 roku na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich wobec Namysłowa pojawili się Konrad, Mikołaj, Jan i Bernard z Klucznika (*Glucznik*, obecnie wieś opuszczona, przeznaczona na teren poligonu w Łambinowicach, znajdowała się 6 km na północ od Łambinowic)[1028]. Ich ojcem był zapewne Ramszyk z Klucznika, który był świadkiem dokumentu wystawionego 23 listopada 1361 roku przez księcia Bolka niemodlińskiego, dotyczącego sprzedaży Magnuszowiczek Gierkowi[1029]. Pierwsza informacja o Mikołaju z Klucznika pochodzi z 25 czerwca 1376 roku. Wtedy to sprzedał on w imieniu Doroty i Elżbiety, córek Szymka z Klucznika, 3 grzywny

1023 APWr. Rep. 4f, nr 13 = Katalog. T. 9, nr 85 [regest bez listy świadków].

1024 CDS XXXIII, s. 154, nr 7. E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 63—64.

1025 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 599.

1026 Inwentarz 4f, s. 1234. O tym dokumencie zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519g.

1027 OBA 2111, s. 11.

1028 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

1029 CDS VI, nr 29 [regest].

groszy czynszów ze wsi Maciejowice (nieopodal Otmuchowa) Ramszowi z Klucznika[1030]. Mikołaj w 1414 roku wyruszył ze swoim księciem wraz z wojskiem polskim na wojnę do Prus[1031]. Synem jednego z wcześniej wspomnianych właścicieli Klucznika był Hincza, który potwierdził 20 maja 1421 roku spłatę długu rodziny Wołowskich[1032]. Wnukami któregoś z właścicieli Klucznika byli zapewne Konrad i Mikołaj, synowie Jadwigi, którzy 21 maja 1460 roku sprzedali 2 grzywny czynszu w Klucznikach za 20 grzywien altaryście w kościele św. Wawrzyńca w Strzelcach[1033].

128. Kobyleńscy, (z) Kobylna

Miejscowość, z której pochodziła ta rodzina, leżała w okręgu oleskim (*Kobilno*, 25 km na południowy zachód od Olesna). W 1414 roku bracia Pakusz i Hincza Młodszy z Kobylna wraz z Januszem z Kobylna wyruszyli do Prus na wojnę z zakonem krzyżackim[1034].

129. Kokorzowie

Z okręgiem strzeleckim był związany ród Kokorzów, pieczętujący się wizerunkiem koguta, który nawiązywał do nazwy rodziny[1035]. Pierwszym znanym jej przedstawicielem był Adam Kokorz. W ostatnim dziesięcioleciu XIII wieku poświadczył trzy dokumenty dla Bolesława opolskiego[1036]. Prawdopodobnie był jednym z fundatorów klasztoru w Jemielnicy[1037]. Jego synami byli zapewne bracia Wojsław, Franek, Zbylut i Piotr. Wojsław był świadkiem na dokumencie Bolesława I z 20 września 1311 roku dotyczącym nadania dla Wilhelma Czecha[1038]. Jako książęcy sługa potwierdził dwa dokumenty synów Bolesława I wystawione 4 stycznia 1321 roku[1039]. Był sługą księcia Alberta, któremu poświadczył

1030 Neisser Lagerbücher, nr 653.

1031 OBA 2111, s. 13.

1032 APO. Am Grodkowa, nr 1267.

1033 C 174a, s. 12, nr 2.

1034 OBA 2111, s. 11, 12. O późniejszych właścicielach Kobylna, zob. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 3, s. 401.

1035 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 2, s. 260—261; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 22—24.

1036 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 24.

1037 Przekonywująco omówił ten problem Jerzy Rajman, zob. Idem: *Jemielnica...*, s. 38—39.

1038 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

1039 APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest].

dokument spisany dwa lata później[1040]. Bracia Wojsław, Franek, Zbylut i Piotr przedstawili księciu Albertowi sfałszowany dokument, na podstawie którego rościli sobie prawa do wsi Adamowice (obecnie część Strzelec Opolskich), Brzezowice (wieś zaginiona leżąca niedaleko Strzelec Opolskich) i lasu Osiek[1041]. Jeden ze wspomnianych braci był świadkiem zbycia przez księcia strzeleckiego praw książęcych do wsi Zimnice Jarosławowi z Michałowa[1042]. Świadkiem dokumentu z 30 maja 1328 roku był nieznany z imienia Kokorz[1043]. Do następnego pokolenia tej rodziny należeli Teodoryk (Dytryk), Mikołaj i Piotr. Pierwszy z nich pojawił się na końcu listy świadków na dokumencie księcia strzeleckiego z 23 marca 1340 roku dotyczącym sprzedaży łanów w pobliżu Strzelec przez Fryderyka Strzałę[1044]. Dokument tego księcia z 6 stycznia 1350 roku[1045] poświadczył Teodoryk Kokorz, który trzy lata później znalazł się na czele listy świadków na dokumencie tego Piasta[1046]. Na dyplomach z 1358, 1360, 1361 i 1364 roku na listach świadków znajdował się Mikołaj Kokorz[1047].

Natomiast Piotr Kokorz poświadczył dokument Władysława Opolczyka z 22 kwietnia 1373 roku[1048]. W XV wieku znany jest Dytryk Kokorz, do którego należały wsie Łomnica (10 km na południowy wschód od Olesna) i Sowczyce (7 km na południowy wschód od Olesna), sprzedane bliżej nieznanym Piotrowi i Izaakowi Stemnia[1049].

1040 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

1041 CDS XVIII, nr 4472. Rzekomo wieś tę miał otrzymać Adam Kokorz. Szerzej ten problem omówił J. Rajman, zob. Idem: *Jemielnica*..., s. 38—39.

1042 CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XVIII, nr 4952 [regesty].

1043 J. Pientak: *Beschreibung*..., s. 5 = A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

1044 CDS XXX, nr 6426.

1045 Inwentarz 4f, s. 1240. Nazwisko Teodoryka zostało źle przepisane (Bobor zamiast Kokor), ale tego typu zniekształcenia „dotknęły" niemal każdego świadka tego dokumentu, co wynika z faktu, iż jest on znany tylko z regestu.

1046 CDS VI, nr 21 [regest].

1047 Schirnding. Bd. 4, nr 2520c. Treść dokumentu z 1360 roku przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f. O dokumencie z następnego roku, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 2, s. 261. Dokument z 1364 roku, zob. A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

1048 CDS VI, nr 52 [regest].

1049 J. Horwat: *Księstwo opolskie*..., s. 389.

130. Konrad z Lipna

Pochodzili ze wsi Lipno (*Lipino*, 4,5 km na południe od Niemodlina). W 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem niemodlińskim na wojnę do Prus[1050].

131. Kotulińscy, (z) Kotulina

Pochodzili ze wsi Kotulin (*Kothelin*, 9 km na zachód od Toszka) i pieczętowali się herbem przedstawiającym w błękitnym polu złotą orlą nogę[1051]. Na dworze Bolka niemodlińskiego w drugiej połowie XIV wieku znalazł się Henryk z Kotulina[1052]. Henryk był właścicielem wsi Przysiecz (*Przischecz*, 18 km na południowy zachód od Opola), którą w 1357 roku sprzedał Mirzanowi z Prószkowa za ponad 50 grzywien[1053]. Jego synami mogli być Stefan i Jan wymienieni w 1397 roku w liście wypowiednim do Namysłowa[1054]. Większą karierę zrobił Jan Jaryszowski z Kotulina, który pierwszy raz pojawił się na dokumencie księcia niemodlińskiego 10 stycznia 1408 roku z tytułem starosty oleskiego[1055]. Jego przyrodnia siostra Anna została żoną Piotra z Jaryszowa. Ponieważ ów Piotr nie miał dzieci, przekazał w 1411 roku swoje dobra Janowi, który był opiekunem Anny[1056]. Od tego momentu Jan był określany jako Jaryszowski[1057]. W 1415 roku kupił wieś Dralin (*Drelin*, 6 km na północny zachód od Lublińca) w okręgu lublinieckim[1058]. Był zaprzyjaźniony z Małgorzatą, małżonką Mikołaja Strzały z Kochcic[1059]. Jego krewnym był także Floch z Kotulina, który uczestniczył w wojnie głodowej jako poddany księcia Bernarda[1060]. Innym Kotulińskim znanym z tego okresu był Mikołaj, dziedzic Kotulina, który w 1419 roku sprzedał czynsze ze swej rodowej

1050 OBA 2111, s. 13.

1051 Siebmacher, s. 75; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 718—721; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 4, s. 67. Herbem przedstawiającym orlą nogę (C. Grünhagen opisał ją jako stopa gryfa) pieczętował się w 1459 roku Mikołaj Kotuliński, zob. LuBS. Bd. 2, s. 275—276.

1052 CDS VI, nr 29 [regest].

1053 APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest]. Cena jest widoczna tylko częściowo, gdyż dokument jest częściowo uszkodzony (po jego lewej stronie znajduje się dziura).

1054 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

1055 APO. Am Kluczborka, nr 6.

1056 CDS VI, nr 126 [regest].

1057 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 411—412. Praktycznie nie pisał o nim Ludwik Musioł w swojej pracy o Jaryszowie, zob. L. Musioł: *Jaryszów. Monografia historyczna*, bmw. brw. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, passim.

1058 CDS VI, nr 137 [regest].

1059 CDS VI, nr 151 [regest].

1060 OBA 2111, s. 12.

wsi wikariuszom opolskim[1061]. Być może był on tożsamy z synem Jaryszowskiego. Jan co najmniej od 15 kwietnia 1412 roku był starostą lublinieckim[1062]. 15 marca 1425 roku został po raz pierwszy odnotowany jako starosta opolski z ramienia księcia Bernarda[1063]. Jednak stanowisko to mógł objąć już w 1421 roku, po przejęciu nowego zamku przez księcia Bernarda. 6 czerwca 1427 roku otrzymał od tego Piasta prawa zwierzchnie nad wsią Kotórz Mały (12 km na północny wschód od Opola)[1064]. Był świadkiem odnowienia praw tej wsi przez księcia Bernarda 6 marca 1430 roku[1065]. Był najdłużej działającym urzędnikiem tego księcia, bo aż do 1456 roku[1066].

Starosta był żonaty z siostrą Heintza Larysza z Glesina, z którą miał dwóch synów: Jana i Mikołaja, oraz dwie córki: Małgorzatę i Agnieszkę[1067]. Małgorzata (*Maruchna*) była przeoryszą w klasztorze czarnowąskim, a Agnieszka (*Niza*) jej zastępczynią. Jan Kotuliński w 1437 roku znalazł się na liście świadków na dokumencie książąt oświęcimskich[1068]. Poświadczył dwa dokumenty Bolka V z 1446 roku i 1448 roku[1069]. Był założycielem rodu Kotulińskich z Jelcza, późniejszych baronów. 26 sierpnia 1456 roku, na czas wyjazdu — prawdopodobnie do Ziemi Świętej — swego szwagra Przecława z Wronowa Jan Kotuliński z Jelcza otrzymał od niego wieś Sławicie i część wsi Szczepanowice leżącej przy Dąbrówce[1070]. Natomiast drugi z synów starosty Jana — Mikołaj Kotuliński — został wy-

1061 APWr. Rep. 107, nr 105. Pierwszy raz odnotowany w 1374 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

1062 CDS VI, nr 128 [regest]. Jako starosta (nieokreślony) świadkował 24 lipca 1413 roku, zob. CDS I, nr 87. J. Horwat uznał go za starostę strzeleckiego, mimo iż ten dokument nie określa, jakim był starostą, zob. IDEM: *Księstwo opolskie*..., s. 371.

1063 APWr. Rep. 108, nr 11.

1064 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 1; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien*..., s. 411. Prawa te zostały mu ponownie potwierdzone przez księcia Bernarda 23 czerwca 1434 roku, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 5, C. KAHL: *Das Majorat*..., s. 14.

1065 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 3.

1066 APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; APWr. Rep. 108, nr 14; APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 (kopia) = nr 40. W 1449 roku nowy zamek w Opolu został przekazany przez Bernarda Mikołajowi I, a Jan Kotuliński miał być odtąd wierny najmłodszemu bratankowi Mikołaja I, zob. CDS VI, nr 223 [regest]. Mimo to nadal należał do otoczenia księcia Bernarda, o czym świadczą dokumenty z z 17 lutego 1451 roku, 24 marca 1452 roku, 15 kwietnia 1453 roku oraz 1456 roku, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; Rep. 108, nr 16; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292*..., s. 172—173; J. PILNÁČEK: *Rody*..., D. 5, s. 1421. Na trzech dokumentach bez podanego tytułu, zob. APO. Am Olesna, nr 4; CDS VI, nr 200 (na obu jako Jan Kotuliński z Zawady — prawdopodobnie była to wieś koło Łomnicy w okręgu oleskim 13 km od Olesna), nr 212 (jako Jan Kotuliński z *Drazenicz*).

1067 J. PILNÁČEK: *Rody*..., D. 3, s. 718—721; R. SĘKOWSKI: *Herbarz*..., T. 4, s. 68.

1068 ZDM. Cz. 2, nr 507.

1069 J. PILNÁČEK: *Rody*..., D. 3, s. 718.

1070 CDS VI, nr 237 [regest].

słany w 1430 roku z Niemodlina (prawdopodobnie na polecenie księcia Bernarda) do husytów. Zapewne Mikołaj dołączył do oddziału Bolka V sprzymierzonego z czeskimi heretykami[1071]. Najeżdżał on wraz z Jerzym Stoszem majątki biskupstwa wrocławskiego, przez co ucierpiały także dobra miasta Wrocławia. 27 kwietnia 1455 roku rycerze opolscy zawarli ugodę z miastem, a do dokumentu swoją pieczęć z wizerunkiem orlej nogi przywiesił między innymi Mikołaj Kotuliński[1072]. W 1459 roku został odnotowany jako starosta otmuchowski[1073]. Natomiast Małgorzata i Agnieszka 7 listopada 1478 roku sprzedały wyższe sądownictwo w Kotórzu Małym za nieznaną bliżej sumę pieniędzy Janowi z Prószkowa, na co zgodę wyrazili ich bracia Jan i Mikołaj Kotulińscy z Jelcza pod warunkami, że Prószkowski i jego potomkowie będą wypłacać wspomnianym siostrom roczny czynsz aż do ich śmierci oraz że w przypadku jego bezpotomnej śmierci wyższe sądownictwo w Kotórzu Małym przejdzie na braci Jana i Mikołaja z Kotulina i ich następców[1074].

132. Kozłowscy

Pochodzili prawdopodobnie z Kozłowic (12,5 km na północ od Olesna)[1075]. Najbardziej znanym przedstawicielem tej rodziny był Konrad, który co najmniej od 1447 roku spisywał dokumenty dla księcia Bernarda[1076]. Na początku 1449 roku Konrad wraz z Hinczą Kozłowskim kupił od mieszczanina namysłowskiego Jana

1071 SRS VI, nr 130.

1072 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 27 IV 1455. Po dwóch pozostałych pieczęciach pozostały tylko niewielkie ślady.

1073 LuBS. Bd. 2, s. 275—276.

1074 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 7.

1075 Zdaniem większości historyków należeli oni do rodu Raszyców pieczętujących się herbem Wieże (Reszyca), zob. Siebmacher, s. 73; J.K. Horwat: *Księstwo bytomskie...*, s. 82; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 53; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 91; W. Kaczorowski, R. Sękowski: *Związki szlachty śląskiej z ziemiami polskimi — Kozłowscy herbu Wieże*. „Śląsk Opolski" 1999. T. 4, s. 41—44. Nazwiskiem Kozłowscy posługiwali się także Konrad i Zyghard, którzy pieczętowali się herbem skórzane spodnie (*Lederhose*), zob. Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. Gramer: *Chronik der Stadt Beuthen...*, s. 366—367, nr 24 [z wieloma błędami] = J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny...*, s. 189 [tłumaczenie na język polski] = *Katalog zbioru dokumentów...*, nr 100 [z licznymi poprawkami w stosunku do wcześniejszych wydań]. Jednak jest to odrębna rodzina, która prawdopodobnie sprzedała później Kozłów koło Sośnicowic Mikołajowi Niepaszycowi. Krótko o rodzie z Kozłowic, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 56; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 94.

1076 J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3; Schirnding. Bd. 4, nr 2522e; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 26 VII 1448; CDS VI, nr 222, 223, 226 [regesty]; APO. Am Olesna, nr 5; CDS XXXIII, s. 105, nr 11; K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; Rep. 108, nr 16; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

Wierusza wójtostwo Kluczborka[1077]. Ostatni raz spisał dokument dla tego Piasta z 3 kwietnia 1454 roku[1078]. Po śmierci Bernarda należał do kancelarii Mikołaja I, ale nie odgrywał tam dużej roli[1079].

Natomiast Hincza zakupił od swoich teściów, Mikołaja z Bogacicy i jego żony Anny, za 50 grzywien groszy czeskich miary polskiej młyn w Kraskowie (5 km na zachód od Kluczborka), a 4 października 1455 roku wdowa po Mikołaju z Bogacicy przekazała mu swoje dobra znajdujące się zarówno w Kluczborku, jak i przed tym miastem, co zatwierdził Krzysztof Gaszowiec, pan Kluczborka i Byczyny[1080]. Jego synem mógł być Kacper z Kozłowic, świadek na dokumencie Bolka V z 11 listopada 1456 roku[1081], oraz Mikołaj Kozłowski, którego córka Magdalena była żoną Mikołaja Strzeli z Leśnicy[1082].

133. Kórniccy, (z) Kórnicy

Właściciele wsi Kórnica (*Kornitz*, 7 km na północ od Głogówka) wywodzili się z Dolnego Śląska i są znani od 1323 roku. Wtedy to dokument wystawił Werner z Kórnicy, w którym wraz z sołtysami i chłopami z Kórnicy obiecał klasztorowi w Kazimierzu i plebanowi w Twardawie jedną szesnastą grzywny z pól uprawnych zasianych czarnuszką siewną[1083] oraz dziesięcinę z żyta. Do tego dokumentu przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą księżyc i gwiazdę (podobny do polskiej Leliwy)[1084].

1077 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

1078 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego*..., s. 4—5 = Idem: *Widymat lubliniecki*..., s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier*..., s. 9—12

1079 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 468.

1080 APO. Am Kluczborka, nr 26, 27.

1081 CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

1082 R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 4, s. 91. Tam też dalsze losy tego rodu.

1083 Była ona dodawana do chleba, zob. J.H.R. Göppert: *Über die Geschichte des Gartenbaues in Schlesien*. „Jahresbericht der Schlesischen Gesellschaft für Vaterländische Cultur" 1865, Bd. 42, s. 178

1084 APWr. Rep. 91, nr 219 = CDS XVIII, nr 4298. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 397—399 (pieczęć nr 352). Wydawcy dokumentu oraz J. Pilnáček uznali, że Werner pochodził z raciborskiej Kornicy, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 307. Także Ludwig Igálffy-Igály uważa Wernera i jego potomków oraz pozostałych Korniców za jedną rodzinę, zob. Idem: *Die Entstehung der schlesischen Kornitz-Familien mit Beiträgen zur Genealogie der Sobeck, Bielik, Rogowsky und Dubovsky von Kornitz*. Adler 1953/1955. Bd. 3 (XVII.), s. 41—55; Idem: *Beiträgen zur Genealogie der Kornitz-Familien*. Adler 1953/1955, Bd. 3 (XVII.), s. 71—74, 89—94, 106—111, 158—163, 209—214, 287—298; Idem: *Die Kornitz Familien in Oberschlesien*. „Mitteilungen d. Beuthener Geschichts und Museumsvereins" 1956/1957. H. 17/18, s. 2. R. Sękowski słusznie przyjął, iż chodzi o Kórnicę, zob. Idem: *Herbarz*..., T. 4, s. 46. Świadczy o tym fakt, iż na liście świadków znalazł się między innymi Bertold z Mionowa, a do dokumentu została przywieszona także pieczęć

Jego żoną była Dobiesława, a synem Andrzej, którzy w 1336 roku zastawili wieś Dobkowice (29 km na południowy zachód od Wrocławia) za 64 grzywny Stefanowi z Parszowic i jego synowi Mirzanowi[1085]. Potomkowie Wernera poręczyli 6 lipca 1399 roku ugodę Władysława II i Ofki z synami Bolka III. Byli to Jarosław, Werner, Jakusz i Januszek (*Hanusske*)[1086]. Jarosław już w 1394 roku poświadczył dokument księżnej Ofki[1087].

Na dokumencie księżnej sporządzonym w 1408 roku pojawił się Mikołaj z Kórnicy[1088]. Następnie znalazł się na liście świadków na dokumentach Ofki z 31 grudnia 1408 roku i 7 grudnia 1411 roku[1089]. Potwierdził on także testament księżnej z 1 lipca 1412 roku[1090]. Był następnie świadkiem dokumentów księżnej z 4 października 1414 roku, 30 października 1414 roku, 13 maja i 24 października 1415 roku, 16 listopada 1416 roku oraz 9 maja 1418 roku[1091]. Natomiast dokument tej księżnej z 2 czerwca 1418 roku poświadczył Janusz[1092]. Na dokumencie z 9 maja 1418 roku świadkiem był także Werner z Kórnicy. Żoną Wernera była bliżej nieznana Ofka. Zapewne po swojej matce odziedziczył część Rogów (*Rogow*, dziś część Kędzierzyna-Koźla)[1093]. Werner posiadał także wsie Słoków (*Slokaw*, 15 km na zachód od Głogówka) i Kotkowice (*Kotkowicz*, dzisiejsze Stare Kotowice leżące 3 km na wschód od Głogówka)[1094]. Werner potwierdził również dokument

---

Głogówka. Osoby związane z tym dokumentem pochodziły zatem z księstwa niemodlińskiego. L. Igálffy-Igály błędnie podał, że rodzina ta pieczętowała się herbem Szeliga, zob. Idem: *W sprawie rodów...*, nr 7, s. 33. Ten sam herb — księżyc i gwiazda — znalazł się w XVIII-wiecznym zbiorze *Scuta nobilium Ducatus Teschinensis*, zob. L.J. Szerszник: *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Wyd. W. Gojniczek. Cieszyn 2004, s. 219 [herb podpisany nazwiskiem *Cornicz*].

1085 CDS XXIX, nr 5589.

1086 CDS VI, nr 85 [regest]. D. Veldtrup i J. Sperka uznali ich za Korniców, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 412—413; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 279.

1087 CDP. T. 2, nr 546; R. Sękowski, *Herbarz...*, T. 4, s. 46.

1088 APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76.

1089 APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69; APWr. Rep. 107, nr 73.

1090 APWr. Rep. 107, nr 81.

1091 CDS XXXIII, s. 147; nr 20, s. 148, nr 24; APWr. Rep. 102, nr 452, 482; CDS I, nr 88; CDS VI, nr 149 [regest].

1092 S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104 (na tym dokumencie odczytany jako Antoniuschke). Ten sam rycerz był świadkiem dokumentów z 1406 i 1410 roku, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 308.

1093 Na dokumencie z 16 lipca 1416 roku Werner jest określony jako *aus Rogaw*, zob. CDS XXXIII, s. 147—148, nr 23. Werner pierwszy raz jako właściciel Rogów pojawił się na dokumencie Konrada kozielskiego z 16 marca 1411 roku, zob. CDS VI, nr 125 [regest]. Rogi były także własnością siostry Wernera, zob. niżej.

1094 CDS XXXIII, s. 147—148, nr 23, s. 152, nr 1.

Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego z 12 października 1418 roku wystawiony w Głogówku[1095]. Siostrą Wernera była Katarzyna, żona Henryka z Domanic, która w 1432 roku zapisała dzieciom swego brata — Henrykowi i Katarzynie z Kórnicy — wszelkie swoje dobra w Rogach[1096].

Synem Wernera był Henryk (Heintz, Hincza), któremu w czasie zajęcia Głogówka przez husytów w 1428 roku spaliły się dokumenty potwierdzające posiadanie Kórnicy i Kotkowic. Z tego powodu w 1433 roku Bolko V wystawił nowy dyplom, w którym powtórzył treść zaginionych dokumentów. Wynikało z niego, że do Henryka należały trzy czwarte części obu wsi, które odziedziczył po rodzicach, razem z folwarkami, ogrodami, chłopami, sołtysami, karczmami i kolaturami w tamtejszych kościołach, jednak bez prawa książęcego i wyższego sądownictwa. Ponadto Henryk był zobowiązany do służby z dwoma końmi (jednym z każdej wsi) wedle zwyczaju. Książę zobowiązał się pokrywać wszelkie szkody podczas wypraw. Dodatkowo książę dodał Henrykowi nowe uprawnienia — możliwość pobierania snopowego oraz przekazanie sołectwa w obu wsiach[1097]. 29 czerwca 1441 roku Henryk, pan Kotkowic i Kórnicy, sprzedał pół łana w Kotkowicach sołtysowi Jerzemu, a 11 września 1444 roku zatwierdził temu Jerzemu posiadanie 1 łana sołectwa[1098]. Henryk Kórnica był świadkiem dokumentów księcia głogóweckiego od 1431 roku do 1451 roku[1099]. W 1446 roku Henryk z Kórnicy był — wraz z Jerzym Stoszem z Branic, Janem Stoszem z Ligoty, nieznanym z imienia Friedlandzkim i Adamem Besem z Kolna — opiekunem Machny, małżonki Imbrama z Łąki, który zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim[1100].

Z Bolkiem IV swoją karierę związał natomiast Jan z Kórnicy. U boku tego księcia został pierwszy raz odnotowany 10 września 1410 roku w Skorogoszczy[1101]. Następnie potwierdził dokumenty tego księcia z 12 stycznia 1411 roku i 11 grudnia 1412 roku[1102]. Co najmniej od 1413 roku był starostą na starym zamku opolskim[1103]. Z tym tytułem poświadczony został także 15 marca 1414 roku[1104].

1095 A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

1096 A. Weltzel: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 100.

1097 CDS VI, nr 185, 186 [regesty].

1098 Urbarze III, s. 97—98, przyp. 79.

1099 APWr. Rep. 12, nr 36; CDS XXXIII, s. 105, nr 8; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; LuBS. Bd. 2, s. 337. Był także świadkiem dokumentu z 1448 roku, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 308.

1100 Idem: *Rody...*, D. 1, s. 49.

1101 APWr. Rep. 4f, nr 84k.

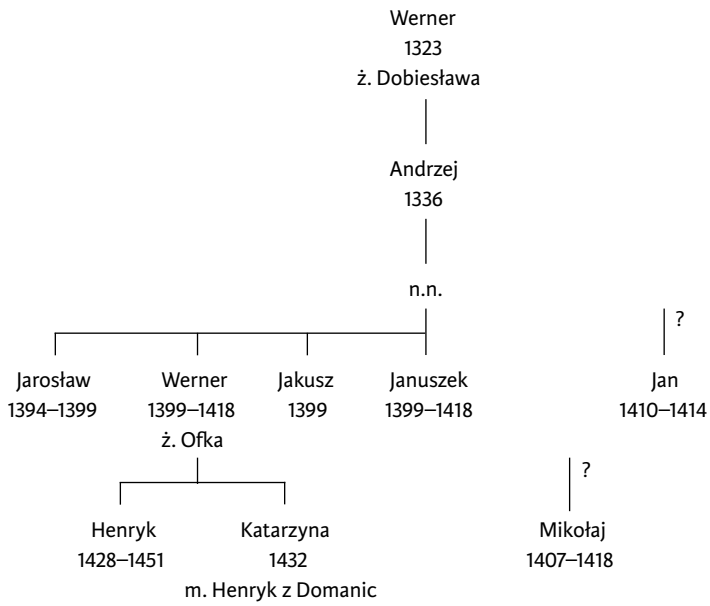
1102 CDS VI, nr 119 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 86.

1103 F. Idzikowski: *Geschichte der Stadt Oppeln.* Oppeln 1863, s. 312.

1104 APWr. Rep. 107, nr 90; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 412—413.

Jest to ostatnia o nim informacja. Co najmniej od 10 czerwca 1417 roku starostą na starym zamku opolskim był Jan z Kamienia[1105].

Tablica 9. Rodzina Kórnickich

Źródło: Opracowanie własne.

134. (z) Krapkowic

W 1414 roku na wyprawę do Prus z księciem Bernardem wyruszyli Mikołaj i Jan z Krapkowic[1106]. Trudno stwierdzić, jakie mieli związki z tym miastem. Mogli być krewnymi Leonarda z Krapkowic, świadka na dokumencie księcia opawskiego z 1383 roku[1107].

1105 CDS I, nr 91; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 410.

1106 OBA 2111, s. 11, 12.

1107 I. Pietrzyk: *Kancelaria i dokument Przemyślidów opawskich w XIV i początkach XV wieku*. Katowice 2008, s. 92.

135. Kreppendorfowie

Rodzina obcego pochodzenia, która na początku XIV wieku osiadła w księstwie nyskim. W latach siedemdziesiątych XIV wieku bracia Henryk i Mikołaj, niewątpliwi przedstawiciele tej familii, byli dziedzicznymi wójtami opolskimi. Mieli brata Goczego, który pozostał w księstwie biskupim. Ich ojcem bądź dziadkiem był najpewniej Herman, który w źródłach pojawiał się w latach 1309—1315[1108]. Henryk Kreppendorf był na pewno wójtem w latach 1376—1399 i w tym okresie kilkakrotnie potwierdzał książęce dyplomy[1109]. Był żonaty z bliżej nieznaną Anną, z którą otrzymał w 1393 roku od papieża zezwolenie na słuchanie mszy świętej w miejscach objętych interdyktem[1110]. Brat Henryka, Mikołaj, był wójtem opolskim na pewno w latach 1376—1394 i w tym okresie również pojawiał się na listach świadków dyplomów książęcych[1111]. Ich siostrą była Ofka, żona przedstawiciela rodziny Nebelschütz[1112]. Kreppendorfowie posiadali Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) oraz Sowczyce (*Sobschicz*, w późniejszym czasie teren tej wsi został przeznaczony na staw, a obecnie na jej miejscu znajduje się wieś Zawada, 9,5 km na północny wschód od Opola). Pierwszą z tych osad nabyli bracia w 1390 roku od córek Franciszka Szramy[1113]. W dokumencie zaznaczone, że w razie bezpotomnej śmierci jednego z nich cała wieś przejdzie na drugiego brata[1114], dlatego słuszny wydaje się wniosek D. Veldtrupa, że skoro w 1399 roku Henryk dysponował całą osadą Zbicko, której połowę zapisał żonie Annie, a drugą siostrze Ofce i jej dzieciom, to Mikołaj już

1108 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 246—247.

1109 Biogram Henryka, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 253—255. Niemiecki badacz pominął dokumenty z 1376 roku (Neisser Lagerbücher, nr 655) oraz 1378 roku (AAWr. sygn. M, KK33) i stwierdził, że Henryk był wójtem od 1383 roku. Uznał ponadto, że informacje o Henryku z początku XV wieku odnoszą się do tej samej osoby. Ponieważ jednak wójt Henryk w 1410 roku przywiesił pieczęć z herbem Nebelschütz, a w 1415 roku wystąpił razem z bratem Mikołajem (brat XIV-wiecznego Henryka najpewniej już wówczas zmarł, zob. niżej), uznaję te osoby za przedstawicieli kolejnego pokolenia wójtów opolskich, zob. biogram Nebelschützów.

1110 MV. T. 5, nr 738; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 253.

1111 Biogram Mikołaja, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 257—258. Nieznane były temu badaczowi dokumenty z 1376 roku (Neisser Lagerbücher, nr 655) i 1378 roku (Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1), przez co uznał, że był on wójtem od 1390 roku. Mikołaj był także świadkiem na pominiętym przez niemieckiego historyka dyplomie z 1382 roku (APWr. Rep. 4f, nr 72aa).

1112 E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Otmuchowie. Dzieje — organizacja — skład osobowy (1386—1477)*. Opole 2004, s. 314.

1113 Dokladny opis majątku wójtów, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 238—244.

1114 CDS VI, nr 77 [regest].

zmarł[1115]. Dzieci Ofki na początku XV wieku musiały być już dorosłe, biorąc pod uwagę, że jeden z jej braci pojawił się w źródłach w 1359 roku, a dwaj kolejni w 1376 roku.

Krewnym tej rodziny był najpewniej Zbylut, świadek dokumentu Jana Kropidły z 28 września 1393 roku[1116]. Na tym samym dyplomie pojawił się także Jakusz, określony jako *der alden foytinne sohn zu Oppuln*. Należał on do innej rodziny. Najpewniej był synem innej siostry Kreppendorfów. W latach 1401—1450 był zapisywany jako wójt opolski[1117]. W 1450 roku Jakusz, wójt opolski, przekazał swe dobra Henrykowi Nebelschützowi, także wójtowi, lecz bez sądownictwa, które należało do Ofki, siostry Henryka[1118].

Pozostali wójtowie — Mikołaj, Jan oraz Piotr — byli zapewne potomkami Ofki Kreppendorf i należeli do rodziny Nebelschütz[1119].

136. Krępnscy, (z) Krępny

Pochodzili z Krępny (*Krampa*, 9,5 km na południowy wschód od Krapkowic). Pierwszym znanym Krępnskim był Jan, który należał do otoczenia Bolka V. U jego boku został odnotowany w latach 1426—1435[1120]. Jego krewnym był Zygmunt, który należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego. Poświadczył on przekazanie przez tego Piasta połowy Głogówka, Chrzelic, Krapkowic i praw do Prudnika Bolkowi V, co nastąpiło 17 czerwca 1437 roku[1121]. Następnie został odnotowany na kilku dokumentach księcia niemodlińskiego wystawionych w Strzelcach od 1434 do 1448 roku[1122]. W 1447 roku sprzedał miastu Strzelce swoją wieś Czartkowice (wieś zaginiona, leżąca nieopodal Podborzan, 5,5 km

1115 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 253—254, 257.

1116 APWr. Rep. 4f, nr 54aa. Pisał się z *Crewindorfu*.

1117 Biogram Jakusza, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 256. Niemiecki badacz nie wykluczał, że Jakusz był synem Ofki. Nieznane były temu historykowi dokumenty z 1401 roku (APWr. Rep. 107, nr 51), 1419 (Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3) 1421 (APWr. Rep. 107, nr 109), na których świadkiem był Jakusz.

1118 APWr. Rep. 102, nr 713.

1119 Zob. biogram Nebelschützów.

1120 APWr. Rep. 4f, nr 84b; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt*..., s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]; CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

1121 CDS VI, nr 194 [regest]. J. Horwat błędnie uznał go za przedstawiciela Kępskich, zob. Idem: *Księstwo opolskie*..., s. 389.

1122 CDS I, nr 112, 114; CDS VI, nr 200, 212 [regesty]; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164. Na ostatnim ze wspomnianych dokumentów świadkiem był także Czamborek Krępnski. Zygmunt był też świadkiem na dokumencie z 27 stycznia 1439 roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2521a.

na północ od Strzelec Opolskich) za 65 grzywien groszy miary polskiej[1123]. Jego synem mógł być Mikołaj Krępnski z Olszowy (12 km na wschód od Leśnicy), świadek dokumentu księcia Bernarda z 23 listopada 1444 roku[1124]. 15 lipca 1451 roku był odnotowany na dokumencie księcia cieszyńskiego wraz z Czamborem Krępnskim[1125].

137. Krzywosądowie z Uszyc

Nieznana rodzina pisząca się z Uszyc i używająca przydomka *Krzyphozond*. Czterech jej przedstawicieli — Stanvit wraz ze Starszym Krzywosądem z Uszyc, Mikołajem Krzywosądem oraz Jankiem Krzywosądem — wyruszyło w 1414 roku na wojnę do Prus z księciem Bernardem[1126].

138. Kuncze zwany Zenk

Był właścicielem wsi Niwy (*Nebo*, 5 km na południe od Skorogoszczy) kupionej 10 kwietnia 1311 roku od Sobka Strzały za 150 grzywien[1127].

139. Kunczko z *Rine*

Bliżej nieznany starosta opolski Bolka III. Pełnił tę funkcję w latach 1380—1381[1128]. Niewykluczone, że był tożsamy z Kunczkiem *de Reno*, który w 1378 roku dokonał transakcji w Reńskiej Wsi (nieopodal Nysy) [1129].

1123 J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3; F. Triest: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 263; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 33. Dokument potwierdził także Czambor Krępnski.

1124 CDS VI, nr 217 [regest].

1125 CDS VI, nr 228 [regest].

1126 OBA 2111, s. 11, 12. Janek wymieniony dwukrotnie.

1127 CDS XVI, nr 3196; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 331.

1128 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

1129 Neisser Lagerbücher, nr 378. Rodzina Kunczka przybyła na Śląsk znad Renu, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 275.

140. Kühschmalzowie

Pochodzili z księstwa nyskiego ze wsi Kühschmalz (dzisiejsza Kobiela, 14 km na południowy zachód od Grodkowa). Rodzina pieczętowała się herbem Sztemberk, różniącym się jednak barwą gwiazdy[1130]. Protoplastą rodu był Wincenty Strzeszowic z Kühschmalz[1131]. Miał on córkę, która została żoną Jaśka z Wierzbnej, oraz synów Przecława, Jakuba, Dzierżka i Piotra, którzy lokowali Przecławice[1132]. Synem jednego z nich był Wincenty z Kühschmalz, odnotowany w pierwszej połowie XIV wieku[1133]. Został on później burgrabią gryżowskim z ramienia Władysława Opolczyka[1134]. W 1370 roku odnotowany jako dziedzic Kühschmalz oraz rycerz[1135]. Z tego samego roku pochodzi informacja o Henryku i Michale z Kühschmalz[1136]. Synem jednego z nich był pewnie Stefan z Kühschmalz[1137]. Siostrzeńcem Wincentego był Jan z Zuzin[1138]. Wincenty sprzedał swoje dobra i czynsze w Starowicach Dolnych, a 4 stycznia 1377 roku zastawił wszystkie swoje dobra w okręgu grodkowskim[1139]. 11 sierpnia 1379 roku oddał pod zastaw swój majątek we wsi Strzegów[1140], a 16 kwietnia 1383 roku zastawił swoje dwa młyny[1141]. Na dokumencie Władysława Opolczyka z 4 listopada 1390 roku otwierał listę świadków z predykatem *pan*[1142]. Poświadczył później także dokument tego księcia, w którym zapisywał on swoje dobra Janowi Kropidle i jego braciom[1143].

Synami burgrabiego gryżowskiego byli Krzysztof oraz Przecław. Pierwszy z wymienionych braci był kanonikiem opolskim, który w 1418 roku uzyskał zgodę na objęcie parafii raciborskiej[1144]. Przecław, wbrew twierdzeniom niektórych

1130 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s 730; SPPP. T. 2, nr 1971. Pieczęć Przecława z Kühschmalz, zob. APWr. Rep. 71, nr 49.

1131 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 134; T. Jurek: *Panowie z Wierzbnej*..., s. 69.

1132 T. Jurek: *Panowie z Wierzbnej*..., s. 69, przyp. 195.

1133 CDS XXIX, nr 6004; M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. II księstwo wrocławskie*..., s. 520.

1134 CDS VI, nr 77 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 357.

1135 Neisser Lagerbücher, nr 164, 203.

1136 Ibidem, nr 200. Bratankiem Michała był Niczko zwany Bank, zob. Ibidem, nr 250. Henryk był odnotowany jeszcze w 1374 roku, zob. Ibidem, nr 523.

1137 Ibidem, nr 737, 750, 758, 1293.

1138 Ibidem, nr 231.

1139 Ibidem, nr 203, 275, 604, 676, 1109.

1140 Ibidem, nr 941. Dwa lata później sprzedał tamtejsze alodium, zob. Ibidem, nr 1165.

1141 Ibidem, nr 1314.

1142 CDS VI, nr 77 [regest].

1143 CDS VI, nr 80 [regest].

1144 AS II, nr 212, 213 = RG. Bd. 4, nr 1505.

historyków, w 1394 roku nie był starostą na starym zamku opolskim[1145]. Pierwszy raz w źródłach pojawił się 23 listopada 1403 roku na dokumencie biskupa wrocławskiego[1146], natomiast na dokumencie z 15 września 1410 roku został określony jako starosta nowego zamku opolskiego[1147]. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[1148]. 10 czerwca 1417 roku pełnił wraz z starostą starego zamku funkcję sędziego. Wystawił wówczas dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć (w polu tarczy gwiazda)[1149]. 8 marca 1421 roku był także jednym z sędziów rozstrzygających kwestie majątkowe po śmierci Jana Kropidły[1150]. Wówczas nowy zamek przejął Bernard, a miejsce Przecława zajął Jan Jaryszowski z Kotulina. 17 listopada 1424 roku Przecław poświadczał szlachectwo Piotra z Lubszy, który został wówczas naganiony[1151]. Brał udział w bitwie pod Starym Wielisławiem (27 grudnia 1428 roku), w której zginął[1152]. Jego synem był zapewne Hincza z Kühschmalz herbu Sztembark[1153]. Do tej rodziny należeli także Jan z Kühschmalz i jego bracia stryjeczni Jan i Mikołaj, synowie Jana Gołego ze Strzygowa wspomniani w zapisce sądowej z 1425 roku[1154].

141. Laryszowie z Glesina

Pieczętowali się herbem przedstawiającym ostrzew między dwoma nożami winiarskimi[1155] bądź też jego nieco odmiennymi wersjami, o czym dalej. Pierwszym źródłowo poświadczonym przedstawicielem tego rodu był Arnold, żyjący pod

1145 Starostą był Przech, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63; J. Gottschalk: *Zur mittelalterlichen Geschichte...*, s. 123; D. Veldtrup i J. Sperka łączyli tego Przecha z Przecławem z Kühschmalz, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 417—418, J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356. Jednak ów *Przech* to Przech von Schörn, zob. biogram Przecha von Schörn.

1146 CDS XXXIII, nr 211.

1147 CDS I, nr 86.

1148 OBA 2111, s. 13.

1149 APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 91. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 414—416 (pieczęć nr 368).

1150 CDS VI, nr 157 [regest].

1151 SPPP. T. 2, nr 1971.

1152 SRS VI, nr 111, s. 156.

1153 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3, s 730.

1154 Szerzej, zob. J. Sperka, *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 293.

1155 R. Sękowski: *Herbarz...*, t. 4, s. 20. Rodzina ta w Polsce używała zamiennie nazw Glezyn i Larysz, zob. M. Gigoń: *Znikające znaki. Czy można prześledzić losy polskich herbów rycerskich w świetle źródeł średniowiecznych.* „Ogrody Nauk i Sztuk" 2012, nr 2, s. 253—262. Pieczęcie niektórych przedstawicieli tej familii, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 286—288 (pieczęcie nr 225—227).

koniec XIII wieku. Jego synem był Gotfryd, który od opata brzeskiego uzyskał zezwolenie na założenie na prawie niemieckim miasta Brzesko (dzisiejsze Nowe Brzesko niedaleko Proszowic)[1156]. Innymi przedstawicielami tej rodziny byli Konrad, wójt Głogówka, jego brat Ekhard oraz ich siostra, której imienia nie zapisano. 2 lutego 1298 roku wspomniany Konrad wraz z ławnikiem Jakuszem, synem Gotfryda, bratem Ekhardem, siostrą i kilkoma innymi osobami zrezygnował z 8 grzywien srebra zapisanych na łanie we wsi Głogowiec na rzecz klasztoru w Kazimierzu, w imieniu którego występował rycerz Gierko[1157]. Można założyć, że Arnold, ojciec Gotfryda, był bratem Konrada i Ekharda. Na tym samym dokumencie świadkami byli Henryk i Hilary, którzy — jak wynika z innego dokumentu — mogli być synami Gotfryda. Do tego dokumentu przywiesił Konrad swoją pieczęć przedstawiającą trzy winiarskie noże w roztrój, które później stały się herbem Głogówka[1158]. Po śmierci Konrada wójtem został jego syn Arnold, natomiast jego brat Piotr był klucznikiem. Znaleźli się oni wraz z Gotfrydem, sołtysem Glesina (*Glasin*, dzisiejsze Klisino, 7,7 km na południe od Głogówka), oraz Henrykiem i Hilarym w charakterze świadków na dokumencie wystawionym przez Wawrzyńca z Głogowca, który sprzedał swoje pole leżące między Głogówkiem a terenami Tomic[1159]. Wszystkie osoby wymienione na liście świadków przed Henrykiem i Hilarym należały do rodziny protoplastów Laryszów, można zatem przypuszczać, że także oni byli z nimi spokrewnieni. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że na kolejnych dokumentach pojawiają się Henryk i Hilary, którzy byli sołtysami w Glesinie. Kolejny dokument sygnowany przez klucznika Piotra i Arnolda pochodzi z 26 czerwca 1312 roku. Na jego mocy wystawcy, wspomagani przez ławę miasta Głogówka, rozstrzygali spór byłego sołtysa Kromołowa i klasztoru w Czarnowąsach o sołectwo w Kromołowie[1160]. Bracia Arnold, Piotr i Konrad, wójtowie Głogówka, sprzedali klasztorowi w Kazimierzu 19 skojców zapisanych na wzgórzu winnym należącym do wójtostwa, co zatwierdził książę niemodliński 28 marca 1319 roku[1161]. Wójt Arnold potwierdził sprzedaż młyna przy wsi Starczów (niedaleko Ząbkowic Śląskich) Krzyżowcom z Ziębic[1162].

1156 KDKK. T. 1, s. 110; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 737.

1157 APWr. Rep. 91, nr 203 = SUB. Bd. 6, nr 337. Konrad pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie wystawionym 25 maja 1296 roku, zob. SUB. Bd. 6, nr 260.

1158 P. Pfotenhauer: *Die schlesische Siegel*..., nr 34 tabl. IV; M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 290 (pieczęć nr 229).

1159 APWr. Rep. 91, nr 153 = CDS XVI, nr 3242 [regest].

1160 APWr. Rep. 71, nr 15 = CDS I, nr 24 = CDS XVI, nr 3288 [regest].

1161 APWr. Rep. 91, nr 199 = CDS XVI, nr 3902 [regest]. Arnold do dokumentu przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą trzy winiarskie noże w roztrój, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 290 (pieczęć nr 230).

1162 CDS XVI, nr 3976.

Na dokumencie wystawionym 27 marca 1314 roku dotyczącym sporu klasztoru w Kazimierzu z miastem Głogówkiem o dom znajdujący się w mieście świadczyli Henryk, Hilary i Gotfryd, sołtysowie w Glesinie[1163]. 5 stycznia 1318 roku Henryk i Arnold, synowie Gotfryda, sołtysa Glesina, sprzedali 5 ław rybnych w Głogówku klasztorowi w Lubiążu[1164]. 3 maja tego samego roku Arnold z Glesina poświadczył dokument księcia niemodlińskiego, w którym Bolesław Pierworodny przekazał 1,5 łana w Kazimierzu swojemu kapelanowi Renhardowi[1165]. Hilary został magistrem sztuki i w swoim imieniu — oraz w imieniu swoich braci Henryka i Arnolda — porozumiał się w 1319 roku z wrocławskim szpitalem Ducha Świętego co do czynszów z łana we wsi Grodzisko[1166]. Arnold wraz z braćmi nabył w 1321 roku za 50 grzywien Naczęsławice i Grodzisko (obie miejscowości 8,5 km na południowy wschód od Głogówka)[1167]. W 1339 roku Arnold otwierał listę świadków na dwóch dokumentach księcia kozielskiego[1168]. Synem któregoś z sołtysów Glesina był zapewne Hilary (Larysz) z Glesina, który w 1329 roku poświadczył sprzedaż sołectwa w Śmiczu[1169]. Jego żoną byłaby wówczas Małgorzata, matka sześciu braci należących do kolejnego pokolenia tej rodziny[1170].

Do kolejnego pokolenia panów z Glesina należeli bracia Guncelinowie: Hilary (Larysz), Szczepan (Czip), Piotr, Otton i Franczek, właściciele Wróblina (*Wroblin*, 7 km na południowy wschód od Głogówka)[1171]. Od zdrobnienia imienia Hilary — Larysz — pochodzi nazwa gałęzi rodu Glesinów: Laryszowie. Hilary był co najmniej od 18 kwietnia 1368 roku rycerzem

1163 APWr. Rep. 91, nr 175 = CDS XVI, nr 3394 [regest].

1164 APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVI, nr 3747 [regest].

1165 APWr. Rep. 91, nr 195 = CDS XVI, nr 3793a [regest].

1166 CDS XVI, nr 3992.

1167 CDS XVIII, nr 4145.

1168 CDS II, s. 139, nr 33 i 34 = CDS XXX, nr 6346 i 6347.

1169 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, *s.* 145.

1170 Takie zdanie wyraził Josef Pilnáček, zob. Idem: *Rody*..., D. 3, s. 738. Natomiast J. Stibor pomija dokument z 1329 roku i za ojca pasowanego rycerza Larysza oraz jego braci (o nich dalej) uznaje Henryka. Jest to jednak praktycznie niemożliwe z uwagi na lata, w jakich żyli poszczególni przedstawiciele tej rodziny. Według tej konstrukcji genealogicznej pomiędzy pierwszym pojawieniem się w źródłach ojca Larysza (1298) a pojawieniem się syna Larysza (1393) mija prawie 100 lat. To niezwykle duża różnica między dziadkiem i wnukiem [sic!], zob. J. Stibor: *Laryš ze Lehoty*, „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy" 2001, sešit 14, s. 56—57. Jeśli za ojca wspomnianych braci uzna się za J. Pilnáčkiem Larysza, to różnica lat pomiędzy pojawieniem się przedstawiciela III pokolenia Glesinów a V pokolenia wynosi już tylko 62 lata (a przy uwzględnieniu Jana z Naczęsławic — 57 lat).

1171 A. Heyer: *Nachtrag (L. Semkowicz, Über die Anfänge des Ade1sgechlechts Larysza (Larisch)= Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 325—326, nr 13—16. Pozostałe informacje o Ottonie i Franczku, zob. J. Stibor: *Laryš ze Lehoty*..., s. 57. Guncelin używał pieczęci hełmowej, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., s. 287 (pieczęć nr 225).

pasowanym[1172]. Żoną Guncelina była Katarzyna, a małżonką Piotra — Elżbieta, siostra Wernera i Leonarda, dziedziców wsi Nowaki (księstwo nyskie)[1173].

Larysz z Glesina znalazł się na dokumencie Bolka III i Henryka niemodlińskiego potwierdzającym w 1371 roku prawa Krapkowic[1174]. Dwa lata później Larysz pojawił się na liście świadków dokumentu dotyczącego nadania praw magdeburskich Głogówkowi[1175]. Był on także świadkiem ufundowania przez księcia niemodlińskiego kolegiaty głogóweckiej[1176]. Następnie związał się z Władysławem Opolczykiem[1177]. 18 kwietnia 1383 roku Larysz był jednym z ludzi Władysława (w dokumencie wymieniony na czele jego zaufanych osób), który miał ustalić wartość ziemi sośnicowickiej[1178]. 13 maja 1415 roku sprzedał dwie grzywny czynszu z Glesina kustoszowi głogóweckiemu Eliaszowi Zeyduszowi. Dokument potwierdził między innymi jego krewny Czip[1179]. Tego samego dnia Larysz wystawił dokument dotyczący tej transakcji, do którego przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą dwa noże winiarskie w słup[1180]. Ostatni raz wspomniany w 1417 roku[1181].

W 1380 roku świadkami dokumentu księcia niemodlińskiego byli Guncelin i Piotr z Glesina[1182]. Czip z Glesina był świadkiem na dokumencie księcia Henryka niemodlińskiego wystawionym 25 września 1376 roku[1183]. W 1379 roku potwierdził fundację kolegiaty głogóweckiej, a rok później był świadkiem na dokumencie dotyczącym przekazania wosku tejże kolegiacie[1184]. Czip występował na dokumentach aż do 1418 roku[1185].

1172 A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 325, nr 14.

1173 NKKO, s. 165, nr 150 [regest]; A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 325—326, nr 16, 19. Pozostałe informacje o Guncelinie i Piotrze, zob. J. Stibor: *Laryš ze Lehoty...*, s. 57.

1174 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 325—326, nr 15; Hilary używał początkowo pieczęci hełmowej, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, s. 288 (pieczęć nr 226).

1175 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 185; A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 326, nr 18.

1176 A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 326, nr 20.

1177 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

1178 CDS VI, nr 63 [regest].

1179 APWr. Rep. 102, nr 452. Czip był także świadkiem dokumentu tej księżnej z 30 IV 1416 roku, zob. APWr. Rep. 102, nr 482. O Eliaszu Zeyduszu, zob. E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 106—107.

1180 APWr. Rep. 102, nr 453. Zdjęcie tej pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 288 (pieczęć nr 227).

1181 A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 327, nr 31.

1182 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58 = A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 325—326, nr 21.

1183 CDS VI, nr 56 [regest].

1184 CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1; s. 140, nr 3. Pozostałe informacje o Czipie, zob. J. Stibor: *Laryš ze Lehoty...*, s. 57.

1185 A. Heyer: *Nachtrag...*, s. 326—327, nr 27, 28, 31. Jego synem był Mikołaj, a córką — Barbara, zob. Ibidem, s. 327, nr 33; J. Stibor: *Laryš ze Lehoty...*, s. 57.

Larysz, brat Guncelina, Piotra i Czipa, miał dwóch synów: Jana i Mikołaja. Jan z Naczęsławic pierwszy raz pojawił się na liście świadków 19 listopada 1380 roku[1186], a następnie był świadkiem dwóch dokumentów Władysława Opolczyka wystawionych 5 kwietnia 1383 i 17 maja 1388 roku[1187]. Jego synem mógł być Kuncze z Naczęsławic, świadek na dokumencie księcia Bolka V z 10 kwietnia 1437 roku[1188]. Mikołaj po raz pierwszy znalazł się pośród świadków na dokumencie księcia Władysława Opolczyka wystawionym w 1393 roku, na mocy którego książę zatwierdził zakup wsi Rogów z zamkiem i przyległościami przez Besów[1189]. W 1406 roku sprzedał Piotrowi Koszemborowi wieś Grudynię Małą (*Klein Grauden*, 15 km na północny wschód od Głubczyc)[1190]. Był żonaty z Agnieszką[1191]. Jego dziećmi byli Heintz, Hans i nieznana córka. Heintz był właścicielem Wróblina w okręgu głogóweckim. W Boże Narodzenie 1419 roku wystawił dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć (po bokach dwa zakrzywione noże do winobrania, w środku dwa skrzyżowane ostrzewia)[1192]. Należał później do otoczenia Bolka głogóweckiego i świadkował na dokumentach z 20 sierpnia 1430 roku, 31 stycznia i 2 marca 1431 roku oraz 17 marca 1433 roku[1193]. Na drugim z nich świadkiem był także Hans Leris, zapewne brat Heintza[1194]. Hans w 1439 roku pojednał się z księciem niemodlińskim, z którym wcześniej toczył zażarty konflikt dotyczący niespełnienia zobowiązań księcia za służbę wojskową Jana. Mediatorami byli Jan Clema z Ligoty oraz rycerz Piasta opolskiego Stefan Szylan[1195]. Ich siostra była żoną Jana Jaryszowskiego z Kotulina, starosty Bernarda niemodlińskiego[1196].

Wnukiem Hilarego (Larysza), wzmiankowanego w 1329 roku, był Burchard (Bernard) z Glesina, który pierwszy raz pojawił się na poręczeniu księcia Władysława i jego żony podczas zawarcia ugody z pozostałymi książętami opolskimi[1197]. Po przejęciu okręgu głogóweckiego przez Ofkę znalazł się w jej otoczeniu[1198].

1186 A. Weltzel, *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung*..., s. 86.

1187 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70—71; CDS VI, nr 73 [regest]. Jan nie został uwzględniony przez J. Stibora, zob. J. Stibor: *Laryš ze Lehoty*..., s. 55—89.

1188 APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39.

1189 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70—71.

1190 A. Weltzel: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung*..., s. 96.

1191 Szerzej o nim, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 740; J. Stibor: *Laryš ze Lehoty*..., s. 57.

1192 APWr. Rep. 71, nr 54 = CDS I, nr 103.

1193 CDS XXXIII, s. 40—41; APWr. Rep. 12, nr 36; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt*..., s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty].

1194 APWr. Rep. 12, nr 36.

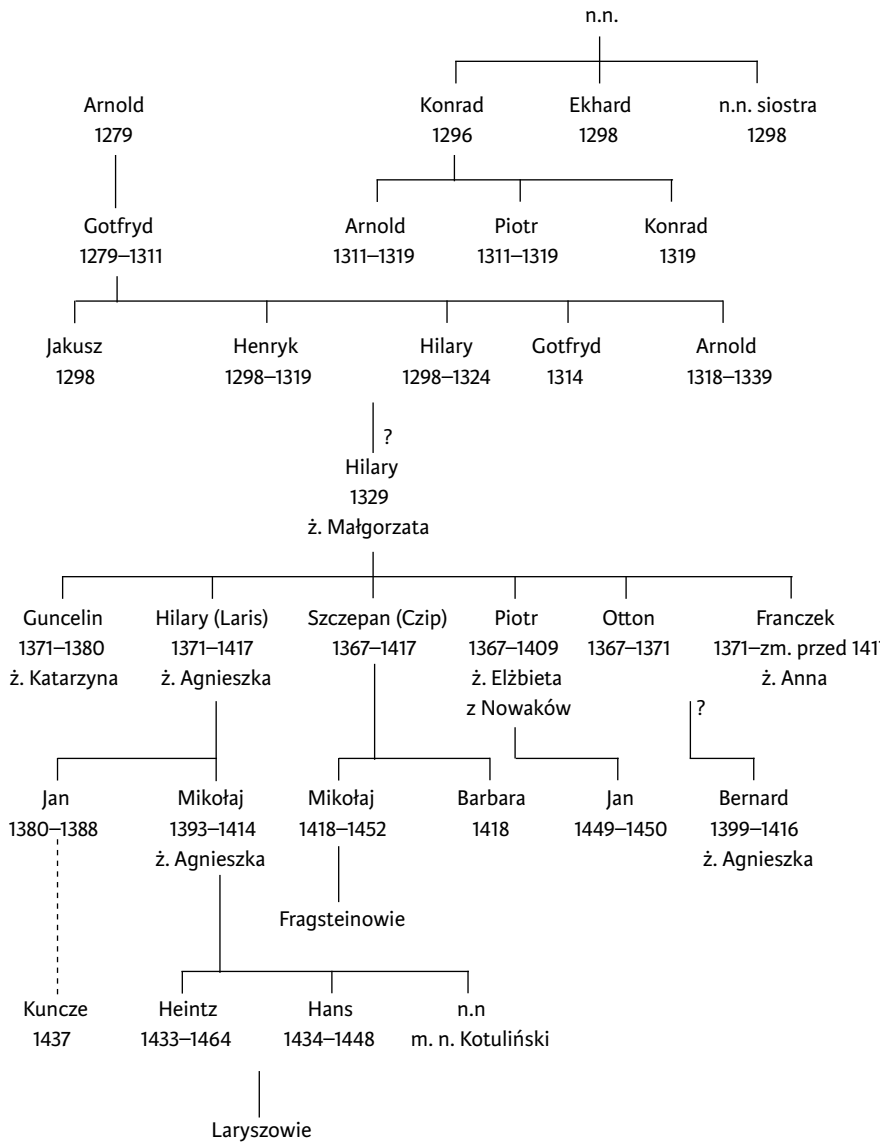
1195 CDS VI, nr 202 [regest]. Szerzej o Janie, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 741.

1196 Zob. biogram Kotulińskich.

1197 CDS VI, nr 85 [regest]. Nie uwzględnił go J. Stibor, zob. Idem: *Laryš ze Lehoty*..., s. 55—89.

1198 CDS VI, nr 115 [regest].

Tablica 10. Rodzina Laryszów

Źródło: Opracowanie własne.

Wspierał jednak dążenia bratanków Władysława Opolczyka do przejęcia okręgu głogóweckiego, za co został przez księżną uwięziony. Wyszedł na wolność dopiero po rozsądzeniu sporu między Piastami opolskimi a wdową po

Władysławie II[1199]. Po zawarciu porozumienia 24 października 1415 roku Bernard został nazwany na dokumencie księżnej jej wiernym rycerzem. Tego dnia sprzedał grzywnę czynszu z folwarku w Mochowie kolegiacie nyskiej[1200]. 20 listopada 1416 roku odsprzedał 1,5 grzywny rocznych dochodów z Mochowa kolegiacie głogóweckiej. Żoną Bernarda była bliżej nieznana Agnieszka[1201].

142. Laskowscy, (z) Laskowic

Właściciele wsi Laskowice (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka)[1202] jeszcze w XIV wieku nie odgrywali dużej roli politycznej. Dopiero Jasiek z Laskowic, pieczętujący się herbem przedstawiającym dwa skrzyżowane ostrzewia, zrobił karierę jako sędzia głogówecki z ramienia Władysława Opolczyka[1203]. Jego krewnymi byli Paszek z Laskowic, świadek na dyplomie Bolka IV z 1397 roku[1204], oraz Jasiek z Laskowic, syn Mikołaja, kleryk kolegiaty opolskiej[1205]. Synem urzędnika księcia Władysława był Zygmunt z Laskowic, a córką — Katarzyna. W 1412 roku sprzedali oni 8 grzywien rocznego czynszu ze wsi Ściborowice (*Sciborowicz*, 10 km na północ od Głogówka) i Laskowice leżących w okręgu głogóweckim kolegiacie opolskiej za 80 grzywien, które miały być wykorzystane dla wsparcia biednych[1206]. Zygmunt należał w okresie wojen husyckich do otoczenia Bolka V. Pierwszy potwierdzony przez niego dokument został wystawiony 20 sierpnia 1430 roku[1207]. 21 stycznia 1431 roku dziedzic Opola potwierdził Zygmuntowi listy, które uległy zniszczeniu podczas spalenia Głogówka przez husytów[1208]. Następnie jako Zygmunt Laskowski potwierdził kilka dokumentów księcia z 1433 roku oraz jeden z 1434 roku[1209]. Ostatni raz został odnotowany na liście

1199 CDS VI, nr 109 [regest].

1200 APWr. Rep. 102, nr 462.

1201 CDS XXXIII, s. 148, nr 24.

1202 Na zachód od wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 343—344.

1203 Jego dokładny biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269. Na temat pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 428 (pieczęć nr 383).

1204 APWr. Rep. 107, nr 43.

1205 APWr. Rep. 107, nr 75; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 213.

1206 APWr. Rep. 107, nr 80; J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 832—833. Na dokumencie został nazwany *Sigismund Jeschkonis*.

1207 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42.

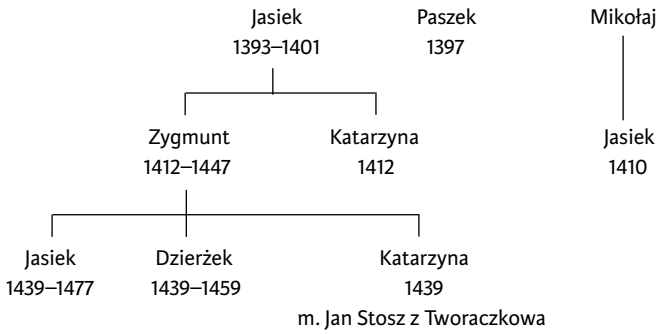
1208 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60.

1209 APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]. Na ostatnim dokumencie został zapisany jako Zygmunt Lagowski, lecz jest to błąd

świadków na dokumencie z 3 października 1447 roku[1210]. Miał dwóch synów: Jaśka i Dzierżka oraz córkę Katarzynę, która na początku 1439 roku poślubiła Jana Stosza z Tworaczkowa[1211].

Spośród jego synów tylko Dzierżek znalazł się na dworze Bolka V, poświadczając książęce dokumenty w latach 1453—1459[1212]. Może to oznaczać, iż Jasiek zmarł w młodym wieku. W 1453 roku Dzierżek uzyskał od Jana Dobieszowskiego jego dobra w Dobieszowie (*Dobeschaw*, 19,5 km na południowy zachód od Kędzierzyna-Koźla) i Pawłowiczek (*Paulowitcz*, 14,5 km na południowy zachód od Kędzierzyna-Koźla) leżące w okręgu kozielskim[1213]. Możliwe, że Jan był teściem pana z Laskowic. Bracia Jasiek i Dzierżek z Laskowic w związku z przejęciem tych dóbr sądzili się z Michałem Dobieszowskim, co rozstrzygnął książę kozielski w 1457 roku[1214]. Jasiek był później świadkiem na dokumencie książąt opolskich z 1477 roku[1215].

Tablica 11. Rodzina Laskowskich

Źródło: Opracowanie własne.

pisarza bądź wydawców źródła, gdyż wszyscy pozostali świadkowie tego dokumentu pokrywają się ze świadkami pierwszego aktu księcia Bolka V z 17 marca tego roku, zob. CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

1210 T. Konietzny: *Piasten-Urkunden*..., nr 2.

1211 16 lutego 1439 roku Jan Stosz przekazał swojej żonie Katarzynie z Laskowskich swoje dobra w Tworaczkowie. Pełnomocnikami Katarzyny byli jej ojciec Zygmunt oraz jej bracia Jasiek i Dzierżek, zob. CDS VI, nr 201 [regest].

1212 CDS VI, nr 234, 235, 242 [regesty]; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 348; APWr. Rep. 4f, nr 69.

1213 CDS II, s. 62, nr 62.

1214 Ibidem, s. 63—64, nr 64. Dzierżek miał wypłacić Dobieszowskiemu 10 grzywien na św. Marcina, kolejne 10 na Boże Narodzenie, a w następnym roku na św. Marcina — 55 grzywien. Dodatkowo siostra Michała o imieniu Machna, zakonnica w Raciborzu, miała otrzymywać dożywotnio 1 grzywnę rocznie z czynszów zapisanych na Pawłowiczkach.

1215 CDS VI, nr 304 [regest].

143. (z) Lasowic

Lasowice (dzisiejsze Lasowice Małe)[1216] należały do Jana Radły, bliskiego współpracownika Władysława Opolczyka[1217]. Jego córka Małgorzata w 1408 roku prosiła kurię rzymską o możliwość przyjmowania sakramentów mimo interdyktu w swoim kościele[1218]. Na dworze księżnej Ofki pełniła funkcję ochmistrzyni. Z tym tytułem została odnotowana 15 września 1410 roku, kiedy to kapituła opolska zakupiła 17 grzywien czynszów od klasztoru w Czarnowąsach za 170 grzywien zapisanych w testamencie Małgorzaty[1219]. Na dokumencie z 5 czerwca 1418 roku wspomniano, że kiedyś sprzedała ona norbertankom czarnowąskim sześć grzywien czynszu[1220]. Jej bratem był Jerzy Zuchorz z Tarnowa (dzisiejszy Tarnów Opolski, 17 km na południowy wschód od Opola), kanclerz Władysława Opolczyka[1221]. Możliwe, że sama rodzina pochodziła ze wsi Radłów (11,5 km na północny wschód od Olesna), skąd mógł wziąć się przydomek Jana. Być może do tej rodziny należała Elżbieta z Lasowic, między 1390 a 1395 rokiem zakonnica czarnowąska[1222].

144. Lauke z *Cestitz*

Pochodził z nieznanej wsi (*Cestitz*, może chodzi o Goszczowice — *Gostiz* — 9,5 km na południe od Niemodlina?). W 1397 roku wystąpił na liście rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa[1223].

1216 Na drodze do Lasowic Małych znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 344—345.

1217 Biogram Jana, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 248—252. D. Veldtrup uznał, że pochodziła z Laskowic koło Prudnika, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 213. Także, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

1218 AS I, nr 348.

1219 APWr. Rep. 107, nr 76 = CDS I, nr 86; S. Pierzchalanka-Jeskowa: *Dzieje klasztoru w Czarnowąsie na Śląsku w wiekach średnich*. „Roczniki Historyczne" 1928. T. 4, s. 65; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 447; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 251.

1220 CDS I, nr 98; S. Pierzchalanka-Jeskowa: *Dzieje klasztoru...*, s. 65; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 447; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 251.

1221 Zuchorz był m.in. wysłany przez księcia opolskiego do odbioru jednej z rat od zakonu krzyżackiego za zastawienie ziemi dobrzyńskiej. Biogram Jerzego, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 272—273. Autor pominął jeden dokument, na którym znalazł się Jerzy, zob. L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67. Krewnym Jerzego był Jan Zuchorz, kanonik głogówecki (1398), zob. CDS XXXIII, s. 145, nr 12; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 273.

1222 CDS I, nr 53, 62.

1223 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

145. Liebentalowie z Langebrücke

Pochodzili prawdopodobnie z Czech. W 1384 roku w okręgu prudnickim pojawił się Zygfryd (Seyfried) Liebental, który potwierdził dokument Władysława Opolczyka[1224]. Cztery i sześć lat później Zygfryd znalazł się jako świadek na kolejnych dokumentach tego Piasta[1225]. Pochodził prawdopodobnie z czeskiej miejscowości o nazwie Liebental. Pozostał w tym okręgu także po tym, jak trafił on w ręce innych książąt. Prawdopodobnie już wtedy był właścicielem wsi Langebrücke (dzisiejsza Moszczanka, 7 km na południowy zachód od Prudnika). W 1392 roku potwierdził dokument Henryka kożuchowskiego dotyczący zatwierdzenia sprzedaży młyna o dwóch kołach, który znajdował się w Skrzypcu (*Kribitz*, 7 km na wschód od Prudnika), przez Konrada, Henryka i Mikołaja Elsterbergów Henrykowi Kindechinowi[1226]. Następnie potwierdził dokument Konrada II oleśnickiego wystawiony w Prudniku 30 kwietnia 1402 roku[1227]. 27 kwietnia 1408 roku Zygfryd Liebental sprzedał Piotrowi Flegilowi, kapelanowi prudnickiemu, 2,5 grzywny czynszu ze wsi Langebrücke za 25 grzywien, z możliwością odkupu[1228]. Później przeszedł na służbę kolejnych właścicieli ziemi prudnickiej. W 1436 roku udał się do Rzymu, zapewne z polecenia Bolka V. Zgodnie z listem wysłanym przez papieża Eugeniusza IV, gdy zbliżał się do Kurii, skradziono mu wiele towarów i szlachetnych kamieni. Zygfryd został określony w liście jako wasal i domownik Bolka młodszego (*vasallus et familiaris --- Bolesci ducis minoris Opiliensis*). Zygfryd starał się o rekompensatę za stracone mienie[1229]. W kontekście sytuacji, w jakiej był książę Bolko, można założyć, że dobra wiezione przez Zygfryda były przeznaczone dla odpowiednich osób w Kurii, by poprawić opinię o Wołoszku w kręgach papieskich. Możliwe, że synem Zygfryda był Jan z Langebrücke, który poświadczył dokument Bolka V z 26 maja 1448 roku[1230].

1224 CDS XXXIII, s. 28, nr 1. O pochodzeniu Zygfryda, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 249—250.

1225 CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2; APWr. Rep. 127, nr 2 = L. Wojciechowski: *Najstarsze klasztory paulinów...*, nr 5.

1226 CDS VI, nr 78 [regest].

1227 CDS XXXIII, s. 29, nr 3.

1228 CDS XXXIII, s. 29—30, nr 6.

1229 *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*. Bd. 4: 1429—1436. Th, 2 *(1433—1436)*. Bearb. K. Forstreuter, Köln—Weimar—Wien—Böhlau, 1976, nr 770 = RG. Bd. 5 nr 4906.

1230 CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

146. Lubszyccy, (z) Lubszy

W XV wieku karierę rozpoczęli panowie z Lubszy (*Lubeschow*, 25 km na południowy wschód od Lublińca). Pierwszym niepewnym jej właścicielem był Magnus świadkujący na dokumencie Bolesława opolskiego z początku XIV wieku[1231]. Ponieważ sam dokument był najpewniej falsyfikatem (data 1216, poza jednym wyjątkiem nieznane osoby na liście świadków), należy raczej przyjąć, że Magnus był osobą fikcyjną. Ostatnio Bernard Szczech za pierwszego historycznie potwierdzonego przedstawiciela tej rodziny uznał Jaśka z Lubszy, świadka na dokumencie księcia żagańskiego Henryka Wiernego z 1314 roku[1232]. Z dokumentu z 1341 roku ustalającego granicę ziemi krakowskiej i ziem księcia Alberta strzeleckiego wynika, że do panów z Lubszy należała pobliska wioska o nazwie Sulów (obecnie część Woźnik)[1233]. Synem Jaśka mógł być Piotr wyznaczony w 1358 roku na sędziego rozjemczego z ramienia Przemysława I Noszaka, księcia cieszyńskiego, w jego sporze z Konradem oleśnickim o przebieg granicy między Bytomiem a Pyskowicami[1234]. Z kolei synem Piotra mógł być Mikołaj z Lubszy, który w 1380 roku nabył od Konrada II oleśnicko-kozielskiego pewne dobra leżące nad Odrą[1235].

Synami Mikołaja byli Piotr, Jarosław, Janusz (Pakusz) i Mikołaj z Lubszy zrodzeni z Agaty z Bystrzanowic[1236]. Spośród braci najwcześniej w otoczeniu księcia Bernarda pojawił się Mikołaj, który był świadkiem na dokumencie z 18 stycznia 1418 roku[1237]. Kolejny raz jako świadek wystąpił 16 stycznia 1419 roku w Leśnicy[1238]. Następnie potwierdził dokumenty tego księcia z 7 i 10 listopa-

1231 CDS VI, nr 5 [regest].

1232 CDS XVI, nr 3398. B. Szczech: *Lubsza 1314—2014. Zarys dziejów*. Lubsza—Woźniki 2014, s. 25.

1233 ZDM. Cz. 8, nr 2530; B. Szczech: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii*. Lubsza—Zabrze 1998, s. 10; J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 2000, s. 71—72.

1234 CDS VI, nr 26 = Sommerberg I, s. 806.

1235 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 59. Nie można też wykluczyć, że pochodził z Lubieszowa koło Koźla.

1236 7 stycznia 1407 roku Agata, pani na Lubszy, jej syn Pakusz i córka Katarzyna sprzedali Janowi Falkenbergowi za 200 grzywien swoje dobra, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 26. O tym, że Piotr i Jarosław byli braćmi Pakusza, informuje z kolei dokument Konrada Białego z 24 kwietnia 1425 roku. Tego dnia książę potwierdzał, że rycerz Adam Kiczka, wójt Bytomia, i jego żona Elżbieta pożyczyli wspomnianym braciom, dziedzicom Lubszy, 40 grzywien groszy polskiej miary pod zastaw wójtostwa z części Bytomia znajdującej się pod władzą księcia Konrada, zob. CDS VI, nr 173 [regest]. Ich bratem był również Mikołaj z Lubszy, który obrał karierę duchowną, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 151—152 oraz przyp. niżej. O tym, że ich ojcem był Mikołaj z Lubszy, świadczy zeznanie Piotra podczas nagany szlacheckiej, zob. SPPP. T. 2, nr 1971.

1237 CDS VI, nr 150 [regest]. Dokument dotyczył potwierdzenia sprzedaży wójtostwa w Woźnikach znajdujących się w pobliżu Lubszy, co było zapewne przyczyną pojawienia się Mikołaja wśród świadków.

1238 CDS VI, nr 151 [regest].

da 1423 roku wystawione w Strzelcach oraz z 19 maja 1424 roku sporządzony we Wrocławiu[1239]. Natomiast 27 marca 1425 roku spisał akt wystawiony w Niemodlinie, w którym określił siebie jako pisarza książęcego[1240]. Jak widać, należał on do ścisłego otoczenia księcia niemodlińskiego i wraz z nim się przemieszczał. Później kilkakrotnie znajdował się na liście świadków, często będąc na jej czele, nawet przed książęcymi urzędnikami[1241]. Zmarł po 17 lutego 1451 roku, kiedy został po raz ostatni odnotowany[1242]. Jego matka w 1437 roku przekazała 1,5 grzywny czynszów ze wsi Lubsza tamtejszemu kościołowi[1243].

Nieco rzadziej w otoczeniu księcia niemodlińsko-strzeleckiego przebywał Piotr z Lubszy żonaty z Jadwigą z Dziewkowic[1244]. Został on naganiony przez Paszka z Gosławic, rycerza łęczyckiego, i 17 listopada 1424 roku oczyścił się z zarzutu. Dzięki temu procesowi wiadomo, jakim herbem pieczętowali się panowie z Lubszy. Świadkowie Piotra potwierdzili, że: *ipse Petrus sit frater ipsorum nobilis, de clenodioque viridis stelle, ac de proclamacione Sthemnbarth a progenitoribus suis processit*[1245]. Krewnymi ze strony ojca na tym procesie byli Przecław z Kühschmalz, dawny starosta opolski[1246], oraz Jan z Pieńczyc. Herb Lubszyckich różnił się od typowego herbu Sztembark barwami[1247].

Piotr z Lubszy pierwszy raz na dworze Bernarda pojawił się 13 maja 1430 roku jako pisarz książęcy[1248]. Niewykluczone, iż do kancelarii dostał się dzięki protekcji brata. Piotr miał zapewne zapełnić „lukę" po odejściu z kancelarii stałego pisarza księcia, Ottona Besa. Kolejne dokumenty spisał 17 marca 1431 roku, 23 czerwca 1434 roku, 27 kwietnia i 10 maja 1435 roku, 19 stycznia, 17 czerwca

1239 CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep. 115, nr 3, 105 = D 384, s. 32—35.

1240 CDS VI, nr 172 [regest]. Mikołaj pełni rolę pisarza, zapewne z powodu nieobecności stale spisującego wówczas dla księcia dokumenty Ottona Besa.

1241 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 3; APO. Am Olesna, nr 4, 5; CDS VI, nr 210, 212, 215, 222, 223 [regesty]. Na trzech ostatnich dokumentach jest on określany jako kanonik opolski.

1242 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451.

1243 Archiwum Metropolitarne w Krakowie. Acta actorum officialia, nr 11, k. 377v.—378.

1244 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 31.

1245 SPPP. T. 2, nr 1971; M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 171—172.

1246 Był on starostą na nowym zamku opolskim z ramienia księżnej Ofki (odnotowywany z tym tytułem w latach 1410—1417). Nie należy go mylić z Przechem, starostą na starym zamku, często utożsamianym z Przecławem, zob. biogram Kühschmalzów.

1247 J. Szymański: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 269. Takim samym herbem pieczętował się Piotr w 1437 roku, zob. AGZ. T. 5, nr 68 (opis pieczęci pod dokumentem), nr 69.

1248 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4; D. Veldtrup: *Prosopographische...*, s. 485. R. Sękowski błędnie podaje, że Piotr był pisarzem Bolka V, zob. Idem, *Herbarz...*, T. 4, s. 369.

i 30 października 1437 roku oraz 23 marca 1438 roku[1249]. Ostatnie dokumenty zostały przez niego sporządzone w 1439 roku[1250]. 1 marca 1437 roku został określony jako kanclerz. Tego dnia w Krakowie Piotr wraz z Gumprechtem z Bierawy, starostą strzeleckim, był rozjemcą przy podziale majątku między dwóch braci: Jana z Zubrzy i Pawła Gawronka z Bierawy[1251]. Z dokumentu wynika, że Piotr był ich przyjacielem, lecz trudno stwierdzić, kiedy i w jakich okolicznościach się z nimi zaprzyjaźnił. W 1439 roku bracia Mikołaj i Piotr z Lubszy wraz z sędzią opolskim Adamem z Warłowa oraz plebanem leśnickim Stefanem Aleksandrem dokonali podziału majątku między Mikołajem z Półwsi i jego siostrą Nelą po śmierci ich ojca[1252]. Do tego dokumentu obaj przywiesili dwie różne pieczęcie: jedną z herbem Sztembark, która należała do Piotra, i drugą przedstawiającą dwukrotnie przekrzyżowaną strzałę należącą do Mikołaja (w otoku pieczęci znajduje się napis Nikel). Prawdopodobnie był to indywidualny herb duchownego. Kanclerz zmarł przed 7 marca 1440 roku, gdyż tego dnia jego brat Mikołaj z Lubszy zrzekł się swoich praw do spadku po Piotrze na rzecz jego żony[1253].

Piotr z Lubszy korzystał z łaski księcia, który nadał mu miasto Woźniki wraz z pobliską wsią Ligotą (dzisiejsza Ligota Woźnicka). Ligota została wówczas odłączona od Woźnik przez Piotra za zezwoleniem księcia i przyłączona do jego rodowych dóbr[1254]. Wiadomo, że wdowa po nim otrzymała wieś Ligotę wraz z folwarkiem oraz przysiółek Siedlec, leżącym nieopodal Koziegłów[1255]. Pozostali dwaj bracia nie odgrywali żadnej roli politycznej[1256].

1249 CDS XXXIII, s. 33, nr 13; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5; Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2, 3; L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 68; LuBS. Bd. 2, s. 330—331 = CDS VI, nr 194 [regest]; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 78—79; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 485.

1250 CDS VI, nr 201 [regest]; Schirnding, Bd. 4, nr 2521 b.

1251 AGZ, t. 5, nr 68, 69; J. Sperka: *Panowie z Zubrzy...*, s. 343.

1252 AAWr., sygn. M49, KK41.

1253 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 31.

1254 *Sed dum ipsam Civitatem dederamus nobili Petro de Lubscha bene memorie, sic ipse pro nostre beneplacido voluntatis villam eandem Elgot cum tribus marcis grossorum censsus annui ab ipsam Civitate segregavit et in iure suo proprio ut sibi palcuitlocavit*, zob. B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = Idem: *Widymat...*, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12.

1255 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 31. M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 173. B. Szczech uznał ten przysiółek za zaginiony, zob. Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 5. Ostatnio również wskazał jednak na tę osadę jako należącą do dóbr Lubszyckich, zob. B. Szczech: *Lubsza 1314—2014...*, s. 38.

1256 Jarosław tylko raz znalazł się wśród świadków na dokumencie Bernarda, na dodatek dotyczącego odnowienia praw dla miasta Woźnik, zob. B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = Idem: *Widymat...*, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12. Janusz (Pakusz) nie pojawił natomiast się ani razu.

Krewnym ojca wyżej omawianych braci był najpewniej Jan z Lubszy, który obrał karierę duchowną. Zmarł on pod koniec 1423 roku. Przed śmiercią pełnił funkcję plebana w Otmęcie[1257].

Tablica 12. Rodzina Lubszyckich

Źródło: Opracowanie własne.

Najprawdopodobniej synem Piotra i Jadwigi był Przecław określony w 1483 roku jako *heres de Lupsza*, a jego bliską krewną (siostrą?) — Anna Bodzanowska, dziedziczka Woźnik[1258]. Na nim zakończyła się męska linia rodu. W 1484 roku Woźniki należały już do Stanisława Brzeziny

1257 AS II, nr 1146.

1258 *Protokolarz miasta Woźnik*. Oprac. L. Musioł, S. Rospond. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1972, s. 52—53, nr 2. Wcześniej przyjmowałem, że Anna była żoną Przecława, zob. M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy*..., s. 173. Rację należy przyznać jednak Bernardowi Szczechowi, który uznał ją za krewną Lubszyckich, zob. B. Szczech: *Lubsza 1314—2014*..., s. 40.

z Witosławic[1259], a w 1501 roku Katarzyna, zapewne córka Przecława, sprzedała dobra rodowe — Lubszę, Kamienicę, Babienicę, kuźnię w Kuczowie — panu Jerzemu Hubaczowi[1260].

147. Lucko Kominicz

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1261]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1262]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[1263]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożony klątwą[1264], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[1265]. Brak o nim informacji w późniejszych dokumentach.

148. Ludwik z Dobrej

Pochodził ze wsi Dobra (*Dobra*, 13 km na północ od Głogówka). Potwierdził jedynie dwa dokumenty dla księcia Bolka IV. Pierwszy raz pojawił się w roli świadka 13 sierpnia 1393 roku[1266]. W 1394 roku był świadkiem ugody zawartej przez Bolka IV z Teodorykiem Baruthem[1267]. Później znalazł się na liście świadków 27 stycznia 1398 roku[1268].

1259 *Protokolarz miasta Woźnik*..., nr 8. Uważam, że tajemnicza Anna Brzezina, dziedziczka Woźnik, była tożsama z Anną Bodzanowską i została żoną Stanisława Brzeziny, który też był określany jako pan Woźnik. Szerzej o nich, zob. B. Szczech: *Lubsza 1314—2014*..., s. 44.

1260 R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 4, s. 369.

1261 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 879.

1262 Ibidem, nr 880.

1263 MV. T. 5, nr 2056.

1264 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 932.

1265 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 938 [regest].

1266 APWr. Rep. 4f, nr 43d.

1267 APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

1268 CDS I, nr 68.

149. Łabędcy, (z) Łabęd

Rodzina z Łabęd (*Laband*, dzisiejsza dzielnica Gliwic)[1269] prawdopodobnie po wyemigrowaniu na Ruś (w 1375 roku Jasiek, Cewlejko i Jakusz z Łabęd, pieczętujący się herbem Awdaniec, otrzymali od Władysława Opolczyka wsie niedaleko Lwowa)[1270] pozbyła się swojej wsi należącej później do Dytryka, który w 1401 roku poświadczył dokument Bolka IV[1271]. W późniejszym czasie wieś ta stała się własnością Albrechta Kiczki.

150. (z) Łagiewnik

Właściciele wsi Łagiewniki (*Lagewing*, dzisiejsze Łagiewniki Wielkie, 10 km na północny zachód od Lublińca) w 1414 roku wyruszyli na wojnę do Prus. W listach wypowiednich zostali wówczas zapisani Stanimir, Jasiek i Miczek z Łagiewnik[1272].

151. Łagowscy, (z) Łagowa

Na ziemie opolskie przybyli z księstwa nyskiego. Przedstawiciele tego rodu byli zapisywani jako *von Logau* lub *Logowski* i wywodzili się prawdopodobnie z Łagowa leżącego niedaleko Zielonej Góry. Pieczętowali się herbem przedstawiającym w błękitno-srebrnym ukośnie szachowanym polu czerwony skos[1273]. Działali przede wszystkim w księstwie nyskim. W otoczeniu książąt opolskich pojawiają się dopiero pod koniec XIV wieku. W 1379 roku na ziemiach biskupstwa wrocławskiego przebywali Mikołaj, żonaty z bliżej nieznaną Eneidis, wraz z braćmi Teodorykiem, Rupertem i Kunczem oraz jego bratanek Mikołaj. Posiadali oni dobra niedaleko Paczkowa i prawdopodobnie dzierżyli sołectwo we wsi Kamienica[1274]. Małżonką Kunczego była pochodząca z nieznanego rodu Małgorzata[1275]. Wspomniani Kuncze i Rupert posiadali wraz z bratankiem Mikołajem

1269 Na zachód od wsi oraz w samej osadzie znajdowały się obiekty typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 353—354.

1270 Szerzej o tej rodzinie, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 280—283; Idem: *Początki osadnictwa...*, s. 294—295.

1271 CDS II, s. 93, nr 21.

1272 OBA 2111, s. 12, 13.

1273 Siebmacher, s. 62; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3, s. 760—762; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 346.

1274 Neisser Lagerbücher, nr 943, 944.

1275 Ibidem, nr 968.

dobra we wsi Lisie Kąty[1276]. Młody Mikołaj był zatem prawdopodobnie synem Teodoryka.

Przedstawiciele tej rodziny posiadali Niemysłowice (*Buchelsdorff*, 3,5 km na północ od Prudnika) w okręgu prudnickim[1277]. Mikołaj z Łagowa — być może tożsamy z bratem Teodoryka, Ruperta i Kunczego — należał początkowo do otoczenia Bolka IV. 17 lutego 1397 roku potwierdził dokument tego księcia[1278]. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsi biskupie[1279]. Z tego powodu 13 marca 1402 roku nałożono na niego ekskomunikę[1280]. Ponownie ekskomunikowany został 9 stycznia 1403 roku[1281]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1282], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[1283]. Klątwa została pewnie cofnięta już w 1414 roku, gdyż wówczas pan Mikołaj z Łagowa znalazł się wśród świadków porozumienia biskupa Wacława z Bernardem niemodlińskim[1284]. 19 sierpnia 1403 roku potwierdził dokument księcia Bolka IV[1285]. Pod koniec tego roku został pierwszy raz określony jako pasowany rycerz[1286]. W 1410 roku jako zaciężny krzyżacki dowodził wraz z rycerzem Czenkiem Borschnitzem rotą składającą się z 120 ludzi. Sam miał pod swym dowództwem 4 kopie[1287]. W jego oddziale znajdował się także wcześniej wspomniany Kuncze Łagowski, który służył z dwoma strzelcami[1288]. Z tą gałęzią rodziny byli związani także inni Łagowscy, którzy należeli do roty Czenka i Mikołaja: Jungeling oraz Tammo[1289]. Mikołaj jako starosta niemodliński został odnotowany na dokumencie z 24 maja 1414 roku[1290]. W tym samym roku wraz z księciem Bernardem wyruszył na wojnę do Prus. Na liście wypowiednim został zapisany jako rycerz Mikołaj z Łagowa, burgrabia gry-

1276 Ibidem, nr 969.
1277 CDS XXXIII, s. 33, nr 11.
1278 APWr. Rep. 107, nr 43.
1279 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
1280 Ibidem, nr 880.
1281 MV. T. 5, nr 2056.
1282 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
1283 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
1284 CDS VI, nr 134 [regest].
1285 APWr. Rep. 4f, nr 29e.
1286 CDS X, nr 304.
1287 *Das Soldbuch...*, Bd. 2, s. 172—173. Nie brał udziału w bitwie pod Grunwaldem, a po otrzymaniu informacji o przegranej braci zakonnych został wysłany do Malborka, aby wzmocnić tamtejszą obronę. Po zawieszeniu broni wyjechał, aby werbować nowych zaciężnych. Szerzej, zob. Ibidem, s. 38—39, 172—173.
1288 Ibidem, s. 172.
1289 Ibidem, s. 172—173.
1290 APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

żowski, oraz pan Mikołaj z Łagowa, starosta niemodliński[1291]. Wkrótce stracił swój urząd starosty na rzecz Henryka Dornheima. 25 maja 1417 roku Mikołaj nabył za 55 grzywien część wsi Kluczniki (obecnie wieś opuszczona, przeznaczona na teren poligonu w Łambinowicach, leżała 6 km na północ od Łambinowic) w okręgu niemodlińskim[1292]. W następnym roku został wyznaczony przez Małgorzatę, żonę Jerzego Schoffa z Tarnowa, wraz z biskupem Konradem, mężem Jerzym oraz Fryderykiem Schoffem na jej opiekunów prawnych[1293]. 18 stycznia 1421 roku był świadkiem na dokumencie księcia Bernarda[1294]. Później potwierdził jeszcze trzy dokumenty tego Piasta: z 22 sierpnia i 12 grudnia 1421 roku oraz 27 marca 1425 roku[1295], nie przemieszczał się jednak z księciem, gdyż brakuje go wśród świadków na dokumentach wystawianych w tym czasie w Żędowicach i Strzelcach[1296]. Nie należał zatem do ścisłego otoczenia Bernarda.

Innymi przedstawicielami tej rodziny — działającymi w księstwie głogóweckim — byli bracia Bartłomiej i Jerzy z Łagowa, syn Jerzego Paweł, Zygmunt Łagowski oraz Mikołaj Łagowski. Pierwszy z nich był scholastykiem głogóweckim[1297], a jego brat był zaciężnym krzyżackim podczas wielkiej wojny. Należał do roty Czenka Borschnitza i Mikołaja Łagowskiego. Wraz z Heintzem z Grunau dowodził 6 kopiami oraz jednym strzelcem[1298]. Po pokoju toruńskim wrócił na Śląsk i pojawił się jako świadek na dokumencie księżnej Ofki z 1 lipca 1412 roku[1299]. W 1425 roku sprzedał pół grzywny groszy czeskich miary polskiej rocznego czynszu ze wsi Niemysłowice altaryście prudnickiemu Mikołajowi Hirsbergowi za 5 grzywien (kwota miała być wypłacona w dwóch terminach: na dzień św. Walpurgii oraz w dzień św. Michała)[1300]. W następnym roku Jerzy był jednym z poręczycieli pożyczki Bolka młodszego u Żyda Moszego i jego brata Dawida na sumę 124 grzywien[1301]. Później potwierdzał dwa dokumenty tego księcia: z 21 sierpnia 1430 roku oraz 26 maja 1448 roku[1302]. Na ostatnim dokumencie

1291 OBA 2111, s. 11, 17. Łagowscy posiadali dobra w Gryżowie, zob. Neisser Lagerbücher, nr 1278.

1292 C 174a, s. 11, nr 1.

1293 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 53.

1294 CDS VI, nr 165 [regest].

1295 Ibidem, nr 170.

1296 CDS I, nr 106; CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; CDS II, s. 97, nr 29.

1297 E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja* ..., s. 80.

1298 *Das Soldbuch...*, Bd. 2, s. 172.

1299 APWr. Rep. 107, nr 81.

1300 CDS XXXIII, s. 33, nr 11. Dokument szerzej omówił A. Weltzel, zob. Idem: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 579.

1301 *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

1302 CDS XXXIII, s. 33, nr 12, s. 34, nr 16.

pojawił się także Paweł z Łagowa[1303]. Fakt posiadania dóbr w okręgu prudnickim spowodował, że Jerzy i Mikołaj Łagowscy potwierdzali dokument sporządzony w Prudniku dotyczący sprzedaży Zlatych Hor wraz z zamkiem Edelstein przez Wacława opawskiego Bolkowi V[1304].

Mikołaj z Łagowa pierwszy raz pojawił się na dokumencie biskupa Wacława sporządzonym w 1413 roku[1305]. W 1418 roku wraz z żoną Dorotą otrzymał zgodę na używanie ołtarza przenośnego, nawet w miejscach obłożonych interdyktem. Sama Dorota prosiła ponadto o możliwość wejścia do dowolnego klasztoru wraz z czterema towarzyszkami[1306]. Mikołaj był ważnym człowiekiem na dworze Bolka V, o czym świadczy fakt, iż znalazł się wśród świadków przekazania kilku miast i wsi przez tego księcia jego drugiej żonie Jadwidze z Besów[1307]. Po przejęciu części okręgu opawskiego Wołoszek ustanowił Mikołaja Łagowskiego tamtejszym starostą[1308]. Później objął on stanowisko starosty prudnickiego[1309]. Szwagrem Mikołaja z Łagowa był Arnold, wójt prudnicki[1310].

Krewnym Pawła z Łagowa był Zygmunt, który poświadczył dokument Bolka V z 17 listopada 1433 roku[1311]. Ostatni raz na dokumencie tego Piasta pojawił się 3 października 1447 roku[1312]. Ponieważ później nie pojawił się w dokumentach, można uznać, iż zmarł niedługo po tej dacie. Bardzo długo żyli natomiast Mikołaj i Paweł. Z tego powodu obaj byli wzywani po śmierci księcia głogóweckiego w celu wyjaśnienia domniemanego zastawu okręgu prudnickiego przez biskupa wrocławskiego kapitule otmuchowskiej oraz statusu prawnego okręgu Edelstein. Tę drugą sprawę przedstawiał między innymi w 1480 roku Mikołaj Starszy z Łagowa[1313], a w 1484 roku Paweł Łagowski z Niemysłowic, syn Jerzego z Łagowa, był przesłuchiwany w sprawie zobowiązań prudniczan wobec kapituły

1303 Ibidem, s. 34, nr 16.

1304 CDS VI, nr 205, 206 (na drugim dokumencie, który był odpisem, brakowało Mikołaja Łagowskiego).

1305 CDS XXXVI, nr 110.

1306 AS II, nr 168, 169.

1307 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

1308 *Pozůstatky knih zemského práva knížetctví opavského*. D. 1. *Knihy přední. Část pravá (1413—1484)*. Vyd. J. Kapras. Praha 1906, s. 60.

1309 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1012. Nie wiadomo, czy był starostą jeszcze za rządów Bolka V, czy też jego następcy, gdyż dokument nie jest datowany. Najbardziej prawdopodobne jest założenie, że po odstąpieniu Opawy przez Mikołaja I królowi czeskiemu przesunął on Łagowskiego ze starostwa opawskiego na prudnickie.

1310 4 lutego 1463 roku Mikołaj przekazał swojemu szwagrowi, wójtowi Arnoldowi z Prudnika, 10 grzywien czynszu, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 69.

1311 CDS VI, nr 184 [regest].

1312 T. Konietzny: *Piasten-Urkunden...*, nr 2.

1313 CDS VI, nr XXV = *CDS VI*, nr 324 [regest].

otmuchowskiej. Wynikały one z faktu, iż biskup wrocławski starał się uzyskać pieniądze na renowację zamku otmuchowskiego od kapituły, w zamian za co mieszkańcy Prudnika poręczyli ewentualną pożyczkę. Mimo że biskup pieniędzy od kapituły nie dostał, to ta w późniejszym czasie zażądała od prudniczan zwrotu pieniędzy. Z zeznań Pawła wynika, że miał on 70 lat, co oznacza, iż urodził się około 1414 roku. Jego majątek został wyceniony wówczas na 600 florenów[1314]. Potomkami Mikołaja i Pawła Łagowskich byli bracia Janusz i Konrad[1315].

152. Łączowie z Rynarcic

Z Ornontowic, zwanych też Rynoltowicami bądź Rynarcicami, pochodził Jan Łącza[1316]. Miejscowość, z której się pisał, była przez historyków różnie identyfikowana, mianowicie jako: Rymultowice lub Ornontowice[1317], Komorzno[1318], Reńska Wieś lub Rynarcice[1319]. Jan był księdzem i pisarzem w kancelarii Bolka V. Dla księcia głogóweckiego spisał dokumenty w okresie 1453—1456[1320]. Zmarł zapewne wkrótce potem, gdyż kolejny dokument dla tego Piasta sporządził już nowy pisarz o imieniu Wacław. Jan Łącza dokumenty spisywał w języku niemieckim i czeskim.

Maciej Łącza zmarł około 1465 roku, a jego synowie Mikołaj i Piotr podzielili się majątkiem[1321].

1314 CDS VI, nr 361 [regest]. Szerzej na ten temat zob. Z. Nabzdyk: *Czy Prudnik jest miastem wyklętych*. „Ziemia Prudnicka" 2003, s. 29—31. Błędnie podaje R. Sękowski, że Paweł Łagowski i inni przesłuchiwani byli zwolennikami husytów, zob. Idem: *Herbarz...*, T. 4, s. 346.

1315 CDS VI, nr 387 [regest]; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 346. Zob. DB. Bd. 1. Th. 3, s. 126. 5 listopada 1489 roku bracia Jan i Konrad Łagowscy sprzedali Jerzemu Wirbińskiemu za 120 guldenów 5,5 łana we wsi Skrzypiec, zob. A. Weltzel, zob. Idem: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 79.

1316 L. Musioł: *Ornontowice. Z dziejów gminy i parafii*. Bmw. 1969. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, s. 41—42; B. Kloch: *Ornontowice w średniowieczu*. W: B. Kloch, M. Mrzyk, J. Siebel, D. Szpala: *Dzieje Ornontowic*. Ornontowice 1999, s. 23—25. Jan pochodził prawdopodobnie ze wsi Łącza leżącej w ziemi sośnicowickiej, 13 km na północny zachód od Sośnicowic.

1317 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3. Brno 1991, s. 747; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 476; P. Siemko: *Identyfikacja niektórych osad...*, s. 24.

1318 W. Dziewulski: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego" 1960. R. 1, s. 189.

1319 R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 240.

1320 CDS VI, nr 234 [regest] (Świadkiem na tym dokumencie był również Maciej Łącza), 235 [regest]; J.C. Hoffman: *Chronik und Führer von Zuckmantel...*, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 5.

1321 L. Musioł: *Ornontowice...*, s. 41—42; B. Kloch: *Ornontowice w średniowieczu...*, s. 23—25.

153. Łęccy, (z) Łąki

Znaczny kompleks dóbr w okręgu opolskim należał do rodziny Łęckich. Zdania historyków co do ich gniazda rodowego są podzielone. D. Veldtrup uważał, iż wywodzili się z Łąki Kozielskiej[1322], z kolei R. Sękowski uznał, że ich siedzibą była Łąka w okręgu oleskim. Obie identyfikacje są jednak wątpliwe. Przedstawiciele tej rodziny nigdy nie potwierdzali dokumentów książąt kozielskich ani żaden dokument tych książąt ich nie dotyczył. Natomiast R. Sękowski błędnie podał, że na dokumencie z 1399 roku *notowany jest Hartung „de Lanca et Sembowicz"* (obie miejscowości w okręgu oleskim), gdyż słowo *Lanca* nie pojawiło się na tym dokumencie[1323]. Wioską, z której pisała się ta rodzina, były dzisiejsze Lędziny koło Opola (dawniej *Lanka*, 9 km na zachód od Opola). Świadczy o tym dokument z 22 sierpnia 1421 roku dotyczący sporu Groszowskich z Henrykiem Łęckim o granice między dobrami obu rodzin. W dokumencie podano, że Groszowice graniczyły z Łąką, a następnie podano punkty graniczne (las dębowy, jezioro Goczwinow). Książę Bernard wydał wyrok na korzyść Groszowskich, którzy jednak musieli płacić rocznie czynsz wynoszący 9 małdrów (*Maldern*) pszenicy[1324].

Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny Łęckich był Franciszek, świadek na dokumencie Bolka II opolskiego[1325]. Jego żoną była nieznana bliżej Agnieszka[1326]. Ich synem był zapewne Konrad, świadek dwóch dokumentów Bolka II z 1359 roku[1327]. Jego bratem był Imbram z Łąki. Pierwszy raz poświadczył dokument księcia Bolka III z 1360 roku[1328]. W 1378 roku kupił od wdowy po Henryku Nawoju część wsi Boguszyce za 56 grzywien[1329]. Trzy lata później Konrad z Łąki odsprzedał swojemu bratu Imbramowi część tej wsi za 130 grzywien[1330]. 31 grudnia 1384 roku Imbram nabył 5,5 łana w Boguszycach (*Boguschutz*, 11 km na południe od Opola) za 55 grzywnien[1331]. W następnym roku

1322 Ibidem, s. 181.

1323 R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 4, s. 199. Zob. CDS VI, nr 88 (świadkiem był *Hartink vom Samtowicz*).

1324 CDS VI, nr 167 [regest]. Dla wydawców regestu na podstawie opisu granicy było oczywiste utożsamienie Łąki z Lędzinami, zob. Ibidem, s. 49, przyp. 1.

1325 APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XXVIII, nr 5628 [regest] = CDS XX, nr 80 [regest].

1326 20 kwietnia 1345 roku Agnieszka była już wdową po Franciszku. Miała siostrę Ewę, mniszkę w klasztorze czarnowąskim. Zrezygnowała na rzecz synów męża z części wsi Boguszyce, zob. APWr. Rep. 71, nr 22 = CDS I, nr 35 = RŚ. T. 1, nr 301 [regest].

1327 RŚ. T. 4, nr 447, 677.

1328 APWr. Rep. 4f, nr 65c = RŚ. T. 5, nr 12 (tu błędnie odczytany jako Imbram z Dańca — *Danico* zamiast *Lanico*) [regest].

1329 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

1330 Ibidem, fol. 2.

1331 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

potwierdził dokument Władysława Opolczyka[1332]. W 1394 roku wraz z Janem z Odry nadał wikariuszom opolskim czynsze ze wsi Bierkowice i Boguszyce, co potwierdził dokumentem książę Bolko IV[1333]. Był świadkiem na dokumentach Władysława Opolczyka[1334]. Jego krewnym był Franciszek Jan z Łąki, wikariusz i altarzysta opolski, świadek kilku dokumentów książąt opolskich[1335]. Synami Imbrama byli zapewne Jan i Bernard z Łąki należący do otoczenia Bolka IV. Obaj posiadali część Boguszyc[1336], zapewne jako spadkobiercy Imbrama, który wcześniej odkupił dział w tej wsi. Pierwszy raz wystąpili wspólnie na dokumencie tego księcia z 10 stycznia 1403 roku[1337]. 22 maja tego samego roku Bernard z Łąki potwierdził kolejny dokument księcia[1338], a 30 maja 1404 roku Jan z Boguszyc pojawił się na dokumencie tego Piasta bez swojego brata[1339]. Pod koniec tego roku, jak i w roku następnym, obaj bracia poświadczyli dokumenty księcia opolskiego[1340]. W 1419 roku Bernard sprzedał swemu bratu Janowi część wsi Boguszyce za 170 grzywien[1341]. Ich bratem był Henryk z Łąki, który wraz z Janem potwierdził dokument z 19 maja 1421 roku[1342]. Henryk Łęcki procesował się z rodziną Groszowickich o granicę między ich posiadłościami, o czym wspominałem wcześniej. Możliwe, że spór wynikał z faktu poślubienia przez Henryka jednej z przedstawicielek rodziny Groszowickich, co mogłoby tłumaczyć fakt posiadania części Groszowic przez Jana z Łąki[1343]. Henryk ostatni raz pojawił się na dokumencie Bolka IV z 27 lutego 1425 roku. Otwierał wówczas listę świadków[1344].

1332 *Zbiór dokumentów małopolskich.* Cz. 4. Wyd. S. Kuraś, K. Buczek, I. Sułkowska-Kurasiowa. Wrocław 1969, nr 1070.

1333 APWr. Rep. 107, nr 38 = D 384, s. 19—22 [kopia] = Katalog. T. 7, nr 128 [niedokładny regest]. W regeście zapisano, że to książę nadaje czynsze braciom Janowi z Odry i Imbramowi z Łąki. W samym dokumencie obaj rycerze zostali określeni jedynie jako *nostram fideles Johannes de Odera et Ingramus de Lanca vasalli et servitores.*

1334 ZDM. Cz. 4, nr 1070; CDS I, nr 47; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 72—73; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 306.

1335 APWr. Rep. 107, nr 31, 38a; CDS I, nr 86; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 151; AS II, nr 1104; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 181, 206.

1336 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

1337 CDS I, nr 77. Bracia potwierdzili także wspólnie dokumenty księcia z 28 października 1404 roku, 15 listopada 1405 roku oraz 3 października 1412 roku, zob. APWr. Rep. 107, nr 62; CDS VI, nr 106, 130 [regesty].

1338 APWr. Rep. 4f, nr 84h.

1339 CDS VI, nr 103 [regest].

1340 APWr. Rep. 107, nr 62, 67; CDS VI, nr 106 [regest].

1341 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

1342 APWr. Rep. 107, nr 107. Imię Henryka zostało na tym dokumencie zniekształcone.

1343 Zob. niżej.

1344 APWr. Rep. 4f, nr 14.

Jan Łęcki samodzielne potwierdzał dokumenty księcia Bolka IV od 1432 do 1435 roku[1345]. Po jego śmierci znalazł się w otoczeniu Mikołaja I. Janek Łęcki z Boguszyc, kupił od swojego brata Bernarda z Łąki 13 grzywien czynszu z Boguszyc za 130 grzywien[1346]. 10 października 1445 roku znalazł się w elitarnym gronie reprezentantów księcia Mikołaja I, którzy mieli doprowadzić do ugody z przedstawicielami Hynka Kruszyny[1347]. Cztery lata później był świadkiem na dokumencie tego Piasta[1348]. 6 listopada 1450 roku Jan był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną. Do dokumentu przywiesił on swoją pieczęć, która przedstawiała zawiasę kotłową nabitymi w nią ośmioma ćwiekami, po cztery z każdej strony[1349]. Jan był świadkiem dokumentów tego księcia do 1453 roku[1350]. Bratem stryjecznym (*Vetter*) Bernarda — czyli zapewne synem Konrada z 1359 roku — był Konrad z Łąki. W 1446 roku Bernard zapisał mu swoje dobra w Groszowicach[1351]. Dokumenty książąt opolskich z końca XV wieku potwierdzał inny przedstawiciel tej rodziny o imieniu Jakub[1352]. Córką Jana Łęckiego z Boguszyc była Zofia z Łąki, żona Stefana Strzały z Pawonkowa, któremu niewątpliwie wniosła w wianie wieś Boguszyce[1353].

Do tej rodziny należał także zapewne Imbram Łęcki[1354], który w 1446 roku zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim (zapewne tylko części tych wsi). Małżonka Imbrama o imieniu Machna pochodziła prawdopodobnie z rodu Stoszów, gdyż jej opiekunami prawnymi byli Jerzy Stosz z Branic, Jan Stosz z Ligoty, nieznany z imienia Friedlandzki, Henryk Kórnica i Adam Bes

1345 CDS VI, nr 184 [regest]; CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa; D 370, s. 80—81.

1346 APWr. Rep. 4f, nr 11e.

1347 APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

1348 Inwentarz 107, nr 145.

1349 AAWr. 6 XI 1450. Herbem tym (tylko z większą liczbą ćwieków — po sześć z każdej strony) posługiwali się potomkowie panów z Łąki zwani później Imbramami, ilustracja zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 49—50.

1350 CDS VI, nr 196, 208 [regesty]; CDS IX, nr 806, 941; LuBS. Bd. 2, s. 333; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe*..., s. 102; APWr. Rep. 9, nr 259 (na tym dokumencie wystąpił razem z bratem Bernardem).

1351 CDS VI, nr 219 [regest].

1352 CDS VI, nr 414, 420, 421 [regest].

1353 APWr. Rep. 4f, nr 11f = Katalog, t. 9, nr 620 [regest].

1354 Josef Pilnáček miał kłopot z odczytem nazwiska tego rycerza. Według niego brzmiało ono *Banika*, *Banka* bądź *Bomka*, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 49. Prawdopodobnie osoba przepisująca dokument do zbioru przywilejów, w którym czeski badacz odnalazł dokument, popełniła błąd, odczytując L jako B.

z Kolna[1355]. Możliwe, że dwaj Stoszowie wymienieni jako pierwsi z opiekunów byli spokrewnieni z Machną. Do tej rodziny mógł należeć także Jan *Lansky*, kanonik opolski z XVI wieku[1356].

154. Łowoszowscy, (z) Łowoszowa

Pochodzili z Łowoszowa (*Lawaschow*, 2,5 km na zachód od Olesna). Wyszek z Łowoszowa był świadkiem na dokumencie Władysława Opolczyka z 14 sierpnia 1386 roku[1357]. W 1414 roku wśród rycerzy, którzy udali się na wojnę do Prus, znajdował się Bartosz z Łowoszowa[1358]. W 1435 roku na dokumencie księcia Bernarda jako świadkowie pojawili się Mikołaj i Gunter, synowie Rachenkona z Łowoszowa[1359]. Ich stryjem mógł być Dziersław, któremu 31 marca 1438 roku książę niemodliński nadał staw położony na prawo od mostu miejskiego w Oleśnie. W dokumencie tym Dziersław został nazwany „ukochanym człowiekiem księcia"[1360]. Jest to jedyna znana wzmianka o tym rycerzu.

155. Machmy z *Pozewilkewicz*

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku udał się z armią księcia niemodlińskiego na wojnę do Prus[1361].

156. Maciej z Goszczowic

Pochodził z Goszczowic (*Gostiz*, 9,5 km na południe od Niemodlina). W 1397 roku wystąpił na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa[1362].

1355 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 49.
1356 Jego biogram, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 140.
1357 CDS XXXIII, s. 104, nr 3.
1358 OBA 2111, s. 11.
1359 J. Pilnáček, *Rody*..., D. 1, s. 157.
1360 APO. Am Olesna, nr 3.
1361 OBA 2111, s. 12.
1362 H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

157. Marcin Kobic z Chrząszczyc

W 1354 roku i 1358 roku był świadkiem na dyplomach księcia Alberta[1363]. W 1371 roku znalazł się na liście świadków dokumentu księżnej strzeleckiej[1364]. Był także świadkiem na dokumentach księcia Bolka IV wystawionych 6 marca 1380 roku oraz 18 września 1381 roku[1365]. Zaczął się wówczas pisać z Chrząszczyc (*Chrempschicz*, w 8 km na południe od Opola).

158. Marcin Oderberg

Rycerz nieznanego pochodzenia, który pod koniec 1401 roku napadł na wsie biskupie wraz z innymi rycerzami książąt opolskich, za co został ekskomunikowany[1366].

159. Marcin Swenske

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1367]. Z tego powodu został ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1368]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[1369]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1370], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[1371]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

1363 CDS VI, nr 22 [regest]; Schirnding. Bd. 4, nr 2520c; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

1364 APWr. Rep. 4f, nr 11q = DB. Bd. 1. Th. 4, s. 150. Wówczas jeszcze nie pisał się z żadnej miejscowości.

1365 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

1366 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879, 880, 932; MV. T. 5, nr 2056; AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

1367 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

1368 Ibidem, nr 880.

1369 MV. T. 5, nr 2056.

1370 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

1371 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

160. Marek Jochs z Markowa

Jego pochodzenie jest nieznane[1372]. W 1386 roku książę Władysław nadał temu rycerzowi za wierną służbę wójtostwo w mieście Woźniki wraz z polami Jaczów i Olszyna, jedną trzecią ław piekarniczych, sukienniczych, szewskich, rzeźniczych oraz taką samą część zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, a także zamek leżący pod miastem, za co ten był zobowiązany do służby z kopią[1373]. Później sprzedał zapewne wójtostwo, które w następnych latach często zmieniało właścicieli[1374].

161. Marquart z *Torassin*

Miejscowość, z której się pisał, jest bliżej nieznana. Marquart został wymieniony na liście wypowiednim przesłanym zakonowi krzyżackiemu w 1414 roku podczas wojny głodowej. Był jednym z rycerzy księcia niemodlińskiego[1375].

162. Melchior z Magnuszowic

Był właścicielem Magnuszowic (*Gross Magnusdorf*, 8 km na północ od Niemodlina). W 1421 roku sprzedał na wyderkauf Jerzemu Dreskemu trzy grzywny czynszów z Magnuszowic za 30 grzywien, a w 1429 roku sprzedał mu jedną grzywnę czynszu z Magnuszowic za 10 grzywien z możliwością odkupu[1376]. W następnym roku przekazał swojej siostrze Annie trzy grzywny czynszów z Magnuszowic[1377]. Później właścicielem tej wsi został Mikołaj z Rosdorfu[1378].

1372 Jerzy Sperka, który sporządził najpełniejszy biogram Marka, przypuszczał między innymi, że mógł on pochodzić ze wsi Markowo leżącej niedaleko Gniewkowa na Kujawach, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 283—284. Nie pochodził jednak raczej z tej wsi, gdyż jej właściciele są stosunkowo dobrze znani i brakuje wśród nich miejsca na Marka Jochsa, zob. S. Szybkowski: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006, s. 553 (za tę informację pragnę podziękować Profesorowi Sobiesławowi Szybkowskiemu). Augustin Weltzel uznał, że chodzi o wieś Smarzowice nieopodal Krakowa, zob. Idem: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 22.

1373 CDS VI, nr 71 [regest]. O zameczku, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 465—466.

1374 CDS VI, nr 128, 150 [regesty].

1375 OBA 2111, s. 12.

1376 CDS VI, nr 165, 178 [regesty].

1377 CDS VI, nr 179 [regest].

1378 Zob. biogram Mikołaja z Rosdorfu.

163. Merbot Rebbe

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1379]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1380]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[1381]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1382], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[1383]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

164. Michał Orkisza

Rycerz nieznanego pochodzenia. W 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus[1384].

165. Michał Wilczyc

Był synem Andrzeja oraz bratem Franciszka, Zbrosława, Pakosława i archidiakona legnickiego Henryka. Jego rodzina wywodziła się z Tyńca. Był wcześniej możnym dolnośląskim i podczaszym książąt raciborskich. Co najmniej od 1297 roku był kasztelanem Głogówka z ramienia Bolesława I[1385]. Ostatni raz z tym tytułem wystąpił 25 sierpnia 1301 roku. Był wówczas jednym z sędziów w sporze między zakonnikami lubiąskimi a Adamem z Pisarzowic[1386].

166. *Michilwicz*

Bracia Jan i Mikołaj *Michilwicz* pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechali wraz z księ-

1379 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
1380 Ibidem, nr 880.
1381 MV. T. 5, nr 2056.
1382 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
1383 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
1384 OBA 2111, s. 11, 12.
1385 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo...*, Cz. 2, s. 42.
1386 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest].

ciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1387], dlatego wraz z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[1388]. Następne kary kościelne zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku[1389]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników ataku[1390], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[1391]. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

167. Miczek

Bliżej nieznany starosta na starym zamku opolskim z ramienia Mikołaja I. Pojawił się na jego dokumencie wystawionym 21 marca 1447 roku[1392]. Może on być tożsamy z którymś z Miczków znanych z tego okresu, ale równie dobrze może być to zupełnie inna osoba.

168. Miczek Furrer

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1393]. Z tego powodu ekskomunikowano go i innych rycerzy biorących udział w napadzie 13 marca 1402 roku[1394]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[1395]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1396], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[1397]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

1387 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
1388 Ibidem, nr 880.
1389 MV. T. 5, nr 2056.
1390 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
1391 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
1392 CDS I, nr 117.
1393 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
1394 Ibidem, nr 880.
1395 MV. T. 5, nr 2056.
1396 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
1397 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

169. Miczek z Heinrichsdorfu

Miczek pochodził ze wsi Heinrichsdorf (dzisiejsze Włodzisławice koło Otmic, 14 km na północny zachód od Strzelec Opolskich). W 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus[1398].

170. Miczek z Koźla

W 1399 roku Miczek z Koźla wraz z innymi rycerzami głogóweckimi poręczył ugodę książąt opolskich[1399]. Był on pasowanym rycerzem oraz prawdopodobnie dziedzicznym wójtem Koźla. Miał zapewne jakieś dobra w okręgu głogóweckim.

171. Miczek Smarcz

Bliżej nieznany rycerz. Brał udział w wojnie głodowej, podczas której towarzyszył księciu Bernardowi[1400].

172. (z) Mieszna

Rodzina pochodząca z zaginionego Mieszna[1401]. Seyfart, Dzierżko i Przecław w 1397 roku wystąpili na liście wypowiednim przeciwko Namysłowowi[1402].

173. Mikołaj

Był komornikiem księżnej Eufemii niemodlińskiej. Poświadczył jej dokument wystawiony 3 września 1383 roku[1403].

1398 OBA 2111, s. 12.
1399 CDS VI, nr 85 [regest].
1400 OBA 2111, s. 12.
1401 CDS XIV, s. 99
1402 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.
1403 CDS I, nr 47.

174. Mikołaj Anolta

Rycerz bliżej nieznanego pochodzenia. W 1414 roku wyruszył wraz z innymi rycerzami księcia Bernarda na wojnę do Prus[1404].

175. Mikołaj Bochenek

Był kasztelanem opolskim za rządów Władysława Opolczyka[1405]. W 1375 roku wystawił dokument potwierdzający sprzedaż mostu w Gosławicach[1406]. Zapewne jego córką była Katarzyna Bochenkowa, zakonnica czarnowąska w latach 1418—1419[1407].

176. Mikołaj Dachs

W 1393 roku poświadczył zapis księstwa opolskiego przez Władysława Opolczyka jego bratankom. Był wówczas właścicielem Friedlandu (dzisiejsze miasto Korfantów)[1408]. W tym samym roku był także świadkiem na dokumencie Jana Kropidły[1409]. Być może tożsamy z zaciężnym krzyżackim Mikołajem von Dachs, uczestnikiem bitwy grunwaldzkiej[1410].

177. Mikołaj z Dobrzenia

Dobrzeń (*Dobrzdzen*, dzisiejszy Dobrzeń Mały, 11 km na północ od Opola) należał do Mikołaja z Dobrzenia. W 1414 roku rycerz ten udał się na wyprawę do Prus wraz z księciem Bernardem[1411]. Później nie pojawiał się w źródłach.

1404 OBA 2111, s. 11.
1405 CDS VI, nr 54 [regest]. Jego dokładny biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 294.
1406 CDS VI, nr 80 [regest].
1407 CDS I, nr 94, 98, 99, 100, 101.
1408 APWr. Rep. 4f, nr 54aa.
1409 CDS VI, nr 54 [regest].
1410 *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 33, 35, Bd. 2, s. 58—59.
1411 OBA 2111, s. 13.

178. Mikołaj Hund

Rodzina Hundów pochodziła z okolic Grodkowa. Pieczętowała się herbem przedstawiającym w błękitnym polu srebrnego psa ze złotą obrożą[1412]. 27 marca 1425 roku Mikołaj kupił od Mikołaja Pogorzeli i jego syna Jaracza część Bogacicy za inne dobra oraz 15 grzywien[1413].

179. Mikołaj Imbramowicz

20 września 1311 roku pasowany rycerz Mikołaj Imbramowicz był świadkiem na jednym z dokumentów księcia opolskiego[1414]. Jest to jedyna informacja o nim.

180. Mikołaj Jantosz

Za panowania Bolka I sprzedał Mokry Daniec Świerczowi[1415]. Brak innych informacji o nim.

181. Mikołaj z Kochcic

Pochodził z Kochcic (*Kochczicz*, 4,5 km na północ od Lublińca). Rodzina Kochcickich pieczętowała się herbem przedstawiającym czaplę bądź żurawia trzymającego w dziobie rybę[1416]. Mikołaj z Kochcic uczestniczył w wojnie głodowej w oddziałach księcia Bernarda[1417]. Był żonaty z nieznaną przedstawicielką rodu Plankara von Kinsberg. Miał z nią syna Ruperta z Ciężkowic koło Koźla, żonatego z przedstawicielką rodu Strzałów[1418]. Jego bratem bądź synem był Zbrożek, który potwierdził dokument księcia niemodlińskiego z 23 sierpnia 1415 roku[1419].

1412 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 2, s. 669; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 3, s. 207—213. Zdjęcie najstarszej pieczęci tej rodziny, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 352 (pieczęć nr 308).

1413 CDS VI, nr 172 [regest].

1414 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

1415 CDS VI, nr 17 [regest].

1416 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 294—296; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 3, s. 407—413.

1417 OBA 2111, s. 12.

1418 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 294—296; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 3, s. 407—413.

1419 CDS VI, nr 137 [regest].

182. Mikołaj Kulnik z Polskiego Łanu

Był właścicielem Polskiego Łanu (dzisiejsze Suche Łany, część Strzelec Opolskich)[1420]. Brał udział wraz z innymi rycerzami opolskimi w wojnie głodowej. Jego bratem był Hincza[1421]. Nie pojawiają się w późniejszych źródłach.

183. Mikołaj Langaw

Mikołaj Langaw wbrew twierdzeniom D. Veltrupa nie był tożsamy z Mikołajem Lembergiem. Z ramienia wdowy po księciu Władysławie pełnił urząd starosty głogóweckiego, na którym zastąpił Mikołaja Lemberga[1422]. Możliwe, że pochodził z rodu Langenau[1423]. Pierwszy raz pojawił się na dokumencie księżnej głogóweckiej wystawionym 4 października 1414 roku[1424]. Występował na niemal każdym jej dokumencie[1425]. Prawdopodobnie swój urząd pełnił do 1418 roku, czyli aż do śmierci wdowy po Władysławie II. Później znika ze źródeł.

184. Mikołaj Lemberg

Mikołaj Lemberg pojawił się w 1408 roku jako starosta księżnej Ofki[1426]. Nie należał wcześniej do otoczenia Władysława Opolczyka[1427] i trudno stwierdzić, w jaki sposób dostał się na dwór wdowy po nim. Możliwe, że był tożsamy

1420 Na temat identyfikacji osady, zob. A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 38.

1421 OBA 2111, s. 12.

1422 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 416—417. Na dokumentach księżnej do 1 lipca 1412 roku z tytułem starosty głogóweckiego występował Mikołaj Lemberg, a po tej dacie funkcję tę pełnił Mikołaj Langaw, zob. biogram Mikołaja Lemberga.

1423 Historycy różnie starali się wyjaśnić pochodzenie Mikołaja. Według D. Veldtrupa był on tożsamy z Mikołajem Lembergiem, zob. Ibidem, s. 416—417. J. Horwat uznał, iż należał do rodziny von Logau (z Łagowa), zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 362, 368, 370. Z kolei R. Sękowski doszedł do wniosku, że Mikołaj pochodził z rodziny Langenau, zob. Idem: *Herbarz...*, T. 4, s. 193. Wywód J. Horwata jest błędny, gdyż na żadnym dokumencie Mikołaj nie jest określony jako Logau, a inni przedstawiciele tej rodziny zawsze byli zapisywani jako *von Logau*, zob. biogram Łagowskich. Wywodzenie starosty z rodziny Langenau jest możliwe przy założeniu, że jego nazwisko zapisywano z błędem.

1424 CDS XXXIII, s. 147, nr 20.

1425 CDS VI, nr 149 [regest]; CDS XXXIII, s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104.

1426 APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76.

1427 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, passim.

z Mikołajem Lembergiem, który pełnił funkcję marszałka Ludwika brzesko-legnickiego[1428]. Wywodził się z mieszczańskiej rodziny Lemberg, która na przełomie XIV i XV wieku awansowała do grona rycerstwa[1429]. Rodzina pieczętowała się herbem przedstawiającym w złotym polu dwa czarne orle skrzydła[1430]. Mikołaj jako starosta księżnej znajdował się później na niemal wszystkich jej dokumentach, aż do 1 lipca 1412 roku, będąc na czele listy świadków[1431]. Później na stanowisku starosty głogóweckiego zastąpił go Mikołaj Langaw.

185. Mikołaj z Lublińca

W 1414 roku wyruszył na wojnę do Prus wraz z księciem Bernardem. Trudno stwierdzić, jaki miał związek z Lublińcem, z którego się pisał[1432].

186. Mikołaj Nos

Prawdopodobnie należał do rodziny Nosów pieczętującej się herbem, który w Polsce był nazywany Przegina, pochodzącej z rejonu Ołomuńca i Opawy[1433]. Mikołaj był świadkiem dokumentu księcia Bernarda z 1400 roku. Późniejsi Nosowie byli właścicielami Grabowa (15 km na północny zachód od Strzelec Opolskich)[1434].

1428 Mikołaj Lemberg był odnotowywany na dokumentach księcia brzesko-legnickiego w latach 1400—1407, zob. F. Szafrański: *Ludwik II brzesko-legnicki, feudał śląski z doby późnego średniowiecza*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972, s. 114; CDS IX, nr 607, 660. Według D. Veldtrupa był on tożsamy z Mikołajem Langawem, zob. Idem: *Prosopographische Studien*..., s. 416—417. Jest to jednak błędny wniosek oparty na identyczności imion oraz pełnionych funkcji obu rycerzy, zob. biogram Mikołaja Langawa.

1429 J. Sinapius: *Schlesische*..., Bd. 1, s. 582; H.J. v. Witzendorff-Rehdiger: *Der Ritterliche Adler*..., s. 211.

1430 J. Sinapius: *Schlesische*..., Bd. 1, s. 582.

1431 APWr. Rep. 107, nr 71 [tu jako starosta generalny opolski i głogówecki], 73, 81; APWr. Rep. 4f, nr 54b = Katalog, t. 9 [regest bez listy świadków] = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69; CDS VI, nr 115 [regest].

1432 OBA 2111, s. 11.

1433 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 235.

1434 Ibidem, s. 235.

187. Mikołaj z Opola

Mikołaj wyruszył w 1414 roku z księciem niemodlińskim na wyprawę do Prus[1435]. Trudno stwierdzić, jaki miał związek z Opolem, z którego się pisał.

188. Mikołaj z Piotrowa

Pisał się z Piotrowa (*Petirsdorf*, 3 km na zachód od Niemodlina) leżącego w okręgu niemodlińskim. W 1414 roku wyruszył na wojnę głodową z księciem Bernardem[1436].

189. Mikołaj Polak z Sierakowa

Pochodził z Sierakowa (*Schirakuow*, dzisiejszy Sieraków Śląski, 20 km na północny zachód od Lublińca). Był świadkiem dokumentu księcia Bernarda z 25 maja 1441 roku[1437].

190. Mikołaj z Rosdorfu

Pochodził z miejscowości Rosdorf (dzisiejsze Roszkowice, 5 km na zachód od Niemodlina)[1438]. 13 stycznia 1396 roku Mikołaj był świadkiem wyroku Jana Borschnitza, sędziego ziemskiego niemodlińskiego, dotyczącego sporu o część wsi Dąbrowa (12 km na północny wschód od Niemodlina)[1439]. Następnie potwierdził dokument księcia Bernarda z 11 listopada 1401 roku[1440]. W późniejszym czasie stał się właścicielem części Magnuszowic, które jego córki, Barbara i Katarzyna, sprzedały z możliwością odkupu Jerzemu Dreskemu za 30 grzywien[1441]. Jego krewnym mógł być Zyghard, właściciel Roszkowic w 1415 roku[1442].

1435 OBA 2111, s. 11. Brak informacji o Paszku na jakimkolwiek urzędzie w Opolu, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. passim.

1436 OBA 2111, s. 12.

1437 CDS VI, nr 210 [regest].

1438 Na północ od osady znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 409.

1439 CDS VI, nr 81 [regest].

1440 CDS VI, nr 94 [regest].

1441 CDS VI, nr 198 [regest].

1442 A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 143.

191. Mikołaj z Rozkochowa

Pisał się z Rozkochowa (*Rosnchou*, 6 km na północny wschód od Głogówka). Był świadkiem dokumentu wystawionego 4 stycznia 1393 roku[1443].

192. Mikołaj Seidlitz

Jego przodkowie pochodzili z Miśni i pieczętowali się herbem przedstawiającym trzy ryby w pas jedna nad drugą[1444]. Na przełomie XIII i XIV wieku przebywali w rejonie Głogowa i Świdnicy[1445]. W księstwie opolskim pojawił się Mikołaj Seidlitz, który w 1399 roku jako jeden z rycerzy głogóweckich poświadczał zawarcie ugody pomiędzy książętami opolskimi[1446], co oznacza, że zapewne miał tam jakieś dobra. W tym samym roku potwierdził jeszcze trzy dokumenty dla tego Piasta[1447]. Mikołaj pozostał później w księstwie głogóweckim i poświadczył dwa dokumenty księżnej Ofki: jeden sporządzony w 1408 roku oraz drugi z 1410 roku[1448]. Siedem lat później sprzedał 2 grzywny rocznych dochodów z połowy wsi Racławiczki za 20 grzywien altaryście głogóweckiemu Piotrowi Kunadowi[1449].

193. Mikołaj z Siemianowic

Pochodził ze wsi leżącej w okręgu bytomskim (*Syemyanowicz*, dzisiejsze Siemianowice Śląskie, 9 km na północ od Katowic). W 1451 roku wymieniony jako syn Kopacza. Sprzedał wówczas za niewymienioną kwotę swoje dobra we wsi Jasiona (*Jasyona*, 6 km na północ od Zdzieszowic) leżącej w okręgu strzeleckim Konradowi Uniejowi[1450].

1443 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

1444 Opis pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 744—748 (pieczęcie nr 749—756).

1445 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 285—286.

1446 CDS VI, nr 85, 86 [regesty].

1447 DB. Bd. 1, Th. 2, s. 74; CDS VI, nr 88 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 52. Jego biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 275—276.

1448 APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76; CDS VI, nr 115 [regest].

1449 CDS XXXIII, s. 148, nr 25.

1450 CDS XXXIII, s. 105, nr 11. J. Horwat błędnie umiejscowił Jasionę w księstwie niemodlińskim, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 398—399. Zarówno Mikołaj, jak i jego ojciec, nie byli znani dotychczasowym badaczom zajmującym się własnością w okręgu bytomskim, zob. J. Horwat: *Księstwo bytomskie...*, s. 69—104; S. Witkowski: *Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. Katowice 2004, s. 13—52.

194. Mikołaj von der Wojke

Bliżej nieznany właściciel części Laskowic (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka) wraz z sołectwem, które 9 maja 1418 roku sprzedał za 118 grzywien Ludwikowi Stangowi[1451].

195. Mikołaj Weloch

Był świadkiem dokumentu wystawionego 18 sierpnia 1359 roku przez księcia Alberta[1452]. Jest to jedyna informacja o nim.

196. Mikosz z Ciepielowic

Pochodził ze wsi Ciepielowice leżącej w okręgu niemodlińskim (*Czeplowitz*, 14 km na północny zachód od Opola, później w okręgu opolskim). W 1397 roku wystąpił na liście rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa[1453]. Być może z tej wsi pochodził także Henryk Czeplicze, który w 1414 roku wyruszył z księciem niemodlińskim na wojnę z państwem krzyżackim[1454].

197. Mikosz z Lipowa

Pochodził ze wsi Lipowa niedaleko Niemodlina (*Leipe*, 18 km na północ od Niemodlina). W 1396 roku był jednym ze świadków rozstrzygnięcia sporu przez sędziego ziemskiego niemodlińskiego Jana Borschnitza o części wsi Dąbrowa (12 km na północny wschód od Niemodlina)[1455].

198. Mochowscy, (z) Mochowa

Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny wywodzącej się z Mochowa (*Mochau*, 1,5 km na zachód od Głogówka) był Michał, który 25 września 1376 roku

1451 CDS VI, nr 149 [regest].
1452 CDS VI, nr 27 [regest].
1453 H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.
1454 OBA 2111, s. 11.
1455 CDS VI, nr 81 [regest].

sprzedał ćwiartkę wsi Rzędziwojowice Janowi Dreske[1456]. Jego synem mógł być Jan, który pojawił się na dokumencie z 6 czerwca 1399 roku[1457]. Jego krewnymi byli bracia Stefan i Pakusz, którzy brali udział w wojnie głodowej[1458]. Synem Jana był Januszek, świadek dokumentu Bolka V z 26 maja 1448 roku[1459]. Zmarł on po 13 sierpnia 1500 roku[1460]. Januszek miał prawdopodobnie dwóch synów: Krzysztofa i Jana Młodszego. Pierwszy z nich spisał dokument dla Jana Dobrego i Mikołaja II[1461], Jan Młodszy był natomiast świadkiem na dokumentach książąt opolskich sporządzonych między 1497 a 1528 rokiem[1462].

199. Mojek z Kalinowa

Pochodził z Wielkiego Kalinowa (*Grosse Kalpuow*, *Kalenaw*, dzisiejszy Kalinów, 7 km na wschód od Strzelec Opolskich). W 1393 roku Mojek został odnotowany jako sędzia ziemski strzelecki[1463]. Później na dłuższy czas znika ze źródeł, co wynika zapewne z faktu, że nie przemieszczał się z księciem. Z dokumentu księcia Bernarda z 13 sierpnia 1417 roku wiadomo, że Mojek posiadał wyższe sądownictwo w swoich dobrach we wsi Karmionki (dzisiejsze Stare Karmionki, 10 km na północny wschód od Olesna) oraz był właścicielem części Bodzanowic (*Bodzanowicz*, 17 km na wschód od Olesna) zwanych Puszken[1464]. W następnym roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia niemodlińskiego[1465]. Rycerz ten potwierdził tylko jeszcze jeden dokument dla Bernarda strzeleckiego — z 21 sierpnia 1421 roku, wystawiony w Strzelcach[1466]. W późniejszym czasie właścicielami Kalinowa zostali Zwojscy, którzy zaczęli pisać się jako Kalinowscy.

1456 CDS VI, nr 57 [regest].

1457 CDS VI, nr 85 [regest].

1458 OBA 2111, s. 13.

1459 CDS XXXIII, s. 34, nr 15. Na dokumencie został określony jako syn Wielkiego Hansa.

1460 APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 9; CDS VI, nr 385, 414, 420, 421, 439, 446, 447 [regesty]; CDS XXXIII, s. 149, nr 32.

1461 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 125—126 (*Christoph Mochowsky, deme dieser Brief zu schreiben befohlen worden*).

1462 CDS VI, nr 433, 434 [regesty]; CDS XXXIII, s. 105, nr 15, s. 106, nr 16, 17. O dalszych przedstawicielach tej rodziny zob. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 5, s. 189—190.

1463 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125. Zapisany jako *Gayke* z Kalinowa.

1464 CDS VI, nr 145 [regest].

1465 CDS VI, nr 150 [regest]. Zapisany został jako *Mayke von Colmaw.*

1466 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2.

200. Nagodowscy

Rodzina pisząca się z Nagodowic (dzisiejsza część wsi Biadacz koło Kluczborka). Szczyrba i Pietrasz Nagodowscy pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1467]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[1468]. Ponownie kary kościele zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku[1469]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1470], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[1471]. Synem Szczyrby mógł być Witek Szczyrba, świadek na dyplomie księcia niemodlińskiego z 1408 roku[1472]. 27 kwietnia 1435 roku Bartosz z Nagodowic kupił od Piecha, syna Klemensa, część wsi Nagodowice[1473]. Z tej miejscowości pochodził także Jan Hernik, świadek dwóch dokumentów księcia Bernarda: jednego z 1448 roku i drugiego z 1452 roku[1474].

201. (z) Nakła

Z osady Nakło (*Nabel*, 18 km ma południowy wschód od Opola) pochodził Franczek z Nakła, który w 1362 roku sprzedał swój majątek w Dziewkowicach Hanilowi, synowi Alberta z Lublińca[1475]. Najpewniej tożsamy z sędzią bytomskim znanym z dokumentu wystawionego w 1356 roku[1476]. Nie można wykluczyć, że był spokrewniony z sołtysem Nakła o imieniu Staszek, który w 1361 roku otrzymał od księcia Alberta 7 wolnych łanów, młyn oraz karczmę[1477]. Jego krewnym był zapewne Stanisław, także sołtys w Nakle, znany z dyplomu z 1435 roku[1478].

1467 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
1468 Ibidem, nr 880.
1469 MV. T. 5, nr 2056.
1470 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
1471 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
1472 APO. Am Kluczborka, nr 6.
1473 APWr. Rep. 3, nr 512.
1474 DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 171—173.
1475 Inwentarz 4f, s. 1234a.
1476 NKKO, s. 167, nr 161 = RŚ. T. 3, nr 245 [regesty].
1477 D 370, s. 79—80.
1478 Ibidem, s. 80—81.

Z tej wsi pochodził też Wanczko, który w 1414 roku udał się na wyprawę do Prus wraz z księciem Bernardem[1479].

202. Narempsky

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1480]. Z tego powodu ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1481]. Kolejny raz wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[1482]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu[1483], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[1484]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

203. Nawoje z Ligoty

Rodzina wywodziła się ze wsi Ligota (prawdopodobnie dzisiejszej Ligoty Toszeckiej oddalonej 4 km od Kotulina) i pieczętowała się herbem Kopacz[1485]. Pierwszym znanym Nawojem działającym w księstwie opolskim był Henryk. W 1378 roku wdowa po nim sprzedała Imbramowi z Łąki część wsi Boguszyce za 56 grzywien[1486]. W otoczeniu księcia Bernarda w połowie lat trzydziestych XV wieku pojawił się Michał Nawój z Ligoty. Był on świadkiem dokumentu tego Piasta z 27 kwietnia 1435 roku, a w 1437 roku potwierdził trzy kolejne jego dokumenty wystawione w Strzelcach, Opolu i Głogówku[1487]. W następnym roku był z księciem niemodlińskim w Oleśnie[1488]. Później znika ze źródeł aż

1479 OBA 2111, s. 12. Nie byli oni spokrewnieni z właścicielami dzisiejszego Nakła Śląskiego. O tej rodzinie, zob. J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3, s. 815—816; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 5, s. 299.

1480 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

1481 Ibidem, nr 880.

1482 MV. T. 5, nr 2056.

1483 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

1484 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

1485 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3, s. 819—821; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 5, s. 305—306.

1486 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1. Zgodę na tę transakcję wyraził jej syn Hanusz.

1487 APWr. Rep. 3, nr 512; L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 68; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79; CDS VI, nr 194 [regest].

1488 APO. Am Olesna, nr 3.

do 1448 roku, kiedy to znalazł się na liście świadków na dokumencie księcia Bernarda[1489]. Ostatnie dokumenty dla tego Piasta potwierdził w 1450 roku i 1451 roku[1490]. 11 i 16 października 1456 roku został wymieniony wśród elity oświęcimskiej[1491].

Jego krewnym (zapewne bratem) był Jan Nawój, który pełnił służbę u księcia niemodlińskiego. W 1430 roku z powodu braku zapłaty za swoje usługi Jan wdał się w spór z księciem Bernardem. Jan Nawój domagał się zapłaty oraz wynagrodzenia za szkody, jakich doznał podczas służby u tego księcia. Jerzy Stosz z Albrechcic i Mikołaj Bes jako rozjemcy stwierdzili, że Piast opolski obiecał w Budzie Janowi za jego usługi 30 grzywien i miał obiecaną kwotę wypłacić[1492]. Ponieważ Mikołaj Bes był urzędnikiem tego księcia, należy uznać, że Jerzy Stosz był zaprzyjaźniony z Janem Nawojem. 19 stycznia 1437 roku razem z Michałem Nawojem oraz nieznanym Nawojem z Ligoty poświadczył dokument Bernarda niemodlińskiego[1493]. W 1439 nazwany Janem Nawojem z Leśnicy[1494]. W 1444 roku Jan nabył za 250 grzywien od Adama Kiczki i Mikołaja Latschina, wójta kozielskiego, wsie Dolna (7 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) i Czolakowice (obecnie zaginiona) wraz z patronatem nad kościołem oraz wyższym i niższym sądownictwem[1495]. W tym samym roku potwierdził także dokument Bernarda niemodlińskiego[1496]. W 1446 roku znalazł się z kolei wśród świadków na dokumencie Mikołaja I[1497]. Jan żył jeszcze w 1461 roku[1498]. Jego synem był Mikołaj Nawój[1499], którego synami byli z kolei zapewne Wacław, Jerzy, Michał i Paweł[1500].

1489 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 819. Pozostałe informacje o dokumencie, zob. Idem: *Rody*..., D. 2, s. 470; Idem: *Rody*..., D. 5, s. 1410.

1490 CDS VI, nr 226 [regest]; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 819.

1491 CDP 4, nr 60, 61, 63.

1492 Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 279—279v, nr 230. W regeście podano, że książę miał nadać Janowi wyższe prawo w Budzinie, zob. CDS VI, nr 180 [regest]. Poprawne omówienie dokumentu, zob. P. Stanko: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech*..., s. 79.

1493 L. Musioł: *Lubliniec*..., s. 68.

1494 Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

1495 CDS VI, nr 215 [regest].

1496 CDS VI, nr 217 [regest].

1497 S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe*..., s. 102.

1498 CDS VI, nr 253 [regest].

1499 CDS VI, nr 240 [regest].

1500 J. Horwat: *Księstwo opolskie*..., s. 424; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 5, s. 305—309. Tam omówione zostały dalsze losy rodziny.

204. Nawoje z Wielkiego Rudna

Wieś, z której się pisali — Wielkie Rudno (*Magna Rudno*, dziś Rudno 19 km na północny zachód od Gliwic)[1501] — leżała w ziemi sośnicowickiej. Pod koniec XIV wieku w dokumentach pojawili się bracia Henryk i Andrzej Nawoje, którzy byli duchownymi (Andrzej został kanonikiem)[1502]. Obaj wdali się w spór ze Strzałami o folwark w pobliskim Małym Rudnie[1503]. Z Wielkiego Rudna pisał się także Fryczko i jego żona Małgorzata, którzy w 1397 roku zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość posiadania przenośnego ołtarza[1504].

205. Nebelschützowie

Rodzina obcego pochodzenia, która pod koniec XIII wieku przybyła na Śląsk z Górnych Łużyc[1505]. Jeden z przedstawicieli tego rodu poślubił Ofkę, siostrę wójtów opolskich z rodziny Kreppendorfów. Rodzina przejęła po nich prawo patronatu na prebendą w kolegiacie otmuchowskiej[1506]. Dziećmi tej pary byli Henryk, Mikołaj i Ofka oraz prawdopodobnie Jan i Piotr, późniejsi wójtowie opolscy[1507]. Henryk jako wójt opolski wystawił w 1410 roku wystawił dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć herbową, a na niej złączone u podstawy dwie łabędzie głowy na długich szyjach dziobami ku sobie[1508]. Ponieważ podobnego godła (dwie łabędzie głowy na długich szyjach dziobami ku sobie) użył w 1430 roku przedstawiciel Nebelschützów[1509], uznaję Henryka z 1410 roku za członka tej familii. W 1415 roku wystąpił wraz z bratem Mikołajem jako wystawca dokumentu[1510].

1501 W osadzie znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 412—413.

1502 G. Schnidler: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 334. Szczegóły o nich, zob. J. Kurtyka: *Tęczyńscy. Studia z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*. Kraków 1997, s. 73—74.

1503 MV. T. 5, nr 1184.

1504 G. Schnidler: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 334. Szczegóły o nich, zob. J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 73—74.

1505 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 258—259.

1506 E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja...*, s. 314.

1507 Ogólnie o elitach Opola w XV wieku, zob. A. Pobóg-Lenartowicz: *Elity Opola w pierwszej połowie XV wieku*. W: *Elity i masy w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i wczesnych czasach nowożytnych*. Red. A. Januszek-Sieradzka, H. Gmiterek, W. Iwańczak, P. Kras. Lublin 2016, s. 145—161.

1508 APWr. Rep. 107, nr 9. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 407—410 (pieczęć nr 361).

1509 APWr. Rep. 9, nr 215.

1510 APO. Am Namysłowa, nr 120.

W 1450 roku Jakusz, wójt opolski, przekazał swe dobra Henrykowi, także wójtowi, lecz bez sądownictwa, które należało do Ofki, siostry Henryka[1511].

Mikołaj notowany w źródłach w latach 1413—1462[1512]. W 1462 roku wprost nazwany synem Ofki[1513]. Pozostali wójtowie mogli także należeć do rodziny Nebelschütz. Jan był w okresie 1429—1430 pisarzem książęcym[1514], Piotr nie pojawiał się natomiast na książęcych dyplomach, ale jako wójt był aktywny w latach 1435—1475[1515]. Do kolejnego pokolenia wójtów należał Hincza, który pełnił w 1447 roku urząd pisarza księcia Mikołaj I, a jako wójt odnotowany w okresie od 1447 roku do 1461 roku[1516].

206. Neskap

W 1414 roku księciu Bernardowi w jego wyprawie do Prus towarzyszył Truxa (Jaksa?) zwany Neskap[1517]. Był on zapewne tożsamy z Jaksą zwanym Neskap, świadkiem na dokumencie księżnej Ofki z 13 maja 1415 roku[1518].

207. (z) Niepaszyc

Rodzina wywodząca się z Niepaszyc w okręgu sośnicowickim (*Nepaschicz*, obecnie część Gliwic)[1519]. Pierwszym znanym przedstawicielem tego rodu był Marek z Niepaszyc, który 1 kwietnia 1404 roku zakupił połowę wsi Centawa w okręgu toszeckim za 150 grzywien groszy praskich polskiej miary od Paszka z *Nogabcicz* (wieś nieznana) i Wernera z Centawy[1520]. Trzy lata później wymienił część swoich centawskich dóbr z innym właścicielem Centawy, Andrzejem Kiczką[1521].

1511 APWr. Rep. 102, nr 713.

1512 Biogram Mikołaja, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 259—260. Badacz ten pominął dwa dokumenty, na którym Mikołaj był świadkiem, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11e; Rep. 107, nr 109, oraz uznaje, że Mikołaj był wójtem do 1448 roku. W 1450 roku wprost został nazwany Mikołajem Nebelschützem, wójtem opolskim, zob. APWr. Rep. 102, nr 711a.

1513 E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja*..., s. 314, przyp. 9.

1514 Biogram Jana, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 256—257.

1515 Biogram Piotra, zob. Ibidem, s. 259—260.

1516 Biogram Hinczy, zob. Ibidem, s. 255.

1517 OBA 2111, s. 11.

1518 APWr. Rep. 102, nr 452.

1519 Potwierdzeniem przynależności Niepaszyc do okręgu sośnicowickiego jest informacja z Opolsko-Raciborskich Ksiąg Ziemskich, zob. Landbuch OR, nr 52.

1520 CDS I, nr 22.

1521 CDS I, nr 24.

W 1418 roku jeden z dokumentów Bernarda wystawiony w Strzelcach poświadczył Zygmund z Niepaszyc[1522]. Jego bratem bądź synem był Mikołaj z Niepaszyc, dziedzic Kozłowa (*Kozlow*, 4,5 km na północny wschód od Sośnicowic)[1523], leżącej w tym samym okręgu, z którego w 1425 roku sprzedał wikariuszom opolskim 4 grzywny czynszu za 40 grzywien[1524]. Dwa lata później sprzedał kolejne 4 grzywny wikariuszom niemodlińskim[1525]. Do kolejnego pokolenia należał Andrzej z Niepaszyc, poświadczony na dokumencie z 12 marca 1463 roku, w którym był wymieniony pośród rycerstwa toszeckiego[1526]. W 1472 roku został wymieniony pośród rycerstwa sośnicowickiego[1527].

208. (z) Niewodników

Z Niewodników (*Newodnik*, 12 km na północny zachód od Opola) pochodzili przyrodni bracia Paszek i Szymek. 4 maja 1370 roku podzielili między siebie dobra dziedziczne i wyznaczyli siebie nawzajem na spadkobierców[1528]. Dwa miesiące później potwierdzili wspólnie dokument księcia Henryka niemodlińskiego dotyczący przekazania przez tego Piasta połowy wsi Rzędziwojowice swojemu sędziemu ziemskiemu *Doresko* (protoplaście rodziny Dresków)[1529]. Trzy lata później Paszek za zgodą przyrodniego brata sprzedał dobra, które posiadał we wsi Dobre Dębie, Grzegorzowi z Gaszowic za 100 grzywien[1530]. Bardzo prawdopodobne jest pokrewieństwo tej rodziny ze Śmiłami, którzy także posiadali dobra w Dobrym Dębiu[1531]. Sądząc po imieniu starszego z przyrodnich braci, można przyjąć, że jego matka należała do rodziny Śmiłów. Nieznane są dalsze losy rodziny z Niewodników. Córką jednego z braci mogła być Katarzyna z Niewodników, zakonnica w Czarnowąsach[1532]. Ich rodowa wieś stała się w późniejszym czasie własnością rodziny Haugwitzów.

1522 CDS VI, nr 150 [regest].
1523 W osadzie znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 337.
1524 D 384, s. 40—42.
1525 APWr. Rep. 72, nr 6.
1526 CDS VI, nr 265 [regest].
1527 CDS VI, nr 287 [regest].
1528 CDS VI, nr 47 [regest].
1529 CDS VI, nr 49 [regest].
1530 CDS VI, nr 52 [regest].
1531 CDS VI, nr 76 [regest].
1532 CDS I, nr 85.

209. Ɲinogniew

Pierwszy raz pojawił się na dokumencie Bolesława I wystawionym 29 listopada 1312 roku, otwierał wówczas listę świadków jako sędzia[1533]. Na podstawie *Registrum Wyasdense* można przypuszczać, że był właścicielem wsi Ligota (*Elgoth Nmognemi*, dzisiejsza Ligota Dobrodzieńska, 3 km na zachód od Dobrodzienia)[1534]. Po podziale księstwa opolskiego należał do otoczenia Bolesława II. Pierwszy raz potwierdził dokument tego księcia wystawiony 1 kwietnia 1316 roku[1535]. Jako pasowany rycerz i sędzia otwierał listę świadków na dokumencie Bolesława II sporządzonym 31 lipca 1319 roku, w którym książę zatwierdzał sprawy majątkowe w dobrach prószkowskich[1536]. Z ramienia tego księcia potwierdził dwa dokumenty dla klasztoru w Lubiążu wystawione przez synów Bolesława I 4 stycznia 1321 roku[1537]. Następnie był świadkiem nadania miastu Opolu prawa do posiadania promu (1 września 1322 roku)[1538]. Ostatnie dokumenty, które poświadczył, dotyczyły wsi Dobre Dębie (1 września 1325 roku[1539] oraz 20 czerwca 1332 roku[1540]), nadania Opolu prawa średzkiego (6 lipca 1327 roku)[1541] oraz rozwiązania sporów w Opolu (16 kwietnia 1329 roku)[1542]. Nie można tego rycerza powiązać z żadną rodziną, gdyż nie są znani ani jego krewni, ani inni posiadacze Ligoty Dobrodzieńskiej.

210. (z) Ochmand

Wacław i Stanko pochodzili ze wsi Ochmand, której lokalizacja jest obecnie nieznana. W 1414 roku udali się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę do Prus[1543].

1533 APWr. Rep 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

1534 CDS XIV, s. 102.

1535 CDS XVIII, nr 3566 [regest].

1536 APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest].

1537 APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest].

1538 APO. Am Opola, nr 37.

1539 APWr. Rep. 85, nr 18a = CDS I, nr 29 = CDS XVI, nr 4461 [regest].

1540 CDS VI, nr 9 [regest].

1541 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą].

1542 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329.

1543 OBA 2111, s. 11, 12.

211. Oderscy, (z) Odry

Byli majątkowo powiązani z panami z Łąki. Wieś Odra, z której się pisali, jest zaginiona. Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny panów z Odry był Konrad, który pojawił się jako świadek dokumentu Bolesława I wystawionego w 1297 roku[1544]. Po śmierci tego księcia jako pasowany rycerz poświadczył dokument jego syna Bolesława II spisany w 1319 roku[1545]. Możliwe, że jego synem był Peregryn z Odry, który w 1328 roku potwierdził dokument księcia niemodlińskiego[1546]. Osiem lat później Konrad znalazł się pośród świadków dokumentu księcia opolskiego[1547]. Kolejnym znanym właścicielem Odry był Jan z Odry, świadek dokumentu Bolka II z 20 kwietnia 1349 roku[1548]. Następnie poświadczył dokumenty Bolka III spisane między 1357 a 1381 rokiem[1549], a także dokument księcia Władysława Opolczyka z 22 kwietnia 1373 roku[1550]. W 1385 roku Jan z Odry i Mikołaj, syn Peregryna z Odry, wystąpili jako świadkowie w instrumencie notarialnym dotyczącym transakcji kapituły opolskiej[1551]. Na kolejnym dyplomie wystawionym przez tego księcia 15 października 1390 roku Jan znajdował się już na czele listy świadków[1552]. Na dokumencie Bolka IV z 26 kwietnia 1394 roku Imbram z Łąki wraz z Janem z Odry nadali czynsze z Bierkowic i Boguszyc wikariuszom opolskim[1553]. Konrad z Odry — syn Jana — potwierdził jeden dokument Władysława Opolczyka z 23 grudnia 1389 roku[1554]. W następnym roku poświadczył dokument Bolka IV[1555]. Córką Jana była Jadwiga (Heszka), zakonnica czarnowąska notowana w źródłach w latach 1389—1419[1556]. Innym synem Jana mógł być Mikołaj z Odry,

1544 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 31.

1545 APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest].

1546 APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

1547 APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest].

1548 D 370, s. 89—90.

1549 APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; APWr. 4f, nr 65d; AAWr. sygn. M, KK33; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380 (tu wraz z synem Konradem); Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

1550 CDS VI, nr 52 [regest].

1551 APWr. Rep. 107, nr 29.

1552 CDS VI, nr 76 [regest].

1553 APWr. Rep. 107, nr 38 = D 384, s. 19—22 [kopia] = Katalog. T. 7, nr 128 [niedokładny regest]. W regeście zapisano, że to książę nadaje czynsze braciom Janowi z Odry i Imbramowi z Łąki, zob. biogram Łęckich. Jan z Odry potwierdził jeden dokument dla Władysława Opolczyka, zob. CDS VI, nr 76 [regest].

1554 L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67.

1555 CDS VI, nr 75 [regest].

1556 CDS I, nr 51, 62, 70, 85, 94, 98, 100.

który pojawiał się jako świadek na dokumentach spisanych między 15 października 1390 roku a 18 listopada 1423 roku[1557]. 28 października 1404 roku Mikołaj z Odry sprzedał grzywnę czynszu z Półwsi (*Halbendorf*, dziś część Opola) za 10 grzywien kapitule opolskiej[1558]. Dwa lata później sprzedał 3 grzywny czynszów z Półwsi i Bierkowic (*Birkowitz*, dziś część Opola) za 30 grzywien wikariuszom opolskim[1559]. Synem któregoś ze wspomnianych panów z Odry był zapewne Bernard. Jako świadek na dokumencie Bolka IV znalazł się trzykrotnie: 11 lutego 1401 roku[1560], 12 stycznia 1402 roku[1561] oraz 22 maja 1403 roku[1562]. Bernard należał do otoczenia księżnej Ofki, dla której potwierdził dokumenty z 13 maja i 24 października 1415 roku oraz 30 kwietnia 1416 roku[1563]. 29 listopada 1415 roku Bernard z Odry sprzedał kolegiacie głogóweckiej za 10 grzywien polskiej miary 1 grzywnę dochodów ze wsi Mochów[1564]. Ich krewnym był Adalbert z Odry, który 17 września 1409 roku został odnotowany jako kanonik głogówecki[1565].

Od lat czterdziestych XV wieku w dokumentach pojawia się Konrad, który należał do otoczenia Mikołaja I[1566]. 6 listopada 1450 roku był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwolem. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć, która niestety jest nieczytelna[1567]. Z uwagi na czas, w jakim pojawiał się w źródłach, należy go uznać za przedstawiciela kolejnego pokolenia tej rodziny.

Do rodziny tej należał także Mikołaj z Odry, który 11 października 1457 roku został odnotowany jako pisarz Mikołaja I[1568]. Natomiast z końca XV wieku znany

1557 CDS I, nr 56, 77; APWr. Rep. 107, nr 43: Rep. 4f, nr 43d; CDS VI, nr 96, 111 [regesty]; APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1; Rep. 107, nr 115.

1558 APWr. Rep. 107, nr 62.

1559 APWr. Rep. 107, nr 68.

1560 APWr. Rep. 107, nr 51.

1561 APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.

1562 APWr. Rep. 4f, nr 84h. J. Horwat przypuszczał, iż Bernard z Odry był tożsamy z Bernardem z Łąki, zob. IDEM: *Księstwo opolskie*..., s. 395. Na dokumencie z 22 maja 1403 roku obok Bernarda z Odry świadkował jednak także Bernard z Łąki, co wyklucza taką możliwość.

1563 APWr. Rep. 102, nr 452, 462, 482.

1564 CDS XXXIII, s. 147, nr 21.

1565 E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja*..., s. 84—85.

1566 LuBS. Bd. 2, s. 333; CDS VI, nr 240, 254; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

1567 AAWr. 6 XI 1450. Na pieczęci widać postać, ale jest ona cała zatarta. Jest to wyjątkowy w skali Śląska przykład pieczęci pieszej. Częściej zdarzały się w Niemczech i Czechach, zob. M.L. WÓJCIK: *Herby, hełmy i klejnoty*..., s. 64. Nowożytni Oderscy posługiwali się herbem przedstawiającym gryfa, choć jest to związane z łączeniem tej rodziny z Janem z Półwsi, zob. R. SĘKOWSKI: *Herbarz*..., T. 6, s. 13—14.

1568 APWr. Rep. 68, nr 288.

jest tylko jeden przedstawiciel tej rodziny, mianowicie *Missia* Oderski wzmiankowany w 1488 roku[1569].

212. Oławscy, (z) Oławy

Pochodzili z księstwa legnickiego i pieczętowali się herbem znanym w Polsce jako Jastrzębiec[1570]. Na dokumencie książąt Jana Kropidły i Bolka IV z 9 lutego 1386 roku wśród świadków znalazł się Mikołaj z Oławy[1571]. Prawdopodobnie jego synem był Stanisław, który uczestniczył w wyprawie do Prus w 1414 roku w oddziałach księcia Bernarda[1572].

Być może do tej rodziny należał Mikołaj Olavia, który 26 grudnia 1360 roku wraz z żoną Katarzyną sprzedał folwark Dziewkowice mieszczaninowi Hanlinowi, synowi Alberta z Lublińca, i jego żonie Annie[1573].

213. Onsz z Górki

Z miejscowości Górki (*Gorky*, 6,5 km na południowy zachód od Opola) pochodził Onsz, który w 1378 roku poświadczył dokument księcia Bolka III[1574]. Następnie był świadkiem na trzech dokumentach Bolka IV z lat 1390—1405[1575]. Raczej nie był spokrewniony z Racławem, kapelanem Bolka I i Bolka II, który na początku XIV wieku zamienił 5 łanów w tej wsi na 3 łany leżące przed Opolem[1576]. Synem Onsza mógł być natomiast Jakub z Górki, w 1415 roku odnotowany jako kanonik głogówecki[1577].

1569 CDS VI, nr 380 [regest].

1570 APWr. Rep. 107, nr 62; Rep. 4f, nr 84i.

1571 APWr. Rep. 107, nr 31.

1572 OBA 2111, s. 12.

1573 Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f.

1574 AAWr. sygn. M, KK33.

1575 CDS VI, nr 75; APWr. Rep. 107, nr 62; Rep. 4f, nr 54h.

1576 CDS XVI, nr 2908, 3264. Biogram Racława, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 85—86.

1577 E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 71 (autorka zakłada jego chłopskie pochodzenie).

214. (z) Otmic

Wieś Otmice (*Odmicz*, 14 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) należała do 1364 roku do miejscowej rodziny. W tym roku Małgorzata, wdowa po Jarosławie, przekazała ją klasztorowi w Jemielnicy. Wiadomo, że same Otmice zostały przez nią wcześniej nabyte za 60 grzywien od Piotra Baby[1578].

215. (z) Otoku

Z miejscowości Otok (przysiółek do Dobrzenia Małego, ewentualnie wieś niedaleko Białej) pochodził Lenart. W 1397 roku pisał się z nieznanej obecnie wsi *Denczk*[1579]. Na dokumencie księcia Bernarda z 22 listopada 1398 roku został nazwany jego sługą (*Diener*)[1580]. Później potwierdził dokument Bolka IV z 30 marca 1421 roku[1581]. Jego krewnym był Bernard z Otoku, który 12 stycznia 1411 roku sprzedał ćwiartkę wsi Mokry Daniec Mikoszowi Świerczowi za 50 grzywien[1582].

216. Otton Czuchtendorf

Był potomkiem Goczego Czuchtendorfa, który żył na przełomie XIII/XIV wieku i był nazywany biskupim rycerzem[1583]. Jego bratem bądź ojcem był Konrad, który zmarł na początku XIV wieku. Otton posiadał 8 łanów we wsi Bodzanów (*Longa Villa*) znajdującej się w księstwie biskupim, z których był obciążony służbą konną na rzecz biskupa[1584]. Ich krewnymi byli Mikołaj i Piotr Czuchtendorfowie należący w latach 1377—1395 do otoczenia Przemyślidów opawskich[1585]. Inny przedstawiciel familii, Otton, w 1393 roku pojawił się w księstwie niemodlińskim, gdzie zakupił wieś Molestowice (6 km na północny zachód od Niemodlina)[1586],

1578 CDS II, s. 91, nr 16.

1579 APWr. Rep. 107, nr 43.

1580 CDS VI, nr 87 [regest].

1581 CDS VI, nr 159 [regest].

1582 CDS VI, nr 119 [regest].

1583 CDS XIV, s. 9, przyp. 105; CDS XVI, nr 2724, 2911, 3045, 3103, 3350, 3495, 3530; CDS XXXVI, nr 5, 7, 9. Neisser Lagerbücher, nr 6.

1584 CDS XIV, s. 12.

1585 F. Kopetzky: *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061—1464)*. Wien 1871, nr 384, 390, 412.

1586 W centrum wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 356—357.

co zatwierdził książę Bernard 21 września[1587]. Otton w 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi wystawił list wypowiedni przeciwko Namysłowowi[1588]. Posiadał on w księstwie niemodlińskim folwark przed Rzędziwojowicami o wielkości 5 łanów, który 11 listopada 1401 roku sprzedał Janowi Dreskemu za 14 grzywien. Na tym dokumencie został nazwany knechtem[1589]. 31 maja 1412 roku książę niemodliński zatwierdził mu wszystkie prawa do wsi Góra (obok Molestowic)[1590]. Siedem lat później Otton nabył za 70 grzywien od księcia Bernarda część wsi Góra. Z dokumentu wynika, że należała ona niegdyś do Jankowica, a w momencie transakcji była opuszczona[1591]. W następnym roku zapisał swojej żonie jako wiano Molestowice[1592]. 19 stycznia 1421 roku potwierdził dokument księcia Bernarda[1593]. Był sędzią ziemskim w okręgu niemodlińskim. 21 maja 1421 roku wraz z Jerzym Dreskem potwierdził transakcje Wołowskich[1594].

217. Pangowie

Rodzina prawdopodobnie pochodząca z miejscowości Pągów niedaleko Namysłowa. W księstwie niemodlińskim Pangowie posiadali wieś Sady (*Baumgarte*, 2,5 km na południowy wschód od Niemodlina)[1595]. 25 maja 1403 roku Hans Pange zakupił za 260 grzywien od Jana Kommeraua i jego żony Katarzyny Ligotę zwaną później Szydłowcem (dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina)[1596]. Najprawdopodobniej szybko sprzedał tę wieś Długomiłowi i Gumprechtowi z Bierawy[1597]. 22 stycznia 1409 roku Jerzy Breitbuch sprzedał połowę Sadów Konradowi Pangemu, jego żonie Annie i jego wujowi Herburtowi, a w 1427 roku drugą połowę tej wsi Hansowi i jego synom[1598]. Hans był zapewne

1587 C 174a, s. 7, nr 1.

1588 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

1589 CDS VI, nr 94 [regest].

1590 C 174a, s. 7, nr 3.

1591 C 174a, s. 7, nr 4.

1592 C 174a, s. 7, nr 5.

1593 CDS VI, nr 165 [regest].

1594 APO. Am Grodkowa, nr 1267.

1595 J. Pilnáček przypuszczał, iż rodzina miała swoje dobra w księstwie cieszyńskim, zob. Idem: *Rody*..., D. 2, s. 402. Za wioską Sady przemawia jednak fakt, iż książę niemodliński zatwierdzał dokumenty dotyczące tej wsi, a więc musiała się ona znajdować w jego księstwie.

1596 C 174a, s. 5, nr 1; G. Pückler: *Aus der Geschichte von Schedlau*..., s. 57.

1597 W 1404 roku książę przekazał owym braciom wyższe sądownictwo w tej wsi. Wiadomo z późniejszych dokumentów, że Szydłowiec był własnością Długomiła, zob. C 174a, s. 5, nr 2, 3.

1598 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen*..., s. 154—155.

bratem Konrada. Należał on do otoczenia księcia Bernarda[1599] i za jego rządów był burgrabią niemodlińskim. Z tym tytułem został odnotowany w 1439 roku, kiedy to wraz z Jerzym Dreskem, starostą niemodlińskim, Antoniuszem z Łambinowic, synem Mikołaja, Hinczą Przechodem, Mikołajem Rabilem i Hansem, wójtem Ścinawy, ręczył spłatę długu Henryka Breitbucha. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć herbową, obecnie mocno przetartą. Przedstawia ona trudne do zidentyfikowania rogate zwierzę zwrócone w lewo[1600]. 10 stycznia 1440 roku książę nadał mu za wierną służbę stary młyn za Niemodlinem wraz z wszelkimi przynależnościami[1601]. Po przekazaniu księstwa niemodlińskiego Bolkowi V Hans Pange znalazł się na jego dworze. W 1451 roku był jednym z potwierdzających dokument tego księcia dotyczący nadań na rzecz Jadwigi z Besów[1602]. Hans Pange pożyczył biskupowi Piotrowi na 10% 320 grzywien, które w 1452 roku biskup obiecał mu oddać w następnym roku w Niemodlinie[1603]. Jest to ostatnia wzmianka o tym urzędniku. Jego bratem mógł być Henryk z Sadów, żonaty z bliżej nieznaną Małgorzatą. W 1423 roku małżonkowie prosili Stolicę Apostolską o zgodę na odprawienie mszy w lokalnym kościele mimo interdyktu[1604]. Rodzina żyła w księstwie opolskim jeszcze w XVI wieku, gdzie była zapisywana jako Baumgardzcy[1605].

218. Paszek z *Sagen*

Pochodził prawdopodobnie ze wsi *Sagyn* (dzisiejszy Szczawin, niedaleko Strzelina)[1606]. W 1414 roku udał się on wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus i został wówczas odnotowany z tytułem komornika (*Kammermeister*)[1607].

219. Paweł z Wierzbia

Pochodził ze wsi leżącej w okręgu lublinieckim (*Wirbna*, 8 km na wschód od Lublińca). Brał udział w wojnie głodowej[1608].

1599 CDS VI, nr 172 [regest].
1600 APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.
1601 A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 117.
1602 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.
1603 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1066.
1604 AS II, nr 1125 = RG. Bd. 4, nr 4160.
1605 Landbuch OR, nr 3.
1606 Miejscowość wzmiankowana w 1301 roku, zob. CDS XVI, nr 2660.
1607 OBA 2111, s. 12.
1608 Ibidem.

220. Pich z Jejkowic

Pochodził z Jejkowic (*Jeykowicz*, 5,5 km na zachód od Rybnika)[1609]. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus[1610]. Jego krewni potwierdzali dokumenty raciborskie[1611].

221. Piotr

Był włodarzem księcia Alberta. Jako świadek pojawił się na dokumencie tego Piasta wystawionym w 21 czerwca 1323 roku, w którym książę nadał klasztorowi w Jemielnicy wieś Łaziska (*Lasicz*, 13 km na północny wschód od Strzelec Opolskich)[1612]. Nie wiadomo, jakich dóbr był on włodarzem ani z jakiej pochodził rodziny.

222. Piotr Botler

W 1397 roku wystąpił na liście wypowiednim rycerstwa niemodlińskiego wysłanym do Namysłowa[1613].

223. Piotr Buchwald

Podobnie jak Piotr Botler w 1397 roku wystąpił na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa[1614].

224. Piotr Dambrowa z Gubina

Z Dolnych Łużyc pochodził najprawdopodobniej pisarz księżnej Ofki Piotr Dambrowa z Gubina, który był rycerskiego bądź mieszczańskiego pochodzenia[1615].

1609 O tej rodzinie, zob. R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 2, s. 63.
1610 OBA 2111, s. 12.
1611 CDS VI, nr 177 (dwóch Mikołajów).
1612 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].
1613 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.
1614 Ibidem.
1615 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 484—485.

Na pierwszym przez siebie sporządzonym dokumencie, z 11 lutego 1410 roku, wystąpił z tytułem pisarza nadwornego[1616]. Podobnie określił swoją funkcję na kolejnym dokumencie, z końca 1411 roku[1617]. Na następnym dokumencie, z 4 października 1414 roku, był tylko pisarzem[1618]. Spisywał wszystkie następne dokumenty księżnej[1619]. Po jej śmierci w 1418 roku sporządził dokument Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego wystawiony w Głogówku 12 października tego roku[1620].

225. Piotr z Eckebrechtsheyde

Pochodził ze wsi Eckebrechtsheyde (dzisiejsza Mroczkowa, 16 km na południe od Grodkowa)[1621]. W latach 1399—1401 był pisarzem Władysława Opolczyka. Był także plebanem w Krapkowicach[1622]. Po śmierci księcia przeszedł do kancelarii jego bratanka Bolka IV, dla którego spisał dokument z 30 maja 1404 roku[1623]. W 1405 roku otrzymał nominację na altarystę nyskiego[1624].

226. Piotr Gumprecht von Schlieben

Schliebenowie przenieśli się do księstwa opolskiego z księstwa oleśnickiego. Był to ród wywodzący się z Miśni, który w XIII wieku przybył na Śląsk. Od początku XIV wieku przedstawiciele tej rodziny znaleźli się w otoczeniu książąt oleśnickich[1625]. W herbie tego rodu znajdował się w złotym polu trójrzędowy szachowany pas srebrno-czarny. Tak samo w klejnocie znajdował się hełm ze złotymi labrami i bawolimi rogami przeciętymi w połowie pasem identycznym jak w tarczy[1626]. Piotr Gumprecht był bliskim współpracownikiem Władysława

1616 CDS VI, nr 115 [regest].

1617 APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—68.

1618 CDS XXXIII, s. 147, nr 20.

1619 CDS I, nr 88; APWr, Rep. 102, nr 452, 462, 482; CDS XXXIII, s. 148, nr 24, 25; CDS VI, nr 149 [regest]; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16.

1620 A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

1621 Była to wieś dziedziczna na prawie polskim leżąca w okręgu otmuchowskim, zob. M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. *Księstwo nysko-otmuchowskie...*, s. 44.

1622 CDS VI, nr 86 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 52; CDS I, nr 76; AS I, nr 155; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 485; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

1623 CDS VI, nr 103 [regest].

1624 AS I, nr 155.

1625 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 282—283.

1626 S. Mikucki: *Rycerstwo słowiańskie...*, s. 113.

Opolczyka. Z jego ramienia był wojewodą przemyskim, a następnie starostą generalnym ruskim[1627].

227. Piotr Hecht

Był prawdopodobnie właścicielem morawskich Olšan (*Olschan*, dzisiejsze Olšany u Prostějova niedaleko Ołomuńca)[1628]. Pełnił urząd ochmistrza księcia Władysława Opolczyka co najmniej od 21 maja 1394 roku[1629]. Po przegranej wojnie z Polską był nazywany marszałkiem[1630].

228. Piotr Hertung

Przebywał na dworze księcia Bernarda. Był świadkiem wystawienia dokumentu z 19 lipca 1406 roku[1631]. W 1414 roku udał się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę głodową[1632]. Jego synem był zapewne Jan Hartung, świadek na dokumencie Bolka V z 10 kwietnia 1433 roku[1633].

229. Piotr Opal zwany Jeregnowski

Rycerz nieznanego pochodzenia. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus[1634].

1627 Biogram Piotra Gumprechta, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 315—318.

1628 Wieś była własnością rodziny, której herbem było zębate koło. Takim samym herbem pieczętowali się Hechtowie z Mírova, zob. J. Pilnáček: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930, s. 26, 266.

1629 K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2j.

1630 CDS I, nr 72; CDS VI, nr 88 [regest]. Początkowo Jerzy Sperka uważał, że Piotr Hecht i marszałek Piotr to dwie różne osoby, ponieważ obaj występowali na tym samym dokumencie (o Piotrze Hechcie mowa jest w treści dokumentu, marszałek występuje na liście świadków), zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 47, przyp. 12. Piotr wraz z Mikołajem Mroczkowicem rozsądzili spór między Piotrem Strzałą a konwentem czarnowąskim. Na liście świadków znalazł się Mikołaj Mroczkowic, można zatem założyć, że drugi z sędziów także znalazł się pośród świadków i został zapisany jako Piotr Hecht. W kolejnej publikacji Jerzy Sperka uznał identyczność obu osób, zob. Idem: *Władysław książę opolski...*, s. 293, przyp. 132.

1631 APWr. Rep. 66, nr 369.

1632 OBA 2111, s. 11.

1633 APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a.

1634 OBA 2111, s. 11, 12.

230. Piotr z Parszowic

Jego rodowa wieś leżała w okręgu ścinawskim. W 1435 roku był świadkiem na dokumencie księcia Bolka IV, a w 1437 roku i 1438 roku poświadczył dyplomy Jana i Mikołaja[1635].

231. Piotr z Pawłowic

Wieś, z której się pisał (*Pauloff*, 4 km na południowy zachód od Gorzowa Śląskiego), leżała nieopodal zamku gorzowskiego. W 1414 roku wyruszył w oddziale księcia Bernarda na wojnę do Prus[1636].

232. Piotr Reisewitz

Pochodził z Reisewitz (dzisiejsze Rysiowice, niedaleko Nysy)[1637]. Pełnił urząd sędziego niemodlińskiego. 25 stycznia 1369 roku potwierdził, że rycerz Mirzan z Prószkowa odkupił od Henryka z Maniowa prawa do dziedzictwa po Paszku z Chróściny we wsi Ligota (dawniej Ligota Paszka, dzisiejsza Ligota Prószkowska). Do dokumentu sędzia przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą w polu podkowę barkiem ku dołowi z krzyżem kawalerskim pośrodku i trzema kitami kokocich kosów zatkniętych (po jednej) na krzyżu i ocelach podkowy[1638].

233. Piotr Smolic

Świadek dwóch dokumentów księcia Władysława Opolczyka z 1388 i 1390 roku[1639]. Na drugim dyplomie zapisany jako właściciel Jełowej (*Gilowa*, 19 km na północny wschód od Opola), która w 1399 roku została przekazana Henrykowi Rakowskiemu[1640]. Najpewniej Piotr zmarł bezpotomnie.

1635 CDS VI, nr 196 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 11e.

1636 OBA, s. 13.

1637 O tej rodzinie, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 978—981; M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 648—649.

1638 APWr. Rep. 4f, nr 29c. Omówienie pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 648—649 (pieczęć nr 634). Rodzina później zmieniała herb na księżyc z sześciopromiennymi gwiazdami zatkniętymi w jego rogach, poniżej którego po pewnym czasie dodała muszlę.

1639 CDS VI, nr 73, 76 [regesty].

1640 CDS VI, nr 88 [regest].

234. Piotr Tschonke

W 1397 roku pojawił się na liście wypowiednim wysłanym do Namysłowa[1641].

235. (z) Pisarzowic

Z Pisarzowic (9 km na północ od Głogówka)[1642] pochodziła rodzina, która pieczętowała się herbem przedstawiającym literę „C" z krzyżem pośrodku, a w rogach tarczy po jednej róży. Nad tarczą hełm z dwoma skrzyżowanymi trójzębami zakończonymi piórami bądź gałęziami świerku[1643]. Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny był Adam z Jasionej i Pisarzowic, brat Henryka z Grabiny, kasztelana Białej[1644]. W 1301 roku Adam procesował się z klasztorem cysterskim w Lubiążu o las przylegający do wsi Pisarzowice i Kierpień[1645]. W tym samym roku rycerz Adam za zgodą swoich synów, Dytryka i Adama, oraz ich przyrodnich braci, Gotarda i Przedbora, zamienił z klasztorem henrykowskim swoją wieś wraz z prawem patronatu, sołectwem, połową karczmy, alodium, lasem, dwoma młynami, prawem wodnym i do połowu ryb wraz z terenem po obydwu brzegach rzeki Osobłogi, która wcześniej rozdzielała Pisarzowice od Kierpienia, na wieś Milejowice (dzisiejsze Milowice, na południe od Czeladzi), w ziemi bytomskiej[1646]. Nie są znane dalsze losy tej rodziny.

236. (z) Pleśnicy

Ze wsi Pleśnica (*Plesnicz*, 8,5 km na południe od Korfantowa) pochodzili Konrad i jego brat Marcin. W 1414 roku wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[1647]. Jest to jedyna znana o nich informacja.

1641 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

1642 Na wschód od osady znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 389—390.

1643 M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 359—360 (pieczęć nr 313).

1644 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo*..., s. 23—24.

1645 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest].

1646 APWr. Rep. 91, nr 134—137 = CDS XVI, nr 2664 [regest] (na ostatnim dokumencie zmieniono nazwę Henryków na Lubiąż).

1647 OBA 2111, s. 12.

237. (z) Pławniowic

Właścicielem *fortalicum* w Pławniowicach (*Plawnouicz*, 25 km na północ od Sośnicowic) był rycerz księcia Alberta o imieniu Marek. Był on świadkiem wystawienia dokumentu przez tego księcia w 1364 roku[1648]. Jednym z jego synów był Paszek, kanonik opolski urodzony około 1345 roku[1649]. W czasie wojen Władysława Opolczyka z Królestwem Polskim zameczek Marka wpadł w ręce wroga[1650]. Tuż przed 5 grudnia 1409 roku synowie Marka sprzedali *fortalicum* Stefanowi Strzale z Chechła[1651]. Prawdopodobnie dwaj inni synowie bądź też wnukowie Marka przenieśli się na terytorium Królestwa Polskiego. Sługa Władysława Jagiełły — Wierenko z Pławniowic — otrzymał od króla zapis we wsi Mirów na 60 grzywien powiększone w 1405 roku o kolejne 20 grzywien. Wierenko był tenutariuszem Mirowa i Lubiczka. Jego żoną była bliżej nieznana Piechna, która miała zapisane wiano na tych wsiach. Wierenko zmarł w 1425 roku, a jego spadkobiercą był brat Nawój. W 1426 roku Mirów został najprawdopodobniej wykupiony przez starostę olsztyńskiego Jana ze Szczekocin[1652].

238. Płochta

Osoba o tym imieniu pojawiła się na liście wypowiednim rycerzy, którzy wyruszyli na wojnę do Prus wraz z księciem niemodlińskim, adresowanym do zakonu krzyżackiego[1653].

1648 CDS II, s. 91, nr 16.

1649 MV. T. 3, nr 303 (tu podano, że w 1365 roku Paszek miał 20 lat), 387 (informacja, że był kanonikiem opolskim). Na tych dokumentach został zapisany jako syn Marka z *Planowicz*, co jest ewidentnym przekręceniem nazwy Pławniowice. Krótki biogram Paszka, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 157.

1650 Jerzy Sperka podaje — na podstawie badań Jerzego Horwata — że Pławniowice znajdowały się na terytorium książąt cieszyńskich, zob. J. Horwat: *Księstwo bytomskie...*, s. 81 oraz mapa w załączniku; J. Sperka: *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły...*, s. 317—328; Idem: *Szafrańcowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001, s. 64—66; Idem: *Wojny Władysława Jagiełły...*, s. 50; Idem: *Władysław książę opolski...*, s. 224. Pławniowice znajdowały się w okręgu sośnicowickim, a więc należały do bratanków Władysława Opolczyka, co wyraźnie zaznaczono w dokumencie z 5 grudnia 1409 roku, zob. APWr. Rep. 108, nr 8.

1651 APWr. Rep. 108, nr 8. Błędny jest pogląd J. Horwata, jakoby Marek był synem Stefana Strzały. Historyk ten musiał źle zrozumieć sens wymowy źródła, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 438. Poprawne omówienie tego dokumentu, zob. J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 886.

1652 SHGKR Cz. 4, s. 532; K. Nabiałek: *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*. Kraków 2012, s. 189.

1653 OBA 2111, s. 12.

239. Pniewscy

Rodzina pochodząca z Pniowa (9 km na południowy wschód od Toszka) w okręgu toszeckim, Paniowa (6 km na południe od Rudy Śląskiej) w okręgu bytomskim bądź Pniewa w okręgu grodkowskim. Mikołaj *Panewski* był świadkiem dokumentu księcia Bernarda wystawionego 24 grudnia 1407 roku w Strzelcach[1654]. W 1414 roku na wojnę głodową z tym Piastem pojechał Dziersław Pniewski[1655]. Ich krewną była zapewne Agnieszka Pniowska, zakonnica czarnowąska, notowana w źródłach w latach 1410—1419[1656].

240. Pogorzele

Na początku XIV wieku na dworze Bolesława I przebywał Jarosław z Michałowa, przedstawiciel Pogorzelów, którzy pieczętowali się herbem w Polsce nazywanym Grzymała[1657]. Jarosław był prawdopodobnie synem Wincentego[1658]. Należał początkowo do otoczenia Bolesława I. Dla tego księcia potwierdzał dokumenty od 1308 roku, będąc od początku pasowanym rycerzem[1659]. Po śmierci księcia znalazł się w otoczeniu jego najstarszego syna Bolesława Pierworodnego, księcia niemodlińskiego[1660]. 23 czerwca 1330 roku książę Albert strzelecki zastawił Jarosławowi prawa książęce we wsi Zimnice za 100 grzywien[1661].

W otoczeniu księcia Bernarda pojawił się Mikołaj Pogorzela. Wystąpił na liście świadków dokumentu tego Piasta z 19 sierpnia 1403 roku[1662], później natomiast miał zatarg z Marcinem Bogacickim. Spór dotyczył części Bogacic po krewnym Marcina, Mikołaju z Bogacicy. Postanowiono, że Mikołaj Pogorzela ma zapłacić Marcinowi i jego spadkobiercom 3 kopy groszy czynszu, który on i jego przodkowie siadali

1654 APWr. Rep. 4f, nr 68.

1655 OBA 2111, s. 11.

1656 CDS I, nr 85, 94, 100, 102.

1657 T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 21—23. Omówienie pieczęci przedstawicieli tej familii, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 568—584 (pieczęcie nr 532—554).

1658 Szerzej jego biogram, zob. T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 62—63.

1659 CDS XVI, nr 3017; CDS I, s. 21 = CDS XVI, nr 3033 [regest]; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; CDS XVI, nr 3196; APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239, APWr. Rep 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

1660 APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVIII, nr 3747 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 199 = CDS XVIII, nr 3902 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest].

1661 CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952.

1662 APWr. Rep. 4f, nr 29e. Na temat związków rodzinnych Mikołaja, zob. T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 21—23.

w Bogacicach, leżący tam staw ma zaś należeć do Mikołaja i jego spadkobierców. Ugodę tę potwierdził także inny Pogorzela, Zygmunt[1663]. 27 marca 1425 roku Mikołaj wraz ze swoim synem Jaraczem przekazał swoją część Bogacicy Mikołajowi Hundowi za inne dobra oraz 15 grzywien[1664]. Poddanym tego księcia był także Heincze Pogorzela z Meristawu, który potwierdził 5 września 1409 roku dokument Bernarda niemodlińskiego[1665]. W następnym roku Bernard nadał mu za wierną służbę wyższe prawa książęce w należących do tego rycerza dobrach i wsiach Sarny (*Zerischin*, dzisiejsze Sarny Wielkie, 13 km na północny zachód od Niemodlina) oraz Stroszowice (*Stroschkowicz*, niedaleko Sarn Wielkich)[1666]. Heincze 6 listopada 1415 roku sprzedał ⅓ zamku Meristaw wraz z przyległymi wsiami Stroszowice i Sarny za 300 grzywien swojemu bratu stryjecznemu Wilhelmowi Pogorzelowi[1667].

241. (z) Ponoszowic

Rodzina pochodząca z zaginionej wsi[1668]. Gotko i Stefan z Ponoszowic w 1397 roku wystąpili na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich wobec Namysłowa[1669]. Byli zapewne synami bądź bratankami Michała z Ponoszowic, który w 1369 roku zakupił alodium w Kühschmalz[1670]. W 1414 roku na wojnę głodową pojechali bracia Hincza i Mikołaj z Ponoszowic[1671].

242. Poznowiccy, (z) Poznowic

Rodzina pochodząca z Poznowic (*Posnowicz*, 12 km na zachód od Strzelec Opolskich). Wieś ta należała do Bertolda Wiczka, który był w 1364 roku skarbnikiem

1663 APO. Am Kluczborka, nr 8. Możliwe, że jest on tożsamy ze starostą świdnickim, zob. T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 80—81.

1664 CDS VI, nr 172 [regest]. Jego biogram, zob. T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 83.

1665 APWr. Rep. 108, nr 8.

1666 CDS VI, nr 116 [regest]. Genealogię Heincza, zob. T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 79—80.

1667 CDS XIV, s. 165; T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów*..., s. 80.

1668 CDS XIV, s. 99. Wieś ta pojawia się także w urbarzu opolskim z 1566 roku. Została wówczas wymieniona w sąsiedztwie Dąbrowy, Mechnic i Oldrzyszowic. W 1566 roku właścicielem tej osady był Jan Ponoszowski, zob. Urbarz I, s. 118. Zapis nie mógł dotyczyć Poniszowic leżących 25 km na północny zachód od Gliwic.

1669 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

1670 Neisser Lagerbücher, nr 130.

1671 OBA 2111, s. 12.

księcia Alberta[1672]. Jego córką była zakonnica czarnowąska o imieniu Ofka[1673]. W 1414 roku na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu wraz z księciem Bernardem wyruszył Dytryk z Poznowic[1674]. Jasiek z Poznowic w 1418 roku zakupił od księcia Bernarda folwark przy Sławięcicach. W 1425 jego brat Marcin nabył karczmę w Sławięcicach[1675].

243. (z) Półwsi

Pochodzili z Półwsi (*Halbendorf*, dziś część Opola) i prawdopodobnie byli powiązani z właścicielami wsi Odra, o czym świadczy między innymi posiadanie dóbr w Półwsi przez Mikołaja z Odry[1676]. Prawdopodobnie z rodziny Odra pochodziła pierwsza żona Mikołaja z Półwsi, która miała dobra w Bierkowicach należących do rodziny z Odry[1677]. Pierwszy znany właściciel Półwsi, Mikołaj z Półwsi, nie był wbrew twierdzeniom J. Horwata spokrewniony z Hynkiem Rulonem, żonatym z Jutą, gdyż był on właścicielem Półwsi pod Strzelcami[1678]. Mikołaj pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia opolskiego wystawionym 14 stycznia 1419 roku w Leśnicy[1679]. W następnym roku był z księciem w Żędowicach (*Zindiwitz*, 20 km na północny wschód od Strzelec Opolskich)[1680], a w 1421 roku potwierdził dokument spisany w Opolu[1681]. We wrześniu następnego roku był znów wraz z księciem w Żędowicach[1682]. Widać zatem, że w tym czasie był on niemal stale przy Bernardzie niemodlińskim. W 1425 roku potwierdził dwa dokumenty tego Piasta wystawione w Strzelcach[1683], a pod koniec 1426 roku nabył wójtostwo w Ujeździe[1684]. Od tego czasu nie pojawiał się już w otoczeniu księcia

1672 CDS II, s. 91, nr 16. Najpewniej był tożsamy z Bertoldem, który pojawił się na dokumencie tego księcia z 21 czerwca 1321 roku, zob. APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

1673 CDS I, nr 53, 62.

1674 OBA 2111, s. 11.

1675 B. Muschol: *Die Herrschaft Slawentzitz/Ehrenforst in Oberschlesien. Piastisches Kammergut im Spätmittelalter, sächsischer Adelsbesitz und Hohenlohesche Residenz in der Neuzeit*. Sigmaringen 1993, s. 23.

1676 APWr. Rep. 107, nr 68.

1677 AAWr., sygn. M49, KK 41.

1678 Zob. biogram Rulonów.

1679 CDS VI, nr 151 [regest].

1680 CDS II, s. 96, nr 28.

1681 CDS VI, nr 167 [regest].

1682 CDS I, nr 106.

1683 CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42.

1684 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1172.

niemodlińskiego, zapewne z uwagi na fakt, iż oddawał swe usługi biskupowi wrocławskiemu, który w 1427 roku zwolnił go za to ze wszelkich powinności wynikających z posiadania wójtostwa w biskupim Ujeździe[1685]. Mikołaj zmarł przed 18 kwietnia 1439 roku, gdyż tego dnia jego majątkiem podzielili się jego syn Mikołaj i córka Nela. Problem podziału rozstrzygali pleban leśnicki Stefan Aleksander, sędzia opolski Adam z Warłowa oraz Mikołaj i Piotr z Lubszy. Zdecydowali oni, że Nela przejmie połowę wsi Bierkowice wraz z działem macochy, jak również Półwieś z przyległościami i młynem, do Mikołaja natomiast miało należeć wszystko to, co posiadał jego ojciec w Ujeździe[1686]. Mikołaj przeszedł na służbę Bolka V — który w tym czasie posiadał okręg ujejski na prawach zastawu — i występował na dokumentach jako Ujazdowski. Dla księcia głogóweckiego potwierdził dwa dokumenty z listopada 1456 roku[1687]. Prawdopodobnie potomkiem Neli był Jan z Półwsi, kustosz opolski. Na płycie nagrobnej znajdującej się w katedrze opolskiej widnieje również herb późniejszych panów z Półwsi przedstawiający gryfa[1688].

244. (z) Prądów

Pochodzili ze wsi Prądy (*Brande*, 6 km na wschód od Niemodlina). Pierwszym znanym przedstawicielem familii był Bogusz, który potwierdził dokument Bolesława Pierworodnego z 20 listopada 1328 roku[1689]. Jego synami bądź wnukami byli Mikołaj, Rugle i Bernard, którzy wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi w 1397 roku wystawili list wypowiedni przeciwko Namysłowowi[1690]. Mikołaj w następnym roku potwierdził dokument dla klasztoru czarnowąskiego[1691]. W późniejszych dokumentach nie pojawiają się żadni przedstawiciele tej rodziny.

245. Prószkowscy, (z) Prószkowa

Rodzina pieczętująca się w późnym średniowieczu herbem przedstawiającym na dzielonej w słup tarczy dwie podkowy barkami ku sobie w pas, w klejnocie

1685 Ibidem, nr 1182.

1686 AAWr., sygn. M49, KK 41.

1687 CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 7.

1688 Fotografia płyty, zob. S. Baldy: *Katedra Świętego Krzyża w Opolu. W 700-lecie parafii Św. Krzyża*. Opole 1994, s. 19. Jan miał siostrę Machnę, żonę Melchiora Wilkowskiego. Wiadomo, że ich ojcem był Mikołaj Misie z Półwsi, zob. Landbuch OR, s. nr 140, 141.

1689 APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

1690 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

1691 CDS I, nr 69.

natomiast znajdował się jeleń[1692]. Pierwszy znany herb Prószkowskich przedstawiał tylko dwie podkowy barkami ku sobie w pas[1693]. Nieco podobny herb (pole niedzielone, a między podkowami krzyż) w Polsce nazywany był Czewoja[1694]. Według Bartosza Paprockiego protoplastą Prószkowskich był Stanimir, pełniący w 1286 roku funkcję kasztelana raciborskiego[1695]. W tym roku z tym urzędem był poświadczony Stoigniew[1696], którego najpewniej Paprocki utożsamiał ze Stanimirem. Stoigniew był kasztelanem co najmniej do 9 kwietnia 1306 roku[1697]. M. Cetwiński uznał go za przedstawiciela rodziny Dzierżykrajowiców (Okszyców)[1698], raczej nie był protoplastą Prószkowskich. Natomiast na początku XIV wieku na dokumentach księcia opolskiego pojawia się Stanimir. W 1308 roku otrzymał od księcia opolskiego za wierną służbę wieś Kąty (*Kanti*, dzisiejsze Kąty Opolskie, 16 km na południe od Opola). Ten dokument potwierdził Bełdo, pierwszy pewny przedstawiciel rodziny Prószkowskich[1699]. Stanimir potwierdzał później kilka dokumentów dla tego Piasta, przy czym był zapisywany jako Stanimir *de Thirna* (*Tyrna*, *Thircola*, *Thireldo*, *Thirela*, *Thircula*)[1700]. Możliwe, że nazwa miejsca, z którego się pisał, brzmiała *Twierdza*. W podobny sposób został odnotowany jeden z późniejszych Prószkowskich, Mirzan[1701].

Na początku XIV wieku z Prószkowa (*Proskuow*, 15 km na południowy zachód od Opola) pisali się bracia: Otton — wówczas pasowany rycerz —

1692 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 900—903.

1693 Najstarsza znana pieczęć Prószkowskich występuje bez klejnotu, a tarcza herbowa nie była dzielona w słup, zob. APWr. Rep. 125, nr 218. Na pieczęci Jana Prószkowskigo z 1487 roku tarcza wciąż jest niepodzielona, zob. APWr. Rep. 132c. Depozyt Księstwa Oleśnickiego, nr 389. Szerzej, zob. niżej.

1694 J. Szymański: *Herbarz*..., s. 103—104. Aczkolwiek zapiski z końca XIV wieku informują tylko o dwóch podkowach, a więc herbie identycznym z XIV-wiecznym wizerunkiem godła Prószkowskich.

1695 B. Paprocki: *Stambuch slezský: w kterem Hospodar s Hostem o mnohych wecech Spasytedlnych rozprawegij Pod Erby a Rody starodawnych Panuw, Panuw a Rytyrstwa knyzestwij hornijch w Slezy: na cztyri czasky a dwe knihy sebrane a sepsane*. Brno 1609, br. pag.; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 900.

1696 Jako kasztelan raciborski poświadczony był od 1286 do 1290 roku, zob. SUB. Bd. 5, nr 266, 442, 512. Jego bratem był Więcław, zob. Ibidem, nr 266.

1697 CDS II, s. 114—117, nr 10, s. 117—119, nr 11.

1698 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 54—55.

1699 CDS XVI, nr 2978. Zdaniem J. Horwata folwark, którego dotyczyła transakcja, znajdował się w pobliżu Sławic, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie*..., s. 412, przyp. 664. Historyk ten pomylił jednak Sławice ze Źlinicami (*Sleynitz*).

1700 CDS XVI, nr 3017, 3033, 3264, 3325, 3340 (dwa ostatnie dokumenty potwierdził także Bełdo); CDS VI, nr 9 [regest].

1701 APWr. Rep. 4f, nr 65c; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 900; E. Heinrich, A. Pawełczyk: *Zarys dziejów Prószkowa*. Prószków 2000, s. 17.

i Bełdo[1702]. Bełdo pierwszy raz pojawił się w 1308 roku na dokumencie księcia opolskiego dotyczącym przekazania przez Bolesława Stanimirowi wsi Kąty[1703]. Był także świadkiem na dyplomach z 22 listopada 1311 roku, 29 listopada 1312 roku oraz 21 marca 1313 roku, gdzie został określony sługą księcia[1704]. Synami Ottona byli Budziwoj i Ociesław, którzy w 1319 roku sprzedali stryjowi Bełdzie swoje części wsi Prószków[1705]. Budziwoj w późniejszym czasie nabył dobra w okręgu strzeleckim. W 1342 roku syn Ottona odsprzedał 10 łanów, które posiadał we wsi Łagiewniki (dziś zaginiona, leżała niedaleko Jemielnicy), klasztorowi w Jemielnicy. Świadkami Budziwoja byli Gerlach z Siedlec, Piotr ze Zwozu, Henko z Gąsiorowic, Przecław z Tomic, Mikołaj kapelan książęcy i Bełdo, pleban strzelecki, protonotariusz książęcy, a zarazem, o czym niżej, brat stryjeczny Budziwoja[1706]. Bełdo Starszy w latach 1316—1329 pełnił funkcję podłowczego księcia Bolka II opolskiego[1707], a następnie w latach 1343—1345 był sędzią[1708]. W 1343 roku książę zatwierdził jego testament, w którym zapisał on franciszkanom opolskim łąkę Łączynoga koło Prószkowa leżącą pomiędzy rzeką a drogą do wsi Przechód[1709]. W 1337 roku wraz z książętami opolskimi potwierdził sprzedaż Siewierza dokonaną przez księcia bytomsko-kozielskiego na rzecz księcia cieszyńskiego[1710]. Jego synami byli Bełdo i Mirzan z Prószkowa. Pierwszy z nich wybrał karierę duchowną. 24 marca 1333 roku potwierdził jeden dokument klasztoru czarnowąskiego[1711]. W 1336 roku książę opolski pozwolił mu szukać złota w jego prószkowskich dobrach[1712]. W latach 1333—1337 młodszy Bełdo

1702 Obaj znaleźli się w 1312 roku na liście świadków Bolesława I, przy czym drugi przedstawiciel tej rodziny został podany bez nazwy miejscowości, z której się zwykle pisał, zob. CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVIII, nr 3247 [regest]. O ich pokrewieństwie, zob. niżej.

1703 CDS XVI, nr 2978

1704 Ibidem, nr 3239; 3325; 3340.

1705 CDS XVIII, nr 3937.

1706 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest]. Jerzy Rajman błędnie podał imię ojca Budziwoja — Milon, zob. IDEM: *Jemielnica*..., s. 24.

1707 CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien*..., s. 388—389, 440—441 (temu autorowi nie był znany dokument z 1329 roku).

1708 APWr. Rep. 108, nr 3; APWr. Rep. 71, nr 22 = CDS I, nr 35 = RŚ. T. 1, nr 301 [regest]; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien*..., s. 388—389.

1709 APWr. Rep. 108, nr 3 = RŚ. T. 1, nr 56; J. HORWAT: *Księstwo opolskie*..., s. 409—410. Sędzią zostawała osoba doświadczona, a więc urząd ten wieńczył karierę danej osoby, zob. W. DOMINIAK: *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225—1281)*. Racibórz 2009, s. 99.

1710 LuBS. Bd. 2, s. 625—626.

1711 CDS I, nr 33.

1712 CDS XXIX, nr 5628 = CDS XX, s. 18.

był kanclerzem Bolka II[1713]. Był on także pisarzem Alberta strzeleckiego oraz plebanem strzeleckim[1714]. W połowie XIV wieku był odnotowywany z tytułem magistra oraz pełnił funkcję adwokata wrocławskiego konsystorza oraz kanonika i prokuratora[1715]. Jako kanonik wrocławski 1 października 1365 roku rozstrzygał spór o dziesięciny między klasztorem trzebnickim a plebanem w Byczeniu. Wystawił wówczas dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć dzieloną w pas. W dolnym polu znajdował się herb Prószkowskich: dwie podkowy barkami ku sobie w pas[1716]. Bełdo zmarł 1 września 1369 roku[1717].

Mirzan, syn Bełdy Starszego, pierwszy raz pojawił się na dokumencie Alberta strzeleckiego z 1323 roku, w którym został określony jako pisarz[1718]. W 1349 roku wdał się w spór z Wacławą, wdową po Teodoryku z Modzurowa, o 5 łanów znajdujących się w tej wsi[1719]. Trzy lata później znalazł się na czele listy świadków na dokumencie księcia opolskiego Bolka II[1720], w 1357 roku nabył od Henryka Kotulińskiego za ponad 50 grzywien wieś Przysiecz (*Przischecz*, 18 km na południowy zachód od Opola)[1721], a w 1360 roku kupił część Prószkowa[1722]. W 1362 roku Mirzan nabył od Jerzego, syna Abrahama z Sieronowic, część wsi

1713 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 466. Autor uznał w tym miejscu, że ów Bełdo był tożsamy z podłowczym. Niestety, niemiecki historyk pomieszał dane o obu tych postaciach, zob. Ibidem, s. 388—389. Także Iwona Pietrzyk łączy te dwie postacie, gdyż uważa, iż notariusz Bełdo był świeckim pracownikiem (zapewne na podstawie pełnienia przez starszego Bełdę urzędu podłowczego), zob. Eadem: *Udział osób duchownych w pracach kancelarii książąt opolskich (Bolesława I, Bolesława II i Bolesława III)*. W: *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*. Red. A. Barciak. Katowice 2000, s. 108. E. Heinrich oraz A. Pawełczyk dostrzegli, że istniało dwóch Bełdów, zob. E. Heinrich, A. Pawełczyk: *Zarys dziejów...*, s. 17, 77.

1714 CDS II, s. 88, nr 14; RŚ. T. 1, nr 740; A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 14; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 389. Łączenie tych dwóch funkcji było częste w księstwie strzeleckim, zob. A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 15.

1715 G. Schnidler: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 325—326; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 389. Z racji pełnienia tych funkcji znalazł się na dokumentach biskupa Przecława i kapituły wrocławskiej, zob. LuBS. Bd. 2, s. 33—36, 217—218; RŚ. T. 1, nr 740, 741, 776, 790; RŚ. T. 2, nr 140, 163, 312, 318, 416, 454, 460, 556, 562, 694, 747, 754, 824, 1008, 1061; RŚ. T. 3, nr 46, 110, 128, 161, 274, 418, 452, 520; RŚ. T. 4, nr 92, 200, 383; RŚ. T. 5, nr 74, 180, 242, 246; Sommerberg III, s. 146—147.

1716 APWr. Rep. 125, nr 218. W górnym znajdowała się majuskulna litera M z koroną, znak związany zapewne z pełnieniem przez Bełdę obowiązków w diecezji wrocławskiej.

1717 B. Schnidler: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 326.

1718 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 86, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270.

1719 Sommerberg I, s. 971 = RŚ. T. 2, nr 105 [regest] = NKKO, s. 166—167, nr 156 [regest].

1720 Sommerberg I, s. 972 = RŚ. T. 2, nr 751 [regest].

1721 APWr. Rep. 4f, nr 65 k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest] = Katalog. T. 4, nr 327 (tu błędnie podano, że przedmiotem transakcji była wieś Smolarnik) [regest bez listy świadków]. Cena jest widoczna tylko częściowo, gdyż w części tekstu znajduje się obecnie dziura.

1722 APWr. Rep. 4f, nr 65c. W miejscu, gdzie podano sprzedającego oraz cenę transakcji, znajduje się obecnie dziura.

Prószków[1723], a w 1369 roku kupił od Piotra, Heyma, Agnieszki, Ofki, Anny i Aliny, dzieci Henryka z Maniowa, Ligotę Paszka (dzisiejsza Ligota Prószkowska, 17,5 km na południowy zachód od Opola) za 30 grzywien[1724]. Prawdopodobnie Mirzan i Henryk poślubili siostry Paszka i po jego śmierci dochodzili swych praw do jego majątku. Śladem tego powinowactwa jest imię innego przedstawiciela Prószkowskich — Paszek[1725]. Mirzan jako świadek znalazł się na dokumencie Władysława Opolczyka z 14 lipca 1363 roku[1726], a następnie na dokumencie Bolka opolskiego i Henryka niemodlińskiego z 5 maja 1371 roku[1727]. 10 października 1382 roku rycerz Mirzan z Prószkowa zakupił od Stanimira z Kątów za 16 grzywien folwark leżący pomiędzy Źlinicami a Zimnicami Małymi[1728]. Ten Stanimir, jak można sądzić po imieniu oraz miejscowości, z której się pisał, był potomkiem Stanimira, prawdopodobnego ojca Bełdona i Ottona z Prószkowa. Potwierdza to dokument z 1393 roku, w którym Sebisz z Kątów stwierdził, że posiadał Kąty po swoim przodku (*Altwater*) Stanimirze[1729]. W 1383 roku był jednym ze świadków podziału księstwa niemodlińskiego między Władysława Opoczyka a jego bratanków[1730]. W 1384 roku Mirzan potwierdził dokument Jana Kropidły[1731]. Do kolejnego pokolenia Prószkowskich należeli Paszek z Prószkowa, świadek dokumentów księcia Alberta z 1360 i 1361 roku[1732], oraz Jerzy z Prószkowa, odnotowany w 1393 roku jako starosta niemodliński[1733]. Byli oni prawdopodobnie synami Mirzana.

Do następnego pokolenia Prószkowskich należało rodzeństwo: Adam, Otton i Małgorzata[1734]. O Małgorzacie wiadomo, że była żoną Herburta z Rogowa[1735].

1723 APWr. Rep. 4f, nr 65d.

1724 APWr. Rep. 4f, nr 29c. Mirzan był już wówczas rycerzem pasowanym. Został także zapisany jako właściciel *Pructo* (J. Pilnáček odczytał tę miejscowość jako *Wrzinci*, zob. Idem: *Rody*..., D. 3, s. 901). Prawdopodobnie pod tą nazwą kryją się Prusice, czyli dzisiejszy Przysiecz. W tym samym roku sędzia niemodliński potwierdził transakcję, zaznaczając, że dotyczy ona Ligoty należącej wcześniej do Paszka z Chróściny, stąd najpewniej określenie tej osady Ligota Paszka. Miesiąc później potwierdził tę transakcję książę niemodliński, zob. APWr. Rep. 4f, nr 29d.

1725 B. Paprocki: *Stambuch slezský*..., br. pag.; D 370, s. 79—80 (zapisany jako *Iesco*).

1726 CDS VI, nr 30 [regest].

1727 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

1728 APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

1729 APWr. Rep. 4f, nr 43d.

1730 CDS VI, nr XVII. Następnego dnia potwierdził inny dokument księcia Władysława dotyczący rozliczeń tego Piasta z bratankami, zob. CDS VI, nr 66 [regest].

1731 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

1732 B. Paprocki: *Stambuch slezský*..., br. pag.; D 370, s. 79—80 (zapisany jako *Iesco*).

1733 H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 14.

1734 *Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher*..., nr 58 (wpis z datą 1403); O. Łaszczyńska: *Ród Herburtów*..., s. 370.

1735 O. Łaszczyńska: *Ród Herburtów*..., s. 370; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 226.

Z kolei pierwszy z braci znalazł się w otoczeniu Bolka IV i już w 1393 roku potwierdził dokument tego księcia i Jana Kropidły[1736]. Na początku XV wieku kilkakrotnie znajdował się wśród świadków na dokumentach tego Piasta[1737]. Za zasługi na rzecz księcia Adam z Prószkowa otrzymał 9 sierpnia 1403 roku od Bolka IV prawa książęce we wsiach Ligota (dzisiejsza Ligota Prószkowska) i Przysiecz[1738]. Następny dokument potwierdził Adam 15 lat później[1739], po czym znów nie pojawił się przez kilka lat na liście świadków. Dopiero 25 kwietnia 1426 roku potwierdził dokument księcia opolskiego[1740].

Otton wybrał służbę u księcia Bernarda. Pierwszy raz jako świadek dokumentu tego księcia został potwierdzony 24 grudnia 1407 roku w Strzelcach[1741]. Także z kolejnych dokumentów — z 10 stycznia 1408 roku, 22 stycznia, 2 lipca i 5 września 1409 roku — wynika, że był w Strzelcach i Niemodlinie wraz z Bernardem[1742]. W następnym roku potwierdził dokumenty sporządzone w Niemodlinie i Strzelcach[1743]. Widać zatem, że Otton należał do ścisłego otoczenia księcia niemodlińskiego, gdyż przemieszczał się wraz z nim i rokrocznie poświadczał jego dokumenty. W 1414 roku wyruszył z księciem do Prus na wojnę z Zakonem[1744]. Aż do 1434 roku potwierdzał niemal wszystkie dokumenty tego Piasta spisane w Opolu, Strzelcach i Niemodlinie[1745], brakowało go natomiast u boku księcia, gdy ten udawał się do okręgu lublinieckiego[1746]. Zmarł zapewne około 1434 roku.

Synami Adama bądź Ottona byli Jan Starszy i Adam z Prószkowa. Pierwszy z nich należał do otoczenia Mikołaja I, dla którego poświadczył dokument z 1443 roku. Pracował w kancelarii tego księcia co najmniej od 1457 roku[1747] aż do

1736 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

1737 7 kwietnia 1402 roku (APWr. Rep. 4f, nr 12), 18 czerwca 1402 roku (CDS VI, nr 96), 10 stycznia 1403 roku (CDS I, nr 78).

1738 APWr. Rep. 4f, nr 29e.

1739 Dokument wystawili Bolko IV i Bernard niemodliński, zob. A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

1740 CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

1741 APWr. Rep. 4f, nr 68.

1742 APO. Am Kluczborka, nr 6; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 4f, nr 66; Rep. 108, nr 8.

1743 CDS VI, nr 116, 117 [regesty].

1744 OBA 2111, s. 11.

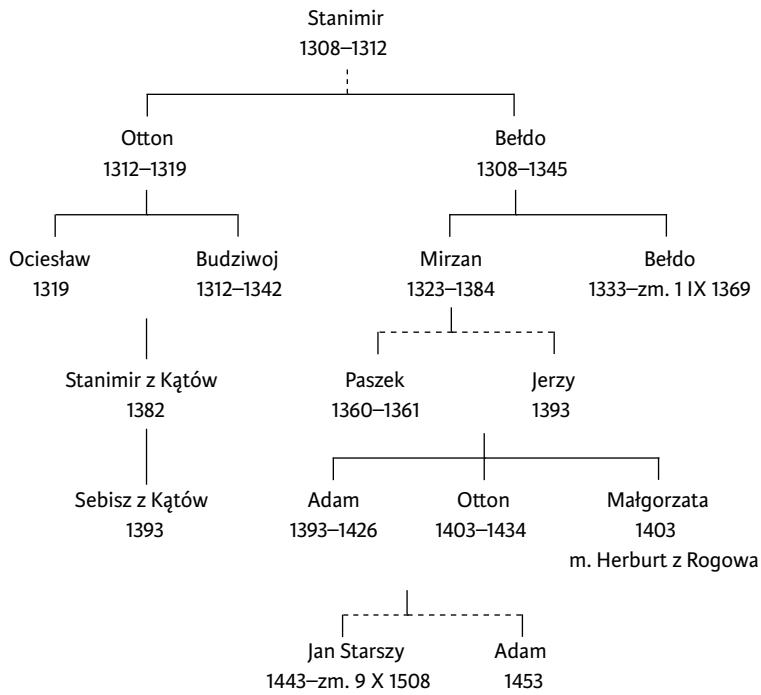
1745 APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 11; CDS VI, nr 145, 165, 167, 171, 172 [regesty]; CDS I, nr 77; CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42; CDS XXXIII, s. 33, nr 13, s. 104, nr 6; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78, 78—79; APWr. Rep. 4f, nr 67; APWr. Rep. 4f, nr 11k; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; APWr. Rep. 108, nr 11; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1, 3, 4, 5.

1746 CDS II, s. 96, nr 28; CDS I, nr 106.

1747 LuBS. Bd. 2, s. 333; CDS VI, nr 240 [regest].

swojej śmierci[1748]. Dla Bolka V potwierdził dokument z 1459 roku[1749]. Adam pojawił się natomiast wśród świadków dokumentu Mikołaja I z 4 lutego 1453 roku[1750].

Tablica 13. Rodzina Prószkowskich

Źródło: Opracowanie własne.

246. (z) Prusków

Ze wsi Prusków (*Prusskow*, 13 km na południowy zachód od Olesna) pochodziła rodzina nazywana później Boyami. Ich herb miał przedstawiać pień w słup pomiędzy dwoma kołami[1751]. Mikołaj z Prusków był świadkiem na dokumencie Henryka niemodlińskiego wystawionego 4 maja 1370 roku dotyczącego podziału majątku między panami z Niewodnik[1752]. Jego potomek o imieniu Mikołaj

1748 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 477.
1749 CDS VI, nr 242 [regest].
1750 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.
1751 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 157.
1752 CDS VI, nr 47 [regest].

pojawił się w XV wieku. W 1435 roku książę Bernard potwierdził posiadanie przez niego wsi Gwoździany w okręgu lublinieckim (13 km na północny zachód od Lublińca). Jego żoną była bliżej nieznana Agnieszka. Możliwe, że Mikołaj był spokrewniony z właścicielami Warłów, gdyż dwaj przedstawiciele tej rodziny potwierdzili wspomniany dokument księcia strzeleckiego[1753]. 11 lipca 1447 roku poświadczył dokument księcia Bernarda wystawiony w Strzelcach[1754]. 25 sierpnia 1456 roku Mikołaj sprzedał dwa stawy przy Oleśnie oraz jeden w samym mieście mieszczaninowi Piotrowi[1755]. Synem Mikołaja mógł być Wacław (Wenzke) z Gwoździan, który 3 maja 1454 roku zakupił wieś Bzinica (dzisiejsza Bzinica Stara, 5 km na południe od Dobrodzienia) w okręgu lublinieckim od Jana Czajki z Siedlec za 50 grzywien[1756].

247. Przech von Schörn

Pochodził prawdopodobnie z Czech. W 1375 roku dokument Strzały wystawiony w Hostinné (niem. Arnau, 19 km na zachód od Trutnova) odnotował wójta tej miejscowości o imieniu Przech[1757]. Dwa lata później ten sam wójt potwierdził dokument księcia Bolka III sporządzony w Hostinné[1758]. Po opuszczeniu tego miasta przez księcia opolskiego Przech pozostał w Hostinné, gdzie potwierdzał kolejne dokumenty. Miał dwóch synów — Jana i Przecha — którzy po jego śmierci w 1393 roku przejęli wójtostwo. Na dokumencie Dytryka Barutha, w którym zaświadczył on, iż pojednał się z Bolkiem IV, świadczył między innymi starosta opolski Przech[1759]. Fakt, iż dokument dotyczył tego księcia, a także późniejsze przebywanie Przecha w jego otoczeniu przy całkowitej absencji na dokumentach Władysława Opolczyka, sugerują, że Przech był starostą na starym zamku[1760].

1753 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157.

1754 J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 2—3.

1755 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 36.

1756 Ibidem, s. 35.

1757 C. Leeder: *Beiträge zur Geschichte von Arnau*. „Aus den Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen" 1873. Bd. 9, s. 21. Wspomniany dokument znajdował się w archiwum miejskim. Zaginął zapewne podczas II wojny światowej, gdyż obecnie najstarszy przechowywany dokument z tego miasta pochodzi z 1377 roku, zob. niżej.

1758 Státní Okresní Archiv Trutnov. Archiv města Hostinné, nr 2; C. Leeder: *Beiträge zur Geschichte von Arnau*..., s. 21—22.

1759 APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

1760 Za starostę na starym zamku uznał go J. Gottschalk, a za nim D. Veldtrup, zob. J. Gottschalk: *Zur mittelalterichen Geschichte*..., s. 123; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 418.

Funkcję tę pełnił najpóźniej do 18 czerwca 1402 roku, kiedy to starostą na starym zamku był już Henryk Stange[1761]. Później potwierdził tylko trzy dokumenty Bolka IV: z 10 maja i 12 grudnia 1421 roku oraz jeden niedatowany z początku lat dwudziestych XV wieku[1762]. Ostatni dokument, na którym znalazł się pośród świadków, został wystawiony 1 stycznia 1423 roku[1763]. Możliwe, że Przech, syn Przecha, jest tożsamy z Przechem, starostą opolskim. W pobliżu Arnau znajdowała się miejscowość Zahr (Soor, dzisiejszy Horní Ždár)[1764], która w dokumentach opolskich mogła brzmieć Schörn.

248. Przemko

Bliżej nieznany rycerz, który 30 sierpnia 1353 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia Bolka niemodlińskiego[1765]. Osiem lat później był już urzędnikiem dworskim[1766]. W 1369 roku odnotowany jako pasowany rycerz[1767].

249. Przybek

Był starostą niemodlińskim, co najmniej od 13 stycznia 1396 roku[1768]. Urząd ten przejął po Jerzym z Prószkowa, który jako starosta niemodliński został odnotowany trzy lata wcześniej[1769]. W 1397 roku wysłał list w imieniu książąt opolskich do Namysłowa[1770]. Godność starosty niemodlińskiego pełnił do końca rządów Bolka IV w Niemodlinie, a po przejęciu tego miasta przez Bernarda pozostał na swoim stanowisku[1771]. Ostatni raz odnotowany na dokumencie

1761 CDS VI, nr 96 [regest].

1762 APWr. Rep. 107, nr 50 (przypuszczalna data spisania na podstawie listy świadków), nr 109.

1763 CDS VI, nr 169 [regest].

1764 C. Leeder: *Beiträge zur Geschichte von Arnau...*, s. 23—24.

1765 CDS VI, nr 20 [regest].

1766 CDS VI, nr 29 [regest]. W kopiarzu po słowach *curie nostre* podano kolejnego świadka. Prawdopodobnie podczas przepisywania dokumentu pominięto słowo określające urząd Przemka, zob. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 107v—108.

1767 APWr. Rep. 4f, nr 29c, 29d.

1768 CDS VI, nr 81 [regest].

1769 H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14.

1770 Ibidem, s. 20.

1771 Z tym tytułem odnotowany był w 1410 roku, zob. H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14; CDS VI, nr 116.

z 15 marca 1414 roku, w którym otwierał listę świadków[1772]. W tym samym roku starostą niemodlińskim był już Mikołaj z Łagowa.

250. Quasowie

Przybyli do księstwa opolskiego z Miśni przez księstwo brzeskie. Pieczętowali się herbem przedstawiającym ułożone w roztrój trzy dzwonki (romby)[1773]. Tammo Quas poświadczył dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku[1774]. Został wówczas nazwany panem, co oznacza, że był pasowanym rycerzem. Jego synem był zapewne Henryk Quas, który 3 lutego 1347 roku wraz z Piotrem, wójtem niemodlińskim, zakupił od Michała z Sokołowa jego wieś Magnuszowice wraz ze wszystkimi przynależnościami za 126 grzywien[1775]. Ich potomek, Pietrasz Quas, 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1776]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1777]. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku[1778]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1779], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[1780]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

251. Raczko z Rańska

Bliżej nieznany rycerz piszący się z Rańska (*Ransko*, miejscowość nieznana). W 1390 roku sprzedał Jamkę (dzisiejsza Stara Jamka, 5 km na wschód od Korfantowa) Janowi Borschnitzowi za 110 grzywien[1781].

1772 APWr. Rep. 107, nr 90.

1773 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 269—270. Opis pieczęci Quasów, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 606—607 (pieczęcie nr 577—578).

1774 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

1775 CDS VI, nr 16 [regest].

1776 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

1777 Ibidem, nr 880.

1778 MV. T. 5, nr 2056.

1779 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

1780 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

1781 CDS VI, nr 75 [regest].

252. Radawscy, (z) Radawia

Pochodzili ze wsi Radawie (*Radow*, 20 km na południowy zachód od Olesna)[1782]. 24 lipca 1413 roku książę zatwierdził sprzedaż 1 grzywny czynszów ze wsi Radawie w okręgu oleskim przez Ulryka z Radawia klasztorowi w Jemielnicy za 10 grzywien. Świadkiem na tym dokumencie był Szymek z Radawia[1783], jego syn bądź brat. Ulryk ostatni raz został odnotowany jako świadek na dokumencie Bernarda z 1435 roku wystawionym w Strzelcach[1784].

Większą karierę zrobił wspomniany Szymek. Pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia Bernarda z 19 lipca 1406 roku[1785]. W 1414 roku pojechał z księciem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu. Był jednym z dwóch jego rycerzy, którzy na wyprawę wojenną udali się wraz z własną rotą, co świadczy o jego znaczeniu[1786]. Później Szymek z Radawia pojawił się jako świadek na dokumencie księcia niemodlińskiego spisanym w 1417 roku[1787]. W 1434 roku został określony jako włodarz Olesna[1788]. Następnie potwierdził jeszcze trzy dokumenty z lat 1435—1440[1789]. W 1446 roku Szymek sprzedał Lasowice (dzisiejsze Lasowice Wielkie, 14 km na zachód od Olesna) znajdujące się niedaleko Olesna Janowi Dąbrówce[1790]. Synem Szymka mógł być Mikołaj Radawski, który potwierdził dokumenty Bernarda niemodlińskiego w okresie od 1448 do 1453 roku[1791] oraz przywilej dla miasta Woźnik[1792]. Po śmierci księcia Mikołaj z Radawia przeszedł na dwór Bolka V i potwierdził dla niego dokument z 25 lipca 1455 roku[1793]. Drugim synem Szymka mógł być Salawa z Radawia, który pojawił się wśród świadków dokumentu Bernarda wystawionego

1782 Czasem historycy odczytywali miejscowość, z której pisała się ta rodzina, jako Radom. Tak uczynił np. B. Szczech, Idem: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego*..., s. 4—5 = Idem: *Widymat*..., s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier*..., s. 9—12.

1783 CDS I, nr 87.

1784 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157.

1785 APWr. Rep. 66, nr 369.

1786 OBA 2111, s. 12. Wraz z Szymkiem udał się także Hirsz z Radawia, zob. OBA 2111, s. 11.

1787 Wydawcy odczytali miejscowość jako *Ladow*, zob. CDS VI, nr 145 [regest].

1788 CDS I, nr 112. J. Horwat błędnie uznał go za starostę oleskiego, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie*..., s. 372.

1789 APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2, 4.

1790 K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292*..., s. 174.

1791 DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; CDS XXXIII, s. 105, nr 11: APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292*..., s. 172—173. APWr. Rep. 108, nr 16.

1792 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego*..., s. 4—5 = Idem: *Widymat*..., s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier*..., s. 9—12.

1793 CDS II, s. 98, nr 30.

w Kluczborku 6 stycznia 1449 roku[1794]. Salawa dał początek Salawskim z Radawia, którzy pieczętowali się herbem Awdaniec[1795].

253. Rankor Straszy

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. Był synem niejakiego Pretwincena. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1796]. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1797]. Powtórnie wyklęty 9 stycznia 1403 roku[1798]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu[1799], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[1800]. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

254. Rosponowscy

Najprawdopodobniej z zaginionej dziś wsi *Rasponaw* koło Kluczborka pochodził Mikołaj Rosponowski[1801]. Mniej prawdopodobna jest możliwość, że Rosponowscy pochodzili z rodu Raspe, którego herb przedstawiał w złotym polu parę ramion w czerwonych rękawach i srebrnych rękawicach w słup[1802], gdyż Rosponowscy pieczętowali się innym znakiem, o czym niżej. Mikołaj był wraz z Jaśkiem Rospo-

1794 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

1795 Landbuch OR, nr 84; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1040.

1796 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 879.

1797 Ibidem, nr 880.

1798 MV. T. 5, nr 2056.

1799 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 932.

1800 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego*..., nr 938 [regest].

1801 Wieś wymieniona w dodatku do *Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis*, zob. CDS XIV, s. 172. Miejsce *Rasponaw* znajdowało się niedaleko Bąkowca, przy wiosce Jamy, i było określane jako zamek wodny, zob. W. Käthe: *Bankau*. „Heimatkalender des Kreises Kreuzburg o/s" 1931, s. 70; K. Eistert: *Untergegangene Dörfer und verschwundene Ortsnamen im Kreise Kreuzburg*. „Aus der Heimat: Beilage der Kreuzburger Nachrichten" 1939. Bd. 8, s. 127—128. O tym obiekcie, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty*..., s. 405.

1802 O rodzie Raspe, zob. H. Polaczkówna: *Najstarsze źródła heraldyki polskiej*. „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie" 1924. T. 2, s. 364; S. Kozierowski: *Obce rycerstwo*..., s. 157; A. Heymowski: *Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar*. „Studia Źródłoznawcze" 1967. T. 12, s. 89; J. Szymański: *Herbarz*..., s. 248.

nowskim świadkiem na dokumencie księcia Bernarda z 23 maja 1404 roku dotyczącym nadania dla rycerza Adama z Olesna[1803]. Potwierdził także dokumenty tego księcia w okresie od 1407 roku do 1409 roku[1804]. Za wierną służbę Bernard niemodliński nadał mu 7 lutego 1410 roku wieś Knieję (20 km na południowy zachód od Olesna) leżącą wówczas w okręgu oleskim[1805]. Przez kolejne 10 lat Mikołaj nie pojawił się u boku księcia niemodlińskiego. Następnie widoczny na dworze Bolka IV. 30 marca 1421 roku potwierdził dokument tego Piasta[1806]. Potem związał się z Bolkiem V i w początkowym okresie jego rządów stale pojawiał się jako świadek na jego dokumentach, zawsze na jednym z pierwszych miejsc[1807]. W 1426 roku był jednym z poręczycieli pożyczki tego księcia u Żyda Moszego i jego brata Dawida na sumę 124 grzywien[1808]. 30 września tego roku potwierdził dokument księcia głogóweckiego[1809]. Jako świadek na dokumentach występował aż do 17 marca 1433 roku[1810]. Prawdopodobnie po tej dacie zmarł bądź zginął (np. w przegranej bitwie pod Rybnikiem), gdyż brakuje go już na kolejnych dokumentach dziedzica Opola. Krewnym Mikołaja i Jaśka był Pełka Rosponowski, który w 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem na wojnę głodową[1811]. Synem któregoś z Rosponowskich był Jakub Rosponowski, świadek na dokumencie Krzysztofa Gaszowskiego, pana Kluczborka i Byczyny, z 4 października 1455 roku[1812]. Jakub 1 sierpnia 1459 roku jako starosta kluczborski wystawił dokument zatwierdzający transakcję w okręgu kluczborskim, do którego przywiesił swoją pieczęć z herbem przedstawiającym kroczącego w prawo barana bądź kozła o zakrzywionych na zewnątrz rogach[1813]. Jeden z Rosponowskich znalazł się ponadto wśród świadków na dokumencie Mikołaja I z 25 września 1452 roku[1814].

1803 APO. Am Olesna, nr 1.

1804 APWr. Rep. 4f, nr 68; APO. Am Kluczborka, nr 6 (na tym dokumencie świadkował także jego brat Jasiek); APWr. Rep. 4f, nr 66.

1805 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 26.

1806 CDS VI, nr 159 [regest].

1807 Zob. niżej.

1808 *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

1809 APWr. Rep. 4f, nr 84b.

1810 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty].

1811 OBA 2111, s. 12.

1812 APO. Am Kluczborka, nr 26.

1813 APWr. Rep. 66, nr 596. Tego samego dnia wystawił także dokument zatwierdzający ugodę zawartą między braćmi Fryderykiem, sołtysem w Dytmarsdorfie, i Stefanem, zob. APWr. Rep. 66, nr 597.

1814 APWr. Rep. 68, nr 283. Niestety, nie udało mi się odczytać imienia tego rycerza.

255. Rulonowie

Drobna rodzina działająca w księstwie strzeleckim za panowania księcia Alberta. Wbrew zdaniu J. Pílnáčka nie pochodziła ze wsi Rulowice[1815], lecz swoje nazwisko utworzyła od protoplasty Rulona. W 1325 roku świadkiem na trzech dokumentach księcia strzeleckiego był Hynek, syn Rulona[1816]. Pięć lat później Hynek wraz z Przecławem, zapewne bratem, w charakterze świadka znalazł się na dokumencie tego samego Piasta[1817]. W 1333 roku, z okazji ślubu Hynka z Juttą, książę Albert podarował młodej parze 7 łanów w Półwsi (obecnie część Strzelec Opolskich[1818]), z zastrzeżeniem, że mają one wrócić do darczyńcy, jeśli Hynek nie będzie miał potomstwa[1819]. Hynek pojawiał się jeszcze na kilku dyplomach aż do 1371 roku[1820]. Jego krewnymi (braćmi stryjecznymi) byli bracia Reinhard i Rulo, synowie Henryka Rulona, którym w 1362 roku książę Albert odnowił prawa do wsi Gąsiorowice (7,5 km na północny wschód od Strzelec Opolskich). Osadę tę otrzymał wcześniej ich zmarły ojciec[1821], a zatem był nim Henryk z Gąsiorowic, świadek Bożywoja, który sprzedał swoje łagiewnickie dobra klasztorowi jemielnickiemu[1822]. Rulo był świadkiem na dokumentach księcia strzeleckiego z 1366 roku[1823]. Zapewne jest on tożsamy z Rulonem z Gąsiorowic, który poświadczył dokument najmłodszego syna Bolka I z 1365 roku[1824].

Teoretycznie protoplastą rodziny mógł być mieszczanin głogówecki Rulon[1825], znany jest jednak jego syn Michał[1826], którego próżno szukać w źródłach strzeleckich. Wobec tego była to najpewniej inna rodzina.

1815 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1032.

1816 CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest]; A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895, s. 16 = CDS II, nr 11 [niedokładna informacja]; CDS XVIII, nr 4472 [regest].

1817 ADO. J. Pientak: *Beschreibung*..., s. 5 = A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

1818 A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei*..., s. 18.

1819 CDS VI, nr 10.

1820 CDS XXIX, nr 5628 (dokument Bolka II); D 370, s. 79—80; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57; APWr. Rep. 4f, nr 11q; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1032; CDS VI, nr 34.

1821 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1032. O tym dokumencie zob. także Ibidem, D. 1, s. 273—274.

1822 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

1823 D 370, s. 79—80; J. Pilnáček, *Rody*..., D. 4, s. 1032; CDS VI, nr 34 (tu razem z Hynkiem, bratem stryjecznym).

1824 D 370, s. 71—72.

1825 CDS XVIII, nr 3747, 3902, 4090 [regesty].

1826 CDS XVIII, nr 3902 [regest].

256. Ruszkowscy, (z) Ruszkowa

Pochodzili z Ruszkowa (*Ruscowe*, dzisiejsze Raski, 2,5 km na wschód od Lewina Brzeskiego). 12 listopada 1310 roku Mikołaj z Ruszkowa za zgodą swych synów Dytryka i Mikołaja przekazał dobra dziedziczne w okolicy wsi Wróblin (obecnie część Lewina Brzeskiego) joannitom z Łosiowa[1827]. W 1370 roku Mikołaj z Ruszkowa (zapewne syn Mikołaja) potwierdził dokument księcia niemodlińskiego[1828]. Być może synami Mikołaja młodszego byli bracia Szymon i Henryk z Ruszkowa, pracownicy kancelarii Kazimierza Wielkiego. Szymon, który był także nazywany bratem kronikarza Jana z Czarnkowa, po śmierci króla na krótko przeniósł się do kancelarii księcia Władysława II[1829]. W 1383 roku był archidiakonem krakowskim. Z tego okresu życia pochodzi też jego jedyna pieczęć herbowa przedstawiająca tarczę podzieloną w słup. Prawa strona przedzielona pasem, z lewej 15 okrągłych kamieni ułożonych w rzędy 3—3—3—3—2—1[1830].

257. Rzepkowscy

Rodzina opolska, która w XIV wieku przeniosła się do Wielkopolski[1831]. W 1400 roku Andrzej Rzepkowic oczyszczał swoje szlachectwo, przedstawiając list księcia opolskiego[1832]. Rodzina ta w Królestwie Polskim pieczętowała się herbem Gozdawa[1833]. Do familii należał zapewne także pleban opolski Jakub z Rzepkowic, który zmarł w 1449 roku[1834].

1827 CDS XVI, nr 3166.

1828 CDS VI, nr 47.

1829 Biogram Szymona, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 337—338.

1830 A. Marzec: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. Michałowski, S. Gawlas, K. Gołąbek, M.A. Janicki, P. Węcowski, M. Piber-Zbieranowska. Warszawa 2014, s. 228—239. Podobnym godłem pieczętowali się przedstawiciele podziębickiej rodziny Budow, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 190—193 (pieczęcie nr 109—110).

1831 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 3, s. 984.

1832 *Die ältesten grosspolnischen Grodbücher*. Hrsg. J. Lekszycki. Leipzig 1887—1889, nr 915, 934; S. Dziadulewicz: *Drobiazgi heraldyczne*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1921—1923. T. 6, s. 131—132; S. Kozierowski: *Obce rycerstwo...*, s. 87—88. Szerzej na ten temat, zob. Rozdział II.

1833 S. Kozierowski: *Obce rycerstwo...*, s. 87—88.

1834 RG. Bd. 6, nr 4285 [http://rg-online.dhi-roma.it/RG/6/4285]. Jego biogram, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 31.

258. Sarnowscy

Pochodzili z Sarnowa leżącego niedaleko Byczyny bądź Sarnowa koło Toszka. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny działającym w księstwie opolskim był Pietrasz Sarnowski, świadek na dokumencie księcia Bolka IV wystawionym 10 września 1410 roku[1835]. Najpewniej jego synami byli bracia Jakub i Bernard Sarnowscy. Jakub ożenił się z Machną Dreske, która wniosła mu w posagu dobra we wsiach Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice i Wydrowice[1836]. Po jego śmierci miejscowości te przeszły na Bernarda Sarnowskiego, który 1 czerwca 1478 roku scedował swoje prawa, jakie otrzymał po śmierci brata Jakuba w tych czterech wsiach, Janowi Besowi z Leszczyn oraz braciom Pawłowi, Kacprowi i Janowi Dreskom[1837].

259. Schafferowie

Schafferowie należeli do mieszczańskiej elity Opola, udział w wyprawach wojennych oraz posiadanie poszczególnych wsi pozwala jednak sądzić, że mieli w tym czasie status rodziny rycerskiej. Bracia Jerzy Jan Schaffer i Mikołaj działali w kancelarii Bolka IV[1838]. Obaj byli zapewne synami radnego opolskiego Jana Schaffera[1839]. Mikołaj w 1406 roku uzyskał bakalaureat na Akademii Krakowskiej[1840]. Co najmniej od 10 września 1410 roku był pisarzem tego księcia[1841]. Dokumenty spisywał aż do 12 grudnia 1421 roku[1842]. W 1414 roku wyruszył na wojnę głodową z księciem Bernardem. Został wówczas określony jako Mikołaj Schaffer z Nowej Wsi (*Newindorff*, prawdopodobnie dzisiejsza Królewska Nowa Wieś, część Opola)[1843]. Mikołaj jako świadek pojawił się jeszcze dwukrotnie (w 1433 i 1434 roku) na dokumentach Bolka IV, lecz nie jako pisarz[1844].

1835 APWr. Rep. 4f, nr 84.

1836 CDS VI, nr 242 [regest].

1837 C 174a, s. 5, nr 5.

1838 Na dokumencie Bolka IV z 7 kwietnia 1434 roku Mikołaj i Jerzy są określeni jako bracia, zob. APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

1839 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 321, 470.

1840 S. Koszyk: *Civis opoliensis sum...*, s. 118; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 482.

1841 APWr. Rep. 4f, nr 84k = Katalog, t. 9, nr 63 [regest bez listy świadków].

1842 APWr. Rep. 107, nr 86, 90, 95, 109; CDS VI, nr 129, 130, 135a [regesty]. Na kilku dokumentach wymieniony bez tytułu, a 24 sierpnia 1412 roku określił siebie jako pisarza nadwornego, zob. CDS VI, nr 129 [regest].

1843 OBA 2111, s. 11.

1844 CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

Jerzy Jan Schaffer zajął miejsce Mikołaja w kancelarii księcia opolskiego. Także studiował w Krakowie[1845], a 18 listopada 1423 roku spisał pierwszy dokument dla Bolka IV[1846]. W 1426 roku był wraz z księciem w Ostrawie[1847], a ostatni dokument spisał w Opolu 21 stycznia 1427 roku[1848]. Jako świadek pojawił się jeszcze na dokumencie tego księcia w 1434 roku[1849]. W 1437 roku Jerzy Schaffer z Grudzic (*Grawtten*, Grudzice to dzisiejsza część Opola) sprzedał wójtowi Jakubowi wieś Sowczyce (w późniejszym czasie teren tej wsi został przeznaczony na staw, a obecnie na jej miejscu znajduje się wieś Zawada, 9,5 km na północny wschód od Opola)[1850]. Następnie poświadczył jeden dokument Mikołaja I[1851]. Do tej rodziny należał także Piotr Schaffer z Boguszyc, który w 1441 roku sprzedał młyn Kos (*Cosmole*) znajdujący się w okręgu głogóweckim Wacławowi z Suchej i jego żonie Katarzynie[1852].

260. Schalemke

Był starostą niemodlińskim i został odnotowany jako świadek dokumentu księcia Henryka z 25 września 1376 roku[1853].

261. Schenke

Rodzina wywodząca się ze Szwabii. Jej główną siedzibą były Witowice (*Weigwitz*) niedaleko Oławy. Pieczętowała się herbem, tarcza dzielona w słup, pole prawe puste, na polu lewym trzy blanki w pas[1854]. Na dworze Bernarda niemodlińskiego przebywał Niczek Schenke, syn prawdopodobnie Jana Schenkego z Witowic[1855]. Niczek w 1414 roku wyruszył ze swoim księciem na wojnę do Prus. Został wówczas określony jako Niczek ze Strzelec Schenke, co sugeruje, że pełnił w tym

1845 *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 110; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 470.

1846 APWr. Rep. 107, nr 115. Spisał także niedatowany dokument Bolka IV z początku lat dwudziestych XV wieku (sądząc po liście świadków), zob. APWr. Rep. 107, nr 50.

1847 CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

1848 CDS VI, nr 176 [regest].

1849 APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

1850 CDS VI, nr 196 [regest].

1851 CDS VI, nr 207 [regest].

1852 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

1853 CDS VI, nr 57 [regest].

1854 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 294—295; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 705—706 (pieczęć nr 699).

1855 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 294—295. Niczek pojawiał się także na dokumentach Ludwika I brzeskiego, zob. R. Rössler: *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg*. ZFGS 1871. Bd. 11, nr 963, 1121, 1158, 1167, 1176.

mieście jakieś funkcje, np. burgrabiego bądź wójta[1856]. Jego krewnym był Hincza Schenke, który 22 czerwca 1430 roku wystawił widymus dokumentu księcia Bernarda dotyczący gwarancji dla rodziny żydowskiej. Ten dokument potwierdził między innymi rycerz Konrad Schenke z Witowic[1857]. Hincza miał swoje posiadłości w okręgu otmuchowskim, a jego szwagrem był Henryk z Przechodu[1858].

262. Schnellewaldowie

Z osadą Schnellewalde (dziś Szybowice, 9 km na północny zachód od Prudnika) związana była rodzina pieczętująca się herbem znanym w Polsce pod nazwą Lis[1859]. Pochodzili od Świętopełka (Poltka) z Szybowic, właściciela Otmętu, Szybowic, Kadłubca, Gogolina i Malni. Jego synami byli Jaksa i Teodoryk (Dytryk), którzy w 1304 roku potwierdzili wcześniejszą darowiznę swojego ojca[1860]. Dytryk był później świadkiem na dokumentach księcia bytomskiego z 1320, 1322 oraz 1324 roku[1861]. Prawdopodobnie od jego imienia pochodziła nazwa wsi Dytmarów, w której czynsze posiadał jego brat Jaksa, co najmniej do 1321 roku właściciel Prudnika[1862]. Synami Jaksy byli Woczek i Dytryk występujący na dokumentach w latach 1331—1346[1863]. Miał on także córkę z pierwszego małżeństwa[1864]. Stryjecznymi braćmi Jaksy i Teodoryka, synami Wincentego, brata Świętopełka, byli natomiast dominikanin Herbord, duchowny świecki Paweł oraz Piotr, wszyscy związani ze Śmiczem[1865]. Już w XIV wieku rodzina opuściła księstwo opolskie i działała na dworach innych książąt.

1856 OBA 2111, s. 11.

1857 APWr. Rep. 4f, nr 9. Hincza do dokumentu przywiesił swoją pieczęć herbową. Pomimo jej mocnego przetarcia widoczny jest typowy herb tej rodziny: tarcza dzielona w słup, pole prawe puste, na polu lewym trzy blanki w pas.

1858 CDS XXXVI, nr 125, 126, 127, 128.

1859 Opis ich pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 719—720 (pieczęcie nr 717—718).

1860 CDS XVI, nr 2809; CDS XVIII, nr 4189, 4388; CDS XXIX, 5312. Ojcem Świętopełka był Jaksa odnotowany w źródłach w latach 1221—1274, a braćmi byli Wincenty, Zbrosław i Janusz, zob. M.L. Wójcik: *Prudnik we władaniu...*, s. 39. Jaksa, syn Świętopełka, był natomiast dwukrotnie żonaty: najpierw z bliżej nieznaną Zofią, a następnie z przedstawicielką rodu panów z Rożemberka. Pierwszy raz był wspomniany w 1271 roku, zob. Ibidem, s. 38—48.

1861 Idem: *Niedrukowany dokument Władysława, księcia bytomsko-kozielskiego dla cystersów henrykowskich z datą 10 sierpnia 1320 roku.* W: *Księstwa opolskie i raciborskie. Terytoria — struktury — elity — dziedzictwo.* Red. B. Czechowicz. Opole 2015, s. 61—70; CDS XVIII, nr 4059, 4189, 4330.

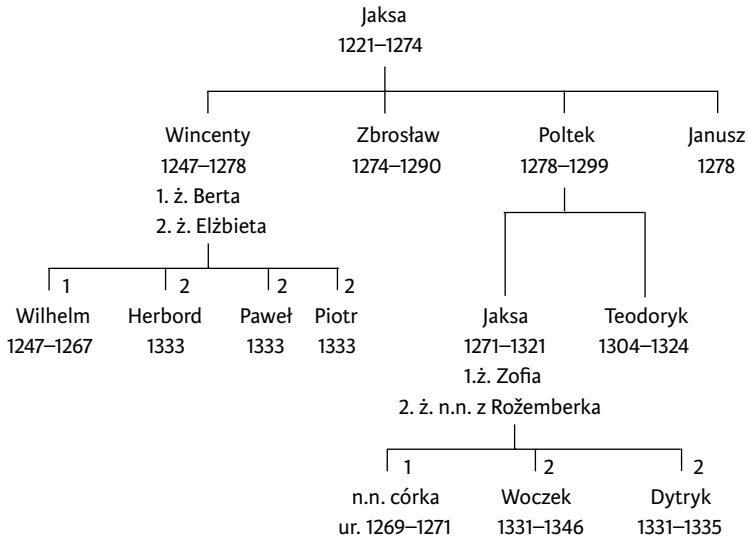
1862 CDS XVIII, nr 4126.

1863 CDS XXII, nr 5027; CDS XXIX, 5446; CDS VI, nr 15 [regest].

1864 M.L. Wójcik: *Prudnik we władaniu...*, s. 38.

1865 CDS XXII, nr 5218, 5236. Ich ojciec Wincenty był kasztelanem oleskim. Miał żonę Bertę, z którą miał syna Wilhelma. Herbord, Paweł i Piotr byli natomiast synami drugiej żony Wincentego o imieniu Elżbieta, zob. M.L. Wójcik: *Prudnik we władaniu ...*, s. 41—42.

Tablica 14. Rodzina Schnellenwaldów

Źródło: Opracowanie własne.

263. Schoffowie

Była to rodzina obcego pochodzenia, która w XIII wieku przybyła na Dolny Śląsk z Miśni, a w następnym wieku znalazła się na Górnym Śląsku. Początkowo używali herbu przedstawiającego owcę, lecz później przyjęli herb przedstawiający na przemian czerwone i srebrne słupy[1866].

Jan Schoff był bliskim współpracownikiem Władysława Opolczyka. Początkowo piastował urząd podskarbiego, a następnie ochmistrza i marszałka dworu. Poza tym był także burgrabią bolesławickim. Jego synem był Hanusz Schoff, którego potomkowie pozostali w ziemi wieluńskiej, gdzie mieli swoje dobra[1867].

Krewnym Jana był Piotr Schoff z Semansdorfu (dzisiejsza Gostomia, 15,5 km na zachód od Głogówka), który pierwszy raz w źródłach pojawił się w 1385 roku[1868].

1866 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 279—281; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 252. Opis wczesnych pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 722—731 (pieczęcie nr 720—731).

1867 Dokładny biogram Jana Schoffa, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 252—255.

1868 CDS IX, nr 481; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 281; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 254.

Był on właścicielem wsi Frączków pod Nysą, z której sprzedał dwie grzywny czynszów kanonikowi Janowi z Opola[1869]. W 1399 roku był dwukrotnie poręczycielem ugody Władysława Opolczyka z bratankami[1870]. 3 maja 1401 roku sprzedał zakonnicy czarnowąskiej Agnieszce z Grzebkowic połowę czynszów z Semansdorfu za 5 grzywien[1871]. Piotr zmarł przed 30 marca 1421 roku. Tego dnia Hincza Schoff uzyskał zgodę swojej matki Anny z Czyżowic, wdowy po Piotrze Schoffie, na sprzedaż na wyderkauf 1 grzywny czynszów ze wsi Czyżowice Piotrowi Temchynowi[1872]. Hincza 12 sierpnia 1435 roku zakupił za 20 grzywien jeden łan we wsi Rudziczka (9 km na północny wschód od Prudnika) od swojego stryja Jana Schoffa[1873].

Krewnym Piotra Schoffa był najpewniej Jerzy Schoff z Tarnowa (w okręgu otmuchowskim)[1874]. Jego żoną była bliżej nieznana Małgorzata, której w 1418 roku zapisał 20 grzywien czynszów. Na swoich opiekunów prawnych wyznaczyła Mikołaja Łagowskiego, biskupa wrocławskiego Konrada, męża Jerzego oraz Fryderyka Schoffa[1875]. Wspomniany Fryderyk w 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus[1876].

Potomkiem któregoś z Schoffów był Janek Schoff, który w 1451 roku wraz z innymi najważniejszymi członkami elity Bolka V potwierdził jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów[1877].

264. Siedleccy, (z) Siedlec

Ze wsi Siedlce (*Seidlicz*, 16 km na zachód od Strzelec Opolskich)[1878] pochodziła rodzina związana z Pogorzelami. Tomasz Jurek na podstawie dziedziczności imion (Gerlach, Jarosław) jako najbardziej prawdopodobne uznał, że żyjący na

1869 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

1870 CDS VI, nr 84, 85 [regesty].

1871 CDS I, nr 76.

1872 CDS VI, nr 159 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 255.

1873 CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

1874 W rejestrze służby biskupstwa wrocławskiego podano, że Tarnów w okręgu otmuchowskim ma dziedzica, który posiada 30 łanów i z tego tytułu ma obowiązek służby wojskowej, zob. M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. I. Księstwo nysko-otmuchowskie...*, s. 44.

1875 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 53.

1876 OBA 2111, s. 18.

1877 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

1878 W północnej części wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 423—424.

przełomie XII i XIII wieku Marcin z Siedlec ożenił się z wnuczką Mroczka z Pogorzeli. Wiadomo, że z Siedlec pochodził Jan zwany Starzykiem, syn Marcina z Siedlec. Jan był kolejno kanonikiem wrocławskim, poznańskim, opolskim, kustoszem opolskim, archidiakonem głogowskim, dziekanem wrocławskim i administratorem diecezji wrocławskiej. Zmarł po 1357 roku[1879]. Drugi syn Marcina — Sezema — także był duchownym. W 1328 roku otrzymał ekspektatywę na kanonię w Ołomuńcu[1880]. Na początku 1329 roku królowa węgierska Elżbieta prosiła papieża o nadanie mu kanonii krakowskiej. Był wtedy rektorem w kościele otmęckim[1881].

Bracia Bertold, który był pasowanym rycerzem, Gerlach i Jarosław z Siedlec pierwszy raz pojawili się na dokumencie wystawionym przez księcia Alberta 24 marca 1325 roku[1882]. Jednak wbrew przypuszczeniom Tomasza Jurka nie byli oni synami Marcina, lecz bliżej nieznanego Magnusa, jak podano w tym dokumencie. 11 czerwca tego samego roku Gerlach i Jarosław byli świadkami na dyplomie księcia strzeleckiego dotyczącym rozszerzenia praw klasztoru w Jemielnicy we wsi Łaziska[1883]. 14 października tego samego roku obaj bracia poświadczyli posiadanie przez rodzinę Kokorz wsi Adamowice. Bracia Wojsław, Franek, Zbylut i Piotr przedstawili księciu Albertowi sfałszowany dokument, na podstawie którego rościli sobie prawa do tej osady[1884]. Rycerz Bertold — najpewniej tożsamy z bratem Gerlacha i Jarosława — otwierał listę świadków na dyplomie wystawionym 21 czerwca 1323 roku[1885]. 30 maja 1328 roku był także świadkiem kolejnego dokumentu na rzecz Jemielnicy[1886]. Jarosław samodzielnie poświadczył nadanie, jakie uczynił książę Albert 23 czerwca 1330 roku na rzecz Jarosława Pogorzeli z Michałowa[1887]. Obecność na tym dokumencie Jarosława z Siedlec jest kolejnym argumentem na rzecz powiązań rodzinnych Pogorzelów z panami

1879 T. Jurek: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 64—65. Jego biogramy, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studein...*, s. 81—82; H. Gerlic: *Kapituła głogowska...*, s. 246. Jan poświadczył m.in. dokument Bolesława II wystawiony 31 sierpnia 1336 roku, zob. APWr. Rep. 107, nr 18 [trasumpt z 29 września 1358 roku] = CDS XXIX, nr 5695 [regest].

1880 MPV. T. 3, nr 235. Biogram Sezemy, zob. M.D. Kowalski: *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320—1382)*. Kraków 1996, s. 255.

1881 BP. T. 1, nr 1504.

1882 A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja].

1883 CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest].

1884 CDS XVIII, nr 4472.

1885 CDS II, s. 86—87, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

1886 ADO. J. Pientak, *Beschreibung...*, s. 5 = A. Weltzel, *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

1887 CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952.

z Siedlec[1888]. Gerlach potwierdził natomiast nadanie księcia opolskiego Bolesława II na rzecz Bełdy z Prószkowa. Gerlach był na tym dokumencie z pewnością świadkiem obdarowanego, który w tym czasie był notariuszem księcia Alberta[1889]. W 1337 roku Gerlach i Jarosław wraz z księciem strzeleckim byli świadkami sprzedaży Siewierza dokonanej przez księcia bytomsko-kozielskiego na rzecz księcia cieszyńskiego[1890]. Trzy lata później Gerlach był świadkiem dokumentu księcia Alberta wystawionego 23 marca. Dotyczył on sprzedaży przez Fryderyka Strzałę 5 łanów znajdujących się przed Strzelcami kapelanowi książęcemu i plebanowi strzeleckiemu Janowi[1891]. Gerlach był przyjacielem Wilhelma Czecha, gdyż wystąpił jako jego świadek, gdy przekazywał on 10 łanów ze swoich dóbr klasztorowi jemielnickiemu. Na tym samym dokumencie był także świadkiem Bożywoja, syna Ottona (Ociesława) spokrewnionego z Prószkowskimi[1892].

265. Sierakowscy, (z) Sierakowic

Z Sierakowic (*Syrakowicz*, 6 km na zachód od Sośnicowic) pochodził Mikołaj, który w 1414 roku wyruszył na wojnę głodową[1893]. Kolejnym znanym właścicielem tej wsi był Piotr Przedbór, który pojawił się na dworze Bolka V pod koniec jego rządów. 7 maja 1458 roku potwierdził dokument dla tego Piasta[1894]. Był ważną osobą, o czym świadczy wymienienie go na czele listy świadków na wspomnianym dyplomie. Po śmierci księcia głogówieckiego wraz z Konradem Uniejem z Jasiony i Wacławem, pisarzem książęcym, zabiegał na dworze praskim o przekazanie dziedzictwa Bolka V jego bratu Mikołajowi I[1895]. Synem Piotra był zapewne Mateusz Przedbór, żonaty z Katarzyną Kamieniec[1896]. Przedborowie byli także właścicielami wsi Paniowy w ziemi bytomskiej[1897].

1888 Zauważył to Tomasz Jurek, zob. Idem: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 64.
1889 APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest].
1890 LuBS. Bd. 2, s. 625—626.
1891 CDS XXX, nr 6426.
1892 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].
1893 OBA 2111, s. 12.
1894 CDS II, s. 98, nr 31.
1895 CDS VI, nr 248, 249, 273 [regesty].
1896 CDS VI, nr 372, 385, 386 [regesty].
1897 S. Witkowski: *Własność ziemska...*, s. 49—50.

266. Sieronowiccy, (z) Sieronowic

Właściciele Sieronowic (*Syronowicz*, 9 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich) byli związani z klasztorem jemielnickim. W 1342 roku Bogusz z Sieronowic podarował temu klasztorowi 4 łany oraz pół ławy rybnej we wsi Łagiewniki (obecnie wieś zaginiona, leżąca pomiędzy Jemielnicą a Centawą)[1898]. W 1362 roku Jerzy z Sieronowic, syn Abrahama, sprzedał połowę wsi Prószków Mirzanowi z Prószkowa[1899]. Ich potomkiem był Bogusz, który pojawił się na dokumencie księcia Bernarda dotyczącym odnowienia praw miasta Woźniki z 3 kwietnia 1454 roku[1900]. Po przejęciu okręgu strzeleckiego przez Bolka V był świadkiem na dokumencie tego księcia z 21 czerwca 1455 roku[1901]. Jego synami byli Jan Bogusz z Sieronowic oraz Mikołaj Bogusz z Sieronowic. Pierwszy z nich jako krewny Jana Nowowiejskiego poświadczył jego szlachectwo przed księciem Janem oświęcimskim 12 stycznia 1456 roku[1902]. Ostatni raz pojawił się na dokumencie z 1463 roku[1903]. Mikołaj potwierdził natomiast dokument księcia Bernarda z 24 marca 1452 roku[1904].

267. (z) Skarbieszowa

Rodzina pochodząca ze wsi Skarbieszów (*Schorbischow*, 14 km na północny zachód od Opola). 30 września 1353 roku Przecław, pleban w Tłustorębach (*Khirchberg*, 12 km na zachód od Niemodlina), oraz jego brat Dzierżko ze Skarbieszowa, sprzedali za 30 grzywien swoją wieś Źlinice (*Sesicz/Slezicz*, 10 km na południe od Opola) braciom Ottonowi i Adamowi Besom[1905]. Dziesięć lat później Dzierżko sprzedał swoją wieś Zbicko (*Sbycina*, 7 km na wschód od Opola) za 40 grzywien Strzale z Raszowa[1906]. Są to jedyne znane informacje o przedstawicielach tej rodziny.

1898 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].
1899 APWr. Rep. 4f, nr 65d.
1900 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = Idem: *Widymat...*, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12.
1901 CDS I, nr 127.
1902 CDS I, nr 128.
1903 CDS VI, nr 265 [regest].
1904 K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.
1905 CDS VI, nr 20 [regest].
1906 CDS VI, nr 30 [regest].

268. Skorkowscy, (ze) Skorkowa

Pochodzili ze wsi Skorków (*Scorkaw*, obecnie część Gronowic, 10 km na północny zachód od Olesna). Pieczętowali się herbem, który w tarczy miał skos lewy z trzema różami[1907]. Najbardziej znanym przedstawicielem tej rodziny był Pełka. Był on zapewne synem Klemensa ze Skorkowa, wzmiankowanego w 1399 roku[1908]. Pełka jako świadek pierwszy raz pojawia się na dokumencie Bernarda niemodlińskiego wystawionym w Niemodlinie 15 lipca 1410 roku[1909]. Cztery miesiące później przebywał wraz z księciem w Strzelcach[1910]. 2 października 1412 roku był z Bernardem w Brzegu, o czym świadczy wystawiony tam dokument, na którym Pełka występuje z tytułem marszałka[1911]. Na dokumencie z 1413 roku został określony jako wuj bliżej nieznanych Jana i Klemensa, których stryjem był Dzierżek Strzała[1912]. W następnym roku marszałek oraz jego krewny, Jan ze Skorkowa, udali się z księciem Bernardem na wojnę z zakonem krzyżackim[1913]. W 1416 roku Pełka kupił od księcia niemodlińskiego za 800 grzywien Sternalice (*Sternedlitz*, 17,5 km na północny wschód od Olesna) i Boroszów (*Boroscho*, 7,5 km na północ od Olesna)[1914] w okręgu oleskim[1915]. Potwierdzanie kolejnych dokumentów tego Piasta świadczy o stałej obecności właściciela Skorkowa u boku księcia[1916]. Na dokumencie wystawionym przez księcia niemodlińskiego dla Żydów opolskich został nazwany „marszałkiem mojego pana”[1917]. Na dokumentach z 17 marca 1431 roku oraz 27 kwietnia 1435 roku marszałek Pełka znalazł się wśród świadków wraz z Bernardem ze Skorkowa, zapewne jego synem[1918]. Pełka w okresie wojen husyckich był najbliższym współpracownikiem księcia. W jego imieniu w 1432 roku podpisał wraz z biskupem wrocławskim i innymi książętami śląskimi zawieszenie broni z wojskami polnymi

1907 APO. Am Namysłowa, nr 314. Szersze omówienie pieczęci, zob. niżej.

1908 CDS VI, nr 88 [regest].

1909 CDS VI, nr 116 [regest].

1910 CDS VI, nr 117 [regest].

1911 APO. Am Kluczborka, nr 8.

1912 CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

1913 OBA 2111, s. 11, 13.

1914 Na krańcu wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 436—437.

1915 APWr. Rep. 4f, nr 11k.

1916 CDS VI, nr 145 [regest]; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; APWr. Rep.115, nr 3, Rep. 107, nr 118.

1917 APWr. Rep. 4f, nr 9.

1918 CDS XXXIII, s. 33 nr 13; APWr. Rep. 3, nr 512. D. Veldtrup uznał go błędnie za marszałka Bolka V, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 450. Jest to jedyna informacja o Pełce w pracy niemieckiego historyka.

husytów[1919]. Pełka kolejny raz z tytułem marszałka znalazł się na liście świadków dokumentu z 3 maja 1434 roku[1920]. Z tym samym tytułem wystąpił także 23 czerwca tego roku oraz 10 maja 1435 roku[1921]. 15 października 1434 roku był z ramienia księcia Bernarda sędzią polubownym wraz ze Zbigniewem Strzałą z Rudna w sporze między książętami opolskimi, raciborskimi, cieszyńskimi i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim[1922]. 11 grudnia tego roku poręczył wykupienie przez biskupa wrocławskiego i Bernarda niemodlińskiego Otmuchowa i innych zamków biskupich z rąk husytów[1923]. Był również sędzią w 1436 roku w sporze między Bernardem niemodlińskim a Mikołajem Korniczem Siestrzeńcem[1924]. 19 stycznia 1437 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia Bernarda[1925]. Marszałkiem przestał być po 1437 roku, a przed 1 lutego 1439 roku, kiedy to z tytułem marszałka wystąpił Mikołaj Zwojski[1926]. Pełka powrócił na swój urząd w latach pięćdziesiątych XV wieku. Jako marszałek miał być odnotowany na dokumencie z 1456 roku[1927].

Bernard ze Skorkowa przebywał na dworze książęcym w latach 1430—1446[1928]. Miał dobre relacje z Hinczą Świętopełkiem z Gorzowa, wraz z którym zaciągnął dług w Namysłowie. 22 lutego 1439 roku zobowiązali się oni oddać do Wielkanocy 55 złotych guldenów temu miastu. Jeśliby tego nie uczynili, mieli wspierać miasto z dwoma końmi i tyloma pieszymi[1929]. Do tego dokumentu obaj rycerze przywiesili swoje pieczęcie[1930]. Bernard reprezentował księcia niemodlińskiego w Kluczborku. W jego imieniu przyjął w obecności Jakusza z Kępy, Mikołaja Dreskego z Ligoty, Janka, starosty opolskiego, oraz Dziersława z Walcerzowic, rezygnację z wójtostwa kluczborskiego, które Jan Wierusch, mieszczanin z Namysłowa, sprzedał Konradowi i Henczkowi

1919 C. Grünhagen: *Bemerkungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der schlesichen Geschichte mit urkundliche Beilagen*. ZFGS 1871. Bd. 11, s. 225—231.

1920 CDS I, nr 112; APWr. Rep. 3, nr 512.

1921 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 5; APO. Am Olesna, nr 2.

1922 ZDM. Cz. 2, nr 469.

1923 SRS VI, nr 203.

1924 CDS VI, nr 193 [regest].

1925 L. Musioł: *Lubliniec*..., s. 68.

1926 CDS VI, nr 198 [regest].

1927 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 924. Pozostałe informacje o dokumencie, zob. Idem: *Rody*..., D. 2, s. 558. Możliwe, że był to falsyfikat, z uwagi na pełnienie przez Pełkę urzędu marszałka po tak długiej przerwie, w dodatku po śmierci księcia Bernarda.

1928 CDS XXXIII, s. 33, nr 13; CDS I, nr 112; APWr. Rep. 108, nr 14; APO. Am Olesna, nr 2, 3, 4; Schirnding. Bd. 4, nr 2521 c, CDS VI, nr 217, 219 [regesty]; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157.

1929 APO. Am Namysłowa, nr 314.

1930 Bernard pieczętował się herbem, który w tarczy miał skos lewy z trzema różami. W otoku pieczęci widnieje napis: *beinhardt de SCO*, zob. APO. Am Namysłowa, nr 314.

z Kozłowa[1931]. Reprezentował także władzę książęcą w Oleśnie, gdzie przed 12 lipca 1455 roku wraz z sędzią ziemskim oleskim zatwierdził sprzedaż młyna w Kraskowie dokonaną przez Mikołaja Bogackiego i jego małżonkę Annę na rzecz Henryka Kozłowskiego[1932]. Zapewne synem Bernarda był Jerzy ze Skorkowa pojawiający się na dokumentach książąt opolskich pod koniec XV wieku[1933].

269. (z) Skorogoszczy

Do grona rycerzy zaliczano także wójtów Skorogoszczy. Pierwszym znanym wójtem tego miasta był Jakiel, który poświadczył dwa dokumenty księcia niemodlińskiego wystawione 25 września 1376 roku[1934]. Następnie wójtostwo w tym mieście należało do braci Macieja i Stefana, którzy 19 lutego 1388 roku przekazali swojemu bratu, duchownemu Henrykowi, 14 grzywien[1935]. Maciej poświadczył także dokument Bolka IV z 1 lutego 1390 roku[1936]. W 1397 roku Stefan wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi poparł książąt opolskich w ich sporze z Namysłowem[1937]. Oznacza to, że wójtowie Skorogoszczy, podobnie jak na przykład wójtowie Krapkowic czy Opola, należeli do grona rycerzy. Synem lub wnukiem jednego z nich mógł być Hincza, wójt Skorogoszczy, świadek na dyplomie Mikołaja II z 1443 roku[1938].

270. Slizowie

Pochodzili ze wsi Draliny (*Drelin*, 6 km na północny zachód od Lublińca). 23 września 1415 roku Anna, wdowa po Feliksie Slizie, zgodziła się na sprzedaż swojego wiana we wsi Draliny. Transakcji dokonał ojciec Feliksa — Sułek, który sprzedał wspomnianą wieś Jankowi z Kotulina[1939].

1931 APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 (kopia) = nr 40.

1932 APO. Am Kluczborka, nr 27.

1933 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 11; CDS VI, nr 420, 433, 434 [regesty]; CDS II, s. 74, nr 73; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 88—89; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 435. O XVI-wiecznych przedstawicielach Skorkowskich, zob. Landbuch OR, nr 51; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1115.

1934 CDS VI, nr 56, 57 [regesty].

1935 APWr. Rep. 4f, nr 74.

1936 CDS VI, nr 75 [regest].

1937 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

1938 LuBS. Bd. 2, s. 333.

1939 CDS VI, nr 137 [regest].

271. (z) Sławięcic

Ze Sławięcicami byli związani Franczek, świadek dokumentu księcia Bernarda z 23 maja 1404 roku, oraz Otton, który w 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem do Prus na wojnę[1940]. Byli oni właścicielami Sławięcic bądź urzędnikami w tej miejscowości.

272. Solczclemen

Jan i Mikołaj zwani *Solczclemen* pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej władzy Bolka IV. 13 października 1401 roku napadli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie[1941]. Z tego powodu razem z innymi uczestnikami najazdu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku[1942]. Kolejny raz kary kościelne zostały na nich nałożone 9 stycznia 1403 roku[1943]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu[1944], co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku[1945]. Być może jeden z nich był zaciężnym w służbie krzyżackiej podczas konfliktu z Polską i Litwą w latach 1409—1411. W rocie Czenka Borschnitza i Mikołaja Łagowskigo został odnotowany *Scholczchen*[1946].

273. Stangowie

Pochodzili z Miśni i pieczętowali się herbem przedstawiającym w srebrnym polu czerwony uliściony pień w skos, na Dolnym Śląsku używali jednak innego herbu: gałązka w słup z dwoma liśćmi (bądź pąkami kwiatów) od siebie, z łodygą przekrzyżowaną trzema pręgami w pas[1947]. Od końca XIII wieku przebywali na ziemiach opolskich. W XV wieku własnością tej rodziny była wieś Pisarzowice

1940 APO. Am Olesna, nr 1; OBA 2111, s. 12.
1941 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.
1942 Ibidem, nr 880.
1943 MV. T. 5, nr 2056.
1944 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.
1945 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].
1946 *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 65, 67—68, Bd. 2, s. 286.
1947 Inny herb przyjęli Stangowie, którzy osiadli na Dolnym Śląsku, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 290; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 772—773 (pieczęć nr 779).

(*Schreiberdorff*, 9 km na północ od Głogówka)[1948]. W 1327 roku Franciszek Stange był świadkiem na dokumencie Bolka opolskiego[1949]. Dwa lata później bracia Henryk, Jan i Dytryk Stangowie kupili sołectwo w Śmiczu[1950]. W 1390 roku został odnotowany w otoczeniu Władysława Opolczyka Henryk Stange[1951]. Był on jednym z poręczycieli ugody księcia opolskiego z jego bratankami[1952]. W 1400 roku spisał dokument dla Bolka IV[1953]. Co najmniej od 18 czerwca 1402 roku był starostą na starym zamku opolskim[1954]. Był także świadkiem na dokumencie tego Piasta z 22 maja 1403 roku[1955]. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem oraz Dytrykiem Stangem i innymi rycerzami na wsi biskupie[1956]. Henryk Stange przybył wraz z Mikołajem Willuschem 1 grudnia 1401 roku do Nysy, gdzie odpowiadał na pytania dotyczące napadu przed biskupem[1957]. Następnie wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku[1958]. Ponownie ekskomunikowany został 9 stycznia 1403 roku[1959]. W celu załagodzenia konfliktu Bolko IV wybrał starostę Henryka i kanonika opolskiego Bernarda z Gronowic jako swoich pośredników w rozmowach ze stroną kościelną[1960]. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu[1961], co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku[1962]. Klątwa nie przeszkodziła Henrykowi w sprzedaniu kolegiacie opolskiej 2 grzywien dochodów ze wsi Pogórze (*Pogros*, 8 km na wschód od

1948 CDS VI, nr 115 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67—69; APWr. Rep. 107, nr 81, Rep. 102, 452, 482; CDS XXXIII, s. 147, nr 20; s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16. Na wschód od osady znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 389—390.

1949 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą]. Jego braćmi byli Jan, marszałek Henryka V wrocławskiego, i Henryk, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 321.

1950 J. Pilnáček, *Rody...*, D. 4, s. 1171; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

1951 CDS VI, nr 77 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

1952 CDS VI, nr 85, 86 [regesty]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

1953 CDS VI, nr 90 [regest].

1954 CDS VI, nr 96 (dokument potwierdził także Dytryk Stange). D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 401 (tu błędnie podano, iż był starostą na nowym zamku), s. 407. Również J. Horwat błędnie podał, że Henryk był starostą na nowym zamku, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 368.

1955 APWr. Rep. 4f, nr 84h.

1956 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

1957 W. Urban: *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w I połowie XV w.* Wrocław 1959, s. 39.

1958 Ibidem, nr 880.

1959 MV. T. 5, nr 2056.

1960 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, s. 40.

1961 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

1962 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

Korfantowa) za 20 grzywien[1963]. Później Henryk potwierdził dokument Bolka IV z 12 stycznia 1411 roku[1964]. Był świadkiem również na kolejnych dokumentach księcia opolskiego z 11 grudnia 1412 roku, 3 lutego 1413 roku, 5 października 1414 roku oraz 27 maja 1415 roku[1965].

Jego krewnym był Ludwik Stange. W 1388 roku Guta, wdowa po Ludwiku, sprzedała swoje dobra dziedziczne w Laskowicach (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka) Janowi z *Melbaum* za 45 grzywien[1966]. Zapewne synami Ludwika bądź Henryka byli Konrad i Ludwik[1967]. Pierwszy z nich zakupił 11 lutego 1410 roku od Herbuta Besa z Lasowic za 231 i trzy czwarte grzywny wieś Mionów[1968]. Ludwik wybrał natomiast służbę u księżnej Ofki[1969]. Od 11 lutego 1411 roku potwierdził większość jej dokumentów. Ludwik 9 maja 1418 roku zakupił od Mikołaja von der Wojke część Laskowic wraz z sołectwem za 118 grzywien[1970]. Później przedstawiciele tej rodziny znikają ze źródeł opolskich.

274. Stanisław

Bliżej nieznany kuchmistrz Bolka IV, świadek na dyplomie tego księcia z 6 lutego 1429 roku[1971].

275. Stanisław z Żędowic

Był prawdopodobnie włodarzem w Żędowicach (*Zandowicz*, 18,5 km na północny wschód od Strzelec Opolskich). W 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem do Prus na wojnę[1972].

1963 APWr. Rep. 107, nr 73.

1964 CDS VI, nr 119 [regest].

1965 APWr. Rep. 107, nr 86, 95; APWr. Rep. 4f, nr 13; CDS VI, nr 135a [regest].

1966 CDS VI, nr 73 [regest].

1967 Na dokumencie z 9 maja 1418 roku Konrad jest określony jako brat Ludwika Stangego. Po ewentualnej bezpotomnej śmierci Ludwika jego brat miał przejąć wieś Laskowice, zob. CDS VI, nr 149 [regest]. Zadaniem D. Veldtrupa obaj byli braćmi wspomnianego wcześniej Henryka Stangego, zob. Idem: *Prosopographische Studien*..., s. 408.

1968 CDS VI, nr 115 [regest].

1969 APWr. Rep. 107, nr 81.

1970 CDS VI, nr 149 [regest].

1971 APWr. Rep. 72, nr 7.

1972 OBA 2111, s. 12.

276. Staniszczewscy, (z) Staniszcza

Z strzeleckiej wsi Staniszcz (*Staniscz*, dzisiejsze Staniszcze Wielkie, 16,5 km na północ od Strzelec Opolskich) pochodził Fryderyk. Pierwszy raz pojawił się na dokumencie Bolesława I z 11 listopada 1308 roku[1973]. Później potwierdził jeszcze tylko dwa dokumenty dla tego księcia: z 1 września 1310 roku oraz 29 września 1312 roku[1974]. Ostatni raz pojawił się na dyplomie księcia opolskiego z 6 lipca 1327 roku przy okazji nadania Opolu prawa średzkiego[1975]. Najpewniej jego synem był Janusz, który 29 września 1354 roku był świadkiem na dokumencie księcia Alberta, gdzie został zapisany jako *Stanikonis*[1976]. Najprawdopodobniej ich potomkiem był Grzegorz, który w 1414 roku udał się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę do Prus[1977].

277. Stefan Aleksander z Sośnicowic

Był synem bliżej nieznanego Mikołaja[1978]. Studiował w Pradze[1979], gdzie uzyskał tytuł magistra medycyny[1980]. W 1422 roku został odnotowany jako kanonik w Raciborzu oraz altarysta kozielski[1981]. W tym czasie znalazł się w otoczeniu Bernarda niemodlińskiego, dla którego potwierdził dokumenty z 5 października 1423 roku, 19 maja oraz 9 grudnia 1424 roku[1982]. W 1424 roku był już kanonikiem w Głogowie, a następnie w Kielcach. W tym samym roku został scholastykiem głogóweckim, a od 1425 roku był prepozytem w Raciborzu[1983]. Kanonię

1973 CDS XVI, nr 3017. Nazwisko zostało zniekształcone, tak samo jak niektóre inne nazwy. Dokument znany jest tylko z XVII-wiecznego odpisu.

1974 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

1975 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą].

1976 CDS VI, nr 22 [regest].

1977 OBA 2111, s. 12.

1978 AS II, nr 1157; E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 98—99.

1979 *Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. P. 1. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*. T. 1, Pragae 1830, s. 425—426.

1980 BP. T. 4, nr 1498, 1504. Na pierwszym dokumencie został nazwany szlachcicem.

1981 E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 98—99.

1982 APWr. Rep. 115, nr 2,3, Rep. 107, nr 118.

1983 AS II, nr 1359, 1361, 1386, 1387, 1581; E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 98—99.

głogowską opuścił najpóźniej w 1425 roku[1984]. Na dokumencie księcia Bernarda z 6 czerwca 1427 roku znalazł się na czele listy świadków jako mistrz Stefan Aleksander, pleban raciborski[1985]. W 1435 roku otrzymał na własność Sośnicowice wraz ze wsią Łany[1986], co oznacza, że wcześniej prawdopodobnie był tylko właścicielem sołectwa. W 1439 roku wraz z sędzią opolskim Adamem z Warłowa oraz Mikołajem i Piotrem z Lubszy dokonał podziału majątku między Mikołajem z Półwsi i jego siostrą Nelą, co miało miejsce po śmierci ich ojca[1987]. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć, która przedstawiała zwróconą w prawo krzywaśń pastorału z zaćwieczonym na niej od czoła krzyżykiem[1988]. Później zniknął ze źródeł, Sośnicowice natomiast trafiły do innego właściciela[1989].

278. Stoszowie

Przybyli z księstwa legnicko-brzeskiego bądź oleśnickiego i pieczętowali się herbem, który w Polsce zwano Łękna[1990]. W 1381 roku Ramfold wraz z Jaśkiem Czelmem doradzali księciu Henrykowi niemodlińskiemu jako arbitrowi w sporze pomiędzy księciem ziębickim a klasztorem henrykowskim[1991]. W otoczeniu Władysława II znajdowali się Ramfold Stosz, późniejszy starosta opolski z ramienia Jana Kropidły, i Ramfold Stosz, starosta złotoryjski[1992]. W okręgu niemodlińskim Stoszowie byli właścicielami Tworaczkowa (*Tworoczkow*, zaginiona wieś leżąca pod Niemodlinem)[1993]. 6 marca 1380 roku Michał Stosz potwierdził dokument

1984 AS II, nr 1568; H. Gerlic: *Kapituła głogowska...*, s. 293.

1985 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1.

1986 A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 146; J. Chrząszcz: *Zur älteren Geschichte der Stadt Kieferstädtel.* „Oberschlesische Heimat" 1905. Bd. 1, s. 67. Informacja pochodzi z zaginionej księgi przywilejów Lorenza, do której miał dostęp Augustin Weltzel.

1987 AAWr., sygn. M49, KK41.

1988 Herb podobny do pierwotnego herbu Śreniawa, zob. J. Szymański: *Herbarz...*, s. 271—272.

1989 CDS VI, nr 265 [regest]; J. Chrząszcz: *Zur älteren Geschichte...*, s. 67—68.

1990 Siebmacher, s. 57; J. Szymański: *Herbarz...*, s. 185—186. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 783—786 (pieczęcie nr 790—794).

1991 APWr. Rep. 84, nr 129.

1992 CDS VI, nr 72 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 328—330. Jeden z nich potwierdził dokument Jana Kropidły i Bolka IV z 22 lipca 1386 roku, zob. W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195.

1993 Tak wynika z treści dokumentu, zatem twierdzenie H.J. von Witzendorffa-Rehdigera, że chodzi o Tworków niedaleko Raciborza, jest błędne, zob. Idem: *Die Tschammer und die Stosch...*, s. 25. Na temat lokalizacji Tworaczkowa, zob. I. Panic: *Historia osadnictwa w księstwie opolskim we wczesnym średniowieczu.* Katowice 1992, s. 60.

Bolka IV[1994]. W 1384 roku Michał Stosz z Folwarku (*Vorverk*, 7,5 km na południe od Opola) sprzedał 5,5 łana folwarku w Boguszycach za 55 grzywien Imbramowi Łęckiemu[1995]. W 1397 roku pośród rycerzy niemodlińskich zostali wymienieni Michał i Henryk Stoszowie[1996]. Synem jednego z nich był zapewne związany z księciem Bernardem Jan Stosz. Pierwszy raz na dokumencie księcia niemodlińskiego pojawił się on wśród świadków 24 grudnia 1407 roku[1997]. Był także świadkiem kolejnych dokumentów tego Piasta z lat 1409—1414[1998]. Następnie udał się ze swoim księciem do Prus na wojnę z Krzyżakami[1999]. Jan Stosz z Tworaczkowa 16 marca 1439 roku zapisał swej żonie Katarzynie z Laskowic dobra w Tworaczkowie, na co zezwoliła jego matka Małgorzata oraz jego siostry Fema i Golka. Przedstawicielami Katarzyny byli jej ojciec Zygmunt oraz jej bracia Jasiek i Dzierżek[2000]. W 1446 roku Jerzy Stosz z Branic i Jan Stosz z Ligoty (zapewne tożsamy z Janem Stoszem z Tworaczkowa) byli wraz z nieznanym z imienia Friedlandzkim, Henrykiem Kórnicą i Adamem Besem z Kolna opiekunami Machny, małżonki Imbrama z Łąki, który zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim[2001]. Małżonka Imbrama pochodziła prawdopodobnie z rodu Stoszów, za czym zdaje się przemawiać fakt, że wśród opiekunów Machny na pierwszych miejscach wymieniono dwóch przedstawicieli tej właśnie familii.

Innym przedstawicielem tego rodu był Jerzy Stosz z Albrechcic (dzisiejsze Město Albrechtice w Czechach), syn Hynczika (Henryka) i Małgorzaty[2002]. W 1430 roku Jerzy wraz z Mikołajem Besem był rozjemcą w sporze Jana Nawoja z Bernardem niemodlińskim. W dokumencie wystawionym w Albrechcicach Jerzy i Mikołaj stwierdzili, że Piast opolski obiecał w Budzie Janowi za jego służbę 30 grzywien i tę sumę książę miał zapłacić[2003]. Później Jerzy związał się z Bol-

1994 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380.

1995 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

1996 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20.

1997 APWr. Rep. 4f, nr 68.

1998 APWr. Rep. 4f, nr 66; CDS VI; nr 116, 117 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 67; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2. Nie mógł być zatem tożsamy z Hansem Stoszem, zaciężnym krzyżackim, gdyż w okresie służby jego imiennik, właściciel Tworaczkowa, przebywał na Śląsku. Biogram zaciężnego Hansa, zob. *Das Soldbuch*..., Bd. 2, s. 316.

1999 OBA 2111, s. 11.

2000 CDS VI, nr 201 [regest]. J. Horwat błędnie podał, że mężem Małgorzaty był Zygmunt Stosz, zob. Idem: *Księstwo opolskie*..., s. 417.

2001 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 49.

2002 Ibidem, s. 25; P. Stanko: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech*..., s. 78—79. Ojciec wymieniony na dokumencie z 2 lutego 1434 roku, zob. CDS VI, nr 188 [regest].

2003 Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 279—279v, nr 230. CDS VI, nr 180 [niedokładny regest]; P. Stanko: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech*..., s. 79.

kiem V, dla którego potwierdził dokument z 31 grudnia 1441 roku[2004], a także był świadkiem dokumentu tego Piasta sporządzonego po ślubie z Jadwigą z Besów[2005]. Z woli Bolka najeżdżał na okoliczne ziemie, które później często przejmował jego zleceniodawca. W 1445 roku napadł wraz z innymi rozbójnikami na Głuchołazy oraz Grodków. Za ten czyn został ekskomunikowany. Jerzy Stosz oddał ostatecznie Głuchołazy kapitule wrocławskiej za 1600 florenów, z czego większość z tej kwoty pożyczył Bolko V, który w zamian otrzymał jako zastaw Głuchołazy[2006]. W 1453 roku Jerzy Stosz najeżdżał dobra biskupa wrocławskiego, a rozjemcą w tym sporze byli książę głogówecki i Konrad oleśnicko-kozielski[2007]. Walki Stosza z biskupem Piotrem Nowakiem ustały dopiero po wyjeździe tego pierwszego jako zaciężnego Związku Pruskiego na wojnę w 1454 roku[2008]. W następnym roku Jerzy podpisał ugodę z miastem Wrocławiem[2009]. Zachował się również list Jerzego z tego roku, w którym informował miasto Wrocław o zajęciu przez Mikołaja Sweborowskiego polskiego zamku w Kępnie[2010]. Natomiast 17 października 1457 w Magnuszowicach Jerzy Stosz z Albrechcic, Wincenty Dreske i kilku ich kompanów zawarli na cztery tygodnie pokój z księżną Jadwigą legnicko-oławską[2011]. Został on przedłużony 9 listopada o kolejne cztery tygodnie[2012]. Pod koniec życia Bolka V Jerzy z Alberchcic podjął się mediacji między Piastem opolskim a księciem opawskim, który chciał odebrać zastawiony wcześniej okręg

2004 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

2005 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338. Innym świadkiem tego dokumentu był Jan Stosz z Ligoty.

2006 Rosicz, s. 58; CDS X, s. 19; N. Pol: *Jahrbücher der Stadt Breslau*. Bd. 1. Breslau 1813, s. 197; LuBS. Bd. 2, s. 268—269 = *Wykaz regestów dokumentów archium archidiecezjalnego...*, nr 902 [regest]; J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 3, s. 83—86. Na temat rozbójniczej działalności Jerzego pisał Jakub Mamula, zob. Idem: *Jiřík Stoš z Albrechtic — opovědník nebo zemský škůdce? Příspěvek k diskuzi o porušování zemského míru v pozdním středověku*. „Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis" 2008. Sv. 1, s. 71—85 (o zajęciu Głuchołazów, zob. s. 77—78).

2007 *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1089.

2008 Pod koniec stycznia 1454 roku biskup musiał opłacić najemników, którzy zapewne walczyli ze Stoszem, zob. *Regesty dokumentów kolegium wikariuszów wrocławskich*. Wyd. W. Urban. „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego" 1970. T. 2, s. 322, nr 383. O udziale Jerzego Stosza w wojnie trzynastoletniej, zob. P. Stanko: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech...*, s. 81. Na temat samej wojny, zob. M. Biskup: *Trzynastoletnia wojna...*, passim.

2009 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 27 IV 1455. Jerzy Stosz zawarł ugodę z miastem Wrocławiem za pośrednictwem pasowanego rycerza Karola z *Wlassyn* oraz Hansa z *Warnsdorff*, Hansa z Roternburga, Mikołaja Kotulińskiego oraz Mikołaja Gerisdorfu, zwanego *Kunigshayn*.

2010 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 21 XII 1455. Na dokumencie odcisnięta pieczęć Jerzego.

2011 APWr. Rep. 3, nr 204 = Katalog, t. 9, nr 510 [regest].

2012 APWr. Rep. 3, nr 206 = Katalog, t. 9, nr 513 [regest].

Edelstein[2013]. Jerzy Stosz ostatni raz na dokumencie księcia głogóweckiego pojawił się 23 lutego 1459 roku[2014].

279. Struchowie

Rodzina mająca majątek najprawdopodobniej w księstwie niemodlińskim. Dzierżek Struch był świadkiem dokumentu wystawionego przez Bolka niemodlińskiego z 15 października 1357 roku[2015]. Następnie znalazł się na liście świadków dokumentu tego księcia dotyczącego sprzedaży Magnuszowiczek Gierkowi wystawionego 23 listopada 1361 roku[2016]. Jego synem był zapewne Jan Strucht, świadek dokumentu Henryka niemodlińskiego wystawionego 25 września 1376 roku[2017].

280. Strzałowie (Strzelowie)

W XV wieku dzielili się na kilka linii, lecz używali jednego herbu, który przedstawiał w srebrnym polu czerwony słup[2018]. Pierwszym pewnym przedstawicielem rodziny Strzała był Sobek[2019]. Pojawił się na dokumencie księcia Mieszka z sierpnia 1297 roku[2020]. 10 kwietnia 1311 roku sprzedał swoją wieś Niwy (*Nebo*, 5 km na południowy wschód od Skorogoszczy) za 150 grzywien krewnemu Kunczemu, zwanemu Zenk[2021]. Po śmierci Bolesława I związał się z jego młodszym synem Bolesławem II, dla którego potwierdził dokument z 31 czerwca 1319 roku[2022]. Po ponad czterdziestu latach na dworze księcia cieszyńskiego pojawia się pasowany rycerz Sobek, który mógł być tożsamy z Sobkiem z przełomu XIII i XIV wieku

2013 CDS VI, nr 299 [regest].
2014 CDS VI, nr 242 [regest].
2015 APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest].
2016 CDS VI, nr 29 [regest].
2017 CDS VI, nr 56 [regest].
2018 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1199—1206; J. Szymański: *Herbarz*..., s. 262.
2019 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 52. Czasem rodzinę Strzałów łączy się z braćmi Sebastianem i Grzegorzem, którzy w XIII wieku byli właścicielami Leśnicy, Mionowa i Wierzchu, czyli miejscowości należących w XV wieku do Strzałów, zob. SUB. Bd. 1, nr 165; R. Sękowski: *Strzelowie z Mionowa i Wierzchu — ich dzieje i działalność na Rusi Czerwonej*. „Ziemia Prudnicka" 2004, s. 169. Ich biogram, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 32.
2020 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo*..., Cz. 2, s. 52.
2021 CDS XVI, nr 3196; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 331.
2022 APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest].

(mógł mieć wówczas ponad 80 lat) bądź też była to inna osoba. W 1365 roku Przemysław cieszyński przesłał do papieża suplikę, w której między innymi Sobek, zwany Strzała, prosił o rozgrzeszenie[2023]. Bliskim krewnym Sobka (możliwe, że bratem) był Mikołaj Strzała, który znalazł się wśród świadków na dokumencie z 10 kwietnia 1311 roku[2024]. W następnym roku potwierdził kolejny dokument księcia opolskiego, dotyczący przekazania przez Bolesława I 30 łanów rycerzowi Albertowi Barchowi[2025].

Innymi przedstawicielami tej rodziny, którzy pojawili się na początku XIV wieku, byli kasztelan siewierski, a później bytomski, Stefan Strzała[2026], Mikołaj Strzała z Otmętu (zapewne tożsamy ze wcześniej wspomnianym Mikołajem)[2027], Fryczko Strzała zmarły przed 25 marca 1325 roku[2028] oraz Dominik Strzała, świadek dokumentu księcia raciborskiego wystawionego 3 maja 1326 roku[2029]. Synem Mikołaja był najpewniej Strzała Młodszy z Otmętu (*Othnyth*, obecnie część Krapkowic)[2030]. W 1320 roku pojawił się Piotr Strzała[2031]. Był on później właścicielem Rokicia (*Rokicz*, obecnie część Raszowej, 11 km na północ od Kędzierzyna-Koźla)[2032]. Wdowa po nim o imieniu Izolda wraz z synami Fredkiem (Fryderykiem) oraz Paszkiem i za wiedzą pozostałych jej synów i córek sprzedała 3 lutego 1337 roku wieś i dobra Ligota, które znajdowały się w okręgu raciborskim, dominikankom za 60 grzywien[2033]. Wspomniany Fryderyk jeszcze dwukrotnie pojawił się na górnośląskich dokumentach[2034]. W 1336 roku na dokumencie księcia opolskiego odnotowany został Niczek Strzała[2035]. 23 lutego 1340 roku książę kozielski zastawił rycerzowi Strzale Starszemu z Otmętu za 20 grzywien prawa książęce

2023 MV. T. 3, nr 532.

2024 CDS XVI, nr 3196.

2025 CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVI, nr 3247 [regest].

2026 CDS II, s. 26—27, nr 30; CDS XVI, nr 2916, 3213.

2027 CDS II, s. 127—128, nr 19; CDS XVIII, nr 3624.

2028 Tego dnia wdowa po Fryczku Strzale na Gąsiorowicach przyznała, że była dłużna klasztorowi jemielnickiemu 10,5 grzywny oraz że zakonnicy mogą używać do czasu spłaty długu barci w dobrach gąsiorowickich, które wcześniej zastawiła jej matka, zob. A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 16 = Schirnding. Bd. 4, nr 3104 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja].

2029 M.L. Wójcki: *Niedrukowany dokument Leszka, księcia raciborskiego, z datą 3 maja 1326 roku*. W: *Scriptura, diploma, sigillum. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu*. Red. J. Zdrenka, J. Karczewska. Zielona Góra 2009, s. 113—123.

2030 CDS XVIII, nr 4472.

2031 M.L. Wójcik: *Niedrukowany dokument Władysława*..., s. 61—70; CDS XVI, nr 3492; A. Weltzel: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung*..., s. 61 (tu korekta daty rocznej).

2032 CDS XVIII, nr 4330.

2033 CDS XXIX, nr 5824.

2034 CDS XXX, nr 6426; CDS II, s. 154, nr 46; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 331—332.

2035 CDS XXIX, nr 5628.

we wsi Mechnica (*Mechnicz*, 14 km na północny zachód od Kędzierzyna-Koźla) oraz w dobrach dziedzicznych Poborszów (*Poborsyschow*, 12 km na północny zachód od Kędzierzyna-Koźla) leżących w okręgu kozielskim[2036]. Dziesięć lat później Mikołaj Strzała z Mechnicy poświadczył dokument Bolka opolskiego[2037]. W źródle nie podano, że Mikołaj Strzała z Mechnicy był rycerzem pasowanym, co sugeruje, że był on tożsamy ze Strzałą Młodszym z Otmętu. W 1356 roku pojawił się inny przedstawiciel tej rodziny, Strzała ze Sławięcic, który był jednym z sędziów z ramienia księcia cieszyńskiego w jego sporze z księciem oleśnickim w sprawie granicy między Bytomiem a Pyskowicami[2038]. W 1388 roku Mikołaj Strzała z Zawady i Rostropy (dzisiejsza Ostropa, część Gliwic, natomiast Zawada to prawdopodobnie wieś leżąca 20 km na północny wschód od Gliwic) — najpewniej potomek Sobka Strzały — zapisał 200 grzywien na wsiach Zawada i Rostropa oraz 100 grzywien na sołectwie w Racławicach (16 km na południowy wschód od Olkusza) jako wiano swojej małżonce Dorocie z Kurozwęckich[2039]. Posiadał także pół łana we wsi Czyżowa (pod miastem Kazimierz, obecnie część Krakowa), które w następnym roku odstąpił bliżej nieznanemu Frankowi i jego żonie Katarzynie[2040]. Zmarł przed 24 października 1392 roku, gdyż wówczas Dorota była nazywana wdową po Mikołaju[2041]. Najpewniej ich synem był Strzała, który w 1400 roku został odnotowany jako Strzała z Krakowa[2042]. Córką któregoś Mikołaja Strzały była Agnieszka, która w 1374 roku została odnotowana jako żona rycerza świdnickiego Henryka Borschnitza[2043].

Strzałowie w ciągu XIV wieku podzielili się na różne linie.

280.1. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła

W okręgu głogóweckim znajdowały się dobra Strzałów z Wierzchu (*Mellawan* lub *Theutonicali Milwanno*, 6 km na zachód od Głogówka), Mionowa (*Polonicali Milwanno*, koło Wierzchu), Grzędzina (14,5 km na północny zachód od Raciborza), Dziełowa (15,5 km na północny zachód od Raciborza) i Chechła (*Kachel*,

2036 Sommerberg I, s. 971 = CDS XXX, nr 6411 = NKKO, s. 167, nr 157 [regest].

2037 RŚ. T. 2, nr 302.

2038 CDS VI, nr 26 [regest].

2039 SPPP. T. 8, nr 4649 = SPPP. T. 1, s. 234, nr 62 [regest].

2040 *Księgi radzieckie kazimierskie 1369—1381 i 1385—1402. Acta consularia Casimiriensia 1369—1381 et 1385—1402*. Wyd. A. Chmiel. Kraków 1932, s. 267; SHGKR Cz. 1, s. 488.

2041 *Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim*. Wyd. A. Kłodziński. „Archiwum Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności" T. 10. Kraków 1936, nr 124, 140, 149.

2042 SPPP. T. 8, nr 10851.

2043 *Landbuch księstwa świdnickiego i jaworskiego*. Wyd. T. Jurek. T. 1. Poznań 2004, nr 868.

15,5 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich). W 1365 roku Mikołaj Strzała z Grzędzina znalazł się jako świadek na dwóch dokumentach wystawionych w Wielkopolsce (dokument braci Ostenów z 22 lipca oraz dokument króla Kazimierza z 12 września)[2044]. Na dokumencie sędziego niemodlińskiego z 25 stycznia 1369 roku na liście świadków pojawili się Stefan Strzała oraz dwóch Miczków Strzałów[2045]. Byli oni także świadkami wystawienia dokumentu przez Wacława niemodlińskiego z 12 lutego 1369 roku potwierdzającego tę samą czynność prawną znaną z dokumentu sędziego[2046]. Stefan potwierdził także dokument Wojtka ze Smolnej wystawiony 20 lipca 1368 roku[2047]. Wspomniany Stefan Strzała był niewątpliwie właścicielem dóbr w okręgu głogóweckim (ówczesne księstwo niemodlińskie). Miał syna o tym samym imieniu, dlatego w późniejszych dokumentach był określany jako Stefan (Steflik) Starszy. Razem poświadczyli dwa dokumenty księcia Władysława[2048]. Stefan Strzała z Mionowa, syn Stefana Starszego, należał do otoczenia Władysława Opolczyka. Był z jego ramienia starostą głogóweckim (1387—1388)[2049]. Jego synem był najprawdopodobniej Wincenty Strzała z Mionowa, świadek na dokumencie Bolka IV z 5 czerwca 1391 roku.

Bratem Stefana był zapewne Mikołaj Strzała z Grzędzina i Bąkowca. Był on najpewniej tożsamy z wcześniej wymienionym w dokumentach niemodlińskich Miczkiem Strzałą. Jego żoną była córka Zbigniewa z Wielgomłynów herbu Zadora[2050]. W 1399 roku otwierał listę rycerzy głogóweckich, którzy poręczyli ugodę między książętami opolskimi[2051]. Mikołaj sprzedał 6 grzywien czynszów za 60 grzywien z wójtostwa w Grzędzinie i wsi Dziełowa kanonikom Pawłowi

2044 KDW III, nr 1545, 1550.

2045 APWr. Rep. 4f, nr 29c.

2046 APWr. Rep. 4f, nr 29d.

2047 NKKO, s. 132, nr 21 [regest]. Data podana na s. 184.

2048 CDS VI, nr 73 [regest]; ZDP. T. 1, nr 28.

2049 Szczegółowo, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 332—334. Był także świadkiem pominiętego przez tego historyka dokumentu Władysława Opolczyka z 29 grudnia 1389 roku, zob. L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67.

2050 O pokrewieństwie Stefana z Mikołajem świadczy fakt, iż kolejne pokolenie w 1421 roku posiadało dobra zarówno w okręgu głogóweckim, jak i w Grzędzinie, zob. niżej. Stefan z Mionowa wystąpił wraz z Mikołajem z Grzędzina na dokumencie Władysława Opolczyka z 1 marca 1387 roku, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334. Mikołaj zmarł najpóźniej w 1420 roku, zob. W. Urban: *Studia nad dziejami...*, s. 135—136. Małżeństwo z córką Zbigniewa tłumaczy późniejszą informację o pokrewieństwie rodziny z Brzezia ze Strzałami, co błędnie jest odbierane przez starszą literaturę przedmiotu jako dowód pochodzenia Zadorów od Strzałów, zob. S. Cynarski: *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*. Warszawa—Kraków 1996, s. 25—26, 44.

2051 CDS VI, nr 85 [regest]; W. Dziewulski: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1973. R. 28, s. 335; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 41.

i Piotrowi z Koźla[2052]. Dziećmi wspomnianego Mikołaja, które później toczyły spór ze wspomnianymi kanonikami, byli Mikołaj, pleban w Wierzchu, Przecław, Marek i Jan, dziedzice Wierzchu, Grzędzina wraz z wójtostwem i Dziełowa[2053]. Mikołaj, późniejszy pleban, studiował w Krakowie, a następnie został kanonikiem głogóweckim[2054]. Poza probostwem w Wierzchu posiadał także drugie w Oleśnicy oraz był prokuratorem księcia oleśnickiego w Rzymie[2055]. Przecław był natomiast świadkiem na dokumencie księżnej Ofki w 1418 roku[2056]. Potem znalazł się w otoczeniu Bolka V, dla którego poświadczył dokumenty z 20 sierpnia 1430 roku oraz z 21 stycznia i 2 marca 1431 roku[2057]. Któryś ze wspomnianych wcześniej braci potwierdził także dokument Bernarda z 14 stycznia 1419 roku[2058].

Prawdopodobnie bratem Stefana Starszego był Szczepan Strzała. O ich bardzo bliskim pokrewieństwie świadczy posiadanie przez prawdopodobnego syna Szczepana dóbr w okręgu głogóweckim, a także pojawianie się Szczepana na dokumentach dotyczących tego okręgu. W 1379 roku wraz z innymi rycerzami potwierdził dokument, na mocy którego książę niemodliński ufundował kolegiatę w Głogówku[2059]. W 1380 roku rycerz pasowany Szczepan kupił od Wichny z Chechła, za wiedzą i pozwoleniem Miczka Strzały (męża?), jej wieś dziedziczną Chechło za 140 grzywien, co potwierdził Bolko III 6 marca 1380 roku[2060]. Być może Miczek — tożsamy zapewne z drugim Miczkiem z dokumentów wystawionych w 1369 roku — był synem Szczepana. 18 kwietnia 1383 roku Szczepan był

2052 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 922, 923. Pieczęć Mikołaja omówił M.L. Wójcik, zob. Idem: *Pieczęcie...*, s. 786—787 (pieczęć nr 795).

2053 Ibidem, nr 1126. Mikołaj, syn Mikołaja Strzały z Grzędzina, w 1404 roku rozpoczął studia w Krakowie, zob. *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 55.

2054 *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 55. A. Weltzel: *Das Kollegiatstift zum heiligen Bartolomäus...*, s. 179; G. Bauch: *Schlesien und die Universität Krakau im XV. und XVI. Jahrhundert*. ZFGS 1896. Bd. 30, s. 107; E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 99—100.

2055 AS II, nr 1908, 1909 = RG. Bd. 4 nr 11839.

2056 CDS VI, nr 149 [regest].

2057 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42; APWr. Rep. 12, nr 36; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60.

2058 CDS VI, nr 151 (jako Strzała z Grzędzina).

2059 CDS XXIII, s. 139—140, nr 1. Był on wówczas rycerzem pasowanym, a więc nie mógł być tożsamy ze Stefanem Starszym.

2060 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380. Jerzy Sperka uznaje, że *Tachel — Kachel*, z którego pisał się ten rycerz, to Kochcice, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334. Bardziej prawdopodobne jest, że to jednak zniekształcona nazwa Chechło (Tachel — Kachel — Chachel — Chechel). Wieś ta nie mogła być tożsama z Kochcicami, bo te leżały w okręgu lublinieckim podległym Władysławowi Opolczykowi, a dokument wystawił Bolko III, tytułując się księciem strzeleckim. Miejscowość, której dotyczył dokument, musiała zatem znajdować się w okręgu strzeleckim. Wiadomo, że w południowej części wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 278—279.

jednym z ludzi Jana Kropidły, który miał ustalić wartość ziemi sośnicowickiej[2061]. W tym samym roku potwierdził podział ziem niemodlińskich pomiędzy Władysława Opolczyka i jego bratanków[2062]. Dla Jana Kropidły i Bolka IV potwierdził dokument z 22 lipca 1386 roku[2063]. Na dokumencie z 19 lutego 1388 roku był starostą niemodlińskim, a rok później — starostą strzeleckim[2064]. Na dokumencie Władysława Opolczyka z 26 października 1393 roku listę świadków otworzył pan Szczepan Strzała z Chechła jako człowiek Jana Kropidły[2065], podobnie na dokumencie z 23 stycznia 1399 roku[2066]. W 1385 roku kupił od Dzierżka z Przystajni wieś Łaziska leżącą w okręgu wieluńskim[2067]. 13 stycznia 1398 roku rycerz Szczepan Strzała z Chechła wraz z małżonką zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość odprawienia mszy w kościele krapkowickim, mimo nałożonego interdyktu[2068]. Na liście świadków na dokumencie Jana Kropidły sporządzonym w Niemodlinie pojawił się 11 listopada 1401 roku i został wówczas określony jako pan oraz wymieniony na pierwszym miejscu[2069]. Na dokumentach wystawionych 24 grudnia 1407 roku, 25 marca 1408 roku oraz 2 lipca 1409 roku również znalazł się na pierwszym miejscu na liście świadków[2070]. Był także właścicielem Pławniowic. 5 września 1409 roku zapisał 4 grzywny groszy miary polskiej czynszu z Pławniowic franciszkanom opolskim. Z dokumentu wynika, iż Pławniowice zostały niewiele wcześniej zakupione od synów Marka[2071]. Synem Szczepana był Steflik Strzała[2072]. Młody Steflik był też świadkiem dokumentu wystawionego przez Władysława Opolczyka

2061 CDS VI, nr 63. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334.

2062 CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]. Znalazł się także jako świadek na kolejnym dokumencie księcia Władysława wystawionym następnego dnia, zob. CDS VI, nr 66 [regest].

2063 W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195.

2064 APWr. 4f, nr 74; APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874. O tym, że chodzi o Szczepana Strzałę, a nie innego przedstawiciela tego rodu, świadczy to, że został nazwany panem.

2065 CDS VI, nr 80 [regest].

2066 CDS VI, nr 84 [regest].

2067 ZDM. Cz. 4, nr 1070. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 333.

2068 MV. T. 5, nr 1249.

2069 CDS VI, nr 94 [regest].

2070 APWr. Rep. 4f, nr 66 (wraz z Miczkiem Strzałą), 68; Schirnding. Bd. 4, 2519c.

2071 APWr. Rep. 108, nr 8 = D 384, s. 25—27= J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 886—887. Franciszkanie mieli odprawiać anniwersarz i dwie msze w tygodniu w intencji darczyńcy. Czynsz mógł zostać wykupiony za 40 grzywien, które miały być zdeponowane w ratuszu opolskim. Za procent z tej sumy rajcy mieli kupować zakonnikom beczkę śledzi w Adwent oraz na Wielki Post.

2072 CDS XXXIII, s. 142, nr 5. W dokumencie zostali zapisani jako: *Stephko Stral, Ritter, Bohliko sein Sohn.* Określenie pierwszego z nich rycerzem pasowanym oznacza, że świadkiem był Szczepan. Imię jego syna zapewne zniekształcono z Stefliko na Bohliko.

3 marca 1390 roku[2073]. Był on zapewne tożsamy z występującym później w dokumentach Szczepanem Młodszym z Chechła, Grzędzina i Mionowa. Szczepan Młodszy należał początkowo do ludzi księcia Bernarda. W 1414 roku Szczepan Strzała z Grzędzina wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus[2074]. Później należał do otoczenia Bolka głogóweckiego. W 1426 roku poręczył za młodego księcia pożyczkę w wysokości 124 grzywien u Żydów Moszego i Dawida[2075]. Pierwszy raz jako świadek pojawił się na jego dokumencie 20 sierpnia 1430 roku[2076]. Następnie potwierdzał dokumenty tego księcia z lat 1431—1434[2077]. Był także obecny przy przekazywaniu części Głogówka, Krapkowic, Chrzelic i Prudnika przez Bernarda Bolkowi V[2078]. Później jego syn o tym samym imieniu przeniósł się do księstwa opawskiego, gdzie zakupił Trzebowice i Lukawce[2079]. Jego żoną była Anna, siostra Piotra Byckila, która 15 kwietnia 1466 roku zapisała swój dom w Głogówku tamtejszej kolegiacie[2080]. Nieznany z imienia Strzała z Chechła (prawdopodobnie syn Szczepana Młodszego) kupił 25 lipca 1455 roku od dziedzicznego wójta Koźla Mikołaja Latczyny jego dobra Rokicie i Wilczą Łąkę w okręgu sławięcickim za 22 grzywny[2081].

Ich krewnym był też Piotr Strzała, który wraz z żoną Anną 30 kwietnia 1416 roku sprzedał Eliaszowi Wolframowi Zeyduszowi, kustoszowi kolegiaty głogóweckiej, 2 grzywny czynszu ze swoich dóbr w Mionowie, Wierzchu i Jarczowicach (*Jerczewicz*, obecnie część wsi Ściborowice, 9,5 km na północny wschód od Głogówka)[2082]. Ten Piotr był zapewne tożsamy z Piotrem Strzałą z Grzędzina, który w 1424 roku kupił za 300 grzywien półgroszy oraz konia wartego 60 grzywien folwark Gorzutkowice wraz z częścią wsi Sosnowice (Gorzutkowice to obecnie część wsi Sosnowice o nazwie Folwarczysko, same Sosnowice leżały natomiast na granicy księstwa oświęcimskiego i ziemi krakowskiej)[2083]. Zainteresowanie terenami w okolicy Sosnowic wskazuje, że to o tym rycerzu wspominał Bartosz Paprocki w *Herbach rycerstwa polskiego*. W 1419 roku przybył

2073 APWr. Rep. 102, nr 94.

2074 OBA 2111, s. 13.

2075 *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

2076 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42.

2077 APWr. Rep. 12, nr 36; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]; CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

2078 CDS VI, nr 194 [regest].

2079 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1201.

2080 CDS XXXIII, s. 154, nr 7; E. Wółkiewicz: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 99—100.

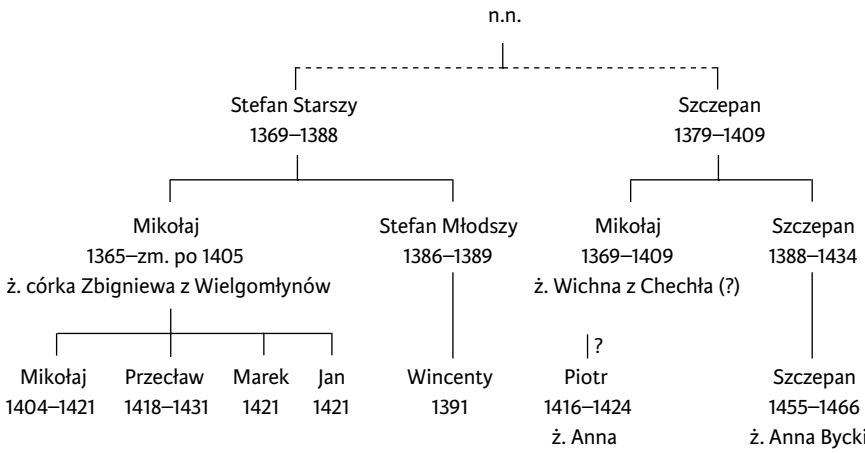
2081 CDS II, s. 98, nr 30.

2082 APWr. Rep. 102, nr 482. Świadek na dyplomie Bernarda i Bolka IV z 1418 roku, zob. A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

2083 SHGKR, cz. 1, s. 806

on do Królestwa Polskiego, mając jakieś zatargi z księciem oleśnickim, o czym wspominał list z 1421 roku[2084].

Tablica 15. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła

Źródło: Opracowanie własne.

280.2. **Strzałowie z Zdzieszowic**

Strzałowie z Zdzieszowic (*Zdzessowicz*, 14 km na południowy wschód od Krapkowic) i Pawonkowa (*Pawonkau*, 8 km na zachód od Lublińca). Na dokumencie Jana Kropidły z 7 marca 1386 roku pojawił się wśród świadków Mikołaj z Zdzieszowic[2085]. W 1414 roku udał się on wraz z Bernardem niemodlińskim na wojnę z Krzyżakami[2086]. Później potwierdził dla tego księcia dokumenty z 23 sierpnia 1415 roku oraz 28 lipca 1416 roku[2087]. Ostatni raz pojawił się na dokumencie tego Piasta z 23 listopada 1444 roku[2088]. Jego bratem był nieznany z imienia Strzała z Czarnocin (*Czarnesen*, obok Leśnicy), który także w 1414 roku wyjechał na wyprawę wojenną do Prus[2089]. Synem Mikołaja był zapewne Jan z Pawonkowa i Zdzieszowic. W 1414 roku Jan wyruszył prawdopodobnie na wojnę głodową[2090].

2084 B. Paprocki: *Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane roku p. 1584*. Kraków 1858, s. 714—716.

2085 CDS VI, nr 72 [regest].

2086 OBA 2111, s. 11.

2087 CDS VI, nr 137 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

2088 CDS VI, nr 217 [regest].

2089 OBA 2111, s. 11.

2090 OBA 2111, s. 18. Zapisany jako Janek Strol.

Następnie pojawił się na dokumencie wystawionym przez Bernarda w Niemodlinie 19 czerwca 1421 roku. Był wówczas jeszcze młody, o czym świadczy wymienienie go na końcu listy świadków[2091]. Następnie potwierdził dwa dokumenty tego księcia sporządzone w Strzelcach 7 i 10 listopada 1423 roku. Także wówczas został zapisany pod koniec listy świadków[2092]. W następnym roku był wraz z księciem we Wrocławiu, gdzie był świadkiem wystawienia dokumentu przez tego Piasta[2093]. Kolejne źródła odnotowują go wraz z księciem w Strzelcach 25 stycznia oraz 4 grudnia 1425 roku[2094]. 15 marca tego roku potwierdził dokument Bernarda spisany w Opolu[2095]. 3 maja 1434 roku zakupił od Zyguny, córki Jana, włodarza Dobrodzienia, wieś Jeżową (*Jezowa*, 13,5 km na północ od Lublińca) w okręgu lublinieckim za 70 grzywien groszy polskiej miary[2096]. 23 czerwca 1434 roku znalazł się na liście świadków ponownego potwierdzenia przez księcia Bernarda praw Jana Jaryszowskiego do Kotórza Małego[2097]. Był jednym z rycerzy potwierdzających przekazanie przez księcia niemodlińskiego połowy Głogówka, Krapkowic, Chrzelic i Prudnika Bolkowi V. Wówczas znajdował się już w środku listy świadków[2098]. Był również świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego z 1439 roku[2099]. Także potwierdził przekazanie kolejnych okręgów należących do Bernarda księciu głogóweckiemu, co miało miejsce 6 maja 1450 roku W tym czasie pozycja Jana wśród rycerstwa opolskiego była już znacznie wyższa, co było widoczne w umiejscowieniu go na drugim miejscu wśród świadków oraz określeniem go „zaufanym”[2100]. Następnie Jan przeszedł na służbę spadkobiercy Bernarda, Bolka V. Dla tego księcia potwierdził dokumenty z 21 i 29 czerwca, 25 lipca 1455 roku, 11 i 13 listopada 1456 roku[2101]. Zmarł zapewne niedługo po tej dacie. Jego córkami były Elżbieta, żona Bartosza Besa z Chrościny[2102], oraz Katarzyna zakonnica czarnowąska[2103], a synem Stefan Strzała, który ożenił się

2091 CDS VI, nr 165 [regest].
2092 CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35.
2093 APWr. Rep. 115, nr 3.
2094 CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42.
2095 APWr. Rep. 108, nr 11.
2096 CDS I, nr 112.
2097 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5.
2098 CDS VI, nr 194 [regest].
2099 Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.
2100 CDS VI, nr 226 [regest].
2101 CDS I, nr 127; CDS VI, nr 235 [regest]; CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17.
2102 CDS VI, nr 279 [regest].
2103 CDS I, nr 142.

z Elżbietą Łęcką[2104]. Synami Stefana byli Jan i Piotr z Pawonkowa[2105]. Pierwszy z nich sprzedał Pawonków za 500 czerwonych guldenów Janowi Herbolkenowi, co potwierdził Jan Dobry 10 października 1476 roku[2106].

280.3. **Strzałowie z Obrowca**

Kolejna linia Strzałów pochodziła z Obrowca (*Obrowicz*, 6 km na południowy wschód od Krapkowic)[2107]. Stefan Strzała z Obrowca poświadczył dokument Jana Kropidły z 10 października 1382 roku. Innym świadkiem był Miczek, zapewne jego syn[2108]. Na następnym dokumencie tego księcia z 19 lutego 1388 roku Stefan został nazwany starostą niemodlińskim[2109]. Synami Stefana byli zapewne wspomniany Miczek Strzała, który poświadczył także dokument Bernarda niemodlińskiego z 23 maja 1404 roku[2110], oraz Stefan, który w 1407 roku kupił od Piotra Brzozy ze Strzelec jego dobra we wsi Siedlec (*Sedlicz*, 16 km na zachód od Strzelec Opolskich) za 45 grzywien. Świadkiem na tym dokumencie był pasowany rycerz Stefan Strzała, zapewne ojciec nowego właściciela Siedlec[2111]. Stefan wraz z Miczkiem poświadczyli dokument Bernarda z 26 listopada 1410 roku[2112]. Na dokumencie wystawionym w Strzelcach 26 sierpnia 1411 roku Stefan został określony jako starosta, zapewne strzelecki, a świadkiem był także jego brat Miczek[2113]. Poświadczył też dokument tego Piasta z 12 stycznia 1413 roku[2114]. W następnym roku wyruszył z księciem na wojnę do Prus[2115]. Po powrocie na Śląsk prawdopodobnie utracił stanowisko na rzecz Piotra, wójta Krapkowic[2116]. W 1417 roku pełnił obok starostów opolskich funkcję sędziego. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć herbową (w polu tarczy słup)[2117]. Ostatni raz został odnotowany 14 stycznia 1419 roku[2118]. Mikołaj z Obrowca został natomiast

2104 APWr. Rep. 44, nr 11f.

2105 CDS I, nr 142; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 432.

2106 Odpis dokumentu znajduje się w Apar św. Mikołaja w Lublińcu. Teczka diplomata antiqa.

2107 1 km na południowy zachód od wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 377.

2108 APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

2109 APWr. Rep. 4f, nr 74.

2110 APO. Am Olesna, nr 1.

2111 APWr. Rep. 4f, nr 68.

2112 CDS VI, nr 117 [regest].

2113 APWr. Rep. 4f, nr 67.

2114 CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

2115 OBA 2111, s. 11.

2116 CDS VI, nr 134 [regest].

2117 APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 91. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 787 (pieczęć nr 796).

2118 CDS VI, nr 151 [regest].

wymieniony jeszcze w dokumencie Bolka V z 9 maja 1459 roku[2119]. Jego synem był zapewne Jan Chmielnik z Obrowca, którego potomkowie przyjęli przezwisko Chmielnik[2120].

280.4. **Strzałowie z Otmętu**

Następna linia Strzałów pochodziła z Otmętu (*Othmunt*, obecnie dzielnica Krapakowic). Z tej miejscowości pisał się Stefan zwany Szylanem. Był on zapewne synem Strzały Młodszego z Otmętu[2121]. Stefan należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego. Pierwszy raz na liście świadków pojawił się na dokumencie tego Piasta z 23 maja 1404 roku[2122]. Przemieszczał się wraz z księciem: 19 lipca 1406 roku był w Strzelcach, 22 stycznia 1409 roku w Niemodlinie, natomiast na dokumencie z 9 września 1409 roku nie podano miejsca wystawienia[2123]. 15 lipca 1410 roku potwierdził dokument tego Piasta sporządzony w Niemodlinie[2124]. 2 października 1412 roku był wraz z księciem Bernardem w Brzegu, gdzie Piast ten wystawił dokument potwierdzający ugodę zawartą między Mikołajem Pogorzelą z Wierzbna a Marcinem z Bogacicy[2125]. Pięć dni później znalazł się na liście świadków na dokumencie biskupa wrocławskiego Wacława oraz księcia oleśnicko-kozielskiego Konrada, którzy jako sędziowie rozstrzygali spór książąt opolskich z miastem Pragą[2126]. 12 stycznia 1413 roku potwierdził dokument księcia niemodlińskiego wystawiony w Strzelcach[2127]. W 1414 roku wyruszył z księciem na wojnę do Prus. Znalazł się na pierwszym miejscu na liście wypowiednim adresowanym do zakonu krzyżackiego[2128]. Po powrocie z wyprawy był już starostą niemodlińskim[2129]. Następnie zniknął na kilka lat ze źródeł, aż do 14 stycznia 1419 roku, kiedy to potwierdził dokument Bernarda wystawiony w Leśnicy[2130], a sześć lat później był z księciem w Niemodlinie[2131].

2119 APWr. Rep. 4f, nr 69.

2120 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1202—1203. Jan Chmielnik był świadkiem dokumentu Jana i Mikołaja opolskich z 5 września 1453 roku, zob. DB. Bd. 1. Th. 3, s. 125—126. Jako Jan Młodszy z Siedlec poświadczył dokument Bernarda niemodlińskiego z 3 czerwca 1450 roku, zob. APO. Am Olesna, nr 5.

2121 CDS XVIII, nr 4472.

2122 APO. Am Olesna, nr 1.

2123 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 66, nr 369, Rep. 108, nr 8.

2124 CDS VI, nr 116 [regest].

2125 Szylan kolejny raz otwierał listę świadków, zob. APO. Am Kluczborka, nr 8.

2126 CDS VI, nr 131 [regest].

2127 CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

2128 OBA 2111, s. 11. Na liście określony jako rycerz.

2129 APWr. Rep. 72, nr 10.

2130 CDS VI, nr 151 [regest].

2131 CDS VI, nr 172 [regest].

Częste towarzyszenie przez Stefana Bernardowi niemodlińskiemu i umieszczanie go na czele listy świadków oznacza, iż należał do najbliższego otoczenia księcia. 2 października 1439 roku rozsądzał wraz z Janem Clemą z Ligoty spór między księciem Bernardem a Janem z Glesina[2132]. Jego synami byli najpewniej Stefan, Jan, Mikołaj i Krzysztof Szylanowie. Stefan Szylan pomiędzy 1437 roku a 1439 roku poświadczył cztery dokumenty Bernarda niemodlińskiego[2133]. Jan z Otmętu pierwszy raz na dokumencie księcia Bernarda znalazł się 30 października 1437 roku[2134]. Potwierdził także dokumenty księcia z 24 marca 1442 roku, 16 marca 1444 roku, 6 maja oraz 10 czerwca 1450 roku[2135]. W 1442 roku książę Bernard przekazał Janowi Szylanowi patronat nad kościołem w Otmęcie[2136]. Mikołaj był żonaty z Małgorzatą Gaszowiec, córką Stefana Raszyca. 28 grudnia 1444 roku Małgorzata przekazała swoje dobra w Kokoszycach (koło Rybnika) małżonkowi, Mikołajowi z Otmętu[2137]. Z racji posiadania Kokoszyc Mikołaj potwierdził jeden dokument Wacława opawskiego[2138]. W późniejszym czasie małżeństwo zostało prawdopodobnie unieważnione, ponieważ 9 lutego 1447 roku brat Mikołaja o imieniu Krzysztof, po zapewnieniach Mikołaja i Małgorzaty, że nie ma przeszkód do jego związku z Małgorzatą, zaręczył się z dziedziczką Kokoszyc[2139]. Jan Szylan ostatni raz pojawił się na dokumencie Bernarda z 3 kwietnia 1454 roku[2140]. Po śmierci tego księcia Jan znalazł się na krótko w otoczeniu Bolka V, dla którego potwierdził dwa dokumenty[2141]. Z kolei po śmierci tego księcia Szylanowie należeli do otoczenia Mikołaja I[2142].

280.5. **Strzałowie z Raszowej, Rokicia i Małego Rudna**

Bardziej dokładna jest genealogia Strzałów z Raszowej (*Raschowa*, 11 km na północ od Kędzierzyna-Koźla), Rokicia (*Rokicz*, obecnie część Raszowej) i Małego Rudna (*Parva Rudna*, dzisiejszy Rudziniec, 17 km na wschód od Kędzierzyna-Koźla). Prawdopodobnie pod koniec XIV wieku Strzałowie z Rokicia weszli

2132 CDS VI, nr 202 [regest].

2133 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79; APO. Am Olesna, nr 3; CDS VI, nr 201 [regest]; CDS I, nr 114.

2134 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

2135 CDS VI, nr 212, 215, 226 [regesty]; APO. Am Olesna, nr 5 (wraz z bratem Mikołajem).

2136 RG. Bd. 5, nr 7264. Bernard uzyskał patronat nad tym kościołem w 1425 roku od biskupa Konrada.

2137 CDS II, s. 188—189, nr 82.

2138 CDS II, s. 189—191, nr 84.

2139 RG. Bd. 9, nr 233.

2140 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego*..., s. 4—5 = Idem: *Widymat*..., s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier*..., s. 9—12.

2141 CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

2142 J. Horwat: *Księstwo opolskie*..., s. 407.

w posiadanie Małego Rudna. W 1390 roku Mikołaj Strzała został odnotowany jako właściciel wsi Bobrek (4 km na północny zachód od Oświęcimia). Toczył on wówczas spór z Nawojem z Wielkiego Rudna (dzisiejsze Rudno obok Rudzińca)[2143]. Rozjemcami w tej sprawie początkowo zostali zakonnicy z Mogiły[2144]. O sprawie wiadomo z wyroku, który ostatecznie wydali zakonnicy z Tyńca. Z dokumentu wystawionego 18 maja 1407 roku wynika, że bracia Henryk i Andrzej Nawojowie z Wielkiego Rudna, którzy byli duchownymi, oskarżyli Mikołaja Strzałę z Rokicia (w dokumencie zapisany jako *Nicolaus Schepotlun Strala de Rokicz*) o bezprawną okupację folwarku w Małym Rudnie. Do czasu wystawienia wyroku ów Mikołaj zmarł, gdyż w dalszej jego części mowa jest o wdowie po nim, o imieniu Fymma, oraz ich czterech synach — Zbigniewie, Piotrze, Mikołaju i Szczepanie. Zakonnicy z Tyńca przyznali wówczas rację Nawojom[2145]. Dzięki temu dokumentowi można zrekonstruować genealogię Strzałów z Rokicia. Pierwszym znanym przedstawicielem tej gałęzi rodu był Piotr (1315—1324) żonaty z Izoldą, z którą miał najprawdopodobniej trzech synów: Fryderyka (1337—1352), Paszka (1337)[2146] oraz Mikołaja Strzałę. Ten ostatni 14 lipca 1363 roku nabył wieś Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) za 40 grzywien od Dzierżka ze Skarbiszowa[2147]. Potwierdził dokumenty Bolka III wystawione 4 października 1357 roku oraz 12 stycznia 1356 roku[2148]. W 1371 roku był świadkiem dokumentu Bolka III i Henryka niemodlińskiego potwierdzającego prawa miastu Krapkowice[2149]. Był on także z ramienia Bolka III jego zarządcą w czeskim Arnau (dzisiejsze Hostinné). W 1375 roku w imieniu tego księcia potwierdził sprzedaż dóbr w tej miejscowości za 6 grzywien groszy praskich Konradowi Schmidowi. Do dokumentu przywieszono pieczęć księcia Bolka, Strzały oraz wójta z Arnau o imieniu Przech[2150]. Strzała był jednak przede wszystkim urzędnikiem Władysława Opolczyka[2151]. Można go utożsamić z Mikołajem Strzałą z Rokicia, zmarłym przed 18 maja 1407 roku. Wiadomo, że Mikołaj Strzała już wcześniej miał zatargi

2143 SHGKR. Cz. 1, s. 146.

2144 MV. T. 5, nr 793.

2145 AS I, nr 273.

2146 O nich, zob. początek niniejszego biogramu.

2147 CDS VI, nr 30 [regest].

2148 APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; CDS I, nr 40.

2149 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

2150 C. Leeder: *Beiträge zur Geschichte von Arnau...*, s. 21. Wspomniany dokument znajdował się w archiwum miejskim. Zaginął zapewne podczas II wojny światowej, gdyż obecnie najstarszy przechowywany dokument z tego miasta pochodzi z 1377 roku, zob. Státní Okresní Archiv Trutnov. Archiv města Hostinné, nr 1.

2151 W 1392 roku był wojewodą halickim, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 331—332.

z Nawojem z Wielkiego Rudna[2152]. Jego przydomek — Szepetlawy — znaczy „sepleniący". Najstarszy syn Mikołaja — Zbigniew — późno pojawia się w dokumentach, ale był już wówczas pasowanym rycerzem (określany był jako *Ritter* bądź *Herr*). Należał do otoczenia księcia Bernarda i pierwszy raz u jego boku został odnotowany w Strzelcach 26 sierpnia 1411 roku[2153]. W 1414 roku udał się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[2154]. W Strzelcach potwierdził także dokumenty tego Piasta z lat 1415—1418[2155]. Na początku 1419 roku był wraz z księciem niemodlińskim w Leśnicy[2156]. W 1426 roku poręczył pożyczkę Bolka IV[2157]. 15 października 1434 roku był z ramienia księcia Bernarda sędzią polubownym wraz z Pełką ze Skorkowa w sporze między książętami opolskimi, raciborskimi, cieszyńskimi i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim[2158]. W 1437 roku był jednym ze świadków przekazania części ziem przez Bernarda jego bratankowi Bolkowi V[2159].

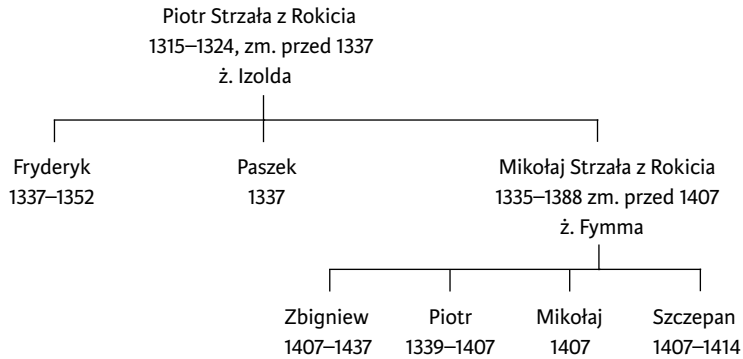
Drugi syn Mikołaja Strzały — Piotr — należał w latach 1393—1399 do otoczenia Władysława Opolczyka i był z jego ramienia starostą głogóweckim[2160]. Możliwe, że był tożsamy z Piotrem Strzałą z Wysokiej, który był świadkiem na dwóch dokumentach Bolka IV z 13 sierpnia 1393 roku i 3 lutego 1413 roku[2161]. 13 lutego 1420 roku potwierdził dokument Bernarda niemodlińskiego[2162]. 8 marca 1421 roku był jednym z trzech rycerzy rozstrzygających kwestie testamentu Jana Kropidły[2163]. On i jego syn bądź bratanek poświadczyli dokument księcia Mikołaja I potwierdzający zapisy Bolka V dla Jadwigi z Besów[2164]. Trzeci z braci — Mikołaj Strzała z Rokicia — poza wspomnianym dokumentem z 1407 roku nie występuje w źródłach. Możliwe, że był tożsamy z Mikołajem Strzałą z Wysokiej, zwanym Puchow, który wraz z innymi rycerzami udał się z księciem Bernardem na wojnę głodową[2165]. Później w źródłach pojawił się dopiero 13 maja 1430 roku,

2152 SPPP. T. 1, s. 261, nr 410.
2153 APWr. Rep. 4f, nr 67.
2154 OBA 2111, s. 11. Został wówczas określony jako rycerz.
2155 CDS VI, nr 137, 145 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 11k; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.
2156 CDS VI, nr 151 [regest].
2157 *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 94.
2158 ZDM. Cz. 2, nr 469. J. Horwat błędnie podał, że sędzią był Piotr z Rudna, zob. IDEM: *Księstwo bytomskie...*, s. 81; IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 438.
2159 CDS VI, nr 194 = LuBS. Bd. 2, s. 330.
2160 J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 332, 335—336.
2161 APWr. Rep. 4f, nr 43d; Rep. 4f, nr 13.
2162 CDS II, s. 96—97, nr 28.
2163 CDS VI, nr 157 [regest].
2164 LuBS. Bd. 2, s. 333; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.
2165 OBA 2111, s. 11.

kiedy potwierdził dokument księcia niemodlińskiego[2166]. Rok później wytoczył natomiast sprawę przed sądem kościelnym Ottonowi Besowi[2167].

Najmłodszy z braci — Szczepan Strzała z Rokicia — był uczestnikiem wojny głodowej[2168]. Możliwe, że zginął podczas działań wojennych, gdyż nie pojawia się później w źródłach.

Tablica 16. Strzałowie z Rokicia, Raszowej i Małego Rudna

Źródło: Opracowanie własne.

280.6. **Strzałowie z Kochcic**

Z Kochcic (*Kochczicz*, 4,5 km na północ od Lublińca) pochodził Mikołaj Strzała[2169]. Mikołaj pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia Bernarda z 28 lipca 1416 roku[2170]. 14 stycznia 1419 roku zapisał Kochcice swojej żonie Małgorzacie[2171]. Ostatni raz odnotowany na dokumencie z 20 września 1422 roku[2172].

280.7. **Strzałowie z Wilkowic**

Z Wilkowic (*Wilkowicz*, wieś niedaleko Tarnowskich Gór) pochodził Strzała, który poświadczył dwa dokumenty Jana Kropidły, z 10 października 1382 roku (jako młody Strzała z Wilkowic) oraz 19 lutego 1388 roku[2173].

2166 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4.
2167 AC. T. 2, nr 259.
2168 OBA 2111, s. 11.
2169 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334.
2170 APWr. Rep. 4f, nr 11k.
2171 CDS VI, nr 151 [regest].
2172 CDS I, nr 106.
2173 APWr. Rep. 4f, nr 72aa; Rep. 4f, nr 74.

280.8. **Pecz Strzała z Jakubowic**

Innym przedstawicielem tej rodziny był Pecz Strzała z Jakubowic (*Jakobsdorf*, zaginiona wieś koło Strzelec Opolskich), uczestnik wojny głodowej[2174].

280.9. **Strzała, wójt Leśnicy**

Na dwóch dokumentach Bernarda niemodlińskiego z 1439 roku pojawił się Strzała, wójt Leśnicy[2175].

280.10. **Dzierżek, pleban w Syryniu**

Do rodziny Strzałów należał również Dzierżek, pleban w Syryniu. Synami jego siostry byli Jan i Klemens z Łącza[2176].

280.11. **Strzałowie w księstwie raciborskim**

Strzałowie przebywali także w księstwie raciborskim. Wywodzili się najpewniej od Mikołaja Strzały, świadka na dokumencie Mikołaja opawsko-raciborskiego spisanym w 1360 roku[2177]. Jego potomkowie posiadali wieś Bełsznicę, z której pisali się Jan i Pełka Strzałowie. Obaj uczestniczyli w wojnie głodowej w armii księcia Jana opawskiego[2178]. W 1420 roku na dokumencie tego księcia pojawił się Strzała z Bełsznicy[2179]. Na dokumencie z 1428 roku Mikołaja i Wacława opawskich wśród świadków zostali odnotowani Strzała i Pełka z Bełsznicy[2180].

281. (z) Suchej

Znanych jest kilku właścicieli wsi Sucha (*Sucha*, 8 km na zachód od Strzelec Opolskich), ale nie wiadomo, czy wszyscy należeli do jednej rodziny. Na początku XIV wieku osada należała do Sędka, który na dokumentach Bolesława I z 20 września 1311 roku, 25 marca oraz 21 sierpnia 1312 roku otwierał listę świadków z predykatem *pan* bądź *rycerz*[2181].

2174 OBA 2111, s. 12. Jakubowice to zaginiona dziś osada koło Strzelec Opolskich (CDS XIV, s. 94). W tej okolicy Strzałowie posiadali więcej osad.

2175 CDS I, nr 114; Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

2176 CDS XXXIII, s. 104, nr 6.

2177 *Materjały do dziejów Wielkich Katowic (1299—1799)*. Oprac. L. Musiał. Katowice 1936, s. 34—38.

2178 OBA 2111, s. 18.

2179 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Ratibor*. Ratibor 1961, s. 89.

2180 CDS VI, nr 177 [regest]. Strzała pojawia się też na kolejnych dokumentach, zob. CDS VI, nr 195 [regest].

2181 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; CDS XVI, nr 3304.

Jako rycerz księcia Alberta potwierdził dwa dokumenty dla klasztoru w Lubiążu wystawione przez synów Bolesława I 4 stycznia 1321 roku[2182]. Jego braćmi lub synami byli zapewne Jaksa i Albert, także pasowani rycerze, którzy z Sędkiem potwierdzili dokument Alberta strzeleckiego z 23 marca 1340 roku[2183].

Ich krewnym mógł być Peregryn z Suchej, który po raz pierwszy pojawił się na niepewnym dokumencie księcia Bolesława[2184]. W 1356 roku Peregryn wraz z synami toczył spór z plebanem o prawo do kolatury w Suchej. Ostatecznie jednak uznano prawa rycerza[2185]. W 1375 roku syn Perygryna o imieniu Bawor sprzedał swoją część dziedzicznej wsi staroście strzeleckiemu Nasięborowi. W tym dokumencie wymieniony został także Pochoni Starszy z Suchej[2186]. Wnukami Peregryna mogli być bracia Mikołaj i Piotr wspominani w 1410 roku[2187]. Najprawdopodobniej synem Mikołaja był Zygrod, świadek na dokumencie Bolka IV z 1412 roku[2188]. Piotr z Suchej dwukrotnie był świadkiem na dokumentach księcia niemodlińskiego, co oznacza, że nie pełnił jakiejś szczególnej roli. Dodatkowo w 1450 roku sprzedał swoją rodową wieś Mikołajowi Zwojskiemu[2189]. Ich krewnym mógł być Dytryk z Suchej, który udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę głodową[2190]. Był on także świadkiem dokumentu tego księcia z 6 marca 1430 roku[2191]. Synem któregoś z panów z Suchej mógł być Wacław, zwany Sondzia (Sędzia?). Po przekazaniu części okręgu głogóweckiego Bolkowi V znalazł się on w jego otoczeniu. Potwierdził pierwszy jego dokument z 30 września 1426 roku[2192]. 20 sierpnia 1430 roku zakupił wieś Skrzypiec w okręgu prudnickim[2193]. Wszedł wówczas wszedł do otoczenia Bolka V i już w 1435 roku był określany jako

2182 APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest].

2183 CDS XXX, nr 6426.

2184 CDS VI, nr 5 [regest].

2185 CDS VI, nr 24 [regest].

2186 CDS VI, nr 55 [regest].

2187 CDS VI, nr 117 [regest]. Piotr był także świadkiem na dokumentach Bernarda niemodlińskiego z 1413 i 1439 roku, zob. CDS XXXIII, s. 104, nr 13; CDS VI, nr 200 [regest]. Mikołaj był również poddanym księcia kozielskiego Konrada i zmarł około 1439 roku, zob. *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 787.

2188 CDS VI, nr 130 [regest].

2189 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 49; D. 5, s. 1438; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 291.

2190 OBA 2111, s. 11.

2191 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 3.

2192 APWr. Rep. 4f, nr 84b.

2193 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42. 17 marca 1431 roku potwierdził to drugi z właścicieli zastawu prudnickiego, Bernard niemodliński, zob. Ibidem, s. 33, nr 13.

marszałek[2194]. Warto zaznaczyć, iż Wacław Sondzia był jedynym znanym marszałkiem księcia Bolka V. Pełnił tę funkcję w latach 1435—1455[2195]. Ostatni raz wystąpił na dokumencie z 21 czerwca 1455 roku, a już 25 lipca brakuje go wśród świadków[2196], co może oznaczać, że wówczas już nie żył. Jego żoną była bliżej nieznana Katarzyna, która w 1441 roku zakupiła wraz z mężem młyn Kos od Piotra Schaffera[2197]. W 1448 roku otrzymała od Bolka V wieś Zwiastowice[2198].

Wacław jako dziedzic Skrzypca 5 stycznia 1449 roku wystawił również dokument spisany przez Piotra z Jankowic, w którym oświadczył, że stawił się przed nim Mikołaj Wusthube, który sprzedał Wawrzyńcowi Rinkemu władzę sądowniczą w Skrzypcu wraz z 2 i jedną czwartą łana, zagrodę z ogrodem oraz 2 inne ogrody z 3 ogrodnikami i pastwisko owcze za 100 grzywien liczonych po 48 groszy, z czego połowa tej kwoty była płacona w groszach, a połowa w halerzach. Sołtys był ponadto zobowiązany na wezwanie dziedzica tej wsi stawić się na trzeci dzień z konnym strzelcem[2199].

282. Swenkfeldowie

Pochodzili ze wsi Swenkfeld (dzisiejsze Makowice leżące pod Świdnicą). Wincenty Swenkfeld był świadkiem dokumentu Władysława Opolczyka z 9 stycznia 1388 roku[2200]. Jego synem mógł być Mikołaj Swenkfeld, który brał udział w wojnie głodowej jako poddany księcia Bernarda[2201]. Jego krewnym był Jan Swenkfeld, świadek dokumentu Jana Pogorzeli z Lewina wystawionego 17 maja 1414 roku[2202].

283. Syselowie z Racławic

Prawdopodobnie z Racławic (*Rasselwicz*, dzisiejsze Racławice Śląskie, 10 km na południowy zachód od Głogówka) pochodzili Syselowie. W 1399 roku Jasiek Sysel

2194 Ibidem, s. 33, nr 14.

2195 APO. Akta podworskie z Chrzelic (powiat Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39; T. Konietzny: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15; LuBS. Bd. 2, s. 330—331; CDS VI, nr 194, 226 [regesty]; CDS I, nr 127, APWr. Rep. 4f, nr 43ii; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1218.

2196 CDS II, s. 98, nr 30.

2197 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

2198 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1218. O tym dokumencie zob. także Ibidem, D. 1, s. 348.

2199 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 65.

2200 CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2.

2201 OBA 2111, s. 11.

2202 *Regesty dokumentów przechowywanych...*, T. 2, nr 171.

był jednym z rycerzy głogóweckich poręczających ugodę książąt opolskich[2203]. W tym samym roku Dobiesz Sysel z Racławic potwierdził trzy dokumenty księcia Władysława[2204].

284. Szramowie

Pierwszym przedstawicielem tej rodziny był Andrzej Szrama, który na dokumencie wystawionym 31 sierpnia 1336 roku został odnotowany z tytułem starosty opolskiego[2205]. Jego synem bądź wnukiem był Franciszek Szrama. Jedyna informacja o nim pochodzi z 4 listopada 1390 roku. Wówczas jego córki — Małgorzata, żona Wiktora z Mierzyc oraz jej imienniczka — sprzedały Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) wójtom opolskim za 150 grzywien[2206]. Możliwe, że w tym czasie Franciszek już nie żył, a jedynymi jego spadkobierczyniami były obie córki.

285. Szymieszowscy, (z) Szymieszowa

Ze wsi Szymieszów (*Semischaw*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) pochodzili Michał i Jakusz, którzy 23 listopada 1444 roku sprzedali swoje dobra w tej wsi za 80 grzywien Mikołajowi Zwojskiemu[2207].

286. Szymon z Iławy

Był właścicielem wsi Iława (*Eyla*, obecnie przysiółek przy wsi Grabina, 9 km na południowy zachód od Niemodlina)[2208]. Znalazł się pośród świadków na dokumencie księcia Władysława Opolczyka wystawionym 1 listopada 1390 roku[2209].

2203 CDS VI, nr 85 [regest].

2204 CDS VI, nr 86, 88 [regesty].

2205 APWr. Rep. 107, nr 18 [trasumpt z 29 września 1358 roku] = CDS XXIX, nr 5695 [regest]; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 402; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 62.

2206 CDS VI, nr 77 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 347.

2207 CDS VI, nr 217 [regest].

2208 O położeniu Iławy, zob. F. Triest: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 1040.

2209 APWr. Rep. 4f, nr 43c.

287. Ścibor z Wachowa

Pochodził ze wsi Wachów (*Wachow*, 6 km na południe od Olesna) i był kasztelanem opolskim. 19 maja 1371 roku wystąpił w charakterze świadka na dokumencie Stanimira z Groszowic, starosty generalnego opolsko-wieluńskiego. Innymi świadkami byli Staszek i Andrzej, domownicy Ścibora[2210].

288. Śmiłowie z Chróściny

Na początku XIV wieku jedną z ważniejszych rodzin opolskich była rodzina Śmiłów wywodząca się z Chróściny (*Smieldorf*, 9 km na zachód od Opola), pieczętująca się herbem Oksza. W drugiej połowie XIII wieku z tej osady pochodził Śmił, syn Macieja, brat biskupa lubuskiego Wilhelma, podczaszy biskupa wrocławskiego Tomasza II. Zmarł przed 20 lutego 1268 roku. Jego żoną była Klemencja. Wiadomo, że miał syna Wilhelma, opata premonstratensów na wrocławskim Ołbinie, oraz córkę Katarzynę[2211]. Drugim synem Śmiła — na co wskazuje patronimik — był Paszek Śmiłowic, który pojawił się na dyplomie Bolesława I z 2 kwietnia 1308 roku[2212]. Nie był on tożsamy z Paszkiem z Chróściny, który pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie Władysława I z 1277 roku. Później potwierdził dokument Bolesława I z 1292 roku[2213]. Nie była to jedna osoba, ponieważ syn Śmiła, w przeciwieństwie do Paszka z Chróściny, nie został w późniejszym czasie pasowany na rycerza, o czym niżej.

Paszek, syn Śmiła, kolejny raz pojawił się na dokumencie z 1 września 1310 roku[2214]. Po śmierci Bolesława I Paszek Śmiłowic znalazł się w otoczeniu jego najstarszego syna Bolesława Pierworodnego, księcia niemodlińskiego. Na kolejnym dokumencie z 5 stycznia 1318 roku został zapisany zaraz za rycerzem Jarosławem z Michałowa[2215].

2210 D 370, s. 18—19; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 339.

2211 Biogram Śmiła, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 52. W tym miejscu nie podejmuję się przedstawienia XIII-wiecznych powiązań Śmiła z rodziną Zbrosława ze Śmicza oraz z Immą, ponieważ wymagałoby to osobnego omówienia. Dotychczasowe próby rekonstrukcji drzewa genealogicznego Śmiła z Chróściny, zob. Idem: *Żywoty świętych jako źródła do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: Idem: *Śląski tygiel Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001, s. 77—101; U. Schmilewski: *Der schlesische Adel...*, s. 525—527.

2212 D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest].

2213 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 24. Autor zapisał jego rodzimą miejscowość jako Kornica.

2214 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest].

2215 APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVI, nr 3747 [regest]. Tu zapisany jako z *Menczic* — zapewne Mechnic, z której pisał się inny właściciel Chróściny — Henryk, zob. M. Cetwiński:

Paszek z Chróściny pojawił się na liście świadków na dokumencie sporządzonym w 1309 roku. Zajął na niej drugie miejsce i został wymieniony pośród panów, czyli był już wówczas pasowanym rycerzem[2216]. Trzy lata później Paszek z Chróściny zajął pierwsze miejsce na liście świadków i został nazwany panem[2217]. Zwieńczeniem kariery Paszka było objęcie funkcji sędziego dworskiego. Z tym tytułem pojawił się na dokumencie biskupa krakowskiego Nankera wystawionego 13 marca 1322 roku. Został wówczas nazwany bratem Nankera[2218]. Za utożsamieniem Paszka z Chróściny z Paszkiem, bratem Nankera, świadczy późniejsza kariera panów z Chróściny, którzy po przejściu Nankera na biskupstwo wrocławskie zaczęli pojawiać się na dokumentach dotyczących księstwa nyskiego, a zniknęli z dokumentów opolskich. Jeden z nich został starostą nyskim. Z późniejszych dokumentów wiadomo ponadto, że używali takiego samego herbu — Oksza — jak biskup Nanker. W pierwszej połowie XIV wieku tylko dwóch Paszków pojawiało się na dokumentach opolskich. Skoro ojcem jednego z nich był Śmił, to najpewniej bratem Nankera, który był synem Imbrama, był właśnie Paszek z Chróściny[2219]. Późniejsi właściciele Chróściny używali ponadto imion Śmił i Nanker. Wiadomo, że ojcem biskupa Nankera był Imbram[2220]. Jan Długosz w *Katalogach biskupów polskich* dwukrotnie podał, że biskup pochodził z księstwa opolskiego, i raz wspomina, że jego rodzinną wioską był *Kamyen*. Wbrew stanowisku Jana Fijałka nie chodzi tu o wieś Kamień w księstwie by-

Rycerstwo śląskie..., s. 33. Nie został nazwany rycerzem, więc przyjmuję, że nie był tożsamy z Paszkiem z Chróściny.

2216 APWr. Rep. 71, nr 14 = CDS I, s. 14 = CDS XVI, nr 3033 [regest].

2217 CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVI, nr 3247 [regesty].

2218 KDKK I, nr 124 = CDS XVIII, nr 4197 [regest]; J. Fijałek: *Przeszłość Nankera*. W: *Księga pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*. Lwów 1916, s. 259; T. Silnicki: *Biskup Nanker*. Warszawa 1953, s. 15; Z. Budkowa: *Nanker h. Oksza*. PSB 22, Wrocław 1977, s. 514—517.

2219 Kwestie kariery panów z Chróściny oraz herbu, jakiego używali, omawiam szerzej niżej.

2220 BP. T. 1, nr 1113, 1127. Tomasz Jurek uznał Imbrama, syna sędziego raciborskiego Tomasza, za ojca biskupa Nankera, sędziego raciborskiego Tomasza utożsamił natomiast z Tomaszem z Kamienia, który w 1288 roku procesował się z cystersami kazimierskimi o dziesięciny, zob. SUB. Bd. 5, nr 389; T. Jurek: *Herby rycerstwa śląskiego na miniaturach „Kodeksu o św. Jadwidze" z 1353 roku*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne" 1993. T. 3, s. 28. Jest to jednak identyfikacja błędna. Tomasz z Kamienia nie był tożsamy z sędzią raciborskim Tomaszem. Wynika to z dokumentu sporządzonego w 1312 roku, kiedy to synowie zmarłego Tomasza z Kamienia zrzekali się praw do alodium w Tomicach. W dokumencie wymieniono Jakuba, Bertolta, Jana i Tomasza. Jak widać, nie wspomniano o Imbramie, który działał dalej w księstwie raciborskim, zob. CDS XVI, nr 3591 i in. Wspomniany przez T. Jurka Imbram pieczętował się herbem Stary Koń i nie należał do rodu Okszyców, zob. P. Pfotenhauer: *Die schlesische Siegel*..., s. 36, pieczęć nr 103; M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 413—414 (pieczęć nr 367). Wywodzić się miał ze wsi Krzczonowice, leżącej koło Olesna. Brak informacji o tej rodzinie w opolskich źródłach.

tomskim, lecz o wieś znajdującą się w księstwie opolskim, zgodnie z tym, co pisał sam autor[2221]. Skoro bratem Nankera był sędzia opolski Paszek, jego ojcem byłby zatem także Imbram. Paszek ostatni raz pojawił się na dokumencie sporządzonym w 1328 roku[2222]. Możliwe, że jego synem był *Imbram Paszkonis*, odnotowany w latach 1344—1348 jako kanonik i pleban głogowski[2223]. Po przybyciu biskupa krakowskiego Nankera na biskupstwo wrocławskie jego krewni intensywniej działali w księstwie nyskim. Na dokumencie tego biskupa wystawionym 22 marca 1328 roku jako świadek wystąpił Śmił[2224]. Trzy miesiące później Śmił był starostą biskupa[2225]. Na dokumentach sporządzonych 27 czerwca i 8 sierpnia 1334 roku, 1 stycznia oraz 27 maja 1336 roku został zapisany jako Śmił z Chróściny[2226]. Bratankiem Nankera był Paszek, kanonik kielecki, krakowski, opolski, a następnie wrocławski[2227]. Być może jego siostry wyszły za Mirzana z Prószkowa oraz Henryka z Maniowa, co tłumaczyłoby późniejszy spór Mirzana z dziećmi Henryka o prawa do Ligoty Paszka (dzisiejsza Ligota Prószkowska, 17 km na południowy zachód od Opola)[2228]. Synami Śmiła byli Franczek Śmił oraz Bernard Śmił. Franczek w 1360 roku i 1374 roku został odnotowany jako właściciel Śmiłowic w okręgu nyskim[2229]. W 1368 roku nabył od Hanka Kozłowa 4,5 łana we wsi Ulanowice (księstwo nyskie) za 102,5 grzywny[2230]. W 1375 roku wraz z bliżej nieznaną małżonką Małgorzatą i synem Piotrem sprzedał ¾ pól z 3 łąkami i połową stawu rybnego w Ulanowicach za 19 grzywien Janowi z Muszczyn[2231]. W 1377 roku odsprzedał część majątku w tej wsi (alodium

2221 *Erat hic ex provincia Opoliensi, Silesita, ex Villa Kamyen*, zob. J. Długosz: *Vitae episcoporum Poloniae*. Wyd. I. Polkowski. Cracoviae 1887, s. 137. *Ex provincia Opoliensi ortum*, zob. Ibidem, s. 73. Jak zauważył Tomasz Jurek, na podstawie pisma kapituły wrocławskiej sugerującego pochodzenie biskupa z terenów diecezji krakowskiej nie należy wnioskować o miejscu jego urodzenia, zob. T. Jurek: *Herby rycerstwa śląskiego...*, s. 29. Poza tym rodziny rycerskie mogły mieć swoje dobra rozrzucone w kilku księstwach, więc Imbram mógł posiadać wsie w okolicy Bytomia i Opola. Pochodzenie biskupa Nankera wymagałoby osobnego omówienia. Tu zasygnalizuję tylko najważniejsze problemy dotyczące jego rodziny.

2222 APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

2223 H. Gerlic: *Kapituła głogowska...*, s. 226—227.

2224 CDS XXII, nr 4734 [regest]. Na tym dokumencie Śmił został określony jako zięć byłego klucznika Witka (*Smylo, des früheren claviger Witko Schwiegersohn*).

2225 CDS XXII, nr 4746 [regest].

2226 CDS XXIX, nr 5348, 5364, 5548, 5645 [regesty].

2227 CDS XXIX, nr 5422, CDS XXX, nr 6261, 6263 [regesty]; G. Schnidler: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 310; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 156—157; M.D. Kowalski: *Prałaci i kanonicy...*, s. 237 (autor ten identyfikuje go z Pawłem, synem Andrzeja).

2228 APWr. Rep. 4f, nr 29c; Rep. 4f, nr 29d.

2229 Neisser Lagerbücher, nr 32, 455

2230 Ibidem, nr 92.

2231 Ibidem, nr 586.

składające się z 3 łanów pól i 2 ogrodów) chłopom Januszowi, synowi Goczka, oraz Januszowi, synowi Maćka, za 61 grzywien groszy praskich[2232]. Jego syn Piotr był sołtysem w Kałkowie[2233]. Bernard natomiast 6 maja 1372 roku sprzedał nieznanej z imienia osobie swoje dochody w wysokości 6 grzywien groszy ze wsi Malerzowice (*Mollendorf*, dzisiejsze Malerzowice Wielkie, 18,5 km na północny wschód od Nysy), w okręgu nyskim za 60 grzywien groszy[2234]. Bernard służył księciu Władysławowi Opolczykowi i został w 1377 roku nazwany jego wiernym rycerzem[2235]. Synem Bernarda był Konrad, ożeniony z córką Jerzego Zuchorza[2236]. Konrad, oprócz Chróściny, był właścicielem jednej szóstej wsi Dobre Dębie (*Richtinwald*, dzisiejsze Dębie, 15 km ma południowy wschód od Opola), którą sprzedał w 1390 roku za 30 grzywien Grzegorzowi Gaszowcowi[2237]. Konrad Śmił potwierdził jeden dokument Jana Kropidły z 31 grudnia 1384 roku. Był wówczas starostą z ramienia bratanka Władysława II[2238]. 26 października 1393 roku był świadkiem zapisu księstwa opolskiego przez Władysława Opolczyka na rzecz bratanków[2239]. Konrad zmarł prawdopodobnie w 1412 roku, gdyż 24 lipca tego roku książę Bolko IV zatwierdził podział dóbr między jego dzieci. Postanowiono wówczas, że Chróścina przypadnie Nankerowi i Janowi, natomiast Malerzowice w okręgu nyskim Henrykowi, wikariuszowi niemodlińskiemu, Śmiłowi, Boksie oraz Dorocie[2240]. W tym samym roku Chróścina trafiła do Besów[2241]. Dalsze losy tej rodziny są nieznane. Możliwe, że siostra bądź córka Konrada Śmiła poślubiła Jana Besa, co tłumaczyłoby przynależność tej wsi do Besów.

2232 Ibidem, nr 711.

2233 Ibidem, nr 691, 707.

2234 Ibidem, nr 282.

2235 CDS XXXVI, nr 54; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 188.

2236 O Konradzie z Chróściny, zob. Ibidem, s. 275—276.

2237 CDS VI, nr 76 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 276.

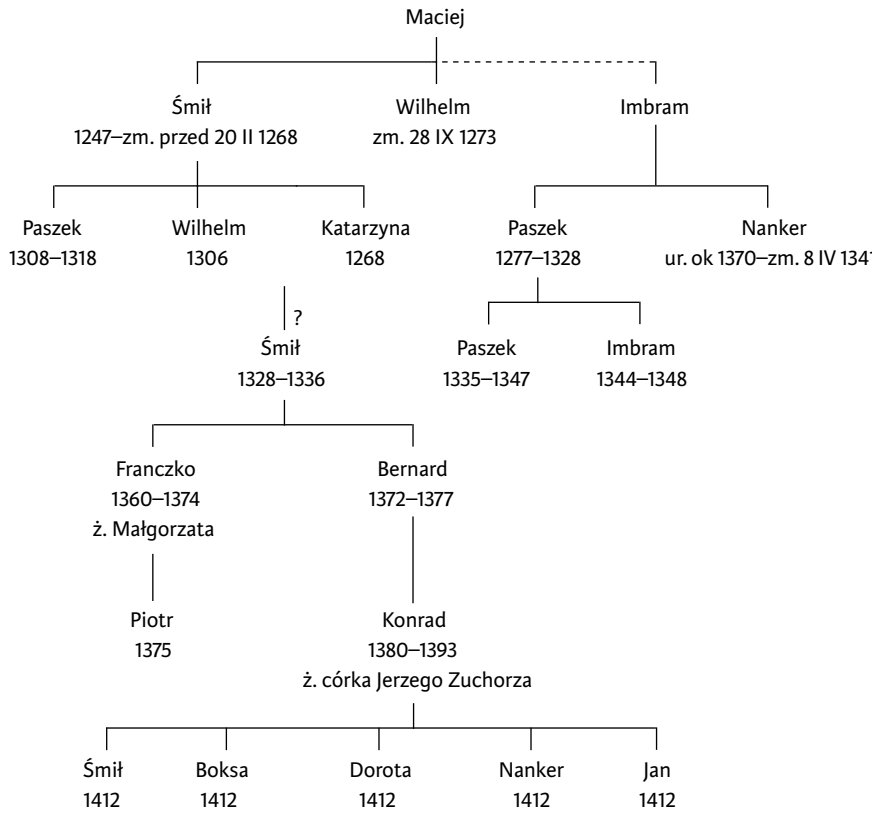
2238 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

2239 CDS VI, nr 80 [regest].

2240 CDS VI, nr 130 [regest]. Henryk 9 stycznia 1410 roku wystawił dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć, zob. APWr. Rep. 71, nr 45. Wydawca dokumentu uznał, że na pieczęci widnieje znak zbliżony do dzisiejszej cyfry „cztery", zob. CDS I, nr 86. Jego błędne identyfikowanie wynika jednak z tego, że wizerunek herbu jest odwrócony o 180°. Na pieczęci faktycznie znajduje się herb Oksza.

2241 APWr. Rep. 107, nr 86.

Tablica 17. Rodzina Śmiłów

Źródło: Opracowanie własne.

289. Świerczkowie

Rodzina Świerczków pieczętowała się herbem przedstawiającym w błękitnym polu srebrny wilczy hak[2242]. Za ich gniazda rodowe uważa się Świerczów w okręgu namysłowskim, Świercze w okręgu oleskim oraz Mokry Daniec (*Mocridencz*, dzisiejszy Daniec, 20 km na południowy wschód od Opola) w okręgu strzeleckim[2243].

2242 Figura herbu przypominała majuskulne N z wygiętym środkowym ramieniem. Wilczy hak był to przedmiot, jaki rzucano pod kopyta wrogich wierzchowców. J. Pilnáček uważał, że słowiańska nazwa tego przedmiotu brzmiała świerczek, zob. Idem: *Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek*. „Miesięcznik Heraldyczny" 1930. R. 9, s. 120—122; J. Szymański: *Herbarz...*, s. 273.

2243 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 336.

Pierwszym znany przedstawiciel tej rodziny to Świercz z Mokrego Dańca, który był świadkiem na dokumentach księcia Alberta wystawionych 6 stycznia oraz 3 lutego 1350 roku[2244]. 21 marca 1350 roku Albert strzelecki potwierdził dokument Bolka I dotyczący zakupu przez Świercza wsi Mokry Daniec od Mikołaja Jantosza. Sam książę nadał mu dodatkowo prawa książęce nad tą wsią[2245]. Trzy lata później Świercz odkupił część tej wsi od Janusza *de Polmese*[2246]. Natomiast w 1354 roku siostry Wojsława i Hanka sprzedały Świerczowi 18 łanów we wsi Borycz (*Pari*, 14 km na północny zachód od Strzelec) wraz z patronatem w Raszowej (*Rassowa*, 17,5 km na południowy wschód od Opola) za 20 grzywien[2247]. Cztery lata później Świercz znalazł się na czele listy świadków dokumentu, w którym książę strzelecki nadawał zamek i kilka wsi Merbocie z Żyrowy[2248]. W 1359 roku Świercz toczył spór z ludźmi księcia Alberta o prawo leśne w swoich dobrach[2249]. Jego krewnymi (zapewne synami) byli Piotr Świerczek i Hanko Świercz, świadkowie dokumentów Władysława II. Najprawdopodobniej za rządów tego Piasta część rodziny przeniosła się na Ruś[2250]. Na początku XV wieku książęta opolscy na nowo podzielili między siebie ziemie, w wyniku czego do okręgu opolskiego zostały przyłączone dobra Świerczków. Byli oni wówczas poddanymi księcia Bolka IV[2251]. Pod koniec XIV wieku zakonnicą w Czarnowąsach była Agnieszka Świerczek[2252]. Między 1389 roku a 1390 roku odnotowana jako przeorysza tego klasztoru[2253].

Z bratankami Władysława Opolczyka związał się Mikosz Świercz z Mokrego Dańca. Pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie Jana Kropidły z 7 marca 1386 roku[2254]. W 1400 roku kupił od kapelana Zbrożka wieś Raszową[2255]. 11 lutego 1401 roku sprzedał 5 grzywien czynszów z wsi Mokry Daniec i Raszowa wikariuszom opolskim[2256]. Następnie 25 kwietnia 1401 roku Mikosz

2244 Inwentarz 4f, s. 1240, 1241.

2245 CDS VI, nr 17 [regest] = RŚ. T. 2, nr 270 [regest].

2246 CDS VI, nr 21 [regest].

2247 CDS VI, nr 22 [regest]. W dokumencie nie podano żadnych bliższych danych o pochodzeniu sióstr.

2248 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

2249 CDS VI, nr 27 [regest].

2250 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 336—337.

2251 Na dokumencie z 3 października 1412 roku wystawionym przez Bolka IV wyraźnie napisano, że Mokry Daniec i Borycz znajdowały się w okręgu opolskim, zob. CDS VI, nr 130 [regest].

2252 CDS I, nr 51, 53, 62.

2253 CDS I, nr 70, 71.

2254 CDS VI, nr 72 [regest].

2255 CDS VI, nr 90 [regest].

2256 APWr. Rep. 107, nr 51.

odkupił od Heintza z *Crastolwicz* część łąki oraz stawu przed wsią Mokry Daniec, które Heintz posiadał po matce (prawdopodobnie pochodzącej z rodziny Świerczek) i wuju za 3 grzywny groszy[2257]. Mikosz w następnym roku sprzedał Raszową swojemu synowi Świeczkowi za 60 grzywien[2258]. Bolko IV 15 listopada 1405 roku wystawił dokument, na mocy którego Mikosz przekazał swojej siostrze Agnieszce, zakonnicy czarnowąskiej, 2 grzywny czynszów z Mokrego Dańca, z czego po jej śmierci połowa tej sumy miała przypaść Mikoszowi i jego spadkobiercom, a druga połowa — klasztorowi[2259]. Agnieszka była wspominana w źródłach jako zakonnica co najmniej do 1419 roku[2260]. Ten sam książę potwierdził 12 stycznia 1411 roku, że Bernard z Otoku sprzedał ćwiartkę wsi Mokry Daniec Mikoszowi Świerczowi za 50 grzywien[2261]. 3 października 1412 roku Agnieszka potwierdziła wypłacenie jej pieniędzy przez Mikosza z dóbr rodzinnych: Mokrego Dańca i Borycza[2262]. Wspomniany wcześniej syn Mikołaja o imieniu Świerczek zapisał 4 grzywny czynszu ze wsi Raszowa wikariuszom opolskim[2263].

Innym przedstawicielem tej rodziny, związanym z Piastami opolskimi, był Mikołaj, zwany Lichy[2264]. Należał on do otoczenia Bolka IV i pierwszy raz pojawił się jako świadek na jego dokumencie z 1400 roku[2265]. Potwierdził także dyplomy tego Piasta z lat 1401—1412[2266], czyli prawie wszystkie dokumenty Bolka IV z tego

2257 CDS VI, nr 91 [regest].

2258 CDS VI, nr 96 [regest].

2259 CDS VI, nr 106 [regest].

2260 CDS I, nr 100, 102.

2261 CDS VI, nr 119 [regest].

2262 CDS VI, nr 130 [regest].

2263 APWr. Rep. 107, nr 107. Najpewniej tej transakcji dotyczy późniejszy dokument Przemka oświęcimskiego z 2 stycznia 1457 roku, zob. CDS VI, nr 239 [regest]. Pełka z Wieszowy wraz z małżonką, poddani tego Piasta, oświadczyli, że są winni Świerczowi z Raszowej 40 grzywien. Świercz zapisał wikariuszom swoją wieś Raszową (a raczej czynsze z tej wsi). Dlatego aby Świercz nie poniósł szkód, Pełka wraz z żoną Eliżką mieli płacić mu 4 grzywny z czynszów zapisanych na wsiach Konary i Wieszowa. Kwotę tę miano przekazywać wikariuszom opolskim.

2264 Za przedstawiciela rodziny Świerczków uznał go D. Veldtrup, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 413—415. Innego zdania jest J. Horwat, który doszedł do wniosku, że Mikołaj pochodził z Lichynia, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 429, przyp. 876. Jak słusznie zauważył D. Veldtrup, Mikołaj Lichy na dwóch dokumentach występuje jako *Nicolaus Lychy Sloricz de Mokridenicz*. J. Horwat uznał, że: „między Nicolaus Lychy, a Sloricz de Mokridenicz, w dokumencie brakuje przecinka". Niemiecki historyk spostrzegł także, że Lichy był świadkiem niemal wszystkich dokumentów dotyczących Mokrego Dańca, co moim zdaniem potwierdza jego przypuszczenia co do pochodzenia Mikołaja Lichego. *Sloricz* to zapewne zniekształcone słowo Świercz. Ponadto wbrew J. Horwatowi Lichynia nie była własnością rycerską (podany przez tego badacza Piotr Kotowic z Lichyni, altarysta opolski, tylko pochodził z tej wsi).

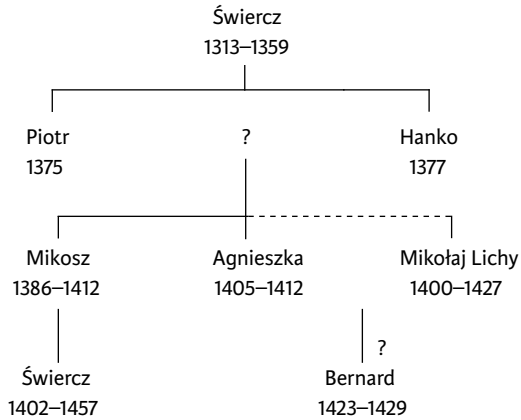
2265 CDS VI, nr 90 [regest].

2266 CDS VI, nr 91, 103, 106, 111, 119, 129 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 62, 67, 68.

okresu. Na dyplomie z 21 stycznia 1427 roku został określony jako starosta starego zamku opolskiego[2267]. Przed nim tę funkcję pełnił Jasiek z Kamienia, odnotowany jako starosta 10 czerwca 1417 roku[2268]. Po Mikołaju Lichym starostą został Jerzy Dreske. Pojawił się na dokumencie Bolka V z 10 kwietnia 1437 roku[2269].

Do rodziny Świerczków należał też Bernard, odnotowany na dokumentach Bernarda niemodlińskiego z 7 listopada 1423 roku oraz 16 stycznia 1429 roku[2270].

Tablica 18. Rodzina Świerczków

Źródło: Opracowanie własne.

290. Temchynowie z Borzygniewa

Należeli do jednej z gałęzi Seidlitzów, mającej siedzibę w Borzygniewie (*Borignew*, niedaleko Strzegomia). W księstwie opolskim znani byli jako Temchynowie z Borzygniewa[2271]. W 1294 roku właścicielami tej wsi byli Zbrosław

2267 CDS VI, nr 176 [regest].

2268 APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 106. Zob. biogram Kamieńców.

2269 Zob. biogram rodziny Dreske.

2270 CDS VI, nr 171, 178 [regesty].

2271 S. Kozierowski: *Obce rycerstwo...*, s. 14; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Sedlitz, Kurzbach, Lippa, Thümel).* „Oppelner Heimatblatt" 1934. Jd. 10, nr 8, s. 1—5; M. Królikowski: *Starostowie strzeleccy...*, s. 3—4. Innego zdania są D. Veldtrup i J. Sperka, którzy uważają, że wywodzili się z Borkowic koło Skorogoszczy, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 443; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224.

i Bronisław[2272]. Na dokumencie z 3 stycznia 1319 roku pojawiają się kolejni właściciele tej wsi: Czambor, syn Zbrosława, Wysława córka Jaksy, bratanica Czambora, oraz Jasiek, Wawrzyniec, Iwan i Stefan[2273]. Wawrzyniec był także właścicielem Smardzowa w okręgu oleśnickim, Iwan posiadał natomiast kilka łanów w Przecławicach leżących w okręgu wrocławskim[2274]. Sytuacja zmieniła się w 1326 roku. Temchyn z Seidlitz uzyskał wówczas wieś Borzygniew oraz łany w Milinie i Mietkowie od księcia Bolka, pana na Książu[2275]. Temchyn (Tammo) często pojawiał się na dokumentach książąt głogowskich od 1309 roku. Jego najbardziej znanym krewnym był Dytryk[2276]. Temchyn był stryjem Jadwigi, żony Paszka Młodszego z Grzebkowic[2277]. Imię Temchyn było dość częste w tej rodzinie[2278].

Najpewniej wnukiem tego Temchyna był jego imiennik, który przybył na dwór Alberta strzeleckiego[2279]. 31 grudnia 1384 roku potwierdził dokument Jana Kropidły. Był już wówczas wójtem Krapkowic[2280]. Potwierdził także dokument tego Piasta sporządzony cztery lata później[2281]. 2 sierpnia 1390 roku wójt Temchyn wraz z rajcami krapkowickimi rozsądził spór między mieszczanami Pawlikiem i Mikołajem Markiem a klasztorem czarnowąskim o las i łąki znajdujące się przy wsi Żużela należącej do klasztoru. Sędziowie uznali, że wspomniani mieszczanie mogli użytkować sporny las i łąkę, lecz w zamian za to mieli płacić

2272 LuBS. Bd. 2, s. 7; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 97.

2273 CDS XVIII, nr 3887; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht*..., s. 2.

2274 CDS XVIII, nr 4021; 4370; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht*..., s. 2.

2275 CDS XVIII, nr 4502; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht*..., s. 2.

2276 CDS XVI, nr 2925, 2939, 3096, 3099, 3106, 3139, 3235, 3255, 3272, 3310, 3362; CDS XVIII, nr 3711, 3756, 3760, 3896, 3940, 4058, 4127, 4300, 4488, 4544, 4596, 4597; CDS XXII, nr 4689, 4958; CDS XXIX, nr 5359.

2277 CDS XXIX, nr 6271.

2278 Rodzina Seidlitz była bardzo rozrodzona. Próba jej usystematyzowania, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 285—287, 350 (tablica genealogiczna).

2279 25 stycznia 1358 roku znalazł się wśród świadków dokumentu księcia strzeleckiego, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa*..., nr 1, s. 3 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht*..., s. 3. 7 kwietnia 1360 roku kupił od księcia za 100 grzywien wsie Rusinowice i Wierzbie w okręgu lublinieckim, zob. RŚ. T. 5, nr 136. W grudniu tego roku był świadkiem na dokumencie księcia Alberta. Jego treść przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f. Następnie potwierdził kolejne dokumenty księcia Alberta, zob. CDS II, s. 89—90, nr 15; L. Musioł: *Lubliniec*..., s. 64—65; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht*..., s. 2—3. Rusinowice i Wierzbie zostały później najpewniej sprzedane Merbotowi z Drownowic. W 1374 roku nabył je od Merbota starosta opolski Hinczka Czambor, zob. A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 18; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 243.

2280 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

2281 Świadkiem był Temchyn, wójt Krapkowic, zob. APWr. Rep. 4f, nr 74.

1 grzywnę rocznego czynszu klasztorowi[2282]. 4 czerwca 1397 roku wójt Krapkowic zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość odprawienia mszy w kościele krapkowickim, mimo nałożonego interdyktu[2283]. W 1400 roku ufundował kaplicę Trzech Króli (zwaną później Bożego Ciała, a obecnie Kaplicą Różaną) przy kościele św. Mikołaja. Powstał tam także ołtarz, gdzie miały być odprawiane msze święte[2284]. Jego braćmi byli najpewniej Jan, Piotr i Maciej. Pierwsi dwaj potwierdzili dokument księcia Alberta sporządzony 19 maja 1361 roku[2285]. Piotr samodzielnie potwierdził także dokument tego księcia z 23 października 1364 roku[2286]. Maciej z Borzygniewa — stryj Piotra syna Temchyna, włodarza wsi Subkowy (niedaleko Tczewa) — został wymieniony jako poseł Jana Kropidły na dokumencie z 26 grudnia 1402 roku wystawionym przez rajców toruńskich.[2287]. Synami Temchyna byli Franciszek (Franczek), Wojciech i Piotr[2288]. Franciszek był od 1378 roku ochmistrzem dworu księżnej Ofki i najpewniej, wbrew twierdzeniom historyków, pełnił tę funkcję aż do swojej śmierci[2289]. Wojciech był razem z Piotrem wójtem w Krapkowicach. W 1384 roku ufundował kaplicę pod wezwaniem św. Jerzego i św. Wojciecha w tamtejszym kościele pod wezwaniem św. Mikołaja[2290].

Piotr Temchyn wszedł do otoczenia bratanków Władysława Opolczyka[2291]. 13 sierpnia 1393 roku potwierdził dokument Bolka IV[2292]. W tym samym

2282 CDS I, nr 54.

2283 MV. T. 5, nr 1183 = RG. Bd. 2 nr 6974.

2284 J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 10; L. Musioł: *Chrapkowice...*, s. 89.

2285 D 370, s. 79—80.

2286 CDS II, s. 91, nr 16.

2287 *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek, I. Skierska. Poznań 1999. T. 11, nr 1830.

2288 J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 421; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224.

2289 Jerzy Sperka uznał, że Franczek co najmniej od 1382 roku był ochmistrzem Władysława Opolczyka, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224. Faktycznie na dokumencie sporządzonym 9 sierpnia 1382 roku Franczek został nazwany „magistro curie nostre", zob. ZDP, nr 13. Na innym dokumencie wystawionym tego samego dnia, w tym samym miejscu i z tą samą listą świadków, został jednak nazwany „magistro curie nostre **ducisse** [podkreślenie — M.W.]", zob. Ibidem, nr 14. Na kolejnym dokumencie jego tytulatura brzmiała „Magistro Curie", a więc nie precyzowała, czyim był on ochmistrzem, zob. CDS I, nr 48. Na ostatnim dokumencie, na jakim się pojawił, został co prawda nazwany „magistro curie nostre", lecz ten dokument spisała ta sama osoba, która — prawdopodobnie — pominęła słowo „ducisse" w 1382 roku, zob. ZDP, nr 28. Z powyższych uwag wynika tylko, że Franczek był ochmistrzem księżnej Ofki, choć mógł być jednocześnie ochmistrzem Władysława Opolczyka i jego żony.

2290 J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 9; L. Musioł: *Chrapkowice...*, s. 84—85.

2291 Dla Władysława II potwierdził jeden dokument z 1399 roku, zob. CDS VI, nr 86 [regest].

2292 APWr. Rep. 4f, nr 43d.

roku na dokumencie Jana Kropidły i Bolka IV pośród świadków znalazł się Piotr, syn Temchyna z Krapkowic[2293]. W 1394 roku poświadczył ugodę zawartą przez Bolka IV z Teodorykiem Baruthem[2294]. Po przejęciu okręgu strzeleckiego przez księcia Bernarda Piotr potwierdził dokument tego księcia wystawiony 1 sierpnia 1401 roku[2295]. W 1405 roku prosił wraz z żoną Małgorzatą władze kościelne o zezwolenie na odprawienie mszy mimo interdyktu[2296]. W 1409 roku potwierdził jeden dokument dla księcia Bernarda[2297]. W dalszym ciągu pełnił funkcję włodarza w dobrach biskupa włocławskiego[2298]. Wziął udział w wojnie głodowej, podczas której jego wiedza o terenie działań była zapewne bezcenna[2299]. Być może za zasługi podczas wojny z zakonem krzyżackim został nominowany na starostę strzeleckiego. Na dokumencie biskupa wrocławskiego z 29 listopada 1414 roku został poświadczony z tym tytułem[2300]. Piotr pojawił się również jako świadek na kolejnych dokumentach wystawionych przez Bernarda w Strzelcach[2301]. Także w Strzelcach został wystawiony w 1418 roku dokument dla Piotra Temchyna, w którym książę Bernard w nagrodę za zasługi zatwierdził dla niego dom w Krapkowicach[2302]. 30 maja 1416 roku wójt Piotr ufundował w Krapkowicach szpital[2303]. Pozostałością po synu Temchyna jest księga *Blume des Sachsenspiegels*, w której

2293 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

2294 APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

2295 CDS II, s. 93, nr 21.

2296 AS I, nr 157. Interdykt mógł wynikać z faktu, iż w Krapkowicach przebywał wówczas jeden z ekskomunikowanych w 1402 roku, zob. *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 880.

2297 APWr. Rep. 108, nr 8.

2298 W sprawozdaniu Benedykta Makarego, pełnomocnika króla rzymskiego, z 1412 roku został nazwany *Temchinum*, zob. *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*. T. 2. Wyd. I. Zakrzewski. Poznań 1892, s. 91; A. Liedtke: *Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły" z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji włocławskiej*. Toruń 1932, s. 66. Wcześniej był wysłany przez biskupa do Malborka, gdzie wraz z scholastykiem Janem miał przedstawić Wielkiemu Mistrzowi listę skarg. Został wówczas nazwany Temchin von Borgine, zob. *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198—1525*. Hrsg. E. Joachim, W. Hubatsch. Bd. 1. Göttingen 1948, nr 1666 (10 marca 1412), nr 1678 (27 marca 1412); A. Liedtke: *Walka księcia Jana Opolskiego...*, s. 60. Na dokumencie Jana Kropidły z 27 kwietnia 1412 roku został zapisany jako Piotr Temchyn, włodarz biskupa kujawskiego, zob. CDP. T. 2, nr 355.

2299 OBA 2111, s. 11.

2300 CDS VI, nr 134 [regest].

2301 CDS VI, nr 137 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 11k. Na ostatnim z tych dokumentów ponownie z tytułem starosty strzeleckiego.

2302 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

2303 WBP w Opolu, IV-17 RKP; J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 14—15; L. Musioł: *Chrapkowice...*, s. 80—81. Jednym z obecnych tego dnia był Temchyn z Leśnicy, może — jak przypuszcza J. Horwat — pleban leśnicki, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 422, przyp. 779.

widnieje inskrypcja: „1419: Petrus Temchin de Borgene, advocatus hereditarius in Crappitz”[2304].

Po śmierci księżnej Ofki Piotr został starostą głogóweckim[2305]. Rozpoczął wówczas działalność gospodarczą w tym okręgu. 30 marca 1421 roku nabył od Hinczy Schoffa, za zezwoleniem jego matki, Anny z Czyżowic, wdowy po Piotrze Schoffie, 1 grzywnę czynszów z możliwością odkupu za 12,5 grzywny. Owa grzywna miała być rocznie wypłacana Temchynowi w Prężynce[2306]. Wybór Prężynki (*Pramsen*, 5,5 km na południowy zachód od Białej) nie był przypadkowy, gdyż wieś ta należała do Piotra, o czym świadczy dokument z 28 listopada 1423 roku, który potwierdzał, że Piotr Temchyn, dziedzic Prężynki, sprzedał 8 grzywien czynszów w tej wsi wikariuszom opolskim[2307]. Jest to ostatnia informacja o Piotrze.

Bratem bądź bratankiem starosty strzeleckiego był wójt Krapkowic o imieniu Wawrzyniec, który pojawił się już na dokumencie Władysława Opolczyka z 23 marca 1401 roku[2308]. W 1416 roku doszło do sporu między wójtem a rajcami krapkowickimi z powodu odzyskania wcześniej zrabowanych dóbr. Jak wynika z dokumentu wystawionego przez sędziów, rabusie napadli na miasto i po dokonaniu kradzieży uciekli drogą w kierunku Strzeleczek. Miasto wysłało pościg, a wójt użyczył im jednego konia (można to także rozumieć jako wysłanie rycerza). Rozbójników pojmano w karczmie przy wsi Dobra w pobliżu Strzeleczek, przyprowadzono ich do Krapkowic i tam osądzono. Pojawił się wówczas problem, co zrobić z odzyskanymi dobrami oraz czterema końmi zabranymi przestępcom. Odwołano się do księcia Bernarda, który wyznaczył sędziów — rajców opolskich i strzeleckich. Sędziowie po zapoznaniu się z przywilejem, jaki posiadał wójt Wawrzyniec, zdecydowali, że ⅔ odzyskanych dóbr mają przypaść właśnie jemu[2309]. 10 listopada 1424 roku Wawrzyniec wraz z landwójtem Stefanem z Toszka oraz ławnikami krapkowickimi

2304 Księga mająca sygnaturę ms. germ. fol. 535 znajduje się obecnie w Staatsbibliothek zu Berlin, zob. H. Degering: *Kurzes Verzeichnis der germanischen Handschriften der Preußischen Staatsbibliothek I. Die Handschriften in Folioformat*. Leipzig 1925, s. 60; U. Oppitz. *Deutsche Rechtsbücher des Mittelalters*. Bd. 2: *Beschreibung der Handschriften*. Köln—Wien 1990, s. 370, nr 123. Zdigidalizowana księga dostępna na stronie https://digital-beta.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN783866739&PHYSID=PHYS_0003&DMDID=DMDLOG_0001 [dostęp 14.04.2017].

2305 A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

2306 CDS VI, nr 159 [regest].

2307 APWr. Rep. 107, nr 115, 116 (potwierdzenie transakcji).

2308 APWr. Rep. 107, nr 52.

2309 WBP w Opolu, IV-18 RKP = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 76—77; J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 12; W. Krause: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 4.

potwierdził transakcję mieszczanina krapkowickiego Mikołaja Orzeszka[2310]. Wójt krapkowicki 4 grudnia 1425 roku ufundował w Krapkowicach kaplicę pod wezwaniem NMP, św. Anny, św. Andrzeja oraz św. Wawrzyńca[2311]. Ostatni raz wymieniony został na dokumencie z 9 stycznia 1428 roku[2312]. Wawrzyniec dla księcia strzeleckiego potwierdził tylko jeden dokument, z 20 września 1422 roku, wystawiony w Żędowicach[2313]. Na tym dokumencie świadkiem był inny przedstawiciel tej rodziny, Andrzej z Borzygniewa. Był on zapewne synem Franciszka (Franczka) z Borzygniewa i Lipy (wieś nieznana), gdyż na dokumentach księcia Bernarda z 1423, 1425, 1429, 1430, 1431, 1434 i 1438 roku został zapisany jako Andrzej z Lipy bądź z Borzygniewa[2314]. Pierwszy raz jako świadek znalazł się na dokumencie Władysława Opolczyka z 23 grudnia 1389 roku[2315]. 11 września 1429 roku Bernard potwierdził, że wójt opolski był winien Andrzejowi 50 grzywien, za co zastawił mu połowę młyna w Gosławicach w okręgu opolskim[2316]. 25 maja 1429 roku Andrzej kupił od Czambora z Kotórza za 150 grzywien groszy czeskich polskiej miary Kotórz Mały (12 km na północny wschód od Opola). W następnym roku sprzedał tę wieś za 170 grzywien groszy czeskich polskiej miary Henrykowi Dornheimowi[2317]. W 1438 roku przekazał 50 grzywien czynszu z połowy młyna Jakusza franciszkanom opolskim[2318]. Andrzej był także świadkiem na dokumentach Bolka IV z 1405 roku oraz z 1425 roku[2319].

Ich krewnym mógł być odnotowany w 1419 roku Mikołaj Borgene, który był altarystą ołtarza św. Trójcy i Katarzyny w kościele św. Elżbiety we Wrocławiu[2320].

2310 WBP w Opolu, IV-21 RKP; J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 17—18.

2311 J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 17—18; L. Musioł: *Chrapkowice...*, s. 91. Warto zwrócić uwagę na to, iż Andrzej i Wawrzyniec były imionami przedstawicieli rodziny z Borzygniewa.

2312 J. Chrząszcz: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 18.

2313 CDS I, nr 106.

2314 APWr. Rep. 107, nr 115 (dokument dotyczył Piotra z Borzygniewa, zob. wyżej); Rep. 108, nr 11, 12, 13; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4, 5; CDS XXXIII, s. 33, nr 13, APO. Am Olesna, nr 3. J. Horwat uznał go za syna Piotra, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 422.

2315 L. Musioł: *Lubiniec...*, s. 66—67.

2316 APWr. Rep. 108, nr 12.

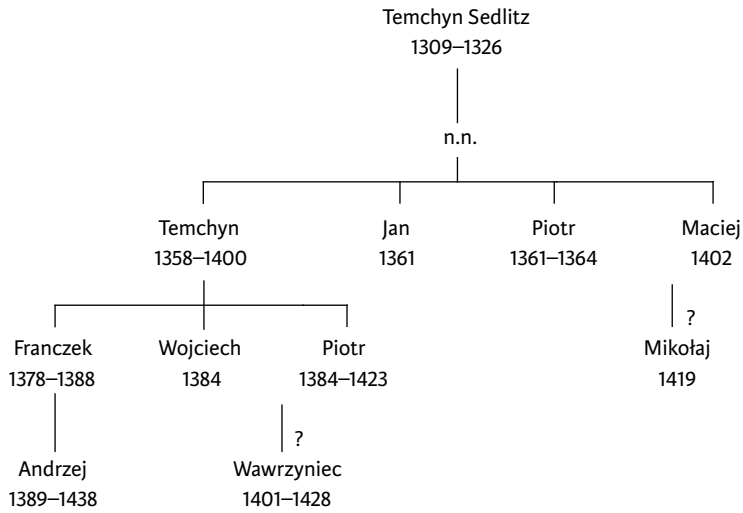
2317 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 2, 4.

2318 APWr. Rep. 108, nr 13.

2319 APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67; Rep. 108, nr 11.

2320 AS II, nr 471.

Tablica 19. Rodzina Temchynów z Borzygniewa

Źródło: Opracowanie własne.

291. Teodoryk z Lubicza

Pochodził z Lubicza leżącego w okręgu brzeskim (*Lochicz*, 11,5 km na północny zachód od Brzegu). Potwierdził dwa dokumenty księcia Alberta strzeleckiego wystawione 11 listopada 1353 roku i 25 stycznia 1358 roku[2321]. Na ostatnim dokumencie wystąpił jego syn Mikołaj, zarządca strzelecki[2322].

292. Tomek z Koszęcina

Bliżej nieznany właściciel wsi Koszęcin (*Kochenczin*, 11,5 km na wschód od Lublińca). W 1414 roku wyruszył w oddziale księcia Bernarda na wojnę głodową[2323].

2321 CDS VI, nr 21 [regest]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 4 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 11.

2322 Walter Krause odczytał jego imię jako *Niklincone*, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest].

2323 OBA 2111, s. 12.

293. Ulryk Falkenhein

Ulryk Falkenhein, którego rodzina pochodziła z terenów Niemiec, przybył do księstwa opolskiego z Dolnego Śląska. Ulryk był jednym ze świadków ufundowania w 1379 roku przez księcia niemodlińskiego kolegiaty w Głogówku[2324]. Potwierdził także darowiznę wosku z książęcej pasieki w Szydłowie (*Schydla*, 10,5 km na południowy wschód od Niemodlina), co zostało zatwierdzone dokumentem sporządzonym w następnym roku[2325]. 3 marca 1390 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia Władysława II[2326].

294. Uniejowie

Wywodzili się najpewniej od Unieja Sędkowica, świadka na dokumencie Władysława I z 30 listopada 1260 roku[2327]. Jego potomkiem był Teodoryk Uniej, świadek na dokumencie Bolka niemodlińskiego z 1347 roku oraz Wacława niemodlińskiego z 12 lutego 1369 roku[2328]. Uniej był właścicielem części wsi Drogocin (*Drogotyndorf*) w okręgu grodkowskim[2329]. Pieczętował się herbem przedstawiającym barana kroczącego w lewo[2330]. Jego synem bądź wnukiem był zapewne Henryk Uniej, który 6 lipca 1399 roku poręczył ugodę między Piastami opolskimi, a w 1404 roku był świadkiem na dokumencie Bolka IV[2331]. Był dziedzicem Piechocic (*Pechoczicz*, 28 km na północny zachód od Głogówka), z których w 1412 roku sprzedał kolegiacie opolskiej 5 grzywien czynszów za 50 grzywien[2332]. W 1414 roku potwierdził także dokument księżnej Ofki[2333]. Jego synem był zapewne Konrad, który pojawił się w otoczeniu Bolka V po najazdach husyckich. Jako świadek znalazł się na dokumencie z 1441 roku[2334]. Na dokumencie z 26 maja 1448 roku został określony jako starosta prudnicki[2335]. 22 marca 1451 roku Konrad kupił od Mikołaja, syna Kopacza z Siemianowic,

2324 CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1.
2325 CDS XXXIII, s. 140, nr 3.
2326 APWr. Rep. 102, nr 94.
2327 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 56.
2328 CDS VI, nr 16 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 29d.
2329 CDS X, nr 236 = RŚ. T. 2, nr 1053.
2330 M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 825—826 (pieczęć nr 839).
2331 CDS VI, nr 85, 103 [regesty].
2332 APWr. Rep. 107, nr 79.
2333 CDS XXXIII, s. 147, nr 20.
2334 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.
2335 CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

wszystkie posiadłości oraz prawa do Jasiony (*Jasyona*, 6 km na północ od Zdzieszowic) w okręgu strzeleckim[2336]. Na dokumentach Bolka V z 14 marca 1453 roku oraz 29 czerwca 1455 roku otwierał listę świadków, co świadczy o jego wysokiej pozycji na dworze głogóweckim[2337]. Do otoczenia tego księcia należał aż do jego śmierci[2338]. Potwierdził także jeden dokument Mikołaja I z 12 sierpnia 1451 roku[2339]. Został wysłany wraz z Piotrem Przedborem z Sierakowic i Wacławem, pisarzem Bolka V, przez Mikołaja I do króla czeskiego, by wyjaśnić okoliczności przejęcia przez Piastów opolskich okręgu Edelstein wraz z Zlatymi Horami[2340].

295. Wacław

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku wyruszył na wojnę głodową wraz z księciem Bernardem [2341].

296. Wacław Ackerman

W 1421 roku wśród świadków na dokumencie Bolka IV pojawił się Wacław Ackerman[2342]. Nie wiadomo, skąd pochodził. Na dworze tego księcia przebywał co najmniej do 1427 roku[2343].

297. (z) Walcerzowic

Rodzina pochodząca ze wsi Walcerzowice (niem. *Waltisdorf*, dzisiejsze Balcarzowice, 10 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich) leżącej na po-

2336 CDS XXXIII, s. 105, nr 11. J. Horwat błędnie umiejscowił Jasionę w księstwie niemodlińskim, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 398—399.

2337 CDS VI, nr 234, 235 [regesty].

2338 J.C. Hoffman: *Chronik und Führer von Zuckmantel...*, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS VI, nr 245 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 69.

2339 APWr. Rep. 68, nr 278.

2340 CDS VI, nr 248, 249 [regesty].

2341 OBA 2111, s. 11, 12.

2342 CDS VI, nr 159, 160 [regesty]; APWr. Rep. 107, nr 109.

2343 CDS VI, nr 169, 176 [regesty]. Był jeszcze świadkiem na niedatowanym dokumencie tego księcia (sądząc po liście świadków, z początku lat dwudziestych XV wieku), zob. APWr. Rep. 107, nr 50.

graniczu okręgu toszeckiego i opolskiego[2344]. W 1342 roku Jasiek z Walcerzowic sprzedał klasztorowi w Jemielnicy 4 łany oraz pół ławy rybnej we wsi Łagiewniki za 5 grzywien[2345]. Później poświadczył dokument Bolesława niemodlińskiego wystawiony 3 lutego 1347 roku. Dotyczył on sprzedaży wsi Magnuszowice przez Michała z Sokołowa za 126 grzywien Henrykowi Quasowi i Piotrowi, wójtowi niemodlińskiemu[2346]. Jego potomkiem był Dziersław z Walcerzowic. Pierwszy raz pojawił się on na dokumencie księcia Bernarda z 6 marca 1430 roku[2347]. Następnie potwierdzał dokumenty tego Piasta w okresie od 1435 do 1446 roku[2348]. Na początku 1449 roku był jednym z obecnych podczas rezygnacji z wójtostwa kluczborskiego przez Jana Wierusza[2349]. W krótkim czasie awansował w hierarchii dworskiej, gdyż 24 marca 1452 roku został odnotowany jako starosta oleski[2350]. Nie wiadomo, co się później z nim stało, gdyż znika ze źródeł. Jego krewnymi byli Mikołaj i Andrzej z Walcerzowic należący do elity toszeckiej[2351]. Mikołaj z Walcerzowic w 1438 roku poświadczył zawieszenie broni między książętami oświęcimskimi a królem Polski. Do dokumentu przywiesił wówczas swoją pieczęć przedstawiającą rogacinę od czoła, a pod nią po bokach tarczy po dwie lilie w słup, z których dolne na opak[2352].

298. Warłowscy, (z) Warłowa

Rodzina pisząca się z Warłowa (*Warlow*, 4 km na północny zachód od Dobrodzienia). Ade oraz Adam z Warłowa potwierdzili w 1435 roku dokument księcia Bernarda zatwierdzający posiadanie wsi Gwoździany (10 km od Warłowa) Mikołajowi Boyowi z Pruskowa[2353]. 18 lutego 1439 roku Adam z Warłowa, sędzia opolski, wraz z Stefanem Aleksandrem, plebanem leśnickim,

2344 W XVI w. Walcerzowice należały do okręgu toszeckiego, zob. Landbuch OR, nr 216.

2345 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

2346 CDS VI, nr 16 [regest].

2347 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 3.

2348 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157; APWr. Rep. 108, nr 14; CDS VI, nr 219 [regest]. Na obu dokumentach wymienionego za Paszkiem Granowskim i Jakuszem Nasięborem z Kępy, a przed Piotrem Zwojskim.

2349 APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 [kopia] = 40.

2350 K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292*..., s. 172—173.

2351 CDS VI, nr 239, 289 [regesty]; J. Rajman: *Jemielnica*..., s. 21.

2352 *Codex epistolaris saeculi*..., T. 1, nr 97; *Jana Zamoyskiego notaty*..., nr 585, s. 591. Obecnie pieczęć Mikołaja jest mocno przetarta, zob. Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dokumenty pergaminowe, nr 431.

2353 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157.

oraz Mikołaj i Piotr z Lubszy dokonali podziału majątku między Mikołaja z Półwsi i jego siostrę Nelę po śmierci ich ojca[2354]. W tym samym roku Adam otwierał listę świadków na dokumencie księcia Bernarda[2355]. Janek z Warłowa pojawił się w następnym roku[2356]. Natomiast w 1443 roku Mikołaj Warłowski został dwukrotnie odnotowany jako sędzia dworski namysłowski[2357].

299. Wawrzyniec z Głogowca

Pochodził ze wsi Głogowiec (*Glogovicz*, 3 km na południe od Głogówka). 24 grudnia 1311 roku sprzedał pole leżące między Głogówkiem a terenami Tomic. Do tego dokumentu przywiesił swoją pieczęć, na której widniała krokiew[2358]. Miał dzieci, ale brak o nich konkretnych informacji.

300. Wernek

W 1441 roku jego żona — Ofka z Szymiszowa (*Semyschow*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) — sprzedała Stare Koźle (*Alden Kozil*, 5 km na południe od Kędzierzyna-Koźla)[2359] leżące w okręgu sławięcickim za 55 grzywien Marcinowi z Dziewkowic[2360].

301. (z) Wędryni

Z tej wsi lezącej w okręgu oleskim (*Wandryn*, 7 km na zachód od Olesna) pochodził Adam. Potwierdził dokument księcia Bernarda z 10 stycznia 1408 roku Jego wysoka pozycja na liście świadków (drugie miejsce za starostą Jankiem) sugeruje, że mógł odgrywać ważną rolę wśród rycerstwa oleskiego[2361]. Bardzo możliwe, że był tożsamy z Adamem, sędzią ziemskim oleskim, któremu Bernard za wierną służbę przekazał winnicę leżącą w Oleśnie wraz z piecami do wypalania wapna

2354 AAWr., sygn. M49, KK41.

2355 Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

2356 Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

2357 APO. Am Namysłowa, nr 320, 322.

2358 APWr. Rep. 91, nr 155 = CDS XVI, nr 3242 [regest]; P. Pfotenhauer: *Die schlesische Siegel...*, nr 102, tabl. 10; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 289 (pieczęć nr 228).

2359 W osadzie znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 434.

2360 CDS VI, nr 210 [regest].

2361 APO. Am Kluczborka, nr 6.

z wszystkimi prawami i dochodami[2362]. Jego bratem bądź synem był zapewne Bartosz z Wędryni, uczestnik wojny głodowej[2363]. Raczej nie byli oni spokrewnieni z późniejszymi posiadaczami Wędryni, którzy nazywali siebie Babka[2364].

302. Wierzbnowie z Kępy

Pochodzili z bocznej linii panów z Wierzbnej. Jan, Jerzy i Henryk należeli do otoczenia Mikołaja I[2365]. Na jego dokumencie z 5 września 1453 roku wśród świadków czołowe miejsca zajęli Jan i Jerzy Wierzbińscy[2366]. Wkrótce weszli oni w posiadanie wsi Kępa i na dwóch dokumentach tego księcia z 1456 roku świadkował Henryk Wierzbiński z Kępy[2367]. Potwierdził także dokument tego Piasta z 11 października 1457 roku[2368]. Jan i Jerzy byli też świadkami dokumentu Mikołaja I z 1459 roku[2369]. Jan został później marszałkiem[2370], Jerzy był natomiast starostą prudnickim, właścicielem wójtostwa w Prudniku oraz innych dóbr w ziemi prudnickiej[2371].

303. Wiktor z Mierzyc

Rycerz nieznanego pochodzenia pieczętujący się herbem Topór. Był jednym z najbliższych współpracowników Władysława Opolczyka. Za jego rządów był kolejno kasztelanem jarosławskim, burgrabią na nowym zamku opolskim oraz starostą opolskim[2372]. Posiadał dobra w ziemi wieluńskiej oraz w księstwie

2362 APO. Am Olesna, nr 1.

2363 OBA 2111, s. 11.

2364 Zob. biogram rodziny Babka z Wędryni.

2365 Szerzej zob. T. Jurek: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 83—84. Pochodzenie potwierdza pieczęć Jana z 1487 roku, zob. APWr. Rep. 132c. Depozyt Księstwa Oleśnickiego, nr 389.

2366 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 125—126.

2367 CDS VI, nr 237 [regest]; CDS IX, nr 971.

2368 APWr. Rep. 68, nr 288.

2369 CDS IX, nr 979.

2370 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 446.

2371 CDS VI, nr 361 [regest]; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 52—54; T. Jurek uważa, że Jan i Jerzy byli synami Jana i Jerzego należącymi do otoczenia Mikołaja I, zob. Idem: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 83—84.

2372 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 344—348. Tam dokładna biografia rycerza. Pominięto w niej jeden dokument wzmiankujący Wiktora, wystawiony w Opolu 23 grudnia 1389 roku (L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67). Pojawił się w nim na pierwszym miejscu listy świadków z tytułem starosty opolskiego.

opolskim. W tym ostatnim był właścicielem Ligoty, zwanej też Borzysławicami (*EIgotha, sonst Borzlawicz genannt*, dzisiejsza Ligota Wielka, 14 km na południowy zachód od Kędzierzyna-Koźla), leżącej w okręgu głogóweckim[2373]. Jego żoną była Małgorzata, córka Franciszka Szramy, córką zaś Małgorzata, która wraz z matką sprzedały Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) wójtom opolskim za 150 grzywien, co zostało zatwierdzone 4 listopada 1390 roku[2374].

304. Wilczek z Kobylic

Pochodził z Kobylic (Kobylice koło Kędzierzyna-Koźla). Potwierdził dokument Bolka IV z 27 stycznia 1398 roku[2375]. 26 czerwca 1418 roku kupił od Święcha Wieszowskiego za 250 grzywien wójtostwo w Woźnikach wraz z polami Jaczów i Olszyna, lasem Jerczów, bez jednego pola, które zatrzymał książę, ale za to ze wszystkimi ławami sukienniczymi, rzeźniczymi, solnymi i szewskimi, bez zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, za co Wilczek był zobowiązany do służby z kopią[2376].

305. (z) Wilków

Rodzina wywodząca się ze wsi Wilki niedaleko Namysłowa. Z tej miejscowości znany jest sołtys Konrad[2377], który mógł być tożsamy z Konradem z Wilków, świadkiem na dokumencie Bolesława I z 11 listopada 1308 roku[2378]. Na dwóch dokumentach tego księcia pojawił się także Zygfryd z Wilków[2379]. Po śmierci księcia opolskiego przedstawiciele tej rodziny znikają ze źródeł opolskich.

2373 CDS XXXIII, s. 142, nr 5.

2374 CDS VI, nr 77 [regest]. Zbicko było posagiem żony Wiktora, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 347.

2375 CDS I, nr 68.

2376 CDS VI, nr 150; A. Weltzel: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 27—28.

2377 CDS XVI, nr 3049.

2378 CDS XVI, nr 3017.

2379 CDS I, s. 21 = CDS XVI, nr 3033 [regest]; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest].

306. Willan Ogon z Chrząszczyc

Pochodził z Chrząszczyc (*Chrempschicz*, w 8 km na południe od Opola)[2380]. Należał do otoczenia Bolka IV w początkowych latach jego rządów. Pierwszy raz znalazł się wśród świadków na jego dokumencie z 12 stycznia 1402 roku[2381]. Później potwierdzał dyplomy tego księcia od 1403 roku do 1407 roku[2382]. Zmarł zapewne niedługo potem, gdyż brakuje go na kolejnych dokumentach, a we wcześniejszym okresie regularnie był na nich odnotowywany. Prawdopodobnie nie miał syna, gdyż w źródłach nie pojawiał się już żaden dziedzic Chrząszczyc[2383].

307. Wincenty z Grzebkowic

Na początku XV wieku w księstwie opolskim przebywał Wincenty z Grzebkowic. Wbrew twierdzeniom D. Veldtrupa nie pochodził on z Rzepkowic leżących w tym księstwie, lecz z Grzebkowic (dzisiejsze Jarząbkowice koło Wrocławia)[2384].

Z tej familii pochodził Wincenty z Grzebkowic, który został burgrabią opolskim z ramienia Bolka IV. Dla tego księcia potwierdził dwa dokumenty: z 5 maja 1389 roku oraz 5 czerwca 1391 roku[2385]. Zmarł przed 10 styczniem 1403 roku Tego dnia jego córka Agnieszka, zakonnica czarnowąska, otrzymała od Jana Besa z Rogowa i jego braci dochody z Rogowa i Dąbrowy, które

2380 W osadzie znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 279—280.

2381 APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.

2382 APWr. Rep. 4f, nr 84h; Rep. 4f, nr 29e; Rep. 107, nr 62; Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67; CDS VI, nr 111 [regest].

2383 J. Horwat podaje jeszcze, że Chrząszczyce należały do Henryka Chrząstkowskiego, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 396. Jest to jednak błąd, gdyż Henryk pochodził z innej miejscowości, zob. biogram Henryka Kranskiego.

2384 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 425. Miejscowość, z której pisał się Wincenty, była zapisana jako *Grzepkowicz* albo *Schrepowicz*, zob. APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; CDS I, nr 56. O tej rodzinie szerzej, zob. G. Dyhrenfurth: *Ein Schlesisches Dorf und Rittergut. Geschichte und soziale Verfassung.* „Staats- und sozialwissenschaftlichen Forschungen" 1906. Bd. 25. H. 2, s. passim. Pieczętowali się kopytnym zwierzęciem, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 II 1334; T. Jurek: *Slesie strips nobilissima. Jeleńczycy — ród biskupa wrocławskiego Tomasza I.* „Roczniki Historyczne" 1992. T. 68, s. 30. M.L. Wójcik uznał, że zwierzęciem tym jest koń, zob. Idem: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 356—358 (pieczęć nr 311). Temu badaczowi znana jest także inna pieczęć przedstawiciela tej familii, należąca do Mikołaja i pochodząca z 1388 roku, zob. Ibidem, s. 356—358 (pieczęć nr 312).

2385 APWr. Rep 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; CDS I, nr 56.

po śmierci Agnieszki miały wrócić do rodziny Besów[2386]. Najprawdopodobniej Besowie z Rogowa byli krewniakami Agnieszki[2387]. Córka Wincentego przebywała w klasztorze czarnowąskim co najmniej od 18 października 1389 roku[2388].

308. Wincenty Ransberg ze Steblowa

Wincenty był zapisywany jako *Ransberg* bądź *Resnberg*. Prawdopodobnie pochodził z zaginionej wsi Ransberg na Morawach[2389]. Był świadkiem dokumentu wystawionego 18 sierpnia 1359 roku przez księcia Alberta, w którym został nazwany dziedzicem Steblowa (*Stebluow*, obecnie dzielnica Lublińca)[2390]. Znalazł się także na liście świadków dokumentu tego samego Piasta wystawionego z 17 kwietnia 1361 roku[2391].

309. Wipplerowie

Górnośląska rodzina, która pieczętowała się herbem przedstawiającym w czerwonym polu trzy srebrne krzyże łacińskie złączone dłuższym ramionami w roztrój[2392]. Piotr Wippler był starostą głogóweckim z ramienia Władysława II. Po przekazaniu okręgów oleskiego, lublinieckiego i gorzowskiego Spytkowi z Melsztyna został starostą oleskim[2393]. Potwierdził także jeden dokument Jana Kropidły z 28 listopada 1393 roku. Świadkiem na tym dokumencie był także syn Piotra o imieniu Hans[2394]. Piotr był właścicielem wsi Skałągi (niedaleko Kluczborka)[2395].

2386 CDS I, nr 77. Agnieszka już wcześniej pojawiała się w dokumentach. 3 maja 1401 roku nabyła pół grzywny czynszu z Semansdorfu (dzisiejsza Gostomia) za 5 grzywien od Piotra Schoffa, zob. CDS I, nr 76.

2387 D. Veldtrup przypuszcza, że mogli być oni powiązani przez matkę Agnieszki, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 425. *Semansdorf*, w którym Agnieszka nabyła czynsze, też należał wcześniej do Besów.

2388 CDS I, nr 51, 53, 62, 66; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 425—426.

2389 Ch. d'Elvert: *Die Freiherren Ržikowski von Dobrschitz*. „Notizen-Blatt der Historisch-Statistischen Section der Kais.-Königl. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde" 1874, nr 10, s. 73. Wbrew twierdzeniom J. Horwata nic nie wskazuje, aby był kasztelanem oleskim, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 372.

2390 CDS VI, nr 27 [regest].

2391 CDS II, s. 90, nr 15.

2392 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1343.

2393 Biogram Piotra Wipplera, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 323.

2394 APWr. Rep. 4f, nr 54aa.

2395 J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1343.

Innymi przedstawicielami tej rodziny byli rycerz Wyszek Wippler, właściciel wsi Pawłowice (prawdopodobnie dzisiejsze Pawłowice Namysłowskie), oraz Miczek Wippler, którzy brali udział w wojnie głodowej w orszaku księcia Bernarda[2396]. Wyszek miał także posiadłości w okręgu kluczborskim[2397]. Był świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego z 25 marca 1408 roku[2398].

310. (z) Witosławic

Rodzina z Witosławic (*Witoslawicz*, 18 km na południe od Kędzierzyna-Koźla) była spokrewniona lub spowinowacona z Strzelami, którzy posiadali sąsiedni Grzędzin (imiona właścicieli Witosławic są takie same jak imiona Strzałów). Mikołaj z Witosławic był świadkiem dokumentu księcia Bolka opolskiego z 7 maja 1350 roku[2399]. Na dworze tego księcia przebywał Stefan z Witosławic, prawdopodobnie syn Mikołaja, który poświadczył dokument księcia z 1 sierpnia 1362 roku[2400].

311. (z) Wojska

Ze wsi Wojsko (*Woyska*, 15 km na północny zachód od Tarnowskich Gór) pochodził Piotr Wojski z Bogdańcowic. Wieś, z której się pisał, leżała w okręgu kluczborskim (*Bogdanczowicz*, 6 km na wschód od Kluczborka). Piotr zakupił 10 maja 1435 roku folwark wraz z łanem i sadem w wiosce i dobrach Wysoka w okręgu oleskim od Bernarda Masło za 24 grzywny[2401]. Jego synem mógł być Jan Woyska z Roszkowic, który pojawił się na dokumencie książąt opolskich z 6 sierpnia 1482 roku[2402]. Jego krewnym był zapewne Bożenikel z Woyska, który w 1438 roku potwierdził zawieszenie broni między książętami oświęcimskimi a królem Polski. Do dokumentu przywiesił wówczas swoją pieczęć przedstawiającą dwa sierpy[2403].

2396 OBA 2111, s. 11, 12. Wyszek Wippler pierwszy raz pojawił się w źródłach 23 maja 1404 roku, a 19 lipca 1406 roku sprzedał grzywnę czynszów plebanowi kluczborskiemu, zob. APO. Am Olesna, nr 1; APWr. Rep. 66, nr 369.

2397 APO. Am Kluczborka, nr 9.

2398 Schirnding. Bd. 4, nr 2519c.

2399 RŚ. T. 2, nr 302.

2400 APWr. Rep. 4f, nr 65d.

2401 APO. Am Olesna, nr 2.

2402 CDS VI, nr 341 [regest].

2403 Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dokumenty pergaminowe, nr 431. *Codex epistolaris saeculi...*, T. 1, nr 97; *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 588, s. 66. Był także świadkiem

312. Wołowscy, (z) Wołowa

Pochodzili z Starego Wołowa (niedaleko Wołowa). Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Piotr z Wołowa, prawdopodobnie tożsamym z palatynem głogowskim (1253—1265)[2404]. Jego synami byli Bogusław, Zbylut, Racibor i Piotr, którzy w 1288 roku przenieśli Stary Wołów na prawo niemieckie[2405]. Bogusław był plebanem opolskim i kanonikiem wrocławskim. Zmarł przed 17 sierpnia 1323 roku[2406]. Potomkiem któregoś z nich był Otton z Wołowa, który w 1356 roku był jednym z sędziów z ramienia księcia oleśnickiego w jego sporze z księciem cieszyńskim o granicę między Bytomiem a Pyskowicami[2407]. Otton potwierdził także dokument Wojtka ze Smolnej z 20 lipca 1368 roku[2408]. W 1370 roku był świadkiem na dokumencie Henryka niemodlińskiego[2409]. 24 grudnia 1374 roku Otton wraz z Henrykiem Czamborem wzięli w zastaw od Jerzego Czambora 8 grzywien groszy dochodów ze wsi Krasna Góra[2410]. 28 maja 1376 roku kupił od Jaśka z Pogorzeli 8 grzywien groszy czynszów ze wsi Herzogswalde (dzisiejsze Nagodzice niedaleko Kłodzka) za 80 grzywien groszy[2411].

W księstwie niemodlińskim w połowie XIV wieku pojawił się Segrod z Wołowa. Poświadczył on dokument Bolka niemodlińskiego z 15 października 1357 roku[2412]. W 1397 roku na czele listu wypowiedniego rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa pojawili prawdopodobni synowie Ottona bądź Segroda: Otton, Mikołaj i Hans z Wołowa. Ich krewnymi byli wymienieni w dalszej części Piotr i Jarosz[2413]. W 1400 roku Hans i Otton Wołowscy jako krewni ze strony babki ojczystej mieli potwierdzić szlachectwo

---

dokumentu Przemysła toszeckiego z 1440 roku oraz wraz z innymi toszeckimi rycerzami potwierdził dokument księcia Bernarda strzeleckiego z 1444 roku, zob. CDS VI, nr 204, 216 [regesty]. W okresie nowożytnym Woyscy z Bogdańczowic pieczętowali się herbem przedstawiającym w polu błękitnym czerwoną głowę żubra, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1373.

2404 T. Jurek: *Slesie strips*..., s. 44, przyp. 139.

2405 SUB. Bd. 5, nr 408.

2406 CDS XVI, nr 2660, 2794, 2829; CDS XVIII, nr 3794, 3832, 3833, 4281; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 29.

2407 CDS VI, nr 26 [regest].

2408 NKKO, s. 132, nr 21 [regest]. Data podana na s. 184.

2409 CDS VI, nr 47 [regest].

2410 Neisser Lagerbücher, nr 341.

2411 Ibidem, nr 650.

2412 APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest].

2413 E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 20. Piotr, burgrabia niemodliński, był później świadkiem darowizny Segroda z Wołowa na rzecz kolegiaty niemodlińskiej, zob. APWr. Rep. 72, nr 10. Jedynie na podstawie niepewnego kryterium imionowego za bardziej prawdopodobne można uznać, iż Otton, Mikołaj i Hans byli synami Ottona znanego z XIV-wiecznych źródeł.

Długomiła. Ich pokrewieństwo nie jest jednak do końca pewne z uwagi na to, że ten dokument znany jest jedynie z XVI-wiecznego odpisu[2414]. Hans był właścicielem części wsi Dąbrowa (zwanej Schadken) w okręgu niemodlińskim (12 km na północny wschód od Niemodlina), o co toczył spór z poddanymi księcia Bolka IV. Sędzia ziemski niemodliński przyznał sporne dobra Hansowi, co zatwierdził dokumentem z 13 stycznia 1396 roku[2415]. Wołowski w okręgu opolskim posiadał ponadto wieś Oldrzyszowice (*Hildebrandsdorf*, 7 km na południe od Skorogoszczy). 8 grudnia 1402 roku Jan zwany Hansem (*Johannes alias Hannus*) wraz ze swoim synem Jakuszem i chłopami przekazali 1,5 grzywny czynszów z Oldrzyszowic adwokatowi konsystorza wrocławskiego[2416]. Hans Wołow z Olrzyszowic wraz z żoną Małgorzatą 9 listopada 1405 roku kupił od Hansa Besa z Rogowa połowę Źlinic za 55 grzywien i tego samego dnia sprzedał 3 grzywny czynszów z Oldrzyszowic i Źlinic kapitule opolskiej[2417]. Drugą część Źlinic zakupił 10 września 1410 roku za 30 grzywien od Mikołaja Moharda[2418].

Do kolejnego pokolenia tej familii należał Jakusz, który w 1414 roku sprzedał kapitule opolskiej grzywnę czynszów za 10 grzywien z Oldrzyszowic i Źlinic[2419]. W tym samym roku Segrod z Wołowa był darczyńcą dla kolegiaty niemodlińskiej, której przekazał dobra we wsiach Rogów (prawdopodobnie Rogi, 8 km na zachód od Niemodlina) oraz Rosdorf (dzisiejsze Roszkowice, 5 km na zachód od Niemodlina)[2420]. Melchior, Jakusz oraz Otton pożyczyli w 1421 roku 30 grzywien od Jerzego Dreskego. Wołowscy zobowiązali się spłacać rocznie z tej sumy 3 grzywny[2421]. Własnością Ottona były Rutki (11 km na północny zachód od Niemodlina) w okręgu niemodlińskim. W 1424 roku potwierdził on szlachectwo Piotra z Lubszy[2422]. Synami któregoś z nich byli Adam Wołow, świadek dwóch dokumentów Bernarda niemodlińskiego z 1435 roku[2423], oraz Jan z Wołowa, w latach 1434—1441 mistrz zakonu krzyżowców z czerwoną gwiazdą we Wrocławiu[2424].

2414 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 137—139; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 2, s. 44—46.

2415 CDS VI, nr 81 [regest].

2416 APWr. Rep. 107, nr 59.

2417 APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67.

2418 APWr. Rep. 4f, nr 84k.

2419 APWr. Rep. 107, nr 90.

2420 APWr. Rep. 72, nr 10.

2421 APO. Am Grodkowa, nr 1267. Do dokumentu przywieszono pieczęcie Wołowskich, z których tylko dwie przetrwały, lecz są obecnie w złym stanie. Jeden herb przedstawia prawdopodobnie głowę jakiegoś ptaka (być może łabędzia), a drugi — Melchiora — jakby połułabędzia.

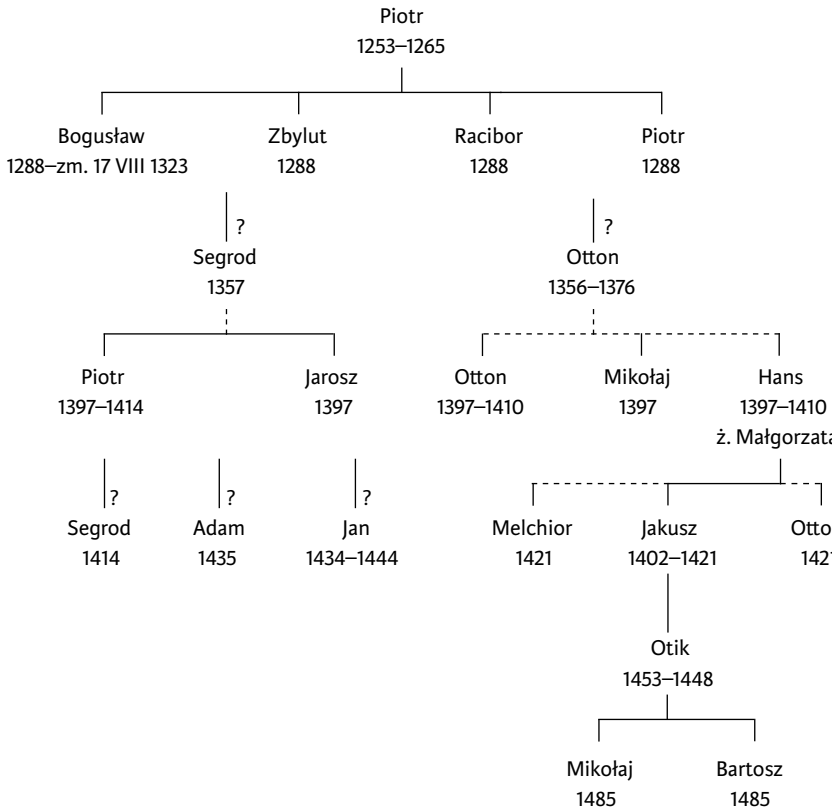
2422 SPPP. T. 2, nr 1971. Został zapisany jako Otton z Rutków herbu Wołowscy.

2423 APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2.

2424 M. Stranawska: *Między Jerozolimą*..., s. 235, przyp. 62, s. 254, przyp. 62, s. 277, przyp. 248. Badaczka uważa, że pochodził ze stanu mieszczańskiego. Jan był jednocześnie plebanem (najpierw w Świdnicy, a następnie we Wrocławiu).

W drugiej połowie XV wieku Oldrzyszowice należały do Otika, prawdopodobnie — z uwagi na prawo własności do Oldrzyszowic — syna Jakusza. Synami Otika byli Mikołaj i Bartosz[2425]. Otik dał początek rodowi Otików[2426], który na początku XVII wieku pieczętował się herbem przedstawiającym łabędzią głowę[2427].

Tablica 20. Rodzina Wołowskich

Źródło: Opracowanie własne.

2425 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38; CDS VI, nr 370 [regest].

2426 Landbuch OR, nr 211; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 2, s. 395—396; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 6, s. 114—115.

2427 J. Pilnáček, *Rody*..., D. 2, s. 395—396.

313. Woldanowie

Pochodzili prawdopodobnie ze wsi Wałda (obecnie przysiółka w powiecie kluczborskim, 8 km na południowy zachód od Wołczyna). Maciej Woldan był świadkiem na trzech dokumentach księcia niemodlińskiego w latach 1373—1380[2428]. Zapewne jego potomkiem był Piotr Wolda, kuchmistrz księcia Bernarda, który w 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus[2429].

314. Wronowscy, (z) Wronowa

Ze wsi Wronów (*Wronow*, 4 km na północny wschód od Skorogoszczy) pisali się bracia Jan i Henryk z Wronowa. Jan był świadkiem dokumentu Bolka IV z 10 września 1410 roku[2430]. Bracia razem potwierdzili dokumenty księcia opolskiego od 1421 roku do 1432 roku[2431]. Po śmierci tego Piasta Henryk z Wronowa znalazł się w otoczeniu jego najmłodszego syna Mikołaja. Na jego dokumentach Henryk wystąpił trzykrotnie w roli świadka: 24 kwietnia 1440 roku, 18 lutego 1443 roku oraz 4 lutego 1453 roku[2432]. Jego synami bądź bratankami byli zapewne bracia Przecław oraz Jerzy z Wronowa, którzy 11 października 1450 roku wspólnie potwierdzili dokument Mikołaja I[2433]. Pierwszy z nich był właścicielem Sławic i części wsi Szczepanowice. Potwierdził on dokument Mikołaja I z 1453 roku dotyczący zgody księcia opolskiego na przekazanie niektórych miast i wsi przez Bolka V Jadwidze z Besów[2434]. W 1456 roku Przecław wspomniane dwie wsie przekazał na czas swojego wyjazdu szwagrowi Janowi Kotulińskiemu. Udał się wtedy w zagraniczną podróż, prawdopodobnie na pielgrzymkę[2435]. Jerzy był natomiast świadkiem dokumentu Jana i Mikołaja z 1453 roku[2436].

2428 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186; CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1; CDS XXXIII, s. 140, nr 3.

2429 OBA 2111, s. 11.

2430 APWr. Rep. 4f, nr 84k.

2431 CDS VI, nr 160, 181, 183 [regesty]; APWr. Rep. 107, nr 107; Rep. 4f, nr 14.

2432 CDS VI, nr 207 [regest]; CDS IX, nr 806; Národní archiv v Praze, Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38 (ostatni z tych dokumentów potwierdził także Jan z Wronowa).

2433 APWr. Rep. 68, nr 276.

2434 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

2435 CDS VI, nr 237 [regest].

2436 DB, Bd. 1, Th. 3, s. 125—126.

315. (z) Wrzosków

Ze wsi Wrzoski w okręgu opolskim (*Broskow*, 8 km na zachód od Opola) pochodził Jan, który spisał dokument Jana Kropidły z 10 października 1382 roku[2437]. Jego krewnym mógł być Mikołaj z Wrzosków, który był sołtysem. Dwukrotnie znalazł się na ostatnich miejscach na liście świadków na dokumentach Bolka IV. Pierwszy raz potwierdził dokument z 1400 roku dotyczący przekazania przez książęcego kapelana Zbrożka miejscowości Raszów Mikołajowi z Mokrego Dańca[2438]. Trzy lata później był świadkiem dokumentu tego Piasta zatwierdzającego sprzedaż 4 grzywien groszy miary polskiej czynszów z Rogowa i Dąbrowy przez Jana Besa Agnieszce, córce Wincentego z Grzebkowic, za 40 grzywien[2439].

316. (z) Wysokiej

Z Wysokiej (*Wissoca*, 12 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich)[2440] pochodził Zbrożek. W 1342 roku był on świadkiem darowizn uczynionych przez Bogusza z Sieronowic i Jaśka z Walcerzowic na rzecz klasztoru jemielnickiego[2441]. Jego synem był Pełka, który potwierdził dokument księcia Alberta z 22 lipca 1353 roku[2442]. Zbrożek 6 stycznia 1350 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia strzeleckiego. Był wówczas starostą i pasowanym rycerzem[2443]. 31 marca 1353 roku świadek na dokumencie Alberta strzeleckiego, w którym książę potwierdził sprzedaż wsi Kamień (zaginionej obecnie osady leżącej w okręgu lublinieckim) przez klasztor w Jemielnicy na rzecz handlarzy miodu z Koszęcina w zamian za czynsz w wysokości 13 wiader miodu [2444]. Ostatni raz był świadkiem dokumentu z 1358 roku[2445]. W 1361 roku został odnotowany Teodoryk z Wysokiej[2446], a w następnym roku Michał z Wysokiej[2447].

2437 APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

2438 CDS VI, nr 90.

2439 CDS I, nr 77.

2440 Na skraju osady znajdował się obiekt typu motte, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 467—468.

2441 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

2442 CDS VI, nr 19 [regest].

2443 Inwentarz 4f, s. 1240.

2444 ADO. J. Pientak: *Beschreibung...*, s. 8 = Schirnding. Bd. 4, nr 2531 (odczytany jako Staszko); A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 17—18.

2445 Schirnding. Bd. 4, nr 2520c.

2446 CDS II, s. 90, nr 15.

2447 Inwentarz 4f, s. 1234a.

317. Zakrzowscy, (z) Zakrzowa

Pochodzili prawdopodobnie — sądząc po miejscach wystawienia dokumentów, na których byli świadkami — z Zakrzowa (dzisiejszy Zakrzów Turawski, 30 km na południowy zachód od Olesna) w okręgu opolskim. Pierwszym znanym właścicielem tej wsi był Henryk, świadek dokumentu księcia opolskiego wystawionego 20 kwietnia 1349 roku[2448]. Jego potomkiem był zapewne Klemens, który w 1435 roku poświadczył dokument księcia Bernarda dotyczący wsi Gwoździany[2449].

318. Zakrzowscy, (z) Zakrzowa

Pochodzili z Zakrzowa (*Zackeraw,* 9,5 km na wschód od Krapkowic) leżącego o okręgu strzeleckim. Miczek 27 stycznia 1398 roku otrzymał Zakrzów i bliżej nieznaną Rudzinę od Beneszy, córki Piotra[2450]. Zapewne jego synem był Kucze z Zakrzowa, który wyruszył w 1414 roku na wojnę głodową[2451]. Do kolejnego pokolenia należeli Jan z Zakrzowa oraz Machna, która w 1439 roku poślubiła Zygroda ze Sławikowa (wieś w księstwie raciborskim)[2452]. W 1445 roku Jan z Zakrzowa wszedł ponownie w posiadanie Zakrzowa, który zakupił za 20 grzywien od Szczepana Dobieszowskiego[2453]. Z dokumentu sporządzonego w 1448 roku wiadomo, że żoną Jana była Machna, siostra Zygmunta z Sierot[2454]. 6 października 1454 roku Jan sprzedał za 100 grzywien z prawem odkupu w ciągu trzech lat wszystko, co posiadał we wsiach Obrowiec i Dąbrówka, Janowi z Nowej Wsi, a dobra te przekazał do wiernych rąk Hinczy Działoszy z Kobylic i Mikołaja Zwojskiego z Kalinowa[2455]. Ostatecznie 7 maja 1458 roku Jan sprzedał Zakrzów, Obrowiec i Dąbrówkę (wsie pod Gogolinem) Janowi z Nowej Wsi za 470 grzywien, a w zamian kupił od Jana z Nowej Wsi jego wieś za 100 grzywien[2456]. W 1459 roku sprzedał on Nową Wieś Adamowi Kiczce[2457].

2448 D 370, s. 89—90.
2449 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157.
2450 CDS I, nr 67.
2451 OBA 2111, s. 11.
2452 CDS I, nr 114.
2453 CDS I, nr 116.
2454 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1078, D. 5, s. 1410. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Ibidem, D. 2, s. 470; Ibidem, D. 3, s. 819.
2455 CDS I, nr 125.
2456 CDS II, s. 99, nr 31.
2457 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1411.

319. Zbrożek

Bliżej nieznany burgrabia opolski z ramienia Bolka IV. W 1400 roku otwierał listę świadków dokumentu tego księcia[2458].

320. (z) Zdziechowic

Rodzina pochodząca z Zdziechowic (*Dzeschowicz*, 26 km na północ od Olesna). W 1414 roku Stanimir Młodszy oraz Jan z Zdziechowic wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę do Prus[2459]. Synem jednego z nich mógł być Izajasz, który w 1456 roku nabył od Hansa Henniga wyższe sądownictwo nad wsiami Grodzisko i Wysoka koło Olesna[2460]. Jego krewnym był Janek poświadczony dwukrotnie w 1456 roku[2461].

321. Zedlitzowie (Czedlitzowie)

Rodzina pochodząca z terenu Niemiec, pieczętująca się herbem przedstawiającym w czerwonym polu srebrną klamrę od pasa[2462]. Świadkiem na dokumencie Bolka III z 24 sierpnia 1378 roku był Jan Czedlitz[2463]. Jego krewnym był zapewne Maciej Czedlitz, który wyruszył z księciem Bernardem w 1414 roku na wojnę głodową[2464].

322. (z) Zębowic

Pierwszym właścicielem Zębowic (*Samtowicz*, 17 km na południowy zachód od Olesna) był Staszek, świadek dokumentu księcia Bolesława opolskiego z 28 kwietnia 1336 roku dotyczącego udzielenia zezwolenia notariuszowi Bełdowi na poszukiwanie złota w jego dobrach[2465]. Jego potomkiem był najpewniej

2458 CDS VI, nr 90 [regest]; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 419.
2459 OBA 2111, s. 13.
2460 APO. Am Olesna, nr 7.
2461 CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 7.
2462 T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 308. Pieczęcie Zedlitzów, zob. M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 864—879 (pieczęcie nr 880—899).
2463 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.
2464 OBA 2111, s. 12.
2465 APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest].

Hartung, który pojawił się w 1399 roku na dokumencie Władysława Opolczyka[2466]. Jego krewnym byli Andrzej z Zębowic, uczestnik wojny godowej, oraz Herbert z Zębowic, który figurował na dokumencie księcia Bernarda z 30 sierpnia 1417 roku[2467].

323. Zwojscy, (ze) Zwozu

Pisali się ze Zwozu (*Swosz*, 7 km na wschód od Dobrodzienia), od którego urobione zostało ich nazwisko. Pierwszym przedstawicielem rodziny był Franczek Swosz, ojciec Jerzego Swosza ze Zwozu i Pawonkowa, starosty dobrzyńskiego[2468]. Na pieczęci z 1386 roku znany jest jego herb przedstawiający trzy pięciopłatkowe róże w narożnikach i niezidentyfikowany przedmiot pośrodku[2469]. Krewnym Jerzego był Zygmunt Zwojski, który 7 grudnia 1411 roku sprzedał Pilchowice za 44 grzywny gromadzie ze wsi Zakrzów[2470]. Prawdopodobnie jego braćmi byli Bernard i Hincza Zwojscy, uczestnicy wojny głodowej[2471]. Synami jednego z nich byli Mikołaj, Piotr, Jan i Bernard Zwojscy.

Mikołaj pierwszy raz na dokumencie księcia Bernarda pojawił się 1 lutego 1439 roku z tytułem marszałka[2472]. Tę funkcję pełnił co najmniej do 1450 roku[2473]. 23 listopada 1444 roku kupił od Michała i Jakusza z Szymieszowa (*Semischaw*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) za 80 grzywien ich dobra w tej wsi, a książę nadał mu tam dodatkowo wyższe sądownictwo[2474]. Świadek dyplomu księcia strzeleckiego z 20 maja 1448 roku[2475]. W 1450 roku Mikołaj ze Zwozu, marszałek księcia Bernarda, kupił od Piotra z Suchej jego rodową wieś[2476]. Przed 1454 roku zakupił Wielki Kalinów (*Grosse Kalpuow*,

2466 CDS VI, nr 88 [regest].

2467 OBA 2111, s. 11; CDS VI, nr 145 [regest].

2468 Jego dokładny biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269—271.

2469 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, ilustracja nr 6; M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 802—804 (pieczęć nr 817).

2470 APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69. Pilchowice były folwarkiem przy wsi Zakrzów, zob. CDS I, nr 90; Urbarz I, s. 49—50.

2471 OBA 2111, s. 11, 13.

2472 CDS VI, nr 200 [regest]. Na jednym dokumencie z tego samego roku wymieniony bez tytułu, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2521a. Wówczas świadkiem był również Piotr Zwojski. Także 20 maja 1448 roku zapisany został bez tytułu marszałka, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2522e.

2473 CDS VI, nr 212, 217 [regesty]; CDS I, nr 116; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 1, s. 49; D. 5, s. 1438.

2474 CDS VI, nr 217 [regest].

2475 Schirnding. Bd. 4, nr 2522e.

2476 Josef Pilnáček odczytał jego nazwisko jako Żyrowski, zob. Idem: *Rody...*, D. 1, s. 49, D. 5, s. 1438; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 291. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że

dzisiejszy Kalinów, 7 km na wschód od Strzelec Opolskich), a jego potomkowie zaczęli nazywać się Kalinowskimi[2477]. 6 października 1454 roku wraz z Henrykiem Działoszem z Kobylic przejął wsie Dąbrówka i Obrowiec, które były przedmiotem transakcji między Janem Zakrzowskim i Janem z Nowej Wsi[2478].

Piotr ze Zwozu pierwszy raz na dokumencie księcia niemodlińskiego pojawił się 14 czerwca 1439 roku[2479]. Znalazł się na liście świadków także w następnym roku[2480]. Często towarzyszył księciu i przemieszczał się z nim. 27 czerwca 1441 roku był z księciem w Opolu, 16 marca 1444 roku w Strzelcach, a 7 lipca tego roku był z nim w Opolu[2481]. 10 lipca następnego roku potwierdził dokument Bernarda wystawiony w Strzelcach[2482], a 8 maja 1446 roku w Opolu[2483]. 11 lipca 1447 roku oraz 26 lipca 1448 roku był znów z księciem w Strzelcach[2484]. W następnym roku potwierdził kolejny dokument dla tego Piasta[2485]. Bracia Piotr i Jan ze Zwozu 22 marca 1451 roku byli świadkami na dokumencie księcia Bernarda[2486].

Bernard Zwojski był świadkiem na dokumencie księcia Bernarda z 1440 roku[2487]. Następnie potwierdził dokument Mikołaja I z 6 maja 1459 roku[2488]. Jan był plebanem w Ujeździe i 12 stycznia 1463 roku zrezygnował ze swoich rodzinnych dóbr w Zwozie na rzecz swojego brata Bernarda[2489]. Był też świadkiem na dokumencie Jana Dobrego z 10 października 1476 roku[2490]. Cztery dni później, tytułując się dziekanem kolegiaty brzeskiej, gwarantował księciu Mikołajowi I zwrot zamku w Sławięcicach po śmierci brata i bratanka. Z dokumentu wynika, że Piast opolski przekazał ów zamek Mikołajowi Zwojskiemu z Kalinowa

w tym czasie marszałkiem Bernarda był Mikołaj Zwojski, przyjmuję, że kopiarz zniekształcił nazwisko tego urzędnika.

2477 CDS I, nr 125 [regest]. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 271. Używali zbliżonego herbu: rozdarta strzała z gwiazdami na końcach ramion.

2478 CDS I, nr 125 [regest].

2479 CDS I, nr 114 [regest]. Także świadek na dwóch innych dokumentach z tego roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2521a, 2521b.

2480 Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

2481 APKat. Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; CDS VI, nr 215; APWr. Rep. 108, nr 14

2482 CDS I, nr 116 [regest].

2483 CDS VI, nr 219 [regest].

2484 J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 26 VII 1448.

2485 DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164.

2486 CDS XXXIII, s. 105, nr 11.

2487 Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

2488 CDS IX, nr 979.

2489 CDS VI, nr 263 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 271.

2490 Odpis dokumentu znajduje się w Apar. św. Mikołaja. Teczka diplomata antiqa.

i jego synowi o tym samym imieniu[2491]. W drugiej połowie XV wieku używali herbu przedstawiającego rozdartą strzałę z różami na końcach ramion[2492].

324. Zyghard z Lichyni

W 1414 roku wyruszył z armią księcia Bernarda na wojnę z zakonem krzyżackim[2493]. Trudno powiedzieć, co łączyło go z miasteczkiem Lichynia (*Lichin*, 17 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich).

325. Żabka

Rycerze z przezwiskiem Żabka mogli wywodzić się od Andrzeja Żaby, świadka na dokumencie z 1239 roku[2494]. Jego potomkiem mógł być Jarosław, który potwierdził dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku[2495]. Z kolei zapewne jego potomkami byli Wacław i Jaśko. Pierwszy z nich piastował urząd sędziego dworskiego księcia Alberta strzeleckiego. Pojawił się jako świadek na dokumencie tego Piasta z 21 czerwca 1323 roku, w którym książę nadał klasztorowi w Jemielnicy wieś Łaziska (*Lasicz*, 14 km na północny wschód od Strzelec Opolskich)[2496]. Dwa lata później otwierał listę świadków na dokumencie dotyczącym nadania klasztorowi dodatkowych praw do tej wsi, w tym prawa książęcego. Wacław Żabka został zapisany bez tytułu sędziego, natomiast z przydomkiem i był nazwany *panem*[2497]. Na dokumencie z 1330 roku sędzia Żabka kolejny raz otwierał listę świadków[2498]. Jaśko Żabka w 1350 roku otrzymał natomiast od księcia Alberta wsie Rusinowice i Wierzbie, które dziesięć lat później ten sam Piast odkupił od córek Jaśka, Jadwigi i Elżbiety, za 100 grzywien[2499]. W późniejszych dokumentach nie pojawiają się żadne osoby z przezwiskiem Żabka.

2491 CDS VI, nr 300 [regest].
2492 APWr. Rep. 68, nr 348 (pieczęć Jana Zwojskiego). Takiego samego herbu używała rodzina Zwojskich w okresie nowożytnym, zob. J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1454.
2493 OBA 2111, s. 11.
2494 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 37—38.
2495 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].
2496 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].
2497 CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest].
2498 CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952 [regest].
2499 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12.

326. Żegota

Bliżej nieznany rycerz, który w 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus[2500].

327. Żyrowscy, (z) Żyrowy

Wbrew powszechnej opinii raczej nie byli boczną linią Lisów[2501]. Wydaje się jednak, że rodzina ta pieczętowała się herbem zbliżonym do polskiej Czewoi[2502]. Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny był Klemens z Żyrowy (*Zirowa*, 16 km na południowy wschód od Krapkowic). Potwierdził on dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku[2503]. Na następnym z 1312 roku został nazwany synem Świętopełka[2504]. Po śmierci księcia Bolka związał się z jego bratem Władysławem bytomsko-kozielskim, dla którego potwierdził dokument wystawiony 28 października 1316 roku[2505]. 2 listopada 1321 roku był świadkiem przekazania przygranicznych terenów przez księcia legnickiego księciu opolskiemu[2506]. W następnym roku potwierdził dokument księcia Bolesława legnickiego[2507]. 24 marca 1324 roku kupił od księcia bytomskiego wieś Kamień (obecnie część Piekar Śląskich) za 100 grzywien[2508]. Jego bratem był Stefan odnotowany wraz z Klemensem w 1323 roku[2509]. Synem Klemensa był Świętopełk,

2500 OBA 2111, s. 11.

2501 Janusz Bieniak uznał Żyrowskich za przedstawicieli rodu Lisów, zob. Idem: *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łęczycka i sieradzka wobec problemów zjednoczenia państwowego w latach 1300—1306*. Toruń 1969, s. 105—109. Podobnie uważał Tomasz Jurek, zob. Idem: *Panowie z Wierzbnej*..., s. 84.

2502 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1438—1439; R. Sękowski: *Herbarz*..., T. 2, s. 89. Jerzy Sperka początkowo nie zajął stanowiska co do przynależności herbowej średniowiecznych Żyrowskich (Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 288, przyp. 812), później przychylił się jednak do tezy, że pieczętowali się Czewoją, zob. Idem: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego*..., s. 296—297. Herb z dwiema podkowami został umieszczony na epitafium Hansa Żyrowskiego zmarłego w połowie XVI wieku, które znajduje się w kościele NMP na Piasku we Wrocławiu (obecnie południowa ściana nawy północnej).

2503 APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

2504 CDS VI, nr 4 = CDS XVI, nr 3247 [regesty].

2505 CDS XVIII, nr 3624.

2506 CDS XVIII, nr 4166.

2507 CDS XVIII, nr 4225.

2508 CDS XVIII, nr 4330.

2509 CDS XVIII, nr 4277. Klemens ostatni raz odnotowany w 1358 roku, zob. Schirnding, Bd. 4, nr 2520c.

kanonik wrocławski[2510]. Synem Stefana był natomiast Merbot, który 22 lipca 1353 roku potwierdził dokument księcia Alberta[2511]. 25 stycznia 1358 roku książę Albert podarował Merbotowi zamek Dronowice, z wsiami Dronowice Duże, Boronów i Kochanowice, a w Harbułtowicach i Cieszowej Merbot dostał prawa książęce. We wszystkich swoich dobrach otrzymał ponadto pełne sądownictwo[2512]. Jak zauważył Marek Królikowski, było to niezwykle hojne nadanie, uczynione prawdopodobnie przy okazji ślubu jedynej córki księcia strzeleckiego z księciem kujawskim. Być może była to nagroda dla Merbota za jego udział w przygotowaniu mariażu[2513]. Merbot otwierał listę świadków na dyplomie tego Piasta z 26 grudnia 1360 roku[2514]. Jako starosta strzelecki odnotowany na dokumencie Alberta strzeleckiego z 17 kwietnia 1361 roku[2515]. Na tym dokumencie świadkiem był także jego ojciec Stefan, który ostatni raz wraz z synem znalazł się na dokumencie księcia strzeleckiego wystawionym 23 listopada 1361 roku[2516]. Merbot samodzielnie znalazł się na liście świadków na dokumencie wystawionym przez księcia Alberta w 1364 roku [2517]. Ostatni raz jako starosta strzelecki został odnotowany 21 grudnia 1365 roku[2518]. Jego krewnym był Wratysław z Żyrowy, świadek dokumentu księcia strzeleckiego z 26 grudnia 1365 roku[2519]. Po śmierci księcia Merbot jeden raz pojawił się na dokumencie Bolka III i Henryka niemodlińskiego z 1371 roku dotyczącym potwierdzenia praw dla miasta Krapkowic. Merbot był już pasowanym rycerzem[2520]. W tym samym roku otwierał także listę świadków dokumentu wdowy po księciu Albercie[2521]. Następnie związał się z księciem Władysławem Opolczykiem, od którego otrzymał dobra na Rusi

2510 CDS XXX, nr 6519.

2511 CDS VI, nr 19 [regest].

2512 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 4, nr 1 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 11; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 289.

2513 M. Królikowski: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (przyczynek do genealogii Piastów Górnośląskich)*. „Śląsk Opolski" 2006, nr 2, s. 67—68. Merbot był także świadkiem na dyplomie księcia strzeleckiego wydanym w tym samym roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2520c.

2514 Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. Idem: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f.

2515 CDS II, s. 90, nr 15.

2516 L. Musioł: *Lubliniec*..., s. 64—65.

2517 A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift*..., s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

2518 D 370, s. 71—72.

2519 D 384, s. 3—4 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57.

2520 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

2521 APWr. Rep. 4f, nr 11q = DB. Bd. 1. Th. 4, s. 150 (zapisany tylko z imienia, ale z predykatem *pan*).

(wieś Rokitnica). Z ramienia tego księcia był kolejno starostą generalnym Rusi, starostą przemyskim, kasztelanem (burgrabią) wieluńskim, starostą generalnym opolsko-wieluńskim[2522]. W 1374 roku sprzedał Wierzbie (7 km na wschód od Lublińca) i Rusinowice (8 km na południowy wschód od Lublińca) Hinczce Czamborowi[2523]. Dziesięć lat później sprzedał na wyderkauf wieś Boronów (*Borowna*, 18 km na wschód od Lublińca) mieszczaninowi lublinieckiemu Zidlo, za co otrzymał 60 grzywien[2524]. Jego synami byli Mikołaj i Stanisław, którzy odziedziczyli ruskie posiadłości Merbota[2525]. Innymi synami Merbota, którzy pozostali na Śląsku, mogli być Pakusz z Żyrowy, nieznany z imienia z Żyrowy oraz jego brat Marcin z *Kendemia*, którzy w 1414 roku wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu[2526]. Zapewne synem jednego z nich był Jan z Dronowic, który pojawił się na dwóch dokumentach księcia niemodlińskiego wystawionych w Żędowicach: z 13 lutego 1420 roku oraz 20 września 1422 roku[2527]. Potomkiem Merbota był zapewne jego imiennik, który pozostał na Rusi i w 1427 roku złożył przysięgę wierności Władysławowi Jagielle[2528].

Na Śląsku pojawił się jeszcze Janusz z Żyrowy, który października 1447 roku za niespłacenie długu wynoszącego 60 grzywien otrzymał od Jana z Choruli wszystkie jego dobra we wsi Chorula wraz z wyższym sądownictwem do tej wsi[2529].

2522 Jego biogram, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 287—291.

2523 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 18; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 290.

2524 CDS VI, nr 67 [regest].

2525 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 291.

2526 OBA 2111, s. 12.

2527 CDS II, s. 36, nr 28; CDS I, nr 106.

2528 *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 827, s. 82 (herb Czewoja z krzyżem luzem); J. Sperka: *Początki osadnictwa...*, s. 296—297

2529 APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

Rycerstwo obce w księstwie opolskim

Problem migracji rycerstwa[2530] oraz jego relacji z ludnością miejscową był już wielokrotnie analizowany[2531]. Badacze obserwujący te procesy z reguły chcą sprawdzić, czy dochodziło wówczas do asymilacji czy też do izolacji przybyszów. Ostatnio w skali Śląska sprawy te badał Tomasz Jurek, który doszedł do wniosku, że przybysze ulegali powolnej asymilacji, lecz nie była ona dogłębna, a pośród większości rycerstwa obcego pozostawało pewne poczucie odrębności[2532].

Motywy podróży rycerzy były różne. Do najczęściej wymienianych przyczyn migracji należą na pewno względy materialne. Rycerz liczył na lepszy rozwój swojej kariery i w tym celu udawał się na dwór innego władcy[2533]. Idealny książę powinien być hojny, to znaczy powinien obdarzać łaskami w postaci urzędów i ziem swoich wiernych rycerzy[2534]. Spośród książąt opolskich do tego ideału władcy pasował Bernard niemodliński. Piast ten dokonał więcej nadań niż w sumie pozostali książęta opolscy z pierwszej połowy XV wieku. Nadania były motywowane wierną służbą poszczególnych rycerzy. Książę przekazywał poszczególne obiekty (winnice, piece do wypalania wapnia, stawy, młyny, słodownie)[2535], prawa sądowe w poszczególnych wsiach[2536], wsie[2537] bądź miasta[2538].

2530 W tym miejscu zaznaczę, że za rycerzy obcych uznaję wszystkich pochodzących spoza terenów księstwa Bolesława I i jego potomków.

2531 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, passim; K. Guzikowski: *Obce rycerstwo na Pomorzu Zachodnim do początku XIV wieku*. Szczecin 2013, passim.

2532 T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 101—123.

2533 Ibidem, s. 59—66.

2534 W. Iwańczak: *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku*. Warszawa 1985, s. 80—82; T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 83.

2535 APO. Am Olesna, nr 1, 3, 4; A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 117.

2536 CDS VI, nr 116 [regest]. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1, 5; APO. Am Olesna, nr 7.

2537 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 26.

2538 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = Idem: *Widymat...*, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 30.

Także urzędy przypadały niektórym rycerzom obcym. Henryk Dornheim był najpierw pisarzem książęcym, a następnie starostą niemodlińskim. Jan Jaryszowski z Kotulina był początkowo starostą oleskim, później lublinieckim, a ostatecznie opolskim. Starostą strzeleckim został także Dziersław z Walcerzowic[2539]. Hojny, ale tylko dla jednego rycerza — w dodatku wywodzącego się z jego księstwa — był książę Albert, który w 1358 roku podarował Merbotowi z Żyrowy zamek Dronowice z 3 wsiami, a w 2 kolejnych latach rycerz ten otrzymał prawa książęce oraz we wszystkich swoich dobrach pełne sądownictwo[2540].

Duże znaczenie miał stryj księcia niemodlińskiego, Władysław Opolczyk. Jego zawrotna kariera, liczne kontakty międzynarodowe i sukcesy przyczyniły się z jednej strony do migracji rycerzy obcych na jego dwór, z drugiej strony — do emigracji rycerzy rodzimych na tereny, które znajdowały się pod jego rządami — głównie na Ruś[2541].

Inną ważną cechą księcia była waleczność[2542]. Spośród ówczesnych Piastów tylko książę Bernard mógł być uważany za wojowniczego księcia. Po pierwsze brał aktywny udział w różnych wojnach (wojna głodowa, wojny husyckie), a także reprezentował na forum śląskim nie tylko książąt opolskich, ale często także wszystkich książąt górnośląskich. Pod tym względem pozostali Piastowie opolscy wypadają blado na tle innych książąt. Bolko IV brał udział co najwyżej w drobnych napadach. Księżna Ofka w ogóle nie angażowała się w walki. Bolko V, owszem, walczył, lecz wszystkie bitwy przegrywał. Dopiero później jego ludzie, ale nie on sam, zaczęli odnosić pewne sukcesy na polach bitew. Mikołaj I był natomiast bardziej dyplomatą niż typem wodza.

Perspektywa awansu pchała także niektóre osoby na dwór Bolka V, mimo że nie był to książę waleczny ani tym bardziej hojny. W przeciwieństwie do księcia Bernarda był jednak młodym księciem posiadającym następcę, a zatem bardziej perspektywicznym. Na tym tle interesująco przedstawia się kariera Mikołaja Rosponowskiego, który na początku XV wieku przybył na tereny ziem księcia Bernarda. Książę wkrótce nadał mu wieś, Mikołaj prawdopodobnie uznał jednak, że korzystniejszy dla jego kariery będzie dwór Bolka IV, posiadającego już swoich następców, z którymi później będzie się można związać. Po tym jak najstarszy

2539 Zob. następny rozdział.

2540 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 4, nr 1 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 11; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 289.

2541 Ostatnio problem ten szeroko omawiał Jerzy Sperka, zob. Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., passim; Idem: *Początki osadnictwa*..., s. 278—300; Idem: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego*..., s. 221—229.

2542 T. Jurek: *Obce rycerstwo*..., s. 83.

syn Bolka IV — Bolko V — otrzymał swoje księstwo, Mikołaj przybył z nim do Głogówka. Był ważną osobą na dworze młodego księcia aż do swojej prawdopodobnej śmierci w czasie wojen husyckich.

Spośród innych książąt z XIV wieku należy wyróżnić Piastów niemodlińskich, którzy większość czasu spędzali na dworach innych władców. Ich ziemie leżące po zachodniej stronie księstwa opolskiego były celem migracji niektórych rodzin pochodzących z księstw dolnośląskich, ale także niektórych rodzin wywodzących się z terenów Niemiec.

W późnośredniowiecznym księstwie opolskim pojawiło się wielu rycerzy przybyłych z innych ziem. Przeważnie były to ościenne władztwa terytorialne — przede wszystkim księstwo nyskie. Co było przyczyną, że aż tylu przedstawicieli rycerstwa z ziem biskupich napłynęło na ziemie opolskie? Trzeba zauważyć, że niemal wszyscy przybyli na tereny dawnego księstwa niemodlińskiego (okręg niemodliński i głogówecki), które graniczyło z ziemiami biskupa wrocławskiego. W przypadku Czamborów z Świerczowa oraz Pogorzelów można to łatwo wytłumaczyć posiadaniem dóbr po obu stronach granicy. Czamborowie posiadali Krasną Górę w księstwie nyskim oraz odległe od niej o 2 km Pielgrzymowice w ziemi niemodlińskiej[2543]. Do Pogorzelów należał natomiast leżący w księstwie nyskim zamek Mertistow oraz wsie Stroszowice i Sarny podległe władzy księcia niemodlińskiego[2544]. Łambinowice leżały tuż przy granicy między oboma księstwami, co także tłumaczy częstą obecność Łambinowickich w okręgu niemodlińskim czy głogóweckim. Irrenbergowie mogli przenieść się do księstwa opolskiego za Janem Irrenbergiem, który był plebanem w Niemodlinie, wikariuszem opolskim, kapelanem i pisarzem Bolka IV. Karierę na dworze książąt opolskich robili także Küschmalzowie, Łagowscy i Schoffowie, których przedstawiciele obejmowali stanowiska urzędnicze. Nie do końca wiadomo, co skłoniło Henryka Unieja do przeniesienia się na ziemie opolskie. Jego syn Konrad robił później karierę na dworze Bolka V. Zachęcająca dla innych rycerzy z księstwa nyskiego mogła być opinia osób, które przeniosły się na dwory książąt opolskich, oraz same przykłady karier tych rycerzy. Należy mieć na uwadze, że mogli być oni ze sobą spokrewnieni bądź też łączyły ich inne bliskie relacje. Przykładowo opiekunem małżonki Jerzego Schoffa z Tarnowa został Mikołaj Łagowski[2545]. Brak informacji źródłowych nie pozwala jednak na wyciąganie dalszych wniosków.

2543 Neisser Lagerbücher, nr 1223.

2544 CDS VI, nr 116 [regest]. Odległość między zamkiem a tymi wsiami w linii prostej wynosiła około 5 km przy założeniu, że Mertistow został zbudowany niedaleko Osieka Grodkowskiego, zob. Z. Bereszyński: *Gdzie znajdował się zamek Meristow?* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2003. R. 58, s. 145—151.

2545 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 53.

Rycerstwo napływające z innych górnośląskich księstw do księstwa opolskiego pochodziło głównie z terenów przygranicznych. Z okręgu toszeckiego przybyli Kotulińscy, Nawoje, Pniewscy, Sarnowscy, panowie z Walcerzowic, Sieronowic, Wojska. Z okręgu kozielskiego właściciele Kobylic oraz Witosławic. Z okolic Bytomia pochodzili Łączowie. Z dalszych rejonów Górnego Śląska, w ziemi opolskiej pojawili się Gaszowcowie, Rakowscy, Wipplerowie oraz właściciel Jejkowic. Spośród nich jedynie Gaszowcowie byli właścicielami większego majątku w nowym księstwie. Część osad dowodnie nabyli, niektóre mogły do nich trafić poprzez pokrewieństwo bądź powinowactwo z dotychczasowymi właścicielami.

Z okręgu namysłowskiego przybyli Pangowie, właściciele Sadów w okręgu niemodlińskim. Nieznane są okoliczności przejęcia tej osady. Materialne motywy podróży Mikołaja Rosponowskiego natomiast omówiłem wyżej.

Z księstwa brzeskiego, także graniczącego z księstwem opolskim, przybyli mający niemieckie pochodzenie Bischofsheimowie, Borschnitzowie, Commerauowie, być może Stoszowie i Haugwitzowie. Posiadali osady głównie w zachodnich okręgach i możliwe, że w nowym otoczeniu szukali poprawy swojej pozycji. Niektórzy otrzymywali w nowym księstwie urzędy (Jan Borschnitz, sędzia ziemski niemodliński, oraz Ramafold Stosch, starosta opolski).

Większość napływowego rycerstwa przebywała podobną drogę jak obce rodziny z księstwa brzeskiego. Z terytorium księstw niemieckich udawali się na dwory książąt dolnośląskich. Dopiero stamtąd (nieraz w następnych pokoleniach) niektórzy ich przedstawiciele trafiali dalej na wschód. Taką drogę przebyli przedstawiciele Irrenbergów, Langawów, Gerlachsheimów, Schleibenów, Dornheimów, Swenkfeldów, Seidlitzów, Czedlitzów, Colamsów, Falkenbenbergów, Falkenheinów, Schenków. Jedna rodzina — Stoszów — przybyła z księstwa opawskiego. Część z przedstawicieli wymienionych rodzin po osiedleniu się na ziemi opolskiej ściągała krewnych (np. Irrenbergowie, Dornheimowie) bądź też przy niesprzyjających warunkach opuszczała księstwo opolskie (np. Mikołaj Langaw).

Rycerstwo obce przybyłe bezpośrednio z ziem leżących poza Śląskiem pochodziło przede wszystkim z Czech. Główną rolę w liczniejszych migracjach z tego terenu odgrywała zapewne stosunkowa bliskość. Rycerzy czeskiego pochodzenia przeważnie określano jako *Bohemus*, a więc nie używali oni w ziemi opolskiej czeskich odmiejscowych predykatów. Należeli raczej do uboższej grupy czeskiego rycerstwa i w nowym otoczeniu szukali poprawy swojej sytuacji. Na pewno udało się to Jaśkowi Czechowi z Grudzic, staroście opolskiemu i właścicielowi kilku wsi w okręgu opolskim. O pozostałych osobach określanych jako Czech wiadomo tylko, że nabyli bądź otrzymali jakieś posiadłości

w ziemi opolskiej. Z Królestwa Czeskiego pochodził zapewne Przech, który do księstwa opolskiego przybył najpewniej z rejonu Hostinné, zastawionego książętom opolskim. Urzędnikiem na dworze księcia Władysława był Piotr Hecht pochodzący najprawdopodobniej z okolic Ołomuńca. Morawskie pochodzenie miał także przebywający w księstwie strzeleckim Wincenty Ransberg, właściciel Steblowa. Dwie rodziny pochodzące prawdopodobnie z Czech (Liebentalowie i Elsterbergowie) przebywały w ziemi prudnickiej, ale było to spowodowane tym, iż teren należał wcześniej do Królestwa Czeskiego. Jedyną rodziną z terytorium księstw niemieckich, która przybyła bezpośrednio na ziemię opolską, mogli być Breitbuchowie. Przybyli do księstwa niemodlińskiego wraz z księciem Bolkiem I niemodlińskim, który w 1355 oraz 1360 roku piastował urząd cesarskiego sędziego dworskiego, albo wpierw osiedli się w księstwie nyskim (w XV wieku posiadali znajdującą się tam Reńską Wieś), a stamtąd przenieśli się na Opolszczyznę.

W omawianym okresie udział rodzin obcych w całości rycerstwa opolskiego wynosił około 35%. Trzeba jednak pamiętać, że część z nich przebywała na tych terenach tylko czasowo. Jedynie kilka rodzin osiedliło się na ziemiach opolskich na stałe.

Nie wiadomo, jak dokładnie wyglądały relacje rycerzy obcych z miejscowymi. Najprawdopodobniej nie dochodziło między nimi do niesnasek — w każdym razie źródła o takich nie donoszą. Analiza listy świadków poszczególnych Piastów opolskich pozwala natomiast zaobserwować pewne zmiany w rycerstwie napływowym na dworze księżnej Ofki. Księżna nie ufała rycerstwu głogóweckiemu i na urzędy powoływała osoby, które nie pochodziły z tego okręgu. Pisarzem księżnej był pochodzący z Łużyc Piotr Dambrowa z Gubina[2546]. Ochmistrzynią dworu była Małgorzata Radłowa z Lasowic (okręg oleski), starostą nowego zamku w Opolu był Przecław z Kühschmalz (okręg grodkowski), a starostami głogóweckimi byli Mikołaj Langaw i Mikołaj Lemberg z Dolnego Śląska[2547]. Z drugiej strony ludzie z okręgu głogóweckiego byli na usługach Bolka IV[2548]. Bratankowie męża Ofki mieli swoich zwolenników w samym okręgu głogóweckim, z których część została wtrącona przez nią do lochu. Miało to miejsce przed 26 listopada 1406 roku. Najprawdopodobniej przyczyną „buntu" części rycerstwa

2546 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 484.

2547 CDS I, nr 86, 88, 91; CDS VI, nr 115, 149 [regesty]; CDS XXXIII, s. 148; APWr. Rep. 127, nr 18; Rep. 107, nr 71, 73, 81; Rep. 4f, nr 54b; Rep. 102, nr 462, 482; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104.

2548 Na przykład Henryk Stange z Pisarzowic i Jaśko z Kórnicy byli starostami opolskimi, zob. CDS VI, nr 96 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 90; F. Idzikowski: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863, s. 312.

głogóweckiego przeciw księżnej była próba przekazania Głogówka wraz z okręgiem córce Katarzynie i jej synom[2549]. Konflikt między synami Bolka III a wdową po Władysławie II został zażegnany przez arbitrów, którymi byli biskup wrocławski Wacław oraz książęta Przemko cieszyński, Ruprecht legnicki, Ludwik brzeski i Konrad Kącki. Zobowiązali oni Ofkę do złożenia przysięgi, że nie wyda nikomu nowego zamku w Opolu z miastem i okręgiem, zamku w Głogówka z miastem i okręgiem oraz zamku w Chrzelicach. Nominacje na burgrabiów w zamkach należących do Ofki miały być ponadto dokonywane po konsultacji z biskupem wrocławskim, Ruprechtem legnickim, Ludwikiem brzeskim i Przemkiem cieszyńskim bądź jego synem Bolkiem. Jeśli księżna złamałaby przysięgę, miała utracić prawa do wspomnianych ziem. Bolko IV i Bernard zostali natomiast zobowiązani do niestawiania przeszkód swojej ciotce w korzystaniu z oprawy wdowiej oraz zapewnienia jej bezpieczeństwa pod rygorem utraty praw do dziedziczenia po niej. Księżna miała także uwolnić ludzi książąt opolskich, w tym Bernarda z Glesina oraz Swestowskiego (zapewne chodziło o znanego z późniejszego dokumentu Bolka V Jana ze Zwiastowic). Więźniowie ci nie mieli być też już dłużej przez panią Głogówka prześladowani[2550]. Tego samego dnia księżna złożyła wspomnianą przysięgę[2551]. Następne lata sugerują, że Ofka wypełniła formalnie swoje zobowiązania. Między innymi dopuściła do swojego otoczenia Bernarda z Glesina, który poświadczył dla niej kilka dokumentów, a w 1415 roku został nazwany jej wiernym poddanym[2552].

Sytuacja w księstwie głogóweckim w okresie panowania księżnej Ofki była jednak specyficzna w związku z jej wrogimi relacjami z synami Bolka III. Nie do końca ufając swoim poddanym, promowała rycerzy obcych, którzy byli wówczas od niej całkowicie uzależnieni. Po 1418 roku żaden z jej urzędników nie pojawił się już w księstwie opolskim, co pokazuje ich zależność od wdowy po Władysławie II.

2549 Tak przypuszczał Władysław Dziewulski, zob. Idem: *Terytorialne podziały...*, s. 335. Jest to bardzo prawdopodobne, biorąc pod uwagę treść dokumentu arbitrażowego z 26 listopada 1406 roku oraz późniejsze próby przejęcia oprawy wdowiej po Ofce przez jej wnuków.

2550 CDS VI, nr 109 [regest].

2551 CDS VI, nr 110 [regest].

2552 APWr. Rep. 102, nr 462.

Sytuacja gospodarcza rycerstwa w księstwie opolskim

Rycerstwo, jak każda inna grupa społeczna, było wewnętrznie zróżnicowane. Dyspersja ta nie wynikała jednak — jak wcześniej zauważyłem — z pochodzenia i posiadanych tytułów. Podstawowym kryterium podziału był majątek, który dawał podstawy do działalności politycznej. Badania nad własnością rycerską w średniowieczu na terenie księstwa opolskiego mają tę słabość, iż nie przetrwały pełne dane dotyczące majątków. Inna sytuacja ma miejsce w okresie nowożytnym, gdy powstawały landbuchy i urbarze, które znacznie ułatwiają badania. Dlatego podstawą do analizy podziału majątków rycerskich w średniowieczu są jedynie dokumenty.

Badania nad własnością w średniowieczu mają już dość długą tradycję. Najszerzej omawiał ten problem Wacław Korta[2553]. Ostatnio do tego nurtu badań nawiązuje Sławomir Witkowski, który analizował własność ziemską na terenie dawnej kasztelanii bytomskiej[2554]. Podzielił on własność na drobną (do 1 wsi), średnią (do 2 wsi) i wielką (powyżej 2 wsi)[2555]. Uważam, że — jak na warunki górnośląskie — należy nieco podwyższyć kryteria odnoszące się do wielkiej własności ziemskiej, do której będę zaliczał rodziny posiadające co najmniej 4 wsie. Trzeba mieć przy tym na uwadze, że informacje o majątkach są niepełnie i niektóre rodziny uznane za drobne mogły mieć faktycznie znaczniejsze majątki.

Największą własność w świetle zachowanych źródeł posiadali Strzałowie. W XV wieku byli podzieleni na kilka linii. Strzałowie z Wierzchu poza tą wsią posiadali także Jarczowice, Chechło (niedaleko Ujazdu), Pławniowice, Rokicie

2553 W. Korta: *Rozwój wielkiej własności feudalnej na Śląsku do połowy XIII wieku*. Wrocław 1964, passim.

2554 S. Witkowski: *Własność ziemska...*, passim (niestety sama praca jest niespójna i zawiera wiele błędów, zob. recenzję Tomasza Jurka, Idem: *Rec. Sławomir Witkowski, Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych" 2005. T. 65, s. 278—280. Liczenie, ile wsi posiadały rodziny, nie jest najlepszą metodą sprawdzania ich zamożności, lecz jedyną, jaką można zastosować przy nie najlepszym stanie bazy źródłowej.

2555 S. Witkowski: *Własność ziemska...*, s. 9.

wraz z Wilczą Łąką (wartość 220 grzywien), Grzędzinę wraz z wójtostwem i Dzielów (obydwie osady w okręgu kozielskim) oraz przejściowo Mionów. Łącznie posiadali 8—9 wsi oraz wójtostwo. Kolejna linia Strzałów, z okolicy Leśnicy, posiadała wójtostwo w tym mieście, a także Zdzieszowice, Czarnocin, Pawonków oraz Jeżową. Łącznie posiadała 4 wsie i wójtostwo. Z tych wsi znana jest tylko wartość Jeżowej, która została kupiona za 70 grzywien. Inne linie Strzałów miały już mniejsze majątki. Jedna pisała się z Raszowa, Rokicia i Małego Rudna. Chmielnikowie dysponowali Obrowcem oraz Siedlcem, a Szylanowie — Otmętem. Strzałowie, których trudno przypisać do wcześniej podanych linii, byli także właścicielami Kochcic, Wysokiej, Jakubowic. Łącznie Strzałowie byli właścicielami 19—20 wsi (w tym dwóch spoza księstwa opolskiego).

Następną rozrodzoną rodziną mającą duże posiadłości byli Besowie. Linia kujawska posiadała Kujawy, Rostkowice, Gostomię, zaginione dziś Petlowice, Zielinę, Racławice Polskie, Błażejowice i Mionów. Dzięki Mikołajowi I weszła ponadto w posiadanie Karłowic i okolicznych wsi w okręgu brzeskim. Łącznie w księstwie opolskim Besowie z Kujaw posiadali 8 wsi. Znana jest cena Błażejowic, które zostały zakupione za 300 grzywien. Własnością Besów z Rogowa było natomiast 7 wsi opolskich: Rogów, Dąbrówka, Chróścina, Kotórz Wielki, Kotórz Mały, Kadłubiec, Ligota, jak również Laszowice leżące w księstwie raciborskim. Wartość dóbr rogowskich to 650 grzywien, a obu Kotórzy, Ligoty i Kadłubca — 422 grzywny.

Rodzina Dresków była właścicielem Rzędziwojowic, Gościejowic, Magnuszowic, Magnuszowiczek, Szydłowca nazywanego czasem Ligotą, Wydrowic, Prądów oraz Golczowic. Łącznie na ich znany majątek składało się 8 wsi niemodlińskich. Znana jest wartość Golczowic, która wynosiła około 110 grzywien. Rzędziwojowice były warte co najmniej 80 grzywien, pobliskie Gościejowice — 120 grzywien, a Magnuszowice — 126 grzywien. Bardzo dochodową wsią był Szydłowiec, wart 300 grzywien.

Do majątku rodziny wywodzącej się ze wsi Łąka (dzisiejsze Lędziny) poza ich rodową posiadłością należały także Bierkowice, Groszowice i Boguszyce. Łącznie byli właścicielami 4 wsi.

Panowie z Lubszy początkowo poza rodowym gniazdem posiadali wieś Sulów. Dzięki łasce księcia Bernarda znacznie się jednak wzbogacili (choć tylko czasowo). Przez pewien czas przedstawiciel rodziny obejmował miasto Woźniki wraz z pobliską Ligotą (dzisiejsza Ligota Woźnicka), Siedlcem oraz ich rodową wieś. Byli jedną z niewielu rodzin, które okresowo posiadały miasto.

Kępscy byli właścicielami Kępy, Krzanowic, Dąbrowy oraz Sokolnik. Te cztery wsie były stałym majątkiem rodziny, który był dzielony między poszczególnych Kępskich. Sokolniki były warte co najmniej 50 grzywien.

Potomkowie Merbota Świętopełka byli właścicielami Żyrowy, Dronowic, Bornonów i Kochanowic oraz posiadali prawa książęce w Harbułtowicach i Cieszowie.

Rodzina Prószkowskich, poza Prószkowem, posiadała także Ligotę Prószkowską, Przysiecz oraz folwark leżący w Kątach. Był to zwarty majątek na pograniczu niemodlińsko-opolskim.

Właścicielami 3 osad w okręgu głogóweckim byli: Kórniccy (Kórnica, Kotowice i Słoków oraz Rogi koło Koźla), Kamieńcowie (Kamieniec, Wędrynia, Łany zamienione na Dobre Dębie), Nawoje (Ligota, Dolna i Czolakowice — dwie ostatnie o wartości 250 grzywien), Świerczkowie (Mokry Daniec, Borycz oraz pobliska Raszowa), właściciele Pruskowa (Prusków, Gwoździany oraz Bzinica o wartości 50 grzywien) oraz Skorkowscy (Skorków, Sternalice i Boroszów — dwie ostatnie o wartości 800 grzywien).

Mniejsze już majątki posiadali Śmiłowie (Chróścina, Malerzowice i przejściowo Ligotę Przóskowską oraz jedną szóstą wsi Dobre Dębie, a także inne wsie w księstwie nyskim), Wronowscy (Wronów, Sławice i część Szczepanowic), Schafferowie (Grudzice, Nową Wieś i część Boguszyc), Groszowscy (Groszowice i Zimnice warte 176 grzywien), Laryszowie (Klisino i Wróblin oraz przejściowo Mochów, lecz większe majątki w innych księstwach), Mojek z Wielkiego Kalinowa (Wielki Kalinów, Karmionki i część Bodzanowic), Nasiębór z Czartkowic (Czartkowice oraz Łoniak), Krępnscy (Krępna, Olszowa i czasowo Czartkowice warte 65 grzywien), Kiczkowie (Czolakowice oraz Dolną — później Nową — Wieś), Zwojscy (Zwóz i Kalinów), Radawscy (Radawie i Polskie Lasowice), Zakrzowscy i Nowowiejscy (poza rodzimymi wsiami posiadali czasowo Dąbrówkę i Obrowiec o wartości 100 grzywien). Zdecydowana większość rodzin posiadała natomiast tylko jedną wieś.

W XV wieku nowością w stosunku do wcześniejszego okresu było posiadanie miast przez rycerzy. Woźniki zostały przekazane dożywotnio Piotrowi z Lubszy. Drugim miastem przekazanym rycerzowi był Dobrodzień, który w 1452 roku otrzymał — zapewne także tylko dożywotnio — starosta strzelecki Henryk Kranski. Z miastem była też związana rodzina Temchynów z Borzegniewu, których przedstawiciele pełnili urząd dziedzicznych wójtów Krapkowic.

Tylko nielicznym rodzinom obcego pochodzenia udało się przejąć w księstwie opolskim większą liczbę wsi. Duży majątek — głównie w okręgu strzeleckim — zakupili Gaszowcowie. Byli właścicielami Dziewkowic, Lozmierzy (Rozmierzy), Grodziska, Ligoty Czamborowej, Krośnicy, Kadłuba, Chmielowic i przez pewien czas Dobrego Dębia (Richtinwald, dzisiejsze Dębie). Łącznie posiadali siedem—osiem wsi. Z tych wsi znana jest wartość Dobrego Dębia, która

wynosiła 130 grzywien[2556], Chmielowic wycenionych na 100 grzywien[2557] oraz Kadłuba wartego 310 grzywien[2558]. Inna napływowa rodzina — Czamborowie — była właścicielem Borowej Łąki (dzisiejsze Borowany), Krasnej Łąki, Ligoty (dzisiejsza Ligota Czamborowa), Suchego Dańca, Grodziska, Wierzbia i Rusinowic (dwie ostatnie wsie warte były 100 grzywien). Należało do nich zatem 7 wsi, z czego niektóre (Grodzisko, Ligota Czamborowa) trafiły później do innej rodziny. Do braci Długomiła i Gumprechta należały natomiast osady Bierawa, Friedland (dzisiejszy Korfantów), Narok, Sierakowice i przez pewien czas Szydłowiec, zwany też Ligotą. Łącznie posiadali oni do 5 wsi, choć niektóre należały do nich jedynie przejściowo.

Nieco mniejsze majątki mieli Wołowscy. Ich własnością były wsie na pograniczu niemodlińsko-opolskim: Oldrzyszowice, Dąbrowa, Rutki oraz przejściowo część Źlinic. Trzy wsie posiadali Bischofsheimowie (Szczepanowice, do 1386 roku Chmielowice o wartości 100 grzywien i do 1389 roku Hanuszów o wartości 230 grzywien) oraz Irrenbergowie (Domecko, Ochodze oraz Skarbiszów). Otton Czuchtendorf był do 1401 roku właścicielem części Rzędziwojowic, a ponadto Molestowic oraz Góry (część tej wsi kosztowała 70 grzywien). Breitbuchowie do 1427 roku mieli wieś Sady, a kilka lat własnością tej rodziny był Szydłowiec, Jasiek Czech w połowie XIV wieku był właścicielem Grudzic i Kromołowa[2559], Stangowie posiadali Pisarzowice i przejściowo część Laskowic z sołectwem o wartości 118 grzywien oraz Mionów warty 231 i trzy czwarte grzywny, a do Stachowskich należały w XIV wieku Komprachcice oraz Jaśkowice.

Z powyższych obserwacji wynika, że jedynie 7% rodzin opolskich można uznać za zamożne w skali księstwa.

2556 CDS VI, nr 52, 76 [regesty]. ⅝ wsi Dobre Dębie (*Richtinwald*) kosztowało 100 grzywien, a ⅛ kupił za 30 grzywien.

2557 CDS VI, nr 72 [regest].

2558 F. Triest: *Topographisches Handbuch*..., H. 1, s. 273. Kupił tę wieś za 310 grzywien.

2559 APWr. Rep. 71, nr 27 = CDS I, nr 38.

Rozdział IV

Działalność publiczna rycerstwa opolskiego do połowy XV wieku

Urzędnicy dworscy

Dwory poszczególnych książąt tworzyły się jeszcze za życia ich ojców. Należeli do nich najczęściej rówieśnicy książąt, synowie urzędników i opiekunów. Od służby dworskiej zaczynała się kariera polityczna, gdyż długa znajomość z młodym księciem oraz zdobywanie jego sympatii i zaufania pozwalały później zajmować prestiżowe urzędy[1]. Dwór tworzyli urzędnicy dworscy, z których część posiadała jedynie tradycyjne tytuły, takie jak cześnik czy podstoli, i miała służyć księciu radą. Na dworze znajdowały się także osoby duchowne, najczęściej zajmujące się korespondencją księcia, oraz cała służba dworska, której zadaniem było dbanie o podstawowe potrzeby wcześniej wymienionych ludzi oraz samego księcia (np. pokojowcy, kuchmistrzowie). Wszystkie funkcje dworskie nie były dożywotnie, co oznaczało, że książę mógł wedle swej woli powoływać i odwoływać osoby z urzędów.

W XIII wieku najważniejszym urzędem dworskimi był najwyższy komornik (*camerarius magnus*, *summus camerarius*), który zdaniem większości historyków był na Śląsku tożsamy z urzędem palatyna[2]. Badacze nie są jednak do końca zgodni co do jego kompetencji. Problem dotyczy tego, czy poza funkcjami dworskimi podlegał mu także aparat gospodarczo-finansowy. Zdaniem Ambrożego Boguckiego, który poświęcił kilka artykułów temu

1 A. Supruniuk: *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374—1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*. Warszawa 1998, s. 64; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006, s. 45.

2 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980, s. 173—178; A. Bogucki: *Ze studiów nad polskimi urzędnikami nadwornymi w XIII w.* „Czasopismo Prawno-Historyczne" 1977. T. 29, z. 2, s. 118; Idem: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Czasopismo Prawno-Historyczne" 1984. T. 36, s. 12—14; Idem: *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1985. R. 40, s. 471—472; Idem: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985, s. 75—123; A. Jureczko: *Henryk III Biały. Książę wrocławski (1247—1266)*. Kraków 2007, s. 157—160.

zagadnieniu[3], komornik-palatyn pełnił tylko tę pierwszą funkcję. Bogucki uznał, że wyraz *komora* oznacza w tym wypadku dwór, a nie skarbiec. Innymi słowy *dwór* to inaczej *komora* tłumaczona na język łaciński jako *palatium*. Komornik posiadał także pewne uprawnienia sądowe[4]. Innym wysokim urzędnikiem był podkomorzy (*subcamerarius*). Był on zastępcą komornika bądź też taki tytuł przynależał innym urzędnikom, np. skarbnikom (*thesaurarii*)[5]. W późniejszym czasie podkomorzy dworu stał się przełożonym służby pałacowej[6], odnosiło się to jednak najprawdopodobniej wyłącznie do Królestwa Polskiego. Z początku XIV wieku pochodzi niewiele informacji o tych urzędnikach, ponieważ palatyn pojawił się tylko na dokumentach Bolka II, a osoby z tytułem komornika — dopiero w latach osiemdziesiątych tego wieku.

W XIV-wiecznym księstwie opolskim wspomnianym palatynem był znany jedynie z imienia Andrzej. Trzykrotnie potwierdził dokumenty księcia opolskiego Bolka II: w 1316, 1319 i 1325 roku. Z tego powodu trudno powiedzieć cokolwiek na temat zarówno samego Andrzeja, jak i jego urzędu[7]. Osoby z tytułem komornika pojawiają się natomiast pod koniec XIV i na początku XV wieku[8]. Niewątpliwie wówczas komornik nie był tożsamy z palatynem. Niestety, nieznane są jego kompetencje w późnym średniowieczu. W bliżej nieokreślonym czasie główną rolę na dworze książęcym zaczął przejmować marszałek bądź — na niektórych dworach przez pewien czas — ochmistrz.

3 A. Bogucki: *Ze studiów na polskimi...*, s. 118—119; Idem: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 12—14; Idem: *Komornik i podkomorzy...*, s. 75—123.

4 CDS II, s. 1—2, nr 2; A. Bogucki: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 15.

5 M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 1, s. 173—178 (autor jest zdania, że podkomorzowie pełnili funkcje skarbowe); A. Bogucki: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 16; A. Jureczko: *Henryk III Biały...*, s. 157—158. Kłopoty z ustaleniem miejsca podkomorzego w hierarchii urzędniczej widać w pracy Wojciecha Dominiaka (Idem: *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225—1281)*. Racibórz 2009), który raz pisze, że podkomorzy „był najważniejszym urzędnikiem dworskim, w zasadzie kierownikiem całego dworu i jego zarządcą" (s. 104), a innym razem opisując marszałka, podaje, że jego zastępcą był podkomorzy (s. 109—110). Poza najwyższym komornikiem na dworze funkcjonowali także zwykli komornicy, czyli dworzanie, zob. A. Bogucki: *Komornik i podkomorzy...*, s. 80—102. Tak należy najpewniej tłumaczyć znaczenie słowa *komornik* użytego przy imieniu bliżej nieznanego Raczyka, który zamykał listę świadków na dokumencie księcia opolskiego z 1319 roku, zob. APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937.

6 Tak uważa Ambroży Bogucki, opierając się na słowach Marcina Kromera: „Podkomorzy nadworny nadzoruje nad sypialnią królewską, rozkazuje chłopcom pokojowym i przewodzi innej służbie pokojowej. Pod jego władzą pozostaje wyposażenie łoża i sypialni królewskiej oraz garderoba monarchy". Badacz uznał, że takie kompetencje podkomorzy zdobył już w późnym średniowieczu. zob. A. Bogucki: *Komornik i podkomorzy...*, s. 130.

7 CDS XVIII, nr 3566 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest]; CDS I, nr 29.

8 CDS VI, nr 55 [regest]; CDS I, nr 47; OBA, nr 2111, s. 12.

Następnym urzędem dworskim był sędzia (*iudex curie*). Pełnił on funkcje sądowe, które nie były zastrzeżone dla innych urzędników. Z dokumentu księcia Alberta strzeleckiego wynika, że mieszkańców wsi mogli sądzić poza sędziami także kasztelanowie i żupani[9]. Najpewniej dwaj ostatni urzędnicy mieli określone typy spraw, jakimi się zajmowali, a pozostałe były w gestii sędziów. Rozstrzygali oni też sprawy rycerstwa z ramienia księcia. Z uwagi na charakter tego urzędu sędzia musiał być znany i szanowany przez innych rycerzy. Z tego powodu sędziami były na ogół doświadczone osoby rycerskiego pochodzenia, które niejednokrotnie wcześniej piastowały inne urzędy[10]. Od 1293 roku funkcję tę pełnił Borko Brus[11]. Był on już pasowanym rycerzem, co potwierdza, że sędzią nie mogła być osoba bardzo młoda. Wraz z nim funkcję sędziego co najmniej od 1295 roku do 1301 roku pełnił Gierko[12]. Ostatni raz Borko pojawił się na dokumencie Bolesława I z 2 kwietnia 1308 roku[13]. Widać, że funkcję sędziego w tym samym czasie mogły pełnić dwie osoby[14]. Zapewne po śmierci jednego z sędziów tę funkcję przejął Jasiek z Groszowic. Na dokumentach pojawił się pod koniec XIII wieku, a jako sędzia został odnotowany dwukrotnie: 1 września 1310 roku oraz 1 sierpnia 1312 roku[15]. Jeszcze w 1312 roku jako nowy sędzia został odnotowany Ninogniew[16]. Podsędkiem w 1308 roku był bliżej nieznany Daleber[17].

9 CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest].

10 W. Dominiak: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 99.

11 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 26.

12 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest]. Szerzej o Gierku, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, cz. 2, s. 31.

13 Szerzej, zob. M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, cz. 2, s. 26; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regest]; CDS XVI, nr 2946; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest].

14 Ambroży Bogucki zauważył pojawienie się w jednym czasie dwóch różnych sędziów opolskich. Na podstawie imion i pozycji na liście świadków uznał, że Borko był sędzią prawa polskiego a Gierko sędzią prawa niemieckiego, zob. Idem: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 11. Podobnym tropem, zdaje się, podążył Urlich Schmilewski, Idem: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle.* Würzburg 2001, s. 296—297. Trudno jednak zgodzić się z takim rozwiązaniem. Po pierwsze kryterium imienne w kontekście pochodzenia danej osoby bywa często zawodne. Po drugie, czy aby na pewno Gierko to imię niemieckie, czy też np. skrót imienia Jeremiasz bądź Hieronim?

15 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3301 [regest]; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 39; J. Horwat: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 425; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 232; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittlalter.* Berlin 1995, s. 390.

16 APWr. Rep 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

17 D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest].

Po śmierci księcia Ninogniew przeszedł na dwór jego syna Bolka II, gdzie też pełnił urząd sędziego co najmniej do 20 czerwca 1332 roku[18]. W tym samym okresie (13 marca 1322 roku) jako sędzia opolski został odnotowany Paszek, który był bratem biskupa krakowskiego Nankera[19]. Następcą Ninogniewa był Bełdo z Prószkowa. W latach 1316—1329 pełnił on funkcję podłowczego księcia Bolka II opolskiego[20], a następnie w latach 1343—1345 był sędzią[21]. Zapewne po jego śmierci urząd ten przejął Andrzej z Groszowic, który w 1347 roku rozstrzygał spór między Mirzanem z Prószkowa a Wacławą, wdową po Teodoryku z Modzurowa, o 5 łanów znajdujących się w tej wsi. Wówczas podsędkiem był bliżej nieznany Leszek[22].

W tym czasie na dworze księcia Alberta sędzią dworskim był Wacław Żabka. Z tym tytułem był poświadczony dwukrotnie: 21 czerwca 1323 roku oraz 23 stycznia 1330 roku[23]. Przez wiele lat na dokumentach tego księcia nie pojawił się żaden sędzia. Dopiero 19 maja 1361 roku pośród świadków dokumentu znalazł się sędzia Jarosław[24], który mógł być tożsamy z Jarosławem Czonkiem bądź Jarosławem z Zacharzowic. Swój urząd pełnił co najmniej do 22 stycznia 1366 roku[25]. Na dworze niemodlińskim nie został odnotowany żaden sędzia dworski. W późniejszych latach urząd ten zanika na rzecz sędziów ziemskich[26].

Z pozostałych urzędników dworskich niewielu pojawiało się w źródłach, co nie oznacza, że urzędy takie jak cześnik czy stolnik zanikły, lecz raczej, że osoby je piastujące nie potwierdzały książęcych dokumentów. Z pierwszej połowy XIV wieku znany jest tylko jeden podłowczy — Bełdo z Prószkowa. Z tym tytu-

18 APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest]; APO. Am Opola, nr 37; APWr. Rep. 85, nr 18a = CDS I, nr 29 = CDS XVI, nr 4461 [regest]; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; *Urkundensamlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz*. Hrsg. G.A. Tzschoppe, G.A. Stenzel. Hamburg 1832, nr 132; CDS VI, nr 9 [regest].

19 KDKK I, nr 124 = CDS XVIII, nr 4197 [informacja].

20 CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389, 440—441 (z pominięciem dokumentu z 1329 roku).

21 APWr. Rep. 108, nr 3; CDS I, nr 35; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389.

22 Sommerberg I, s. 971 = RŚ. T. 2, nr 105 [regest] = NKKO, s. 166—167, nr 156 [regest].

23 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 86, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest]; CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952 [regest].

24 D 370, s. 79—80.

25 CDS VI, nr 34 [regest].

26 Dla porównania przemiany w sądownictwie księstwa cieszyńskiego miały miejsce dopiero w późnym średniowieczu, zob. W. Gojniczek: *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477—1653)*. Katowice 2014, s. 221—223.

łem został odnotowany między 1 kwietnia 1316 roku a 1 września 1325 roku[27]. Funkcją łowczego (*venator*) i podłowczego *(subvenator*) było organizowanie polowań księcia oraz pilnowanie książęcych lasów przed kłusownikami. Prawdopodobnie w tym czasie zanikł już urząd łowczego i cały ciężar obowiązków „łowieckich" spoczął na barkach podłowczego[28]. Wiadomo także, że książę miał swoich zarządców/włodarzy (łac. *procurator*), którzy najpewniej zarządzali dobrami książęcymi, w tym pobierali cła i daniny[29]. Od 1294 roku był nim Gierko, któremu książę nadał folwark w Tomicach oraz folwark we Wroninie i 30 łanów we wsi Dębie wraz z 4 łanami lasów i prawem bartniczym[30]. Jedyną czynnością prawną, którą jako zarządca wykonał, było wyznaczenie granic pastwisk mieszczan krapkowickich[31]. Po raz ostatni zarządca wystąpił jako jeden z sędziów w sporze między zakonnikami z Lubiąża a Adamem z Pisarzowic, co miało miejsce 25 sierpnia 1301 roku[32]. Zapewne po jego śmierci nowym włodarzem został współwłaściciel Dębia Adam zwany Thulecz, odnotowany z tym tytułem 25 maja 1304 roku[33]. Ostatnim zarządcą tego księcia był bliżej nieznany Jasiek, świadek dokumentu wystawionego 1 września 1310 roku[34]. Pierwszym znanym włodarzem Bolka II był Jan (1322 r.)[35]. Za rządów Bolka II pojawił się prokurator ziemi opolskiej o imieniu Bertold, zapewne tożsamy z pracownikiem kancelarii tego księcia[36]. Kolejnym zarządcą był Gerlach, odnotowany w 1348 roku[37]. W księstwie strzeleckim za czasów księcia Alberta znamy 3 zarządców. W 1323 roku był nim bliżej nieznany Piotr[38]. Następny zarządca pojawił się dopiero w 1342 roku, był nim wówczas książęcy kapelan Mikołaj[39]. Później

27 CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389, 440—441.

28 W. Dominiak: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 105—106.

29 J. Tęgowski: *O włodarzach w Polsce XIII wieku*. „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza" 1983. T. 15, s. 5—17.

30 SUB. Bd. 6, nr 174, 175, 328.

31 SUB. Bd. 6, nr 157.

32 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest].

33 APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

34 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest].

35 APO. Am Opola, nr 37.

36 APWr. Rep. 108, nr 3 = RŚ. T. 1, nr 56; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 467; I. Pietrzyk: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii książęcej w XIV wieku na przykładzie kancelarii książąt opolskich — Bolesława II i Bolesława III*. W: *Przełomy w historii. XVI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Wrocław 15—18 września 1999 roku. Pamiętniki*. T. 3. Cz. 1. Red. K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz, W. Wrzesiński. Wrocław 2001, s. 370.

37 RŚ. T. 1, nr 714.

38 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

39 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

funkcję tę przejął Hinko, poświadczony z tym urzędem od 21 marca 1350 roku do 29 września 1354 roku[40]. W późniejszym czasie włodarze stali się urzędnikami podległymi staroście i zostali przeze mnie omówieni w podrozdziale dotyczącym urzędników lokalnych.

W połowie XIV wieku w poszczególnych księstwach rządzonych przez potomków Bolesława I miały miejsce przekształcenia urzędów na wzór krajów ościennych. Największe wpływy pochodziły najpewniej z Czech, z uwagi na relacje książąt śląskich z władcami Pragi. Wpływ na zmiany mogły mieć częste pobyty poszczególnych Piastów na dworze cesarskim, na którym pełnili oni nierzadko funkcje dworskie. Na dworze Karola IV przebywali Bolko II wraz z synem Bolkiem III i bratem stryjecznym Bolkiem II niemodlińskim. Dwaj ostatni byli sędziami dworskimi. Z uwagi na powyższe należy zadać pytanie: kiedy nastąpiły zmiany w tych księstwach? W latach sześćdziesiątych XIV wieku widać jeszcze sędziów dworskich w księstwie niemodlińskim i strzeleckim[41]. W księstwie niemodlińskim w 1369 roku pojawia się sędzia ziemski. Można zatem założyć, że w tym księstwie przekształcenia w strukturze urzędów nastąpiły na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIV wieku. Nie wiadomo jednak, kiedy nastąpiło to w księstwie strzeleckim. Nowa struktura urzędów dworskich jest widoczna po śmierci Alberta, ale nie można wykluczyć, że zmiany dokonały się wcześniej. W księstwie opolskim nastąpiło to za rządów Bolka III i Władysława Opolczyka, najpóźniej na początku lat siedemdziesiątych XIV wieku, choć można także przyjąć, że zmiany w strukturze urzędów dworskich nastąpiły równolegle ze zmianami w strukturze urzędów lokalnych, a więc w połowie XIV wieku[42]. Podczas panowania księcia Władysława widać płynność w strukturze urzędniczej, co świadczy, że po przekształceniach hierarchia urzędów dworskich dopiero się krystalizowała[43]. Najważniejszą zmianą był zanik urzędu palatyna. W drugiej połowie XIV wieku na czele dworu stał marszałek (w czasach Władysława Opolczyka i jego bratanków określany także jako ochmistrz). Analogicznie do innych księstw, marszałek zarządzał dworem oraz dowodził oddziałem przybocznym książąt. Pierwszym znanym zarządcą dworu Władysława Opolczyka był ochmistrz Bohunko Czech (1373 r.)[44]. Po nim funkcję tę przejął Jan Schoff, tytułowany

40 CDS VI, nr 17, 19, 21, 22 [regesty]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. Krause. „Oppelner Heimatblatt" 1934. Jd. 10, nr 1, s. 4 [niedokładny regest].

41 D 370, s. 79—80; CDS VI, nr 29, 34 [regesty]. O pobycie tych książąt na dworze Karola IV, zob. I. Panic: *Książęta opolscy, niemodlińscy i strzeleccy na dworze Karola IV*. „Kwartalnik Opolski" 1989. R. 35, s. 34—45.

42 Zob. niżej.

43 J. Sperka: *Władysław książę opolski, wieluński, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 — 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2012, s. 292.

44 Idem: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 202—203.

w okresie między rokiem 1377 a 1391 zamiennie ochmistrzem bądź marszałkiem[45]. Ostatnim znanym ochmistrzem/marszałkiem dworu Władysława II był Piotr Hecht z Olšan (1394—1399)[46]. W przypadku tych urzędników bardzo dobrze widać przebieg kariery Jana Schoffa. Był on z księciem od najmłodszych lat, a pierwszym znanym urzędem, jaki otrzymał od Władysława Opolczyka, było podskarbiostwo. Kilka lat później awansował na urząd marszałka dworu. Obok najwyższej funkcji dworskiej pełnił także urząd ziemski — burgrabiego bolesławieckiego — a później objął starostwo wieluńskie. W latach 1378—1388 ochmistrzem księżnej Ofki był Franczek z Borzygniewa[47].

Niestety, nie przetrwał żaden dokument, w którym pojawili się jacyś urzędnicy dworscy Bolka III, z wyjątkiem pracowników kancelarii[48]. Na dworze jego syna Bolka IV dworem początkowo zarządzał ochmistrz, którym 21 maja 1394 roku był Nasiębór z Kępy[49]. W kolejnych dokumentach brakuje informacji o ochmistrzach, co nie oznacza, że urząd ten został zlikwidowany[50]. 15 września 1410 roku funkcję ochmistrzyni dworu księżnej Ofki pełniła Małgorzata Radłowa z Lasowic[51].

W późniejszym okresie najważniejszą osobę na dworze określano mianem marszałka. Pierwszym znanym marszałkiem księcia Bernarda był Pełka ze Skorkowa, odnotowany 2 października 1412 roku[52]. Piętnaście lat później wraz z Bernardem oraz innymi książętami zatwierdził przywilej dla Żydów[53]. Jako marszałek poświadczył również dokumenty tego Piasta od 1431 roku

45 Ibidem, s. 252—255.

46 K. Neitman: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung" 1992. Bd. 41, nr 2j; CDS I, nr 72; CDS VI, nr 88 [regest].

47 Jerzy Sperka uznał, że początkowo był ochmistrzem księżnej Ofki, a następnie awansował na ochmistrza dworu samego księcia, zob. J. Sperka: *Władysław książę opolski*..., s. 224. Na dokumencie z 9 sierpnia 1382 roku został on jednak nazwany *magistro curie nostre*, a na kolejnym wystawionym tego samego dnia, z tą samą listą świadków, został już nazwany *magistro curie nostre ducisse*, zob. ZDP. T. 1, nr 13, 14. Można to tłumaczyć dwojako: w pierwszym dokumencie pisarz pominął słowo *ducisse* albo Franczek był ochmistrzem zarówno księcia, jak i księżnej.

48 O kancelarii tego księcia, zob. I. Pietrzyk: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii*..., s. 367—376.

49 K. Neitman: *Die Pfandverträge*..., nr 2j.

50 Możliwe, że na dokumentach ochmistrzowie byli zapisywani bez urzędu, gdyż Nasiębor z Kępy w tym samym roku został odnotowany jako ochmistrz, na innym dokumencie występuje bez tego tytułu, zob. DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

51 APWr. Rep. 107, nr 76 = CDS I, nr 86; S. Pierzchalanka-Jeskowa: *Dzieje klasztoru w Czarnowąsie na Śląsku w wiekach średnich*. „Roczniki Historyczne" 1928. T. 4, s. 65; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien*..., s. 447; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka*..., s. 251.

52 APO. Am Kluczborka, nr 8. D. Veldtrup uznał go błędnie za marszałka Bolka V, który miał pełnić tę funkcję w 1431 roku, zob. Idem: *Prosopographische Studien*..., s. 450.

53 APWr. Rep. 4f, nr 9.

do 1437 roku[54]. Jego rolę podkreśla fakt reprezentowania księcia w okresie wojen husyckich. 15 października 1434 roku był z ramienia Bernarda niemodlińskiego sędzią polubownym wraz ze Zbigniewem Strzałą z Rudna w sporze między księciem opolskim, księciem raciborskim, księciem cieszyńskim i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim[55]. 11 grudnia tego roku gwarantował wykupienie przez biskupa wrocławskiego i Bernarda niemodlińskiego Otmuchowa z rąk husytów[56]. W 1436 roku był natomiast sędzią w sporze między Bernardem niemodlińskim a Mikołajem Korniczem Siestrzeńcem[57]. Na stanowisku zastąpił go nie później niż 1 lutego 1439 roku Mikołaj Zwojski[58]. Był on ostatnim znanym marszałkiem dworu tego księcia, odnotowywanym aż do 1450 roku[59]. Prawdopodobnie po jego śmierci (po 6 października 1454 roku) na krótko marszałkiem był ponownie Pełka, który z tym tytułem został poświadczony w 1456 roku[60].

Zupełnie inaczej wyglądała sytuacja marszałka na dworze księcia głogóweckiego Bolka V. Za jego rządów znany jest tylko jeden, długoletni marszałek Wacław Sondzia z Suchej. Pochodził on z okręgu strzeleckiego, a w otoczeniu księcia głogóweckiego pojawił się zapewne po zakupieniu 20 sierpnia 1430 roku wsi Skrzypiec w okręgu prudnickim[61]. Z tytułem marszałka pierwszy raz pojawił się 12 września 1435 roku[62]. Swój urząd pełnił co najmniej do 21 czerwca 1455 roku[63]. Później znika ze źródeł i aż do śmierci Wołoszka w dokumentach nie pojawia się już żadna osoba z tytułem marszałka. Wieloletnie pełnienie urzędu oznacza, że był ważną osobą w Głogówku, choć nie wiadomo, dlaczego awansował na urząd marszałka, gdyż jego rodzina nie pochodziła z terenów

54 CDS XXXIII, s. 33 nr 13; CDS I, nr 112; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., s. 2, nr 5; APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2; L. Musioł: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu, s. 68—69.

55 ZDM. Cz. 2, nr 469.

56 SRS VI, nr 203.

57 CDS VI, nr 193.

58 L. Musioł: *Lubliniec*..., s. 68; CDS VI, nr 198.

59 CDS VI, nr 212, 217; CDS I, nr 116; J. Pilnáček: *Rody starého Slezska*. D. 1. Brno 1991, s. 49; D. 5, s. 1438.

60 J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 924. Pozostałe informacje o dokumencie, zob. Idem: *Rody*..., D. 2, s. 558. Z uwagi na drugą kadencję Pełki na tym stanowisku możliwe jest, że sam dokument był falsyfikatem.

61 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42. 17 marca 1431 roku potwierdził to drugi z właścicieli zastawu prudnickiego — Bernard niemodliński, zob. Ibidem, s. 33, nr 13.

62 CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

63 APO. Akta podworskie z Chrzelic (powiat Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39; T. Konietzny: *Piasten-Urkunden aus dem Kreise Neustadt O.-G.* „Beitrage zur Heimatkunde Oberschlesiens" 1931, nr 2; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15; LuBS. Bd. 2, s. 330—331; CDS VI, nr 194, 226; CDS I, nr 127, APWr. Rep. 4f, nr 43ii; J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1218.

wówczas kontrolowanych przez Bolka V ani nie była znaczącą rodziną w okręgu strzeleckim, skąd przybył Wacław Sondzia.

Niestety, brakuje informacji o marszałku na dworze Jana Kropidły, Bolka IV i Mikołaja I (do 1460 roku). Prawdopodobnie na ich dworach byli marszałkowie, lecz nie zapisywano na dokumentach ich tytułu bądź też nie świadkowali na nich. Jedynie w przypadku księcia Jana można to wytłumaczyć niepowołaniem nikogo na ten urząd, gdyż Kropidło jako biskup częściej przebywał w swojej diecezji i możliwe, że nie posiadał typowego książęcego dworu[64]. Pierwszy znany marszałek Mikołaja I pojawił się dopiero na dokumencie z 15 lutego 1461 roku i był nim wówczas Jan Grosik[65].

Niewiele informacji pozostało o innych urzędnikach dworskich od końca XIV wieku. Na dworze księcia Władysława II został odnotowany zarządca dworu Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi (1387), który pomagał ochmistrzowi/marszałkowi. Kolejnym urzędnikiem był podskarbi Jan Schoff (1375), który zajmował się sprawami finansowymi, nie wiadomo jednak, jakie były dokładne jego kompetencje. Mógł samodzielnie sprawować pieczę nad skarbem bądź też mógł być niższym urzędnikiem podległym marszałkowi lub skarbnikowi. W dokumentach tego księcia wspomniano ponadto o podczaszym Witku (1378), podłowczym Gezonie (1383) oraz sokolniku Henryku Polaku (1386)[66]. Kuchmistrz pojawia się dopiero w 1383 roku na dokumencie księżnej wdowy Eufemii niemodlińskiej. Był nim wówczas Guncelin Dreske[67]. Miał on zarządzać kuchnią władcy, czyli dbać o jej odpowiednie zaopatrzenie oraz nadzorować służbę kuchenną[68]. Kiedy w 1414 roku książę Bernard udał się na wojnę przeciwko państwu krzyżackiemu, towarzyszył mu wówczas także jego dwór. Z listów wypowiednich wiadomo, że kuchmistrzem (*Kuchmeister*) był bliżej nieznany Piotr Wolda[69]. Drugim urzędnikiem dworskim, który pojawił się tylko w tym roku, był Paszek z Sagen, pełniący funkcję komornika (*Kammermeister*)[70]. Kuchmistrz (*magistro coquine*) Stanisław został odnotowany w 1429 roku[71]. Jeden raz został odnotowany w 1434 roku podkomorzy księcia Bernarda o imieniu Grzegorz, który pełnił jednocześnie

64 Jedynym opolskim urzędnikiem Jana był pisarz, zob. Aneks.

65 CDS VI, nr 252.

66 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 45—47.

67 CDS I, nr 47.

68 Takie funkcje mieli kuchmistrzowie na innych dworach, zob. D. Adamska-Heś: *Urzędnicy nadworni księżnej Agnieszki w latach 1368—1392*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2009. R. 64, s. 295; B. Czwojdrak: *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*. Warszawa 2012, s. 97.

69 OBA 2111, s. 11.

70 OBA 2111, s. 12.

71 APWr. Rep. 72, nr 7.

funkcję pisarza[72]. Komornik jako niższy urzędnik pojawił się także w drugiej połowie XIV wieku. Wiadomo, że komornikiem księżnej wdowy Agnieszki strzeleckiej był w 1375 roku Munssio Boruta, zwany Staszkiem[73]. Komornikiem księżnej wdowy Eufemii niemodlińskiej był w 1383 roku Mikołaj[74]. W 1427 roku został odnotowany łowczy (*Jäger*) Bolka IV o imieniu Swanske[75]. Brak informacji o pozostałych urzędach może świadczyć o tym, że nie każdy książę powoływał swoich ludzi na poszczególne urzędy dworskie bądź też nie znajdowali się oni na listach świadków. Niestety uniemożliwia to przyjrzenie się temu, w jaki sposób pełnienie funkcji dworskich wpływało na dalszą karierę młodych rycerzy.

Na dworze przebywali także domownicy (*familiares*). Nie byli to urzędnicy, lecz osoby, które przeważnie były na dworze, ale nie pełniły na nim żadnych funkcji. Do tej grupy należeli przede wszystkim niezamożni rycerze, którzy ze służbą u boku książąt wiązali nadzieje na późniejsze darowizny. Także młodsi przedstawiciele znaczniejszych rodów czasowo byli książęcymi domownikami, którzy podczas pobytu na dworze mogli poznać odpowiednie obyczaje. Domownikami księżnej Ofki byli Jan Groszkowski[76], Mikołaj Eychholcz oraz Ludwik Stange[77]. Domownikami Bolka V i jego małżonki byli w 1427 roku Michał Bes z Błażejowic oraz Mikołaj ze Sławniowa[78], a domownikami księcia Bernarda byli bliżej nieznani Lenart i Mikołaj[79].

Częścią dworu książęcego była kancelaria. Na jej czele stał zazwyczaj kanclerz, któremu podlegali protonotariusze i pisarze. Taka hierarchia występowała na przykład na dworze Władysława Opolczyka[80]. Podobnie było w XIII wieku, z tą różnicą, że nie istniał urząd kanclerza[81]. Na początku XIV wieku dokumenty spisywali pisarze, notariusze bądź protonotariusze. Od 1294 roku do 1308 roku dokumenty spisywał kanonik opolski Werner[82]. Razem z nim aż do śmierci księcia

72 CDS I, s. nr 112.

73 CDS VI, nr 55.

74 CDS I, nr 47.

75 CDS VI, nr 176.

76 Takie określenia na dwóch dokumentach, zob. APWr. Rep. 107, nr 73; CDS I, nr 88.

77 APWr. Rep. 107, nr 81. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 407.

78 SPPP. T. 2, nr 2122, 2123.

79 CDS VI, nr 176; APWr. Rep. 115, nr 2. Nie byłem w stanie odczytać nazwiska owego Mikołaja.

80 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 48—51.

81 M.L. Wójcik: *...dominus Kolhardus Kancellarius... Czy istniał urząd kanclerza na dworze Władysława, księcia opolskiego (1246—1281)?* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1999. R. 54, s. 455—465.

82 APWr. Rep. 91, nr 134—137 = CDS XVI, nr 2664 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest], APWr. Rep. 4f, 43a = CDS XVI, nr 2978 [regest]; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest]. M.L. Wójcik: *Dokumenty i kancelarie książąt opolsko-raciborskich do początków XIV wieku*. Wrocław 1999, s. 308—312.

Bolesława w kancelarii pracował Jan z Milic[83]. W latach 1310—1312 niektóre dokumenty sporządził Henryk z Kluczborka[84]. Wydaje się, że niemal wszyscy pracownicy kancelarii opolskiej na początku XIV wieku byli nierycerskiego pochodzenia, co wiązało się zapewne z brakiem odpowiedniego przygotowania osób rycerskiej kondycji do kierowania książęcą kancelarią. Jan po śmierci Bolesława I sporządził trzy dokumenty dla Bolka II[85]. Raczej nie był tożsamy z Janem, pracownikiem Bolesława Pierworodnego, który sporządzał dokumenty aż do 1321 roku[86]. Późniejsi pisarze i notariusze Bolesława niemodlińskiego i jego synów także byli nierycerskiego pochodzenia[87]. Podobnie w kancelarii Bolka II pracowały w większości osoby niepochodzące z rycerskich rodzin[88]. Panowie z Prószkowa znaleźli się natomiast w kancelarii Alberta strzeleckiego. Pierwszy znany dokument tego księcia spisał 21 czerwca 1323 roku Mirzan z Prószkowa[89]. Dwa lata później pisarzem księcia był bliżej nieznany Jan, ostatni raz wspomniany w 1328 roku[90]. Kolejny dokument wystawiony 23 czerwca 1330 roku sporządził *Mysso*, możliwe

83 APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regest]; CDS XVI, nr 2946, 3017, 3044, 3196, 3304; D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, nr 23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]; CDS VI, nr 4; APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest], APWr. Rep. 108, nr 1 = CDS XVI, nr 3340. M.L. Wójcik: *Dokumenty i kancelarie...*, s. 309—312.

84 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3301 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; M.L. Wójcik: *Dokumenty i kancelarie...*, s. 309—312.

85 CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29.

86 APWr. Rep. 91, nr 195, 199, 203, 204.

87 Jakub (1328): APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest]. Jan, kanonik głogowski (1347): CDS VI, nr 16. Henryk (1357—1380): CDS VI, nr 29; APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest]; *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186; CDS VI, nr 47, 49; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58. Jan (1369): APWr. Rep. 4f, nr 29d. Mikołaj Stenkowicz (1376): CDS VI, nr 56.

88 Pisarze bądź notariusze: Jan (1316—1325) CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 475. Bertold (1325—1345): CDS VI, nr 9; CDS I, nr 29, 35; APO. Am Opola, nr 37; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; APWr. Rep. 107, nr 18 = CDS XXIX, nr 5695 [regest]; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 467 (z pominięciem dokumentu z 1329 roku). Henryk (1332—1336): CDS VI, nr 9; APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest]; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 472. Zawisza z Gawron ([1343]—1353): CDS I, nr 60, 37; CDS II, s. 160, nr 52; APWr. Rep. 115, nr 105; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 490. Stefan, pleban w Sławięcicach (1338—1356): RŚ. T. 1, nr 714; CDS I, nr 40; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 488. Mikołaj Konrad (1349): D 370, s. 79—80 (urzędnik pomijany w literaturze przedmiotu). O kancelarii Bolka II, zob. I. Pietrzyk: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 366—367 (nie uwzględniam Racławia, gdyż dokument, rzekomo przez niego sporządzony — CDS VI, nr 5 — to najpewniej falsyfikat).

89 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

90 A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895, s. 16; CDS II, s. 87, nr 10; ADO. J. Pientak: *Beschreibung über die Entstehung des Cistercienser Stifts Himmelwitz und was mit dem am 24. November 1810 aufgehobenen Stifte weiterhin geschehen ist*, s. 5.

jednak, że jest to źle przepisane imię Mirzana[91]. Kolejne dokumenty spisał brat Mirzana, Bełdo, który był jednocześnie plebanem strzeleckim[92]. W kancelarii pracował co najmniej od 18 kwietnia 1333 roku do 20 września 1342 roku[93]. Później został kanonikiem wrocławskim. Po jego odejściu kancelarię strzelecką przejął kapelan i późniejszy pleban w Wiśniczu o imieniu Mikołaj (1350—1366)[94]. Pomagał mu bliżej nieznany Czema[95].

Następny książę opolski — Bolko III — początkowo korzystał z usług pochodzącego ze Strzelina pisarza o imieniu Jan[96]. W 1378 roku dwa dokument spisał Mikołaj Willusch z Gliwic[97]. Kolejne dokumenty, z 6 marca 1380 roku oraz 18 listopada 1381 roku, spisał Mikołaj, zapewne tożsamy z Mikołajem z Gliwic[98].

Początkowo także Władysław II korzystał jedynie z usług pisarzy, najpierw Macieja (1363)[99], a potem Mikołaja z Marszowic (1372—1374)[100]. Wraz z przejęciem nowych ziem książę rozbudował swoją kancelarię, którą kierował protonotariusz, a później kanclerz Jan z Głogowa (1373—1377)[101]. Jednorazowo z tytułem kanclerza wystąpił Szymon z Ruszkowa (1377), który wcześniej spisał też dwa doku-

91 CDS VI, nr 7.

92 CDS II, s. 88, nr 14; RŚ. T. 1, nr 740; A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor bdw, s. 14; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 389.

93 CDS VI, nr 10; APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest]; CDS XXX, nr 6426; APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

94 Inwentarz 4f, s. 1240, 1241, 1241a, 1241b; CDS VI, nr 17; CDS VI, nr 21, 22, 24, 27, 34; CDS II, s. 90, nr 15, 16; ADO. J. Pientak: *Beschreibung...*, s. 8 (początkowo autor kroniki wpisał imię *Joannes*, lecz je skreślił, a po podaniu funkcji kancelaryjnej wpisał imię Mikołaj); D 370, s. 79—80; L. Musioł: *Lubiniec...*, s. 64—65; D 384, s. 3—4.

95 CDS VI, nr 19; A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19.

96 APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ. T. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ. T. 4, nr 677 [regest]; APWr. 4f, nr 65d; MV. T. 3, nr 539 (tu wymieniony jako protonotariusz). D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 475. Omówienie kancelarii księcia Bolka III — lecz tylko na podstawie części dokumentów — przedstawiła I. Pietrzyk, zob. Eadem: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 371—372.

97 AAWr., sygn. M, KK33; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1. Osoba nieznana D. Veldtrupowi, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 455—490.

98 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380. Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2. Osoba nieznana D. Veldtrupowi, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 455—490. I. Pietrzyk łączy Mikołaja z pracownikiem kancelarii Władysława Opolczyka Mikołajem Tyczkonem, zob. Eadem: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 371—372.

99 CDS VI, nr 30.

100 ZDM. Cz. 1, nr 139; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352.

101 Ibidem, s. 352 oraz dokumenty z 1374 i 1389 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 105. L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67.

menty dla księcia opolskiego[102]. Następnym kanclerzem był Mikołaj, syn Tyczka z Opola (1377—1386)[103]. W tym okresie z nieznanych powodów między 10 lutego 1385 a 19 stycznia 1386 roku kanclerzem był wcześniejszy kapelan księcia Jan z Żurawia, który po 1387 roku został ponownie kanclerzem księcia[104]. Po nim na czele książęcej kancelarii stanął Jerzy Zuchorz z Tarnowa, tytułowany zamiennie protonotariuszem i kanclerzem (1389—1393)[105]. Ostatnim kanclerzem tego Piasta był wcześniejszy kapelan małżonki księcia Bernard z Gronowic (1393—1395)[106]. Pełnił wtedy jednocześnie funkcję kapelana księcia. Poszczególnych kanclerzy wspierali pisarze. Byli to kolejno Leon (1378)[107], Konstantyn Dejakowicz z Bolestraszyc (1378)[108], Piotr (1382)[109], Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi, późniejszy zarządca książęcego dworu (1386)[110], Jerzy (1390)[111] i Mikołaj Schoncroner, który był jednocześnie altarystą w Karniowie (1389—1390)[112]. Po utracie znacznej części ziem przez księcia Władysława w jego kancelarii pracowali już tylko pisarze — Jan z Kolnowic, będący jednocześnie plebanem w Łączniku (1399)[113], oraz Piotr Erchbrechheide, pleban w Krapkowicach (1399—1401)[114]. W kancelarii opolskiej za rządów księcia Władysława II pracowało zdecydowanie więcej osób rycerskiego pochodzenia niż w kancelariach wcześniejszych książąt (Maciej z Marszowic, Jan z Żurawia, Jerzy Zuchorz z Tarnowa, Bernard z Gronowic, Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi). Niemal wszyscy obrali początkowo karierę duchowną, a po odejściu z kancelarii otrzymywali od księcia prebendy w kolegiatach opolskiej i głogóweckiej[115].

W kancelarii księżnej Ofki znany jest tylko jeden pisarz. Był nim Piotr Dambrowa z Gubina, który spisał wszystkie znane dokumenty księżnej, począwszy

102 ZDM. Cz. 4, nr 1033; A. Marzec: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. Michałowski, S. Gawlas, K. Gołąbek, M.A. Janicki, P. Węcowski, M. Piber-Zbieranowska. Warszawa 2014, s. 231.

103 ZDP. T. 1, nr 8, 18; CDS I, nr 48; CDS XXXIII, s. 104, nr 3.

104 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 48—50, 257—259.

105 Ibidem, s. 50—51; L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67.

106 CDS VI, nr 80, J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352.

107 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

108 AGZ. T. 7, nr 13; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

109 ZDP. T. 1, nr 12, 13; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

110 CDS VI, nr 71; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

111 Ibidem, s. 353.

112 CDS XXXIII, s. 143, nr 7; APWr. Rep. 4f, nr 43; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

113 CDS I, nr 72; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

114 CDS VI, nr 86; APWr. Rep. 107, nr 52; CDS I, nr 76; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

115 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 41—51, 192—194.

od 11 lutego 1410 roku aż do 2 czerwca 1418 roku[116]. Po jej śmierci, która nastąpiła w 1418 roku, sporządził dokument dla Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego wystawiony w Głogówku 12 października 1418 roku[117].

W kancelariach następców księcia Władysława osoby z tytułem kanclerza występowały sporadycznie, a na niektórych dworach nie zostały odnotowane ani razu. Wynikało to zapewne ze znacznego rozdrobnienia księstwa, co nie wymuszało u poszczególnych Piastów wystawiania znacznej liczby dokumentów. Dyplomy Jana Kropidły sporządzali Jan z Wrzosków (1382)[118] oraz mieszczanie Piotr Hufer z Białej (1386—1388) i Mikołaj Kechelicz z Lewina (1393)[119].

Podobnie jak w przypadku kancelarii Jana Kropidły i księżnej Ofki, także w kancelarii Bolka IV nie został odnotowany żaden kanclerz. Pierwszy znany dokument tego Piasta wystawiony 11 listopada 1387 roku sporządził Jan Feyge, który posiadał najpewniej mieszczańskie pochodzenie[120]. Podczas rządów w Niemodlinie dokumenty dla Bolka IV w okresie od 1389 do 1390 roku spisywał Jan Ullman Irrenberg, pleban niemodliński i zarazem kapelan książęcy, pochodzący z rycerskiej rodziny przybyłej na tereny Śląska wiek wcześniej z Miśni[121]. Najpewniej wkrótce potem zmarł, gdyż 5 czerwca 1391 roku książę skorzystał z usług Piotra z Białej, etatowego pisarza Jana Kropidły[122]. W styczniu 1393 roku dokument wystawiony wspólnie przez księcia Jana i Bolka IV spisał pisarz nadworny Mikołaj Kechlicz z Lewina[123], a w sierpniu Mikołaj, zapewne tożsamy z Kechliczem[124]. W kancelarii nie przebywał jednak długo,

116 CDS VI, nr 115, 146; APWr. Rep. 4f, nr 54b; CDS XXXIII, s. 147, nr 20; CDS I, nr 127; CDS XXXIII, s. 148, nr 24, 25; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1950. R. 5, s. 104, nr 16.

117 A. Knoblich: *Bermertungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebite der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1.* ZFGS 1871. Bd. 10, s. 497.

118 APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

119 CDS VI, nr 72; W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat" 1908. Bd. 4, s. 194—195; APWr. Rep. 4f, nr 74; Rep. 4f, nr 74; CDS I, nr 56; APWr. Rep. 4f, nr 54aa.

120 DB. Bd 1. Th. 2, s. 73—74.

121 T. Jurek: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998, s. 237—238; J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*. Bd. 2. Breslau 1864, s. 870—874; CDS VI, nr 75. D. Veldtrup, a za nim R. Sękowski błędnie uznał Jana za pisarza Władysława Opolczyka. Spisywał on jednak wyłącznie dokumenty dla jego bratanka, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 472; R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 3. Katowice 2003, s. 220.

122 CDS I, nr 56.

123 DB. Bd 1. Th. 3, s. 124—125.

124 APWr. Rep. 4f, nr 43d.

gdyż nie później niż 17 lutego 1397 roku jego miejsce zajął mieszczanin Jakub Adalbert[125]. Później został plebanem w Skorogoszczu i z tym tytułem sporządzał kolejne dokumenty, aż do 22 sierpnia 1407 roku[126]. W tym czasie kancelarię Bolka IV tworzyło najprawdopodobniej dwóch pisarzy. W 1400 roku plebanowi Skorogoszczy pomagał Henryk Stange, a rok później — Paweł Godfryd[127]. Po śmierci Władysława Opolczyka Jakuba Adalberta wspomagał natomiast pleban Krapkowic Piotr von Erbrechtisheide, który wcześniej był pisarzem księcia Władysława II[128]. Piotr spisał jeden dokument księcia Bolka IV z 30 maja 1404 roku. W 1405 roku otrzymał nominację na altarystę nyskiego[129] i odszedł z książęcej kancelarii. Po Jakubie Adalbercie na czele kancelarii Bolka IV stanął Mikołaj Schaffer. Schafferowie należeli do elity mieszczańskiej w Opolu, a w XV wieku stali się właścicielami kilku wsi. Mikołaj kształcił się na Akademii Krakowskiej, gdzie w 1406 roku otrzymał bakalaureat[130]. Co najmniej od 10 września 1410 roku do 12 grudnia 1421 roku był pisarzem tego księcia[131]. Później pojawił się jeszcze jako świadek na dyplomach Bolka IV, lecz bez podania pełnionej funkcji[132]. W tym czasie Mikołajowi w kancelarii pomagali mający rycerskie pochodzenie Mikołaj z Kępy, który sporządził dokument z 3 lutego 1413 roku[133], pleban skorogoski o imieniu Mikołaj, spod ręki którego wyszedł dokument z 13 sierpnia 1419 roku[134], a następnie Henryk Nostiz, pisarz od 1421 roku do 1423 roku[135].

125 APWr. Rep. 107, nr 43.

126 CDS I, nr 68, 77, APWr. Rep. 107, nr 51, 62, 67, 68, Rep. 4f, nr 12; APWr. Rep. 4f, nr 84h; APWr. Rep. 4f, nr 84i; CDS VI, nr 96, 106, 111. Przyjmuję za D. Veldtrupem identyczność Jakuba Adalberta z Jakubem, plebanem w Skorogoszczu, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 474. Zdaniem tego historyka Jakub ostatni dokument spisał jednak 15 listopada 1405 roku.

127 CDS VI, nr 90, 91.

128 AS I, nr 155; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 485; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

129 CDS VI, nr 103; AS I, nr 155.

130 S. Koszyk: *Civis opoliensis sum (Studenci opolscy na uniwersytetach europejskich do końca XVIII wieku)*. „Kwartalnik Opolski" 1986. T. 4, s. 118; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 482.

131 APWr. Rep. 4f, nr 84 k; Rep. 107, nr 86, 90, 99, 109; CDS VI, nr 129, 130, 135a. Na kilku dokumentach wymieniony bez tytułu, a 24 sierpnia 1412 roku określił siebie jako pisarz nadworny, zob. CDS VI, nr 129.

132 CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

133 APWr. Rep. 4f, nr 13.

134 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

135 APWr. Rep. 107, nr 107; CDS VI, nr 159, 160, 169 (na trzech ostatnich dokumentach nie jest podana jego funkcja, lecz znajduje się informacja, że polecono mu spisać dokument). D. Veldtrup zna tylko jeden dokument sporządzony przez Henryka, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 473.

Kolejnym kierownikiem tej kancelarii był Jerzy Jan Schaffer, brat Mikołaja[136], który także studiował w Krakowie[137]. Był pisarzem co najmniej od 1423 do 1427 roku[138]. Następcą Jerzego Schaffera był bliżej nieznany Mikołaj[139], a następnie Mateusz, syn Mikołaja z Opola, także absolwent Akademii Krakowskiej[140]. Dla księcia opolskiego spisał on dwa dokumenty z 1432 roku[141]. Po śmierci Bolka IV przeszedł do kancelarii jego młodszych synów: Jana i Mikołaja, dla których sporządzał dokumenty od 15 października 1437 roku aż do 18 lutego 1443 roku[142]. Był także kapelanem i kustoszem w Opolu[143]. Później odszedł z kancelarii i żył co najmniej do 1461 roku[144]. Ostatnie trzy dokumenty dla Bolka IV spisał Tomasz Daberer[145].

Za rządów Bolka IV kancelarię tworzyli niemal wyłącznie mieszczanie, głównie opolscy. Mogło się to wiązać ze stałym przebywaniem tego księcia w Opolu i dobrą znajomością tamtejszych elit. Na przykładzie Schafferów czy Mateusza, syna Mikołaja, widać, że kariera w kancelarii opolskiej wiodła z miasta do Akademii Krakowskiej, a następnie do kancelarii książęcej. Rycerstwo opolskie sporadycznie pełniło funkcje kancelaryjne.

Kancelarię Mikołaja I po Mateuszu z Opola przejął najpewniej wójt Opola Hincza[146]. Dla tego księcia spisał dwa dokumenty z 1447 roku[147]. Mimo że na żadnym z nich nie określił siebie jako pisarza, należy go uznać za pracownika książęcej kancelarii, gdyż w ciągu czterech lat jako jedyny sporządzał dokumenty dla tego Piasta. Jeden dyplom z 6 lutego 1446 roku spisał Mateusz[148]. Kolejne dokumenty księcia opolskiego spisywał Jan (1456—1459), który był jednocześnie pisarzem miejskim, oraz Jan z Prószkowa (od 17 listopada 1457 roku)[149],

136 Na dokumencie Bolka IV z 7 kwietnia 1434 roku Mikołaj i Jerzy są określeni jako bracia, zob. APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

137 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 470.

138 APWr. Rep. 107, nr 115; CDDT, nr 159; CDS VI, nr 176, 207.

139 APWr. Rep. 72, nr 7.

140 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 480.

141 CDS VI, nr 183, 184.

142 CDS VI, nr 196, 207, 208, 209; APWr. Rep. 4f, nr 11e; CDS IX, nr 806.

143 CDS IX, nr 806.

144 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 82—83.

145 CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 54aa; H. Wotzlaw: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993, s. 42.

146 D. Veldtrup błędnie utożsamił go z Henrykiem, wójtem opolskim, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 473. Na dokumencie z 21 lutego 1443 roku Hincza określił siebie jako wójta Skorogoszczy, zob. LuBS. Bd. 2, s. 333.

147 CDS I, nr 117; APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

148 H. Wotzlaw: *Tarnau...*, s. 43.

149 CDS VI, nr 237, 240; CDS IX, nr 971, 979.

należący do bardzo wpływowej i majętnej rodziny rycerskiej. W tym samym czasie część dokumentów wystawionych w księstwie brzeskim sporządzał Paweł Sculteti, pisarz brzeski[150]. Jeden dyplom z 11 października 1457 roku spisał Mikołaj z Odry[151].

W kancelarii Bernarda pracowali początkowo bliżej nieznani Mikołaj (12 listopada 1399 roku)[152], kapelan Szymon (11 sierpnia 1401 oraz 23 maja 1404 roku)[153] oraz Przedbor (11 listopada 1401 roku)[154]. Co najmniej od 19 lipca 1406 roku kierownikiem kancelarii był pochodzący ze znanej rycerskiej rodziny Henryk Dornheim, wcześniej notariusz publiczny[155]. Sporządzał on wszystkie dokumenty księcia niemodlińskiego aż do 2 października 1414 roku[156]. Później został starostą opolskim[157], a jego miejsce w kancelarii zajął Otton Bes. Rodzina Besów należała do najważniejszych rodzin opolskich, mających duże posiadłości, głównie wokół Rogowa oraz Kujaw. Otton pierwszy dokument dla tego Piasta spisał 23 września 1415 roku[158]. Spod jego ręki wyszły wszystkie dokumenty Bernarda aż do 19 kwietnia 1427 roku[159]. Co najmniej od 1426 roku był altarystą nyskim, a 25 sierpnia 1439 roku został odnotowany jako pleban w tej miejscowości[160]. Od 1430 roku był kanonikiem wrocławskim, a od 1433 do 25 marca 1445 roku — archidiakonem wrocławskim[161]. Jego krewny Michał Bes pracował w kancelarii Bolka V[162].

Jeszcze podczas pracy Ottona w kancelarii księcia Bernarda na krótko zastąpił go rycerz pochodzący z okręgu lublinieckiego Mikołaj z Lubszy, który spisał

150 APWr. Rep. 68, nr 283, 291; Rep. 3, nr 669.

151 APWr. Rep. 68, nr 288.

152 CDS VI, nr 87.

153 CDS II, s. 93, nr 21; APO. Akta miasta Olesna, nr 1.

154 CDS VI, nr 94 [regest].

155 APO. Am Kluczborka, nr 6.

156 Schirnding. Bd. 4, nr 2519c; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 66, nr 369; Rep. 108, nr 8; Rep. 4f, nr 67; CDS VI, nr 116, 117, 128; APO. Am Kluczborka, nr 8; CDS I, nr 77; CDS XXXIII, s. 104, nr 6; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2; APWr. Rep. 72, nr 10.

157 CDS XXXVI, nr 158.

158 CDS VI, nr 137.

159 CDS VI, nr 145, 150, 151, 165, 167, 171; APWr. Rep. 4f, nr 11k; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; CDS II, s. 96, nr 28, s. 97, nr 29; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2; CDS I, nr 106; APWr. Rep. 115, nr 2, 3, 105; APWr. Rep. 108, nr 11; D 384, s. 40—42; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

160 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

161 K. Dola: *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418—1500 (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV wieku)*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 1978. T. 5, s. 244; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

162 Zob. niżej.

dokument księcia niemodlińskiego z 27 marca 1425 roku[163]. Pod koniec lat trzydziestych dokumenty sporządzał wójt opolski Jan[164]. Kolejnym kierownikiem kancelarii został brat Mikołaja z Lubszy o imieniu Piotr (1430—1439)[165]. Niewykluczone, iż do kancelarii dostał się dzięki protekcji brata. 1 marca 1437 roku został określony jako kanclerz. Tego dnia w Krakowie Piotr wraz z Gumprechtem z Bierawy, starostą strzeleckim, był rozjemcą przy podziale majątku między dwóch braci: Jana z Zubrzy i Pawła Gawronka z Bierawy[166]. Piotr zmarł przed 7 marca 1440 roku, gdyż tego dnia jego brat, Mikołaj z Lubszy, zrzekł się swoich praw do spadku po Piotrze na rzecz jego żony[167].

W czasie urzędowania Mikołaja z Lubszy jeden dokument dla księcia Bernarda spisał jego podkomorzy Grzegorz (3 maja 1434 roku)[168]. Po śmierci Mikołaja kierownikiem kancelarii został mieszczanin Bartłomiej z Opola. Możliwe, że pod koniec lat dwudziestych XV wieku studiował on w Krakowie[169]. W kancelarii niemodlińsko-trzeleckiej pracował co najmniej od 1 lutego 1439 roku[170]. Pod koniec 1441 roku Bartłomiej, z tytułem kanclerza, udał się jako poseł księcia Bernarda do Wrocławia[171]. Od 1442 roku był dodatkowo altarystą w Otmęcie[172], a co najmniej od 1444 roku również plebanem niemodlińskim[173]. Ostatni raz spisał dokument 8 maja 1446 roku[174]. Jego miejsce w kancelarii przejął Konrad Kozłow-

163 CDS VI, nr 172; M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010, s. 171.

164 CDS VI, nr 178; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 2, 3.

165 *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4, 5. CDS XXXIII, s. 33, nr 13; APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2, 3; AGZ. T. 5, nr 68; L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 68; LuBS. Bd. 2, s. 330—331 = CDS VI, nr 194; DB. Bd. 1, Th. 4, s. 78—79; CDS VI, nr 201; Schirnding. Bd. 4, nr 2521 b; M. Woźny: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 172. R. Sękowski błędnie podaje, że Piotr był pisarzem Bolka V, zob. Idem: *Herbarz...*, t. 4, s. 369.

166 AGZ. T. 5, nr 68, 69; J. Sperka: *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego w XV wieku*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 8. Ред. В. Александрович. Львів 2014, s. 343.

167 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 31.

168 CDS I, nr 112.

169 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 466.

170 CDS VI, nr 200, 210; CDS I, nr 114; APO. Am Olesna, nr 4; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

171 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 XII 1441.

172 CDS VI, nr 212.

173 CDS VI, nr 215, 217; APWr. Rep. 108, nr 14; CDS I, nr 116.

174 CDS VI, nr 219. Zdaniem D. Veldtrupa był pisarzem tylko do 20 lipca 1445 roku, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 466. Jednak także dokument z 8 maja 1446 roku został spisany przez Bartłomieja, mimo że nie jest on na nim określony jako pisarz. Podobne przypadki zdarzały się też na innych dokumentach, zob. CDS VI, nr 129, 130, 135a; APWr. Rep. 107, nr 86, 90, 99.

ski. Co najmniej od 1447 roku znajdował się on w kancelarii księcia Bernarda[175]. Ostatni raz sporządził dokument dla tego Piasta z datą 3 kwietnia 1454 roku[176]. Po śmierci Bernarda należał do kancelarii Mikołaja I, ale nie odgrywał tam większej roli[177].

Spisywaniem dokumentów Bolka V zajmował się początkowo Michał Bes z Błażejowic. Dla tego księcia sporządził dokument z 30 września 1426 roku[178]. 5 lutego 1427 roku reprezentował księcia i jego żonę wraz z Mikołajem ze Sławniowa. Obaj zostali wówczas określeni jako *familiares et nunccij Ducis Bolconis Opoliensis et Elizabeth*[179]. Na dokumencie z 20 sierpnia 1430 roku tytułował się kanclerzem, natomiast dzień później spisał dokument, w którym określił siebie jako pisarz nadworny[180]. W kancelarii młodego Bolka pracował aż do 10 kwietnia 1437 roku[181]. Był także jednym ze świadków przekazania 17 czerwca 1437 roku połowy Głogówka, Chrzelic i Krapkowic z przyległościami oraz praw do Prudnika temu księciu przez Bernarda niemodlińskiego[182]. W 1450 roku Michał Bes usprawiedliwiał Bolka V z działań jego wojsk[183].

Kolejnym pisarzem księcia głogóweckiego był Piotr z Jankowic, który pierwszy raz z tytułem pisarza księcia głogóweckiego pojawił się na dokumencie z 31 grudnia 1441 roku[184]. Spisywał wszystkie dokumenty tego Piasta aż do 27 czerwca

175 J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Groß Strehlitz O.S.* Bearb. E. Mücke. „Aus dem Chelmer Lande" 1929. Jg. 5, nr 7, s. 2—3; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 26 VII 1448; CDS VI, nr 222, 223, 226; APO. Am Olesna, nr 5; CDS XXXIII, s. 105, nr 11; K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292, Klein — Lassowitz, Kr. Rosenberg, betreffend.* „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1909. Bd. 5, s. 172—173. APWr. Rep. 108, nr 16; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

176 B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 roku.* Zabrze 1997, s. 4—5 = Idem: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku.* Katowice 2000, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier, potwierdza przywileje miasta Woźniki oraz nadaje nowe prawa (25 kwiecień 1631).* Katowice 2000, s. 9—12.

177 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

178 APWr. Rep. 4f, nr 84b.

179 SPPP. T. 2, nr 2122, 2123.

180 CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12.

181 CDS VI, nr 185, 186; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a, s. 38a—39; APWr. Rep. 12, nr 36; CDS XXXIII, s. 33, nr 14, s. 105, nr 8.; D. Veldtrup podał, że w kancelarii pracował do 12 września 1435 roku, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 480.

182 CDS VI, nr 194 = LuBS. Bd. 2, s. 330 [regest].

183 RPG. Bd. 2, nr 195 [http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/2/195].

184 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

1451 roku[185]. Zmarł zapewne niedługo później, a jego miejsce zajął ksiądz rycerskiego pochodzenia Jan Łącza, który pracował w kancelarii Bolka V od 14 marca 1453 roku do 13 listopada 1456 roku[186]. Spod jego ręki wychodziły dokumenty w języku czeskim i niemieckim.

Ostatnim pisarzem Wołoszka był Wacław (1458—1459)[187]. Pochodził prawdopodobnie z okręgu Edelstein lub z księstwa opawskiego, gdyż wszystkie dokumenty spisał w języku czeskim. Po śmierci Wołoszka został wysłany wraz z Piotrem Przedborem z Sierakowic i Konradem Uniejem przez Mikołaja I do króla czeskiego, by wyjaśnić okoliczności przejęcia przez Piastów opolskich okręgu Edelstein wraz z Zlatymi Horami[188].

Reasumując, w kancelarii opolskiej po śmierci Władysława I pracowali jedynie pisarze, najczęściej jeden. Początkowo w tej grupie niewielu było przedstawicieli rycerstwa. Większość pisarzy była duchownymi i pełniła jednocześnie funkcje plebanów bądź kapelanów książęcych. Sytuacja zmieniła się w drugiej połowie XIV wieku, gdy rządy w części księstwa opolskiego przejął Władysław Opolczyk. Przede wszystkim rozbudował on swoją kancelarię, na czele której stał protonotariusz bądź kanclerz. Także za jego rządów w kancelarii widać coraz więcej przedstawicieli rycerstwa. Oznacza to niewątpliwie, że niektórzy przedstawiciele tej grupy społecznej widzieli szansę na rozwój swojej kariery poprzez edukację, najczęściej połączoną z przyjęciem święceń kapłańskich. Większość pracowników tego Piasta po zakończeniu pracy w kancelarii otrzymywała od niego prebendy. Pod koniec jego rządów zredukowano jednak kancelarię, likwidując urząd kanclerza i protonotariusza, co wiązało się z utratą ziem przez tego księcia. Także w kancelariach jego bratanków brakowało kanclerza, a osoby, które tak się tytułowały, czyniły to z uwagi na chęć podniesienia swojego prestiżu na zewnątrz (Bartłomiej z Opola podczas misji poselskiej, a Mikołaj z Lubszy podczas rozstrzygania sporu w Krakowie). Spośród 28 pracowników kancelarii synów Bolka III tylko o 4 wiadomo, że ukończyli studia (Mikołaj i Jerzy Schafferowie, Mateusz Nicoschi z Opola i Bartłomiej z Opola), a 6 osób było duchownymi (Jan Ullman Irrenberg, Jakub Adalbert, Piotr von Erbrechtisheide, Otton Bes, Bartłomiej z Opola, Jan Łącza z Rymultowic). Księża otrzymywali prawdopodobnie w nagrodę za prace w kancelarii plebanie lub kustodie na terenie księstw podległych władzy Piastów

185 T. Konietzny: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15, 16; LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

186 CDS VI, nr 234, 235; J.C. Hoffman: *Chronik und Führer von Zuckmantel und Umgebung.* Zuckmantel 1889, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 7.

187 CDS II, s. 99, nr 31; CDS VI, nr 242, 243; APWr. Rep. 4f, nr 69.

188 CDS VI, nr 248, 249.

opolskich. Jan Ullman był plebanem niemodlińskim, Jakub Adalbert plebanem skorogoszczowskim, Piotr von Erbrechtisheide plebanem krapkowickim, Otton Bes kustoszem głogóweckim, Bartłomiej z Opola plebanem niemodlińskim. Brak jedynie informacji o funkcjach kościelnych Jana Łącza z Rynarcic. Ponadto co najmniej 9 pisarzy było pochodzenia mieszczańskiego (Henryk z Kluczborka, Mikołaj z Gliwic, Piotr z Białej, Piotr z Gubina, Jakub Adalbert, Paweł Godfryt, Jan, pisarz miejski, Bartłomiej z Opola oraz Paweł Sculteti). Do stanu rycerskiego należało 27 członków książęcych kancelarii. Najmniej rycerzy pracowało w kancelarii Bolka IV, co wynikało zapewne z niewielkiego obszaru, jakim władał ten Piast, który większość czasu spędzał w Opolu i stąd zapewne dobrze znał tamtejsze elity miejskie. Pozostali książęta okazjonalnie korzystali z usług mieszczan w prowadzeniu kancelarii.

Urzędnicy administracyjni

Struktura urzędów

W XIII wieku ziemie księstwa opolskiego były podzielone na kasztelanie[189]. Z kasztelanii opolskiej wydzielono najpierw dwie kasztelanie nadgraniczne — oleską i bialską[190], a w późniejszym czasie powstały następne kasztelanie — niemodlińska, głogówecka, strzelecka i lubliniecka[191]. Na czele każdej kasztelanii stał kasztelan, zwany czasem zamiennie burgrabią[192]. Pobierał on część dochodów z opłat (np. z karczem, targów) oraz kar sądowych[193]. Lokalnymi majątkami księcia — kluczami — zarządzał klucznik (*claviger*). Taka struktura przetrwała do połowy XIV wieku. W drugiej połowie tego wieku kasztelanie zanikły, a w ich miejsce pojawiły się okręgi (*districtus, Gebiet*), w których najważniejszym urzędnikiem był starosta (*capitaneus, Hauptmann*). Wykonywał on władzę administracyjną w swoim okręgu. Urząd ten powstał pod wpływami czeskimi i zastąpił

189 Marek Cetwiński uważa, że kasztelanie nie stanowiły raczej zwartego terytorium zob. Idem: *Kasztelanowie i kasztelanie na Śląsku w XIII i XIV wieku*. W: *Studia z dziejów średniowiecza polskiego i powszechnego*. Red. W. Korta. Wrocław 1989, s. 3—20. Rację trzeba jednak przyznać Jerzemu Rajmanowi, że kasztelanie miały określone terytorium, zob. Idem: *Kasztelanie górnośląskie w XIII stuleciu. Z problematyki elity władzy i tzw. terytorialności grodów kasztelańskich*. „Studia i Materiały z Dziejów Śląska". T. 21, s. 21—39. W obu pracach zreferowana jest stosowna literatura przedmiotu. Na temat zarządu kasztelanii w jej schyłkowym okresie, zob. F. Dąbrowski: *Studia nad administracją kasztelańską Polski XIII wieku*. Warszawa 2007, passim.

190 W. Dominiak: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 77—81.

191 J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 370—374.

192 Najlepiej zamienność tytułów przedstawia przykład Szymona Galla, który w okresie między 1278 a 1279 rokiem był nazywany kolejno burgrabią, kasztelanem, burgrabią, burgrabią i kasztelanem w Ścinawie, zob. J. Mularczyk: *Z rozważań nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Acta Universitatis Vratislaviensis" 1991, nr 1163. Historia. T. 82, s. 15. Podobne zdanie miał chyba Marek Cetwiński, który w biogramie Janusza (B. 92) przy tytule kasztelana w nawiasie podał tytuł burgrabiego, zob. Idem: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 38. Jerzy Horwat uznał, że kompetencje burgrabiego z XIII wieku odpowiadały kompetencjom kasztelana z następnego wieku, zob. J. Horwat: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993, s. 26.

193 M. Cetwiński: *Kasztelanowie i kasztelanie...*, s. 3—20; W. Dominiak: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 75—76.

dotychczasowych kasztelanów/burgrabiów[194]. Wpływ na zmiany w strukturze administracji miały też zapewne częste wyjazdy poszczególnych książąt na dwory innych monarchów. Przedłużająca się nieobecność księcia mogła paraliżować działalność administracji. Być może dlatego książęta zreformowali przestarzałą strukturę administracyjną, dostosowując ją do nowych warunków — częstych nieobecności księcia. Za rządów Władysława Opolczyka pojawił się także starosta generalny, któremu podlegały dwa okręgi: opolski i wieluński[195]. Po jego śmierci tylko wdowa po Władysławie ustanowiła na pewien czas starostę generalnego — opolskiego i głogóweckiego[196]. Sądownictwem w poszczególnych okręgach zajmował się sędzia ziemski. Staroście podlegał zarządca, zwany także włodarzem, który miał przede wszystkim zarządzać lokalnym majątkiem księcia[197].

Poszczególnymi zamkami zarządzali burgrabiowie, a ich kompetencje sprowadzały się prawdopodobnie do dbania o stan zamku oraz dowodzenia jego załogą[198]. Podlegali oni staroście w okręgu, w którym znajdował się dany zamek[199]. Ponieważ burgrabia większość czasu spędzał w powierzonym mu zamku, toteż sporadycznie jego imię pojawia się na dokumentach.

Urzędnicy lokalni Bolesława I (po 1300 roku)

Na początku XIV wieku ziemie Bolka I były podzielone najprawdopodobniej na 7 kasztelanii. W Opolu co najmniej do 1297 roku kasztelanem był Szymon ze Ścinawy[200]. Następnych kasztelanów opolskich nie wymieniają dokumenty księcia Bolesława I. Kasztelanem Olesna co najmniej do 1294 roku był Mojek[201]. Podobnie jak kasztelan opolski, następny kasztelan oleski nie pojawia się na

194 K. Orzechowski: *Historia ustroju Śląska 1202—1740*. Wrocław 2005, s. 71—72; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 53. Na temat genezy urzędu starosty, zob. E. Wółkiewicz: *Capitaneus Silesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*. W: *Monarchia w średniowieczu. Władza nad ludźmi, władza nad terytorium. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*. Red. J. Pysiak, A. Pieniądz-Skrzypczak, M.R. Pauk. Warszawa—Kraków 2002, s. 169—225. Kasztelanowie (burgrabiowie) funkcjonowali nadal, lecz ich kompetencje zostały ograniczone, o czym niżej.

195 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 54.

196 Zob. niżej.

197 A. Bogucki: *Komornik i podkomorzy...*, s. 128—129.

198 D. Adamska-Heś: *Burgrabiowie księstwa świdnicko-jaworskiego w drugiej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2001. R. 56, s. 213—214. O znaczeniu burgrabiego, zob. CDS VI, nr 109.

199 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 55.

200 SUB. Bd. 6, nr 327; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 221.

201 SUB. Bd. 6, nr 156; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 220.

dokumentach tego Piasta. Także kasztelan niemodliński jest znany tylko ze schyłku XIII wieku, a był nim wówczas Zyghard (1294 r.)[202]. Od 1297 roku do co najmniej 25 sierpnia 1301 roku kasztelanem głogóweckim był Michał Wilczyc[203], a od 1293 roku do co najmniej 25 sierpnia 1301 roku kasztelanem bialskim był Tomasz z Kamienia[204]. Brak informacji źródłowych na temat innych kasztelanów.

Od początku XIV wieku znany jest tylko jeden klucznik, Piotr z rodziny Glesin, który pełnił ten urząd w Głogówku. Pierwszy raz pojawił się na dokumencie sporządzonym w 1311 roku[205]. W następnym roku klucznik głogówecki wraz z wójtem i ławnikami głogóweckimi rozstrzygał spór sołtysa Kromołowa i klasztoru w Czarnowąsach dotyczący dóbr leżących w Kromołowie[206].

Urzędnicy lokalni Bolka II

Pierwszym znanym urzędnikiem lokalnym był Andrzej Szrama. Na dokumencie wystawionym 31 sierpnia 1336 roku został on określony jako starosta opolski[207]. Oznaczałoby to, że już wówczas zanikła organizacja kasztelańska. Na dokumencie wystawionym 12 października 1355 roku pojawił się burgrabia opolski Jasiek Czech z Grudzic[208]. Na dokumencie wystawionym 12 stycznia 1356 roku był nazwany kasztelanem[209], a na kolejnym, sporządzonym 4 października 1357 roku, był już starostą opolskim[210]. Na dokumencie Bolka III z 27 grudnia 1359 roku był nazwany starostą[211], a na następnym, z 28 września 1361 roku, został określony jako były burgrabia opolski[212]. Tytuł kasztelana w czasach tego Piasta oznaczał już tylko zarządcę zamku — burgrabiego, a nie osobę odpowiedzialną za kasztelanię. Jasiek Czech najwidoczniej między 1356 a 1357 rokiem awansował z zarządcy zamku (kasztelana/burgrabiego) na zarządcę okręgu

202 SUB. Bd. 6, nr 174, 175; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 221.

203 SUB. Bd. 6, nr 327; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 220—221.

204 SUB. Bd. 6, nr 124; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie*..., Cz. 2, s. 220.

205 APWr. Rep. 91, nr 153 = CDS XVI, nr 3242 [regest].

206 APWr. Rep. 71, nr 15 = CDS I, nr 24 = CDS XVI, nr 3288 [regest].

207 CDS XXIX, nr 5695.

208 CDS I, nr 39.

209 CDS I, nr 40.

210 APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest].

211 APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ. T. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ. T. 4, nr 677 [regest].

212 APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest].

(starostę)[213]. Z niższych urzędników lokalnych znany jest tylko zarządca opolski Bertold, poświadczający dokument księcia w 1343 roku[214]. Widać zatem, że za rządów tego księcia kształtowała się nowa struktura administracji lokalnej.

Urzędnicy lokalni Alberta i księżnej Agnieszki

Książę Albert przejął dwie kasztelanie — strzelecką i lubliniecką — nie są jednak znani żadni kasztelanowie mianowani przez tego księcia. 6 stycznia 1350 roku jako starosta książęcy (w domyśle strzelecki) został odnotowany Zbrożek z Wysokiej[215]. Oznacza to, że już w połowie XIV wieku na terenie księstwa strzeleckiego zanikła organizacja kasztelańska. Starosta Zbrożek był jeszcze świadkiem dokumentu tego księcia sporządzonego 31 marca 1353 roku[216]. Kolejnym znanym starostą strzeleckim był Merbot Świętopełk z Żyrowy. Jako starosta strzelecki odnotowany na dokumencie Alberta strzeleckiego 17 kwietnia 1361 roku[217]. Ostatni raz jako starosta strzelecki pojawił się na dokumencie z 21 grudnia 1365 roku[218]. Awans Żyrowskiego na urząd starosty wynikał zapewne z jego osobistych zasług dla księcia Alberta i jego rodziny. Wcześniej otrzymał on duże nadanie od księcia strzeleckiego[219]. Starostą był zapewne do śmierci tego Piasta, gdyż później wstąpił na służbę u księcia Władysława II. Z niższych urzędników księcia Alberta znani są tylko zarządcy lokalni. Zarządcą strzeleckim w 1358 roku był Mikołaj, syn Teodoryka z Lubicza[220]. W Lublińcu tę funkcję w 1361 roku pełnił bliżej nieznany Jan[221].

---

213 Dieter Veldtrup uważa, że wszystkie trzy tytuły (starosta, kasztelan, burgrabia) w tym czasie oznaczały tak naprawdę jedną funkcję — zarządcy okręgu — i były stosowane zamiennie, zob. Idem: *Prosopographische Studien...*, s. 397. O zamienności tytułu burgrabiego i kasztelana, zob. A. Gąsiorowski: *Castellanus. Przyczynek semazjologiczny*. „Slavia Antiqua. Rocznik Poświęcony Starożytnościom Słowiańskim" 1971. T. 18, s. 211; M. Cetwiński: *Kasztelanowie i kasztelanie...*, s. 8, przyp. 30.

214 APWr. Rep. 108, nr 3 = RŚ. T. 1, nr 56.

215 Inwentarz 4f, s. 1240.

216 ADO. J. Pientak: *Beschreibung...*, s. 8 = Schirnding. Bd. 4, nr 2531 (odczytany jako Staszko).

217 CDS II, s. 90, nr 15.

218 D 370, s. 71—72. Merbot był także świadkiem na dokumencie wystawionym w 1364 roku, zob. A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19.

219 Ostatnio na temat okoliczności nadania dla Merbota, zob. M. Królikowski: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (Przyczynek do genealogii Piastów górnośląskich)*. „Śląsk Opolski" 2006, nr 2, s. 67—68. Szerzej, zob. rozdział III.

220 Walter Krause odczytał jego imię jako *Niklincone*, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest].

221 D 370, s. 79—80; L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 64—65.

Po śmierci Alberta księstwo przejęła wdowa po nim — Agnieszka. Za jej rządów znany jest jedynie starosta strzelecki Nasiębór, niewątpliwie tożsamy z Nasięborem Lunakiem z Czartkowic. Nasiębór był określony jako starosta na dokumencie z 1375 roku[222].

Urzędnicy lokalni książąt niemodlińskich

Na dokumentach Bolesława I Pierworodnego pojawił się tylko jeden urzędnik lokalny: kasztelan Gryżowa (czyli zarządca zamku) Jasiek[223]. Ponieważ synowie Bolesława jako książęta niedzielni wspólnie rządzili w swoim księstwie, urzędników pojawiających się na ich dokumentach omówię wspólnie. Jeszcze w 1370 roku w Niemodlinie rezydował kasztelan, którym był Dresko[224]. Natomiast w 1376 roku pojawił się starosta niemodliński, bliżej nieznany Schalemke[225]. Po śmierci książąt niemodlińskich w Głogówku rezydowała księżna wdowa Eufemia i za jej rządów starostą tego okręgu był Mikołaj Gierkonis (1383 r.)[226], pochodzący z miejscowej rodziny. Jego przodek — Gierko — na początku XIV wieku był sędzią opolskim. Co najmniej od końca lat siedemdziesiątych XIV wieku pojawił się w tym księstwie sędzia ziemski. W 1369 roku był nim Piotr Reisewitz[227], którego następcą został wcześniejszy kasztelan Dresko (1371)[228]. Jego przejście na urząd sędziego może oznaczać, że zapewne cieszył się wówczas dużym uznaniem miejscowego rycerstwa. Generalnie wszyscy znani ówcześni urzędnicy pochodzili z miejscowych rodzin. Praktyczny monopol rycerstwa niemodlińskiego i głogóweckiego na urzędy powoli kończył się wraz z przejęciem księstwa przez Władysława Opolczyka i jego bratanków.

Urzędnicy lokalni Bolka III

Znanych jest tylko trzech starostów tego księcia. W 1363 roku starostą opolskim był Jakusz z Kępy[229]. Kolejnym znanym starostą w Opolu był Kunczko z *Rine*

222 CDS VI, nr 55 [regest].
223 CDS XXIX, nr 5844.
224 CDS VI, nr 47 [regest].
225 CDS VI, nr 57 [regest].
226 CDS I, nr 47 [regest].
227 APWr. Rep. 4f, nr 29c.
228 CDS VI, nr 49 [regest].
229 CDS VI, nr 30 [regest].

(1380—1381)[230]. Natomiast jedynym znanym starostą sławięcickim był Jakusz Gaszowiec, odnotowany z tym urzędem w 1378 roku[231]. Już po śmierci księcia był starostą strzeleckim[232].

Urzędnicy lokalni Władysława Opolczyka

Po przejęciu przez księcia ziemi wieluńskiej Władysław Opolczyk powołał starostę generalnego opolsko-wieluńskiego. W 1371 roku był nim pochodzący z Groszowic Witek[233]. Jego następcą został Hinczka Czambor z Borowej Łąki (1373—1378)[234]. Kolejny starosta generalny — Merbot z Żyrowy i Dronowic — był wcześniej starostą ruskim i przemyskim[235]. W latach osiemdziesiątych XIV wieku pojawia się na dokumentach księcia zarówno starosta generalny, którym w 1385 roku był Jerzy Swosz ze Zwozu i Pawonkowa[236], jak również starosta opolski Wiktor z Mierzyc (1383—1389), wcześniejszy starosta ruski, halicki, kasztelan jarosławski i burgrabia opolski[237]. Wraz z utratą kolejnych ziem książę opolski nie powoływał już starosty generalnego. Ostatnimi starostami opolskimi za rządów tego Piasta byli bliżej nieznany Jan (1390)[238] oraz Borzym Szary ze Smugi (1399), wcześniejszy starosta ziemi dobrzyńskiej[239].

Osobnego starostę miał okręg głogówecki, przejęty przez Władysława po wymarciu książąt niemodlińskich. Pierwszym znanym starostą w tym okręgu był miejscowy rycerz Stefan Strzała, mający swoje dobra między innymi w Mionowie i Wierzchu. Był on starostą w latach 1387—1390[240]. Jego następcą był Piotr Wippler (1390)[241]. Po nim starostą głogóweckim został Jasiek Czysław (1396)[242]. Kolejny starosta — Piotr — pochodził z rodziny Strzałów, mających swoje majątki w Raszowej i Rokiciu. Jako starosta głogówecki wystąpił w 1399 roku, będąc

230 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

231 Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

232 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

233 D 370, s. 18—19; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 233.

234 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243; APWr. Rep. 115, nr 105.

235 ZDP. T. 1, nr 13, 14; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269—271.

236 ZDP. T. 1, nr 18; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 290.

237 L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 344—348.

238 APWr. Rep. 4f, nr 43.

239 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74; CDS VI, nr 88; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 205—207.

240 *Wykaz regestów dokumentów archiwum...*, nr 307; CDS XXXIII, s. 142, nr 57.

241 APWr. Rep 127, nr 2.

242 APWr. Rep 71, nr 31; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

poręczycielem ugody między Władysławem Opolczykiem a jego bratankami[243]. Ostatnimi starostami głogóweckimi z ramienia księcia Władysława byli bliżej nieznany Bieniek z Oppoyow[244] oraz pochodzący prawdopodobnie z miejscowego rycerstwa Piotr z Bytkowa[245]. Z pozostałych okręgów znani są tylko starosta gorzowski, którym w 1372 roku był Fredmann Küchmeister[246], oraz starosta prudnicki, którym w latach 1388—1390 był Stanimir z Groszowic, wcześniejszy burgrabia brzeźnicki i podkomorzy wieluński[247]. W zamku Chrzelickim przebywał natomiast starosta Adam Bes z Kujaw (1394)[248].

Z czasów panowania Władysława Opolczyka pochodzi najwięcej informacji o burgrabiach. Z tytułem kasztelana opolskiego na dokumencie starosty generalnego w 1371 roku wystąpił Ścibor z Wachowa. Biorąc pod uwagę zanik samej kasztelani, można przyjąć, że Ścibor był odpowiedzialny za sam zamek opolski, tak jak późniejsi burgrabiowie[249]. Jego następcą został bliżej nieznany Mikołaj Bochenek, odnotowany jako kasztelan opolski w 1375 roku[250]. Kolejni zarządcy zamku opolskiego występowali z tytułem burgrabiego. W latach 1381—1382 jako burgrabiego opolskiego odnotowano Wiktora z Mierzyc, który później został starostą opolskim[251]. Kolejny burgrabia opolski pojawił się dopiero w 1399 roku i był nim Henryk z Gronowic[252]. Znany jest też burgrabia gryżowski, którym był pochodzący z księstwa nyskiego Wincenty z Küschmaltz (1390)[253].

Okręg opolski i wieluński początkowo podlegał wyrokom sędziego generalnego. Jedynym znanym sędzią generalnym był Bernard Wierusz (1382)[254]. Po przejęciu okręgu głogóweckiego tamtejsi sędziowie ziemscy pochodzili natomiast z miejscowych rodzin rycerskich. W latach 1387—1388 sędzią głogóweckim był Witek z Biechowa[255], a w latach 1393—1396 Jasiek z Laskowic[256].

---

243 CDS VI, nr 85 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

244 APWr. Rep. 107, nr 52.

245 CDS I, nr 76 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

246 Sommerberg I, s. 888—889. W następnym roku został błędnie nazwany kasztelanem wieluńskim, zob. J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 358, przyp. 8.

247 CDS XXXIII, s. 32, nr 10; CDS VI, nr 77 [regest].

248 K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2j. Ponieważ nie jest znany okręg chrzelicki, starosta tego zamku pełnił zatem funkcję burgrabiego. W 1433 roku Chrzelice zostały wymienione jako leżące w okręgu głogóweckim, zob. APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a.

249 D 370, s. 18—19; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 339.

250 CDS VI, nr 54; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 294.

251 ZDP. T. 1, nr 13, 14; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 344—348.

252 CDS VI, nr 88 [regest].

253 CDS VI, nr 77 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

254 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 189—190.

255 APWr. Rep. 91, nr 367; CDS VI, nr 73; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 348.

256 CDS I, nr 61; APWr. Rep. 71, nr 31; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269.

Z niższych urzędników lokalnych znany jest tylko włodarz prudnicki, którym w 1384 roku był Hensli Mocze[257].

Widać, że za rządów tego księcia nie zawsze przedstawicielom miejscowych rodzin nadawano urzędy w ich rodzimych okręgach. Rekompensatą za to było jednak otrzymywanie urzędów w innych ziemiach należących do księcia opolskiego.

Urzędnicy lokalni Jana Kropidły

Z początkowego okresu rządów Jana, gdy jego bracia byli niepełnoletni, zachowało się niewiele informacji o urzędnikach lokalnych zarządzających w części księstwa należącego do synów Bolka III. Pod koniec 1384 roku starostą opolskim był Konrad Śmił[258]. Dwa lata później z tym urzędem wystąpił Ramfold Stosch[259]. Na dokumencie tego Kropidły z 19 lutego 1388 roku wśród świadków pojawił się Stefan Strzała z Obrowca, starosta niemodliński[260]. Na dokumencie Jana z 31 grudnia 1384 roku świadkiem był Jakusz Gaszowiec, starosta strzelecki[261]. Jego następcą został Pakusz z Bierawy, który otrzymał urząd starosty strzeleckiego prawdopodobnie z nominacji Jana i Bolka IV jeszcze 11 listopada 1387 roku[262]. Po nim tę funkcję przejął rycerz Szczepan Strzała, który na dokumencie Bolka IV z 5 maja 1389 roku występuje z tym tytułem[263]. Jak widać, Jan Kropidło często zmieniał swoich urzędników. Niewątpliwie najważniejszym rodem w tym okresie byli Strzałowie, z których dwóch pełniło funkcje starostów. Wraz z dorastaniem braci Jan Kropidło coraz mniej angażował się w sprawy księstwa opolskiego, koncentrując się na funkcji biskupiej. Z tego powodu kolejni urzędnicy byli już powoływani przez Bolka IV i Bernarda.

Urzędnicy lokalni Ofki

Księżna po śmierci swojego męża przeważnie przebywała w Głogówku. Z tego też względu jej najbliższym doradcą był tamtejszy starosta. Na to stanowisko

257 CDS XXXIII, s. 21, nr 1; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 358. Raczej nie pochodził z rycerskiej rodziny.

258 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

259 CDS VI, nr 72 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 329.

260 APWr. Rep. 4f, nr 11d; APWr. Rep. 4f, nr 74. Na pierwszym ze wspomnianych dokumentów określono Stefana jako starostę, nie podając, jakiego terytorium dotyczył ten tytuł.

261 APWr. Rep. 4f, nr 11d.

262 DB. Bd 1. Th. 3, s. 73—74.

263 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

powołała Mikołaja Lemberga. Pierwszy raz z tym tytułem pojawił się on w 1408 roku[264]. Raz został określony jako starosta generalny opolski i głogówecki[265]. Występował na niemal każdym dokumencie księżnej aż do 1 lipca 1412 roku[266]. Na stanowisku tym zastąpił go później Mikołaj Langaw, który ze względu na nieco podobne nazwisko jest na ogół utożsamiany z Mikołajem Lembergiem[267]. Langaw pojawił się na niemal wszystkich dokumentach księżnej od 4 października 1414 roku[268]. Prawdopodobnie swój urząd pełnił do 1418 roku, czyli aż do śmierci księżnej.

Starostą nowego zamku opolskiego był Przecław z Kühschmalz[269]. Z tym tytułem znalazł się na dokumencie z 15 września 1410 roku[270]. 10 czerwca 1417 roku pełnił wraz z starostą starego zamku funkcję sędziego[271]. 8 marca 1421 roku był także jednym z sędziów rozstrzygających kwestie majątkowe po śmierci Jana Kropidły[272]. Nowy zamek przejął wówczas Bernard, a miejsce Przecława zajął Jan Jaryszowski z Kotulina. Nie wiadomo, czy Przecław stracił swój urząd po śmierci Ofki w 1418 roku, czy stało się to dopiero po śmierci Jana Kropidły. Po stracie stanowiska wrócił zapewne do służby u biskupa wrocławskiego i brał udział w bitwie z husytami pod Starym Wielisławiem (27 grudnia 1428 roku), podczas której zginął[273].

Księżna wdowa na urzędy powoływała osoby spoza okręgu głogóweckiego. Wiązało się to z brakiem zaufania do miejscowych rycerzy, którzy prawdopodobnie w większości popierali pretensje książąt opolskich do następstwa po Ofce w ziemiach jej przyznanych przez Władysława Opolczyka. Po jej śmierci niemal wszyscy urzędnicy znikają z dokumentów książąt opolskich, którzy przejęli okręg głogówecki.

---

264 APWr. Rep. 127, nr 18.

265 APWr. Rep. 107, nr 71.

266 APWr. Rep. 107, nr 73, 81; CDS VI, nr 115; APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69.

267 D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 416—417; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 362, 368, 370; R. Sękowski: *Herbarz...*, t. 4, s. 193.

268 CDS XXXIII, s. 147, nr 20; s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; APWr. Rep. 102, nr 462, 482; CDS VI, nr 149; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104.

269 Niektórzy historycy uważali, że był on starostą na starym zamku, funkcję tę jednak pełnił w tym czasie Przech, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63; J. Gottschalk: *Zur mittelalterlichen Geschichte...*, s. 123; D. Veldtrup i J. Sperka za J. Gottschalkiem łączyli owego Przecha z Przecławem z Kühschmalz, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 417—418, J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356. Jednak Przech to Przech von Schörn, zob. wcześniejszy rozdział.

270 CDS I, nr 86.

271 Ibidem, nr 91.

272 CDS VI, nr 157.

273 SRS VI, nr 111, s. 156.

Urzędnicy lokalni Bolka IV

W początkowym okresie rządów Bolka jego siedzibą był stary zamek opolski. Pierwszym znanym starostą na tym zamku był Nasiębor z Kępy, odnotowany z tym tytułem na dokumencie tego Piasta z 5 maja 1389 roku[274]. Później stanął on na czele dworu tego księcia[275], a funkcję starosty przejął Przech von Schörn[276]. Ten ostatni prawdopodobnie pochodził on z Czech, z terenów przekazanych czasowo Bolkowi III.

Poza Opolem książę wraz z bratem Janem nominował starostę strzeleckiego. Na ich dokumencie z 11 listopada 1387 roku funkcję tę pełnił Pakusz z Bierawy[277]. Jego następcą został wpływowy rycerz Szczepan Strzała, który z tytułem starosty strzeleckiego znalazł się wśród świadków na dokumencie Bolka IV z 5 maja 1389 roku[278].

W Niemodlinie pierwszym znanym starostą Bolka IV był pochodzący ze znaczącego miejscowego rodu Jerzy z Prószkowa, odnotowany z tym tytułem w 1393 roku[279]. Jego następcą był bliżej nieznany Przybek, który znalazł się wśród świadków na dokumencie Bolka z 6 stycznia 1396 roku[280]. Urząd ten pełnił jeszcze na pewno w następnym roku[281]. Także po przejęciu Niemodlina przez księcia Bernarda Przybek utrzymał się na swoim stanowisku[282].

Po śmierci stryja Władysława w 1401 roku książęta opolscy na nowo podzielili się księstwem opolskim, w wyniku czego Bolkowi IV pozostała tylko część okręgu opolskiego ze starym zamkiem. Przech stracił wówczas swój urząd, a nowym starostą został Henryk Stange z Pisarzowic, odnotowany z tym tytułem na dokumencie Bolka IV z 18 czerwca 1402 roku[283]. Henryk już poprzednio pojawiał się na dokumentach tego Piasta, a wcześniej należał do

274 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 874; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 415.

275 Zob. podrozdział pt. Urzędnicy dworscy.

276 APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63. Za starostę na starym zamku uznał go J. Gottschlak, a za nim D. Veldtrup, zob. J. Gottschlak: *Zur mittelalterichen Geschichte...*, s. 123; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 418.

277 DB. Bd 1. Th. 3, s. 73—74.

278 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

279 H. Wendt: *Das Falkenberger Land unter den Piasten.* In: *Geschichte der Herzschaft Falkenberg in Oberschlesien.* Hrsg. H. Graf Praschma. Falkenberg 1929, s. 14.

280 CDS VI, nr 81.

281 H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14.

282 Zob. niżej.

283 CDS VI, nr 96. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 401 (tu błędnie podane, iż był starostą na nowym zamku), 407. Również J. Horwat błędnie podał, że Henryk był starostą na nowym zamku, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 368.

otoczenia Władysława II. Nie wiadomo, kiedy stracił swój urząd, gdyż kolejny starosta na starym zamku pojawił się w 1413 roku, jeszcze za życia Henryka Stangego. Nowym starostą opolskim został Jaśko z Kórnicy[284]. Jaśko, mający swoje posiadłości w okręgu głogóweckim, w którym władała wówczas księżna Ofka, był jednym z licznych zwolenników młodych książąt. W 1414 roku jako starosta opolski potwierdził kolejny dokument Bolka IV[285]. Później nie pojawiał się już w źródłach, więc najpewniej w niedługim czasie po sporządzeniu tego dokumentu zmarł. Co najmniej od 10 czerwca 1417 roku starostą na starym zamku opolskim był Jan z Kamienia[286]. Nie wiadomo, jak długo pełnił tę funkcję, gdyż na pozostałych dokumentach pojawia się bez jakiegokolwiek tytułu.

Następny starosta opolski na starym zamku znany jest dopiero z dokumentu księcia Bolka IV z 21 stycznia 1427 roku[287]. Był nim wówczas Mikołaj z Mokrego Dańca, zwany Lichym z rodziny Świerczków. Lichy był bliskim współpracownikiem księcia, lecz jego największa aktywność przypadała na początek XV wieku. Później jest nieuchwytny źródłowo, aż do 1427 roku[288]. W niedługim czasie stracił urząd na rzecz Jerzego Dreskego, który z tytułem starosty został po raz pierwszy odnotowany 3 kwietnia 1431 roku[289]. Poświadczył w tym charakterze dokumenty z 11 stycznia 1432 roku oraz z 19 listopada 1433 roku[290]. Po śmierci Bolka IV w 1437 roku przeszedł na służbę do Bernarda niemodlińskiego, od którego otrzymał urząd starosty niemodlińskiego[291].

Poza starostami Bolko IV mianował także burgrabiów, z których w źródłach zachowała się informacja jedynie o burgrabim na starym zamku w Opolu, którym był Wincenty z Grzebkowic. Jako świadek wystąpił na dwóch dokumentach tego Piasta: z 5 maja 1389 roku oraz z 5 czerwca 1391 roku[292]. Zmarł przed 10 stycznia 1403 roku[293]. W 1400 roku został odnotowany kolejny burgrabia starego zamku, o imieniu Zbrożek[294].

---

284 F. Idzikowski: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863, s. 312. Henryk Stange żył jeszcze w tym czasie, gdyż pojawił się jako świadek na dokumentach Bolka IV z 5 października 1414 roku oraz 27 maja 1415 roku, zob. APWr. Rep. 107, nr 99; CDS VI, nr 135a.

285 APWr. Rep. 107, nr 90.

286 CDS I, nr 91; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 410.

287 CDS VI, nr 176.

288 Zob. wcześniejszy rozdział.

289 CDS VI, nr 181.

290 CDS VI, nr 183; CDS I, nr 91.

291 Pierwszy raz odnotowany z tym tytułem 28 września 1438 roku, zob. CDS VI, nr 198.

292 J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; CDS I, nr 56.

293 CDS I, nr 77.

294 CDS VI, nr 90.

Z okresu rządów Bolka IV w Niemodlinie znany jest tamtejszy sędzia, którym był Jan Borschnitz (13 stycznia 1396 roku)[295]. W Strzelcach tę samą funkcję pełnił Mojek z Kalinowa, odnotowany z tym tytułem na dokumencie Jana Kropidły i Bolka IV ze stycznia 1393 roku[296].

Początkowo książę Bolko IV na stanowiska urzędnicze nominował przedstawicieli miejscowych — z reguły znaczących — rodzin. W okresie sporów z księżną wdową urzędy na ziemiach podległych władzy Bolka IV otrzymali przedstawiciele głogóweckiego rycerstwa — Henryk Stange z Pisarzowic i Jaśko z Kórnicy. Po podziale księstwa, który miał miejsce na początku XV wieku, rycerze z okręgów niemodlińskiego i strzeleckiego — Jasiek z Kamienia, Mikołaj Lichy, Jerzy Dreske — byli nominowani na starostów opolskich. Mogło się to wiązać z dobrymi relacjami przedstawicieli tych rodzin z Bolkiem IV, kiedy ten był księciem strzeleckim i niemodlińskim.

Urzędnicy lokalni Bernarda

Początkowo siedzibą księcia Bernarda był Niemodlin. Pierwsza informacja o staroście niemodlińskim pełniącym swą funkcje za rządów tego księcia pochodzi z 1409 roku. Był nim wówczas Przybek, nominowany na to stanowisko jeszcze przez Bolka IV[297]. Książę Bernard zdecydował się pozostawić go na starostwie. Przybek pełnił urząd co najmniej do 10 lipca 1410 roku[298]. Jego następcą został Mikołaj z Łagowa, wcześniej związany z Bolkiem IV. Jako starosta niemodliński został odnotowany na dokumencie księcia Bernarda z 24 maja 1414 roku[299]. W tym samym roku wyruszył wraz ze swym księciem na wojnę do Prus, gdzie został zapisany jako starosta niemodliński[300]. Szybko jednak utracił to stanowisko, gdyż 2 października 1414 roku starostą niemodlińskim był Szylan Strzała[301]. Mimo utraty urzędu Mikołaj z Łagowa w dalszym ciągu pojawiał się na dokumentach księcia Bernarda[302]. 31 grudnia 1419 roku na starostwie niemodlińskim został odnotowany Henryk Dornheim[303], wcześniejszy pracownik w kancelarii

295 CDS VI, nr 81.
296 DB. Bd 1. Th. 3, s. 124—125.
297 H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. Zob. wyżej.
298 CDS VI, nr 116; APWr. Rep. 107, nr 90.
299 APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.
300 OBA 2111, s. 18.
301 APWr. Rep. 72, nr 10.
302 CDS VI, nr 167.
303 CDS XXXVI, nr 158. Co ciekawe, do tej pory żaden z historyków zajmujących się urzędnikami opolskimi nie zwrócił uwagi na ten dokument, przez co dotąd uważano, że Henryk Dornheim

tego Piasta. Henryk zniknął z kancelarii książęcej w 1415 roku, gdzie zastąpił go Otton Bes[304]. Powodem tej zmiany mogła być właśnie nominacja Dornheima na stanowisko starosty niemodlińskiego. Henryk Dornheim jako starosta niemodliński pojawił się na dokumencie z kwietnia 1427 roku oraz maja 1430 roku[305]. Możliwe, że urząd swój sprawował do końca 1437 roku. Wtedy po raz ostatni został odnotowany, lecz nie podano pełnionej przez niego funkcji[306].

W 1437 roku doszło do kolejnych zmian własnościowych w księstwie opolskim, co było spowodowane śmiercią Bolka IV. Dotychczasowy starosta na starym zamku — Jerzy Dreske — przeszedł wówczas na służbę do księcia niemodlińskiego, który mianował go nowym starostą niemodlińskim. Związanie się Jerzego z tym Piastem wynikało zapewne głównie z faktu, iż posiadał on swoje dobra w pobliżu Niemodlina[307]. Jako starosta niemodliński został pierwszy raz odnotowany na dokumencie z 28 września 1438 roku[308]. Urząd swój pełnił najprawdopodobniej do 1451 roku, co wiązało się z przejęciem okręgu niemodlińskiego przez Bolka V na mocy umowy obu książąt[309].

Drugim najważniejszym miastem dla Bernarda były Strzelce. W przeciwieństwie do Niemodlina Bernard po przejęciu Strzelec nominował nowego starostę, którym został Długomił[310]. Później zastąpił go Stefan Strzała, który potwierdził jeden dokument księcia niemodlińskiego z 26 sierpnia 1411 roku[311]. Dokument ten został wystawiony w Strzelcach, co najprawdopodobniej oznacza, że Strzała był starostą na zamku strzeleckim. Potwierdza to także brak jego osoby na dokumentach sporządzanych w innych miastach. Prawdopodobnie po wojnie głodowej stracił ten urząd, a jego miejsce w Strzelcach zajął Piotr Temchyn, dziedziczny wójt Krapkowic. Być może była to nagroda dla Piotra za jego dokonania podczas wojny głodowej. Piotr był ważną osobą dla oddziału księcia Bernarda z uwagi na jego znajomość ziem krzyżackich — był on wcześniej urzędnikiem Jana Kropidły na terenie Prus i w jego imieniu prowadził negocjacje z Krzyża-

jako starosta niemodliński został po raz pierwszy odnotowany w 1421 roku, zob. D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 472; J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 370.

304 Zob. wyżej.

305 APWr. Rep. 107, nr 118 (tu bez tytułu starosty); APWr. Rep. 4f, nr 9; H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14; C. Kahl: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991, s. 14.

306 Mimo to fakt, że otwierał on listę świadków na tym dokumencie, świadczy o znaczeniu Henryka w tym czasie. Możliwe, że pisarz pominął jego urząd, zob. DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

307 Zob. wcześniejszy rozdział.

308 CDS VI, nr 198.

309 APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185; CDS VI, nr 201, 222, 223.

310 J. Pilnáček, *Rody...*, D. 1, s. 137. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Idem: *Rody...*, D. 2, s. 437, s. 558.

311 APWr. Rep. 4f, nr 67.

kami[312]. Na dokumencie biskupa wrocławskiego z 29 listopada 1414 roku Piotr został określony jako starosta strzelecki[313]. Wójt Krapkowic był także świadkiem na kolejnych dokumentach wystawionych przez Bernarda w Strzelcach[314]. Dobre relacje między księciem a wójtem Krapkowic pokazuje dokument Bernarda z 1418 roku, w którym książę Bernard zatwierdził dla niego dom w Krapkowicach za jego zasługi[315]. Starostą strzeleckim był zapewne do śmierci księżnej Ofki, czyli do drugiej połowy 1418 roku. Wówczas Piotr Temchyn został starostą głogóweckim[316], co wobec równego podziału ziem po księżnej między Bolka IV a Bernarda pokazuje, że to młodszy Bernard miał silniejszą pozycję w księstwie, skoro na stanowisko starosty głogóweckiego przeforsował swojego człowieka.

Z powodu odejścia Piotra Temchyna na nowy urząd kolejnym starostą strzeleckim został Gumprecht z Bierawy. Z tym urzędem pierwszy raz pojawił się dopiero na dokumencie księcia niemodlińsko-strzeleckiego z 7 listopada 1423 roku[317]. Funkcję tę pełnił co najmniej do 1 marca 1437 roku, kiedy ostatni raz został odnotowany z tym tytułem[318]. Gumprecht zmarł po 1437 roku, a przed 1 lutego 1439 roku[319]. Jego następcą na urzędzie starosty strzeleckiego został Henryk Kranski. Rycerz ten posiadał najprawdopodobniej wieś Skrońsko w okręgu oleskim i nie pojawiał się wcześniej w źródłach. Trudno z tego względu stwierdzić, dlaczego otrzymał tak wysoki urząd. Pierwszy raz jego imię figuruje na dokumencie Bernarda z 1 lutego 1439 roku, gdzie został nazwany starostą strzeleckim[320]. Henryk, podobnie jak wcześniej Piotr Temchyn, świadczył na dokumentach księcia, gdy ten przebywał w Strzelcach[321]. Był jednym z zaufanych Bernarda, kiedy ten przyrzekł przekazać większość swoich ziem bratankowi Bolkowi V[322]. Za wierną służbę otrzymał on 18 kwietnia 1452 roku od księcia miasto

312 Zob. rozdział III.

313 CDS VI, nr 134.

314 CDS VI, nr 137; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

315 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

316 A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

317 29 listopada 1414 roku funkcję tę pełnił Piotr Temchyn z Borzegniewa, a 7 listopada 1423 roku Gumprecht z Bierawy po raz pierwszy pojawia się z tym tytułem, zob. CDS VI, nr 171.

318 APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; CDS II, s. 97, nr 29; CDS VI, 178; A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 42—43; AGZ. T. 5, nr, 69.

319 W 1437 roku po raz ostatni jest notowany w źródłach, zob. AGZ. T. 5, nr, 69. Natomiast 1 lutego 1439 roku starostą był już Henryk Kranski, zob. CDS VI, nr 200.

320 CDS VI, nr 200.

321 CDS VI, nr 215; CDS I, nr 116, 125; APO. Am Olesna, nr 5; B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = Idem: *Widymat lubliniecki...*, s. 4—7 = Idem: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12; A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 33 (nie wiadomo, gdzie został wystawiony ten dokument, ale obecność na nim Henryka sugeruje Strzelce).

322 CDS VI, nr 226.

Dobrodzień[323]. Henryk był prawdopodobnie ostatnim starostą strzeleckim mianowanym przez księcia Bernarda.

Książę Bernard był także właścicielem nowego zamku w Opolu. Znany jest tylko jeden starosta tego księcia, którym był Jan Jaryszowski z rodziny Kotulińskich, przeniesiony na ten urząd ze starostwa lublinieckiego. Jako starosta opolski pojawił się dopiero 15 marca 1425 roku[324]. Starostą na nowym zamku był także po przekazaniu go Mikołajowi I. Ostatni raz z tym tytułem odnotowany w 1456 roku[325].

Jak wcześniej zaznaczyłem, książę niemodliński po ślubie z córką Spytka z Melsztyna otrzymał jako wiano swej nowej małżonki Lubliniec i Olesno wraz z przyległościami. W Oleśnie starostą Jan Jaryszowski z rodziny Kotulińskich, szybko przeniesiony na starostwo lublinieckie[326]. Na tym urzędzie pozostał zapewne kilka lat, aż do przeniesienia go na starostwo opolskie[327]. W 1452 roku starostą oleskim był pochodzący z pogranicza strzelecko-toszeckiego Dziersław z Walcerzowic[328].

W Oleśnie funkcjonował także zarządca, którym był co najmniej od 3 maja 1434 roku pochodzący z miejscowego rycerstwa Szymek z Radawia[329]. Osobnego włodarza otrzymał także Dobrodzień. W 1422 roku był nim bliżej nieznany Jan, któremu 20 września tego roku za wierną służbę książę ofiarował wieś Jeżową leżącą w okręgu lublinieckim[330]. Jan zmarł przed 3 maja 1434 roku, gdyż tego dnia jego córka sprzedała Jeżową Janowi Strzale z Pawonkowa za 70 grzywien czeskich groszy miary polskiej[331]. Zarządcą Żędowic był natomiast bliżej nieznany Maciej, który 13 lutego 1420 roku zapisał w testamencie swoją łąkę Łoniak stryjowi[332].

---

323 A. Weltzel: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 34.

324 APWr. Rep. 108, nr 11. Zob. wyżej.

325 APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; Rep. 108, nr 14; APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40 (viclinat); APWr. Rep. 108, nr 16; C. Kahl: *Das Majorat...*, s. 14; K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 5, s. 1421.

326 APO. Am Kluczborka, nr 6 (jako Janek, starosta oleski); CDS VI, nr 128; CDS I, nr 87 (jako starosta, bez podania miejscowości). Analizując ostatni z tych dokumentów, J. Horwat uznał go za starostę strzeleckiego, mimo że dokument nie określa, jakim był starostą, a ponadto nie był wystawiony w Strzelcach, lecz w Niemodlinie, zob. J. Horwat: *Księstwo opolskie...*, s. 371. Biorąc pod uwagę wcześniejszą tytulaturę Jaryszowskiego, uznaję, że nie został on przeniesiony na starostwo strzeleckie.

327 Zob. wyżej.

328 K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.

329 CDS I, nr 112.

330 CDS I, nr 106.

331 CDS I, nr 112.

332 CDS II, s. 96, nr 28.

W źródłach pojawiają się informacje jedynie o trzech burgrabiach mianowanych przez Bernarda. Zamkiem gryżowskim opiekował się Herburt Füllstein, który jako burgrabia pojawił się dwukrotnie: w 1407 roku oraz 1418 roku[333]. Przed 30 września 1420 roku biskup Konrad zastawił Herburtowi 27,5 grzywny czynszów na mieście Prudniku i kilku wsiach, które książę Bernard odkupił przed 13 lipca 1421 roku[334]. Był on ostatnim burgrabią gryżowskim, gdyż zamek uległ zniszczeniu w czasie wojen husyckich[335].

W Niemodlinie burgrabią w 1429 roku był Piotr z Wołowa, pochodzący z rodziny osiadłej od dłuższego czasu w księstwie niemodlińskim[336]. Ostatnim znanym burgrabią w księstwie Bernarda był należący do lokalnego rycerstwa Hans Pange z Sadów. Z tytułem burgrabiego zamku niemodlińskiego został odnotowany w 1439 roku[337]. 10 stycznia 1440 roku książę nadał mu za wierną służbę stary młyn za Niemodlinem z wszelkimi przynależnościami[338]. Po przekazaniu księstwa niemodlińskiego Bolkowi V Hans Pange znalazł się na jego dworze. Nie wiadomo jednak, czy utrzymał swój urząd.

Książę Bernard w poszczególnych okręgach powoływał sędziów ziemskich. W 1404 roku sędzią ziemskim oleskim był rycerz Adam, któremu władca 23 maja tego roku przekazał w dziedziczne posiadanie winnicę niedaleko Olesna wraz z piecami do wypalania wapnia i zwolnił jego oraz jego następców od płacenia podatków[339]. Natomiast 18 lutego 1439 roku jako sędzia opolski został odnotowany Adam z Warłowa. Dokonał on wraz z plebanem leśnickim Stefanem Aleksandrem oraz Mikołajem i Piotrem z Lubszy podziału majątku właściciela Półwsi[340]. W 1455 roku jako sędzia ziemski oleski został odnotowany Jan Bielik z Wędrynia[341].

Wydaje się, że książę Bernard przy nominacjach na urzędy kierował się przede wszystkim osobistymi cechami i zasługami kandydatów. Widać to przy okazji wojny głodowej, po której zmienił on najważniejszych urzędników. Przed wyprawą do Prus starostą niemodlińskim był Mikołaj Łagowski, a starostą strzeleckim Stefan Strzała. Po wyprawie starostą niemodlińskim został Henryk Dornheim,

333 H. Wendt: *Das Falkenberger Land*..., s. 14. W dokumencie został on określony jako *Herburd Purggraffe*; A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen*..., s. 497.

334 CDS VI, nr 156, 166.

335 A. Nowack: *Burg Greißau bei Neustadt O/S.* „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1918. Bd. 14, s. 98.

336 APWr. Rep. 72, nr 10.

337 APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

338 A. Weltzel: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883, s. 117.

339 APO. Am Olesna, nr 1.

340 AAWr., sygn. M49, KK41.

341 APO. Am Kluczborka, nr 27.

a starostą strzeleckim Piotr Temchyn z Borzygniewa. Zmiany te można tłumaczyć tym, że wcześniejsi starostowie zawiedli Bernarda podczas wyprawy bądź też książę dostrzegł zalet ich następców. Bernard na stanowiska powoływał osoby pochodzące z podległych mu obszarów, choć niekoniecznie rycerz zostawał urzędnikiem w okręgu, gdzie posiadał swój majątek.

Urzędnicy lokalni Bolka V

Urzędnicy lokalni Bolka V znani są dopiero z okresu, kiedy książę ten uzyskał w 1437 roku cały okręg głogówecki. Przez cały okres jego życia nie jest jednak znany starosta głogówecki, co wiąże się ze stałym przebywaniem księcia w Głogówku. Z tego względu mógł nie powoływać starosty głogóweckiego, choć bardziej prawdopodobne jest, że poszczególni starostowie pojawiali się w dokumentach z pominięciem ich tytułu. Oddzielny starosta przebywał natomiast w ważnym, granicznym zamku chrzelickim. Ponieważ Chrzelice nie stanowiły centrum okręgu, należy uznać, że tamtejszy starosta pełnił raczej funkcję burgrabiego. Pierwszym takim urzędnikiem był Jan Benkwicz[342]. Nie wiadomo, jak długo pełnił tę funkcję, gdyż kolejny starosta strzelecki znany jest dopiero z dokumentu księcia wystawionego 27 czerwca 1451 roku. Był nim wówczas Henryk Colmas, który pełnił ten urząd co najmniej do 29 czerwca 1455 roku[343].

Osobnego starostę Bolko V powołał w Prudniku. Na jego dokumencie z 26 maja 1448 roku wśród świadków znalazł się starosta prudnicki Konrad Uniej[344], który już wcześniej należał do otoczenia Wołoszka[345]. Na dokumentach Bolka V z 14 marca 1453 roku oraz 29 czerwca 1455 roku otwierał listę świadków, co świadczy o jego znacznej pozycji na dworze głogóweckim[346]. Do otoczenia tego księcia należał aż do jego śmierci[347].

Po przekazaniu w 1450 roku przez Bernarda okręgu niemodlińskiego Bolko V ustanowił tam swojego starostę, którym został Krzysiek Gaszowiec z Rozmierzy. Z tym tytułem został poświadczony 2 września 1452 roku, gdy wraz z Janem Jelczem Borschnitzem z Wołczyna i książętami Bernardem, Bolkiem V i Miko-

342 APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39 (starosta chrzelecki został odczytany jako *Hans Schenkwitz*. Jest on zapewne tożsamy z *Hansem Benkwiczem*, znanym z dokumentu Bolka V z 21 sierpnia 1430 roku, zob. CDS XXXIII, s. 33, nr 12).

343 LuBS. Bd. 2, s. 337—338, nr 38; CDS VI, nr 235.

344 CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

345 APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

346 CDS VI, nr 234, 235.

347 J.C. Hoffman: *Chronik und Führer Zuckmantel*..., s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS VI, nr 245; APWr. Rep. 4f, nr 69.

łajem I potwierdził przedłużenie rozejmu między książętami opolskimi a Królestwem Polskim[348]. Krzysiek był związany z jedynym synem księcia głogóweckiego Wacławem. Po jego śmierci Bolko V przekazał spadek po swoim synu właśnie Krzyśkowi[349]. W 1455 roku Gaszowiec znalazł się wśród świadków odnowienia przez Bolka V praw dla Zlatych Hor, które strawił pożar[350]. Później pośredniczył wraz z Janem Besem z Ketzersdorfu, Janem Szylanem z Otmętu oraz marszałkiem Janem Grosikiem w sporze między księciem Mikołajem a Jadwigą Bes, wdową po Bolku V[351]. W 1463 roku znalazł się w otoczeniu Mikołaja I[352].

Także po przejęciu części księstwa opawskiego Wołoszek ustanowił na swoich nowych ziemiach starostę, którym został Mikołaj Łagowski. Mikołaj był ważnym człowiekiem na dworze Bolka V, o czym świadczy fakt, iż znalazł się wśród świadków przekazania kilku miast i wsi przez tego księcia jego drugiej żonie Jadwidze z Besów[353]. Jako starosta opawski Mikołaj został odnotowany 4 maja 1458 roku[354]. Najpewniej po śmierci Bolka i zrzeczeniu się Opawy przez Mikołaja I na rzecz Jerzego z Podiebradów Mikołaj objął stanowisko starosty prudnickiego[355].

Niewielu urzędników Bolka V znalazło się na dokumentach, przez co trudno określić zasady, jakimi kierował się książę przy obsadzaniu poszczególnych urzędów. Niewątpliwie wywyższenie Krzyśka Gaszowca miało związek z jego bliskimi relacjami ze zmarłym synem księcia.

Urzędnicy lokalni Mikołaja I

Niewiele wiadomo o urzędnikach Mikołaja I. Początkowo jego siedzibą był stary zamek w Opolu. Najpewniej tamtejszym starostą był Mikołaj Bes, odnotowany jako starosta opolski w 1437 roku[356]. Tożsamy z nim mógł być Miczek, który pojawił się na dokumencie księcia z 21 marca 1447 roku[357]. Po przejęciu

348 CDP. T. 4, nr 35.

349 CDS VI, nr 234.

350 J.C. Hoffman, *Chronik und Führer Zuckmantel...*, s. 47—50.

351 CDS VI, nr 251.

352 LuBS. Bd. 2, s. 373—374.

353 Ibidem, s. 337—338.

354 *Pozůstatky knih zemského práva knížetctví opavského.* D. 1. *Knihy přední. Část pravá (1413—1484).* Vyd. J. Kapras. Praha 1906, s. 60.

355 *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu.* Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi.* Oprac. W. Urban. Wrocław 1970, nr 1012. Nie wiadomo, czy był starostą jeszcze za rządów Bolka V, czy też jego następcy, gdyż dokument nie jest datowany.

356 DB. Bd. 1. Th. 4, s. 78—79.

357 CDS I, nr 117.

nowego zamku opolskiego władca pozostawił na urzędzie tamtejszego starostę Jana Jaryszowskiego z Kotulina, który ostatni raz z tym tytułem pojawił się w 1456 roku[358]. W Brzegu starostą Mikołaja I był Jan Grosik, który pojawił się na dokumencie tego Piasta z 10 września 1454 roku[359]. Jak widać, w Brzegu książę wolał promować swoich zaufanych rycerzy opolskich niż niepewnych rycerzy brzeskich. Syn Jana Grosika o tym samym imieniu był marszałkiem Mikołaja I[360].

358 K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173; J. Pilnáček: *Rody...*, D. 5, s. 1421.

359 APWr. Rep. 3, nr 669.

360 CDS VI, nr 240, 254, 276 [regesty]; APWr. Rep. 68, nr 291; CDS IX, nr 979; D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 445; R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 2, s. 428.

Udział rycerzy w polityce zewnętrznej

Historycy badający dzieje księstwa opolskiego najczęściej poruszają zagadnienia związane z jego polityką zagraniczną, rzadko jednak zwracają uwagę na rolę poddanych poszczególnych książąt. Najważniejszym zadaniem średniowiecznego rycerstwa była walka za swojego księcia. Z tej oczywistej uwagi wynika, że od sprawności i liczebności rycerzy zależały działania Piastów opolskich. Ostatnio problemy te były poruszane przez Jerzego Rajmana oraz Mateusza Golińskiego[361]. Dla obu badaczy najważniejszym źródłem, na podstawie którego starali się przybliżyć militarny potencjał badanych obszarów, były spisy rycerstwa. Przy tej okazji pojawił się problem interpretacji źródłowej: czy opis typu „służba z jedną kopią" oznacza jednego czy też dwóch rycerzy? Mateusz Goliński za Andrzejem Nadolskim i Jolantą Dankową przyjmuje wariant pierwszy, który wydaje się bardziej prawdopodobny[362].

Dla księstwa opolskiego nie istnieją dziś spisy służby wojskowej podobne do tych, jakie powstały dla poszczególnych okręgów znajdujących się pod władzą biskupów wrocławskich, czy też przypominające *Landbuch* opisujący służbę w okręgu wrocławskim, średzkim i urazkim. Istniejące „spisy" rycerzy opolskich są mniej precyzyjne niż wymienione wcześniej dla innych obszarów Śląska, dają jednak pewne przybliżone dane o potencjale militarnym obszarów podległych władzy książąt opolskich. Skromny „spis" pochodzi z 1397 roku. Wówczas to Bolko IV i jego brat Bernard popadli w konflikt z Namysłowem. Rycerze z okręgu niemodlińskiego zgodnie ze zwyczajem wysłali do Namysłowa list wypowiedni. Uczynili tak niemal wszyscy ówcześni przedstawiciele rycerstwa z tego okręgu

361 J. Rajman: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 2000, s. 154—155; M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. *Księstwo nysko-otmuchowskie*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1998. R. 53, s. 33—67; M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. II. *Księstwo wrocławskie na tle innych ziem dziedzicznych korony czeskiej*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1998. R. 53, s. 519—545; M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. *Uwagi ogólne*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1999. R. 54, s. 1—17.

362 M. Goliński: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich...*, s. 1—4.

(pośród świadków znajdujących się na dokumentach niemodlińskich z końca XIV wieku brakuje tylko Mikołaja Rosdorfa, a niektórzy rycerze wymienieni na liście wypowiednim z 1397 roku pojawili się tylko na nim)[363]. Łącznie w okręgu niemodlińskim pod koniec XIV wieku przebywało co najmniej 45 rycerzy.

Następne zestawienie rycerstwa pochodzi z 1399 roku, kiedy to rycerze okręgu głogóweckiego gwarantowali zobowiązania Władysława Opolczyka i jego żony Ofki względem synów Bolka III. Powyższy dokument podpisało 20 rycerzy[364]. W zestawieniu tym brakuje Strzałów, co oznacza, że rycerzy w tym okręgu było nieco więcej (zapewne zbliżona liczba do okręgu niemodlińskiego w tym okresie).

Kolejny „spis" rycerzy opolskich pochodzi z 1407 roku. Po ataku księcia Bolka IV na wsie biskupstwa wrocławskiego została na niego i jego rycerzy rzucona klątwa. Dokument z tego roku wymienia wszystkich nią obciążonych. Z ziem podległych księciu opolskiemu pochodziło 32 rycerzy (rycerz Mikołaj z Łagowa, Długomił i jego brat, Henryk Stange, Narempsky, Tschirba i Pietrasz Nagodowscy, Mikołaj z Lubieszowa, Miczko Furrer, Mikołaj, Bertold i Jan Czewebrutowie, Jan i Mikołaj zwani *Solczclemen*, Jan Mezebor, Konrad Sokołowski, Albert Trojan i jego brat Mikołaj z *Czindal*, Albert zwany Cellariusz, Rankor Straszy, syn Pretwincena, bracia Jakusz i Jędrzej, bracia Jan i Mikołaj z *Michilwicz*, bracia Henryk i Mikołaj Haugwitzowie, Merbot Rebbe, Pietrasz Kwas, Marcin z Oderbergu, Teodoryk Stange, Lucko Kominicz, Marcin Swenske). Pozostali pochodzili z terenów Królestwa Polskiego i okolic Osobłogi[365]. Podanych 32 rycerzy to tylko część rycerstwa z okręgu opolskiego, których było znacznie więcej.

Najobszerniejszy wykaz rycerzy pochodzi z 1414 roku. Książę Bernard jako sojusznik Królestwa Polskiego wyruszył wówczas na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu. Zgodnie z obyczajem rycerze, którzy z nim pojechali, wysłali do Malborka listy wypowiednie[366]. Na ich podstawie wiadomo, że księciu towarzyszyło 215 konnych. Z tego grona część pochodziła z innych ziem (głównie podległych władzy biskupa wrocławskiego). O ile niektórzy z tych rycerzy

363 Na liście z 1397 roku zostali wymienieni starosta niemodliński Przybek oraz Otton, Mikołaj i Jan z Wołowa, Jan i Jerzy Dreskowie, Jan Borschnitz, Otton Czechtendorf, Jan i Piotr z Jankowic, Konrad i Mikołaj z Klucznik, Mikołaj i Rugle z Prądów, Piotr z Bukowca, Michał Stosz, Jan z Sokołowa, Dobiesz z Żurawia, Mikołaj z Sokołowa, Stefan ze Skorogoszczy, Jerzy Breitbauch, Stefan z Kotulina, Janek Biler, Jan z Kotulina, Piotr Botler, Młody Belik, Piotr Tschonke, Mikołaj Bes, Henryk Haugwitz, Henryk Stosz, Piotr i Jarosz z Wołowa, Jan z Klucznik, Jan Breitbauch, Bernard z Prądów, Jan Kommerau, Seyfart, Dzierżko i Przecław z Mieszny, Gotko i Stefan z Ponoszowic, Mikołaj z Ciepielowic, Bernard z Klucznik, Lauke z Cieścic i Maciej z Gościc, zob. E 99, k. 7 = H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

364 CDS VI, nr 85 [regest].

365 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

366 OBA 2111, s. 11—13, 17.

na pewno byli poddanymi także Bernarda niemodlińskiego, to część nie miała z nim żadnych powiązań. Mikołaj Zeschwitz reprezentował księstwo legnickie, Zygmunt Naschwitz i Mikołaj Swenkfeld — okręg świdnicki, Henryk Bischofswerde — okręg głogowski, Kossak z Kaldenborn — okręg wrocławski, Szymek z Ujazdu — okręg ujejski, Franciszek z Kunzendorfu (dzisiejsze Sławniowice) — okręg głubczycki, Mikołaj Reibnicz, Hincza Reideburg, Grzegorz z Seyfridsdorfu (dzisiejszy Jaszów), Miczek z Hajduków, Hincza ze Starego Grodkowa, Andrzej Mrokot, Szymek Korkewicz, Mikołaj Grunow, Mikołaj z Niwnicy — księstwo nyskie. Ich obecność w wojsku Piasta opolskiego można tłumaczyć brakiem aktywnego zaangażowania w konflikt ich książąt. Zapewne z tego powodu przyłączyli się do orszaku sąsiedniego władcy, licząc na kolejny sukces oręża polskiego w walce z północnym sąsiadem. Dla większości z nich motywem wyprawy było niewątpliwie pragnienie przeżycia przygody oraz wizja łupów wojennych. Tak więc na wojnę głodową wyruszyło około 200 rycerzy podległych władzy księcia Bernarda, a wiadomo, że część przedstawicieli tego stanu pozostała na Górnym Śląsku (np. Otton Czuchtendorf, Jerzy Breitbuch, Wołowscy, Jan Kotuliński, Adam z Wędryni, Mikołaj i Jan Rospanowscy, Albrecht Uschiluk, Jakusz i Jaksa z Kielczy). Można zatem określić, że księciu Bernardowi podległo około 250—300 osób pochodzenia rycerskiego.

Problem liczebności rycerstwa — a co za tym idzie wielkości armii średniowiecznej — był wielokrotnie poruszany. W odniesieniu do księstwa opolskiego ważnym dokumentem jest akt konfederacji grodkowskiej z 1427 roku. Ustalał on między innymi, że książę Bolko młodszy wyruszy do Ostrawy z 25 rycerzami, a książę Bernard miał operować z 30 końmi[367]. Piotr Jurek porównywał na podstawie tego aktu siły poszczególnych książąt[368], co niestety prowadziło do błędnych wniosków ogólnych. Po pierwsze mylnie utożsamił Bolka V z Bolkiem IV, a co za tym idzie określił liczebność rycerstwa okręgu opolskiego na 25 konnych wojowników. Po drugie uznał, że proporcje wojska przedstawione w tym akcie były odbiciem faktycznych sił poszczególnych książąt. Jest to stwierdzenie absurdalne, gdyż oznaczałoby, że z okręgów niemodlińskiego, strzeleckiego, oleskiego, lublinieckiego, sławięcickiego oraz ziemi sośnicowickiej można było zmobilizować niewiele więcej rycerzy niż z połowy okręgu głogóweckiego i kilku mniejszych terenów podległych władzy Bolka V. Większość wspomnianych konnych wojowników, którzy pod wodzą Bolka V mieli pilnować Ostrawy, nie pochodziła zapewne z ziem opolskich, lecz właśnie z rejonu Ostrawy i ziemi hukwaldzkiej,

367 SRS VI, s. 10—12, nr 17.

368 P. Jurek: *Siły zbrojne antyhusyckiej konfederacji z 1427 roku*. „Acta Universitatis Wratislaviensis", nr 411. Prawo 73, s. 79—88.

która znajdowała się w zastawie u książąt opolskich. O tym, że książę Bernard może zmobilizować znacznie więcej wojska, świadczy natomiast jego wyprawa do Prus z 1414 roku. Z tego powodu nie można wykorzystywać danych zawartych w akcie grodkowskim do wyciągania wniosków co do potencjału militarnego poszczególnych księstw. Na kolejnym akcie konfederacji, tym razem prawdopodobnie z 1435 roku, książę Bernard zobowiązał się wystawić 100 konnych, co także stanowiło tylko część jego rycerstwa[369].

Początek XIV wieku przyniósł rycerzom opolskim tylko jedną dużą wyprawę wojenną. Książę Bolko w 1312 roku podczas buntu krakowskiego patrycjatu na czele z wójtem Albertem zajął miasto. Trudno powiedzieć, z iloma rycerzami przybył. W krótkim czasie ocenił jednak, że nie ma szans utrzymać Krakowa, i opuścił stolicę Małopolski za odszkodowaniem[370]. Na przełomie 1328 i 1329 roku w wyprawie do Prus uczestniczył książę niemodliński Bolesław Pierworodny, wypełniając swoje zobowiązania lenne względem króla czeskiego[371]. Także w tym przypadku trudno stwierdzić, jak wielu jego rycerzy z nim wyruszyło.

Od końca XIV wieku rycerstwo opolskie nieustannie uczestniczyło w konfliktach, wspierając Piastów opolskich. Pod koniec tego wieku bronili swoich ziem przed atakiem wojsk polskich. Podczas działań wojennych Marek z Pławniowic utracił swój zameczek, który obsadziła załoga polska pod dowództwem Piotra Szafrańca. Dobra rycerstwa z okręgu strzeleckiego zostały natomiast zapewne spustoszone podczas przemarszu wojsk króla Jagiełły na Strzelce. Po zakończeniu działań wojennych północną część księstwa (Lubliniec, Olesno i Gorzów) na kilka lat przejął Spytek z Melsztyna. Z uwagi na krótkotrwałość tego okresu trudno ocenić, jak wpłynął on na rodziny rycerskie z tego okręgu oraz czy w tym czasie przybyły na te tereny nowe osoby pochodzenia rycerskiego związane ze Spytkiem bądź księciem cieszyńskim Przemysławem, który odkupił te tereny od polskiego możnowładcy, po czym sprzedał je książętom opolskim[372].

Na przełomie XIV i XV wieku książęta opolscy zaangażowali się w konflikt z Wrocławiem, zwany wróżdą opolską. Jego podłożem było zastawienie przez Kazimierza Wielkiego za 2 000 grzywien Wołczyna, Namysłowa i Byczyny Bolesławowi świdnickiemu, który z kolei za zgodą króla polskiego przekazał te

369 W. Urban: *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w I połowie XV w.* Wrocław 1959, s. 155. Tyle samo jezdnych zobowiązał się dostarczyć Bolko IV.

370 T. Nowakowski: *Miejsce książąt opolskich w polityce Kazimierza Wielkiego względem Śląska*. W: *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku*. Red. J. Rajman. Kraków 2013, s. 46.

371 T. Nowakowski: *Miejsce książąt...*, s. 46.

372 Szerzej na temat tych wojen, zob. J. Sperka: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391—1396)*. Cieszyn 2003, s. 50.

tereny książętom opolskim. Po śmierci księcia świdnickiego jeden z jego spadkobierców — Ludwik brzeski — oddał Opolczykom 2 000 grzywien i zajął wspomniane tereny. Książęta opolscy próbowali je odbić, lecz w 1369 roku przegrali bitwę pod Kluczborkiem i ostatecznie zrzekli się tych terenów za zwrot sumy zastawnej. Kolejny raz Namysłów trafił do Władysława Opolczyka dzięki łasce Wacława IV jako rekompensata za utratę Rusi i należy to odbierać jako opiekę seniora nad pokrzywdzonym wasalem. Król czeski szybko jednak zmienił zdanie i prawdopodobnie książę opolski nie przejął tej ziemi w zastaw. Trzecie podejście do przejęcia Namysłowa miało miejsce w 1397 roku, kiedy Piastowie opolscy za sumę 8 000 kop groszy mieli przejąć miasto z okręgiem, lecz nie zostali wpuszczeni przez mieszczan. Wówczas niemal całe rycerstwo niemodlińskie poparło pretensje książąt opolskich i rozpoczęło niszczycielskie najazdy na ziemię namysłowską[373]. Także z wróżdą opolską można powiązać atak rycerzy Bolka IV na wsie biskupie, za co uczestnicy, na czele z księciem, zostali ekskomunikowani[374].

W 1414 roku książę Bernard wraz ze swoimi rycerzami wziął udział po stronie polskiej w wojnie z zakonem krzyżackim. Łącznie z księciem wyruszyło 215 rycerzy, z czego dwaj — Szymek z Radawia i Ludwik z Gorzowa — wystawili dodatkowo własne roty.

Na początku wojen husyckich Piastowie opolscy znaleźli się w obozie przeciwników czeskich kacerzy. Wskutek najazdu z 1428 roku, podczas którego spłonął między innymi Głogówek, książęta zmienili jednak swoją taktykę względem heretyków. Pierworodny syn Bolka IV sprzymierzył się z nimi i rozpoczął walkę z pozostałymi miastami i książętami śląskimi. Jego ojciec, oficjalnie będący po stronie katolickiej, po cichu wspierał swojego

373 Najpełniej omówił ten problem Jerzy Sperka, Idem: *Ziemia namysłowska w polityce książąt opolskich w II połowie XIV wieku.* „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2017. T. 9 (13), s. 113— 126. Wcześniej wróżdę opolską analizował Mateusz Goliński, który uznał, że jej podłożem był dług króla czeskiego względem Opolczyków wynoszący 8000 kop groszy praskich. Taką kwotę miał wypłacić panom Opola monarcha za zrzeczenie się pretensji żony Bolka II do spadku po książętach świdnicko-jaworskich. Gdy w 1389 roku synowie Bolka III upomnieli się o ten dług, wówczas Wacław IV wystawił dla nich dokument, w którym zobowiązał się do spłaty należności. Wśród wielu poręczycieli tego dokumentu było miasto Wrocław, które jako jedyne przywiesiło do niego swoją pieczęć. Wtedy to Piastowie opolscy zaczęli zbrojnie domagać się od wrocławian spłaty długu króla czeskiego, zob. M. Goliński: *Od czasów najdawniejszych do 1740 roku.* W: *Namysłów. Z dziejów miasta i okolic*. Red. M. Golinski, E. Kościk, J. Kęsik. Namysłów 2006, s. 94—98. Listy wypowiednie wystawiło 45 rycerzy z okręgu niemodlińskiego, zob. wyżej.

374 AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest]. Spis rycerzy opolskich, których dotknęła ekskomunika, zob. wyżej. Innym efektem najazdu był także interdykt, który obejmował miejsca, gdzie schowano łupy uzyskane z wyprawy na wsie biskupstwa wrocławskiego oraz miejsca pobytu osób ekskomunikowanych. W tym okresie częste są prośby poszczególnych rycerzy opolskich o zniesienie interdyktu.

najstarszego syna. Bernard niemodliński natomiast aktywnie walczył z husytami. W trakcie walk Bolko V przegrał trzy bitwy: pod Mertistawem, pod Namysłowem, gdzie zaskoczony głównie przez mieszczan stracił wielu ludzi, oraz pod Rybnikiem. Mimo tego okres walk z husytami miał pozytywny wpływ na księstwo opolskie. Ziemie te ucierpiały najmniej spośród innych terenów Śląska. Dzięki prokatolickiej postawie Bernarda i Bolka IV nowy władca czeski Zygmunt Luksemburczyk cofnął ponadto wyrok swojego poprzednika dotyczący odebrania im ziem[375].

Pod koniec lat trzydziestych XV wieku, gdy zmarł król Zygmunt, pojawił się problem dziedziczenia po nim. Piastowie opolscy nie opowiedzieli się za kandydaturą jagiellońską, co spowodowało najazd wojsk polskich na ziemie Opolczyków. Już w 1437 roku oddział Hinczy Świętopełka z Gorzowa — rycerza księcia Bernarda oraz króla polskiego — zajął Krapkowice[376]. Podczas jego obrony mógł zginąć ówczesny wójt dziedziczny Wawrzyniec z Borzygniewa, gdyż nie pojawia się on więcej w źródłach. W następnym roku wojsko polskie przeszło przez okręg lubliniecki, spustoszyło ziemię strzelecką oraz zdobyło i spaliło między innymi Krapkowice. Zmusiło to Piastów opolskich do zawarcia pokoju

375 Całościowe ujęcie problemu najazdów husyckich na Śląsk, zob. C. Grünhagen: *Die Hussitenkämpfe der Schlesier: 1420—1435*. Breslau 1872. Na temat walk na Górny Śląsku w latach 1428—1430, zob. M. Woźny: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. „Wieki Stare i Nowe" 2011. T. 3 (8), s. 89—103. Ostatnio Norbert Mika na podstawie błędnie datowanego listu niewłaściwie przedstawił te wydarzenia, zob. N. Mika: *Prudnik w obliczu zagrożenia i najazdów husyckich*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. Dominiak. Prudnik 2016, s. 59—74; M. Woźny: *Problem chronologii w nowszych pracach dotyczących Bolka V. Przebieg wypraw wojennych z początku lat 30. XV wieku wraz z uzupełnieniami do itinerarium księcia opolskiego*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2018. R. 73, s. 133—142. Trudno zgodzić się z Markiem Miką, który zaprzecza spaleniu Głogówka przez husytów, zob. M. Mika: *Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemyślidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka*. Kraków 2015, s. 66. Szerzej na ten temat w recenzji tej pracy, zob. M. Woźny: *Rec. M. Mika, Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemyślidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka, Kraków, Wydawnictwo Avalon, 2015, ss. 155*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2016. T. 8 (12), s. 37—38.

376 Hincza walczył z husytami i w 1433 roku, będąc wasalem Bernarda niemodlińskiego, oblegał Kluczbork, zob. SRS VI, nr 187. 1 marca 1437 roku w Krakowie złożył przysięgę wierności królowi Władysławowi III i państwu polskiemu oraz zobowiązał się występować przeciw wszystkim wrogom króla i Korony z wyjątkiem swego seniora Bernarda i brata Mikołaja z Ruszczy, zob. CDP. T. 3, s. 409 = *Mantissa Diplomatum*. W: Sommerberg II, s. 88 [regest]. Hincza miał osobisty zatarg z Wrocławiem, zob. A. Mosbach: *Przyczynki do dziejów polskich z Archiwum Miasta Wrocławia*. Poznań 1860, s. 96. A. Mosbach podał błędną datę (1432) sprostowaną przez Michała Bonieckiego, zob. CDP, T. 4, s. 21. Dopiero 13 lutego 1440 roku Świętopełk pogodził się z biskupem wrocławskim, zob. *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970, nr 808. O zajęciu Krapkowic, zob. H. Ermisch: *Schlesiens Verhältniss zu Polen u. Zu König Albrecht II (1435—1439)*. ZFGS 1875. Bd. 12, s. 244; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 240—241.

z Polską[377]. O dobrych relacjach, jakie miały miejsce na początku wieku między Jagiellonami a książętami opolskimi, nie było już jednak mowy. Bolko V w następnych latach napadał na kupców polskich, walczył na pograniczu oraz współpracował z zakonem krzyżackim.

Pan Głogówka po śmierci ojca rozpoczął powolne rozszerzenie swoich włości. Część terytoriów udało mu się uzyskać dzięki zastawom. W ten sposób przejął klucz ujejski wraz z częścią ziemi bytomskiej, okręg Edelstein oraz połowę księstwa opawskiego. Na niektóre terytoria napuszczał związanych z nim raubritterów, po czym dotychczasowym właścicielom pożyczał pieniądze na ich wykupienie pod zastaw. W ten sposób na kilka lat przejął okręg głuchołaski. Powodowało to także poszerzanie relacji jego poddanych z obcymi rycerzami. Wówczas to na usługi Bolka V weszli znani później raubritterzy: Jan Jelcz z rodu Borschnitz z Wołczyna oraz Jerzy Stosz z Albrechcic. Pierwszy z nich prawdopodobnie poślubił siostrę Jana Besa. Obaj w późniejszym czasie zostali opiekunami drugiej żony Wołoszka. Raubritterzy, czyli rycerze zajmujący się rabunkiem, współpracowali nie tylko z książętami opolskimi. Jerzy Stosz, pochodzący z morawskich Albrechcic, wraz z innymi rycerzami oraz księciem Wilhelmem opawskim zajął Głuchołazy[378]. Biskup wrocławski wykupił je od napastników za pożyczone od Bolka V pieniądze pod zastaw Głuchołazów z okręgiem[379]. O powiązaniu z księciem głogóweckim wspominał później sam Jerzy Stosz[380]. Kolejnym rozbójnikiem opolskim był wcześniej wspominany właściciel Kotowic (dzisiejsze Karłowice) Jan Bes. Jak podaje Długosz, Jan Kotowski dwukrotnie najechał na

377 Coronacio Adalberti, s. 25; *Chronica abbatum Beatae Mariae virginis in Arena*. „Scriptores rerum Silesiacarum". Hrsg. G.A. Stenzel. Bd. 2, Breslau 1839, s. 233; CE. T. 1, s. 93—94 = LuBS. Bd. 2, s. 582 [regest]; LuBS. Bd. 2, s. 331—333 = CDRP. T. 1, s. 8 = CDS VI, nr 199 [regest]; CE. T. 2, s. 94—96 = CDP. T. 4, s. 30—33. Zob. szerzej, R. Heck: *Tabor a kandydatura jagiellońska w Czechach w latach 1438—1444*. Wrocław 1964, passim.

378 Rosicz, s. 58; CDS X, s. 19; N. Pol: *Jahrbücher der Stadt Breslau*. Bd. 1. Breslau 1813, s. 197; *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 902; J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 3, s. 83—86.

379 Rosicz, s. 59; N. Pol: *Jahrbücher...*, Bd. 1, s. 197. LuBS. Bd. 2, s. 268—269 = *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 907 [regest]. *Protokolle des Breslauer Domkapitels, Fragmente aus der Zeit 1393 — 1460*. Hrsg. C. Grünhagen. ZFGS 1863. Bd. 5, s. 153. Ostatnio sprawę omawiał Zbigniew Bereszyński, zob. Z. Bereszyński: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 roku Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2004. R. 99, s. 192—193. Na temat relacji książąt opolskich z Królestwem Polskim, zob. J. Sperka: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw i książąt górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XV wieku*. Red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski. Kraków 2016, s. 91—116.

380 CDS VI, nr 284 [regest].

ziemię wieluńską[381]. O powiązaniach Besów z Kotowic z Wołoszkiem świadczy treść traktatu pokojowego z 2 września 1452 roku. Został on zawarty między Królestwem Polskim a *Bernhardus, Boleslaus et Nicolaus, Dei gracia duces Oppolienses etc, necnon Johannes Bes de Kathowicze et Johannes Gelcz Borsnicz de Welczin*[382]. Wymieniony w tym dokumencie Jan Jelcz Borschnitz z Wołczyna to inny znany rozbójnik z terenów pogranicza. Długosz pod 1451 rokiem zapisał, że Polacy dyskutowali na temat ewentualnego oblężenia Wołczyna należącego do znanego rabusia i złodzieja Jelcza[383]. Oznacza to, że także Jan Jelcz najeżdżał tereny Królestwa Polskiego. W trakcie jednego z napadów doszło do starcia pod Byczyną między oddziałem Jelcza a rycerzami ziemi wieluńskiej. Podczas potyczki zginęli między innymi Klemens Wierusz i jego syn Jan[384]. Jan Jelcz także należał do bliskiego otoczenia Wołoszka, gdyż tak samo jak Jan Bes z Ketzersdorfu i Jerzy Stosz z Albrechcic był jednym z opiekunów Jadwigi, drugiej małżonki pana Głogówka[385]. Bolko V korespondował ponadto z Janem z Wołczyna[386]. O powiązaniach rodzinnych Jana Borschnitza z Janem Besem wspomniałem już wcześniej.

W tym samym czasie młodszy brat Bolka V, Mikołaj I, zaangażował się w walkę o przejęcie okręgu brzeskiego jako wiana swojej małżonki. W tym celu, gdy na krótko przejął ziemię brzeską, postanowił umocnić swoją pozycję na tych terenach. Najpewniej jedną z jego pierwszych decyzji jako księcia brzeskiego była sprzedaż braciom Janowi i Michałowi Besom zamku w Karłowicach (wówczas zwanym *Kotowice* lub *Ketzerdorf*)[387]. Znajdował się on przy granicy z księstwem opolskim i z tego powodu był niezwykle ważny. Następnie Mikołaj I wraz z małżonką Magdaleną sprzedał wspomnianym braciom sąsiedni zamek Kolnie (*Köln*) wraz z okolicznymi wsiami Starymi Kolniami, Stobrawą, Czepielowicami i zaginionym *Bleichau*[388]. Książęta opolscy dbali o rozwój majątków tej rodziny nawet wówczas, gdy nie sprawowali władzy w księstwie. Po powrocie do Brzegu książęta lubińscy Jan i Henryk potrzebowali pieniędzy. W tym celu zastawili majątek joannitów skupiony wokół Łosiowa (wsie Łosiów, Kruszyna, Różyna i Buszyce) księciu Bolkowi V[389]. Ten zastawił na tych samych zasadach wspomniane wsie Janowi i Michałowi Besom na Kotowicach i Kolnie[390]. W 1449 roku Jan i Hen-

381 Długosz. T. 5, s. 41.
382 CDP. T. 4, s. 64—66, nr 35.
383 Długosz. T. 5, s. 85.
384 Ibidem, s. 98.
385 LuBS. Bd. 2, s. 337—338.
386 Katalog. T. 9, nr 504.
387 APWr. Rep. 68, nr 256.
388 DB. Bd. 2, Th. 6, s. 46 = CDS IX, nr 909 [regest].
389 CDS IX, nr 932.
390 Ibidem, nr 932.

ryk lubińscy uznali prawa wspomnianych Besów do tych wsi, z zastrzeżeniem możliwości ich wykupu za 530 grzywien groszy[391], a także uznali ich prawa do Kotowic i Kolna[392]. Efektem działań politycznych Mikołaja I było powstanie dużego majątku Besów w księstwie brzeskim. Był to początek linii Besów z Karłowic i Kolna, którzy w czasach nowożytnych nosili tytuł baronów[393].

Misje dyplomatyczne książęta powierzali przeważnie swoim urzędnikom. Niewiele można w tym zakresie powiedzieć o działalności tych osób w pierwszej połowie XIV wieku, problem ten dla okresu panowania Władysława II gruntownie omówił natomiast Jerzy Sperka[394], dlatego poniżej przejdę od razu do działalności dyplomatycznej za czasów bratanków tego władcy. Osobą, która najczęściej realizowała zewnętrzną politykę księcia Bernarda, był jego długoletni marszałek Pełka ze Skorkowa. W imieniu władcy w 1432 roku podpisał zawieszenie broni z husytami[395]. Gdy w 1434 roku rozstrzygano spór między księciem opolsko-niemodlińskim, raciborskim, cieszyńskim i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim, księcia Bernarda reprezentowali jego marszałek Pełka ze Skorkowa oraz rycerz Zbigniew Strzała z Rudna[396]. Dwa lata później marszałek z ramienia swojego księcia rozstrzygał spór z Mikołajem Korniczem Siestrzeńcem[397]. W tym samym roku był jednym z poręczycieli wypłacenia husytom odszkodowania za opuszczenie Otmuchowa[398]. Jego krewny — Bernard — reprezentował księcia w Kluczborku, gdzie w jego imieniu przyjął rezygnację z wójtostwa kluczborskiego, które Jan Wierusz, mieszczanin z Namysłowa, sprzedał Konradowi i Henczkowi z Kozłowa[399]. Innym posłem księcia Bernarda był jego pisarz mieszczańskiego pochodzenia o imieniu Bartłomiej. Pod koniec 1441 roku książę Bernard wysłał go do Wrocławia i aby podnieść rangę poselstwa, nazwał Bartłomieja swoim kanclerzem[400]. Książę Mikołaj I powierzał natomiast swoje sprawy osobom, które nie piastowały urzędów. W 1441 roku do Wrocławia wysłał Jakusza z Kępy oraz Wyszka Czambora[401].

391 CDS IX, nr 932, 934.

392 CDS IX, nr 932.

393 R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 1, s. 139—140. Besowie posiadali także przywileje na majątki w okręgu brzeskim wystawione przez Mikołaja I i jego małżonkę, zob. CDS IX, nr 931.

394 J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, passim; Idem: *Władysław, książę opolski...*, s. 103—252.

395 C. Grünhagen: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 225—231.

396 ZDM. Cz. 2, nr 469.

397 CDS VI, nr 193.

398 SRS VI, nr 203. Był jednym ze świadków.

399 APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40 (viclinat).

400 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 XII 1441.

401 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 1 II 1441.

W 1445 roku w Kłodzku Mikołaja I reprezentowali Jan Bes z Błażejowic na Ketzersdorfie, Henryk Bes z Ligoty oraz Jan Łąka z Boguszyc, którzy w imieniu swojego księcia doprowadzili do ugody z Hynkiem Kruszyną z Lichtenburga[402]. Spór Piasta z Hynkiem dotyczył zwrotu pieniędzy. Ostatecznie Mikołaj I zobowiązał się przekazać ten spór do rozstrzygnięcia biskupowi wrocławskiemu i Radzie Miejskiej we Wrocławiu. Gwarantami postanowienia byli rycerze księcia opolskiego — Paszko z Gronowic, Mikołaj Bes z Błażejowic, Janko z Groszowic, Jan Łąka z Groszowic i Konrad Odra, którzy przywiesili do książęcego dokumentu swoje pieczęcie[403]. Jak widać, w tym czasie najbliższymi doradcami księcia opolskiego byli Besowie z Błażejowic oraz spowinowaceni ze sobą Groszowiccy, Gronowiccy, panowie z Odry i Łąki.

402 APWr. Rep. 4f, nr 11aa.
403 AAWr. 6 XI 1450.

Zakończenie

Celem pracy było przedstawienie rycerstwa opolskiego poprzez przeanalizowanie jego rozsiedlenia, genealogii oraz działalności politycznej w okresie od początku XIV do połowy XV wieku. Księstwo opolskie w tym czasie przechodziło kolejne etapy podziałów dynastycznych. W 1313 roku wyodrębniły się trzy księstwa: opolskie, niemodlińskie i strzeleckie. Ostatnim z wymienionych księstw rządził Albert, który często określał siebie jako księcia opolskiego i strzeleckiego. Po jego śmierci księstwo strzeleckie, poszerzone prawdopodobnie także o okręg sośnicowicki, trafiło ponownie pod władzę książąt opolskich. W tym samym okresie Piastowie opolscy kupili zamek sławięcicki wraz z okręgiem. Natomiast księstwo niemodlińskie rządzone przez kolejnych Piastów zostało w 1383 roku podzielone pomiędzy książąt opolskich. Kolejne zmiany terytorialne miały miejsce po śmierci Władysława II, kiedy to najpewniej zreorganizowano podział terytoriów. W tych zmianach prawdopodobnie mieli udział miejscowi rycerze, gdyż można zauważyć, że miejscowości należące do rodziny Świerczków, które wcześniej leżały w okręgu strzeleckim, u progu XV wieku znajdowały się już w okręgu opolskim. Podobnie dobra Prószkowskich, należące wcześniej do księstwa niemodlińskiego (zapewne do okręgu głogóweckiego), w XV wieku także zostały włączone do okręgu opolskiego. Sam okręg opolski w różnym czasie był podzielony pomiędzy dwóch książąt (Bolka III i Władysława II; Bolka IV i Bernarda; Jana i Mikołaja I), a nawet pomiędzy trzech przedstawicieli dynastii Piastów (Ofkę, Jana Kropidłę, Bolka IV; Jana Kropidłę, Bolka IV, Bernarda). W tych warunkach musiało odnaleźć się miejscowe rycerstwo, które niejednokrotnie posiadało dobra na terenie ziem rządzonych przez różnych książąt, a także poprzez mariaże bądź też drogą kupna wchodziło w posiadanie wsi w odległych okręgach. O ile w XIV wieku relacje poszczególnych książąt układały się poprawnie i przechodzenie rycerzy z jednego dworu na inny odbywało się bezkonfliktowo (np. Mirzan z Prószkowa mający dobra w księstwie niemodlińskim pracował w kancelarii strzeleckiej), to w XV wieku dochodziło do częstych niesnasek pomiędzy księciem (lub księżną) a rycerstwem. Na ogół kończyły się one szybko (Piotr Temchyn, którego książę strzelecki Bernard

oskarżał o sprzyjanie Bolkowi IV, w późniejszym czasie został starostą strzeleckim), ale niektóre z nich miały poważniejsze następstwa (księżna Ofka, uważając — najpewniej słusznie — że część miejscowego rycerstwa sprzyja bratankom jej zmarłego męża, wtrąciła do lochu kilku podejrzanych rycerzy). Kres podziałom przyniosła dopiero śmierć Bolka V i przejęcie jego ziem przez ostatniego żyjącego brata — Mikołaja I.

Analiza podziałów okręgów pozwoliła stwierdzić, że ich granice co jakiś czas ulegały zmianom (aczkolwiek tylko granice wewnątrz poszczególnych księstw, gdyż dla przykładu granica z księstwem nyskim pozostawała niezmieniona). Niektóre okręgi posiadały ponadto enklawy w sąsiednich księstwach (rejon Ligoty Borzysławickiej, dzisiejszej Ligoty Wielkiej, należał do okręgu głogóweckiego, a Chechło — do okręgu strzeleckiego, mimo że było oddzielone od jego głównej części okręgiem ujejskiego).

Rycerstwo śląskie — w tym także opolskie — było różnorakiego pochodzenia. Część była potomkami XII-wiecznych możnych, część to potomkowie przybyszów z sąsiednich terenów, a inni wywodzili się od tych, którzy otrzymali ziemię od księcia w zamian za służbę wojskową. W niniejszej pracy termin *rycerz* oznaczał przede wszystkim osobę, której głównym zadaniem była służba wojenna. Jest to zgodne z etymologią tego słowa, które wywodzi się z język niemieckiego. *Ritter* oznaczał początkowo przede wszystkim konnych wojowników. Inne znaczenie tego słowa odnosiło się do kogoś pasowanego na rycerza. Było to określenie zaszczytne, ale nie wiązało się z rozdzieleniem prawnym na rycerzy pasowanych i tych, którzy nie dostąpili tego zaszczytu. Pasowani rycerze stanowili zdecydowaną mniejszość pośród ogółu rycerstwa. W XV wieku powoli zanikają informacje o pasowanych rycerzach, co jest analogiczne do sytuacji na zachodzie Europy, ale także w stosunku do Królestwa Polskiego. Osoby niepasowane określano mianem *Knecht* (łacińskie określenie to *armiger*, a polskie *panosza*), co obecnie tłumaczy się jako *giermek*. Jego zamiennikiem jest termin *rittermeszig man*, który czasem oznaczał także ogół rycerstwa, co miało zapewne związek z tym, że zdecydowana większość tej grupy to osoby niepasowane na rycerzy.

W późnośredniowiecznej Europie Zachodniej popularne były świeckie zakony rycerskie. Do jednego z nich — frankońskiego zakonu (stowarzyszenia) klamry (*Fürspang*) — należał Adam Bes z Kujaw. Nieznane są okoliczności jego przyjęcia w poczet zgromadzenia, a jednym śladem tego faktu jest jego herb wraz z oznaką członka zakonu zamieszczony w *Księdze Brackiej z Arlbergu*.

Innym analizowanym wątkiem był problem nagany szlacheckiej w księstwie opolskim. Ze źródeł wiadomo, że sam proces o szlachectwo był znany na ziemiach opolskich, ale nie dotrwały do naszych czasów żadne bezpośrednie

przekazy o nim. Na podstawie dwóch znanych procesów z sąsiedniego okręgu toszeckiego oraz sfałszowanego dokumentu poświadczającego szlachectwo Jana Dornheima uznałem jednak, że opolska nagana różniła się od stosowanej w Królestwie Polskim tym, że szlacheckie pochodzenie pozwanego potwierdzali także jego przyjaciele.

Badanie rozsiedlenia rycerstwa opolskiego przyniosło następujące wnioski, które przedstawię w punktach:

1. Tylko dwie rodziny w badanym okresie miały znaczny majątek (około 10 wsi), obydwie jednak w XV wieku były już podzielone na kilka osobnych linii (Strzałowie: z Wierzchu, z Leśnicy, z Rokicia, Chmielnikowie z Obrowca, Szylanowie z Otmętu, Strzałowie z Leśnicy; Besowie: z Kujaw, z Rogowa, z Ketzersdorfu). Ponadto na terenie księstwa opolskiego jeszcze kilka rodzin można określić jako zamożne (jako że posiadały kilka wsi). Były to następujące rodziny: Dreskowie, Gaszowcowie, panowie z Borowej Łąki, panowie z Łąki, Lubszyccy, Kępscy, Żyrowscy, Prószkowscy i Długomiłowie. Zdecydowana większość rodzin posiadała jedną wieś. Oznacza to, że rycerstwo opolskie w przeważającej większości nie było zamożne, a od możnowładztwa polskiego nawet zamożnych opolan dzielił znaczny dystans majątkowy.
2. Część rodzin rycerskich starała się gromadzić majątek w jednej okolicy, tworząc zwarty klucz majątkowy. Takimi obszarami były dobra Besów w rejonie Kujaw, Rogowa, a także w księstwie brzeskim w rejonie Ketzersdorfu, niedaleko granicy z księstwem opolskim. Podobne zwarte majątki posiadali Strzałowie (rejon Mionowa-Wierzchu, Leśnicy, Rokicia), Prószkowscy (rejon Prószkowa), Gaszowcowie (rejon Ligoty Czamborowej). Specyficzna była geneza zwartego majątku Merbota Świętopełka w rejonie Dronowic, gdyż otrzymał go od samego księcia, prawdopodobnie w nagrodę za zasługi w doprowadzeniu do ślubu córki księcia.
3. Niewiele można powiedzieć o powiązaniach genealogicznych rycerstwa opolskiego z uwagi na skąpy materiał źródłowy. Informacje o żonach rycerzy ograniczają się przeważnie do samych imion. Wiadomo na przykład, że Jan Bes z Ketzersdofu był szwagrem Jana Jelcza z Wołczyna, co było zapewne związane z prowadzeniem często wspólnych działań militarno-rozbójniczych. Wiadomo tylko o jednym mariażu, który połączył dwie największe rodziny w księstwie: Strzałów i Besów (Bartek Bes ożenił się z Elżbietą, córką Jana Strzały z Pawonkowa). Znane są natomiast związki Strzałów z możnymi polskimi. Mikołaj Strzała ożenił się z córką Zbigniewa z Wielgomłynów herbu Zadora, a Mikołaj Strzała z Zawady i Roztropy był mężem Doroty z Kurozwęckich.

4. Rycerze opolscy często przejmowali wójtostwo bądź też wchodzili w związki małżeńskie z córkami wójtów. Wójtem Ujazdu był Mikołaj z Półwsi, a po nim jego syn Mikołaj. Wójtami opolskimi byli Kreppendorfowie, a następnie Nebelschützowie. Wójtem Krapkowic był Temchyn, a później jego potomkowie. Wójtostwo Głogówka początkowo należało do panów z Glesina, a w XV wieku — do Besów. Rycerskiej kondycji byli też XV-wieczni wójtowie Skorogoszczy. Strzałowie z Wierzchu posiadali także wójtostwo Leśnicy. Wójtem tej miejscowości był wcześniej Paszek z Bierawy. Wójtostwo Woźnik było sprzedawane łącznie czterem rycerzom. Z kolei Mikołaj Bogacki ożenił się z córką wójta kluczborskiego, a Mikołaj Łagowski był szwagrem wójta prudnickiego. Posiadanie miast było w księstwie opolskim niezwykle rzadkie. Dożywotnio Woźniki należały do Piotra z Lubszy, a Dobrodzień — też zapewne dożywotnio — otrzymał Henryk Kranski.
5. Migracje rycerzy obcych na ziemie opolskie miały różne przyczyny. Niektórzy posiadali dobra przy granicy z danym księstwem powstałym po śmierci Bolka I (opolskim, niemodlińskim lub strzeleckim) i nabywali dobra po jej drugiej stronie. Pogorzelowie z Mertistowa byli właścicielami Sarn i Stroszowic. Czamborowie z Świerczkowa posiadali Krasną Górę w księstwie nyskim i pobliskie Pielgrzymowice, leżące już w okręgu niemodlińskim. Podobnie rycerze opolscy posiadali wsie po obu stronach księstw (panowie z Glesina byli właścicielami przygranicznego Grodziska i Naczęsławic, a Kórniccy leżących niedaleko Koźla Rogów).
6. Rycerstwo napływowe pochodziło przeważnie z okolicznych okręgów. Poza przypadkami posiadania przygranicznych dóbr rycerze napływali na ziemie opolskie z innych względów. Jednym mogła być sława oraz liczne kontakty międzynarodowe, co mógł zapewnić Władysław II. Innym powodem migracji była hojność księcia, z czego znany był książę Bernard i co w końcu spowodowało jego znaczne zadłużenie (wspomniane dwa nadania dwóch miast miały miejsce na terenach przez niego rządzonych). Perspektywa awansu mogła pchać rycerzy na dwór Bolka V, który z księcia władającego połową okręgu stał się najważniejszym z Piastów opolskich. Znaczna liczba przybyszów została zaobserwowana na dworze księżnej Ofki, co było przyczyną (bądź też skutkiem) niechęci znacznej części rycerstwa względem wdowy po Władysławie II. W przypadku książąt z początku XIV wieku należy zauważyć ich liczne kontakty, w tym głównie z dworem cesarskim. Skutkiem tego mogło być przybycie niektórych rycerzy wraz z księciem na jego ziemie (taka możliwość dotyczy Breitbuchów) lub też liczne kontakty przedstawicieli miejscowego rycerstwa ze

szlachtą niemiecką (taka możliwość dotyczy Adama Besa z Kujaw, członka frankońskiego zakonu »stowarzyszenia« klamry).

7. Rycerstwem napływowym otaczała się szczególnie księżna Ofka. Po śmierci Władysława Opolczyka niemal wszyscy jej urzędnicy wywodzili się spoza terenów, na których rządziła. Dla odmiany rycerze głogóweccy byli urzędnikami wrogiego w stosunku do niej Bolka IV (Henryk Stange z Pisarzowic i Jaśko z Kórnicy byli starostami opolskimi tego księcia). Po śmierci księżnej jej urzędnicy opuścili ziemie opolskie.
8. Darowizny i fundacje rycerstwa były rzadkie i z reguły skromne. Nie dorównywały przykładowo pierwszej fundacji klasztoru jemielnickiego, a co więcej — spadkobiercy darczyńców odbierali zakonnikom darowane im wcześniej dobra. W XIV wieku dobroczyńcami tego klasztoru byli Wilhelm Czech i Bogusz z Sieronowic, którzy przekazali swoje majątki w pobliskich Łagiewnikach. W badanym okresie największą darowiznę przekazał Maciej Szary (o wartości 100 grzywien). Mniejszych darowizn dokonali Jan Bes (wieś Kuchar), Aleksy z Gostomi (prawo patronatu i dobra we wsi Gostomia), Jerzy Breitbuch (czynsz ze wsi Sady na ołtarz Wszystkich Świętych w Niemodlinie), Szczepan Strzała z Chechła (czynsz z Pławniowic dla franciszkanów opolskich), Anna Kustrowa (czynsze dla wikariuszów opolskich) i Henryk Stange (czynsze dla kolegiaty opolskiej). Dla kościoła św. Mikołaja poszczególne kaplice ufundowali przedstawiciele rodziny z Borzygniewa (Temchyn z Borzygniewa — kaplica Trzech Króli, Wojciech i Piotr — kaplica pod wezwaniem św. Jerzego i św. Wojciecha, Wawrzyniec z Borzygniewa — kaplica pod wezwaniem NMP, św. Anny, św. Andrzeja oraz św. Wawrzyńca).

Analiza struktury urzędów dworskich wykazała, że u progu XIV wieku najważniejszym urzędnikiem w księstwie opolskim był najwyższy komornik, zwany czasem palatynem. Nie miał on raczej kompetencji finansowych. Sam urząd zanikł w pierwszej połowie XIV wieku. Komornicy znani ze źródeł od drugiej połowy XIV wieku pełnili już inne funkcje, na co wskazywało umieszczanie ich pod koniec listy świadków. Miejsce najwyższych komorników zajęli marszałkowie, a na niektórych dworach — ochmistrzowie. Na początku XIV wieku funkcje sądowe pełniło dwóch sędziów dworskich. Ich pomocnikami byli podsędkowie. Najpóźniej na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIV wieku dla poszczególnych okręgów zaczęto wyznaczać sędziów ziemskich bądź też sędziów generalnych, których kompetencje rozciągały się na większy obszar. Sędziowie generalni funkcjonowali jedynie za rządów Władysława Opolczyka. Poszczególni sędziowie pełnili swoje funkcje tylko przez kilka lat, na co wpływ miał zapewne fakt, iż otrzymywały je z reguły osoby doświadczone, a więc

starsze. Marszałkowie najczęściej pełnili swoją funkcję przez kilkanaście lat i na tym stanowisku nie dochodziło do częstych zmian. Jest to naturalne, jeśli weźmie się pod uwagę, że jedną z głównych funkcji zarządcy dworu książęcego było czuwanie nad bezpieczeństwem księcia, poszczególni Piastowie opolscy musieli zatem darzyć swoich marszałków lub ochmistrzów dużym zaufaniem. Wydaje się, że generalnie na urzędach dworskich zmiany osobowe nie były częste i przeważnie wiązały się bądź to ze zmianą panującego, bądź też z podeszłym wiekiem urzędników. Z pozostałych czternastowiecznych urzędów dworskich znani są tylko pojedynczy podłowczowie, którzy organizowali dla księcia polowania oraz pilnowali książęcych lasów przed kłusownikami. Zarządcy/włodarze pełnili funkcje zarządcze na dworze księcia albo zarządzali jego dobrami ziemskimi. W drugiej połowie XIV i w XV wieku wciąż funkcjonowali tradycyjni urzędnicy, tacy jak łowczy czy kuchmistrz. Jeśli chodzi o kancelarie, to aż do czasów Władysława II w kancelarii brakowało kanclerza. W badanym przeze mnie okresie dopiero kancelaria tego Piasta była w pełni rozbudowana. Na jej czele stał kanclerz bądź protonotariusz, którzy do pomocy mieli kilku pisarzy. Było to związane z posiadaniem przez tego księcia licznych ziem, co przekładało się na wzmożoną pracę kancelarii, a czasem wymagało od urzędników znajomości kilku języków (np. ruskiego). W kancelariach następców Władysława II kanclerze pojawiali się okazjonalnie, by podkreślić rangę urzędu. Pisarz Piotr z Lubszy z tytułem kanclerza wystąpił tylko w Krakowie, pisarz Bartłomiej na kanclerza „awansował", jadąc jako poseł księcia Bernarda do Wrocławia, a po powrocie znów był tylko pisarzem. Charakterystyczna dla pracowników kancelarii w ciągu analizowanych ponad 150 lat była zmiana proporcji osób duchownych w stosunku do osób świeckich. U progu XIV wieku niemal każdy pisarz był duchownym, na ogół nie pochodzącym z rycerskiego rodu, pod koniec badanego okresu znacząco natomiast wzrosła w kancelarii liczba rycerzy, na co wpłynął fakt coraz częstszych studiów przedstawicieli tej grupy społecznej.

W badanym okresie znaczne zmiany zaszły w strukturze urzędników zarządu terytorialnego. Podczas gdy na Dolnym Śląsku trwał zanik kasztelanii, w księstwie opolskim utrzymały się one znacznie dłużej. Wraz z podziałami na kolejne księstwa wydzielano także nowe kasztelanie, najczęściej z terenów granicznych. Na czele kasztelanii stał kasztelan, zwany także burgrabią. Lokalnymi majątkami księcia zarządzał klucznik bądź zarządca/włodarz. Około połowy XIV wieku nastąpiło powolne przekształcanie kasztelanii w okręgi, sami kasztelanowie funkcjonowali natomiast w dalszym ciągu, lecz ich funkcje zostały ograniczone do zarządu zamku książęcego, a od końca XIV wieku stosowano na ich określenie już tylko nazwę burgrabiego. Najważniejszą osobą w okręgu był starosta, choć wydaje się, że także zarządców zamków czasem nazywano starostami (tak było

w przypadku zamku chrzelickiego). Wpływ na takie zmiany miał zapewne fakt włączenia księstw górnośląskich w obręb Królestwa Czeskiego. Nie należy także lekceważyć obserwacji samych książąt, którzy często przebywali na dworach w Pradze czy Budzie i mogli naocznie przekonać się, jak wyglądała administracja terytorialna w innych krajach. Jednocześnie przy częstych wyjazdach książąt wzrastała ranga starostów, którzy zarządzali księstwami podczas nieobecności tamtejszych Piastów. Czas urzędowania niemal wszystkich starostów był krótki i trwał zwykle tylko kilka lat. Wyjątkiem byli niektórzy starostowie księcia Bernarda (Jan Jaryszowski z Kotulina — starosta opolski przez ponad 20 lat, Gumprecht z Bierawy — starosta strzelecki przez ponad 15 lat, Henryk Kranski — jego następca na tym urzędzie przez kolejne 15 lat). Także ten sam książę w jednym czasie wymienił praktycznie cały znany źródłowo zespół starostów. Miało to miejsce po wojnie głodowej i trudno stwierdzić, czym zawinili dotychczasowi urzędnicy księcia. O pozostałych urzędnikach niewiele można powiedzieć, gdyż pojawiali się w dokumentach wyjątkowo rzadko. Wiadomo, że poza wspomnianymi burgrabiami majątkiem księcia zarządzali włodarze.

Głównym zajęciem rycerstwa był udział w wojnach. Na podstawie wypraw wojennych w XV wieku można częściowo oszacować liczbę rycerzy opolskich. Na wojnę głodową z księciem Bernardem wyruszyło nieco ponad 200 ludzi, z czego kilkunastu pochodziło z sąsiedniego księstwa nyskiego. W 1397 roku na liście wypowiednim przesłanym do Namysłowa figurowało 45 rycerzy niemodlińskich. 20 rycerzy głogóweckich podpisało ugodę pomiędzy książętami opolskimi, a kolejnych 32 rycerzy księcia Bolka IV zostało wyklętych po splądrowaniu wsi biskupstwa wrocławskiego. Te fragmentaryczne dane pokazują, ilu co najmniej rycerzy przebywało w księstwach rządzonych przez książąt opolskich.

Sami rycerze na polach walki nie spisywali się najlepiej, na co wpływ miało także nieudolne dowodzenie książąt. Od połowy XIV wieku armie księstwa regularnie przegrywały poszczególne bitwy. O ile wynik starcia Władysława II z Królestwem Polskim można wytłumaczyć przewagą strony przeciwnej, a przegraną przez tego Piasta wojnę o Namysłów brakiem większej motywacji księcia, to trudno wytłumaczyć klęski w okresie wojen husyckich. Dobrze ufortyfikowany i obsadzony silną załogą Głogówek, którego miał bronić Bolko V, został zajęty przez heretyckie wojska bez większych walk. Ten sam książę, współpracując z husytami, przegrał pod Meristowem, a pod Kluczborkiem dał się zaskoczyć mieszczanom wspartym oddziałem rycerstwa, mimo posiadania silniejszego wojska. Podobna klęska spotkała opolan pod Rybnikiem, gdzie pokonał ich książę opawski Mikołaj. Ten sam książę opolski pozwolił zająć świeżo przekazane mu Krapkowice oddziałowi Hinczki Świętopełka z Gorzowa, rycerza opolskiego, będącego wówczas w służbie króla polskiego. Jedyne skuteczne akcje

militarne wypełniały niewielkie grupy rycerzy, którzy łupili wrogie tereny bądź też zajmowali wrogie twierdze. Takie działania miały miejsce już po najazdach husytów i były wspierane, a niekiedy także inspirowane, przez Bolka V i jego brata Mikołaja I. Dowódcami takich oddziałów byli Jerzy Stosz z Albrechcic, Jan Bes z Ketzersdorfu oraz Jan Jelczy Borschnitz z Wołczyna.

Niewiele wiadomo o misjach dyplomatycznych rycerzy z XIV wieku. Większa ich aktywność miała miejsce za rządów Władysława Opolczyka. Przeważnie tego typu zadania spoczywały na Bernardzie z Gronowic, początkowo plebanie w Chrząszczycach, a następnie kanclerzu księcia. Poza nim z misjami wyruszali Jerzy Zuchorz, wcześniejszy kanclerz, oraz Borzym Szary, starosta dobrzyński. Księcia Bernarda reprezentował najczęściej marszałek dworu Pełka ze Skorkowa i okazjonalnie inny urzędnik, pisarz Bartłomiej, który na czas swojej misji stał się kanclerzem, oraz pasowany rycerz Zbigniew Strzała. Zupełnie inaczej swoich posłów dobierał Mikołaj I. Żaden z nich nie był urzędnikiem czy też pasowanym rycerzem i jedynie Jana Besa z Karłowic można uważać za osobę o podobnym prestiżu co starostowie z racji posiadania przez niego licznych dóbr. Generalnie poszczególne osoby wywiązywały się z powierzonych im spraw.

Aneks I

Urzędnicy Piastów opolskich do połowy XV wieku — spisy

Urzędnicy dworu Bolka I (po 1300 r.)

- SĘDZIA DWORSKI
  1. Borko Brus
     25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133
     17 XI 1301 — APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137
     9 X 1306 — APWr. Rep. 107, nr 6
     14 VIII 1307 — CDS XVI, nr 2946
     2 IV 1308 — D 370, k. 149
  2. Gierko
     17 XI 1301 — APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137
  3. Jasiek z Groszowic
     1 IX 1310 — Sommerberg I, s. 945
     1 VIII 1312 — APWr. Rep. 107, nr 9
  4. Ninogniew
     29 XI 1312 — APWr. Rep 91, nr 169

- PODSĘDEK
  1. Daleber
     2 IV 1308 — D 370, k. 149

- KLUCZNIK GŁOGÓWECKI
  1. Piotr z Glesin
     24 XII 1311 — APWr. Rep. 91, nr 153
     26 VI 1312 — APWr. Rep. 71, nr 15

- WŁODARZ
  1. Gierko
     25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133
  2. Adam Thulecz
     25 V 1304 — APWr. Rep. 4f, nr 55b
  3. Jasiek
     1 IX 1310 — Sommerberg I, s. 945

- PISARZ / NOTARIUSZ
  1. Werner, jednocześnie kanonik opolski
     17 XI 1301 — APWr. Rep. 91, nr 134—137
     25 V 1304 — APWr. Rep. 4f, nr 55b[1]
     1308 — APWr. Rep. 4f, nr 43a
     2 IV 1308 — D 370, k. 149
  2. Jan z Milic
     9 X 1306 — APWr. Rep. 107, nr 6
     14 VIII 1307 — CDS XVI, nr 2946
     11 XI 1308 — CDS XVI, nr 3017
     5 II 1309 — CDS I, nr 22[2]
     9 III 1309 — D 370, k. 29; CDS XVI, nr 3044
     10 IV 1311 — CDS XVI, nr 3196
     22 XI 1311 — APWr. Rep 91, nr 161[3]
     1312 — CDS VI, nr 4
     21 VIII 1312 — CDS XVI, nr 3304
     29 XI 1312 — APWr. Rep 91, nr 169[4]
     21 III 1313 — APWr. Rep. 108, nr 1[5]

1 Określony jako protonotariusz.
2 Określony jako protonotariusz.
3 Określony jako protonotariusz.
4 Określony jako protonotariusz.
5 Określony jako protonotariusz.

3. Henryk z Kluczborka

1 IX 1310 — Sommerberg I, s. 945
25 III 1312 — APWr. Rep. 107, nr 11
1 VIII 1312 — APWr. Rep. 107, nr 9

Urzędnicy dworu Bolka II

◆ PALATYN OPOLSKI

1. Andrzej

1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566
31 VII 1319 — APWr. Rep. 4f, nr 65a
1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18

◆ SĘDZIA DWORSKI

1. Ninogniew

1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566
31 VII 1319 — APWr. Rep. 4f, nr 65a
1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37
1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18
6 VII 1327 — *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132
16 IV 1329 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329
20 VI 1332 — CDS VI, nr 9

2. Paszek

13 III 1322 — KDKK I, nr 124

3. Bełdo z Prószkowa

Między 30 VI a 6 VII 1343 — APWr. Rep. 108, nr 3
20 IV 1345 — CDS I, nr 35

4. Andrzej z Groszowic

27 VII 1349 — Sommerberg I, s. 971

◆ PODSĘDEK

1. Leszek

27 VII 1349 — Sommerberg I, s. 971

- PODŁOWCZY
  1. Bełdo z Prószkowa
     1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566
     1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37
     1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18
     16 IV 1329 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329

- WŁODARZ
  1. Jan
     1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37
  2. Bertold
     Między 30 VI a 6 VII 1343 — APWr. Rep. 108, nr 3
  3. Gerlach
     26 III 1348 — RŚ. T. 1, nr 714

- KOMORNIK
  1. Raczyk
     31 VII 1319 — APWr. Rep. 4f, nr 65a

- PISARZ / NOTARIUSZ
  1. Jan z Milic
     1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566
     1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37
     1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18
  2. Jan z *Elbingo*
     6 VII 1327 — *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132
  3. Bertold, pleban w Dobrodzieniu, jednocześnie zarządca
     1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37
     1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18
     16 IV 1329 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329
     20 VI 1332 — CDS VI, nr 9
     31 VIII 1336 — APWr. Rep. 107, nr 18[6]
     20 IV 1345 — CDS I, nr 35
  4. Henryk
     20 VI 1332 — CDS VI, nr 9
     28 IV 1336 — APWr. Rep. 4f, nr 65bb

6 Określony jako protonotariusz.

5. Mikołaj Konrad
   20 IV 1349 — D 370, s. 89—90
6. Zawisza z Gawron
   6 VI [1343] — CDS I, nr 60
   21 XII [1349] — CDS II, s. 160, nr 52
   4 IV 1353 — CDS I, nr 37
   9 V 1353 — APWr. Rep. 115, nr 105
7. Stefan, pleban w Sławięcicach
   26 III 1348 — RŚ. T. 1, nr 714
   12 I 1356 — CDS I, nr 40[7]

Urzędnicy dworu Alberta

- SĘDZIA DWORSKI
  1. Wacław Żabko
     21 VI 1323 — APWr. Rep. 85, nr 6
     23 I 1330 — CDS VI, nr 7
  2. Jarosław
     19 V 1361 — D 370, s. 79—80
     22 I 1366 — CDS VI, nr 34

- WŁODARZ
  1. Piotr
     21 VI 1323 — APWr. Rep. 85, nr 6
  2. Mikołaj, kapelan
     20 IX 1342 — APWr. Rep. 85, nr 8
  3. Hinko
     21 III 1350 — CDS VI, nr 17
     22 VII 1353 — CDS VI, nr 19
     11 XI 1353 — CDS VI, nr 21
     29 IX 1354 — CDS VI, nr 22

- PISARZ / NOTARIUSZ
  1. Mirzan z Prószkowa
     21 VI 1323 — APWr. Rep. 85, nr 6

7 Określony jako protonotariusz.

2. Jan

24 III 1325 — A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16

11 VI 1325 — CDS II, s. 87, nr 10

30 V 1328 — ADO. J. Pientak: *Beschreibung...*, s. 5

3. Mysso

23 VI 1330 — CDS VI, nr 7[8]

4. Bełdo z Prószkowa, pleban strzelecki

18 IV 1333 — CDS VI, nr 10

28 IV 1336 — APWr. Rep. 4f, nr 65bb

23 III 1340 — CDS XXX, nr 6426

20 IX 1342 — APWr. Rep. 85, nr 8[9]

5. Mikołaj, jednocześnie kapelan i pleban w Wiśniczu

6 I 1350 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1240

3 II 1350 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1241

21 III 1350 — CDS VI, nr 17

31 III 1353 — ADO. J. Pientak: *Beschreibung...*, s. 8

11 XI 1353 — CDS VI, nr 21

29 IX 1354 — CDS VI, nr 22

4 I 1356 — CDS VI, nr 24

25 I 1358 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*, s. 4, nr 1

18 VIII 1359 — CDS VI, nr 27

17 IV 1361 — CDS II, s. 90, nr 15

19 V 1361 — D 370, s. 79—80

23 XI 1361 — L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 64—65

10 I 1362 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1241a

1 XI 1362 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1241b

23 X 1364 — CDS II, s. 90, nr 16

21 XII 1365 — D 370, s. 71—72

26 XII 1365 — D 384, s. 3—4

29 I 1366 — CDS VI, nr 34

6. Czema

22 VII 1353 — CDS VI, nr 19

3 II 1364 — Schirnding. Bd. 4, nr 3106

8 Określony jako protonotariusz.

9 Określony jako protonotariusz.

Urzędnicy dworu Bolka Pierworodnego

- PISARZ / NOTARIUSZ
  1. Jan
     3 V 1318 — APWr. Rep. 91, nr 195
     28 III 1319 — APWr. Rep. 91, nr 199
     4 I 1321 — APWr. Rep. 91, nr 203, 204
  2. Jakub
     20 XI 1328 — APWr. Rep. 71, nr 19

Urzędnicy dworu książąt niemodlińskich (Bolka, Wacława, Henryka)

- PISARZ / NOTARIUSZ
  1. Jan, kanonik głogowski
     3 II 1347 — CDS VI, nr 16
  2. Henryk
     15 X 1357 — APWr. Rep. 4f, nr 65k
     19 VIII 1359 — CDS XXXIII, s. 103, nr 2
     23 XI 1361 — CDS VI, nr 29
     4 V 1370 — CDS VI, nr 47
     9 III 1373 — *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186
     9 VIII 1380 — DB. Bd. 1. Th.1, s. 58
  3. Jan, pleban w Łączniku
     12 II 1369 — APWr. Rep. 4f, nr 29d
  4. Mikołaj Stenkowicz
     25 IX 1376 — CDS VI, nr 56

Urzędnicy dworu księżnej Agnieszki

- KOMORNIK
  1. Munssio Boruta zwany Staszek
     25 IX 1375 — CDS VI, nr 55

- PISARZ
  1. Czema, jednocześnie pleban w Wysokiej, wcześniej pisarz księcia Alberta
     28 X 1371 — APWr. Rep. 4f, nr 11q
  2. Jakub, jednocześnie kapelan
     25 IX 1375 — CDS VI, nr 55

Urzędnicy dworu księżnej Eufemii

- KUCHMISTRZ
  1. Guncelin Dreske
     3 XI 1383 — CDS I, nr 47

- KOMORNIK
  1. Mikołaj
     3 XI 1383 — CDS I, nr 47

Urzędnicy dworu Bolka III

- PROTONOTARIUSZ
  1. Jan ze Strzelina
     5 VI 1365 — MV. T. 3, nr 539

- PISARZ / NOTARIUSZ
  1. Jan
     14 IV 1357 — APWr. Rep. 107, nr 16
     1 X 1357 — APWr. Rep. 107, nr 20
     27 XII 1359 — APWr. Rep. 108, nr 6
     1 VIII 1362 — APWr. Rep. 4f, nr 65d
  2. Mikołaj z Gliwic
     19 III 1378 — AAWr, sygn. M, KK33
     24 VIII 1378 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1
  3. Mikołaj
     6 III 1380 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380

18 XI 1381 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2

Urzędnicy dworu Władysława Opolczyka[10]

- MARSZAŁEK (OCHMISTRZ)
  1. Bohunko Bohemus z Chrebnowic
     24 V 1373 — ZDM. Cz. 1, nr 142
     15 XII 1373 — CDP. T. 1, nr 133
  2. Jan Schoff z Topolina i Skomlina, wcześniej burgrabia bolesławiecki, później starosta wieluński
     30 IX 1377 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 354
     6 V 1378 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 354
     1 XI 1378 — AGZ. T. 3, nr 25
     25—31 XII 1378 — AGZ. T. 3, nr 26; T. 5, nr 13; T. 7, nr 13; ZDM. Cz. 4, nr 1043
     19 I 1385 — ZDP. T. 1, nr 18
     14 III 1391 — APWr. Rep. 108, nr 19
  3. Piotr Hecht z Olšan
     21 V 1394 — K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2j
     27—28 X 1399 — CDS I, nr 72
     19 XI 1399 — CDS VI, nr 88

- PODSKARBI
  1. Jan Schoff z Topolina i Skomlina, później marszałek dworu (ochmistrz)
     1375 — ZDM. Cz. 4, nr 1046

- PODCZASZY
  1. Witek
     31 XII 1378 — ZDM. Cz. 4, nr 1043

10 Spis na podstawie J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 351—355, z niewielkimi uzupełnieniami.

- PODŁOWCZY
  1. Gezo
     27—28 XII 1383 — ZDP. T. 1, nr 17; ZDM. Cz. 4, nr 1066

- KANCLERZ
  1. Jan z Głogowa, wcześniej protonotariusz
     9 XI 1374 — AGZ. T. 7, nr 10
     22 II 1377 — AGZ. T. 8, nr 11
  2. Szymon z Ruszkowa, wcześniej pisarz
     5 VIII 1377 — ZDM. Cz. 4, nr 1033
  3. Mikołaj, syn Tyczka z Opola
     3 V 1377 — ZDP. T. 1, nr 8
     19 I 1385 — ZDP. T. 1, nr 18
     15 VI 1386 — CDS I, nr 48
     14 VIII 1386 — CDS XXXIII, s. 104, nr 3
  4. Mikołaj z Tłuchowa, później kanclerz i podkomorzy dobrzyński
     27—28 XII 1383 — ZDP. T. 1, nr 17; ZDM. Cz. 4, nr 1066
  5. Jan z Żurawia, wcześniej kapelan
     10 II 1385 — ZDM. Cz. 4, nr 1070
     10 III 1386 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 351—352
     16 I 1388 — CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2
     17 V 1388 — CDS VI, nr 73
  6. Jerzy Zuchorz z Tarnowa, wcześniej protonotariusz
     3 III 1390 — APWr. Rep. 102, nr 94
     10 V 1390 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352
     7 V 1391 — CDP. T. 2, nr 542
     23 VI 1393 — K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2c
  7. Bernard z Gronowic, jednocześnie kapelan
     23 X 1393 — CDS VI, nr 80
     18 IV 1395 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352

- PROTONOTARIUSZ
  1. Jan z Głogowa, później kanclerz
     17 I 1373 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352

6 XII 1373 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352
25 IV 1374 — APWr. Rep. 115, nr 105

2. Jerzy Zuchorz z Tarnowa, później kanclerz
16 XI 1389 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352
23 XII 1389 — L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67
23 I 1390 — CDP. T. 2, nr 536
20 VII 1390 — APWr. Rep. 127, nr 2
14 III 1391 — APWr. Rep. 108, nr 19

◆ PISARZ

1. Maciej
14 VII 1363 — CDS VI, nr 30.
2. Mikołaj z Marszowic, jednocześnie kapelan
14 XII 1372 — ZDM. Cz. 1, nr 139
19 X 1374 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352
3. Szymon z Ruszkowa, później kanclerz
27 VIII 1375 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352
3 IX 1375 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352—353
4. Leon
30 IV 1378 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353
5. Konstantyn Dejakowicz z Bolestraszyc
26—31 XII 1378 — AGZ. T. 7, nr 13
6. Piotr
22 VI—9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 12, 13
7. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi, późniejszy zarządca dworu
17 II 1386 — CDS VI, nr 71
8. Jerzy
10 V 1390 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353
9. Mikołaj Schoncroner, jednocześnie altarysta w Karniowie
31 I 1389 — CDS XXXIII, s. 143, nr 7
1 XI 1390 — APWr. Rep. 4f, nr 43

10. Jan z Kolnowic, jednocześnie pleban w Łączniku
    27 X 1399 — CDS I, nr 72
    28 X 1399 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74
11. Piotr Eckebrechtsheyde, jednocześnie pleban w Krapkowicach
    3 X 1399 — CDS VI, nr 86
    23 III 1401 — APWr. Rep. 107, nr 52
    3 V 1401 — CDS I, nr 76

Urzędnicy dworu Jana Kropidły

- PISARZ
1. Jan z Wrzosków
   10 X 1382 — Rep. 4f, nr 72aa
2. Piotr Hufer z Białej
   7 III 1386 — CDS VI, nr 72[11]
   22 VII 1386 — W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195
   19 II 1388 — APWr. Rep. 4f, nr 74[12]
3. Mikołaj Kechelicz z Lewina
   28 XI 1393 — APWr. Rep. 4f, nr 54aa

Urzędnicy dworu Ofki

- OCHMISTRZ
1. Franczek Temchyn z Borzegniewa
   6 V 1378 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224
   9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 13, 14
   22 VI 1386 — CDS I, nr 48
   20 I 1388 — ZDP. T. 1, nr 28

- OCHMISTRZYNI
1. Małgorzata Radłowa z Lasowic
   15 IX 1410 — APWr. Rep. 107, nr 76 = CDS I, nr 86

11 Wymieniony bez nazwiska.
12 Podpisał się jako Piotr z Białej.

- PISARZ
  1. Piotr Dambrowa z Gubina
     11 II 1410 — CDS VI, nr 115
     7 XII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 54b
     4 X 1414 — CDS XXXIII, s. 147, nr 20
     30 X 1414 — CDS I, nr 88
     13 V 1415 — APWr, Rep. 102, nr 452
     24 X 1415 — APWr, Rep. 102, nr 462
     30 IV 1416 — APWr, Rep. 102, nr 482
     20 XI 1416 — CDS XXXIII, s. 148, nr 24
     30 IV 1417 — CDS XXXIII, s. 148, nr 25
     9 V 1418 — CDS VI, nr 149
     2 VI 1418 — S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16

Urzędnicy dworu Bolka IV

- OCHMISTRZ
  1. Nasiębor z Kępy
     21 V 1394 — K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2j

- PODŁOWCZY
  1. Swanske
     21 I 1427 — CDS VI, nr 176

- KUCHMISTRZ
  1. Stanisław
     6 II 1429 — APWr. Rep. 72, nr 7

- PISARZ
  1. Jan Feyge
     11 XI 1387 — DB. Bd 1. Th. 2, s. 73—74
  2. Jan Irrenerger, jednocześnie pleban niemodliński
     5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1
     1 II 1390 — CDS VI, nr 75
  3. Piotr Hufer z Białej
     5 VI 1391 — CDS I, nr 56

4. Mikołaj Kechelicz z Lewina
    4 I 1393 — DB. Bd 1. Th. 3, s. 124—125
    13 VIII 1393 — APWr. Rep. 4f, nr 43d
5. Jakub Adalbert, jednocześnie pleban skorogoski
    17 II 1397 — APWr. Rep. 107, nr 43
    27 I 1398 — CDS I, nr 68
    11 II 1401 — APWr. Rep. 107, nr 51
    12 I 1402 — APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1
    7 IV 1402 — APWr. Rep. 4f, nr 12
    18 VI 1402 — CDS VI, nr 96
    10 I 1403 — CDS I, nr 77
    22 V 1403 — APWr. Rep. 4f, nr 84h
    28 X 1404 — APWr. Rep. 107, nr 62
    9 XI 1405 — APWr. Rep. 107, nr 67; APWr. Rep. 4f, nr 84i
    15 XI 1405 — CDS VI, nr 106
    22 V 1406 — APWr. Rep. 107, nr 68
    22 VIII 1407 — CDS VI, nr 111
6. Henryk Stange
    1400 — CDS VI, nr 90
7. Paweł Godfryd
    25 IV 1401 — CDS VI, nr 91
8. Piotr z Erbrechtisheide, jednocześnie pleban krapkowicki, później altarysta nyski
    30 V 1404 — CDS VI, nr 103
9. Mikołaj Schaffer
    10 IX 1410 — APWr. Rep. 4f, nr 84k
    24 VII 1412 — CDS VI, nr 129
    3 X 1412 — CDS VI, nr 130
    11 XII 1412 — APWr. Rep. 107, nr 86
    15 III 1414 — APWr. Rep. 107, nr 90
    5 X 1414 — APWr. Rep. 107, nr 95
    27 V 1415 — CDS VI, nr 135a
    12 XII 1421 — APWr. Rep. 107, nr 109
10. Mikołaj z Kępy
    3 II 1413 — APWr. Rep. 4f, nr 13
11. Mikołaj, jednocześnie pleban skorogoski
    13 VIII 1419 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3

12. Henryk Nostiz
    30 III 1421 — CDS VI, nr 159
    7 IV 1421 — CDS VI, nr 160
    19 V 1421 — APWr. Rep. 107, nr 107
    1 III 1423 — CDS VI, nr 169
13. Jerzy Jan Schaffer
    18 XI 1423 — APWr. Rep. 107, nr 115
    25 IV 1426 — CDDT, nr 159
    21 I 1427 — CDS VI, nr 176
14. Mikołaj
    6 II 1429 — APWr. Rep. 72, nr 7
15. Mateusz Nikoschi z Opola
    11 I 1432 — CDS VI, nr 183
    23 IV 1432 — CDS VI, nr 184
16. Tomasz Daberer
    19 XI 1433 — CDS I, nr 111
    7 IV 1434 — APWr. Rep. 4f, nr 43aa
    5 IX 1434 — H. Wotzlaw: *Tarnau...*, s. 42
17. Maciej
    25 III 1435 — D 370, s. 80—81

Urzędnicy dworu Bernarda

- MARSZAŁEK

1. Pełka ze Skorkowa
    2 X 1412 — APO. Akta miasta Kluczborka, nr 8
    21 IV 1427 — APWr. Rep. 4f, nr 9
    17 III 1431 — CDS XXXIII, s. 33 nr 13
    24 VI 1432 — C. Grünhagen: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 225—231
    3 V 1434 — CDS I, nr 112
    23 VI 1434 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 5
    27 IV 1435 — APWr. Rep. 3, nr 512
    10 V 1435 — APO. Akta miasta Olesna, nr 2
    19 I 1437 — L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 68
2. Mikołaj ze Zwozu
    1 II 1439 — CDS VI, nr 200

24 III 1442 — CDS VI, nr 212
23 XI 1444 — CDS VI, nr 217
20 VII 1445 — CDS I, nr 116
1450 — J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 49; D. 5, s. 1438

3. Pełka ze Skorkowa
1456 — J. Pilnáček: *Rody*..., D. 3, s. 924[13]

- KOMORNIK
1. Paszek z Sagen
19 VII 1414 — OBA, nr 2111, s. 12

- PODKOMORZY
1. Grzegorz, jednocześnie pisarz
3 V 1434 — CDS I, nr 112

- KUCHMISTRZ
1. Piotr Woldan
19 VII 1414 — OBA, nr 2111, s. 11

- PISARZ
1. Mikołaj
12 XI 1399 — CDS VI, nr 87
2. Szymon, jednocześnie kapelan
1 VIII 1401 — CDS II, s. 93, nr 21
23 V 1404 — APO. Am Olesna, nr 1
3. Przedbor
11 XI 1401 — CDS VI, nr 94
4. Henryk Dornheim
19 VII 1406 — APWr. Rep. 66, nr 369
10 I 1408 — APO. Akta miasta Kluczborka, nr 6
25 III 1408 — Schirnding. Bd. 4, nr 2519c
22 I 1409 — APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1
30 VI 1409 — Schirnding. Bd. 4, nr 2520d
2 VII 1409 — APWr. Rep. 4f, nr 66
5 IX 1409 — APWr. Rep. 108, nr 8
15 VII 1410 — CDS VI, nr 116

13 Możliwe, że dokument był falsyfikatem.

26 XI 1410 — CDS VI, nr 117
26 VIII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 67
15 IV 1412 — CDS VI, nr 128
2 X 1412 — APO. Am Kluczborka, nr 8
12 I 1413 — CDS XXXIII, s. 104, nr 6
24 VII 1413 — CDS I, nr 87
24 V 1414 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2
2 X 1414 — APWr. Rep. 72, nr 10

5. Otton Bes, jednocześnie pleban w Otmęcie, kustosz głogówecki i kanonik wrocławski
   23 IX 1415 — CDS VI, nr 137
   28 VII 1416 — APWr. Rep. 4f, nr 11k
   13 VIII 1417 — CDS VI, nr 145
   8 II 1418 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78
   26 VI 1418 — CDS VI, nr 150
   14 I 1419 — CDS VI, nr 151
   13 II 1420 — CDS II, s. 96, nr 28
   19 VI 1421 — CDS VI, nr 165
   22 VI 1421 — CDS VI, nr 167
   21 VIII 1421 — APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2
   20 IX 1422 — CDS I, nr 106
   5 X 1423 — APWr. Rep. 115, nr 2[14]
   7 XI 1423 — CDS VI, nr 171
   10 XI 1423 — APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35[15]
   19 V 1424 — APWr. Rep. 115, nr 3[16]
   22 I 1425 — CDS II, s. 97, nr 29
   15 III 1425 — APWr. Rep. 108, nr 11[17]
   12 V 1425 — CDSVI, nr 174
   4 XII 1425 — D 384, s. 40—42[18]
   6 VI 1427 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1
6. Mikołaj z Lubszy
   27 III 1425 — CDS VI, nr 172

14 Określony jako protonotariusz.
15 Określony jako protonotariusz.
16 Określony jako protonotariusz.
17 Określony jako protonotariusz.
18 Określony jako protonotariusz.

7. Jan, wójt opolski
   16 V 1429 — CDS VI, nr 178
   25 V 1429 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 2
   6 III 1430 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 3
8. Piotr z Lubszy
   13 V 1430 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 4
   17 III 1431 — CDS XXXIII, s. 33, nr 13
   23 VI 1434 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 5
   27 IV 1435 — APWr. Rep. 3, nr 512
   10 V 1435 — APO. Akta miasta Olesna, nr 2
   1 III 1437 — AGZ. T. 5, nr 68
   19 I 1437 — L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 68
   17 VI 1437 — LuBS. Bd. 2, s. 330—331
   30 X 1437 — DB, Bd. 1. Th. 2, s. 78—79
   23 III 1438 — APO. Akta miasta Olesna, nr 3
   16 III 1439 — CDS VI, nr 201
   9 VI 1439 — Schirnding. Bd. 4, nr 2521 b
9. Grzegorz, jednocześnie podkomorzy
   3 V 1434 — CDS I, nr 112
10. Bartłomiej z Opola, jednocześnie kanclerz oraz altarysta z Otmętu i pleban niemodliński
   1 II 1439 — CDS VI, nr 200
   14 VI 1439 — CDS I, nr 114
   24 VI 1440 — APO. Am Olesna, nr 4
   25 V 1441 — CDS VI, nr 210
   27 VI 1441 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5
   13 XII 1441 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 XII 1441[19]
   24 III 1442 — CDS VI, nr 212
   16 III 1444 — CDS VI, nr 215
   7 VII 1444 — APWr. Rep. 108, nr 14
   23 XI 1444 — CDS VI, nr 217
   13 X 1444 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 X 1444
   20 VII 1445 — CDS I, nr 116
   8 V 1446 — CDS VI, nr 219

19 Wystąpił z tytułem kanclerza.

11. Konrad Kozłowski

11 VI 1447 — J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3
20 V 1448 — Schirnding. Bd. 4, nr 2522e
20 VI 1448 — DB. Bd. 1, Th. 4, s. 163—164
26 VII 1448 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia 26 VII 1448
16 I 1449 — CDS VI, nr 222, 223
6 V 1450 — CDS VI, nr 226
10 VI 1450 — APO. Am Olesna, nr 5
17 II 1451 — APWr. Rep. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451
22 III 1451 — CDS XXXIII, s. 105, nr 11
15 IV 1453 — APWr. Rep. 108, nr 16
3 IV 1454 — B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5

Urzędnicy dworu Bolka V

- MARSZAŁEK

1. Wacław Sondzia z Suchej

12 IX 1435 — CDS XXXIII, s. 33, nr 14
10 IV 1437 — APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 r., k. 38a—39
31 XII 1441 — APWr. Rep. 4f, nr 43ii
3 X 1447 — T. Konietzny: *Piasten-Urkunden...*, nr 2
9 XII 1447 — A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64
10 III 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 15
1448 — J. Pilnáček: *Rody...*, D. 4, s. 1218
21 VI 1455 — CDS I, nr 127

- PISARZ

1. Michał Bes z Błażejowic

30 IX 1426 — APWr. Rep. 4f, nr 84b
20 VIII 1430 — CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42[20]
21 VIII 1430 — CDS XXXIII, s. 33, nr 12

20 Wystąpił z tytułem kanclerza.

2 III 1431 — APWr. Rep. 12, nr 36
2 III 1433 — APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 r., k. 28—28a
17 III 1433 — CDS VI, nr 185, 186
7 II 1434 — CDS XXXIII, s. 105, nr 8
12 IX 1435 — CDS XXXIII, s. 33, nr 14
10 IV 1437 — APO, Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 r., k. 38a—39

2. Piotr z Jankowic
31 XII 1441 — APWr. Rep. 4f, nr 43ii
3 X 1447 — T. Konietzny: *Piasten-Urkunden...*, nr 2
9 XII 1447 — A. Weltzel: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64
10 III 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 15
26 V 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 16
27 VI 1451 — LuBS. Bd. 2, s. 337—338

3. Jan Łącz z Rynarcic, ksiądz
14 III 1453 — CDS VI, nr 234
15 IV 1455 — J.C. Hoffman: *Chronik und Führer Zuckmantel...*, s. 47—50
21 VI 1455 — CDS I, nr 127
29 VI 1455 — CDS VI, nr 235
25 VII 1455 — CDS II, s. 98, nr 30
11 XI 1456 — CDS XXXIII, s. 34, nr 17
13 XI 1456 — APO. Am Olesna, nr 7

4. Wacław
7 V 1458 — CDS II, s. 99, nr 31
23 II 1459 — CDS VI, nr 242
30 IV 1459 — CDS VI, nr 243
9 V 1459 — APWr. Rep. 4f, nr 69

Urzędnicy dworu Mikołaja I

- PISARZ

1. Mateusz Nikoschi z Opola
15 X 1437 — CDS VI, nr 196
3 III 1438 — APWr. Rep. 4f, nr 11e

24 IV 1440 — CDS VI, nr 207
21 VI 1440 — CDS VI, 208
6 III 1441 — CDS VI, 209
18 II 1443 — CDS IX, nr 806
7 VII 1443 — APWr. Rep. 68, nr 260
11 X 1450 — APWr. Rep. 68, nr 276[21]

2. Hincza, równocześnie wójt Opola
   21 III 1447 — CDS I, nr 117
   7 VIII 1447 — APWr. Rep. 4f, nr 15
3. Mateusz
   6 II 1446 — H. Wotzlaw: *Tarnau*..., s. 43
4. Jan, jednocześnie pisarz miejski Opola
   25 VI 1451 — APWr. Rep. 3, nr 500
   26 VIII 1456 — CDS VI, nr 237
   24 XI 1456 — CDS IX, nr 971
   6 V 1459 — CDS IX, nr 979
5. Paweł Sculteti, jednocześnie pisarz brzeski
   25 IX 1452 — APWr. Rep. 68, nr 283
   10 IX 1454 — APWr. Rep. 3, nr 669
   30 V 1459 — APWr. Rep. 68, nr 291
6. Mikołaj z Odry
   11 X 1457 — APWr. Rep. 68, nr 288
7. Jan z Prószkowa
   17 XII 1457 — CDS VI, nr 240

Urzędnicy zarządu lokalnego Bolesława I (po 1300 r.)

- KASZTELAN GŁOGÓWKA
  1. Michał Wilczyc
     25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133

- KASZTELAN BIAŁEJ
  1. Tomasz z Kamienia
     25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133

21 Na dokumencie z tytułem kustosza opolskiego.

Urzędnicy zarządu lokalnego księcia Bolka II

- STAROSTA OPOLSKI
  1. Andrzej Szrama
     31 VIII 1336 — APWr. Rep. 107, nr 18
  2. Jaśko Czech z Grudzic
     4 X 1357 — APWr. Rep. 107, nr 20
     27 XII 1359 — APWr. Rep. 108, nr 6

- KASZTELAN OPOLSKI
  1. Jaśko Czech z Grudzic
     12 X 1355 — APWr. Rep. 71, nr, 25
     12 I 1356 — CDS I, nr 40

- KASZTELAN OLESKI
  1. Stanimir
     20 IX 1342 — APWr. Rep. 85, nr 8

- WŁODARZ OPOLSKI
  1. Bertold
     między 30 VI a 6 VII 1343 — APWr. Rep. 108, nr 3

Urzędnicy zarządu lokalnego księcia Alberta

- STAROSTA STRZELECKI
  1. Zbrożek z Wysokiej
     6 I 1350 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1240
     31 III 1353 — ADO. J. Pientak: *Beschreibung...*, s. 8
  2. Merbot Świętopełk
     17 IV 1361 — CDS II, s. 90, nr 15
     3 II 1364 — Schirnding. Bd. 4, nr 3106
     21 XII 1365 — D 370, s. 71—72

- WŁODARZ STRZELECKI
  1. Mikołaj, syn Teodoryka z Lubicza
     25 I 1358 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*, s. 4, nr 1

- WŁODARZ LUBLINIECKI
  1. Jan
     19 V 1361 — D 370, s. 79—80
     23 XI 1361 — L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 64—65

Urzędnicy zarządu lokalnego księżnej Agnieszki

- STAROSTA STRZELECKI
  1. Nasiębor
     25 IX 1375 — CDS VI, nr 55

Urzędnicy zarządu lokalnego księcia Bolesława Pierworodnego

- KASZTELAN GRYŻOWSKI
  1. Jasiek
     26 II 1337 — CDS XXIX, nr 5844

Urzędnicy zarządu lokalnego książąt niemodlińskich (Bolka, Wacława, Henryka)

- STAROSTA NIEMODLIŃSKI
  1. Schalmeke
     25 IX 1376 — CDS VI, nr 57

- KASZTELAN NIEMODLIŃSKI
  1. Dresko
     4 V 1370 — CDS VI, nr 47

- SĘDZIA ZIEMSKI NIEMODLIŃSKI
  1. Piotr Reisewitz
     25 I 1369 — APWr. Rep. 4f, nr 29c
  2. Dresko
     29 III 1371 — CDS VI, nr 49

Urzędnicy zarządu lokalnego księżnej Eufemii

- STAROSTA GŁOGÓWECKI
  1. Mikołaj Gierkonis
     3 XI 1383 — CDS I, nr 47

Urzędnicy zarządu lokalnego księcia Bolka III

- STAROSTA OPOLSKI
  1. Jakusz z Kępy
     14 VII 1363 — CDS VI, nr 30
  2. Kunczko z *Rine*
     6 III 1380 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380
     18 XI 1381 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2

- STAROSTA SŁAWIĘCICKI
  1. Jakusz Gaszowiec
     24 VIII 1378 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1

- KASZTELAN OPOLSKI
  1. Dobko ze Sławic
     19 III 1378 — AAWr, sygn. M, KK 33

Urzędnicy zarządu lokalnego księcia Władysława II[22]

- STAROSTA GENERALNY OPOLSKI I WIELUŃSKI
  1. Witek z Groszowic
     9 V 1371 — D 370, k. 18—19

22 Spis na podstawie J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 355—358, z niewielkimi uzupełnieniami.

2. Hinczka Czambor z Borowej Łąki
   17 I 1373 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 355
   25 IV 1374 — APWr. Rep. 115, nr 105
   6 VI 1378 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 355
3. Merbot z Żyrowy i Dronowic, wcześniej starosta ruski, przemyski
   9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 13, 14
4. Jerzy Swosz ze Zwozu i Pawonkowa
   19 I 1385 — ZDP. T. 1, nr 18

◆ STAROSTA OPOLSKI

1. Wiktor z Mierzyc, wcześniej starosta ruski, halicki, kasztelan jarosławski, burgrabia opolski
   15 IV 1383 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70
   27 XII 1383 — ZDP. T. 1, nr 17
   21 IV 1384 — CDS XXXIII, s. 28, nr 1
   22 VI 1386 — CDS I, nr 48
   15 VI 1386 — KDW. T. 3, nr 1851
   20 VII 1386 — CDP. T. 1, nr 139
   14 VIII 1386 — CDS XXXIII, s. 104, nr 3
   9 I 1388 — CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2
   17 V 1388 — CDS XXXIII, s. 142, nr 5; CDS VI, nr 73
   31 I 1389 — CDS XXXIII, s. 142—143, nr 7
   16 XI 1389 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356
   23 XI 1389 — L. Musioł: *Lubliniec...*, s. 66—67
2. Jan
   1 XI 1390 — APWr. Rep. 4f, nr 43
3. Borzym Szary ze Smugi, wcześniej starosta dobrzyński
   28 X 1399 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74
   19 XI 1399 — CDS VI, nr 88

◆ STAROSTA GŁOGÓWECKI

1. Stefan Strzała z Mionowa
   26 XI 1387 — J. Heyne: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 290
   9 I 1388 — CDS XXXIII, s. 28— 29, nr 2
   31 I 1389 — CDS XXXIII, s. 142—143, nr 7

2. Piotr Wippler
   20 VII 1390 — APWr. Rep. 127, nr 2
3. Jasiek Czysław
   15 X 1396 — CDS I, nr 67
4. Piotr Strzała z Raszowa
   6 VII 1399 — CDS VI, nr 85
5. Bieniek z *Oppoyow*
   23 III 1401 — APWr. Rep. 107, nr 52
6. Piotr z Bytkowa
   3 V 1401 — CDS I, nr 76

◆ STAROSTA PRUDNICKI

1. Stanimir z Groszowic, wcześniej burgrabia brzeźnicki, podkomorzy wieluński
   27 II 1388 — CDS XXXIII, s. 32, nr 10
   4 XI 1390 — CDS VI, nr 77

◆ STAROSTA GORZOWSKI

1. Fredmann Küchmeister
   17 III 1372 — Sommerberg I, s. 888—889

◆ STAROSTA CHRZELICKI

1. Adam Bes z Kujaw
   21 V 1394 — K. Neitman: *Die Pfandverträge...*, nr 2j

◆ BURGRABIA OPOLSKI (POCZĄTKOWO ZWANY KASZTELANEM)

1. Ścibor z Wachowa
   19 V 1371 — D 370, k. 18—19
2. Mikołaj Bochenek
   2 IV 1375 — CDS VI, nr 54
3. Wiktor z Mierzyc, późniejszy starosta opolski
   6 V 1381 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356
   9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 13, 14
4. Henryk z Gronowic
   19 XI 1399 — CDS VI, nr 88

- BURGRABIA GRYŻOWSKI
  1. Wincenty z Küschmaltz
     4 XI 1390 — CDS VI, nr 77

- SĘDZIA GENERALNY OPOLSKI I WIELUŃSKI
  1. Bernard Wierusz z Wieruszowa, wcześniej starosta wieluński
     27 I 1382 — J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356

- SĘDZIA ZIEMSKI GŁOGÓWECKI
  1. Witek z Biechowa
     1 III 1387 — APWr. Rep. 91, nr 367
     17 V 1388 — CDS VI, nr 73
  2. Jasiek z Laskowic
     4 XI 1393 — CDS I, nr 61
     15 X 1396 — APWr. Rep. 71, nr 39

- WŁODARZ PRUDNICKI
  1. Hensli Mocze
     21 IV 1384 — CDS XXXIII, s. 21, nr 1

Urzędnicy zarządu lokalnego księżnej Ofki

- STAROSTA NA NOWYM ZAMKU OPOLSKIM
  1. Henryk z Rakowa
     30 V 1404 — CDS VI, nr 103
  2. Przecław z Kühschmalz
     15 IX 1410 — CDS I, nr 86
     10 VI 1417 — APWr. Rep. 71, nr 49

- STAROSTA GŁOGÓWECKI
  1. Mikołaj Lemberg
     30 III 1408 — APWr. Rep. 107, nr 71
     [8 VII 1408] — APWr. Rep. 127, nr 18
     21 XII 1408 — APWr. Rep. 107, nr 73
     11 II 1411 — CDS VI, nr 115
     7 XII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 54b
     1 VII 1412 — APWr. Rep. 107, nr 81

2. Mikołaj Langaw

4 X 1414 — CDS XXXIII, s. 147, nr 20
30 X 1414 — CDS I, nr 88
24 X 1415 — APWr. Rep. 102, nr 462
30 IV 1416 — APWr. Rep. 102, nr 482
20 XI 1416 — CDS XXXIII, s. 148, nr 24
30 IV 1417 — CDS XXXIII, s. 148, nr 25
9 V 1418 — CDS VI, nr 149
2 VI 1418 — S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104

Urzędnicy zarządu lokalnego Jana Kropidły

- STAROSTA OPOLSKI

1. Konrad Śmił

31 XII 1384 — APWr. Rep. 4f, nr 11d

2. Ramafold Stosch

7 III 1386 — CDS VI, nr 72

- STAROSTA NIEMODLIŃSKI

1. Stefan Strzała z Obrowca

19 II 1388 — APWr. Rep. 4f, nr 74

- STAROSTA STRZELECKI

1. Jakusz Gaszowiec

31 XII 1384 — APWr. Rep. 4f, nr 11d

2. Pakusz z Bierawy

11 XI 1387 — DB. Bd 1. Th. 2, s. 73—74

Urzędnicy zarządu lokalnego Bolka IV

- STAROSTOWIE NA STARYM ZAMKU OPOLSKIM

1. Nasiębor z Kępy

5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1

2. Przech von Schörn

3 V 1394 — APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1, Th. 1, s. 62—63

3. Henryk Stange
   18 VI 1402 — CDS VI, nr 96
   22 IV 1403 — AAWr. AN., T. 13
   28 IV 1403 — AAWr. AN., T. 14
4. Jaśko z Kórnicy
   15 III 1414 — APWr. Rep. 107, nr 90
5. Jasiek z Kamienia
   10 VI 1417 — APWr. Rep. 71, nr 49
6. Mikołaj Lichy Świercz z Mokrego Dańca
   21 I 1427 — CDS VI, nr 176
7. Jerzy Dreske
   3 IV 1431 — CDS VI, nr 181
   11 I 1432 — CDS VI, nr 183
   23 IV 1432 — CDS VI, nr 184
   19 XI 1433 — CDS I, nr 111

◆ STAROSTA NIEMODLIŃSKI

1. Jerzy z Prószkowa
   1393 — H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14
2. Przybek
   13 I 1396 — CDS VI, nr 81
   1397 — E 99a, k. 7

◆ STAROSTA STRZELECKI

1. Szczepan Strzała
   5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1

◆ STAROSTA GŁOGÓWECKI

1. Piotr Temchyn z Borzygniewa
   12 X 1418 — A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497

◆ BURGRABIA NA STARYM ZAMKU OPOLSKIM

1. Wincenty z Grzebkowic
   5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1
   5 VI 1391 — CDS I, nr 56
2. Zbrożek
   1400 — CDS VI, nr 90

◆ SĘDZIA ZIEMSKI NIEMODLIŃSKI

1. Jan Borschnitz

13 I 1396 — CDS VI, nr 81

◆ SĘDZIA ZIEMSKI STRZELECKI

1. Mojek z Kalinowa

4 I 1393 — DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125

Urzędnicy zarządu lokalnego Bernarda

◆ STAROSTOWIE NA NOWYM ZAMKU OPOLSKIM

1. Janko Jaryszowski z Kotulina, wcześniej starosta lubliniecki i oleski

15 III 1425 — APWr. Rep. 108, nr 11

23 VI 1434 — C. Kahl: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991, s. 14

27 VI 1441 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5

7 VII 1444 — APWr. Rep. 108, nr 14

6 I 1449 — APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40

16 I 1449 — CDS VI, nr 222, 223

◆ STAROSTA NIEMODLIŃSKI

1. Przybek

22 I 1409 — APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1

15 VII 1410 — CDS VI, nr 116

2. Mikołaj z Łagowa

24 V 1414 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2

1414 — OBA 2111, s. 17

3. Szylan Strzała

2 X 1414 — APWr. Rep. 72, nr 10

4. Henryk Dornheim

31 XII 1419 — CDS XXXVI, nr 158

19 VI 1421 — CDS VI, nr 165

21 IV 1427 — APWr. Rep. 4f, nr 9

13 V 1430 — C.Kahl: *Das Majorat...*, s. 14

5. Jerzy Dreske

28 IX 1438 — CDS VI, nr 198
20 XI 1439 — APO. Am Nysy, nr 192
16 III 1439 — CDS VI, nr 201
27 VI 1441 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5

◆ STAROSTA STRZELECKI

1. Długomił z Bierawy

1400 — J. Pilnáček: *Rody*..., D. 4, s. 1201

2. Stefan Strzała

26 VIII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 67

3. Piotr Temchyn z Borzygniewa

29 XI 1414 — CDS VI, nr 134
28 VII 1416 — APWr. Rep. 4f, nr 11k

4. Gumprecht z Bierawy

7 XI 1423 — CDS VI, nr 171
10 XI 1423 — APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35
22 I 1425 — CDS II, s. 97, nr 29
4 XII 1425 — D 384, s. 40—42
6 VI 1427 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv*..., nr 1
16 V 1429 — CDS VI, nr 178
3 III 1436 — APWr. Inwentarz 107, nr 133
1 III 1437 — AGZ. T. 5, nr 68, 69

5. Henryk Kranski

1 II 1439 — CDS VI, nr 200.
29 V 1440 — Schirnding. Bd. 4, nr 2521c
16 III 1444 — CDS VI, nr 215
20 VII 1445 — CDS I, nr 116
11 VI 1447 — J.J. Reichel: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft*..., s. 2—3
6 V 1450 — CDS VI, nr 226
10 VI 1450 — APO. Am Olesna, nr 5
3 IV 1454 — B. Szczech: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego*..., s. 4—5
6 X 1454 — CDS I, nr 125

◆ STAROSTA GŁOGÓWECKI

1. Piotr Temchyn z Borzygniewa

12 X 1418 — A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497

◆ STAROSTA LUBLINIECKI

1. Janko Jaryszowski z Kotulina

15 IV 1412 — CDS VI, nr 128

24 VII 1413 — CDS I, nr 87

◆ STAROSTA OLESKI

1. Janek

10 I 1408 — APO, Am Kluczborka, nr 6

2. Dziersław z Walcerzowic

24 III 1452 — K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173

◆ STAROSTA CHRZELICKI

1. Miko Bes

21 IV 1427 — APWr. Rep. 4f, nr 9

◆ WŁODARZ OLESNA

1. Szymek z Radawia

3 V 1434 — CDS I, nr 112

◆ WŁODARZ DOBRODZIENIA

1. Jan z Dobrodzienia

20 IX 1422 — CDS I, nr 106

◆ WŁODARZ ŻĘDOWIC

1. Maciej z Żędowic

13 II 1420 — CDS II, s. 96, nr 28

◆ BURGRABIA NIEMODLIŃSKI

1. Piotr z Wołowa

2 X 1414 — APWr. Rep. 72, nr 10

2. Hans Pange z Sadów

20 XI 1439 — APO. Am Nysy, nr 192

- BURGRABIA GRYŻOWSKI
  1. Herburd z Fulstein
     1407 — H. Wendt: *Das Falkenberger Land...*, s. 14
     12 X 1418 — A. Knoblich: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497

- SĘDZIA ZIEMSKI OPOLSKI
  1. Adam z Warłowa
     18 IV 1439 — AAWr., sygn. M49, KK41

- SĘDZIA ZIEMSKI OLESKI
  1. Adam
     23 V 1404 — APO. Am Olesna, nr 1
  2. Jan Bielik z Warłowa
     12 VII 1455 — APO. Am Kluczborka, nr 27

Urzędnicy zarządu lokalnego Bolka V

- STAROSTA PRUDNICKI
  1. 1. Konrad Uniej z Jasiony
     26 V 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 16

- STAROSTA CHRZELICKI
  1. Jan z Benkwicz
     10 IV 1437 — APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 r., s. 38a—39
  2. Henryk Kolmas
     27 VI 1451 — LuBS. Bd. 2, s. 337—338, nr 38
     29 VI 1455 — CDS VI, nr 235

- STAROSTA NIEMODLIŃSKI
  1. Krzysiek Gaszowiec z Rozmierzy
     2 IX 1452 — CDP. T. 4, nr 35

- STAROSTA OPAWSKI
  1. Mikołaj Łagowski
     4 V 1458 — *Pozůstatky knih zemského práva knížetství opavského*. D. 1. *Knihy přední. Část pravá (1413—1484)*. Vyd. J. Kapras. Praha 1906, s. 60

Urzędnicy zarządu lokalnego Mikołaja I

- STAROSTA NA STARYM ZAMKU OPOLSKIM
  1. Mikołaj Bes
     30 X 1437 — DB. Bd. 1. Th. 4, s. 78—79
  2. Miczko
     21 III 1447 — CDS I, nr 117

- STAROSTWA NA NOWYM ZAMKU OPOLSKIM
  1. Janko Jaryszowski z Kotulina, wcześniej starosta lubliniecki i oleski
     17 II 1451 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451
     24 III 1452 — K. Wutke: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173
     15 IV 1453 — APWr. Rep. 108, nr 16
     1456 — J. Pilnáček: *Rody...*, D. 5, s. 1421

- STAROSTA BRZESKI
  1. Jan Grosik
     10 IX 1454 — APWr. Rep. 3, nr 669

Aneks II

Mapy

Załączone poniżej mapy przedstawiają poszczególne okręgi tworzące księstwo opolskie w połowie XV wieku. Większość została przedstawiona dwukrotnie z uwagi na liczne zmiany własnościowe na danym terenie bądź też na zmiany granic okręgów. Niektóre granice są hipotetyczne i mogą nieznacznie różnić się od tych, jakie były w badanym okresie. Do poszczególnych miejscowości załączyłem herby właścicieli, pod warunkiem, że są znane. Niektóre miejscowości zmieniały właściciela kilkukrotnie w krótkim czasie. Na mapie starałem się wybrać jeden ze znanych herbów używanych przez któregoś z właścicieli dla oznaczenia miejscowości. Herby znane jedynie z pieczęci są przedstawione bez barw. Miejscowości zaginione zostały usytuowane na podstawie danych, jakie podałem w rozdziale III, brak jedynie jakichkolwiek danych co do położenia wsi Odra i umieściłem ją na mapie przy rzece, od której zapewne wzięła nazwę, niedaleko Opola. Jeśli miejscowości nie mieściły się na mapie, znalazły się na mapie sąsiedniego okręgu. Jedynie rejon Gorzowa został pominięty.

Wykonałem wizerunki następujących herbów (w nawiasach podaję, na jakiej podstawie): **Besów** (*Die Wappenbücher vom Arlberg*: Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christopf aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939, s. 55); **Bischofsheimów** (Siebmacher, s. 59); **Borowej Łąki** (M.L. Wójcik: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 505—506, pieczęć nr 465); **Breitbuchów** (Siebmacher, s. 94); **Borschnitzów** (Siebmacher, s. 53); **Czambor** (Siebmacher, s. 50); **Długomiłów** (APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4); **Dreske** (Siebmacher, s. 58); **Gronowskich** i **Jana Nowowiejskiego** (J. Szymański: *Herbarz...*, s. 214); **Groszowicckich** (AAWr. 6 XI 1450); **Haugwitzów** (Siebmacher, s. 153); **Irrenbergów** (J. Pilnáček: *Rody starého Slezska*. D. 1. Brno 1991, s. 210); **Jaśka Czecha** (APWr. Rep. 71, nr 27);

Kamieńców (Siebmacher, s. 75); **Kiczków** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 148); **Kokorzów** (Siebmacher, s. 74); **Colmas** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 151); **Kotulińskich** (Siebmacher, s. 75); **Kórnickich** (APWr. Rep. 91, nr 219; Siebmacher, s. 70); **Laryszów** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 169); **Laskowskich** (M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 1, s. 428, pieczęć nr 383); **Logaw** (Siebmacher, s. 62); **Lubszyckich** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 269); **Łęckich** (AAWr. 6 XI 1450; J. Pilnáček: *Rody*.... D. 1, s. 49); **Nebelschützów** (APWr. Rep. 107, nr 9; Siebmacher, s. 61); **Pogorzelów** (Siebmacher, s. 50); **Prószkowskich** i **Żyrowskich** (APWr. Rep. 125, nr 218); **Prusków** (J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 157); **Radawskich** (Siebmacher, s. 70); **Rosponowskich** (APWr. Rep. 66, nr 596); **Ruszkowskich** (A. Marzec: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce.* W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. Michałowski, S. Gawlas, K. Gołąbek, M.A. Janicki, P. Węcowski, M. Piber-Zbieranowska. Warszawa 2014, s. 228—239); **Schnellenwaldów** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 178); **Schoff** (Siebmacher, s. 61); **Skorkowskich** (APO. Am Namysłowa, nr 314); **Stangów** (M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 772—773, pieczęć nr 779); **Stefana Aleksandra z Sośnicowic** (AAWr., sygn. M49, KK41); **Strzała** (Siebmacher, s. 75); **Stosz** (Siebmacher, s. 57); **Śmiłów** (APWr. Rep. 71, nr 45; J. Szymański: *Herbarz*..., s. 206); **Świerczków** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 273); **Temchyn** (Siebmacher, s. 56); **Topór** (J. Szymański: *Herbarz*..., s. 277); **Uniejów** (M.L. Wójcik: *Pieczęcie*..., T. 2, s. 825—826, pieczęć nr 839); **Wawrzyńca z Głogowca** (APWr. Rep. 91, nr 155); **Wołowskich** (APO. Am Grodkowa, nr 1267); **Zwiastowskich** (J. Pilnáček: *Rody*..., D. 5, s. 1453—1454); **Zwojskich** (J. Pilnáček: *Rody*..., D. 1, s. 257).

Legenda do map 1—14

Zbicko — nazwa miejscowości

Odra — miejscowość zaginiona

■ miejscowości orientacyjne

miasto

wł. Besów*

wł. Bischofsheimów

wł. Borschnitzów

wł. Breitbuchów

wł. Colmasów

wł. Czamborów

wł. Długomiłów

wł. Dresków

wł. Groszowickich

wł. Haugwitzów

wł. Irrenbergów

wł. Jaśka Czecha

wł. Kamieńców

wł. Kiczków

wł. Kokorzów

wł. Kotulińskich

wł. Kórnickich

wł. Laryszów

wł. Laskowskich

wł. Lubszyckich

wł. Łagowskich

wł. Łęckich

wł. Nebelschützów

wł. panów z Borowej Łąki

wł. panów z Prusków

wł. Pogorzelów

wł. Prószkowskich

wł. Radawskich

wł. rodzin herbu Ostoja

wł. rodzin herbu Topór

wł. Rosponowskich

wł. Ruszkowskich

wł. Schnellenwaldów

wł. Schoffów

wł. Skorkowskich

wł. Stangów

wł. Stefana Aleksandra z Sośnicowic

wł. Stoszów

wł. Strzałów

wł. Śmiłów z Chrościny

wł. Świerczków

wł. Temchynów

wł. Uniejów

wł. Wawrzyńca z Głogowca

wł. Wołowskich

wł. Zwiastowskich

wł. Zwojskich

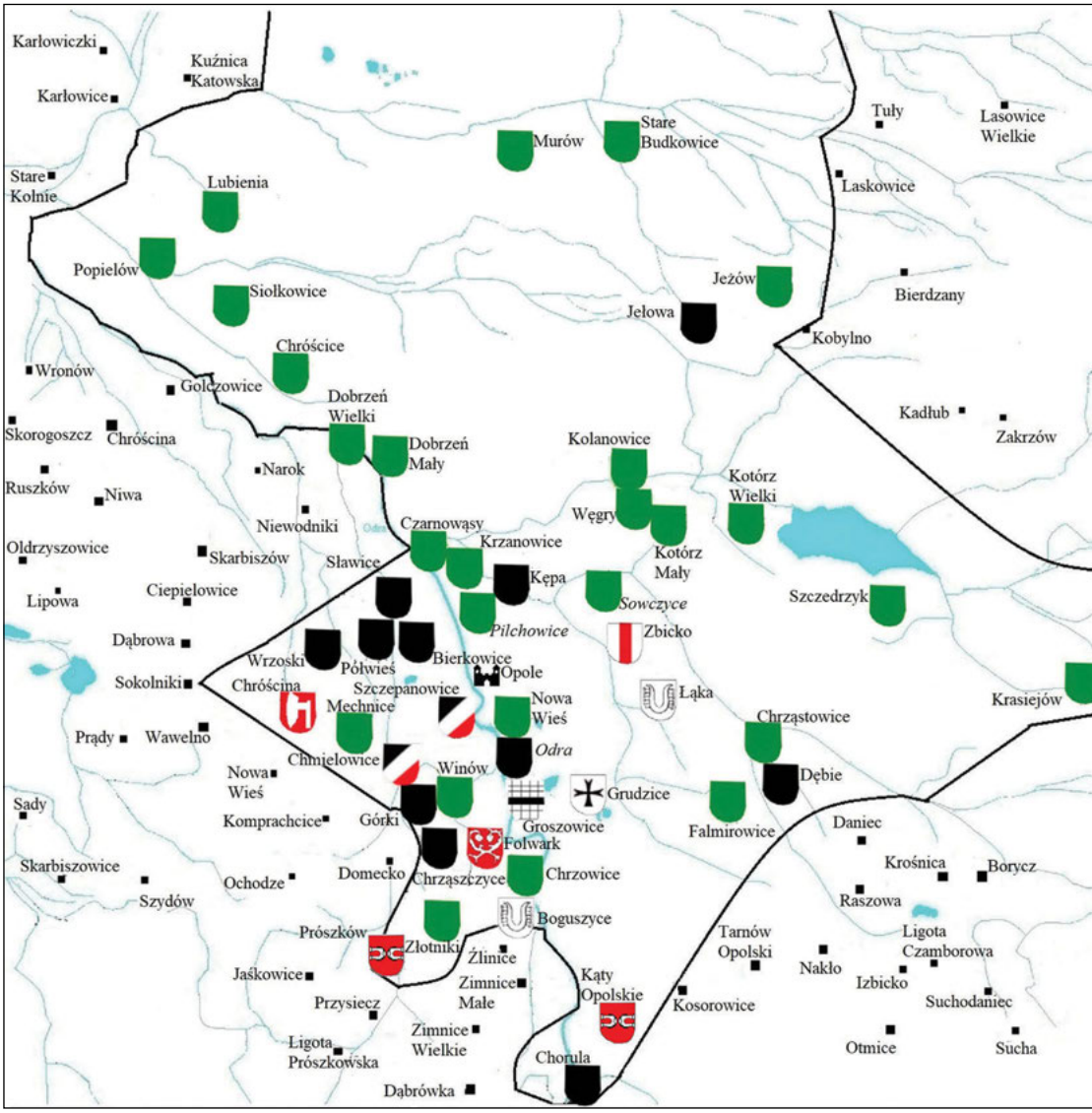
wł. Żyrowskich

wł. pozostałych rycerzy

pozostałe wsie

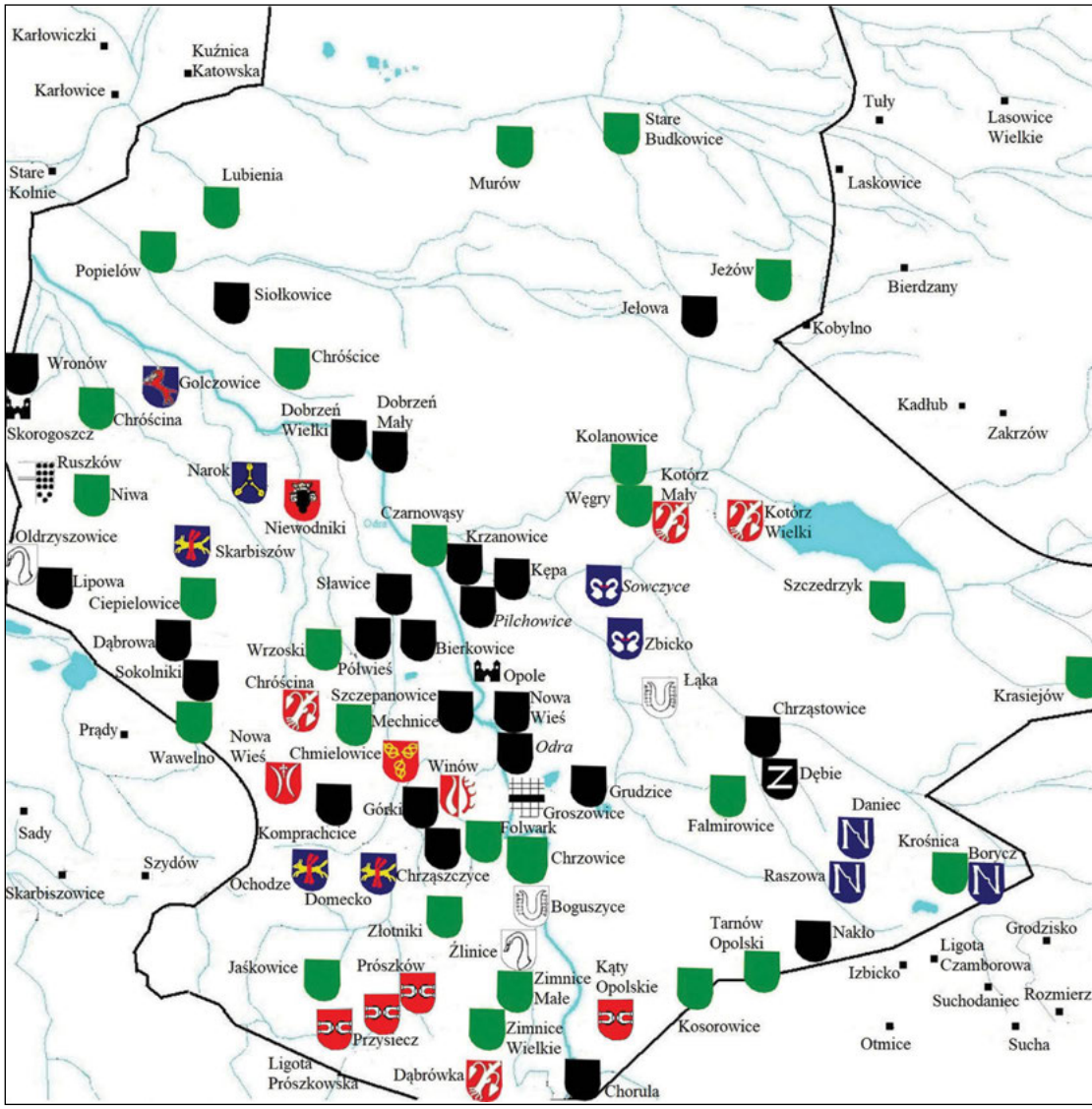
* wł. — własność

Mapa 1. Okręg opolski w XIV wieku

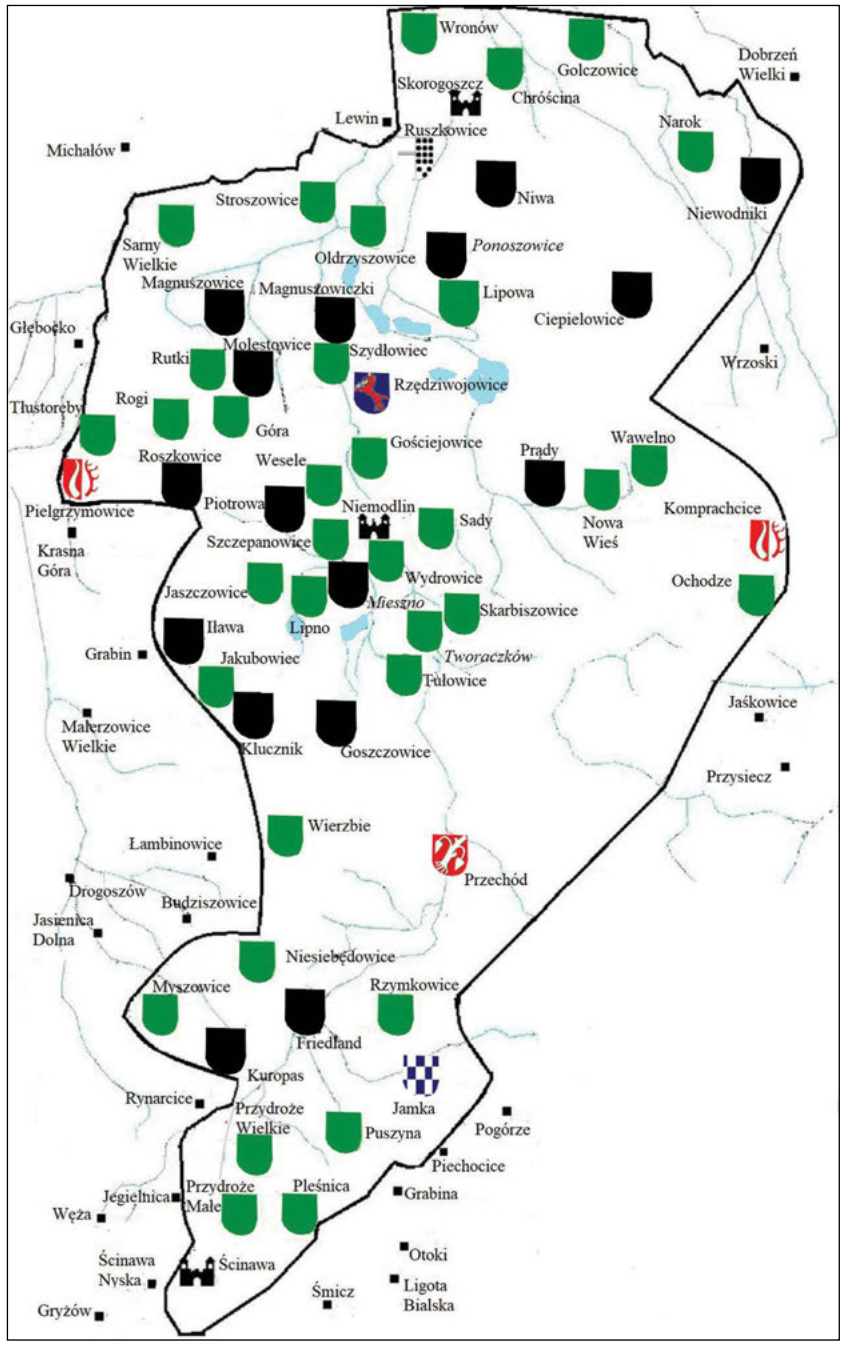
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 2. Okręg opolski w XV wieku (do 1460 roku)

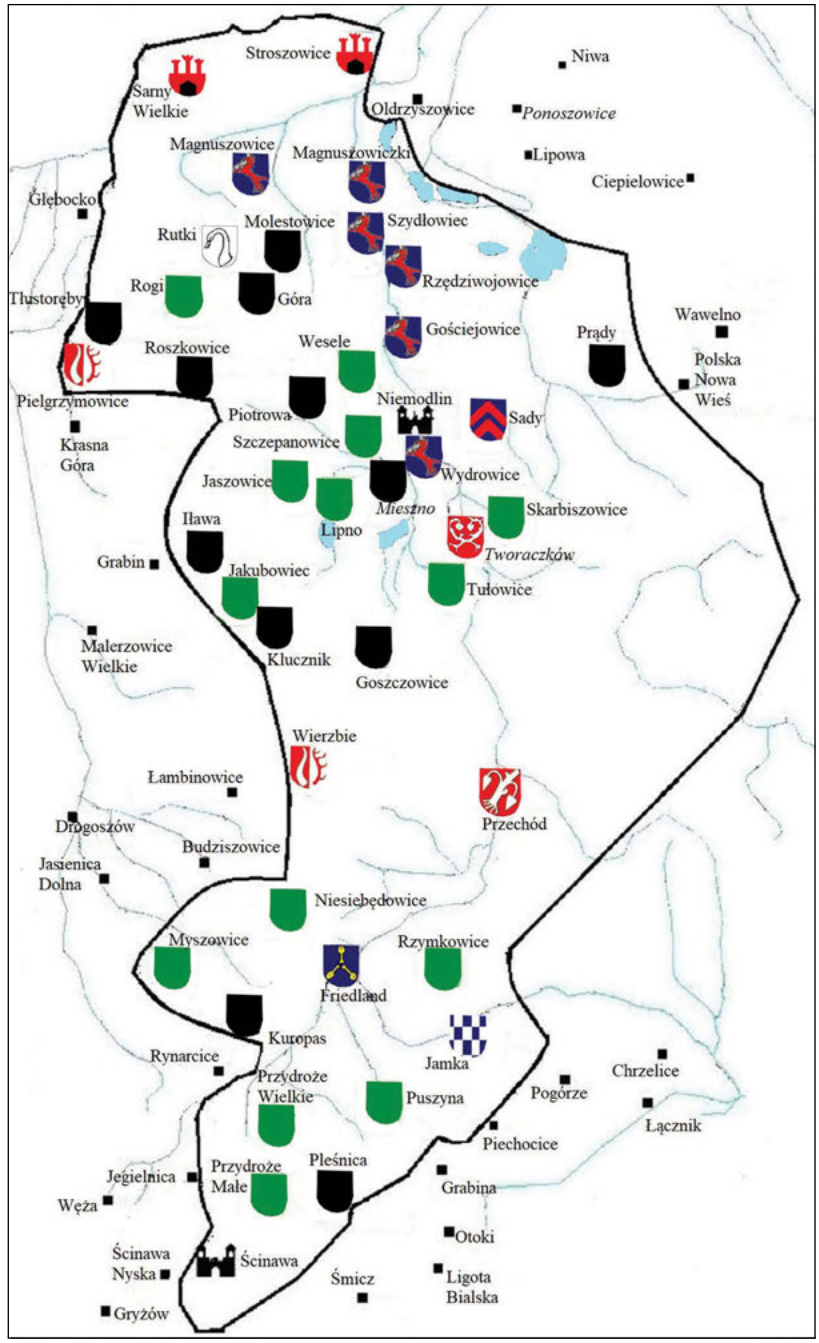
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 3. Okręg niemodliński w XIV wieku

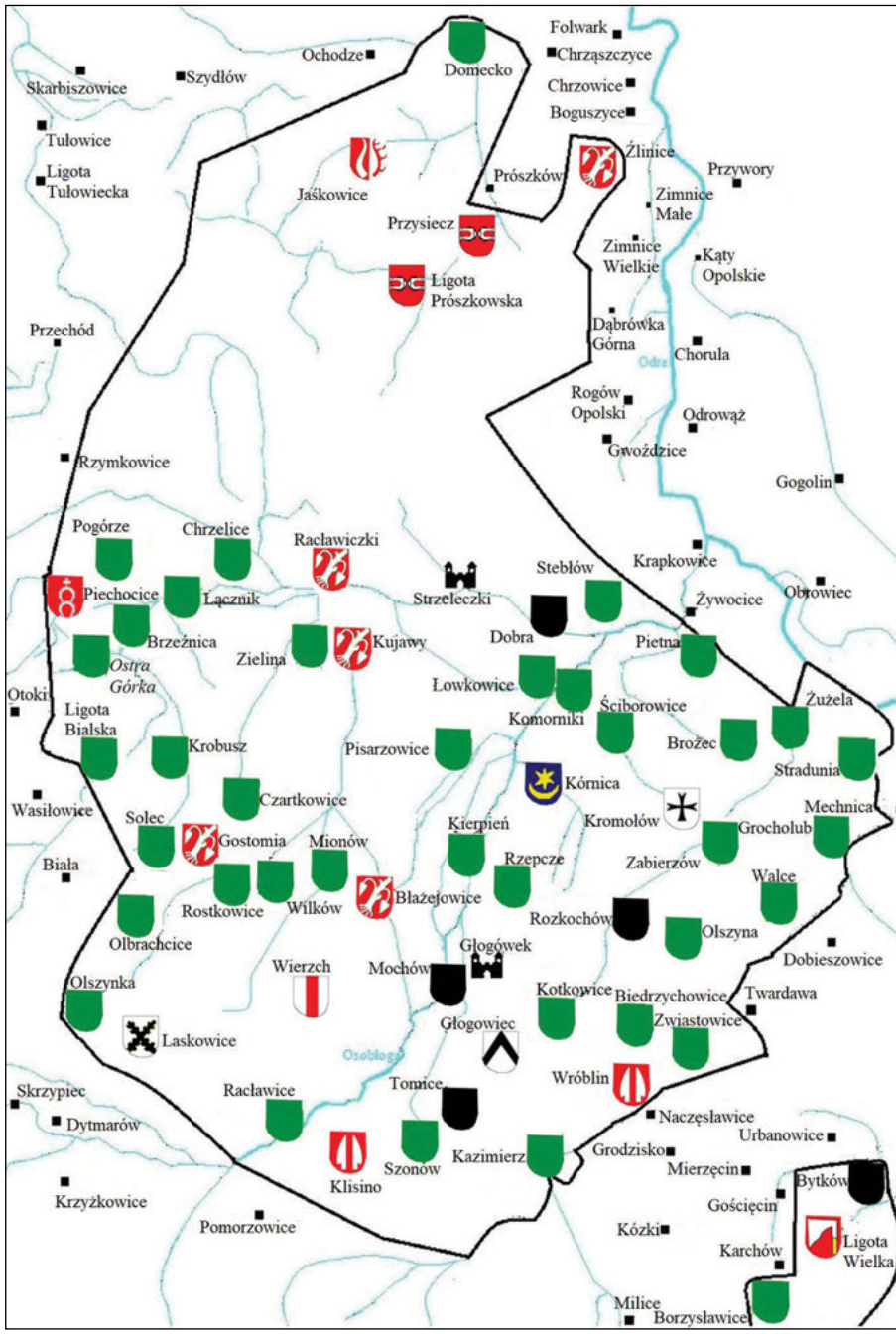
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 4. Okręg niemodliński w XV wieku (do 1460 roku)

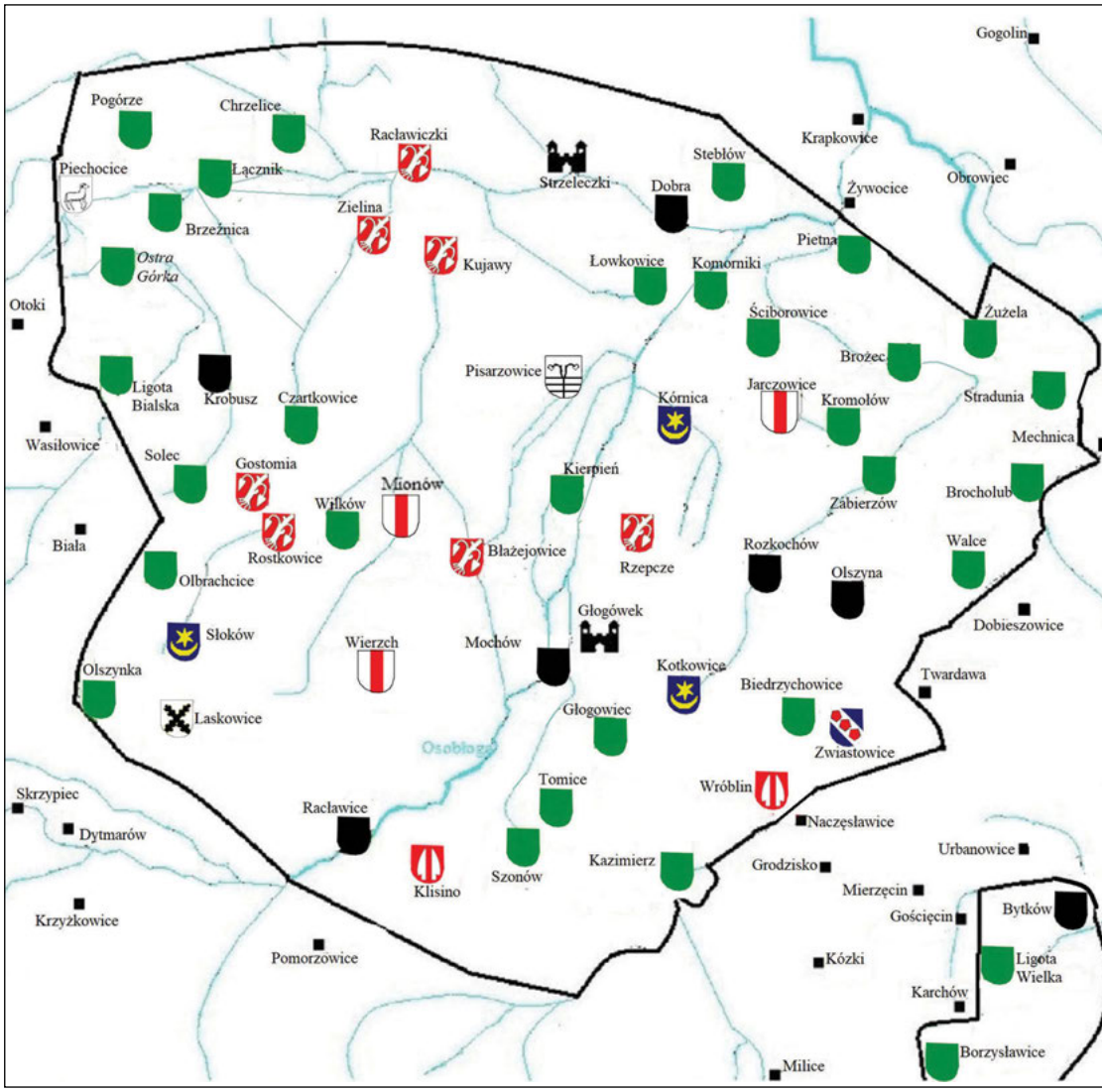
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 5. Okręg głogówecki w XIV wieku

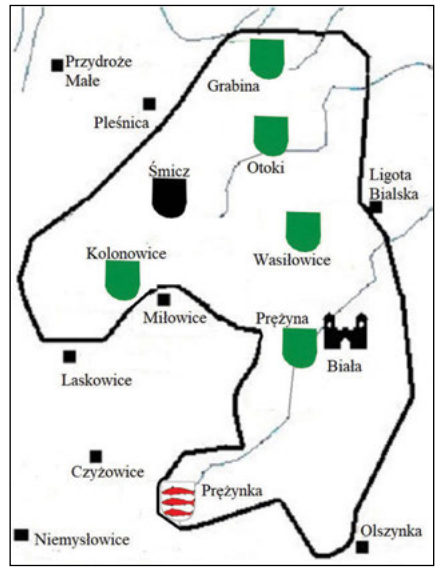
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 6. Okręg głogówecki w XV wieku (do 1460 roku)

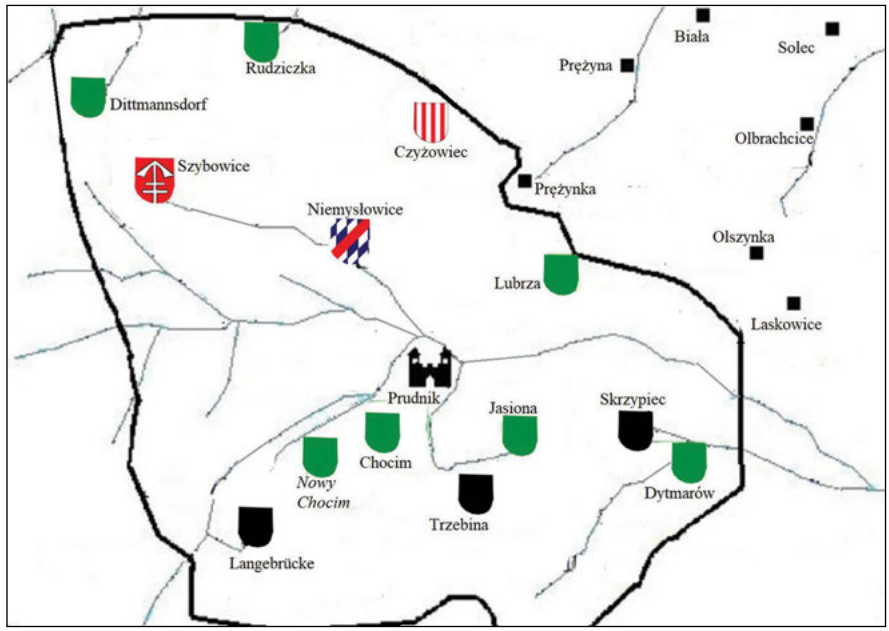
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 7. Okręg bialski od początku XIV wieku do 1460 roku

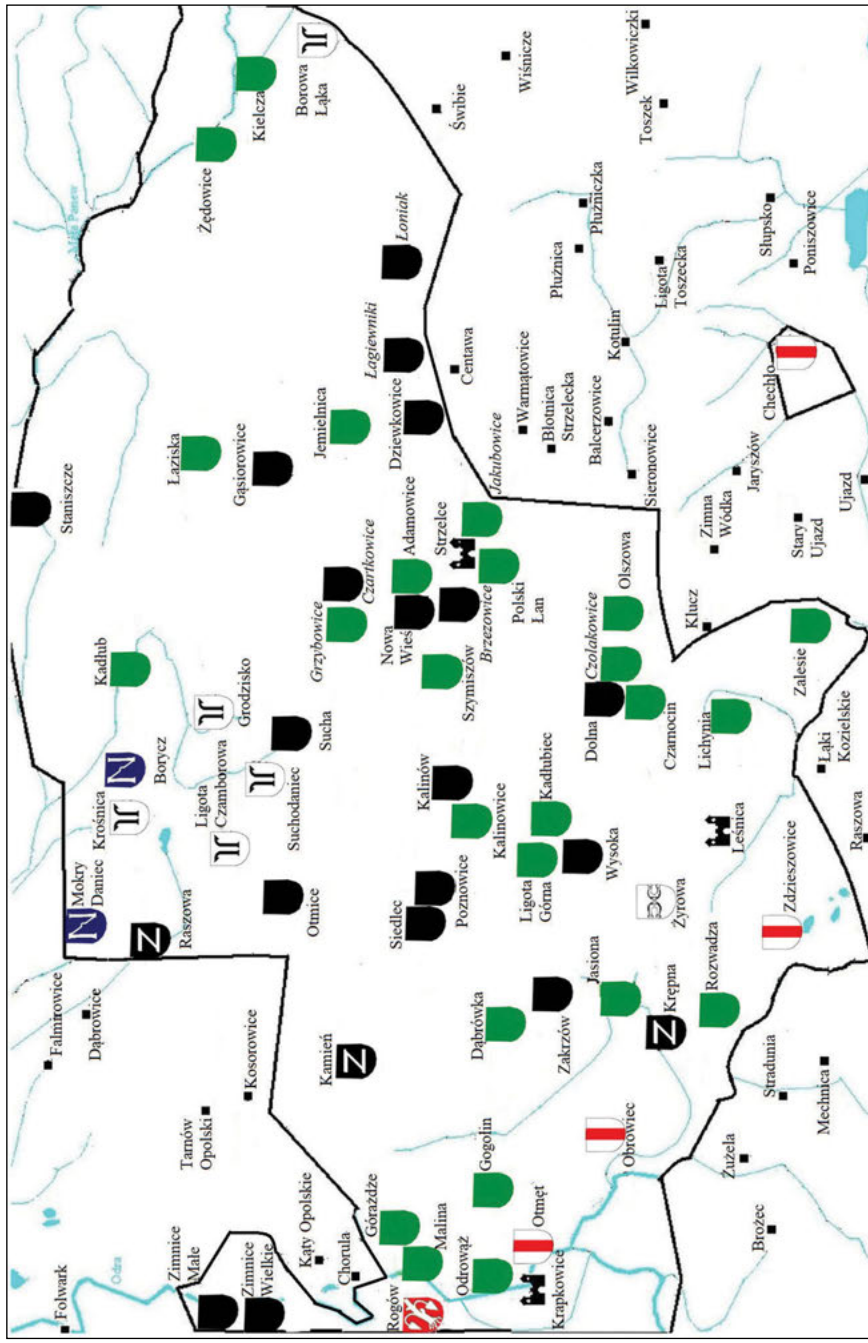
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 8. Ziemia prudnicka do 1460 roku

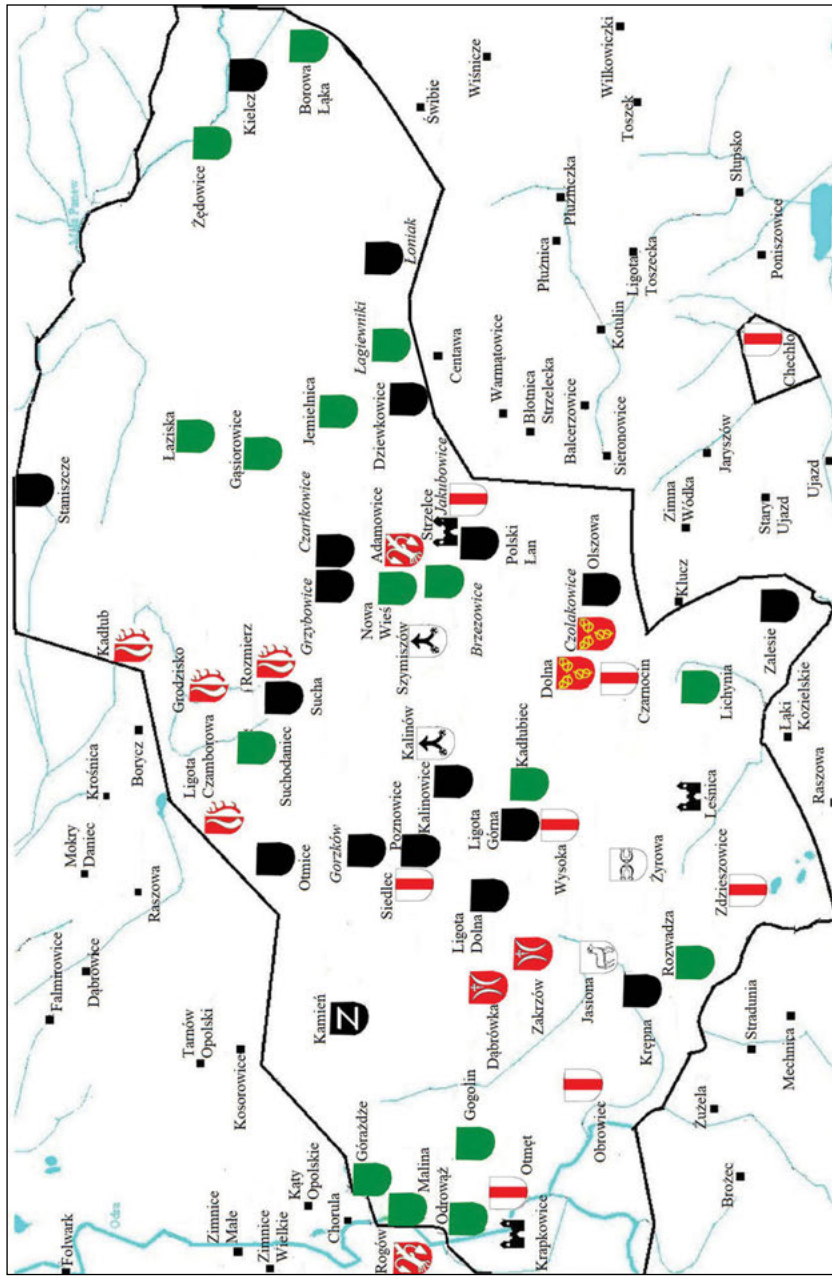

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 9. Okręg strzelecki w XIV wieku

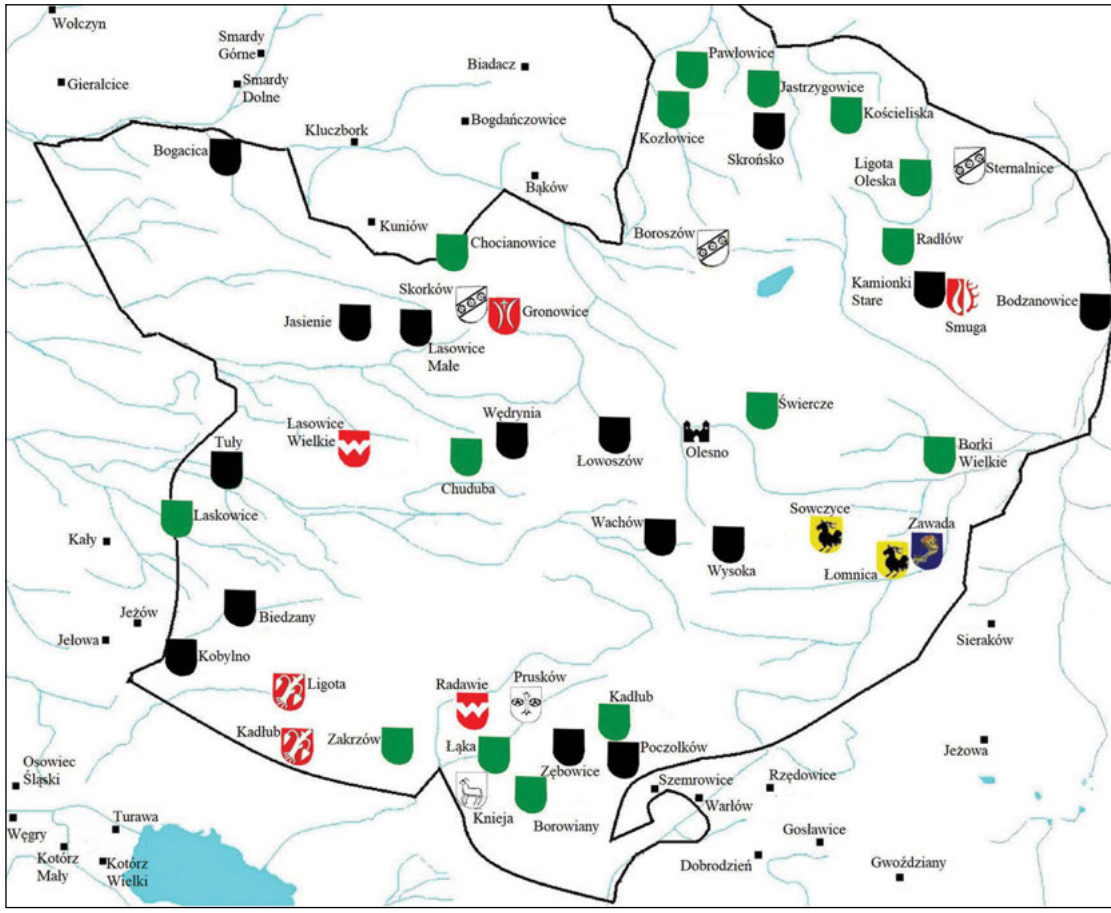

Folwark
Falmirowice
Dąbrowice
Zimnice Małe
Zimnice Wielkie
Tarnów Opolski
Kosorowice
Kąty Opolskie
Chorula
Górażdże
Kamień
Rogów
Malina
Odrowąż
Gogolin
Dąbrówka
Otmęt
Krapkowice
Zakrzów
Jasiona
Obrowiec
Krępna
Rozwadza
Żyrowa
Wysoka
Leśnica
Zdzieszowice
Straduna
Mechnica
Żużela
Brożec
Raszowa
Łaki Kozielskie
Zalesie
Stary Ujazd
Ujazd
Chechło
Ponischowice
Słupsko
Wilkowiczki
Toszek
Wiśnicze
Świbie
Borowa Łąka
Kielcza
Żędowice
Staniszcze
Laziska
Gąsiorowice
Jemielnica
Dziewkowice
Łoniak
Łagiewniki
Czarkowice
Grzybowice
Adamowice
Strzelce
Nowa Wieś
Szymiszów
Brzezowice
Polski Las
Olszowa
Czołakowice
Dolna
Czarnocin
Lichynia
Kalinów
Kalinowice
Poznowice
Siedlec
Kadłubiec
Ligota Górna
Kadłub
Borycz
Krośnica
Mokry Daniec
Raszowa
Ligota Czamborowa
Grodzisko
Suchodaniec
Sucha
Otmice
Czernica
Jakubowice
Warmątowice
Błotnica Strzelecka
Balcerzowice
Sieronowice
Kotulin
Pluśnica
Pluśniczka
Ligota Toszecka
Zimna Wódka
Jaryszów
Klucz
Cisowa
Biskupice
Kamień Śląski
Kotlarnia
Kotlarnia Mała
Kotlarnia Wielka
Kotlarnia Duża

Mapa 10. Okręg strzelecki i południowy fragment okręgu opolskiego w XV wieku (do 1460 roku)

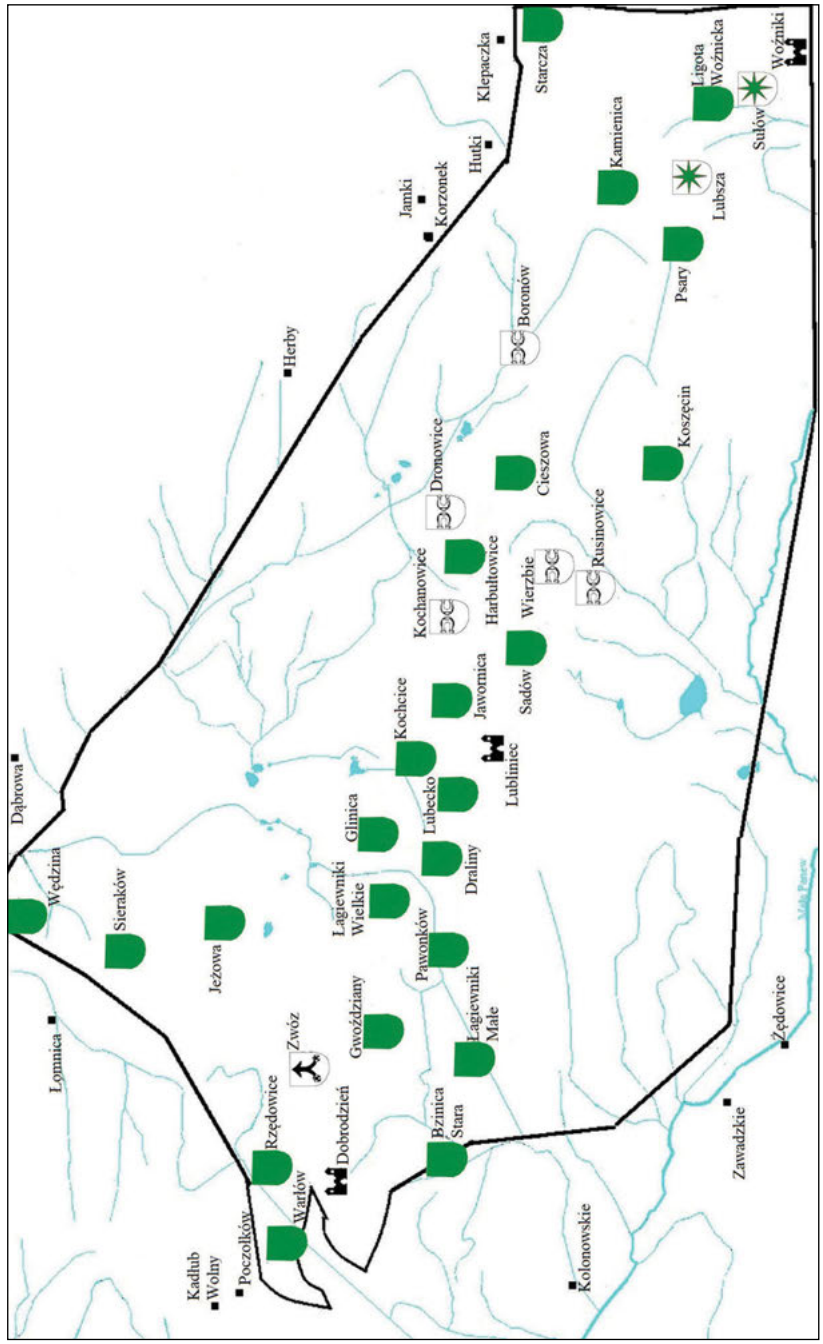
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 11. Okręg oleski od XIV wieku do 1460 roku

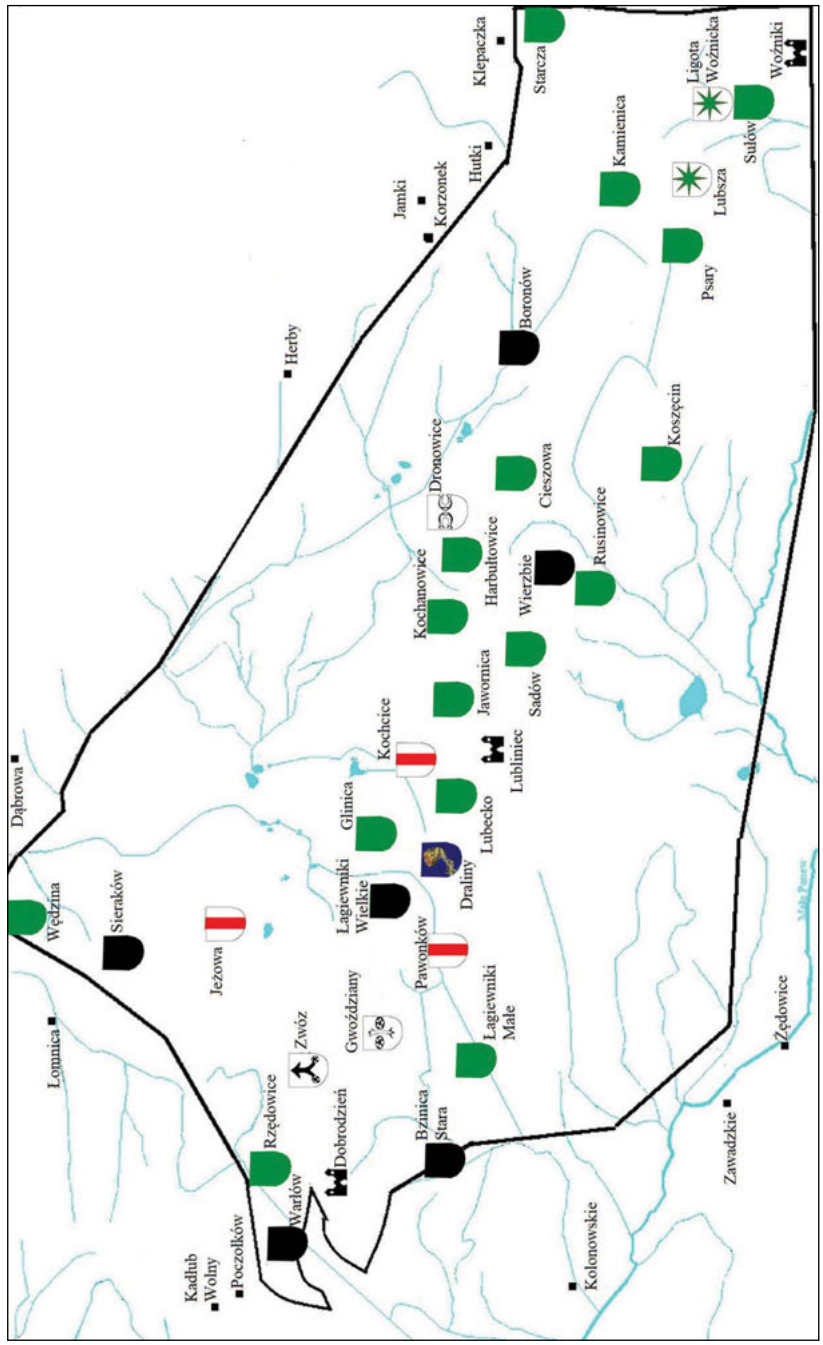
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 12. Okręg lubliniecki w XIV wieku

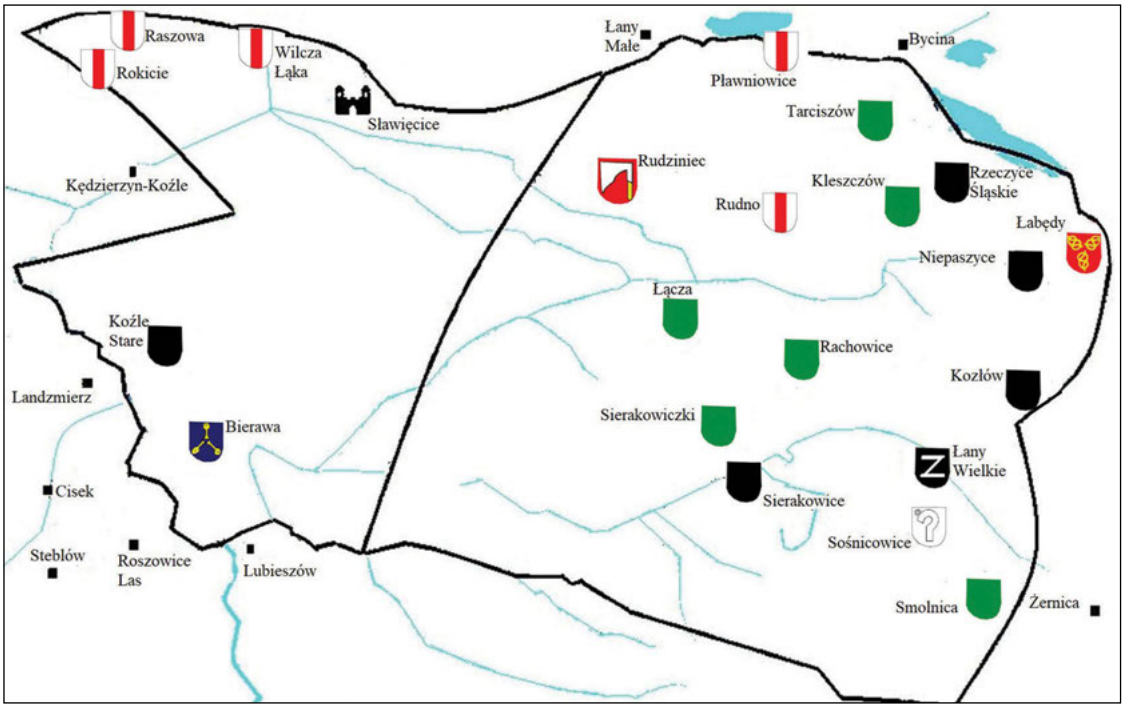
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 13. Okręg lubliniecki w XV wieku (do 1460 roku)

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 14. Okręg sławięcicki oraz ziemia sośnicowicka od początku XIV wieku do 1460 roku

Źródło: Opracowanie własne.

Fot. 1. Pieczęć Bełdy z Prószkowa (1 X 1365).

Źródło: APWr. Rep. 125, nr 218 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 2. Pieczęć Henryka Śmiła (9 I 1410).

Źródło: APWr. Rep. 71, nr 45 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 3. Pieczęć Henryka Besa (14 XI 1428).

Źródło: APWr. Rep. 71, nr 58b (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 4. Pieczęć Jana Długomiła (14 VII 1452).

Źródło: APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4
(fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 5. Pieczęć Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459).

Źródło: APWr. Rep. 66, nr 596 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 6. Pieczęć Mikołaja Kotulińskiego (27 IV 1455).

Źródło: APWr. Dokumenty miasta Wrocławia 27 IV 1455
(fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 7. Pieczęć Wincentego Dreske (17 X 1457).

Źródło: APWr. Rep. 3, nr 204 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 8. Pieczęć Jakusza bądź Ottona Wołowskiego (20 V 1421).

Źródło: APO. Am Grodkowa, nr 1267 (fot. M. Woźny).

Fot. 9. Pieczęć Melchiora Wołowskiego (20 V 1421).

Źródło: APO. Am Grodkowa, nr 1267 (fot. M. Woźny).

Fot. 10. Pieczęć Hinczy Landsberga (22 II 1439).

Źródło: APO. Am Namysława 314 (fot. M. Woźny).

Fot. 11. Pieczęć Bernarda Skorkowskiego (22 II 1439).

Źródło: APO. Am Namysława 314 (fot. M. Woźny).

Fot. 12. Pieczęć Krzysztofa Dornheima z (18 II 1443).

Źródło: APWr. Rep. 3, nr 30 (fot. M. Woźny).

Fot. 13. Pieczęć Jana Jelcza Borschnitza (30 X 1457).

Źródło: APWr. Rep. 3, nr 205 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 14. Pieczęć Hinczy Schenke (22 VI 1430).

Źródło: APWr. Rep. 4f, nr 9 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 15. Pieczęć Heintza Larysza (25 XII 1419).

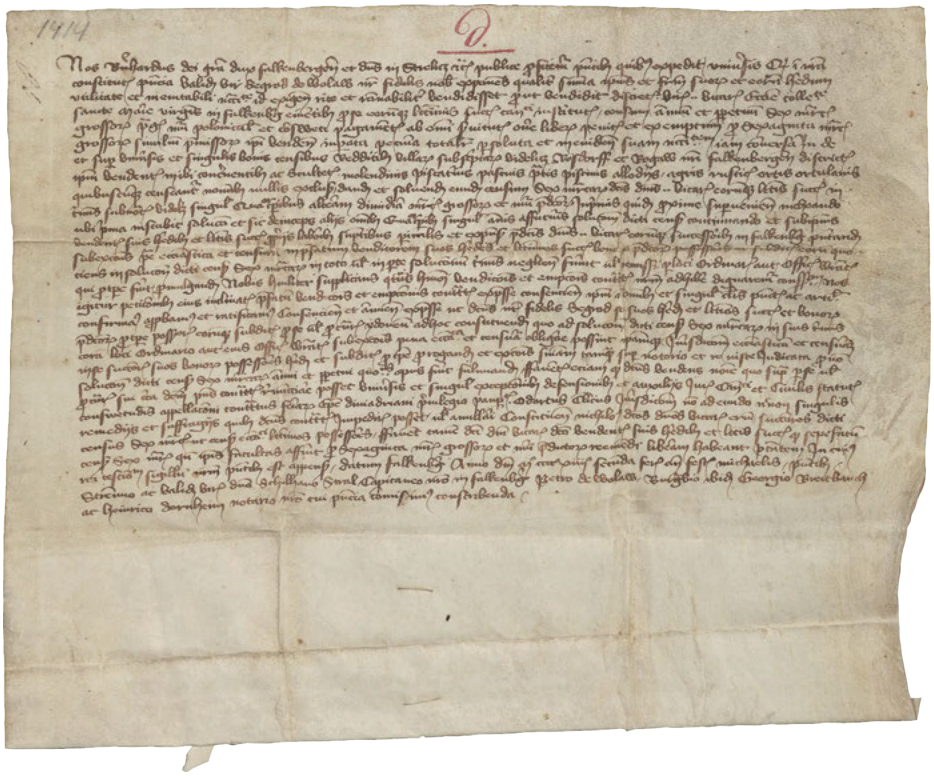

Źródło: APWr. Rep. 71, nr 54 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 16. Dokument Jana Besa na Ketzendorfie (28 IV 1458).

Źródło: APWr. Rep. 68, nr 289 (fot. M. Woźny).

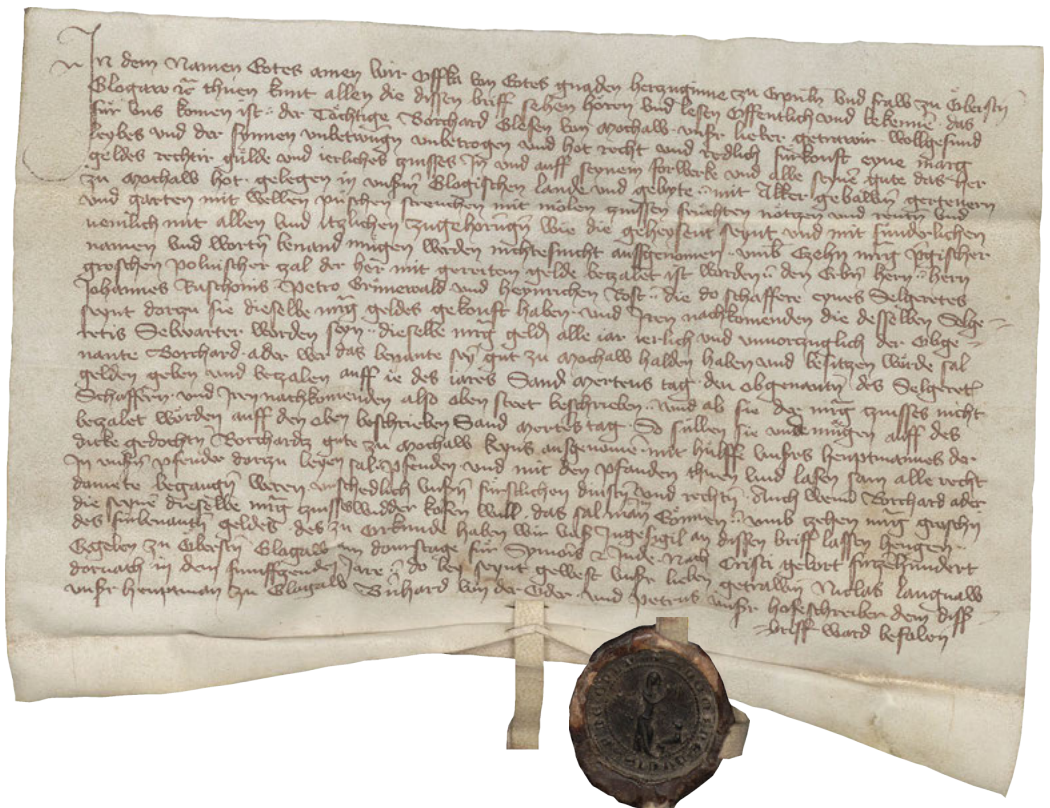

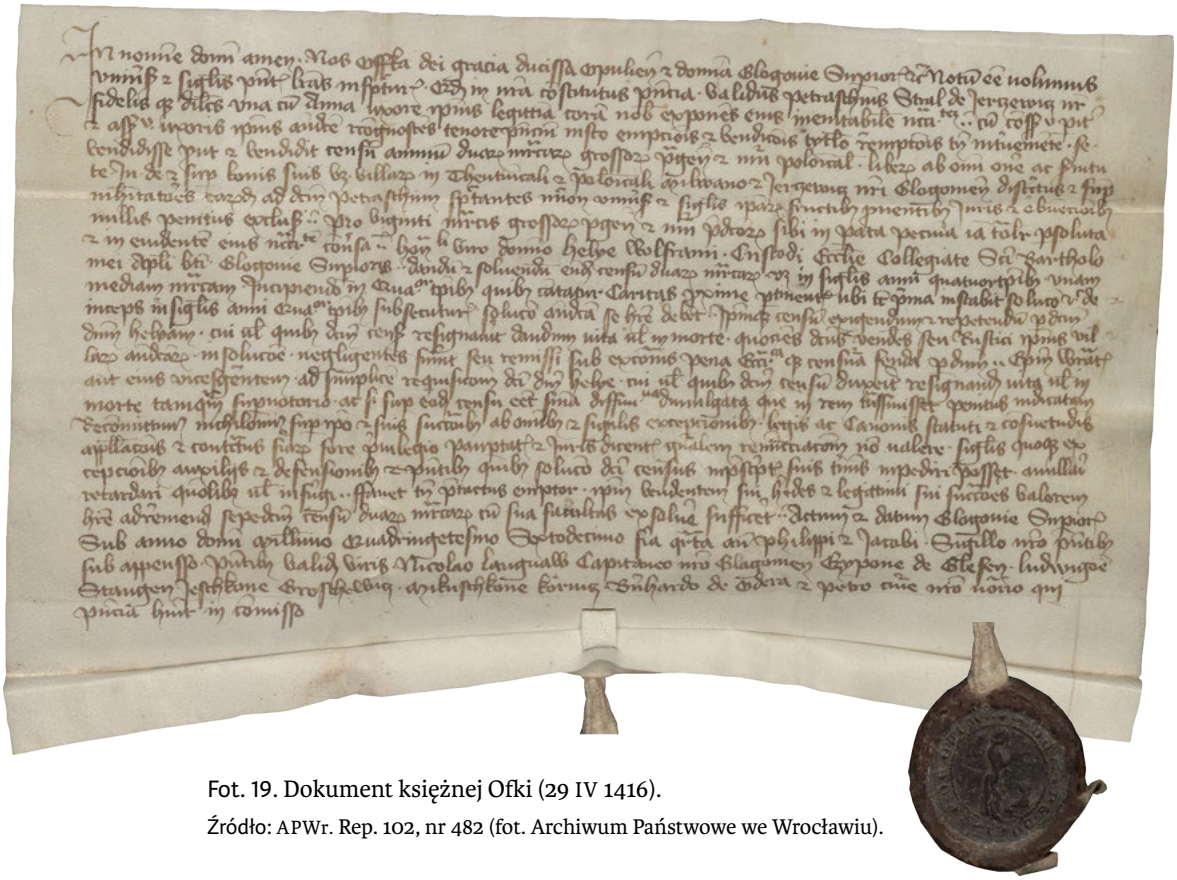
Fot. 17. Dokument księcia Bernarda (2 X 1414).

Źródło: APWr. Rep. 72, nr 10 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 18. Dokument księżnej Ofki (24 X 1415).

Źródło: APWr. Rep. 102, nr 462 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

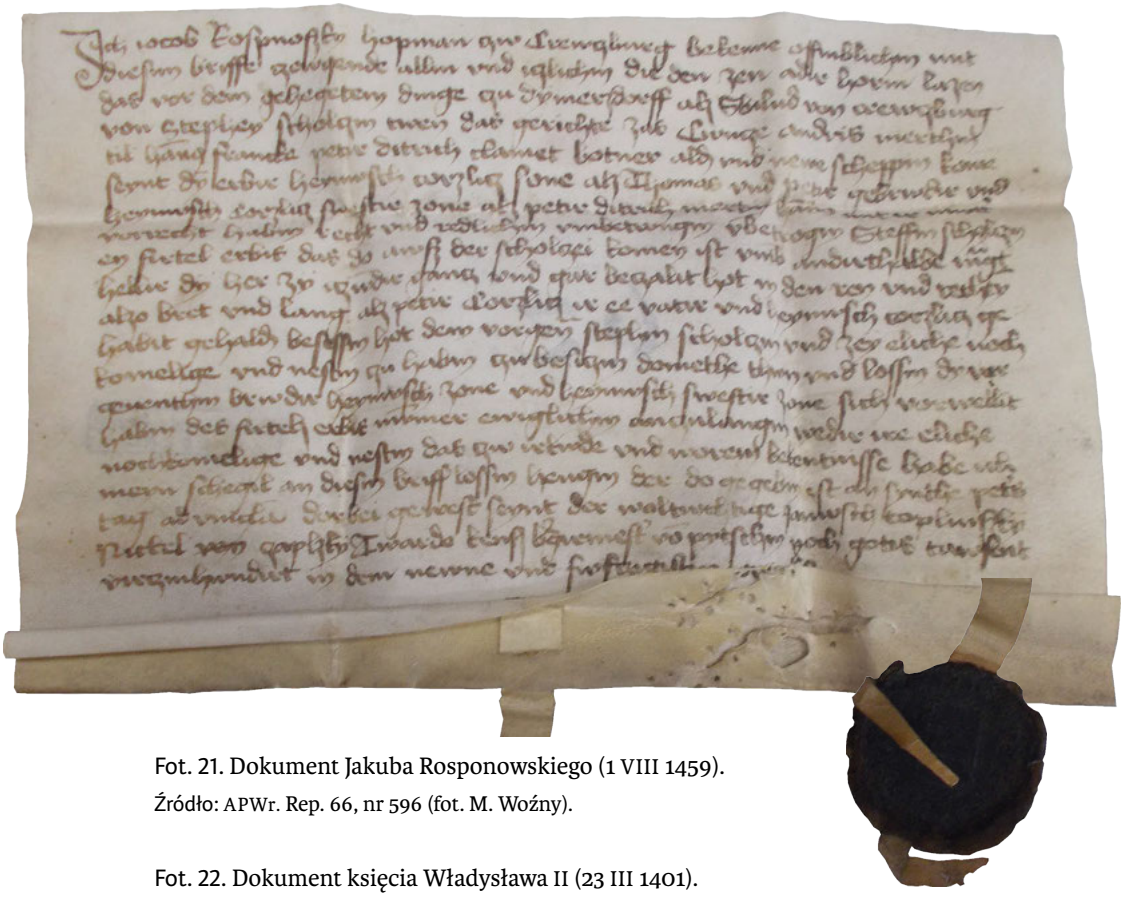
Fot. 19. Dokument księżnej Ofki (29 IV 1416).

Źródło: APWr. Rep. 102, nr 482 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 20. Dokument Jerzego Stosza z Albrechcic (27 IV 1455).

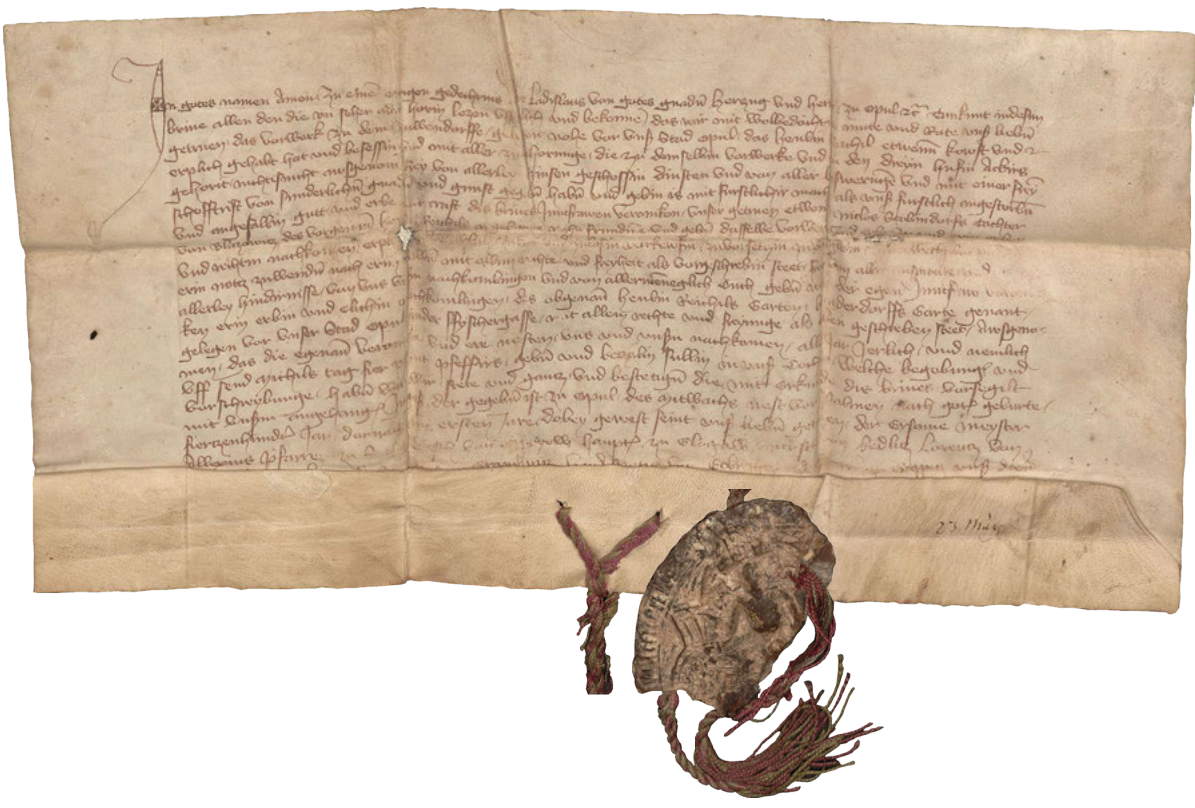
Źródło: APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 27 IV 1455 (fot. M. Woźny).

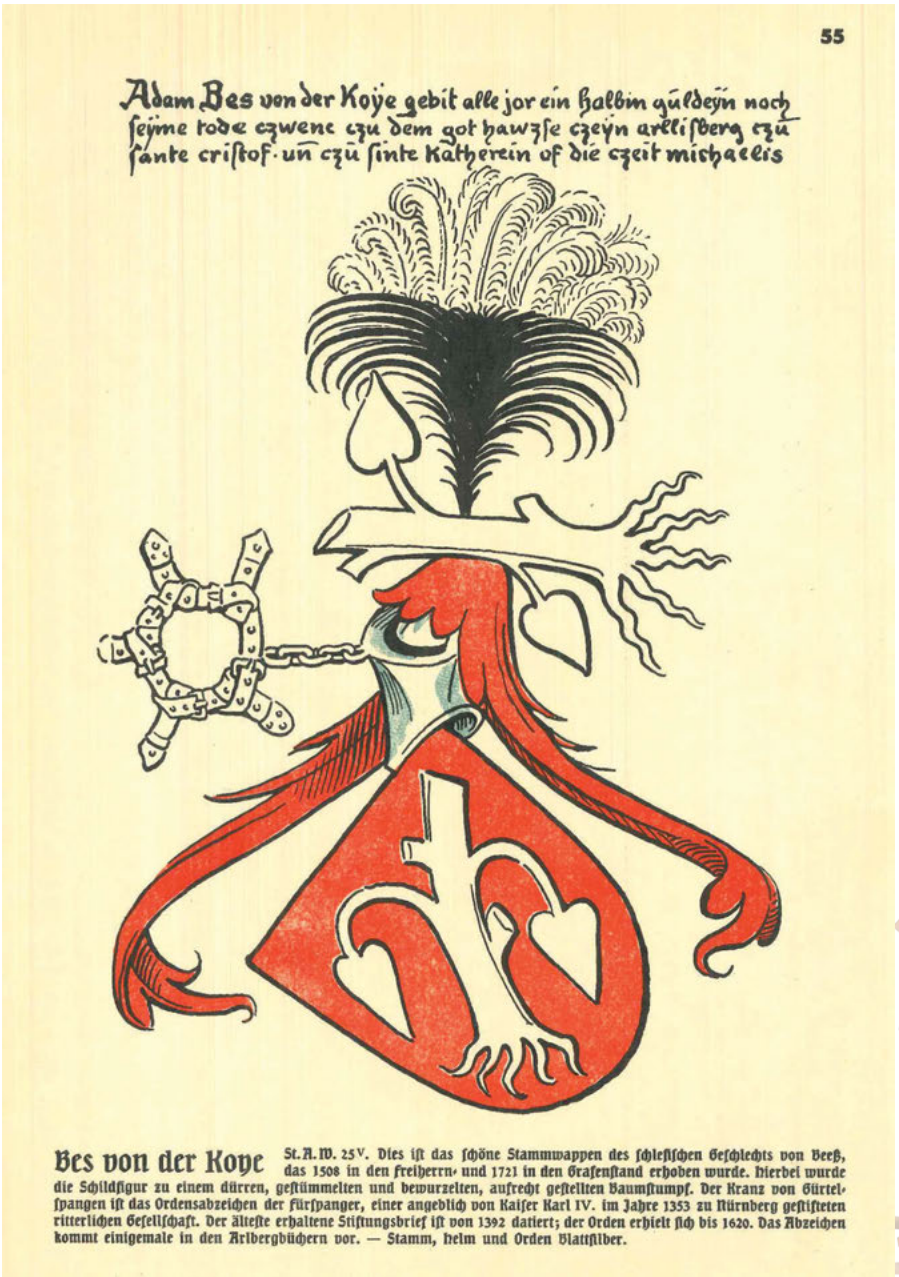

Fot. 21. Dokument Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459).
Źródło: APWr. Rep. 66, nr 596 (fot. M. Woźny).

Fot. 22. Dokument księcia Władysława II (23 III 1401).
Źródło: APWr. Rep. 107, nr 52 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 23. Herb Adama Besa z Kujaw z Księgi brackiej w Arlbergu.

Źródło: *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430. Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939, s. 55.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu

sygn. AC167, MM10; AN., T. 13; AN., T. 14; M, KK33; M49, KK41; 6 XI 1450.

Archiwum Metropolitarne w Krakowie

Acta actorum oficialia, nr 11.

Archiwum Diecezjalne w Opolu

J. Pientak: *Beschreibung über die Entstehung des Cistercienser Stifts Himmelwitz und was mit dem am 24. November 1810 aufgehobenen Stifte weiterhin geschehen ist.*

Archiwum Państwowe w Katowicach

Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2, 4, 5, 9, 11, 12, 17.

Archiwum Państwowe w Opolu

Akta miasta Grodkowa, 1267, 1287, 1307.

Akta miasta Kluczborka, nr 2, 3, 5, 6, 8, 9, 15, 16, 18, 21, 24, 25, 26, 27, 40.

Akta miasta Namysłowa, nr 240, 300, 314, 320, 322, 329, 343.

Akta miasta Nysy, nr 192.

Akta miasta Olesna, nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Akta miasta Opola, nr 5, 8, 9, 10.

Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1, 2.

Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 r.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329, 13 II 1334, 6 III 1380, 14 II 1395, 30 XII 1397, 6 III 1440, 1 II 1441, 13 XII 1441, 26 VII 1448, 17 II 1451, 27 IV 1455, 20 XII 1455, 21 XII 1455.

Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 58, 61, 62, 63.

Rep. 3, nr 30, 204, 205, 206, 306a, 500, 512, 669.

Rep. 4 f., nr 9, 9c, 11aa, 11b, 11d, 11 e, 11 k, 11 n, 11q, 12, 13, 14, 15, 16, 29c, 29d, 29e, 43a, 43aa, 43d, 43ii, 54aa, 54b, nr 55b, 65a, 65bb, 65c, 65d, 65k, 66, 67, 68, 69, 72aa, 74, 84b 84h, 84i, 84k.

Rep. 9, nr 215, 259.

Rep. 12, nr 36.

Rep. 66, nr 369, 596, 597.

Rep. 68, nr 256, 260, 276, 278, 283, 288, 291, 348, 669.
Rep. 71, nr 14, 15, 19, 22, 25, 27, 45, 49, 54, 58b, 66.
Rep. 72, nr 1, 6, 7, 10.
Rep. 84, nr 129.
Rep. 85, nr 5b, 6, 8, 18a, 20a.
Rep. 91, nr 133, 134, 135, 136, 137, 153, 155, 169, 175, 194, 195, 199, 203, 204, 219.
Rep. 102, nr 94, 319, 332, 452, 453, 454, 462, 482, 487, 507, 711a, 713, 744.
Rep. 107, nr 6, 9, 11, 16, 18, 20, 29, 31, 38, 42, 43, 50, 51, 52, 58, 59, 62, 67, 68, 71, 73, 76, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 90, 95, 99, 107, 109, 115, 116, 118.
Rep. 108, nr 1, 3, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 20.
Rep. 115, nr 1, 2, 3, 105.
Rep. 125, nr 218.
Rep. 127, nr 218.
Rep. 132c. Depozyt Księstwa Oleśnickiego, nr 389.
Rep. 132d. Depozyt Grafin Sauerma, nr 4.
Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.
Rep. 135, nr 4, 101, 359, 436, 460, 679.

Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu
Teczka diplomata antiqa.

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka
Copiarius monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2.

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie
Dokumenty pergaminowe, nr 431.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
Materialien für Chronik Und Genealogie der Kreises Gross-Strelitz. Zusammengetragen aus Gerichts-und Kirchenbüchern von Friedrich Freiherrn von Schirnding. Bd. 3—4. R 2982—2983.

Bibiloteka Uniwersytetu Jagiellońskiego
Dypl. 679.

Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin
Ordensbriefarchiv, nr 2111.

Moravský Zemský Archiv v Brně
G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1—3.

Státní Okresní Archiv Trutnov
Archiv města Hostinné, nr 2; http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazenipublikacetrutnov/?dresar=CZ_225105010_766_1&nadpis=Listina++kon%C5%A1el%C3%A9+m%C4%9Bsta+Hostinn%C3%A9%2C+1377&strana=1 (dostęp: 12.02.2013).

Národní Archiv v Praze
Archiv České Koruny, sign. 1670, 1671; http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=56 (dostęp: 11.02.2013).

Staatsarchiv Würzburg
Kloster Himmelspforten, 22 Juni 1360; http://monasterium.net/mom/DE-StAW/HimmelspfortenOCist/Urkunden_1360_Juni_22_%7C_I/charter (dostęp: 11.02.2013).
Staatsbibliothek zu Berlin — Preußischer Kulturbesitz
MS. germ. Fol. 535; https://digital-beta.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN783866739&PHYSID=PHYS_0003&DMDID=DMDLOG_0001 (dostęp: 14.04.2017).
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu
I-33 RKP, IV-16 RKP, IV-17 RKP, IV-18 RKP, IV-21 RKP; IV-25 RKP.

Źródła drukowane

Acta capitulorum nec non iudicorum ecclesiasticorum selecta. T. 2. *Acta iudicorum ecclesiasticorum dioecesensum Gnesnensis, Posnanienssis et Vladislaviensns (1403—1530)*. Wyd. B. Ulanowski. Kraków 1902.
Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia. P. 1—2. Ed. J. Eršil. Praha 1980; P. 3—4. Ed. J. Eršil. Praha 1996—1998.
Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie. T. 1—19. Wyd. O. Pietruski, X. Liske. Lwów 1868—1906.
Archiv český čili staré pisemné památky české a moravské. D. 2. Vyd. F. Palacký. Praha 1842.
Archiv český čili staré pisemné památky české a moravské. D. 7. Vyd. J. Kalousek. Praha 1887.
Archiv Koruny České 6, Katalog listin z let 1438—1526. Sepsal A. Hass. Praha 1958.
Böhme J.E.: *Diplomatische Beyträge zur Untersuchung der Schlesischen Rechte und Geschichte*. Bd. 1—2. Th. 1—6. Berlin 1770.
Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens. T. 2—5. Ed. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś. Roma—Lublin 1988—1995.
Chronica abbatum Beatae Mariae virginis in Arena. Hrsg. G.A. Stenzel. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1839. Bd. 2.
Chronik des Martin von Bolkenhain. Hrsg. F. Wachter. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1883. Bd. 12.
Codex Diplomaticus Civitatis Ostraviae. Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy. Vyd. A. Adamus. Moravska Ostrava 1929.
Codex Diplomaticus Brandenburgensis, Bd. 24. Hrsg. A.F. Riedel. Berlin 1863.
Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. T. 6—15. Vyd. J. Chlumecky, V. Brandl, B. Bretholz. Brünn 1854—1903.
Codex diplomaticus Lusatiae Superioris. Bd. 2. Hrsg. R. Jecht. Görlitz 1903.
Codex diplomaticus Poloniae. T. 1—3. Ed. L. Rzyszczewski, A. Muczkowski. T. 4. Ed. M. Bonecki, M. Bobrowski. Varsaviae 1847—1887.

Codex epistolaris saeculi decimi quinti. T. 1. Wyd. A. Sokołowski, J. Szujski; T. 2—3. Wyd. A. Lewicki, Kraków 1876—1894.
Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376—1430. Wyd. A. Prochaska. Kraków 1882.
Coronacio Adalberti regis Romanorum Ungarie et Boemie 1438. Hrsg. F. Wachter, „Scriptores rerum Silesiacarum" 1883. Bd. 12.
Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411: die Abrechnungen für die Soldtruppen. Th. 1. *Text mit Anhang und Erläuterungen.* Bearb. S. Ekdahl. Köln—Wien 1988.
Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411. Th. 2. *Indices mit personengeschichtlichen Kommentraren.* Bearb. S. Ekdahl. Köln—Weimar. 2010.
Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthum Olmütz. Hrsg. K. Lechner. Brünn 1902.
Die ältesten grosspolnischen Grodbücher (1386—1400). Hrsg. J. von Lekszycki. Bd. 2. Leipzig 1889.
Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Neustadt. Hrsg. E. Graber. „Codex diplomaticus Silesiae" 1928. Bd. 33.
Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. H. 1. Hrsg. E. Graber. „Codex diplomaticus Silesiae" 1933. Bd. 36.
Die Landbücher von Oppeln-Ratibor. Hrsg. J. Chrząszcz. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1914—1916. Bd. 10—12.
Die Wappenbücher vom Arlberg. Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430.* Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939.
Długosz J.: *Vitae episcoporum Poloniae.* Wyd. I. Polkowski. Cracoviae 1887.
Drabina J., Horwat J., Jedynak Z.: *Bytom średniowieczny — przekazy źródłowe 1123—1492.* Opole 1985.
Engelbert K.: *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistumslandes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*. Würzburg 1964 (Quellen und Darstellungen zur schlesische Geschichte Herausgegeben von Historische Kommission für Schlesien. Bd. 10).
Eschenloer P.: *Geschichte der Stadt Breslau.* Hrsg. G. Roth. Münster—New York—München—Berlin 2003.
Grünhagen C.: *Bemerkungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der schlesichen Geschichte mit urkundliche Beilagen.* „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1871. Bd. 11.
Grünchagen C.: *Geschichtsquellen der Hussitenkriege.* „Scriptores rerum Silesiacarum" 1871. Bd. 6.
Historia Wratislaviensis von Mag. Peter Eschenloer. Hrsg. H. Markgraf. „Scriptores rerum Silesiacarum". 1872. Bd. 7.
Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne. W: F. Piekosiński: *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*. T. 7. Kraków 1907.
Joannis Dlugossii s. Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII. Ed. Ż. Pauli. T. 3—5. Opera omnia. T. 12—14. Kraków 1875—1877.

Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970.

Katalog dokumentów i listów krzyżackich oraz dotyczących wojny trzynastoletniej z Archiwum Państwowego w Toruniu. T. 2 (1454—1510). Wyd. A. Radzimiński, J. Tandecki. Warszawa 1998.

Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym Dolnego Śląska. T. 4—5, 7. Oprac. R. Stelmach; T. 6. Oprac. M. Chmielewska; T. 9. Oprac. R. Żerelik. Wrocław 1991—1998.

Katalog zbioru dokumentów pergaminowych biblioteki jagiellońskiej. Red. K. Nabiałek. T. 1. *Katalog dokumentów*. Kraków 2014.

Knoblich A.: *Bemerkungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebite der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1871. Bd. 10.

Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława. T. 1—2. Wyd. F. Piekosiński. Kraków 1874—1883.

Kodeks dyplomatyczny Małopolski. T. 4. Wyd. F. Piekosiński. Kraków 1905.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski. T. 8—10. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński. Warszawa—Poznań 1989—1993; T. 11. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek, I. Skierska. Poznań 1999.

Konietzny T.: *Piasten-Urkunden aus dem Kreise Neustadt O.-G.* „Beitrage zur Heimatkunde Oberschlesiens" 1931.

Kopetzky F.: *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061—1464)*. Wien 1871.

Koszyk S.: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1950. R. 5.

Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV w. Wyd. A. Gąsiorowski. Kraków 2000.

Księga żołdu Związku Pruskiego z okresu wojny trzynastoletniej 1454—1466. Wyd. A. Czachowski. Toruń 1969.

Księgi radzieckie kazimierskie 1369—1381 i 1385—1402. Acta consularia Casimiriensia 1369—1381 et 1385—1402. Wyd. A. Chmiel. Kraków 1932.

Landbuch księstwa świdnickiego i jaworskiego. Wyd. T. Jurek. T. 1—2. Poznań 2000—2004.

Lehns — und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter. Hrsg. C. Grünhagen, H. Markgraf. Bd. 1—2. Leipzig 1881—1883.

Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. P. 1. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*. T. 1. Pragae 1830.

Liber fundationis episcopatus vratislaviensis. Hrsg. H. Markgraf, J. W. Schulte. „Codex diplomaticus Silesiae" 1889. Bd. 14.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. T. 1. Ed. V. Brandl. Brunae 1872.

Listinář Těsínska, Codex diplomaticus Ducatus Tissinensis: Sbírka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí. Ed. E. Němec. D. 1—2. Český Těšín 1958.
Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum. T. 2. Wyd. I. Zakrzewski. Poznań 1892.
Mantissa Diplomatum. Hrsg. F. W. von Sommerberg. „Silesiacarum rerum Scriptores" 1790. Bd. 2.
Materjały do dziejów Wielkich Katowic (1299—1799). Oprac. L. Musioł. Katowice 1936.
Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400—1508. T. 1. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska. Kraków 2004.
Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia. T. 1—5. Pragae 1903—1949.
Mosbach A.: *Przyczynki do dziejów polskich z Archiwum miasta Wrocławia.* Poznań 1860.
Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim. Wyd. A. Kłodziński. Kraków 1936 (Archiwum Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności. T. 10).
Neitman K.: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen.* „Zeitschrift für Ostforschung" 1992. Bd. 41.
Opavský listinář. D. 2—3. Zprac. F. Šigut. Opava 1962—1967.
Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln. Hrsg. W. Krause. „Oppelner Heimatblatt 1934". Jd. 10, nr 1.
Pobóg-Lenartowicz A.: *Archiwum i biblioteka rodu Pruszkowskich.* W: *Źródła do dziejów Prószkowa.* Red. A. Hanich. Opole 2012.
Pol N.: *Jahrbücher der Stadt Breslau.* Bd. 1—2. Breslau 1813—1815.
Pozůstatky knih zemského práva knížetvtví opavského. D. 1. *Knihy přední. Část pravá (1413—1484).* Wyd. J. Kapras. Praha 1906.
Protokolle des Breslauer Domkapitels, Fragmente aus der Zeit 1393—1460. Hrsg. C. Grünhagen. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1863. Bd. 5.
Protokolarz miasta Woźnik. Oprac. L. Musioł, S. Rospond. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972.
Quellen zur Geschichte der Besitzverhältnisse des Bisthums Breslau. Hrsg. W. Schulte. „Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte" 1907. Bd. 3.
Rachunki dworu króla Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420. Wyd. F. Piekosiński. Kraków 1896.
Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198—1525. Hrsg. E. Joachim, W. Hubatsch. Bd. 1—2. Göttingen 1948.
Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1301—1315. Hrsg. C. Grünchagen, K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1892. Bd. 16.
Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1316—1326. Hrsg. C. Grünchagen, K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1898. Bd. 18.
Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1327—1333. Hrsg. C. Grünchagen, K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1903. Bd. 20.
Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens, nach einem Copialbuch Herzog Johanns von Oppeln und Ratibor in anszügen mitgetheilt. Hrsg. W. Wattenbach, C. Grünchagen. „Codex diplomaticus Silesiae" 1865. Bd. 6.

Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku. Red. A. Barciak, K. Müller. T. 1—3. Opava—Opole—Katowice 2004—2017.

Regesty dokumentów kolegium wikariuszów wrocławskich. Wyd. W. Urban. „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego" 1970. T. 2.

Regesty Śląskie (1343—1360). Red. W. Korta. T. 1—5. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1975—1992.

Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien von Beginn des Schismas bis zur Reformation. Bd. 1. *Clemens VII. von Avignon 1378—1394*. Bearb. E. Göller, Berlin 1916; Bd. 2. *Urban VI, Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378—1415*. Bearb. G. Tellenbach. Berlin 1933—1961; Bd. 3. *Alexander V., Johannes XXIII., Konstanzer Konzil 1409—1417*. Bearb. U. Kühne. Berlin 1935; Bd. 4. *Martin V., 1417—1431*. Th. 1—4. Bearb. K.A. Fink. Berlin 1943—1958; Bd. 5. *Eugen IV. (1431—1447)*. Bearb. H. Diener, B. Schwarz. Tübingen 2004; Bd. 6. *Nicolaus V. 1447—1455*. Bearb. J.F. Abert, W. Deeters. Tübingen 1989; Bd. 7. *Calixt III. 1455—1458*. Th. 1—2. Bearb. E. Pitz. Tübingen 1989; Bd. 8. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. D. Brosius, U. Scheschkewitz. Tübingen 1993; Bd. 9. *Paul II. 1464—1471*. Bearb. H. Höing, H. Leerhoff, M. Reimann. Tübingen 2000; http://194.242.233.132/denqRG/index.htm (dostęp: 10.04.2014).

Repertorium Poenitentiariae Germanicum. Verzeichnis der in den Supplikenregistern der Pönitentiarie vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches. Bd. 1. *Eugen IV. 1431—1447*. Bearb. L. Schmugge, P. Ostinelli, H. Braun. Tübingen 1998; Bd. 2. *Nikolaus V. 1447—1455*. Bearb. L. Schmugge, K. Bukowska, A. Mosciatti. Tübingen 1999; Bd. 3. *Calixt III. 1455—1458*. Bearb. L. Schmugge, W. Müller. Tübingen 2001; Bd. 4. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. L. Schmugge, P. Hersperger, B.Wiggenhauser. Tübingen 1996; http://194.242.233.132/denqRG/index.htm (dostęp: 10.04.2014).

Rössler R.: *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1871. Bd. 11.

Schlesisches Urkundenbuch. Bd. 1—6. Hrsg. H. Applet, W. Irgang, J.J. Menzel, Graz—Köln—Weimar—Vien 1963—1998.

Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg. Hrsg. H. v. Mosch. Neustad an der Aisch 1984.

Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136—1528). Hrsg. K. Wutke. „Codex diplomaticus Silesiae" 1900. Bd. 20.

Schulte W.: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1908. Bd. 4.

Sigismundi Rosiczii Gesta diversa transactis temporibus facta in Silesia et alibi. Ab anno C. 1051 usque 1470. Hrsg. F. Wachter. „Scriptores rerum Silesiacarum" 1883. Bd. 12.

Silesiacarum rerum Scriptores. Hrsg. F.W. von Sommerberg. Bd. 1. Lipsiae 1729.

Sinapius J.: *Schlesische Curiositäten*. Bd. 1—2. Leipzig—Breslau 1729.

Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. T. 1. Wyd. A.Z. Helcel. Warszawa 1856.

Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. T. 2. Wyd. A.Z. Helcel. Kraków 1870.
Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. T. 8. Wyd. B. Ulanowski. Kraków 1884.
Stelmach R.: *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*. Wrocław—Racibórz 2014.
Szczech B.: *Ferdynand III, król Czech i Węgier, potwierdza przywileje miasta Woźniki oraz nadaje nowe prawa (25 kwiecień 1631)*. Katowice 2000.
Szczech B.: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 r.* Zabrze 1997.
Szczech B.: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku*. Katowice 2000.
Szersznik L.J.: *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Wyd. W. Gojniczek. Cieszyn 2004.
Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571—1640. Oprac. R. Heck, J. Leszczyński, J. Petráň. W: *Urbarze śląskie*. T. 3. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963.
Urbarze dóbr zamkowych opolsko raciborskich z lat 1566 i 1567. Oprac. R. Heck, J. Leszczyński. W: *Urbarze śląskie*. T. 1. Wrocław 1956.
Urkunden der Stadt Brieg, Urkundliche und Chronikalische Nachrichten über die Stad Brieg, die Dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter. Hrsg. C. Grünchagen. „Codex diplomaticus Silesiae" 1870. Bd. 9.
Urkunden des Klosters Czarnowanz. Hrsg. W. Wattenbach. „Codex diplomaticus Silesiae" 1857. Bd. 1.
Urkunden des Klöster Rauden, Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinner in der Stadt Ratibor. Hrsg. W. Wattenbach. „Codex diplomaticus Silesiae" 1859. Bd. 2.
Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum aussterben der Piastische Herzogslinie. Hrsg. W. Haeusler. Breslau 1883.
Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz. Hrsg. G.A. Tzschoppe, G.A. Stenzel. Hamburg 1832.
Wieland J.: *Principatus Silesiae Oppoliensis exactissima Tabula geographica, sistens Circulus Oppoliensem Ober-Glogau Gros Strehliz, Cosel, Tost, Rosenberg, Falckenberg & Lubleniz*. Norimbergae 1736.
Wójcik M.L.: *Niedrukowany dokument Leszka, księcia raciborskiego, z datą 3 maja 1326 roku*. W: *Scriptura, diploma, sigillum. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu*. Red. J. Zdrenek, J. Karczewska. Zielona Góra 2009.
Wójcik M.L.: *Niedrukowany dokument Władysława, księcia bytomsko-kozielskiego dla cystersów henrykowskich z datą 10 sierpnia 1320 roku*. W: *Księstwa Opolskie i Raciborskie. Terytoria — struktury — elity — dziedzictwo*. Red. B. Czechowicz. Opole 2015.
Wutke K.: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292, Klein — Lassowitz, Kr. Rosenberg, betreffend*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1909. Bd. 5.

Wykaz listów dłużnych znalezionych u Żydów w Świdnicy, Strzegomiu, Jaworze i Lwówku. W: M. Goliński: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej.* Wrocław 2006.

Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970.

Zbiór dokumentów Małopolskich. Wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa. T. 1—8. Wrocław 1969—1975.

Zbiór dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce. Wyd. J. Fijałek. Z. 1. 1328—1464. Kraków 1938.

Żerelik R.: *Najstarszy kopiarz książąt oleśnickich i kozielsko-bytomskich.* Wrocław 2012.

Opracowania

Adamska-Heś D.: *Burgrabiowie księstwa świdnicko-jaworskiego w drugiej połowie XIV w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2001. R. 56.

Adamska-Heś D.: *Urzędnicy nadworni księżnej Agnieszki w latach 1368—1392.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2009. R. 64.

Adamus J.: *Polska teoria rodowa.* Łódź 1958.

Baldy S.: *Katedra Świętego Krzyża w Opolu. W 700-lecie parafii Św. Krzyża.* Opole 1994.

Bauch G.: *Schlesien und die Universität Krakau im XV. und XVI. Jahrhundert.* „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1896. Bd. 30.

Bereszyński Z.: *Gdzie znajdował się zamek Meristow?* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2003. R. 58.

Bereszyński Z.: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 r. Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2004. R. 99.

Białkowski L.: *Ród Czamborów-Rogalów w dawnych wiekach* „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1921/1923. R. 6.

Bieniak J.: *Jeszcze w sprawie genezy rodów rycerskich w Polsce.* W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 5. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1992.

Bieniak J.: *Polska elita polityczna XII w.* (cz. 1. *Tło działalności*). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 2. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1982; (cz. 2. *Wróżda i zgoda*). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985; (cz. 3 A. *Arbitrzy książąt — krąg rodzinny Piotra Włostowica*). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 4. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1990; (cz. 3 B. *Arbitrzy książąt — trudnie początki*). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 7. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1996; (cz. 3 C. *Arbitrzy książąt — pełnia władzy*). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 8. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1999; (cz. 3 D. *Arbitrzy książąt — zmierzch*). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 9. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 2001; (cz. 4 A. *Dwa możnowładztwa — wobec*

jedności państwa (I)). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 10. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 2004.
Bieniak J.: *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII—XV wieku.* W: *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego.* Red. H. Łowmiański. Warszawa 1973.
Bieniak J.: *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej.* W: *Genealogia — problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym.* Red. J. Hertel. Toruń 1982.
Bieniak J.: *Średniowieczne polskie rody rycerskie. Stan badań, problemy sporne, możliwości i trudności badawcze.* W: *Genealogia — stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym.* Red. J. Hertel. Toruń 1982.
Bieniak J.: *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300—1306.* Toruń 1969.
Biermann G., *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägernsdorf.* Teschen 1874.
Biskup M.: *Spis jeńców polskich z bitwy pod Chojnicami.* „Przegląd Historyczny" 1965. T. 56.
Biskup M.: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466.* Warszawa 1967.
Bogucka M., Samsonowicz H.: *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej.* Wrocław 1986.
Bogucki A.: *Jeszcze o tak zwanym Rittermeszig man w Księdze Elbląskiej.* W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 6. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1994.
Bogucki A.: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej.* W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985.
Bogucki A.: *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII wieku.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1985. R. 40.
Bogucki A.: *Polskie nazwy rycerstwa w średniowieczu. Przyczynki do historii ustroju społecznego.* Włocławek 2001.
Bogucki A.: *Problem prawa rycerskiego w Polsce.* W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 11. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 2007.
Bogucki A.: *„Rittermeszig man" w najstarszym zwodzie prawa polskiego.* „Przegląd Historyczny" 1978. T. 49, z. 1.
Bogucki A.: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku.* W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 7. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1996.
Bogucki A.: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku.* „Czasopismo Prawno-Historyczne" 1984. T. 36.
Bogucki A.: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku.* W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów.* T. 1. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1981.
Böhm M.: *Konrad VII Biały (ok. 1394 — 14 lutego 1452). Pan Oleśnicy i Koźla. Książę zapomniany.* Kraków 2012.
Bretschneider P.: *Studien und Bemerkungen über epigraphische und heraldische Denkmäler Schlesiens aus dem 13. und 14. Jahrhundert.* Th. 1. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1930. Bd. 64.

Bruski K.: *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*. Gdańsk 2002.
Brzustowicz G.J.: *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XII—XVI wieku. Polityka — gospodarka — kultura — genealogia*. Warszawa 2004.
Buczek K.: *O tak zwanym rittermeszig man i o „gościu" w najstarszym spisie prawa polskiego*. „Czasopismo Prawno-Historyczne" 1960. T. 12.
Budkowa Z.: *Nanker h. Oksza*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 22. *Morsztyn Zbigniew — Niemirycz Teodor*. Kom. red. W. Konopczyński i in. Kraków 1977.
Cetwiński M.: *Elity księstwa opolskiego za panowania Bolesława I*. „Opolski Rocznik Muzealny" 2014. T. 20.
Cetwiński M.: *Jak pisać rozprawy genealogiczne?* W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010.
Cetwiński M.: *Kasztelanowie i kasztelanie na Śląsku w XIII i XIV wieku*. W: *Studia z dziejów średniowiecza polskiego i powszechnego*. Red. W. Korta. Wrocław 1989.
Cetwiński M.: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1981.
Cetwiński M.: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980.
Cetwiński M.: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982.
Cetwiński M.: *Żywot świętych jako źródło do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: M. Cetwiński: *Śląski Tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001.
Chrząszcz J.: *Beiträge zur Geschichte der Pfarreien im Archipresbyterat Gleiwitz*. „Oberschlesien" 1902—1903. Jg. 1.
Chrząszcz J.: *Geschichte der Stadt Krappitz in Oberschlesien A.D. 1914*. Breslau 1932.
Chrząszcz J.: *Zur älteren Geschichte der Stadt Kieferstädtel*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1905. Bd. 1.
Cynarski S.: *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*. Warszawa—Kraków 1996.
Czechowicz B.: *...ad praesentiam regis cracoviae provocavimus... Dlaczego książę Bolko I Niemodliński pozwał w 1359 roku biskupa wrocławskiego przed sąd Kazimierza Wielkiego?* „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 2012. T. 32.
Czwojdrak B.: *Rogowscy herbu Działosza, podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*. Katowice 2002.
Czwojdrak B.: *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*. Warszawa 2012.
D'Elvert Ch.: *Die Freiherren Ržikowski von Dobrschitz*. „Notizen-Blatt der Historisch-Statistischen Section der Kais.-Königl. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde" 1874, nr 10.
Dąbrowska Z.: *Dwór brzeski w czasach Ludwika I (1358—1398)*. Wrocław 1968 (Acta Universitatis Wratislaviensis, no. 70, Historia XIV).

Degering H.: *Kurzes Verzeichnis der germanischen Handschriften der Preußischen Staatsbibliothek I. Die Handschriften in Folioformat*. Leipzig 1925.
Derwich M.: *Rec. U. Zgorzelska, Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku (Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985, s. 279—303)*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1989. R. 84.
Dola K.: *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418—1500. (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV w.)*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 1978. T. 5.
Dominiak W.: *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225—1281)*. Racibórz 2009.
Doroszewska A.: *Otoczenie Henryka Brodatego i Jadwigi jako środowisko społeczne*. Warszawa 1978.
Dworzaczek W.: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959.
Dworzaczek W.: *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV—XV*. Warszawa 1971.
Dyhrenfurth G.: *Ein Schlesisches Dorf und Rittergut. Geschichte und soziale Verfassung*. „Staats- und sozialwissenschaftlichen Forschungen" 1906. Bd. 25. H. 2.
Dziadulewicz S.: *Drobiazgi heraldyczne*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie" 1921—1923. T. 6.
Dziewulski W.: *Brzeg 1247—1675*. W: *Brzeg. Dzieje. Gospodarka. Kultura*. Red. W. Dziewulski. Opole 1975.
Dziewulski W.: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego" 1960. R. 1.
Dziewulski W.: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1973. R. 28.
Eistert K.: *Die Bedeutung der Ritter Czambor für die frühmittelalterliche schlesische Kirchengeschichte. 1. Teil*. „Archiv für schlesische Kirchengeschichte" 1939. Bd. 4.
Eistert K.: *Untergegangene Dörfer und verschwundene Ortsnamen im Kreise Kreuzburg*. „Aus der Heimat: Beilage der Kreuzburger Nachrichten" 1939. Bd. 8.
Ermisch H.: *Schlesiens Verhältnis zu Polen und zu König Albrecht II. 1435—1439*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1875. Bd. 12.
Fijałek J.: *Przeszłość Nankera*. W: *Księga pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*. Lwów 1916.
Fikus J.: *Lubliniec. Z dziejów miasta na Górnym Śląsku*. Lubliniec 2003.
Frankiewicz E.: *Kaplica piastowska w Opolu*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963.
Gawlas S.: *O kształt zjednoczonego królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*. Warszawa 2000.
Gąsiorowski A.: *Castellanus. Przyczynek semazjologiczny*. „Slavia Antiqua. Rocznik poświęcony starożytnością słowiańskim" 1971. T. 18.
Gerlic H.: *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120—1526)*. Gliwice 1993.
Giergiel T.: *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*. Warszawa 2004.

Gigoń M.: *Rycerstwo ziemi namysłowskiej w pierwszej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2015. R. 70.
Gigoń M.: *Znikające znaki. Czy można prześledzić losy polskich herbów rycerskich w świetle źródeł średniowiecznych*. „Ogrody Nauk i Sztuk" 2012, nr 2.
Gojniczek W.: *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477—1653)*. Katowice 2014.
Goliński M.: *Broń palna na Śląsku do lat trzydziestych XV w. oraz jej zastosowanie przy obronie i zdobywaniu twierdz*. „Studia i Materiały do Historii Wojskowości" 1989. T. 31.
Goliński M.: *Od czasów najdawniejszych do 1740 roku*. W: *Namysłów. Z dziejów miasta i okolic*. Red. M. Goliński, E. Kościk, J. Kęsik. Namysłów 2006.
Goliński M.: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. *Księstwo nysko-otmuchowskie*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1998. R. 53; II. *Księstwo wrocławskie na tle innych ziem dziedzicznych korony czeskiej*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1998. R. 53; III. *Uwagi ogólne*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1999. R. 54.
Goliński M.: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006.
Gottschalk J.: *Zur mittelalterlichen Geschichte der Oppelner Burgen*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1936. Bd. 70.
Górski K.: *Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej*. Poznań 1932.
Göppert J.H.R.: *Über die Geschichte des Gartenbaues in Schlesien*. „Jahresbericht der Schlesischen Gesellschaft für Vaterländische Cultur" 1865. Bd. 42.
Grabarczyk T.: *Jazda zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*. Łódź 2015.
Grabarczyk T., Nowak T.: *Mieszczanie wieluńscy do początku XVI wieku. Biogramy*. Łódź—Wieluń 2008.
Grabowska A.: *Bunt wójta Alberta w historiografii polskiej*. W: *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku*. Red. J. Rajman. Kraków 2013.
Grabowski H.: *Dzieje Leśnicy w epoce feudalnej*. W: *Szkice z dziejów Leśnicy*. Red. F. Hawranek. Opole 1977.
Gramer F.: *Chronik der Stadt Beuthen in Ober-Schlesien*. Beuthen 1863.
Grygiel R.: *Zarembowie z Jarocina w świetle źródeł archeologicznych i historycznych*. Łódź 1992.
Grünhagen C.: *Die Hussitenkämpfe der Schlesier: 1420—1435*. Breslau 1872.
Gumowski M. *Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku*. W: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. T. 3. Red. W. Semkowicz. Kraków 1936.
Guzikowski K.: *Obce rycerstwo na Pomorzu Zachodnim do początku XIV wieku*. Szczecin 2013.
Hawranek F.: *Materiały do historii Gorzowa Śląskiego (do roku 1945)*. W: *Szkice i materiały z dziejów ziemi oleskiej*. Red. W. Dziewulski. Opole 1966
Heinrich E., Pawełczyk A.: *Zarys dziejów Prószkowa*. Prószków 2000.
Heck R.: *Tabor a kandydatura jagiellońska w Czechach w latach 1438—1444*. Wrocław 1964.

Heyer A.: *Die erste staatliche Vermessung Schlesiens unter Karl VI (1720—1752)*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1890. Bd. 24.
Heyer A.: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Ade1sgechlechts Larysza (Larisch)=Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1911. Bd. 45
Heyne J.: *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*. Bd. 1—3. Breslau 1860—1868.
Hoffman J.C.: *Chronik und Führer von Zuckmantel und Umgebung*. Zuckmantel 1889.
Honka N.: *Chorula. Dzieje od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*. Chorula 2006.
Horwat J.: *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*. Ruda Śląska 2005.
Horwat J.: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002.
Horwat J.: *Podział księstwa opolskiego na kasztelanie w II połowie XIII w.* „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 1997. T. 11 i 12.
Horwat J.: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993.
Idzikowski F.: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863.
Igálffy-Igály L.: *Beiträgen zur Genealogie der Kornitz-Familien*. „Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik" 1953—1955. Bd. 3 (17).
Igálffy-Igály L.: *Die Entstehung der schlesischen Kornitz-Familien mit Beiträgen zur Genealogie der Sobeck, Bielik, Rogowsky und Dubovsky von Kornitz*. „Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik" 1953—1955. Bd. 3 (17).
Igálffy-Igály L.: *Die Kornitz Familien in Oberschlesien*. „Mitteilungen d. Beuthener Geschichts und Museumsvereins" 1956—1957. H. 17/18.
Igálffy-Igály L.: *W sprawie rodów Beess — Bies*. „Głos Olesna" 1972, nr 7.
Iwańczak W.: *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku*. Warszawa 1985.
Jasiński K.: *Rodowód Piastów Śląskich*. T. 1—3, Wrocław 1973—1977.
Jawor-Baranowska J.: *Pierwotna lokalizacja Rudzińca — głos w dyskusji*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 2010. T. 22.
Jureczko A.: *Henryk III Biały. Książę wrocławski (1247—1266)*. Kraków 2007.
Jurek P.: *Siły zbrojne antyhusyckiej konfederacji z 1427 r.* (Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 411. Prawo 77).
Jurek T.: *Geneza szlachty polskiej*. V: *Colloquia mediaevalia Pragensia*. T. 9. *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*. Red. M. Wihoda. Praha 2007.
Jurek T.: *Herby rycerstwa śląskiego na miniaturach „Kodeksu o św. Jadwidze" z 1353 roku*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne" 1993. T. 3.
Jurek T.: *Najdawniejsze wywody szlachectwa na Śląsku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1994. R. 89.
Jurek T.: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998.
Jurek T.: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006.
Jurek T.: *Rec. Sławomir Witkowski, Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych" 2005. T. 65.
Jurek T.: *Rodowód Pogorzelów*. Kraków 2005.

Jurek T.: *Slesie strips nobilissima. Jeleńczycy — ród biskupa wrocławskiego Tomasza I.* „Roczniki Historyczne" 1992. T. 68.
Jurek T.: *Vom Rittertum zum Adel. Zur Herausbildung des Adelsstandes im mittelalterlichen Schlesien.* W: *Adel in Schlesien: Herrschaft — Kultur — Selbstdarstellung.* Hrsg. J. Harasimowicz, M. Weber. Bd. 36. München 2010.
Kaczorowski W., Sękowski R.: *Związki szlachty śląskiej z ziemiami polskimi — Kozłowscy herbu Wieże.* „Śląsk Opolski" 1999. T. 4.
Kahl C.: *Das Majorat Turawa.* Frankfurt 1991.
Karácsonyi J.: *A Magyar nemzetségek a XIV. Szazad közepéig.* Budapest 1900.
Käthe W.: *Bankau.* „Heimatkalender des Kreises Kreuzburg o/s" 1931.
Keen M.: *Rycerstwo.* Warszawa 2014.
Kloch B.: *Najstarsze parafie Górnego Śląska (średniowieczna organizacja parafialna Górnego Śląska w diecezji wrocławskiej).* Racibórz bdw.
Kloch B.: *Ornontowice w średniowieczu.* W: *Dzieje Ornontowic.* Red. B. Kloch. Ornontowice 1999.
Korta W.: *Rozwój wielkiej własności feudalnej na Śląsku do połowy XIII wieku.* Wrocław 1964.
Kos T.: *Fundacja Klasztoru Jasnogórskiego w świetle nowej interpretacji źródeł.* Kraków 2002.
Koszyk S.: *Civis opoliensis sum (Studenci opolscy na uniwersytetach europejskich do końca XVIII w.).* „Kwartalnik Opolski" 1986. T. 4.
Kowalski M.D.: *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320—1382).* Kraków 1996.
Kozierowski S.: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku.* Poznań 1929.
Krause W.: *Aus der ältesten Geschichte von Friedland.* „Heimatkalender des Kreises Falkenberg" 1941.
Krause W.: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Seidlitz, Kurzbach, Lippa, Thümel).* „Oppelner Heimatblatt" 1934. Jd. 10, nr 8.
Kręt H.: *Dwór królewski Jadwigi i Jagiełły.* Kraków 1987.
Królikowski M.: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (Przyczynek do genealogii Piastów górnośląskich).* „Śląsk Opolski" 2004, nr 2,
Królikowski M.: *Starostowie strzeleccy od XIV do XVI w.* „Śląsk Opolski" 2004, nr 2.
Krzyżaniakowa J., Ochmański J.: *Władysław II Jagiełło.* Wrocław—Warszawa—Kraków 2006.
Kurtyka J.: *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu.* Kraków 1997.
Kurtyka J.: *Topory, Starekonie i Okszyce. W sprawie związków międzyrodowych w XIII i XIV wieku.* „Kwartalnik Historyczny" 1992. R. 99.
Labuda G.: *Przeobrażenia w organizacji polskich sił zbrojnych w XI wieku.* W: *Pax et bellum.* Red. K. Olejnik. Poznań 1993.
Leeder C.: *Beiträge zur Geschichte von Arnau.* „Aus den Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen" 1873. Bd. 11.

Liedtke A.: *Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły" z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji włocławskiej*. Toruń 1932.
Liedtke J.: *Jan*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 10. *Horoch Mieczysław — Jarosiński Paweł*. Kom. red. W. Konopczyński i in. Kraków 1962—1964.
Łaszczyńska O.: *Ród Herburtów w wiekach średnich*. Poznań 1948.
Łowmiański H.: *Początki Polski: z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.* T. 3. Warszawa 1963.
Mamula J.: *Jiřík Stoš z Albrechtic — opovědník nebo zemský škůdce? Příspěvek k diskuzi o porušování zemského míru v pozdním středověku*. „Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis" 2008, sv. 1.
Marzec A.: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. Michałowski, S. Gawlas, K. Gołąbek, M.A. Janicki, P. Węcowski, M. Piber-Zbieranowska. Warszawa 2014.
Matuszewski J.: *Rzekome rycerstwo niższe w najstarszym zwodzie prawa polskiego*. „Rocznik Historyczny" 1957. R. 23.
Matuszewski J.S.: *Nagana szlachectwa w Polsce w XV i XVI wieku*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne" 1971, z. 77.
Matuszewski J.S.: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów o naganie szlachectwa w przekazach Statutów Kazimierza Wielkiego*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne" 1971, z. 83.
Menzel J.J.: *Jura ducalia. Die mittelalterlichen Grundlagen der Dominalverfassung in* Schlesien. Würzburg 1978.
Mika M.: *Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemyślidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka*. Kraków 2015.
Mika N.: *Prudnik w obliczu zagrożenia i najazdów husyckich*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. Dominiak. Prudnik 2016.
Mikucki S.: *Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego*. „Studia Źródłoznawcze" 1958. T. 3.
Mońko K.: *Rycerze rabusie w XIV i XV wieku*. Kraków 2009.
Morawitzki E.: *Die Familie der Strzela Chmielik von Obrowec in Besitze von Schimischow*. „Aus dem Chelmer Lande" 1926. Jg. 2, nr 3.
Mosingiewicz K.: *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*. W: *Genealogia — problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. Hertel. Toruń 1982.
Mrozowski P.: *Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994.
Mularczyk J.: *Dobór i rola świadków w dokumentach śląskich do końca XIII wieku*. Wrocław 1977.
Muschol B.: *Die Herrschaft Slawentzitz/Ehrenforst in Oberschlesien. Piastisches Kammergut im Spätmittelalter, sächsischer Adelsbesitz und Hohenlohesche Residenz in der Neuzeit*. Sigmaringen 1993.
Musioł L.: *Chrapkowice (Krapkowice). Z dziejów miasta i parafii*. 1968. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.

Musioł L.: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu.
Musioł L.: *Jaryszów. Monografia historyczna*. Bmw. Brw. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.
Musioł L.: *Ornontowice. Z dziejów gminy i parafii*. Bmw. 1969. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.
Musioł L.: *Woźniki. Dzieje miasta od czasów najdawniejszych do połączenia z macierzą w roku 1922*. Opole 1971.
Mücke E.: *Die Chronik von Groß Stein*. „Aus dem Chelmer Lande" 1925. Jg. 1, nr 10—12.
Mücke E.: *Die Ritter von Kalinow*. „Aus dem Chelmer Lande" 1925. Jg.1, nr 9.
Mücke E.: *Dorfschicksale im Kreise Groß Strehlitz*. „Aus dem Chelmer Lande" 1925. Jg. 1, nr 10.
Nabiałek K.: *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*. Kraków 2012.
Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon, im Vereine mit mehreren Historikern. Hrsg. E.H. Kneschke. Bd. 1. Leipzig 1859.
Niemczyk K.: *Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku*. Katowice 2016.
Nowack A.: *Burg Greißau bei Neustadt O/S*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins" 1918. Bd. 14.
Nowack A.: *Die Reichsgrafen Colonna, Freiherrn von Fels, auf Gross — Strehlitz, Tost und Tworog in Oberschlesien*. Gross — Strehlitz 1902.
Nowack A.: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor. Brw.
Nowack A.: *Die Pfarrkirche zur Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Birawa O.-S*. Breslau 1920.
Nowakowski D.: *Śląskie obiekty typu motte. Studium archeologiczno-historyczne*. Wrocław 2017.
Nowakowski P.A.: *Arsenały domowe rycerstwa polskiego w średniowieczu*. Toruń 2006.
Nowakowski T.: *Miejsce książąt opolskich w polityce Kazimierza Wielkiego względem Śląska*. W: *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku*. Red. J. Rajman. Kraków 2013.
Oppitz U.: *Deutsche Rechtsbücher des Mittelalters*. Bd. 2. *Beschreibung der Handschriften*. Köln—Wien 1990
Orzechowski K.: *Historia ustroju Śląska 1202—1740*. Wrocław 2005.
Orzechowski K.: *Ogólnośląskie zgromadzenia stanowe*. Warszawa—Wrocław 1979.
Paner A.: *Jan Žižka z Trocnova*. Gdańsk 2002.
Panic I.: *„Iste sunt ville circa...". Z badań nad Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis*, „Wieki Stare i Nowe" 2001. T. 2.
Panic I.: *Badania nad listą świadków na dokumentach książąt opolskich w pierwszej połowie XIII w*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2000. R. 55.
Panic I.: *Historia osadnictwa w księstwie opolskim we wczesnym średniowieczu*. Katowice 1992.
Panic I.: *Książęta opolscy, niemodlińscy i strzeleccy na dworze Karola IV*. „Kwartalnik Opolski" 1989. R. 35.

Panic I.: *Lista świadków na dokumentach księcia opolskiego Władysława.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1987. R. 42.
Panic I.: *Problem stratyfikacji szlachty w księstwie cieszyńskim w XV w. w świetle źródeł kancelaryjnych.* „Przegląd Historyczny" 1994. T. 85.
Paprocki B.: *Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584.* Kraków 1858.
Paprocki B.: *Stambuch slezský: w kterem Hospodar s Hostem o mnohych wecech Spasytedlnych rozprawegij Pod Erby a Rody starodawnych Panuw, Panuw a Rytyrstwa knyzestwij hornijch w Slezy: na cztyri czasky a dwe knihy sebrane a sepsane.* Brno 1609.
Pauk M.R.: *Der eine hiez her Lechschît, her Wüeschof der ander hiez. Kim byli stronnicy Henryka IV Probusa w Małopolsce?* „Roczniki Historyczne" 2003. R. 69.
Piekosiński F.: *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie II.* „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne" 1934. T. 16.
Pierzchalanka-Jeskowa S.: *Dzieje klasztoru w Czarnowąsie na Śląsku w wiekach średnich.* „Roczniki Historyczne" 1928. T. 4.
Pietrzyk I.: *Elita władzy w księstwie opolskim do drugiej połowy XIV wieku.* W: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych.* Red. W. Iwańczak, J. Smołuch. Kraków 2010.
Pietrzyk I.: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii książęcej w XIV wieku na przykładzie kancelarii książąt opolskich — Bolesława II i Bolesława III.* W: *Przełomy w historii. XVI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Wrocław 15—18 września 1999 roku. Pamiętniki.* T. 3. Cz. 1. Red. K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz, W. Wrzesiński. Wrocław 2001.
Pietrzyk I.: *Kancelaria i dokument Przemyślidów opawskich w XIV i początkach XV wieku.* Katowice 2008.
Pietrzyk I.: *Udział osób duchownych w pracach kancelarii książąt opolskich (Bolesława I, Bolesława II i Bolesława III).* W: *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej.* Red. A. Barciak. Katowice 2000.
Pilnáček J.: *Rody starého Slezska.* D. 1—5. Brno 1991.
Pilnáček J.: *Staromoravští rodové.* Vídeň 1930.
Pilnáček J.: *Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek.* „Miesięcznik Heraldyczny" 1930. R. 9.
Piotrowicz K.: *Bolesław V.* W: *Polski słownik biograficzny.* T. 2. *Beyzym Jan — Brownsford Marja.* Kom. red. W. Konopczyński i in. Kraków 1936.
Piwowarczyk D.: *Funkcje i ceremoniał rycerskiego pasowania na ziemiach polskich (XI—XVIII wiek).* W: *Od narodzin do wieku dojrzałego. Dzieci i młodzież w Polsce.* Cz. 1. *Od średniowiecza do XVIII wieku.* Red. M. Dąbrowska, A. Kolender. Warszawa 2002.
Polaczkówna H.: *Najstarsze źródła heraldyki polskiej.* „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie" 1924. T. 2.
Pobóg-Lenartowicz A.: *Elity Opola w pierwszej połowie XV wieku.* W: *Elity i masy w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i wczesnych czasach nowożytnych.* Red. A. Januszek-Sieradzka, H. Gmiterek, W. Iwańczak, P. Kras. Lublin 2016.

Pfotenhauer P.: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (beziehentlich 1327)*. Breslau 1879.
Ptak M.J.: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r., Rzeszów 2002*. „Czasopismo Prawno-Historyczne" 2003. T. 55.
Ptak M.J.: *Związek miast Księstwa Opolskiego i Wieluńskiego z 1384 r.* W: *Studia historycznoprawne. Tom dedykowany Profesorowi Doktorowi Alfredowi Koniecznemu*. Red. K. Orzechowski. Wrocław 2004.
Pückler G.: *Aus der Geschichte von Schedlau*. „Heimatkalender des Kreises Falkenberg" 1929. Jg. 4.
Rajman J.: *Jemielnica. Wieś i klasztor cysterski na Górnym Śląsku*. Katowice 1995.
Rajman J.: *Kasztelanie górnośląskie w XIII wieku. Z problematyki elit władzy i tzw. Terytorialności grodów kasztelańskich*. „Studia i Materiały do Dziejów Śląska" 1996. R. 21.
Rajman J.: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym*. W: *Z biegiem Małej Panwi z biegiem lat... Zarys dziejów terytorium Zawadzkie*. Red. J. Szulc. Zawadzkie 2009.
Rajman J.: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 1998.
Rajman J.: *Trudne początki opactwa cystersów w Jemielnicy (ok. 1286—1307). Rola możnych śląskich i księcia opolskiego w powstaniu i uposażeniu klasztoru*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2014. R. 69.
Ranft A.: *Adelsgesellschaften. Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen Reich*. Sigmaringen 1994.
Reichel J.J.: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Groß Strehlitz O.S.* Bearb. E. Mücke „Aus dem Chelmer Lande" 1929. Jg. 5, nr 6, 7, 8.
Russocki S.: *Kilka uwag o tak zwanym rittermeszig man w Księdze elbląskiej*. „Przegląd Historyczny" 1957. T. 48, z. 4.
Samsonowicz H.: *Kultura miejska w Polsce późnego średniowiecza*. „Kwartalnik Historyczny" 1983. R. 90, nr 4.
Schellenberg A.: *Schlesische Wappenbuch*. Görlitz 1938.
Schmilewski U.: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*. Würzburg 2001.
Schnidler G.: *Das Breslauer Domkapitel von 1341—1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*. Breslau 1938.
Schnurpfeill H.: *Geschichte und Beschreibung der Stadt Ober-Glogau in Schlesien*. Ober Glogau 1860.
Scholtz B.W.: *Das geistliche Fürstentum Neisse: Eine ländliche Elite unter der Herrschaft des Bischofs (1300—1650)*. Weimar 2011 (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands. Bd. 42).
Seidl E.: *Die Besiedlung des Troppauer Landes und des angrenzenden Nordostmährens im 13. und 14. Jahrhundert*. Heidelberg 2001 (Schrieften der Stiftung Haus Oberschlesien. Landeskundliche Reihe. Bd. 11).
Siemko P.: *Identyfikacja niektórych osad średniowiecznych w kasztelanii toszeckiej*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach" 2003. T. 18.
Siemko P.: *Początki parafii w Łabędach na tle dziejów regionu*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach 2002". T. 17.

Silnicki T.: *Biskup Nanker*. Warszawa 1953.
Semkowicz W.: *Nagana i oczyszczenie szlachectwa w Polsce XIV. i XV. wieku*. Lwów 1899.
Sękowski R.: *Biblioteka Jerzego Krzysztofa i Antoniego Krzysztofa hrabiów Prószkowskich na Prószkowie z przełomu XVII/XVIII wieku*. Opole 2015.
Sękowski R.: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1—6. Katowice 2002—2007.
Sękowiski R.: *Strzelowie z Mionowa i Wierzchu — ich dzieje i działalność na Rusi Czerwonej*. „Ziemia Prudnicka" 2004.
Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska. T. 1. *A—B*. Red. S. Rospund. Warszawa—Wrocław 1970.
Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska. T. 6. *Kos—Lig*. Red. S. Sochacka. Warszawa—Wrocław 1992.
Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego. Oprac. W. Bukowski, J. Kurtyka, J. Laberschek, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, J. Wiśniewski, M. Wolski. Cz. 1—3. Kraków 1986—2000.
Smarzly A. M.: *Z początków Kórnicy*. „Ziemia Prudnicka" 2009/2010.
Sperka J.: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw i książąt górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XV wieku*. Red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski. Kraków 2016.
Sperka J.: *Mikołaj (1422/1424—1476), książę opolski*. W: *Książęta i księżne Górnego Śląska*. Red. A. Barciak. Katowice 1995.
Sperka J.: *Nieznane karty z życia Piotra Gaszowca z Rozmierza, doktora medycyny, profesora Uniwersytetu Krakowskiego. Przyczynek do badań dziejów medycyny górnośląskiej w średniowieczu*. W: *Górny Śląsk — dzieje medycyny i farmacji, problemy dokumentacji i metodologia badań*. Red. J.M. Dyrda. Katowice 2003.
Sperka J.: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006.
Sperka J.: *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego w XV wieku*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 8. Ред. В. Александрович. Львів 2014.
Sperka J.: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 3. Ред. Л. Войтович. Львів 2010.
Sperka J.: *Stan badań nad rodami rycerskimi w średniowiecznej Małopolsce*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010.
Sperka J.: *Szafrańcowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001.
Sperka J.: *Urzędnicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372—1378). Spisy*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. Red. S.K. Kuczyński. T. 10. Warszawa 2004.
Sperka J.: *Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370—1391). Spisy*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2004. T. 3.

Sperka J.: *Władysław książę opolski, wieluński, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 — 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2012.
Sperka J.: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391—1396)*. Cieszyn 2003.
Sperka J.: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemie Rusi Koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 4. Ред. В. Александрович. Львів 2011.
Sperka J.: *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Działania wojenne w latach 1393—1394*. W: *Cracovia — Polonia — Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*. Kraków 1995.
Sperka J.: *Ziemia namysłowska w polityce książąt opolskich w II połowie XIV wieku*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2017. T. 9 (13).
Sroka S. A.: *Książę Władysław Opolczyk na Węgrzech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku*. Kraków 1996.
Stanko P.: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech w okresie wojny trzynastoletniej (Przyczynek do identyfikacji, pochodzenia i karier wybranych żołdaków)*. W: *Polacy w Czechach, Czesi w Polsce X—XVIII wieku*. Red. H. Gmiterek, W. Iwańczak. Lublin 2004.
Stibor J.: *Bruntálští z Vrbna*. „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy" 1998, sešit 10.
Stibor J.: *Laryš ze Lehoty*. „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy" 2001, sešit 14.
Stolarczyk T.: *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*. Wieluń 2005.
Supruniuk A.: *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374—1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*. Warszawa 1998.
Szafrański F.: *Ludwik II brzesko-legnicki, feudał śląski z doby późnego średniowiecza*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972.
Szczech B.: *Lubsza 1314—2014. Zarys dziejów*. Lubsza—Woźniki 2014.
Szczech B.: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii*. Lubsza—Zabrze 1998.
Szybkowski S.: *Cielepała — herb Mikołaja Cebulki z Czechowa. Przyczynek do historii mało znanego średniowiecznego herbu rycerskiego*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego" 1995. T. 2.
Szybkowski S.: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006.
Szybkowski S.: *Polskie otoczenie starszego i młodszego Ścibora ze Ściborza i Beckova. Uwagi prozopograficzne*. W: *In tempore belli et pacis. Ludzie, miejsca, przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*. Red. T. Grabarczyk, A. Kowalska-Pietrzak, T. Nowak. Warszawa 2011.
Szybkowski S.: *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*. Gdańsk 1999.
Szymczak J.: *Ceny broni, koni i oporządzenia jeździeckiego*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. Nadolski. Toruń 2003.
Szymczak J.: *Koszty uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. Nadolski. Toruń 2003.

Szymczak J.: *Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia.* W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350—1450.* Red. A. Nadolski. Łódź 1990.
Szymczakowa A.: *Szlachta Sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi".* Łódź 1998.
Szymański J.: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.* Warszawa 1993.
Tęgowski J.: *Małżeństwo Wigunta Olgierdowicza w politycznych planach króla Władysława Jagiełły.* „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne" 1996. T. 8.
Tęgowski J.: *O włodarzach w Polsce XIII wieku.* „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza" 1983. T. 15
Thomas A.: *Kurze Geschichte der Pfarrei Lamsdorf, Kreis Falkenberg O.-S.* Neisse 1913.
Triest F.: *Topographisches Handbuch von Oberschlesien.* H. 1—2. Breslau 1864.
Urban W.: *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w I połowie XV w.* Wrocław 1959.
Veldtrup D.: *Ehefrauen und Töchter des Herzogs Ladislaus. Neue Erkenntnisse zur Genealogie der Oppelner Piasten.* W: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci.* Red. A. Pobóg-Lenartowicz. Opole 2001.
Veldtrup D.: *Frauen um Herzog Ladislaus (†1401). Oppelner Herzoginnen in der dynastischen Politik Zwischen Ungarn, Polen und dem Reich.* Werendorf 1999.
Veldtrup D.: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittlalter*. Berlin 1995.
Weltzel A.: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz.* Breslau 1895.
Weltzel A.: *Das Kollegiatstift zum heiligen Bartholomäus in Ober-Glogau.* „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1896. Bd. 30.
Welztel A.: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien.* Neustadt 1870.
Weltzel A.: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag.* Ratibor 1882.
Weltzel A.: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma.* Ratibor 1883.
Weltzel A.: *Zwei Nekrologe: Eduard Cauer und Friedrich von Schirnding.* „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens" 1882. Bd. 16.
Wendt H.: *Das Falkenberger Land unter den Piasten.* In: *Geschichte der Herzschaft Falkenberg in Oberschlesien.* Hrsg. H. Graf Praschma. Falkenberg 1929.
Wiliński K.: *Ceny koni w Polsce średniowiecznej.* „Acta Universitatis Lodziensis. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne". Seria 1. Folia Historica, Feudalizm 1979, nr 57.
Witkowski S.: *Kasztelania bytomska w średniowieczu. Zarys problematyki (początki kasztelanii, dzieje polityczne, granice).* Sosnowiec 2009.
Witkowski S.: *Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu.* Katowice 2004.
von Witzendorff-Rehdiger H.J.: *Die Tschammer und die Stosch.* „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau" 1963. Bd. 8.
von Witzendorff-Rehdiger H.J.: *Der Ritterliche Adler und der Stadtadler in Schlesien.* „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau" 1961. Bd. 6.
Wojciechowski L.: *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja — uposażenie — rozwój do około 1430 r.* „Studia Claramontana" 1991, nr 11.

Wojciechowski Z.: *Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Großen*. Breslau 1928.
Wojciechowski Z.: *Prawo rycerskie w Polsce przed statutami Kazimierza W.[ielkiego]*. Poznań 1928.
Wolski M.: *Ławszowici i Zaroszyce. Z zagadnień genealogiczności rodów rycerskich*. W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Red. J. Bieniak. Poznań 1997.
Wolski M.: *Trzecieccy herbu Strzemię: małopolska rodzina szlachecka XIV—XVI wiek*. Kraków 2005.
Wotzlaw H.: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993.
Woźny M.: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. „Wieki Stare i Nowe" 2011. T. 3 (8).
Woźny M.: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010.
Woźny M.: *Granice księstwa głogóweckiego w późnym średniowieczu*. „Ziemia Prudnicka" 2008.
Woźny M.: *Problem chronologii w nowszych pracach dotyczących Bolka V. Przebieg wypraw wojennych z początku lat 30. XV w. wraz z uzupełnieniami do itinerarium księcia opolskiego*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2018. R. 73.
Woźny M.: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2015. T. 7 (11).
Woźny M.: *Przydomki Bolka V*. „Ziemia Prudnicka" 2009/2010.
Woźny M.: *Rec. M. Mika, Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemyślidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka, Kraków, Wydawnictwo Avalon, 2015, ss. 155*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne" 2016. T. 8 (12).
Woźny M.: *Sytuacja prawna ziemi prudnickiej w późnym średniowieczu*. „Ziemia Prudnicka" 2009/2010.
Wójcik M.L.: *...dominus Kolhardus Kancellarius... Czy istniał urząd kanclerza na dworze Władysława, księcia opolskiego (1246—1281)?* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 1999. R. 54.
Wójcik M.L.: *Dokumenty i kancelarie książąt opolsko-raciborskich do początków XIV wieku*. Wrocław 1999 (Acta Universitatis Wratislaviensis, no 2170. Historia 139).
Wójcik M.L.: *Herby, hełmy i klejnoty. Uniwersalne i swoiste treści obrazowe pieczęci rycerstwa śląskiego*. W: *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i ziemi lubuskiej do 1945 roku*. Red. A. Chlebowska, A. Gut. Warszawa 2008.
Wójcik M.L.: *Kancelaria Bolesława I opolskiego (1279—1313)*. „Opolski Rocznik Muzealny" 2014, nr 20
Wójcik M.L.: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. Drelicharz, Z. Piech. Warszawa 2011.

Wójcik M.L.: *Od Władysława Semkowicza do Tomasza Jurka, czyli sto lat polskich badań genealogicznych nad śląskim rycerstwem*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz. Rzeszów 2010.

Wójcik M.L.: *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 1—2. Kraków—Wrocław 2018.

Wójcik M.L.: *Prudnik we władaniu panów z Szybowic*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. Dominiak. Prudnik 2016.

Wójcik M.L.: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań*. Red. Z. Piech, J. Pakulski, J. Wroniszewski. Warszawa 2006.

Wółkiewicz E.: *Capitaneus Silesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*. W: *Monarchia w średniowieczu. Władza nad ludźmi, władza nad terytorium. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*. Red. J. Pysiak, A. Pieniądz-Skrzypczak, M.R. Pauk. Warszawa—Kraków 2002.

Wółkiewicz E.: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja w Głogówku*. Opole 2005.

Wółkiewicz E.: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Otmuchowie. Dzieje — organizacja — skład osobowy (1386—1477)*. Opole 2004.

Wółkiewicz E.: *Urzędnicy miejscy Nysy do 1618 r.* Toruń 2013.

Wółkiewicz E.: *Władysław Opolczyk a duchowieństwo świeckie*. W: *Władysław Opolczyk, jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. Pobóg-Lenartowicz. Opole 2001.

Wółkiewicz E.: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r., Rzeszów 2002*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka" 2003. T. 58.

Wroniszewski J.: *Herby rycerskie w średniowiecznej sfragistyce polskiej*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. Drelicharz, Z. Piech. Warszawa 2011.

Wroniszewski J.: *Wywody szlachectwa w Małopolsce XIV i XV wieku. Kwestia autentyczności najstarszego wywodu z 1335 r.* W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studium historyczne ofiarowane A. Gąsiorowskiemu w 60. rocznicę urodzin*. Red. T. Jasiński, T. Jurek, J.M. Piskorski. Poznań 1997.

Zgorzelska U.: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985.

Zgorzelska U.: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. Hertel. Toruń 1982.

Wykaz fotografii, map, tablic

Fot. 1. Pieczęć Bełdy z Prószkowa (1 X 1365)
Fot. 2. Pieczęć Henryka Śmiła (9 I 1410)
Fot. 3. Pieczęć Henryka Besa (14 XI 1428)
Fot. 4. Pieczęć Jana Długomiła (14 VII 1452)
Fot. 5. Pieczęć Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459)
Fot. 6. Pieczęć Mikołaja Kotulińskiego (27 IV 1455)
Fot. 7. Pieczęć Wincentego Dreskego (17 X 1457)
Fot. 8. Pieczęć Jakusza bądź Ottona Wołowskiego (20 V 1421)
Fot. 9. Pieczęć Melchiora Wołowskiego (20 V 1421)
Fot. 10. Pieczęć Hinczy Landsberga (22 II 1439)
Fot. 11. Pieczęć Bernarda Skorkowskiego (22 II 1439)
Fot. 12. Pieczęć Krzysztofa Dornheima z (18 II 1443)
Fot. 13. Pieczęć Jana Jelcza Borschnitza (30 X 1457)
Fot. 14. Pieczęć Hinczy Schenke (22 VI 1430)
Fot. 15. Pieczęć Heintza Larysza (25 XII 1419)
Fot. 16. Dokument Jana Besa na Ketzendorfie (28 IV 1458)
Fot. 17. Dokument księcia Bernarda (2 X 1414)
Fot. 18. Dokument księżnej Ofki (24 X 1415)
Fot. 19. Dokument księżnej Ofki (29 IV 1416)
Fot. 20. Dokument Jerzego Stosza z Albrechcic (27 IV 1455)
Fot. 21. Dokument Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459)
Fot. 22. Dokument księcia Władysława II (23 III 1401)
Fot. 23. Herb Adama Besa z Kujaw z Księgi brackiej w Arlbergu
(fotografie 1—23 na wklejce po **468**)

Mapa 1. Okręg opolski w XIV wieku **456**
Mapa 2. Okręg opolski w XV wieku (do 1460 roku) **457**
Mapa 3. Okręg niemodliński w XIV wieku **458**
Mapa 4. Okręg niemodliński w XV wieku (do 1460 roku) **459**
Mapa 5. Okręg głogówecki w XIV wieku **460**
Mapa 6. Okręg głogówecki w XV wieku (do 1460 roku) **461**
Mapa 7. Okręg bialski od początku XIV wieku do 1460 roku **462**
Mapa 8. Ziemia prudnicka do 1460 roku **462**

Mapa 9. Okręg strzelecki w XIV wieku **463**
Mapa 10. Okręg strzelecki i południowy fragment okręgu opolskiego w XV wieku (do 1460 roku) **464**
Mapa 11. Okręg oleski od XIV wieku do 1460 roku **465**
Mapa 12. Okręg lubliniecki w XIV wieku **466**
Mapa 13. Okręg lubliniecki w XV wieku (do 1460 roku) **467**
Mapa 14. Okręg sławięcicki oraz ziemia sośnicowicka od początku XIV wieku do 1460 roku **468**

Tablica 1. Rodzina Besów w XIV w. **90**
Tablica 2. Besowie z Rogowa **94**
Tablica 3. Besowie z Kujaw **99**
Tablica 4. Rodzina z Łambinowic **124**
Tablica 5. Rodzina Dresków **141**
Tablica 6. Rodzina Gierkowiców **152**
Tablica 7. Rodzina Groszowickich **160**
Tablica 8. Rodzina Kępskich **187**
Tablica 9. Rodzina Kórnickich **197**
Tablica 10. Rodzina Laryszów **207**
Tablica 11. Rodzina Laskowskich **209**
Tablica 12. Rodzina Lubszyckich **215**
Tablica 13. Rodzina Prószkowskich **267**
Tablica 14. Rodzina Schnellenwaldów **279**
Tablica 15. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła **301**
Tablica 16. Strzałowie z Rokicia, Raszowej i Małego Rudna **308**
Tablica 17. Rodzina Śmiłów **317**
Tablica 18. Rodzina Świerczków **320**
Tablica 19. Rodzina Temchynów z Borzygniewa **326**
Tablica 20. Rodzina Wołowskich **338**

Skorowidz biogramów

1. Adam zwany Thulecz **79**
2. Albert Barch **79**
3. Albert zwany Cellariusz **80**
4. Albrecht Uschilnik z Ligoty **80**
5. Andrzej **81**
6. Andrzej Sokołów **81**
7. Andrzej z Wysokiej **82**
8. Babka z Wędryni **82**
9. (z) *Bandin* **82**
10. Belikowie z Golczowic **83**
11. Benesz z Boroszowa **83**
12. Bernard z *Lebendorfu* **83**
13. Bernard z Zabierzowa **84**
14. Besowie **84**
15. Biechowscy, (z) Biechowa **101**
16. Bieniek z *Oppoyow* **102**
17. Bierawscy, (z) Bierawy **102**
18. (z) Bierdzan **103**
19. Bischofsheimowie **104**
20. Bodzanowscy, (z) Bodzanowic **105**
21. Bogaccy, (z) Bogacicy **105**
22. (z) Bogdańczowic **106**
23. Borko Brus **106**
24. (z) Borowej Łąki **107**
25. Borschnitzowie **108**
26. (z) Borycza **110**
27. Breitbuchowie **110**
28. Budzowscy **112**
29. (z) Byczenia **113**
30. (z) Bytkowa **113**
31. Chorulińscy, (z) Choruli **114**
32. Christian z Krobusza **115**
33. Citko **115**

34. Colmasowie **115**
35. Commerau **117**
36. Czamborowie **117**
37. (z) Czartkowic **124**
38. (z) Czech **125**
39. (z) Czeczowa **127**
40. Czelmowie **128**
41. Czewebrut **128**
42. (z) Czindal **129**
43. Destprim z Kobylej Głowy **129**
44. Długomiłowie **130**
45. Dobiesz z Góry **133**
46. Dobko ze Sławic **133**
47. (z) Dobrodzienia **134**
48. (z) Dolnej **134**
49. Dornheimowie **134**
50. Dreske **136**
51. Dziersław z Dąbrówki **142**
52. (z) Dziewkowic **143**
53. Elsterbergowie **143**
54. Falkenbergowie **144**
55. Febron Ostrowski **144**
56. Franciszek z Ligoty **145**
57. Franciszek Węgier **145**
58. Fredmann Kühmeister **145**
59. Friedlandzcy, z Friedlandu **146**
60. Fromold Stercza **146**
61. Gaszowcowie z Lozmierzy **147**
62. Gerlachsheimowie **149**
63. Gertko z *Dencz* **150**
64. Gezo **150**
65. Gierkowice **150**
66. Glisthogo **152**
67. Gorzowscy (Landsbergowie), (z) Gorzowa **153**
68. (z) Grabowa **155**
69. (z) Grodziska **155**
70. Gronowiccy, (z) Gronowic **156**
71. Groszowiccy, (z) Groszowic **157**
72. Grzyniczowie **160**
73. Guiczko z Gorzkowa **161**
74. Hanko z Uszyc **161**
75. Haugwitzowie **161**
76. Heintz z *Crastolwicz* **163**

77. Henryk z Domanic **163**
78. Henryk Kranski **164**
79. Henryk Kuropas **164**
80. Henryk Nostiz **165**
81. Henryk z Rakowa **165**
82. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi **166**
83. Henryk z Śmicza **166**
84. Herburt Felsztyński (Füllstein) **167**
85. Hincza z Dąbrowy **168**
86. Hincza Kostka z Małego Kalinowa **168**
87. Hinko **168**
88. Huczko z Miechowic **168**
89. Imbram z Poczołkowa **169**
90. Irrenbergowie **169**
91. Jakub Rokicia **170**
92. Jakusz **170**
93. Jakusz i Jędrzej **170**
94. Jakusz z Kłodoboku **171**
95. Jakusz z Siołkowic **171**
96. Jan **171**
97. Jan **171**
98. Jan Baran **172**
99. Jan Benkwicz **172**
100. Jan Bielik z Wędryni **172**
101. Jan Biler **172**
102. Jan Heller **173**
103. Jan z Jasienia **173**
104. Jan z *Melbaum* **173**
105. Jan Meylir **173**
106. Jan Meysnerdorf **173**
107. Jan Mezebor **174**
108. Jan z Milic **174**
109. Jan z Nowej Wsi **174**
110. Jan z Rzeczyc **175**
111. Jan ze Zwiastowic **175**
112. Jankowiccy, (z) Jankowic **176**
113. Janusz *Polmese* **177**
114. Jarosław **177**
115. Jarosław Czonek **177**
116. Jasiek **178**
117. Jasiek **178**
118. Jasiek z Czyżowic **178**
119. Jasiek Kustra **179**

120. (z) Kadłubca **179**
121. Kamieńcowie, (z) Kamienia **179**
122. Kiczkowie **182**
123. (z) Kielczy **184**
124. Kępscy, (z) Kępy **184**
125. Klemens zwany Gąsiorek **188**
126. Klich z Zalesia **188**
127. (z) Klucznika **188**
128. Kobyleńscy, (z) Kobylna **189**
129. Kokorzowie **189**
130. Konrad z Lipna **191**
131. Kotulińscy, (z) Kotulina **191**
132. Kozłowscy **193**
133. Kórniccy, (z) Kórnicy **194**
134. (z) Krapkowic **197**
135. Kreppendorfowie **198**
136. Krępnscy, (z) Krępny **199**
137. Krzywosądowie z Uszyc **200**
138. Kuncze zwany Zenk **200**
139. Kunczko z *Rine* **200**
140. Kühschmalzowie **201**
141. Laryszowie z Glesina **202**
142. Laskowscy, (z) Laskowic **208**
143. (z) Lasowic **210**
144. Lauke z *Cestitz* **210**
145. Liebentalowie z Langebrücke **211**
146. Lubszyccy, (z) Lubszy **212**
147. Lucko Kominicz **216**
148. Ludwik z Dobrej **216**
149. Łabędcy, (z) Łabęd **217**
150. (z) Łagiewnik **217**
151. Łagowscy, (z) Łagowa **217**
152. Łączowie z Rynarcic **221**
153. Łęccy, (z) Łąki **222**
154. Łowoszowscy, (z) Łowoszowa **225**
155. Machmy z *Pozewilkewicz* **225**
156. Maciej z Goszczowic **225**
157. Marcin Kobic z Chrząszczyc **226**
158. Marcin Oderberg **226**
159. Marcin Swenske **226**
160. Marek Jochs z Markowa **227**
161. Marquart z *Torassin* **227**
162. Melchior z Magnuszowic **227**

163. Merbot Rebbe **228**
164. Michał Orkisza **228**
165. Michał Wilczyc **228**
166. *Michilwicz* **228**
167. Miczek **229**
168. Miczek Furrer **229**
169. Miczek z Heinrichsdorfu **230**
170. Miczek z Koźla **230**
171. Miczek Smarcz **230**
172. (z) Mieszna **230**
173. Mikołaj **230**
174. Mikołaj Anolta **231**
175. Mikołaj Bochenek **231**
176. Mikołaj Dachs **231**
177. Mikołaj z Dobrzenia **231**
178. Mikołaj Hund **232**
179. Mikołaj Imbramowicz **232**
180. Mikołaj Jantosz **232**
181. Mikołaj z Kochcic **232**
182. Mikołaj Kulnik z Polskiego Łanu **233**
183. Mikołaj Langaw **233**
184. Mikołaj Lemberg **233**
185. Mikołaj z Lublińca **234**
186. Mikołaj Nos **234**
187. Mikołaj z Opola **235**
188. Mikołaj z Piotrowa **235**
189. Mikołaj Polak z Sierakowa **235**
190. Mikołaj z Rosdorfu **235**
191. Mikołaj z Rozkochowa **236**
192. Mikołaj Seidlitz **236**
193. Mikołaj z Siemianowic **236**
194. Mikołaj von der Wojke **237**
195. Mikołaj Weloch **237**
196. Mikosz z Ciepielowic **237**
197. Mikosz z Lipowa **237**
198. Mochowscy, (z) Mochowa **237**
199. Mojek z Kalinowa **238**
200. Nagodowscy **239**
201. (z) Nakła **239**
202. Narempsky **240**
203. Nawoje z Ligoty **240**
204. Nawoje z Wielkiego Rudna **242**
205. Nebelschützowie **242**

206. Neskap **243**
207. (z) Niepaszyc **243**
208. (z) Niewodników **244**
209. Ninogniew **245**
210. (z) Ochmand **245**
211. Oderscy, (z) Odry **246**
212. Oławscy, (z) Oławy **248**
213. Onsz z Górki **248**
214. (z) Otmic **249**
215. (z) Otoku **249**
216. Otton Czuchtendorf **249**
217. Pangowie **250**
218. Paszek z *Sagen* **251**
219. Paweł z Wierzbia **251**
220. Pich z Jejkowic **252**
221. Piotr **252**
222. Piotr Botler **252**
223. Piotr Buchwald **252**
224. Piotr Dambrowa z Gubina **252**
225. Piotr z Eckebrechtsheyde **253**
226. Piotr Gumprecht von Schlieben **253**
227. Piotr Hecht **254**
228. Piotr Hertung **254**
229. Piotr Opal zwany Jeregnowski **254**
230. Piotr z Parszowic **255**
231. Piotr z Pawłowic **255**
232. Piotr Reisewitz **255**
233. Piotr Smolic **255**
234. Piotr Tschonke **256**
235. (z) Pisarzowic **256**
236. (z) Pleśnicy **256**
237. (z) Pławniowic **257**
238. Płochta **257**
239. Pniewscy **258**
240. Pogorzele **258**
241. (z) Ponoszowic **259**
242. Poznowiccy, (z) Poznowic **259**
243. (z) Półwsi **260**
244. (z) Prądów **261**
245. Prószkowscy, (z) Prószkowa **261**
246. (z) Prusków **267**
247. Przech von Schörn **268**
248. Przemko **269**

249. Przybek **269**
250. Quasowie **270**
251. Raczko z Rańska **270**
252. Radawscy, (z) Radawia **271**
253. Rankor Straszy **272**
254. Rosponowscy **272**
255. Rulonowie **274**
256. Ruszkowscy, (z) Ruszkowa **275**
257. Rzepkowscy **275**
258. Sarnowscy **276**
259. Schafferowie **276**
260. Schalemke **277**
261. Schenke **277**
262. Schnellewaldowie **278**
263. Schoffowie **279**
264. Siedleccy, (z) Siedlec **280**
265. Sierakowscy, (z) Sierakowic **282**
266. Sieronowiccy, (z) Sieronowic **283**
267. (z) Skarbieszowa **283**
268. Skorkowscy, (ze) Skorkowa **284**
269. (z) Skorogoszczy **286**
270. Slizowie **286**
271. (z) Sławięcic **287**
272. Solczclemen **287**
273. Stangowie **287**
274. Stanisław **289**
275. Stanisław z Żędowic **289**
276. Staniszczewscy, (z) Staniszcza **290**
277. Stefan Aleksander z Sośnicowic **290**
278. Stoszowie **291**
279. Struchowie **294**
280. Strzałowie (Strzelowie) **294**
281. (z) Suchej **309**
282. Swenkfeldowie **311**
283. Syselowie z Racławic **311**
284. Szramowie **312**
285. Szymieszowscy, (z) Szymieszowa **312**
286. Szymon z Iławy **312**
287. Ścibor z Wachowa **313**
288. Śmiłowie z Chróściny **313**
289. Świerczkowie **317**
290. Temchynowie z Borzygniewa **320**
291. Teodoryk z Lubicza **326**

292. Tomek z Koszęcina **326**
293. Ulryk Falkenhein **327**
294. Uniejowie **327**
295. Wacław **328**
296. Wacław Ackerman **328**
297. (z) Walcerzowic **328**
298. Warłowscy, (z) Warłowa **329**
299. Wawrzyniec z Głogowca **330**
300. Wernek **330**
301. (z) Wędryni **330**
302. Wierzbnowie z Kępy **331**
303. Wiktor z Mierzyc **331**
304. Wilczek z Kobylic **332**
305. (z) Wilków **332**
306. Willan Ogon z Chrząszczyc **333**
307. Wincenty z Grzebkowic **333**
308. Wincenty Ransberg ze Steblowa **334**
309. Wipplerowie **334**
310. (z) Witosławic **335**
311. (z) Wojska **335**
312. Wołowscy, (z) Wołowa **336**
313. Woldanowie **339**
314. Wronowscy, (z) Wronowa **339**
315. (z) Wrzosków **340**
316. (z) Wysokiej **340**
317. Zakrzowscy, (z) Zakrzowa **341**
318. Zakrzowscy, (z) Zakrzowa **341**
319. Zbrożek **342**
320. (z) Zdziechowic **342**
321. Zedlitzowie (Czedlitzowie) **342**
322. (z) Zębowic **342**
323. Zwojscy, (ze) Zwozu **343**
324. Zyghard z Lichyni **345**
325. Żabka **345**
326. Żegota **346**
327. Żyrowscy, (z) Żyrowy **346**

Maciej Woźny

The knights of Opole before the second half of the 15th century

Summary

Since the beginning of the 15th century, the Duchy of Opole went through subsequent stages of division into smaller duchies and repeated consolidation and division between the representatives of the Opole Piast dynasty. In turn, the local knights, who often held land in different regions of the land, needed to adapt to the changing districts.

The first chapter discusses the division of the Duchy of Opole between the particular dukes. The borders of the administrative districts were in constant flux. It was also possible to notice the influence of knights possessing estates located along the borders on the subsequent shapes of the district border.

Chapter two discusses the issues of terminology applied to the knights. It notices similar tendencies in nomenclature with regard to the act of bestowing knighthood to other regions of Europe. The chapter also discusses the censure of knighthood.

Chapter three is devoted to the composition and distribution of the knights of Opole. In the studied duchy, it was possible to identify more than three hundred families, of which in many cases there are only singular known representatives remaining. It is, therefore, difficult to assess the precise number of that social group in the studied area.

Within the studied period of time, two families — the Bes family and the Strzała family — significantly surpassed other families when it comes to their wealth as well as, with time, their importance. The majority of the local families had medium or small (one village) estates, which could be extended through endowment from the local sovereign and subsequent purchase of land, coming to form a small complex of family holdings. This type of family development, which owed their prosperity to the duke, was a rarity according to the sources. For faithful service, local rulers rewarded knights with castles or towns. The knights owed predominantly allodial land and estates, even though some sources point to the existence of several estates which functioned as fiefdoms. Moreover, those families who arrived at the area from outside were in minority on the lands of the Opole Piast dynasty.

Chapter four concerns the public activity of the knights of Opole. In a hundred and fifty years, he Duchy of Opole, similarly to the rest of Silesia, experienced significant changes in the structure of court and administrative offices. In the beginning of the 14th century, the most important official was the high bailiff, equivalent to the Silesian office of the palatine. The sources mention also the offices of the court justiciary, the master of the hunt, the deputy master of the hunt, and the procurator. In the second half of the 14th century, this hierarchy went through a gradual transformation, depending on the duchy. The most important office at court became the office of the marshal or chief steward. He was in charge of the treasurer, the master of the hunt, the deputy

master of the hunt, the head chef and the chamberlain, whose function was reduced to managing the court servants. Apart from that, the chancellery also formed a part of the court office, though it was expanded only during the reign of Władysław II, who employed a chancellor. At other courts, those who worked at the chancellery were known as writers or notaries.

The administrative offices underwent transformation as well. At the turn of the 14th century, the duchy was divided into castellanies, governed by a castellan. The local estates of the duke were managed by the steward. In time, the function of the castellan was diminished, while the official himself was more often known as a burgrave. Castellanies were substituted with districts. In this new administrative system, the most important office, apart from the duke himself, was that of a district head. He managed the stewards of local estates, justices of the peace as well as the burgraves who managed the castle and its crew.

Maciej Woźny

Oppelner Rittertum bis Mitte des 15. Jahrhunderts

Zusammenfassung

Das Herzogtum Oppeln durchlief seit Beginn des 14. Jahrhunderts nachfolgende Phasen der Aufteilung in kleinere Herzogtümer und es kam zu Wiedervereinigungen und Aufteilungen unter Vertretern der Oppelner Piasten. Unter diesen Bedingungen musste sich das örtliche Rittertum wiederfinden, die manchmal über Güter in verschiedenen Gebieten verfügten.

Das erste Kapitel behandelt die Aufteilungen des Herzogtums Oppeln unter einzelnen Herzögen. Die Grenzen der Verwaltungseinheiten unterlagen zweifellos den Veränderungen. Man kann den Einfluss des ritterlichen Besitzes von dicht gelegenen Grenzkomplexen auf die spätere Form der Bezirksgrenze beobachten.

Im zweiten Kapitel werden solche Aspekte besprochen, die im Zusammenhang mit der Terminologie stehen, die in Bezug auf das Rittertum verwendet wurde. Im Hinblick auf Ritterschläge werden ähnliche Tendenzen wie in anderen Regionen Europas festgestellt. Das Augenmerk richtet sich auch auf die ritterliche Rüge.

Das dritte Kapitel widmet sich der Zusammensetzung und Versiedlung des Oppelner Rittertums. Im untersuchten Herzogtum ist es möglich, etwas mehr als 300 Familien zu identifizieren, von denen in vielen Fällen nur einzelne Vertreter bekannt sind. Es ist schwierig, die Größe dieser sozialen Gruppe im genannten Herzogtum klar zu bestimmen.

Im gesamten Untersuchungszeitraum übertrafen erheblich zwei Familien — Bes und Strzała — andere an Gütern und mit der Zeit auch an Bedeutung. Die meisten Oppelner Familien verfügten über mittlere oder kleine Güter (als Einzeldörfer), die durch Schenkungen des Herrschers und nachfolgende Anschaffungen vergrößert werden konnten, wodurch ein kleiner Komplex von Familiengütern entstand. Diese Art der Karriere der Familie, die ihren Erfolg dem Herzog verdankte, war jedoch angesichts der erhalten gebliebenen Quellen selten. Für den treuen Dienst vergaben die Herrscher auch die Burgen an Ritter, eine andere Form des herzoglichen Preises war das lebenslange Stadtgeschenk. Die Ritter besaßen Dörfer hauptsächlich gemäß dem allodialen Recht, obwohl auch die Informationen über die Übertragung von bestimmten Gütern laut dem Lehnrecht in den Quellen erhalten bleiben. Die Familien, die als von außen angekommen bezeichnet werden können, bildeten eine Minderheit unter den Familien in den Gebieten der Oppelner Piasten.

Das vierte Kapitel befasst sich mit der öffentlichen Tätigkeit der Oppelner Ritter. Im Herzogtum Oppeln kam es wie in anderen schlesischen Herzogtümern im Laufe von 150 Jahren zu Änderungen in der Struktur der Hof- und Verwaltungsämter. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts galt der höchste Oberkämmerer als der wichtigste Beamte, in Schlesien wurde er mit dem Amt des Palatins gleichgesetzt. In den Quellen erschienen auch die Personen, die eine Stellung als Hofrichter, Jägermeister, Unterjägermeister und Verwalter bekleideten. Mitte des 14. Jahrhunderts wurde

diese Struktur geändert (in einzelnen Herzogtümern erfolgte dies zu unterschiedlichen Zeiten). Der wichtigste Beamte am Hof des Herzogs war ein Marschall oder ein Hofmeister. Ihm waren Schatzmeister, Jägermeister, Unterjägermeister, Küchenmeister und Kämmerer unterstellt, dessen Funktion höchstwahrscheinlich darauf reduziert wurde, dass er den Hofdienst verwaltete. Ein Teil des Hofs war auch eine Kanzlei, die nur während der Regierungszeit von Władysław II. ausgebaut wurde, bei dem der Kanzler erschien. An anderen Höfen wurden die Angestellten einer Kanzlei als Schreiber oder Notare bezeichnet.

Die Änderungen traten auch in der Verwaltung auf. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts wurde das Herzogtum in Kastellaneien aufgeteilt, an deren Spitze ein Kastellan stand. Der Pförtner verwaltete die örtlichen Güter. Im Laufe der Zeit wurden die Funktionen des Kastellans erheblich eingeschränkt, und sogar der Angestellte wurde häufiger als Burggraf bezeichnet. Die durch die Gebiete ersetzten Kastellaneien verschwanden. In der neuen Verwaltungsstruktur war der Hauptmann der wichtigste Beamte, der den Herzog vertrat. Ihm unterstanden Fronvögte, die die örtlichen Güter verwalteten, Landrichter und Burggrafen, die die Burg verwalteten und deren Besatzung leiteten.

Na okładce:
APO. Akta miasta Nysy, nr 192 (fot. Archiwum Państwowe w Opolu)

Redaktor
Katarzyna Wyrwas

Korektor
Joanna Zwierzyńska

Projektant okładki, układu typograficznego oraz łamanie
Paulina Dubiel

Redaktor inicjujący
Michał Kompała

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2021:
Copyright © 2020 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzyjamy otwartej nauce
Od 1.01.2022 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0).
Wersja elektroniczna zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

https://orcid.org/0000-0002-4345-0082
Woźny, Maciej
Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku / Maciej Woźny. - Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020

https://doi.org/10.31261/PN.3986
ISBN 978-83-226-3887-3
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3888-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich **31,75** + **0,75** (wklejka). Liczba arkuszy wydawniczych **32,0**. PN **3986**. Cena **114,90** zł (w tym VAT). Publikację wydrukowano na papierze **offsetowym klasy III** 90 g/m^2. Do składu użyto krojów pisma **Karmina**, **Karmina Sans** (autorstwa Veroniki Burian & José Scaglionego / TypeTogether) oraz **Troya EFN** (tytuły) i **Signal EFN** (inicjały). Druk i oprawę wykonano w drukarni Volumina.pl Daniel Krzanowski (ul. Księcia Witolda 7—9, 71-063 Szczecin)

Cena 114,90 zł (w tym VAT)
ISBN 978-83-226-3888-0
9 788322 638880

Więcej o książce